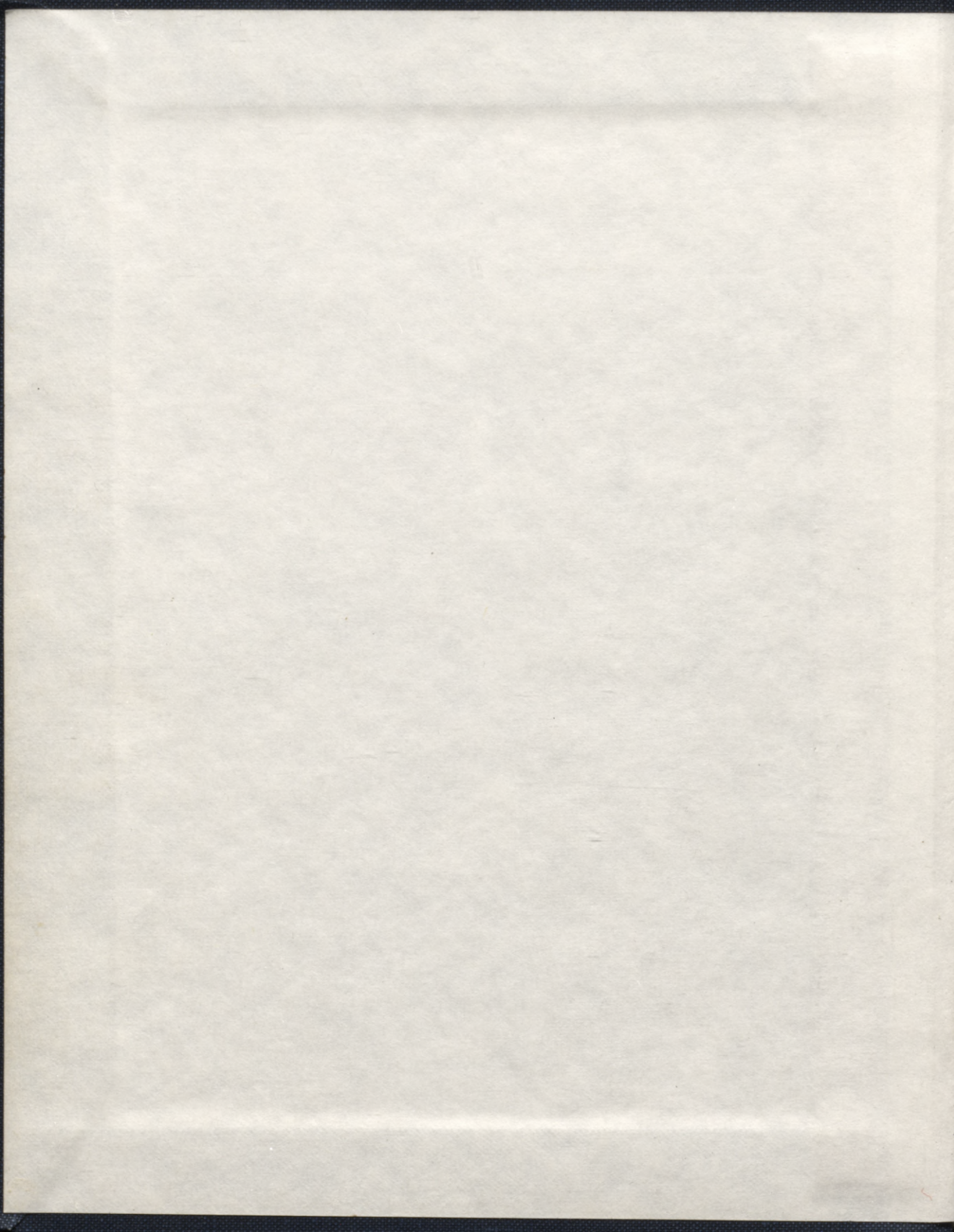
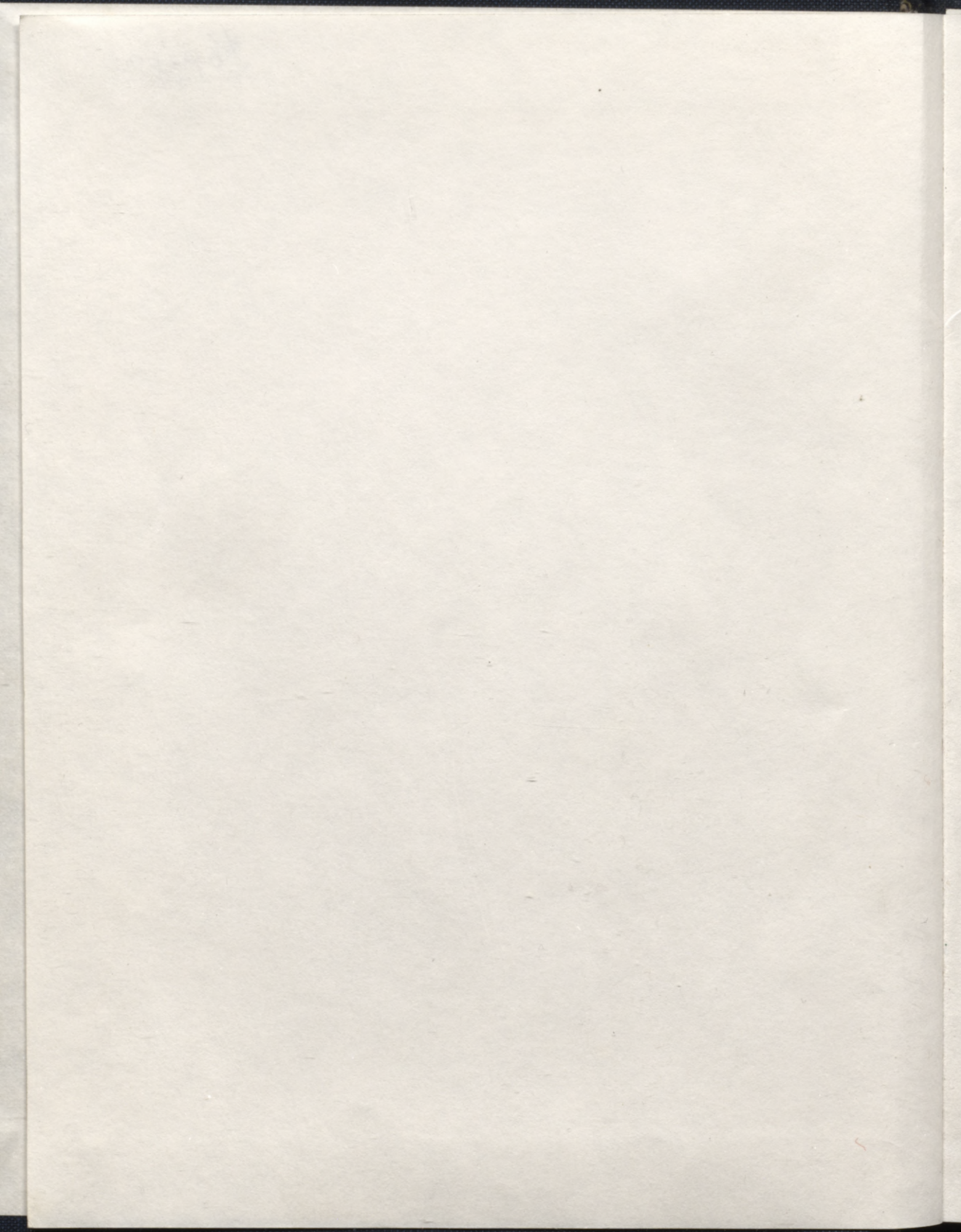

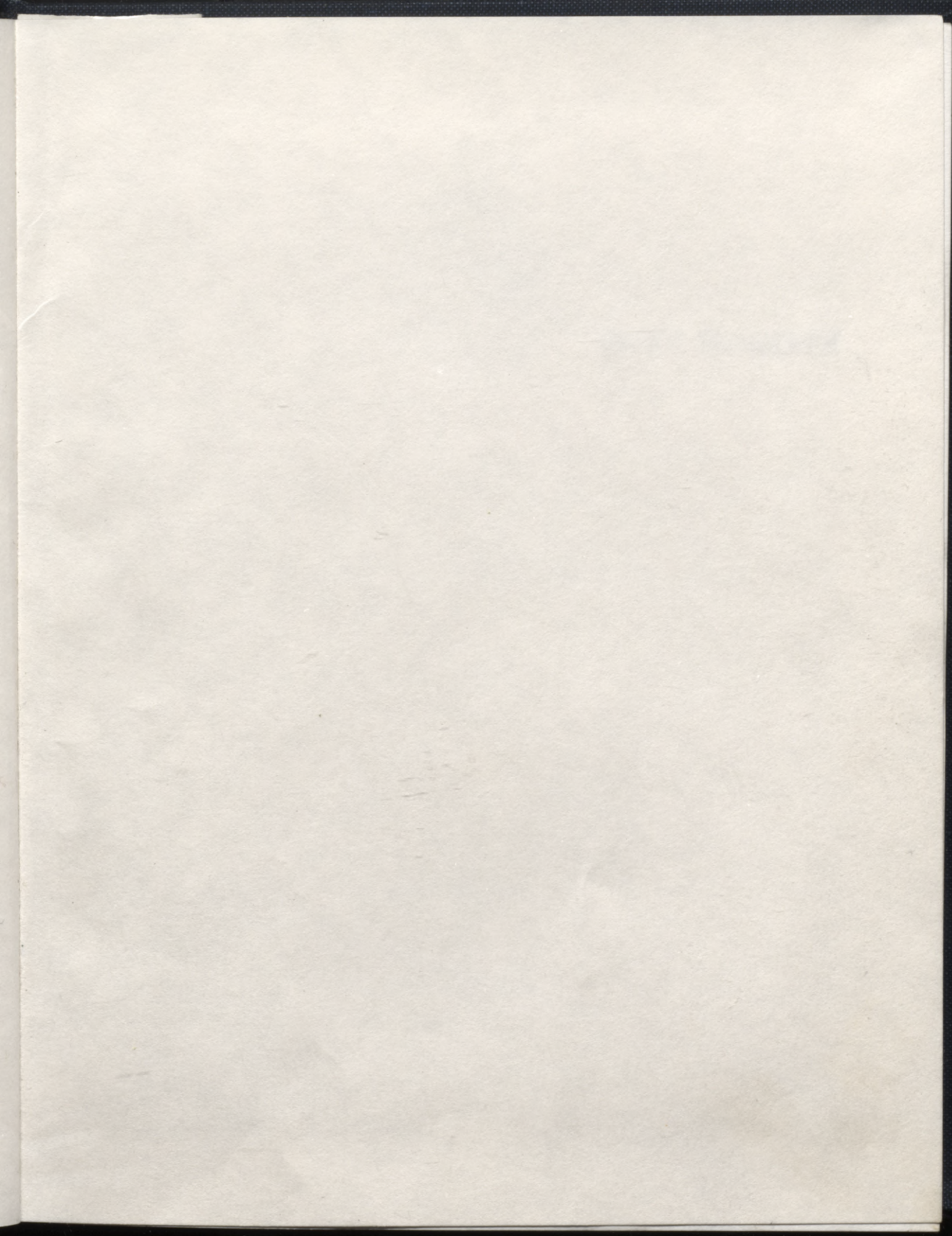
90-4
L1010

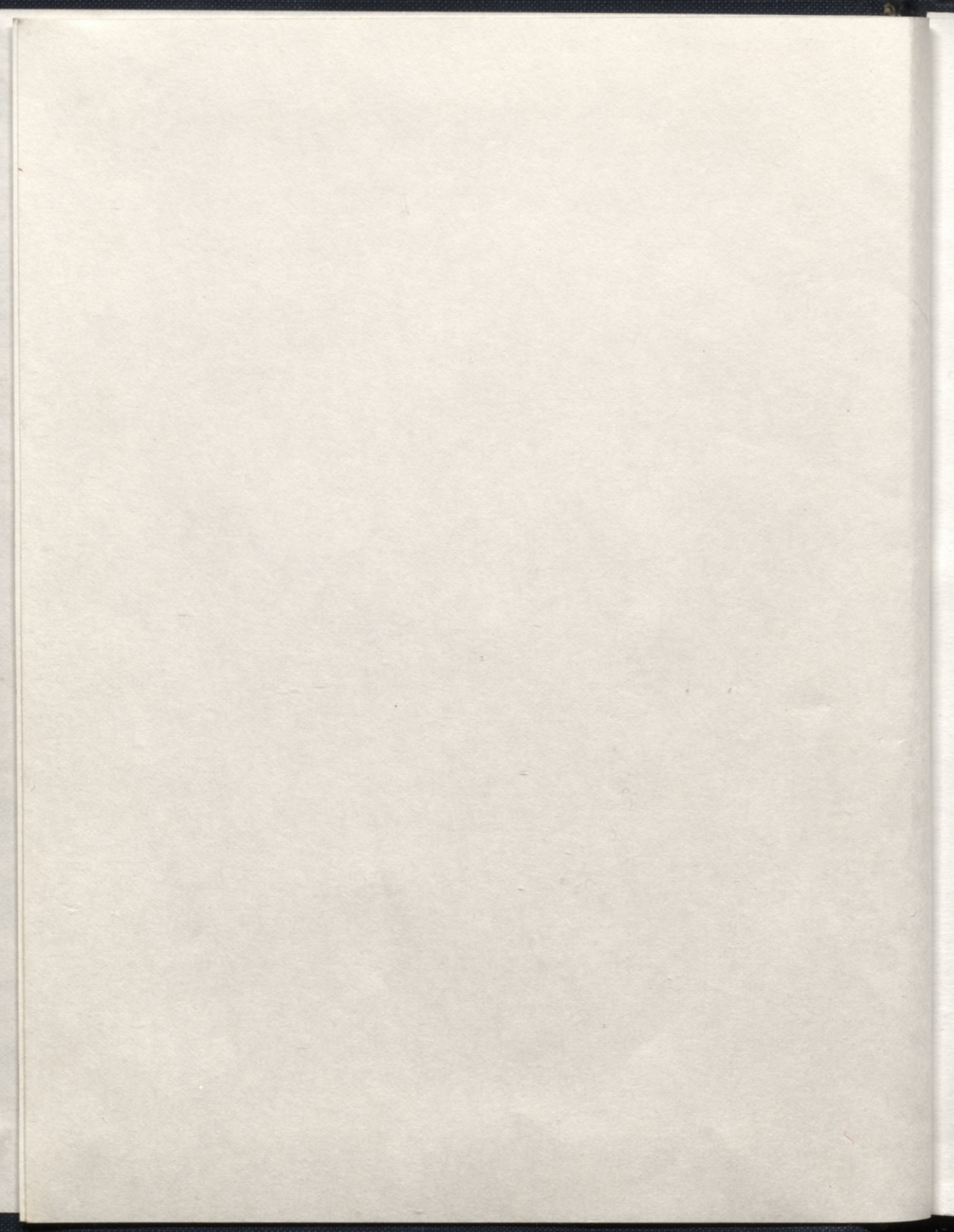
DIEVA PLĀUKSTĀ

Kopija

PETERIS VARDIŅŠ

DIEVA PLAUKSTĀ

Latvian People's Republic

Latvian People's Republic
Ministry of Education
Riga

1955

1955

1955

B, L

DIEVA FLAKSTÄ

L 90-4
L 1010

045)
L
9

PĒTERIS DARDZĀNS

Latvijas Valsts
BIBLIOTĒKA

LATVIEŠU VECĀ STRĒLNIEKA

ATMIŅAS
PĀRDOMAS
ATZIŅAS

Pirmais sējums

Autora izdevums

1985

P. Dardzāns

Latvian National Library

1010

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

~~94-11-8721~~
0309102284

Latvian National Library

Latvian National Library

Latvian National Library

Latvian National Library

Latvian National Library

I E V A D A M

Ceļinieks, kas izstaigājis daudzas zemes un mērojis tālus ceļus, pirms mērķa sasniegšanas parasti jūt vajadzību vēl apstāties un šo to sakārtot. Arī tādām cilvēkam, kas jau ticis pāri saviem septiņdesmit un astoņdesmitiem, var rasties līdzīga vēlēšanās šo to sevi un ap sevi sakārtot, pirms mūsu visu lielais mērķis ir sasniegts. Man šķiet, ka atmiņu uzrakstīšana pēc tik daudz gadu nodzīvošanas arī pieder pie tādas sevis sakārtošanas.

Cilvēka dzīve norit tā, ka, lai arī cik gaiša un jauka tā būtu, no pašas bērnības jau šād tad ir jānorauģās uz zārkiem un tikko izraktiem kapiem. Jo ilgāk mēs dzīvojam, jo lielāks top mūžībā aizgājušo ceļa biedru pulks. Pēc piektā un sestā gadu desmita sasniegšanas no bijušiem dzīves līdzgaitniekiem tikai retais vairs palicis pāri. Tiklīdz domas aizslīd pagājībā, tās gar kapu rindām vien staigā.

Senajiem ēģiptiešiem ir bijis paradums pie svētku svinētāju un dzīrotāju galda novietot zārku, lai prieka brīžos atgādinātu, cik iznīcīgs ir cilvēks mūžības priekšā. Šis paradums liecina, kāda izcila šī senā tauta ir bijusi, jo nāves nav baidījusies un no tās nevairījās.

Savās atmiņās centīšos aprakstīt tikai to, ko pats pieredzējis un pārdzīvojis. To it sevišķi gribu attiecināt uz kauju aprakstiem. Lielākā daļa kauju un kara notikumu aprakstītāju nav tieši tanis piedalījusies un notikumus attēlo pēc ziņām, kas jau atzīmētas rakstos, vai kas dibinās uz dalībnieku liecībām vai saklausītiem nostāstiem. Gadās arī tā, ka rakstītāji notikumu gaitu tā apstrādā, nogludina un pielāgo, ka tā radītu materiālu var ērti izlietot paša autora težu pamatojumam. Labs piemērs tādām darbam ir Leva Tolstoja Borodinas kaujas apraksts romānā "Kara un miers". Par kauju aprakstiem vēl būtu sakāms, ka apraksti, ko sniedz komandējošo stābu virsnieki, bieži vien ir kolēģu un priekšniecības vēlmēm un citiem blakus apstākļiem pielāgoti, jo stābu virsnieki gudrā kārtā vairās no varbūtējām domstarpībām ar minētiem.

Esmu pārliecināts, ka atradīsies tādi kritiķi, kas par vienu otru manis izteiktu domu vai atziņu spriedīs, ka tās jau ir novecojušās un modernam laikam un cilvēkam nav pieņemamas. Te nu man jāatvainojas un jāpasaka, ka ar tām modernajām un jaunajām atziņām un

idejām ir gaužām šaubīga lieta, jo bieži vien tās ir tikai vēlmju (Wishful thinking) augļi, bez jebkāda nopietnāka pamatojuma. Patiesības apgūšana pasaules tautās virzās ļoti gausi uz priekšu. Cilvēku domāšana parasti apmierinās, skarot tikai pavisam plānu parādību virskārtu. Atziņas dziļumiem cilvēki parasti tikai slīd pāri. Salīdzinot ar kājām, rokām, vēderu un muti, cilvēka smadzenes parasti ir pats bezdarbīgākais un kūtrākais orgāns. Varbūt tas tamdēļ, ka smadzenes ir visjaunākais radības orgāns. Ņemsim kaut pēdējos 3000 gadus cilvēka domu un atziņu attīstībā. Pēc Platona un Aristotela līdz Kantam, vairāk nekā 2000 gadus ilgi, ir atziņu laukā notikusi tikai tāda uz vietas mīpāšanās. Mūsu laiku zinātne ir nākusi ar simtiem dažādu hipotežu, kuŗām kā sēnēm ir bijis tikai dažu dienu mūžs. Zinātnieku ir bijis papildnam, kā vakar, tā šodien, bet patiesie dziļie domātāji, ģenijs, cilvēku gara īstie spārnotāji un jaunās tālās vedēji, diemžēl, rodas tikai pa gadu tūkstošiem reiz. Tamdēļ dižošanās ar jaunām idejām un jaunām dzīves atziņām lielākoties ir tikei sevis un citu mānīšana. Tā bieži rodas un pastāv gara kūtruma, ļaunu pirmatnēju instinktu un trūcīgas audzināšanas un izglītības dēļ.

Cilvēks ir savā ziņā radītājs pēc Dieva līdzības, saka Keiserlings, bet viņš var radīt tikai uz visa tā pamatiem, kas viņam no laika gala ir bijis dots. Šis ir tas pamats, uz kuŗa cilvēks var dibināt savas personības attīstību.

Līdzīgu patiesību mēs atrodam, lasot Gētes darbus - "Wilhelm Meisters Lehrjahre" un "Wilhelm Meisters Wanderjahre". Visā pasaules literatūrā nezin vai ir otrs literārs darbs, kam būtu tik liela audzinoša misija kā Gētes abiem minētiem. Latviešu grāmatu plaukti diemžēl, ir pārpludināti ar krievu negatīvistu sējumiem, kaut vai zināmā mērā ar to pašu Levu Tolstoju priekšgalā. Kādu gan gaišu un svētīgu nākotnes ceļu var tautām rādīt tādi pravieši, kas paši maldās pa zemcilvēka tumsības valsts mēslieni?!

Lai kādas būtu pašreizējās dzīves nepieciešamības, vispirms iepazīsti pats sevi un centies attīstīt tās dotības, kas tev no mūžības līdzī dotas un cel augšup un gaismā savu personību. To darot, katrs atsvabināsies no mūslaiku demokrātiju lielā malda par cilvēku vienlīdzību, jo tā pielīdzina cilvēku skudru pūžņa iemītņiem un eo ipso noliedz personības lielo nozīmi un tās eksistenci. Vēsture nedrīkst tādu ceļu iet, ja vien cilvēks grib arī turpmāk Dieva līdzību sevi nēsāt.

Lasītāju manas atmiņas dažuviet varbūt nepatīkami pārsteigs. Dažs labs no viņa par gudru turētais varbūt tāds vairs neliksies. Tāpat kādreiz uzticību baudījis valstsvīrs izrādīsies par nodevēju, vai arī visas tautas minēts un dzejnieku apdziedāts varonis izrādīsies par nožēlojamu politiķu radītu kreatūru.

Ir tāda veco romiešu paruna: "De mortuis bene ut nihil"; latviski tas skanētu - "Par mirušiem (saki) tikai labu, vai neko".

Man šini jautājumā ir jāpievienojas filozofam Keiserlingam, kas izsakās tā: "Aizkart dzīvos var tiešām būt zemiski un gandrīz arvien tas tā ir, ja vien pastāv nodoms dzīvajam kaut kā kaitēt. Mirušiem kaitēt vairs nav iespējams. Attiecībā uz tiem ir vietā teikt tikai patiesību, jo tikai patiesība par mirušajiem var atnest dzīvajiem labumu. Visbeidzot es uzskatu visu intimo psiholoģisko par nesalīdzināmi vērtīgāku nekā visu pārējo oficiālai dzīvei pieredzi, objektīvo un lietišķo... Bez tam nav vienkārši tiesa tas, ka subjektīvais būtu mazāk interesants par objektīvo... Par lielāko nelaimi ir uzskatāms tas apstāklis, ka tikai retais uzdrošinās rakstīt par sevi pašu..." Tik tālu grāfs H. Keiserlings.

Savās atmiņās tamdēļ centīšos pēc iespējas nešļēpt personiski pieredzēto un no drošiem avotiem dzirdēto, lai arī cik satriecošs tas viss varētu būt kādām uz mana dzīves ceļa sastaptām personām.

Apziņos, ka uzrakstīt labu autobiografiju ir ļoti grūts uzdevums. Labas autobiografijas ir tikpat un vēl retākas nekā labi nodzīvots cilvēka mūžs. Ja arī lasītājs manās atmiņās atradīs daudz trūkumu, ko jau tagad pieņemu kā neizbēgamu likteni, tad tomēr viņš tanis droši vien atradīs arī kādu drusciņu no sevis un no savas tik trauksmainā un pat traģiskā laikmetā pavadītās dzīves.

Pēteris Dardzāns

P R I E K Š V Ā R D S

Kad 1914.gadā izcēlās Pirmais pasaules kaŗš, Pēteris Dardzāns bija savu oficiālo augstāko izglītību absolvējis šādās pakāpēs: Beidzis tirdzniecības skolu Jēkabpili, kā eksterns izturējis pārbaudījumus par reālskolas kursu Ivanovo-Vozņesenskā un 1914.gada janvārī, sacensdamies ar draugu Zigfrīdu Meierovicu, absolvējis Rīgas politehniskā institūta komercnodaļu resp. fakultāti, rekorda laikā. Ja viņam jautātu, kāda ir Jūsu augstākās izglītības speciālitāte: vai esat inženieris, vai jurists, atbilde būtu: nē, esmu komersants; varbūt būtu nepieciešami komentāri, jo tāda speciālitāte tad bija vēl pavisam jauna.

Dardzāna augstākā izglītības pakāpe bija diezgan pretēja toreiz parastajai, pandektos un tiesībuursos iedibinātajai tiesībnieku speciālitātei; tad jau drīzāk tuvāka inženieru tehniskajai, tomēr arī atšķirīga.

Rīgas politehnisko institūtu, ko nodibināja 1862.gadā, uzturēja un pārzināja Rīgas Biržas komiteja līdz ar Rēveles un Rīgas pilsētas domēm. Tā bija privāta un reizē brīva augstskola, tikai tās rektoru oficiāli apstiprināja Krievijas ķeizars. Pirmās sāka darboties dažas tehniskās fakultātes, un tikai ar 1868.gadu atvēra tirdzniecības jeb komerczinātņu fakultāti. Šī toreiz vienīgā augstskola Latvijas teritorijā visu laiku līdz pat 1914.gadam palika bilingvāla, t.i., lielāko priekšmetu daļu mācīja krievu valodā, bet dažus priekšmetus profesori lasīja tikai vācu valodā. Mācības spēku vidū bija diezgan daudz ārzemju pavalstnieku. Politehnikums vārda pilnā nozīmē bija moderna augstskola, kuŗas programma, kā arī mācības spēku un studentu mentālitāte un uzvedība stipri vien atšķīrās no krieviskās.

Tirdzniecības jeb komercfakultātē programma bija, isi sakot, praktiski utilitāra, izņemot vienīgi plašo teorētiskās politiskās ekonomijas un tās vēstures kursu. Šīs fakultātes nolūks bija sagatavot audzēkņus individuālai, tikai pa daļai sabiedriskai darbībai tirdzniecībā, finanču vai izglītības laukā. Komercfakultātē galvenā vērība bija piegriezta jauno valodu - angļu, franču un vācu valodu prasmei; tālāk dažādu grāmatvedību zināšanu galējai piesavināšanai, saimniecības vēsturei, uzņēmumu organizācijas problēmām un konjunktūru (no latīņu "conjungere") paredzēšanai un izprašanai, tās tendenču pētīšanai; tālāk uzņēmumu vadībai (Betriebslehre) utt.

Rezultātā bija izredzes uz peļņu, kas nepieradušiem varbūt izklausījās "prasti". Tāda bija jaunā laikmeta zinātņu būtība. Reizē ar to Amerikā radās Viljama Džemsa pragmatiskā filozofija, ko turpināja amerikānis Džons Devejs un kam pieslēdzas ar saviem ētiskiem meklējumiem Mardens uc.

Jo steidzīgi, it kā aizkavēta, jaunā, savā ziņā revolūcionizētā izglītība tagad sekmīgi integrējās dažādās sadzīves nozarēs. Tam pievērsa vērību arī latviešu jaunekļi, un pēc nedaudz gadiem apgūto lika lietā, proti, sekojošā neatkarīgās latviešu valsts dibināšanas darbā. Dažādi dzīvē rūdītais Vilis Olavs (1867 - 1917), kas papriekš bija studējis teoloģiju, jau nobriedis vīrs, iestājās un pēc tam drīz pabeidza Politehnikuma komercfakultāti. Savos otros studenta gados Olavs ar dažiem domu biedriem Rīgā nodibināja Tallavijas korporāciju, kuŗa sapulcināja apdāvinātus jaunekļus, kā Zigfrīdu Meierovicu, Pēteri Dardzānu u.c. Vilis Olavs mūža pēdējos gados sekmīgi vadīja Latviešu bēgļu centrālkomiteju. Tur tālāk pieauga viņa aktivitāte, un man ir vairāki apliecinājumi, ka, ja Olavs būtu piedzīvojis Latvijas republikas proklamēšanu, viņš neapšaubāmi būtu izvēlēts par pirmo jaunās valsts prezidentu. Tas arī šeit pasvītrojams. Kāda inteliģences grupa mēģina nostādīt Latvijas valsts dibināšanas un celšanas darbu kaut kādu Maskavā studējušo Čakstes, Zemgaļa, Kšmana u.c. monopolu. Tā ir pavisam partejiska pieeja Istenībai. Par laimi paši dibinātāji labi sapratās, kā maskavieši, tā tērbatnieki un rīdzinieki. Pēdējie pie tam dižvīru zvaigznājā deva spožo Zigfrīdu Meierovicu. Rīgas inteliģences grupai dabiski pievienojās arī "amerikānizētais" Kārlis Ulmanis. Rīgas politehnikas latviešu grupa bez tam devusi ministru prezidentus Hugo Celmiņu, Alberingu, Jāni Pauļuku un daudzus jo daudzus Latvijas republikas ministrus.

Mans rakstipis plēšas plašumā, un man jāatgriežas pie šīs atmiņu grāmatas autora.

Pēteris Dardzāns memuāros centrālo vietu iēpē latviešu strēlnieku gadi 1915 - 1917, strēlnieku pirmo cīņu un slaveno Ziemsvētku kauju attēlojums. Tas ir ne tikai nopietnākais vēstījums par šiem notikumiem, skatīts un vērtēts ar Dardzāna vēriņo skatu un aso intelektu, bet arī pilnīgākais un plašākais. Viņš ir savācis to, ko ir rakstījuši par situāciju Rīgas pievārtē izcili ārzemju autori, viņš izanalizējis šo cīņu konjunktūru, daudzās vadības kļūdas, varbūtības un iespējas, metot uz visu savas izglītības spuldžu (cēlies no Biržu pagasta Spuldzenieku mājām) analīzes gaismas kūļus. Nebaidīsimies no asās Dardzāna kritikas, ir jau pāri pussimtam gadu no šīm cīņām pagājis, un tās jau pilnā mērā pieder vēsturei. Tiešām jānopriecājas, ka latviešiem ir bijis tāds vēstures liecinieks kā viņš par svarīgajiem vēstures notikumiem. Tālāk notikumu norise Pēteri Dardzānu ir novedusi Rietumsibirijā. Kā dienesta pakāpē

vecāks bijušo kauju virsnieks Pēteris Dardzāns Troickas pilsētā sapulcina plaši izkliedētos latviešu strēlniekus, autoritatīvi satur viņus kopā, lai vēlāk pārvestu dzimtenē. Apstākļi prasa, ka jāmet liels ceļa likums uz austrumiem. Apstākļi prasa arī, lai 1. Latvijas atbrīvošanas bataljona komandierim būtu konjunktūras pārredzēšanas spējas, būtu diplomāta talants un takts, isti pareizais dotajos apstākļos. Lieti noder arī Dardzāna valodu prasme, piemēram, sarunās ar franču virsniekiem un ar ģenerāli Žanēnu. Uzsāktā akcija sekmējas, un, nogājuši tūkstošiem kilometru gaŗo ceļu, troickieši caur Vladivostoku un Japānu atgriežas Latvijā. Tas ir liels un nepiemirstams epizods viņos gados un tālu no Latvijas. Un ir tiešām prieks izsekot, jo tas pieder pie spožajiem latviešu vēsturē. Un lasītājs ik lappusē var samant akcijas vadītāja izglītības un rakstura specifiku, kas nākusi visai grupai par labu.

No sava viedokļa Dardzāns novērtē arī latviešu marksismu, kas tautai devis tiros zaudējumus, bez jebkādiem ieguvumiem. Viņš vispār ir un paliek konsekvents savā dialektikā.

Bet ne tikai lielākie mūŗa veikumi nodod labāko liecību par Pēteri Dardzānu. Ka viņa raksturs arī priekšrūdfjuma skolā ir bijis ar īpatu ievirzi, apliecina arī mazākie mūŗa epizodi. Pieminēšu ņeit ganuzēna pēterŗa klizmu ar Spuldzenieku lopiem, ko noķilājis nejaukais kaimiŗu saimnieks Bārzs. Pēterŗitis izmisīgi cinās par lopu atdabūšanu un parāda sīkstu izturību, līdz viņa pusē nostājas saimniece un kāds bāls, līdzjūtīgs jauneklis. (Izrādās, ka tas ir radinieks, dzejnieks Jānis Akurāters.) Dardzānam nav trūcis arī pašpaļāvības, viņš dažkārt pratis arī riskēt. Tā viņam, kā mzturīgam studentam rodas drosme riskēt derības, ka studijas politechnikā nobeigs arī viņš, tāpat kā draugs Meierovics, trīs ar pus gados, un viņš laimē prāvās derības.

Man ņķita svarīga Dardzāna liecība, ka Staļins 1940. gadā "gribējis" sapemt Latviju "kā tā stāv" - ar visiem cilvēkiem, ar visu mantību uz vietas. To viņš arī panāca. Tā nu ir Dardzāna liecība no citu mutēm, nevis paŗa. Bet mēs pilnīgi droŗi varam viņam noticēt. Dardzāna tuvākie draugi kā Hugo Celmiņš, Markus Gailītis, arī Zigfrīds Meierovics u.c. nepaguva uzrakstīt atmiņas; tad jele svarīgas ir viņus pārdzivojuŗā, tuvā cilvēka liecības.

Jānis Grīns

Citā vietā Jānis Grīns izsaka sekošas domas par manām atmiņām:

Stokholmā 1963.g.16.jūnijā

"Kur tagad esmu pārslasījis Tavu atmiņu lielumlielo daļu, gribu izteikt dažus atzinumus pēc tam. Vispār memuari ir izdevušies, tie ir saturā visai bagāti. Kā reti kāds latvietis esi cīnījies mūžu cauri un visdažādākos veidos - ar garā un ar fiziskiem spēkiem un ieročiem - laikā un vietās, kur bija lemts atrasties - par savas tautas un paaudzes, kā arī par personisko stāvokli un par nākotnes likteni.

Nesen pārslasīju Fēliksa Cielēna memuaru II daļu (par Latvijas satversmes sapulces un Saeimas laikmetu). Varētu salīdzināt, ņemot vērā individuālās atšķirības, cīņas metodes un papēmienu. Bet ir diezgan līdzības, jo vēsturiskā paaudzes situācija vispār tā pati. Tavai mūža cīņai, stāvot visai atsevišķi, šķirti no politisko partiju pozīcijām, ir vispārīgāks, reizē universālāks raksturs. Galvenie etapi: zemniekdēla cīņa izglītības dēļ, tad militārā lauka cīņas, droša stāvēšana par savu pārliecību un uzskatiem dotos apstākļos resp. vidē. - Un ko varam patlaban vairāk, kā labi attēlot savas paaudzes un sava laikmeta dzīves cīņas vaļsirdīgā stāstījumā!? Jā, tā mums resp. Tev pašam pirmā kārtā gāja, un tādi bija rezultāti. Tavos memuos dažāda laba nodaļa nobeidzas ar kādu vērā ņemamu atziņu, eventuāli nākamām latviešu paaudzēm par pamācību, sak, lūk, kā bija! Par tām varēs būt pateicīgi nākamie vēsturnieki.

- Dabīgi, ka Tava memuaru grāmata iznāks n e l i d z e n a. Esi bijis, bez paša gribas un vēlšanās, ievilkts fazēs, kas tik heterogenas, dažādas, piemēram, centrālās nodaļas par kaŗa gadiem strēlniekos, vēlāk Troickas pulkā. Pirmkārt, tas ir kas jauns latviešu saimniekdēla gaitās, agrāk tas bija grūti iedomājams. E. Medņa triloģijā attēlots, ka viņa paaudzes jauneklis jau 1914.gada vasarā apjauž, ka viņam lemta virsnieka karjēra, par ko citu maz domā un tālāk apziņās tikai par virsnieku. Turpretī Tavi virsnieka gadi ir tikai likteņa uzspiests etaps. Tas nebūt nenozīmē vairāk, kā tikai uzliktu pienākumu, tomēr attieksme ir gluži citāda. Man šķiet, ka ikkatram ļoti daudz kas atkarājas no dotajiem individuālajiem apstākļiem, daudz mazāk no tā sauktās brīvās gribas.

Atgriežoties pie Tavas grāmatas: memuaru atsevišķas nodaļas (pareizāk - lielnodaļas), sanākdamas blakus, ir jo heterogenas, piem., par makšķerēšanu un par 1905.gada kustību Latvijā, un par strēlniekiem 1915-16.g., par L.Bērziņa tirdzniecības skolu Jēkabpilī un par Talavijas korporāciju utt. Bet citādi tas nemaz nevar būt. Tā kā Tu esi pēc dabas diezgan pamatīgs un neatlaidīgi konsekvents, tā, piemēram, tos pašus m i l i t ā r o s g a d u s p e m i j o p a m a -

tīgi. Tavi strēlnieku cīņu pārskati, kam ir takstiski un stratēģiski labi iedibināti skaidrojumi, ir ar paliekamu vēsturisku nozīmi, tie ir dibināti uz citu autoru (Vācieša, Bangerska u.c.) atmiņu izvērtējumiem un tādā kārtā papildināti, tie pārliedina lasītāju. Ja kāds lasītājs, pieradis pie paviršas, vieglas lasīšanas, vieglām acīm varbūt pārslidēs, neiedziļinādamies pāri Tavu memuāru attiecīgām nodaļām, tās novērtēdams par pārāk speciālām un grūtām. Viena daļa šo Tavu atmiņu ir iespiesta speciālos izdevumos; pēdējo lasītāji ir pieradināti pie rakstiem, kur ik teikumā figurē pulku, bataljonu, rotu utt. numerācija un nosaukumi, bet ir arī tādi lasītāji, kam "divīzija" un "rota" percepcijā jūk kopā. Tāpēc vienai daļai latviešu publikas šīs nodaļas varbūt būs grūtāk lasāmas. Bet par to jau nekas - ko tur darīt!

Galū galā ir sava labā puse tādai Tavu memuāru heterogenitātei: dažā labā nodaļā lasītāja uzmanība varēs atpūsties, lai tad atkal uzņemtu kādu "grūtāku" apcerējumu. "

Jānis Grīns

D Z I M T Ā P U S E, V E C Ā K I, R A D I
U N R A D U R A D I

SPULDZENIEKI

Pēc izcelsmes nepiederu ne kuršu, ne zemgaļu, ne latgaļu ciltīm, bet gan mazākajai no tām - sēļiem.

Esmu dzimis 1889. gada 18. maijā, pulksten divos no rīta. Senākos laikos ļaudis ticēja astroloģijai, kamdēļ precīzu dzimšanas stundu uzskatīja par ļoti svarīgu lietu. Senos noteikumus svēti ieturēdams, Biržu mācītājs Lundbergs jun. tad arī bija atzīmējis stundu manā dzimšanas apliecībā. Šī dokumenta manā rīcībā gan vairs nava, jo to kopā ar daudzām citām šīs zemes mantām 1945. g. janvārī, bēgot no krievu komunistiem, nācās pamest Šneidemīles stacijā, Vācijā.

Mana tēva mājas, Spuldzenieku Dardzāni, atradās Sēlijas mežu un purvu vidū, netālu no Vorsgūnes ezera. Spuldzeniekus ieslēdza lielais mežu masīvs, kas stiepās kilometrus 50 gaŗumā un kilometrus 15 platumā, no Sēlpils, gaŗām Biržu muižai, līdz Dunavas ietekai Daugavā. Uz rietumiem no Spuldzeniekiem atrodas Lielais un Mazais Spulģu purvs, bet uz austrumiem zivju bagātais Vorsgūnes ezers un aiz tā meži, meži līdz pašai Daugavai. Uz dienvidiem, apm. 2 km attālu, bija novietojies lielais Vagalānu ciems, bet uz ziemeļiem, aiz purvainā mežu rajona, tuvākās mājas bija Zambarnieki un Aizpori. Mežu un purvu dēļ satiksme ar ārpusauli Spuldzenieku iedzīvotājiem vasaras laikā bija ļoti apgrūtināta, jo ceļi uz visām pusēm nebija ne izbrienami, ne izbraucami. Cita lieta bija ziemas laikā, kad purvi un visi ūdeņi aizsala. Gaŗām Spuldzeniekiem tad gāja lielais ziemas ceļš no Jēkabpils uz Lietuvu. Šis ziemas ceļš bija gadu simtepiem ilgi lietots. Tā vietu purva sūneklī vasarā varēja labi saredzēt kā dziļu, platu, grāvim līdzīgu ieliekpu.

Dardzānu dzimta Spuldzeniekos mita jau no senu seniem laikiem, tā kā pat neviens nevarēja pateikt, cik ilgi jau tā tur dzīvojusi. Vēsturnieks Juškevičs izpētīja un uzmeta Dardzānu dzimtas vēsturi un radu rakstus. Diemžēl viņa dokumentētās ziņas palika manuskriptā kopā ar pārējām mantām. Rīgas dzīvoklī. Juškevičs uz kādām 20 lapām bija uzzīmējis manas dzimtas vēsturi, kur figurēja savas 200 - 300 personas, sākot ar laikmetu tūlīt pēc Lielā ziemeļu kaŗa. Ieraksti vai dokumenti par agrākiem gadu simtepiem nebija atrasti,

jo tie droši vien kopā ar kaņņos nodedzinātām pilim un mācītājmuižām bija gājuši bojā.

Kas visvairāk mani pārsteidza šinī Juškeviča pētījumā bija tas, ka Dardzānu senči arvien piederējuši pie tās privilēģētās šķiras, ko Latvijas vēsturē apzīmē par "Freie Letten" (brīvnieki). Tie tātad nav bijuši dzimtļaudis, bet brīvi pilsoņi. Kādā ceļā viņi šādas tiesības ieguvuši, dokumentos ziņu trūcis. Mani senči kungiem nekad nav vergojuši. To apstiprināja vēl tas apstāklis, ka Spuldzenieku saimnieki kaut kādu renti par savām mājām nav maksājuši. Pildīja vienīgi tikai ceļu klaūšas.

Beļģu rakstnieks Moriss Meterlinks, ko dažkārt dēvē par beļģu Šekspīru, savā drāmā "Zilais putns" uzbuļ ainu, kad bērni Tiltils un Miltila pa sapņiem aizklist uz aizsauli pie mirušiem vecvecākiem un tos tur atrod taisni tādā pašā mājīnā, kādā tie dzīvojuši šai pasaulē. Mazbērniem ierodoties, vectēvs un vecmāte atdzīvojas, saulīte sāk spīdēt un putni kokos čivina. Starp citu, vecmāte bērniem saka: "Kamdēļ jūs neapmeklējiet mūs biežāk?... Mums tas atnes tādu prieku... ikreiz, kad jūs par mums piedomājiet, mēs atmatamies un mēs jūs atkal redzam....."

Tamdēļ arī es vēlos kaut drusku pakavēties pie plašās Spuldzenieku radu saimes, kas visi jau sendien aizgājuši uz viņu sauli. Lai tā arī viņiem top siltāk un tie kaut uz īsu brīdi atmostas, kā to tik jauki tēlo Meterlinks.

Ap 1850. gadu Spuldzenieku mājās ir mitušas kādas 50 dvēseles, kā to rādīja vēsturnieka Juškeviča uzņemtais iedzīvotāju saraksts. tā ir bijusi tā sauktā lielģimene. Vienās mājās tad dzīvojuši vec-tēvi un tēvi ar bērniem un bērnu bērniem. Tamdēļ nav ko brīnīties, ka gandrīz divi pagasti bija Spuldzenieku radu pilni. Manā laikā turpretī visās trijās Spuldzenieku mājās varēja saskaitīt tikai 12 pašu saimnieku dvēseles.

Ap 1830-iem gadiem, kad latviešiem Kurzemē deva uzvārdus, daži no Spuldzenieku dzimtas piepēma atšķirīgus uzvārdus. Vēlāk tas aizmirsās, un tie sevi sāka uzskatīt par Spuldzeniekiem svešiem ļaudīm. Tā, piemēram, viens Dardzānu sencis bija piepēmis Grotāna vārdu, no kuŗa tad arī cēlās Vagalānu Grotānu līnija. Kāds Spulģu sencis atkal piepēmis Pusbārnieka vārdu. Vēlāk šī senča atvasei piederēja Bulānu vēja dzirnavas. Starp dzirnavnieka pēcnācējiem bija labi pazīstamie doktors un farmaceits Pusbārnieki. Dr. Jānis Pusbārnieks mira 1957. g. Jēkabpilī, kur, sākot ar 1912. g., bija praktizējis kā ļoti iecienīts ārsts.

Viens no Dardzānu ģints vīriešu kārtas senčiem īsi pēc Ziemeļļu kaņā atnācis no Lopas muižas, pie Saukas ezera, kā iegātnis uz

Dardzānu mājām. Vēlākos gados arī Istaiss Spulģu sencis ir ieprecējies Dardzānu ģimenē no Biržu Adumānu mājām. No šī iegātņa ceļas vēlākā Spuldzenieku Spulģu un Spulģe-Spulģis līnija. Viņa vārdā pat nosaukts viss ciems. Var arī būt, ka viņa vārds atvasināts no senatnes vietas un māju vārda Spuldzenieki. Par to gan rakstos atzīmes nav atrastas.

Nav šaubu, ka brīvā latvieša (Freier Lette) tiesiskais stāvoklis ir bijis katra apkārtnes iedzīvotāja iekārots ideāls. Spuldzenieku turībai arī vajadzēja būt lielākai nekā apkārtējiem, dažkārt kļaušu nomāktiem, saimniekiem. Spuldzeniekus, droši vien, zināja un daudzinaja visa apkārtnē. Es pats biju pārsteigts, ka, satiekot Rīgā kādu Subates apkārtnes līdzi tam nepazīstamu saimnieku, tas tūlīt iesaucās: A –!, tad jūs esiet no Spuldzeniekiem! Mani vecāki stāstīja, ka tās esot ļoti bagātas mājas. Tās varēja būt tikai atskapas no seniem kļaušu laikiem. Manās dienās Spuldzenieki gan vairs bagātības ziņā neko neatšķīrās no pārējiem apkārtnes kaimiņiem. Tomēr jāsaprot, ka kļaušu laikos Spuldzeniekos mītošiem ļaudīm bez turības bija arī daudzas citas priekšrocības. Tā Spuldzenieku puīši apprecēja skaistākās pagasta meitas. Savukārt Spuldzenieku meitas vīros dabūja labākos apkārtnes saimniekus, jo viņām no bagātām mājām līdzī nāca arī bagāts pūrs. Galu galā iznāca tā, ka gandrīz katrās apkārtnes otrās mājās bija Spuldzeniekiem kāds rads. Brauc kur braukdams, visā plašā apkārtņē satīki radu rada galā!

Kā jau iepriekš minēju, Spulģu līnija ir cēlusies no Adumānu māju iegātņa. Lai nu šī radu būšana starp Dardzāniem un Spulģiem nebeigtos, mans tēvs Jānis bija apprecējis Mārtiņa Spulģa meitu Ievu. Šim Mārtiņam Spulģim, sauktajam Vecajam Spulģim, bija trīs meitas un dēls Mārtiņš, kuŗu manā laikā vēl visi sauca par "jauno Spulģi". Vecais Spulģis, manas mātes tēvs, mira, man vēl pavisam mazam esot. Atminu to kā lielu, varenu vīru ar brašām vikinga ūsām. Manas mātes brālis, jaunais Spulģis, bija priekš tiem laikiem labi izglītots vīrs. Bija beidzis Jēkabpils "kreisšūli". Visas mācības tur noritējušas vācu valodā. Cik tagad varam spriest, tad tās ir bijušas ļoti labas skolas. Katrā ziņā daudz labākas nekā tām sekojošās rusifikācijas laikmeta skolas. Mātes brālis Mārtiņš Spulģis runāja tekoši vāciski, labi pārzināja Gēti, Šilleru un pārējo vācu literatūru, kā arī dažādas citas zinātnes tā laika apmēros. Viņš apprecēja Elkšņu Romuļišu māju saimnieka meitu, dzimušu Krātipu. Viņiem bija vairāki bērni, bet tie agri mira un palika tikai mans, pieci gadi par mani jaunāks, brālēns Arturs Mārtiņš Spulģis, vēlāk pazīstamais inženieris-elektriķis un Amatnieku skolas direktors Rīgā.

Viena mana mātes māsa bija aizprecēta pie Vagalānu Vagalāna un otra pie Grīvenieku Grīviņa. Vagalānu mājās man bija trīs brā-

lēni - Pēteris, Jānis un Alberts. Vecākais - Pēteris bija mans krusttēvs, ar labām vācu valodas un literatūras zināšanām, jo arī bija beidzis Jēkabpils "kreissūli". Albertu tikai vienreiz redzēju. Viņš mira ap 1892.gadū. Jānis vēlāk bija lielo Debesnieku un Orstu māju saimnieks. Grīveniekos bija divi brālēni - Jānis un Pēteris un māsiņa Līze. Pēdējo apprecēja Vagalānu Pēteris, mans krusttēvs. Grīvenieku Pēteris ap 1900.gadu beidza Viļņas junkurskolu un pēc tam ilgus gadus kā virsnieks kalpoja Irkutskā. Viņš bija varonīgi cīnījies Pirmā pasaules karā. Divi reizes pat izbēdzis no vācu gūsta. Apbalvots ar Sv. Jurģa un daudziem citiem ordeņiem. Beidzot paaugstināts pat par pilnu krievu armijas ģenerāli. Pie Kolčaka viņš komandēja Urālu vidus armiju. Zem viņa bija arī ģen. Bangerskis. Pēdējais tikai gaŗām ejot piemin viņu savu atmiņū II sējumā. Kad 1919.g. ar 1. Latvijas atbrīvošanas bataljonu atrados Troickas pilsētā, Sibīrijā, es ģenerālim Grīviņam rakstīju vēstuli. Nezinu, vai viņš to sapēma, vai ne - atbildi nesaņgaidīju. Kolčaka armijai vēlāk sabrūkot, ģenerālim Grīviņam izcēlies strīdus ar ģenerāli Voicehovsku, pie kam pēdējais viņu nošāvis. Pēc kara ģenerāļa Grīviņa sieva - krieviete ieradās Latvijā un apmeklēja savu vīra māti Grīveniekos.

Manam tēvam bija četras māsas un visas turpat tuvākā apkārtne saimnieces: Viergalānu Virbuļu mājās, Spālānu mājās, Piļku Kazakos un Zalaku Dārzniekos. Tālākās no šīm mājām bija Viergalāni - apm. 7 kilometri. Pārējās taisnā līnijā tikai 3 - 4 kilometri.

No dzirdētiem nostāstiem atminos, ka vienu Spulģu ģimenes dēlu ķeizara Nikolaja I laikā nopēmuši zaldātos. Ar Dieva palīgu tas tad arī nokalpojis tanīs laikos paredzētos 25 gadus, izturējis arī visu gaŗo Sevastopoles aizstāvēšanu, pēc tam atgriezies Spuldzeniekos. Nevaru tagad pateikt, vai tas ir bijis vēlākā Bertmeja Spulģa (kapteiņa Spulģe-Spulģis tēvs) tēvs vai tēva brālis. Noticis tā, ka Mārtiņš, vecais Spulģis, atdevis daļu no savas zemes savam brālim. Tā radās trīs Spuldzenieku mājas agrāko divu vietā. Augšā minētā Mārtiņa - Vecā Spulģa brālim bija trīs dēli - Jānis, Pēteris un Bertmejs un viena meita. Pēdējo, manas mātes māsiņu, apprecēja Beitānu māju Akurāters, kuŗu dēls ir mūsu pazīstamais rakstnieks Akurāters. Lai gan Akurāters Spuldzeniekiem ir bijis diezgan tuvs rads, tomēr dzīvē iznāca tā, ka man ar viņu tuvākas attiecības nav laimējies nodibināt.

Jau manā laikā Bertmejs Spulģe-Spulģis saimniekoja trešajās Spuldzenieku mājās. Viņam bija divi dēli - Frīdis un Arturs. Arturu es 1910.gada brīvdienās sagatavoju iestāšanās eksāmeniem Jēkabpils tirdzniecības skolā, vēlākā komercskolā. Atbrīvošanas kara laikā kapteinis Arturs Spulģe-Spulģis kļuva slavens. Sevišķi izcilas ir bijušas viņa vadītās kaujas pie Jaunjelgavas, kur latvieši izšķirīgi sakāva grāfa fon Jēnas daļu. Arī pats grāfs

kaujā krita. Veiksmīgas ir bijušas arī viņa vadītās pārējās kaujas, it sevišķi spīdoši organizētie un veiktie izlūku gājieni Iatgalē. Jūsmīgas atsauksmes par Artura varoņdarbiem man personiski sniedza viņa tikpat varonīgais komandieris, pulkvedis Jansons. Kapteinis Spulge-Spuļģis pieskaitāms izcilākiem latviešu kaujas virsniekiem un varoņiem. Nelietīgu varasvīru ienaida un intrigu vajāts, viņš bija spiests savu dzīvi beigt pašnāvībā. Arī otrs Bertmeja Spuļģa dēls Frīdis bez vēsts pazuda Krievijā. Bija žēl noskatīties uz bēdu sagrauzto tēvu un māti. Pēdējo reizi viņus redzēju 1927. gadā. Ciemos iedams pie sava brāļa, iegriezās arī pie "Berķa" Spuļģa. Vēl arvien viņi abi ar sievu cerēja, ka Frīdis varbūt vēl ir dzīvs un kādu laimīgu dienu ieradīsies no Krievijas mājās. Tikai nedaudz gadu vēlāk Bertmejs no šīs pasaules aizgāja 75 gadu vecumā, ar ātro diloni.

Gaišas un sirsnīgas atmiņas man ir palikušas no Viergalānu mājām, jo tur bija četri brālēni: Mārtiņš, Jānis, Alberts un Voldemārs. Ar Mārtiņu un Jāni, kā daudz vecākiem gados, nevarēja rasties diez cik tuvas attiecības. Bet toties ar Albertu, kas bija tikai vienu gadu par mani jaunāks, ir daudz kopīgu ceļu staigāts. Jau agrā bērnībā mūsu abu starpā izveidojās tuva draudzība. Tas notika šad un tad mūsu vai viņa mājās rīkotos gados.

Vārds "godi" laikam ir tīri sēlisks apzīmējums svētku vai citu gadījumu sanāksmēm radu un kaimiņu starpā. Tur bija Vasarsvētku, Jāņu, bišu, apkūlību, apļāvību, precību un daudz citu godu visvisādās sakarībās. Godiem iederējās bagāti klāti galdi ar ēdieniem un dzērieniem, jautrām valodām un dziesmām. Ja gadījās pie rokas mūzikants, netrūka arī deju. Šādi godi mums ar Viergalānu Albertu bij tiešām jaukas svētku dienas. Visu pat nevarēja paspēt ne izrunāties, ne izdarīties.

Albertam it sevišķi patika Dardzānu māju jaukā, āriskā novietne, skaistu mežu vidū un tuvu pie tādiem romantiskiem ūdeņiem kā Vorsgūnes ezera un turpat pie mājām, Spuļģu purvā, Mazā ezeriņa. Visbiežāk mēs satikāmies pa skolu laiku Jēkabpilī. Alberts tur apmeklēja Jēkabpils pilsētas skolu un es, sākot ar 1904. gada rudenī, Luža Bērziņa vadīto Jēkabpils tirdzniecības skolu. Alberts vēlāk studēja teoloģiju Tērbatā un ilgus gadus bija Tukumā prāvests. Lieliniekiem otrreiz ienākot, viņš uzticīgi palika pie savas draudzes Tukumā. Ir miris 1945. gadā.

Alberta jaunākais brālis, Viergalānu Volde, kā mēs to saucām, 1918./19. gadā gāja bojā Sibīrijā, kur launas sagādīšanās dēļ kalpoja Kolčaka laikā kādā baškīru pulkā. Viņu labi pazina Kugrēnu ģimene, kas toreiz dzīvoja Čelabinskā. No tiem tad arī dabūju ziņāt par tuvākiem Voldemāra bojā ejas apstākļiem. Voldemārs Virbulis, būdams virsnieks, ar vairākiem baškīru jātniekiem bijis izsū-

tīts izlūkot sarkanos. Kad iegājuši kādā sādžā, izlūkus no visām pusēm sākuši apšaudīt sarkanie. Izlūki metušies atpakaļ, bet tanī brīdī Virbuļa zirgs, ložu ķertis, saļimis. Baškīru izlūki tikai no tālienes vairs redzējuši, kā praporščikam Virbulim pieskrien vairāki sarkanie. Kas ar viņu vēlāk noticis, baškīri nezinājuši teikt. Var tikai iedomāties, ka tā bija praporščika Virbuļa pēdējā stunda. Atliek tikai izsaukties: kur gan latviešu asinis nav lijušas! Pat pie baškīriem!

Tēva puses radnieku - Spālānu mājas atradās ne tālāk par divi un pus kilometriem uz dienvidiem, aiz mazā Spulģu purva. Spālānu tēvs, vēl pajaunos gados, veselības apstākļu spiests, atdeva mājas meitai Ievai un znotam - iegātnim Ģeidam. Paša dēls Mārtiņš, nobriedušos gados un visādi dižens un krietns vīrs, mājas nedabūja. Te, jāsaka, norisinājās ģimenes traģēdija ticības dēļ. Proti, Spālānu Mārtiņš bija ieskatījies pareizticīgas ticības līgavā, kamdēļ Spālānu tēvs to ieskatīja par ienīsto krievu izdzimteni un latviešu cilvēkam nepielaižamu negodu ar tādu saistīties. Uz šī pamata, pēc ilgiem un ārkārtīgi asiem ģimenes strīdiem Spālānu tēvs savu dēlu Mārtiņu izslēdza no mantošanas un mājas atdeva jau minētai meitai un iegātnim Ģeidam. Mārtiņš, ne jau bez sirdsēstiem, aizgāja uz Līvaniem un vēlāk strādāja par meistaru turienes stiklu fabrikā. Nezinu, vai Spālānu tēvs pirms miršanas 20-os gados vēl paspēja ar dēlu izlīgt, vai ne. Es izskaidroju Spālānu tēva rīcību ar to, ka viņš bija no pavisam tīra latviešu tautas koka, kas gadu tūkstošiem ir audzis mūsu dzimtenē. Nedomāju, ka viņa rīcības pamatos bija tikai sekla iespītēšanās. Gan drīzāk tas bija neviltoja, tīra latviskuma protests pret gadusimteņiem ienīstā krieviskuma iespaidiem. Spālānu tēvu sevi arvienu esmu pieminējis ar dziļu cienīšanu. Latviskā rakstura īpašība ir bijusi tā, kas visiem ienaidniekiem par spīti ir uzturējusi latviešu tautu gadu tūkstošiem cauri neiznīcināmu, kā spītīgu klinti bangainā okeana vidū.

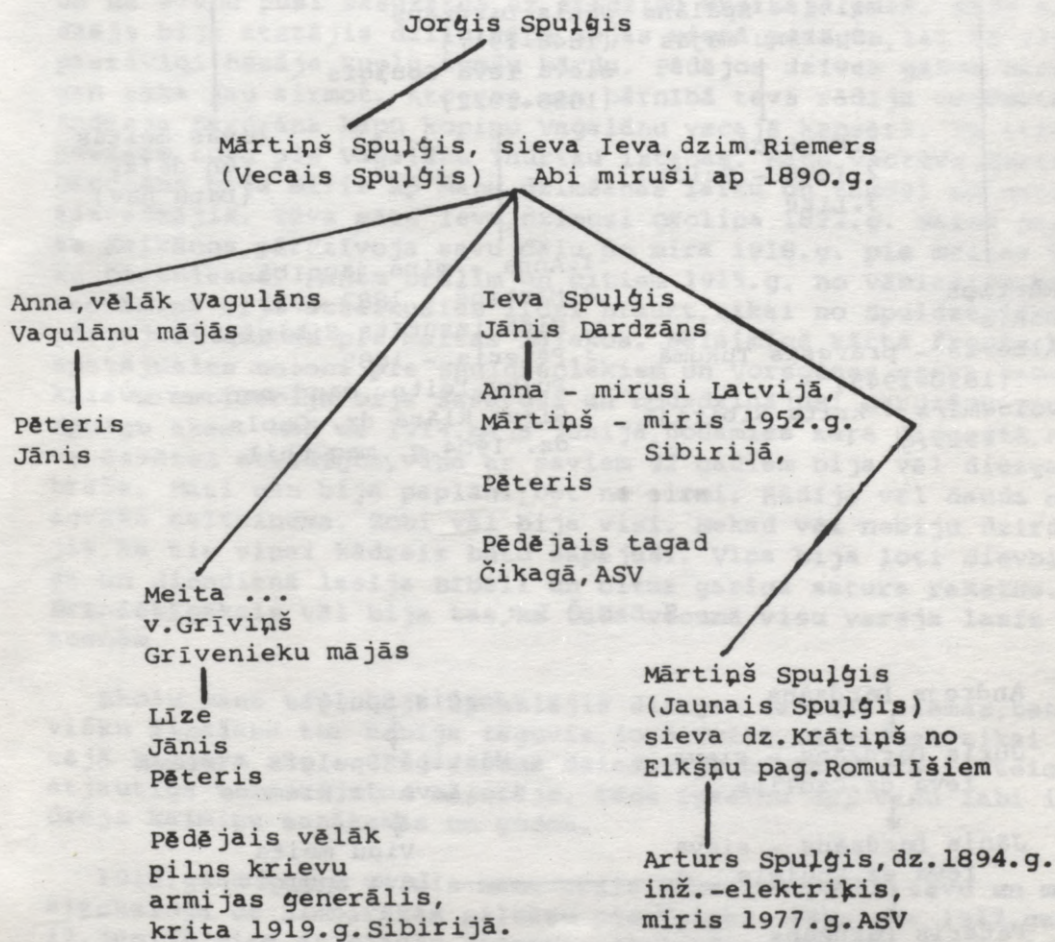
Tēva māsa Piļku Kazakos bija pazīstama kā dziedātāja un tautas dziesmu teicēja. Viņas vārds ir atzīmēts Barona tautas dziesmu krājumā, sakarā ar lielu skaitu viņas teikto dziesmu.

Manam vectēvam, Vecajam Spulģim, bijušas divas māsas - viena izprecēta turpat Vagalānu Grieķeros un otra Mežgruntnieku Nomalniekos. Grieķeriem bija trīs dēli. Vecākais, Pēteris, tā ap 1900. gadu atveda sev līgavu kaut kur no Elkšņu vai Saukas pagasta. Mēs ar brāli vēl piedalījāmies kāzās kā Dardzānu pārstāvētāji. Viņiem bija vairākas meitenes, kuŗas augot sajūsminājušas par garīgām lietām un misionāru darbu. Viena no Grieķeru meitām arī aizbraukusi uz Indiju par misionāri. Ir ziņas, ka viņa tur mirusi. Mārtiņu Grieķeri, pārejot fronti, 1915. gada rudenī vācieši nošāvuši.

Nomalnieku tēvs, vectēva, Vecā Spuļģa, māšas vīrs itin bieži ciemojās Spuldzeniekos un visiem viņš patika kā jautrs un asprātīgs runātājs. Kad es sāku viņu redzēt, tas bija jau tā pāri septiņdesmitiem, bet godos turējās braši līdz visiem jaunajiem. Mira jau pāri 85 gadiem vieglā nāvē. No rīta piecēlies brašs un vesels. Pie brokastīm izdzēris vēl labi karstu groku un turpat pie galda kļu sabrucis.

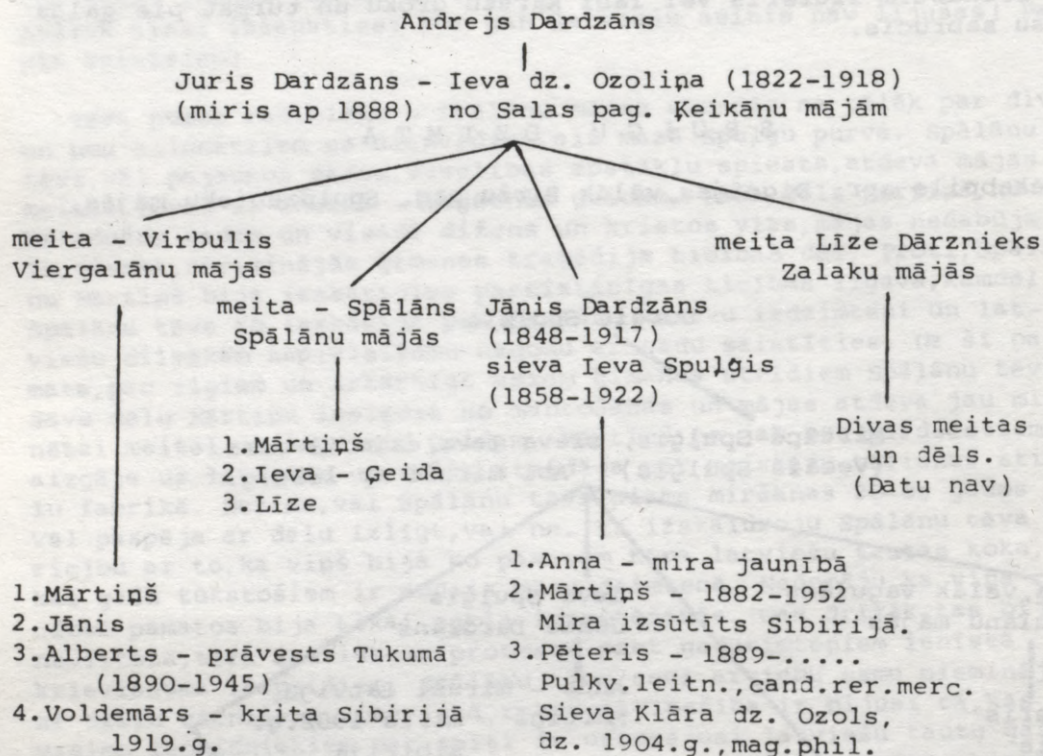
S P U Ļ Ģ U D Z I M T A

Jēkabpils apr. Dignājas, vēlāk Biržu pag. Spuldzenieku mājās.

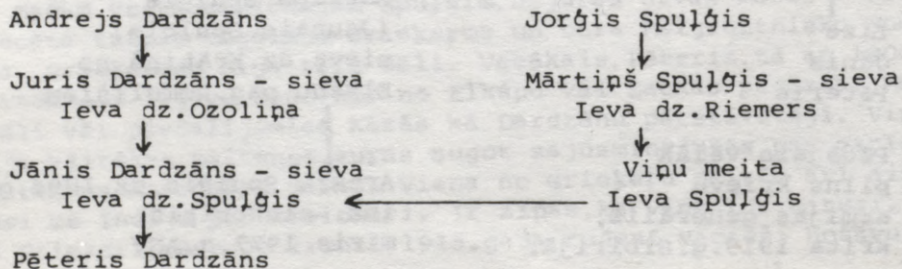

D A R D Z Ā N U D Z I M T A

Jēkabpils apr. Dignājas, vēlāk Biržu pag. Spuldzenieku
Dardzānu mājās.

S E N Č I :

M A N I V E C Ā K I

TĒVS

Mans tēvs, Jānis Jēra dēls Dardzāns, bija dzimis 1848. gadā. Viņš bija neliela, pasīka duguma un nevarēja skaitīties pie stipriniekiem. Māti bija tumši, un tos viņš nēsāja arvien diezgan pagaņus un uz vienu pusi sasukātus, ar stīdziņu kreisajā pusē. Kāds audzējs bija atstājis dziļu rētu sejas vienā pusē, un, lai to slēptu, pastāvīgi nēsāja kuplu, tumšu bārdu. Pēdējos dzīves gados bārda gan sāka jau sirmot. Atceros, man bērnbā tēvs rādīja vecvectēva Andreja Dardzāna kapu kopīgu Vagalānu vecajā kapsētā. Tā atradās pavisam tuvu pie Vagalānu Indriķu istabas. Mans vectēvs Juris Dardzāns bija miris ap manu dzimšanas laiku un tamdēļ to netiku aizredzējis. Tēva māte Ieva, dzimusi Ozolipa 1822. g. Salas pagasta Keikānos, pārdzīvoja savu dēlu un mira 1918. g. pie meitas Zalku Dārzniekos. Manam brālim un citiem 1915. g. no vāciešiem bēgot. vecmāmiņa bija atteikusies līdzī braukt, tikai no Spuldzeniekiem pārgājusi dzīvot pie meitas Zalkos. Nelaimīgā kārtā fronte bija apstājusies taisni pie Spuldzeniekiem un Vorsgūnes ezera, kamdēļ krievu artilērija bija sašāvusi un nodedzinājusi Dardzānu un Spulģu ēkas. Kad es 1914. gada jūnijā, dodamies kara dienestā, no vecāsmātes atvadījos, viņa ar saviem 92 gadiem bija vēl diezgan braša. Māti gan bija paplāni, bet ne sirmi. Rādīja vēl daudz no agrākā zeltainuma. Zobi vēl bija visi. Nekad vēl nebiju dzirdējis, ka tie viņai kādreiz būtu sāpējuši. Viņa bija ļoti dievbijīga un diendienā lasīja Bibli un citus garīga satura rakstus. Brīnišķīgākais vēl bija tas, ka tādā vecumā visu varēja lasīt bez acenēm.

Skolu mans tēvs bija apmeklējis diezgan daudzās ziemas, bet sevišķu zināšanu tur nebija ieguvis, jo, diemžēl, tā bijusi tikai vietējā ķesteru skola. Bij varens dziedātājs un, kā vietējie teica, atjautīgs tērzētājs un mēlotājs. Tādu īpašību dēļ viņu ļoti ieredzēja kaimiņu sanāksmēs un godos.

1915. gadā bēgļu vilnis mana brāļa ģimeni kopā ar tēvu un māti aizskaloja uz Simbirskas pilsētu pie Volgas. Tēvs tur 1917. gada 17. jūnijā mira ar plaušu karsoni. Apglabāts turienes bēgļu luterāņu kapos. Tanis dienās es atrados ar I Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulku pozīcijās pie Grenhofas un telegrammu par tēva

nāvi sapēmu ar lielu novēlošanos un tikai pēc tam, kad viņš jau bija apglabāts. Simbirskas pilsētai strauji augot, kādreizējie bēgļu kapi, jādodomā, sen jau būs nolīdzināti un apbūvēti. Cilvēku pastāvēšana lietu pasaulē nav vairāk paliekoša par dūmiem vējā. Nemsim kaut vai tik slavenu kaņavadoni un ķēniņu kā Aleksandru Lielo. Kas var tagad pateikt, kur trūd viņa kauli? Ja kas vēl pasaulē ir paliekošs, tad tas ir tikai gars un tas, ko gars radījis.

Man nav zināms un saprotams, kā tas varējis notikt, ka, būdami brīvi latvieši un gruntnieki, tā sauktie b r i v n i e k i, abi Spuldzenieku saimnieki - ir Dardzāns, ir Spulģis, bija uzņēmušies pildīt mežsargu amatus. Var jau būt, ka viņus vilināja dažādas privilēģijas, kā ieroču turēšana, medību tiesības un varbūt vēl kas cits, vai arī ar mežsarga amatu saistītais prestižs kaimiņu acīs. Kā tas arī būtu bijis, bet vēl pagājušā gadusimteņa astoņdesmitajos gados mans tēvs un abi pārējie Spuldzenieku saimnieki ir bijuši mežsargi. Rajona mežkungs bija fon Fogts, kuŗu es vēl ap 1900. gadu aizredzēju. Šī paša fon Fogta otrs brālis ilgus gadus bija Jaunjelgavas apriņķa priekšnieks. Ap astoņdesmito gadu vidu nomira mana vectēva Mārtiņa Spulģa brālis, sauktais Spulģe-Spulģis. Lai atraitne nezaudētu tiesības uz mājām, tā bijusi spiesta iepriekšēt kādu Bārzu, vai kā visi to vēlāk sauca - Bārzu. Tas tad arī līdz 1908. gadam mājas apsaimniekoja, pildot mežsarga pienākumus. Pēc Bārza nāves mājas un mežsarga amatu pārņēma jau agrāk minētais Bertmejs, jeb Berķis Spulģe-Spulģis. Paaudzēm ilgi Dardzānu un Spulģu ģimenes bija dzīvojušas, kā radiem pienākas, pilnīgā saticībā un draudzībā. Bārzam Spuldzeniekos ienākot, agrākā draudzība un saticība piepeši pazudusi.

Cik tagad noprotams, Bārzs ir bijis īsts kungu kalps, kas visādi centies pakalpot un izdabāt mežzinim fon Fogtam, gan ar dāvanām un kukuļiem, gan pienesot visādas ziņas un tenkas par kaimiņiem. Tautas atmodas laikmets tad ir atradies vēl košos ziedos, kamdēļ nedz apkārtējie, nedz arī Dardzāni par vācieti fon Fogta neko labu nevarēja runāt. Saprotams, ka tas viss ar Bārza starpniecību nonācis Fogta ausīs. Pēdējā attiecības ar manu tēvu kļuvušas jo dienas jo asākas. Beidzot nonācis tik tālu, ka mans tēvs Fogtam strupi atcirtis, ka viņš turpmāk par mežsargu vairs nepaliek, un Fogts lai meklē sev citu mežsargu. Tais laikos tā ir bijusi liela pārgalvība un pārdroša rīcība. Fon Fogts lietu nodevis tiesām ar lūgumu Dardzānu izsviest no mājām. Dievs vien zina, kādu galu šis strīdus būtu devis Dardzāniem, ja laimīgā kārtā taisni ap šo laiku vācu tiesu vietā Baltijā nebūtu nākušas krievu tiesas. Par ierēdņiem un arī tiesnešiem uz Baltiju toreiz sāka sūtīt krasus krievu slavofilus, kuŗi pāri visam citam bija naidīgi noskaņoti pret vietējiem vāciešiem. Tamdēļ šī gadījumā krievu tiesnešu izturēšanās pret manu tēvu bijusi vairāk nekā labvēlīga. Kad pie tam vēl vairāki vietējie vecie vīri noliecinājuši, ka Dardzānu ģimene jau no

neminami seniem laikiem arvien dzīvojusi Spuldzenieku mājās, tad par spīti visiem asajiem Fogta protestiem un iebildumiem, krievu tiesneši ar galīgo lēmumu prasību noraidījuši, un Dardžāni kā bijuši, tā palikuši Spuldzenieku māju saimnieki. Fogtu tas tā saniknojis un viņš par tādu spriedumu tā uztraucies, ka turpat pretī tiesnešu galdam ar visu krēslu apgāzies, noveļoties uz grīdas.

Tas laikam būs bijis viens no pirmajiem gadījumiem Latvijā, kad mežsargs, uzteikdams savas dienesta attiecības ar domeņu valdi, tomēr patur savas mājas par dzimtu īpašumu. Šī gadusimteņa sākumā Rīgas advokāts Fr. Alberts mežsargu māju jautājumu noveda līdz senātam un tur izdabāja spriedumu, uz kuŗa pamata ļoti daudzi Latvijas mežsargi sapēma savas mājas par dzimtu īpašumu.

Naidošānās ar Bārzu un nesaskaņas ar to tomēr negribēja un negribēja beigties. Bārzs vienkārši neiederējās Spuldzenieku bajāriskajā gaisotnē. Vēlāk, gana gaitas pildot, pat es no viņa gandrīz dabūju ciest. Par to pastāstīšu citā vietā. Bārzam arvien bija paradums kaut kā atkost saviem kaimiņiem. Ja ne citādi, tad apķīlājot kaimiņu lopus, ja vien tiem misējās piedurties viņa vai valsts daļai. Beidzot tādai Bārza rīcībai gadījās cienīgs pretspēlētājs mana tēvoča Mārtiņa (Jaunā) Spulģa rentnieka, Pēterā Baltmaņa personā. Pēdējais bija ļoti gudrs un izdarīgs cilvēks. Vēlākos gados viņš rentēja Latgalē poļu grāfu muižas. Kādu dienu parastā kārtā Bārzs apķīlā Baltmaņa veco ķēvīti. To novietojis savā kūtī, viņš Baltmanim paziņo, lai nāk un paņem lopīņu, zināms, iepriekš samaksājot par nodarīto postu. Notikās tā, ka, Baltmanim otrā rītā pie Bārza ierodoties un staļļa durvis atverot, priekšā atrod ķēvīti nobeigušos. Par šo notikumu var domāt kā grib, bet tiesāšanās starp Baltmani un Bārzu pēc tam iznāca milzīga. Par beigto lopīņu tagad Baltmanis prasīja savu atlīdzību. Bārzs pēc tam kaimiņu lopiem nerādījās ne tuvumā. Viņš nomira 1908. gadā, un viņa vietā par mežsargu stājās Bertmejs Spulģe-Spulģis. Līdz ar to pēc jo ilga laika Spuldzeniekos atgriezās vecā satība un draudzība.

MANA MĀTE

Viņa bija Mārtiņa, sauktā Vecā Spulģa, un tā sievas Ievas, dzim. Riemeres, meita, dzimusi 1858. gadā. Mira 1922. gada 27. novembrī, ar 12-pirkstu zarnas vāti. Iedzimtības likums ir katra cilvēka nepielūdzamais liktenis kā garīgā, tā arī miesīgā ziņā. Arī mēs ar brāli Mārtiņu slimojām ar to pašu kaiti. Laimīgāks būdams, es, slimodams ar iekšējo brūci, dzīvību izvilku līdz tam laikam, kad zinātnieki atrada dažādas brīnumzāles pret šo, ļoti izplatīto, kaiti. Žēl tikai, ka mana māte un brālis no šīs pasaules aizgāja, to nesaģaidījuši.

Mana māte bija ievērojama ar savu nesalaužamo enerģiju un vitālītāti. Tēvs viņu ievēdis Dardzānu mājās ap 1877.gadu. Viņa rītos arvien bija pirmā augšā un vakaros pēdējā pie miera. Tā dienu no dienas un gadu pēc gada viņas nekad nerimstošā darbība, kā straujš kalnu strauts, piepildīja Dardzānu mājas. Lai gan liktenis nebija lēmis viņai pašai apgūt regulāras skolas izglītību, viņa tomēr ļoti dziļi izprata zināšanu lielo nozīmi, kamdēļ visiem spēkiem centās sagādāt saviem bērniem, it sevišķi man, pēc iespējas plašu izglītību.

Lai gan lauku māju dzīve tanīs laikos ritēja tikpat nemainīgi kā paši mūžīgie gadalaiki – pavasaris, vasara, rudens un ziema, tomēr Dardzānu māju saimniekiem netrūka grūtību un dažkārt pat ļoti asu likteņa cirtieņu. Lielas bēdas manai mātei sagādāja vecākā bērna, meitiņas Annas, nāve. Tā bija mirusi vēl priekš manas dzimšanas, tikai desmit gadu vecumā. Vēl ilgus gadus pēc tam, kad vien Annīņu pieminēja, māte arvien apraudājās. 1900.gada pavasarī nodega Dardzānu kūts. Gāja bojā viss dzīvais un nedzīvais inventārs, kas ar ilgu gadu pūlēm un rūpēm bija sakrāts. Pēc to laiku paraduma apdrošināts nekas nebija. 1914.gadā karš ne tikai aprija visu mantu un atkal nodedzināja Dardzānu visas ēkas, atstājot tikai veco pirtīņu, bet arī pašus iemītniekus aizdzina uz tālo, nemīlīgo krievu zemi. Viss tas prasīja daudz spēka un izturības pat no jaunajiem, bet vecākai paaudzei tas bija rūgts nāves bīķeris. Par spīti tam visam, mana māte nekad nezaudēja bajārisko latvietes stāju. Tā 1918.gada pavasarī, savējos apmeklējot Simbirskas pilsētā, es viņai jautāju, kā gan viņa spēj tirgū iepirkties, nerunājot neviena vārda krieviski. "Tieku tīri labi galā", viņa atbildēja. "Tamdēļ vien jau, ka pazaudējām Spuldzeniekus, es neiešu mācīties tādas grapšķu tautas valodu, kā krievu".

Šī atbilde mani ārkārtīgi pārsteidza. Tā bija kā zibens vistumšākā naktī, kas uzreiz visas lietas apgaismo. Es tagad sapratu un ieraudzīju, kādu milzīgu cēlumu mātes sirds spēja sevī slēpt. Nekādas trimdas, nekādi pārbaudījumi, ne bads, ne kaži un pat ne nāve šādus latviešus nespēs salauzt. Tikai tamlīdzīgiem raksturiem mums jāpateicas, ka šodien vēl esam un arī rītu vēl būsime latvieši. Piedzīvojumi rāda, ka mūsu tautas nelaimes sākas tad, kad mums pietrūkst dvēseles spēka, kā tas citā sakarībā Andrieva Niedras "Liduma dūmos" pateikts.

DIEVS, PATIESĪBA, TAISNĪBA UN GODS

Laikā, kad es vēl augu, t. i., 19. gadusimteņa beigās, sadzīves kārtība un saturs stipri atšķīrās no tā, kas sekoja vēlāk, it sevišķi pēc Pirmā pasaules kara. To laiku ļaudīm dzīvei bija citi garīgie pamati, kas, uznākot "jaunajai strāvai", pamazām sāka dropt. Pēc kādiem 20-25 gadiem, sekla materiālisma iespaidā uzaugušai jaunajai paaudzei vecie pamati likās sveši un pat nepareizi. Kad es ar gara acīm tagad sāku atkal lūkoties un pētīt, kāds bijis manu vecāku pasaules uzskats, tad, ārpus Dieva, visvairāk tika pasvītrotas trīs lietas: patiesība, taisnība un gods. Šos trīs vārdus dzirdēju, it sevišķi no manas mātes, gan rītos, gan vakaros, gan darbu darot, gan svētdienas svinot, gan aizejot, gan pārnākot. Un tas nebija tikai Spuldzeniekos vien, bet gandrīz visās kaimiņu mājās, tuvākā un tālākā apkaimē.

Arvienu nāk prātā brālēna, prāvesta A. Virbuļa vārdi, pārrunājot H. St. Čemberlena grāmatu "Das Neunzehnte Jahrhundert". Iztirzājot maldīgo mācību par cilvēku vienlīdzību, viņš teica: "Mēs abi esam beiguši augstskolas, mūsu vecāki ir vienkārši, varētu pat teikt, nemācīti zemnieki. Tomēr būtu maldīgs grēks iedomāties, ka mēs, rakstura un citu Dieva priekšā nemainīgu, iedzimtu iekšēju vērtību ziņā, stāvētu augstāk par mūsu zemnieku vecākiem. Rakstura ziņā mūsu vecāki bija un ir milži, kam mēs, modernās dzīves skartie un salauzītie, diezin vai kad vairs spēsim pielīdzināties." Šie vārdi būtu piemami vērā latviešu jaunatnei kā šaipus, tā viņpus dzelzs aizkara, jo abās pusēs materiālais nomāc garīgo.

Pastāv nemainīgs dabas un dzīves likums, kas nosaka, ka nekad kaut kas no nekā nevar rasties. Vienīgi Dievs kaut ko rada no nekā. Cilvēkam tāds spēks nav dots. Iedzimtās garīgās un miesīgās īpašības, ko mēs mantojam no saviem vecākiem un vēl vairāk no saviem tāliem senčiem, ir katra cilvēka nemainīgais un nepielūdzamais liktenis. Bez tam, pasaules daudzo tautu garīgā attīstība un progress nemaz tik ātri neiet uz priekšu un arī mākslīgi nav bīdāms, kā to materiālā progresa dievinātāji un sludinātāji iedomājas un propagandē. Visas viņu cerības ir uz smiltīm dibinātas. Garīgajam ar materiālo šinī plāksnē nav ne mazākā sakara. Kad radās senās Grieķijas brīnišķīgā kultūra, no kuņas visa pasaule vēl pat šobaltdien barojas, tad tur nebija nedz elektrības, ne ledus skapju, ne auto, ne raķešu. Vācu tautas lielais kultūrālais uzplaukums 18. gadusimtenī ir sakpojies skolotāju un mācītāju vidē, salīdzinot - pavisam vienkāršos materiālās dzīves apstākļos. Paaudzes isteno tikai to, kas jau iepriekšējās audzēs ir bijis iedidzināts

un iemiesots. Mēs esam vairāk atkarīgi no saviem senčiem nekā to varam vai gribam iedomāties. No savu senču asinīm neviens cilvēks vēl nav spējis izbēgt.

Ir pasaules tautas, kas šo patiesību bez kādas mācīšanas, teikšanas un sludināšanas tīri instinktīvi izprot un dzīvē īsteno, kamdēļ gadu tūkstošiem plaukst, zaļo un aug augumā.

Būtu žēl, ja tūkstošiem gadu vecā latviešu tauta to negribētu saprast un zināt un bez vajadzības, meslojot necilu tautu dūksnājus, labprātīgi parakstītu savas bojā ejas lēmumu.

— — —

Tik tālu nu būšu pastāstījis par savu dzimtu un tās radu rādīem. Tur mēs sastopam lielus kaŗotājus, kā ģenerāli Pēteri Grīviņu, kapteini Arturu Spulģe-Spulģi, kā arī varonīgo Spulģi - Sevastopoles aizstāvētāju. Netrūkst arī dzejnieku, rakstnieku un dziesminieku, kā Jānis Akurāters, brāļi Grīni un Kazaku tante. Tāpat pārstāvēta ir garīdzniecība ar prāvestu Albertu Virbuli un pat misionāri ar Grieķeŗu meiteni.

B Ē R N Ī B A

PIRMIE SOLI

Sevi atceros jau ļoti agri. Notikumi, kuŗus vēlāk labi zināju atstāstīt mātei, attiecas uz laiku drīzi pēc viena gada vecuma sa-
sniegšanas. Māte arvien stāstīja, ka es nebijis ir pilnu gadu vecs,
kad jau pipri apkārt tekalējis un skaidri runājis. To pirmo īpa-
šību esmu piepaturējis līdz pat šai baltai dienai, bet attiecībā
uz runāšanu dzīve ir iespaidīgi mācījusi, ka mutes savaldīšana daž-
reiz ir labāka.

Visi nepieaugušie radījumi savas dzīves rītos ir visādu bries-
mu un nelaimju apdraudēti. Atminos tādus gadījumus arī no savas
bērnības, kuŗi varēja izskanēt kā iesākta mūža beigu akordi. Divi
reizes tikko nenoslīku. Aiz ābeļdārza bija pļavīpa, ko mājinieki
sauca par liekpu. Pavasaros tur arvien sakrājās ūdepi, izveidojot
mazu ezerīpu. Lai ūdens būtu tuvu un ērti sasniedzams pat sausā
laikā, liekpas vidū un zemākā vietā bija izrakta pēdas trīs dziļa
bedre. Man gadījās ierasties pie šīs bedres. Cik jauks gan izska-
tijās todien dobes ūdens! Tur staigāja tādi paši balti mākoņi kā
pie debesīm. Un cik patīkami dzestrs bija, kad iemērci rokas...
Vēl viens acumirkļis, kājas kaut kā paslīd, un plunkš... mazais da-
bas pētnieks ievelas dobē. Iznākums varēja būt ļoti bēdīgs, ja tu-
vumā nebūtu gadījusies Anna. Tā dzirdējusi ūdens plunkšņi un tū-
līt skrējusi skatīties noprazdama, kas var notikt. Saka gan, ka
cilvēki no piedzīvojumiem daudz mācoties, bet man jāatzīstas, ka
šis gadījums mani ne par matu gudrāku nebija padarījis. Bija jau
vēls rudens un brīžiem liņāja. Pirmajā aiz kūts gulēja lieli, mel-
ni ūdepi. Arī lielajā dobē, kur lopu dzirdīšanai ūdens turējās
cauru vasaru, tas bija sacēlies pāri laipas virsum. Zaļie ūdens
ziedi klāja gandrīz visu dobes melno dzelmi. Mani vilināja ziedu
zvejošana. Ja ar roku ūdeni saviļņoja, bija jauki vērot, ka ziedu
palags gan šķīrās, gan atkal saslēdzās. Man, tā uz laipas virsas
rikojoties, atkal misējās, kājas paslīdēja un atjēdzos tikai tad,
kad biju jau zem ūdens. Kā dzelžos ledainais rudens ūdens sagrāba
visu mazā vīra būtni. Kad, pret dobes dibenu atspēries, uznācu aug-
šā un ar rokām kaut kā pie laipas pieķeros, gribēju kliegt, bet ne-
varēju. Kliedzienu vietā krūtis tikai raustījās un kaklā bija tā-
da sajūta, ka tur būtu iespriedies milzīgs kumoss.

Tikai dzīvnieciskais instinkts pavēloši lika ķert laipas malu un pie tās turēties. Bet tā bija gluma. Rokas slidēja un es grimu. Atkal atspēros, rokas uzmetu uz laipas, pacēlos un atguvu elpu, bet rokas slid un es atkal grimstu. Ar katru roku slidējienu un katru atsperšanos pret dobes dibenu arvien vairāk attālinājos no malas, prom uz dziļumu dobes vidū. Jau likās, ka nupat pietrūks spēka un ūdens ar varu laužas mutē, dobes malā parādījās mātes audžu meita Karlīne. Netālu no dobes, pie vecās akas, tā bija mazgājusi veļu. Nejauši uz dobi pametusi acis un ievērojusi, ka uz laipas vairs nav Pēteriša. Pieejot mani ieraudzījusi ūdenī. Kad māte man prasījusi, kamdēļ neesot kliezjis, es atbildējis, ka velns aizžpauzdis kaklu.

Dzīvē vēlreiz atrados tuvu sliksšanai, peldoties Lielupē. Bet tad jau biju vīra gadus, un viss notika manas paša pārgalvības dēļ.

Tā kā brālis Mārtiņš bij par mani 7 gadus vecāks un citu bērnu mūsu mājās nebija, tad esmu audzis tikai pieaugušo vidū un tamdēļ arvien esmu bijis vientulis. Jau no mazām dienām pieradu iztikt pats ar sevi vien. Šī īpašība mani uzglabājās visu mūžu un ir palīdzējusi tikt pāri daudzām lielām grūtībām un aiztaupījusi daudz sirmu matu.

Bērnībā biju diezgan zipkārīgs radījums. Caurām dienām pieaugušos mocīju ar jautājumiem. Vecmāmiņa it sevišķi žēlojās, ka es ar jautājumiem viņu traucējot dievvārdu lasīšanā. Tā atminos, ka ilgu laiku mocījos, visādi izdomādamies par debesu varavīksni. Lielie apgalvoja, ka tā esot paša Dieva josta un pa to varot uzkāpt debesis. Vai atkal, ka tā lauku galā sūcot ūdeni no Bērzupītes, lai pēc tam slacītu spuldzenieku un Vagalānu laukus. Tamdēļ mani izauga jo liela vēlēšanās nokļūt pie varavīksnes gala un pašā acīm redzēt, kā notiek tā ūdens sūkšana, un vai nevarētu pie tās pašas reizes pakāpties vēl debesis... Ko gan tad teiktu lielie par Pēteri!

Bija silts svētdienas rīts. No ziemeļrietumiem uz īsu brīdi uznāca melns, bargs pērkonā padebess un noliņa ražens lietus. Aizejošā padebeša malā atspīdēja koša jo koša saulīte un varavīksnes daudzkrāsainā josta nolaidās taisni pie Bērzupītes, lauku galā. Ceļš uz Vagalāniem kā rādīt rādīja un aicināja uz varavīksnes galu Bērzupītes lejā. Gaidīt vairs nevarēja. Tik ar steigu ceļā pie varavīksnes! Visa Dardzānu māja atradās lielā svētdienas rīta miega varā. Ļaudis bija kur kurais: citi kaimiņos ciemos, pārējie baidīja svētdienas atpūtu. Pat visi suņi gulēja, palīduši vēsajā paklētī. Tā, neviena ne redzēts, ne manīts, pa Vagalānu ceļu droširdīgi devos uz lauku galu pie varavīksnes. Ticis tuvāk lauka galam, piepeši ieraudzīju, ka varavīksne attālinājās un drīz vien tā bija jau pie Vagalānu mežiņa. Jo vairāk rikšoj, jo vairāk varavīksne

attālinājās. Kad apstājos uz Bērzupītes augstā krasta, lai pārdomātu, ko darīt, varavīksne jau atradās uz Vagalānu laukiem. Ielejā redzēju daudzus, elkšņiem un kārkliem apaugušos, Bērzupītes likumus. Tur lejā raudzījās pretī labi pazīstamais tilts, pāri kuŗam nesen, Vasarsvētkos, tēvs un māte mani bij vizinājuši ciemos pie Vagalānu tantes. Bērzupītes otrā krastā, Vagalānu Indriķa daļā, ganījās liels pulks gan melnu, gan raibu, gan sarkanu govju. Starp govīm šaudījās melnas un baltas aitas. Ielejas otrā pakrastē, pie pašas upītes, ieraudzīju, kā vēlāk uzzināju, Indriķu ganu, kas brīžiem dziedāja, brīžiem vienkārši bļautījās. Laika man pietika un Bērzupīti arī ļoti gribējās redzēt, kā tā savā dziļajā vagā tur pa ieleju locījās. Gar upīti ejot un to pētot, pašam nemanot, varavīksni biju pavisam piemirsis. Indriķu ganāmpulks mierīgi ganījās un pats gans ap kaut ko upītes tecē ļoti nopietni rīkojās. Gans, mani ieraudzījis, tūlīt noprasīja, kā mani saucot. "Pēteris", tam stādījos priekšā. No kuŗām mājām tad es esot? Tas bija nepatīkams jautājums un tamdēļ, lai nerastos pārpratumi, pametu ar roku pāri kalniņam un "tur" noteicu. Gans nelikās mierā un sāka prašpāt, no kuŗām mājām tad es isti nākot, vai no Dardzāniem, vai no Spuļģiem. Tādus vārdus es pirmo reizi mūžā dzirdēju, kamdēļ gana jautājumus uzņēmu kā smalki slēptus apvainojumus un uz tiem nemaz neatbildēju. Te priekšā bija citas lietas, kas manu uzmanību vairāk saistīja nekā tādi Indriķu gana nepieklājīgi jautājumi.

Gans izrādījās smalks amatnieks. Vipš bija aizdambējis upīti un ierīkojis vairākas dzirnavas, gan mazākiem, gan lielākiem skalu spārnēm. Es tādas lietas agrāk nebiju ne redzējis, ne iedomājies. Ūdenim gaŗām strauji tekot, visas dzirnavas griezās mirdzēdamas. Saprotams, ka nepārtraukti tur šis un tas tika labots un papildināts. Gan pajukušie dambji par jaunu jānostiprina, gan dzirnavu steķi jāpārliiek izdevīgākās straumēs. Darbā bija pilnas rokas. Neteikšu gan, ka mums abiem ar ganu, jo vipš man tūlīt sākumā stingri pateica: "Pēter, šujies nost un stāvi tālāk. Tu jau nekā ne jēdz, ne vari!" Bet tamdēļ jau nevajadzēja naidoties. Man, tā gana darbā noskatoties vien, stundas pagāja kā minūtes. Gans jau pāris reizes norunāja: "Būs jādzen mājās, vai? Ka saimniece nesāk bārties, vai? Ka par vēlu... Vēl te šito sudmalīpu pārceļšu - un tad..." Te pāri kalniņam, no māju puses, parādās liels, balts sievieša stāvs un kaut ko kliedz.

"Tas, Pēter, tev", gans nosaka.

Kas man par daļu, nodomāju. Ko šie te mani traucē!

Drīz vien Anna ir klāt gan. "Kā mēs tevi, Pēterīt, visi meklējām! Nāc, iesim tūlīt uz mājām. Māte tevi stipri gaida." Ir apskatīties nedabūju, ka jau atrados Annas rokās un klēpī. "Vai, vai, Pēterīt, māte nu gan stipri bārsies! Mēs visi tevi tā meklējām", Anna ejot man vēl stāsta.

Mājās pārnākusi, Anna mani ienesa saimes galā, kur mājas ļaudis

pusdienoja. Mūs sapēma ar smiekliem un visādām izrunām. Atminu, ka visi vai vienā balsī teica, ka pēriens no mātes par tādu bez zipas aiziešanu nezin kur nu būšot kā likts, lai tik pie laika es lienot zem vecāsmātes lielās gultas. Tādas runas dzirdot, pats arī sabijos un, ne vārda neteicis, naski pazudu zem lielās gultas.

Kad vēlāk māte ienāca, noprasīja gan, kur tas palaidnieks esot palicis. Kad nu visi, skaļi smiedamies, paziņoja, ka sveiks un vesels atrodoties zem gultas - pēriens kaut kā izpalika.

Visu svētdienas priekšpusdienu mājas ļaudis mani meklējuši pa malu malām. Kaimiņu mājas izskraidījuši, vīri visas akas pārmeklējuši, pat tanīs nolaizdamies. Visas ūdens dobes izķeksējuši. Veco lejas aku, purva malā, tēvs pat uz vietas licis aizbērt cieti, lai turpmākam tā vieta būtu droša.

Tikai Anna atcerējusies manu agrāko lielo interesi par varavīksni. Tiklīdz lauka galā parādījusies varavīksne, tā es arvien devies, dažreiz pat līdz puslaukam, lai tiktu tai tuvāk. Arī šorīt lauka galā bijusi varavīksne, Anna tamdēļ nodomājusi, vai tik es nebūšot uz to pusi aizklīdis, varbūt kaut kā aizmaldījies, piekusis un apgūlies.

Varēju būt savi divi - trīs gadi vecs, kad māte audzināšanā pieņēma pusaudzi meiteni Karlīni. Kāds puisis Karlīnes māti bija gan apcēlis, bet pēc tam pametis. Bez piederīgiem un kalpone būdama, viņa pati nespēja meiteni audzināt. Spuldzeniekos dzīvojot, Karlīnei pienāca arī iesvētību laiks. Bet "pātaru" zināšanas un lasīšanas māksla Karlīnei trūka pavisam, jo uz tādām lietām viņas prāti nenesās. Tamdēļ mana māte daudzus vakarus nopūlējās, kamēr Karlīnes galvā "Gaiļa" ābece lielos burtus vien iedzina. Darbs veicās tik grūši, ka pat varas darbi šad un tad pie nabaga Karlīnes miesām tika pastrādāti. Es, turpat vien apkārt kuldāties un visu no malas vērodams, grūto lasīšanas mākslu apguvu spēlēdamies un pie tam daudz pilnīgāk nekā trīsreiz vecākā Karlīne. Galu galā jāsaka, ka varas darbi Karlīnes zināšanas nesekmēja, jo dabas likumi ir negrozāmi un cilvēkam pat ābece gudrības pa nepareizo galu nevar iedzīt. Varu tikai iedomāties, kādu rūgtumu juta Karlīnes sirds, jo manas sekmes lasīšanā viņai bāza acīs vietā un nevietā. Drīz vien ar savu lasīšanas mākslu ieguvu pat vispārēju atzišanu, un puīši un meitas, ziemu lielajā istabā vakarējot, man piešķīra goda pilno amatu lasīt tiem priekšā aizgrābjušus mīlestības stāstus no kalendāra, vai Miķeļu un Simjūdu tirgos iegādātos lubu literātūras stāstus. Vecmāmiņa gan arvien pukojās, ka jaunie lasot tādas tukšas pasaulīgas grāmatas un aizmirstot Bībeli un citu Dieva vārdu.

TRAKAIS BRAUCIENS AR SARKANO KĒVI

Tēvs ļoti mīlēja labus un straujus zirgus. Kamēr vien veselību nebija sadragājis reimatisms un ķermepa lokanums atļāva strauju zirgu valdišanu un vadišanu, Dardzānu stalli arvien mita viens labs goda zirgs. Man varēja būt savi 5 gadi. Vai nu sakarā ar labi izdevušos alus brūvējumu, vai ar ko citu, noteikti nezinu, bet Spālānu saimnieks bija izziņojis "godu". Nevarēja nemaz citādi būt, ka manam tēvam tur vajadzēja ierasties. Nebija arī iebildumu, ja Pēterīti paņemtu līdzī. Taču puika lai iepazīstas ar pasauli un satiekas ar Spālānu māsiņām.

Jau no paša rīta tiek sakārtoti rati ar koka rāmi virsū. Sēdēšanai tur ir liels siena maiss, ar raibu segu virsū. Riteņus bagātīgi ieziež ar degutu, lai tie neiedomātos sākt savu čikstēšanu. Dievs pasarg! Tad jau visi gaŗāmgājēji un kaimiņi smietos. Tā ar straujo sarkano ķēvi ilksīs uz Spālāniem devāmies pa Mazā Spulgu purva blakus ceļu. Nekāda paradīze jau šī braukšana nebija. Dokes bija tik dziļas, egļu saknes un ceļa plikie koka stumbri tik augsti, ka, tiklīdz zirdziņš iedomājās parīkšot, tad, vismaz man, vai acis no pieres kratīja ārā.

"Mājās brauksim gar Vagalānu Indriķiem, jo pa šitādu elli nēgrību otrreiz žaustīties", noteica tēvs. Ciemošanās Spālānos todiēn tik laba neizdevās, kā biju iecerējis. Spālānu māsiņas bija jau lielas meitas un man ar tām nebija ne ko runāties, ne darīties. Bet galu galā nodarbību pietika visai dienai arī bez līdzgaitniekiem. Biju tamdēļ pat nepatīkami pārsteigts, kad tēvs lika sataisīties mājup braukšanai. Pie bagātīgi klātiem galdiem ilgas stundas sēdēdams, viņš bija manāmi iesilis. Šoreiz braucām pa Vagalānu ceļu. Kad bijām jau gaŗām Vagalānu kapiem un tuvojāmies Indriķu rījai, tēvs piepeši iesaucās: "Ak, tie grabažas, iebūvējuši vārtus mūsu lielajā braucamā ceļā!" Priekšā mūsu ceļu tiešām noslēdza jauni, balti, dēļu sasistie veņamie vārti. "Tādi vārti mums bijuši, nebijuši!" tēvs vēl nosaka, pievelk grožus un pātagu uzšauj. Sarkāne ratu priekšā tīri vai eksplodē. Es vairs tikai redzu, ka starp ilksīm sāk gaisā šaudīties divas pakavotas zirga kājas un rati un mēs abi iekšā sākām lidot. Tēvs vēl uzsauc: "Pēter, puisīt, turies pie manis!" Tad sarkanā ķēve paceļas gaisos, liels brīkšķis, koka gabali lido pa gaisu, un manu pieri ķer stiprs belziens. Rati apstājas. Kā caur miglu redzu mūsu ķēvi vārtu otrā pusē, bet rati iekārušies salauzto vārtu šķembās. Man acī satek kāds šķidrums. Pārvelku roku - asinis! Sāp arī. Sākas raudas. Bet tēvs tūlīt uzsauc: "Nevēkš tik stipri! Indriķi sāks smieties". Tas uzreiz pa-

līdz un es apklustu. Ar kabatas lakatiņu tēvs apsien man pieri un pēc tam uzmauc pāri visam cepuri dziļi, dziļi. Tagad tikai sākam atskārst, ka ķēvīte gan, lai arī iejūgta, ir vārtiem pārlūkusi, bet pametums nav mazais. Bez cauruma manā pierē, viena ilkss ir pušu gan un ratu virsas rāmis izšķīdis uz visām pusēm. Kad ceļš ir at-tīrīts un ilkss kaut kā sataisīta, mēs ķēvītes palēninātos soļos klusu iegriezāties Dardzānu pagalmā. Nav jābrīnas, ka mana māte par notikušo nebija sajūsmināta. Varu tikai piemetināt, ka, apskatījusi rētu un lielo punu uz manas pieres, viņa tēvam noteica: "Ar tevi, trakuli, bērnu kopā nekur vairs nelaidīšu!" Vēl šodien, pēc pāri par astoņdesmit gadiem, balta svītriņa rotā manu pieri. Tā ir attēlotā brauciena sekas.

Kaimiņi vēl ilgi pēc tam pieminēja Dardzānu saimnieka braucie-nu un viņa audzināto sarkano ķēvi, kas, smagos darba ratos iejūgta, tomēr pārlec augstus vārtus. Mēs visi kādreiz esam bijuši jauni. Mans tēvs arī. Jauka ir cilvēka tāda dzīve, kas šad tad uzdrošinās mest izaicinājumus liktenim sejā.

Varenā ķēve sadega lielajā 1900. gada ugunsgrēkā. Arī braucējs jau 60 gadus kā apgūlies naidīgajā krievu zemē, pie Volgas.

BITES UN BIŠU GODI

Pagājušā gadusimtenī un šī sākumā viesmīlība un draudzēšanās radu un kaimiņu starpā Sēlijas latviešu mājās bija jo augstā cie-pā un to piekopa dažādos veidos un ar sanāksmju daudziem nosauku-miem. Lai visiem būtu neapstrīdams iemesls satikt radus vai kai-miņus, ar tiem izrunāties un izpriecāties, tad jau no sen seniem laikiem bija izdomāti un rīkoti tā saucamie "godi". Tādu godu bi-tenieku mājās sauca par bišu godu.

Cik tālu vien bērniņā atpakaļ varu atminēties, tad bišu gods bija viens no jaukākiem un arī vārda pilnā nozīmē tas saldākais no visiem godiem. Šī goda laikā medus podi un bļodas gozējās pa malu malām. Nebija vairs parastā sāta ierobežojumu no mātes puses, kad citās dienās viņa pati medu uzzieda uz maizes kanciša, vai at-kaļ tikai pāris karotes šī salduma tev priekšā uzlēja uz tasītes. Bišu goda laikā tu, cilvēciņ, medu varēji tiesāt kā patīk, vai ar maizi, vai bez, vai dzelteniem, smaržīgiem šūnu gabaliem, vai bez šū-nām, pavisam skaidru kā saldu krējumu. Žēl tikai sametās, kad ilgi iecerētais gardums drīz kā cirtin iecirtās kaklā, sāka tā kā de-dzināt, un medus iekārei bij beigas. Tika piedzerts vēl gan piens, gan ūdens, bet tas vairs nelīdzēja un pilnās medus bļodas un podi

bija jāpamet kā stāvējuši, kārumnieka neskarti. Lielie zināja pat brīdināt, ka no medus pārēšanās varot kļūt slimis, kā tas jau viņ-
gad noticies ar tādu un tādu māju nesāšu. Cilvēcipš būtum laikam
ar to pašu nomiris. Par laimi kāds zinātājs uz ātru roku sameklē-
jis rutkus, un tiklīdz tos slimniekam padevis, kā ar roku viss ne-
labums ticis noņemts un tas vēl šodien dzīvs un vesels staigājot.
Tādu nelabu stāstu dzirdot, arī es sapratu, ka medus ēšanā sāts jā-
ietur.

Bišu godi Sēlijā dibinājās uz ļoti senu laiku paradumiem, kad
biškopība bija ne tikai latviešu, bet, pareizāk sakot, visas Balti-
jas un Prūsijas iedzīvotāju ienesīgākā nodarbošanās. Mūsu zemes
toreiz ar vasku apgādāja visu katoļticīgo Eiropu. No bišu vaska
lēja sveces un to baznīcas patērēja milzu vairumos. Tanīs laikos
notikās bieži tā, ka radu un arī kaimiņu bišu pulcepi, lai pasargā-
tu no lāčiem, atradās mežu kokos turpat kopā vai pat savā starpā
sajaukti, kamdēļ tad tos apsaimniekoja kopīgi un ražu pēc norunas
sadalīja. Tādi bišu pulcepu jeb dravu kopā turētāji saucās ģintes,
un šādas attiecības arī visbiežāk atgadījās dzimtas locekļu star-
pā. Tāds "ģinte" manam tēvam bija Klāviņu tēvs no Dignājas pagas-
ta otra gala, Sliterāņu māju saimnieks.

Devīpdesmito gadu sākumā mans tēvs no Klāviņiem ziemas laikā
pārveda vienu bišu blūķi, ko parasti sauca par avoli. Bitēm spie-
tojt, drīz vien dārzā saradās vairāki tādi avoli. Tad arī katru
gadu augusta beigās vai septembrī Klāviņu tēvs ar māti ieradās
Spuldzeniekos uz bišu godu, lai apraudzītu, kā "zvēriņi", t. i., bites
dzīvo un lai kopīgi izkāptu medu un to sadalītu uz pusēm.

Klāviņu tēvs bija bērnu triekas sakropļots vecītis un tikai ar
divu kruķu palīdzību spēja tikt no ratiem laukā un ar piepūli
kaut kā ievilkās mūsu istabā. Bet bitenieks viņš bija liels. No
tālienes es brīnējos vien, kā, kāres izgriežot, bites viņam apli-
pa no visām pusēm, bet dzelt nedzēla neviena. No Klāviņiem līdz
Spuldzeniekiem bija tāls ceļa gabals, jo nācās braukt no pašas
Dignājas garām Zasas muižai. Klāviņi parasti Spuldzeniekos iera-
dās sestdienas pēcpusdienā un, ja vien laiks bija labvēlīgs, tūlīt
izgrieza kādas kāres medus, lai būtu ko nogaršot. Bet istā bišu
kāpšana notika tikai svētdienā. Ja tad gadījās saulains laiks,
viss noritēja jo gludeni. Bet ja diena bija apmākusies un, nedod
Dievs, lietaina, tad ne viens vien spuldzenieks staigāja apkārt ar
appampušām acīm un vaigiem. Žēloties par to gan neviens nemēdza,
jo pie bagātīgi klāta galda un pie pilnām groka un šnabja glāzēm
sāpes ātri piemirsās un jautras valodas un dziesmas Spuldzeniekos
skanēja līdz vēlai, vēlai nakts stundai. Medu sadalījuši, ģintes
jau pirmsdien priekš pusdienas šķīrās, lai atkal pēc gada satiktos
nākošā bišu godā. *

Gadiem nākot un aizsteidzoties, Klāviņu tēvs kļuva arvien vārgāks. Beidzot kādu rudenī mēs viņu uz bišu godu vairs nesagaidījām. Nu abi ģinties nolēma dravas stropus sadalīt uz pusēm un ģinšu attiecības izbeigt. Laikam 1901. vai 1902. gada ziemā tēvs divus avoļus aizveda uz Klāviņiem un mums palika divi pārējie. Meistars Kalnītis to ziemu nedēļām ilgi strādāja, būvēdams modernos Dadāna stropus, kuŗos tad pavasarī pārdzinām saimes no avoļiem.

Reimatisms bija mana tēva veselību un darba spējas tik tālu novājinājis, ka, sākot ar 1903./4. gadu līdz 1908. gada pavasarim, bišu drava pārgāja pilnīgi manā pārziņāšanā un kopšanā. Darbs veicās tik sekmīgi, ka jau 1906. gadā, gan spietus sagūstot, gan saimes mākslīgi dalot, manā pārziņā jau atradās 12 spēcīgas saimes. Rudenī klētī varēja saskaitīt vairākus staņģus ar 3/400 kilogramu izsviesta medus, kas jo izdevīgi aizstāja dārgo cukuru. Skolas gaitās mani arvien pavadīja krietns pods ar medu.

Ja nemaldos, cukurs toreiz maksāja 16 kapeikas mārciņā, kas bija augsta cena, jo par sviesta mārciņu Jēkabpilī maksāja tikai 17 kapeikas. Valūtas ietaupījumu un darba sagādes dēļ Krievijas valdība uzlika uz ievadamo cukuru ļoti augstas ievadmaksas. Cukuru bez muitas ārzemēs varēja iepirkt par 6 kapeikām mārciņā. Šo apstākli izmantoja ne bez sekmēm revolūcionāri, aģitēdami pret valdību. Augstās muitas uztura produktiem arvien visvairāk gulstas uz mazturīgajiem slāņiem un ne vienu vien reizi vēstures gaitā ir radījušas nemierus un pat revolūcijas. Tas ir tas muļķīgākais ceļš, ko kāda valdība var iet, izņemot gadījumu, ja šī valdība nerēķinās ar tautas interesēm un ir gatava savu gribu uzspiest ar varu, pat nāves sodus neizslēdzot, kā to dara Padomju Savienība.

Tālāk gribu pastāstīt par notikumu ar bitēm, kas radās man, savu ziņkārī apmierinot, un kas varēja beigties pat traģiski, ja ne cilvēkiem, tad katrā ziņā kādam Spuldzenieku zirgam vai govslopiņam.

Ja kādam ir bijusi izdevība karstā vasaras dienā novērot bišu dzīvi un izdarības stropā un ārpus tā, tas būs pārsteigts par intensitāti, mērķtiecību un pat nojaucis kādu mistisku varu, kas šo skaita ziņā milzīgo lielģimēni vada un pārvalda. Par bišu dzīves brīnumiem beļģu slavenais rakstnieks Meterlinks ir sarakstījis brīnišķīgu stāstu, ko katram varu ieteikt izlasīt.

Lai arī cik dabas zinātnieki būtu nopūlējušies, pētot dzīves norisi bišu stropā, savos dziļākos pamatos šī dzīve mums, cilvēkiem, ir un paliek liela mistērija. Šie "zvērīpi", kā Klāviņu tēvs bites dēvēja, nevar pastāstīt, kā viņi spēj tik brīnišķā saskaņā veikt savas lielās dzimtas (dažreiz pat līdz 100 000 bišu vienā stropā) izdarības. Mēs nespējam un arī nekad nespēsīm viņiem pateikt, ko mēs par tiem domājam un ko no viņiem tā gribētu dzirdēt.

Tā visu sevi pārļiekot un bišu dzīves mistikas apburts, daudzas vasaras karstās pusdienas stundas nosēdēju pie stropiem, novērojot tanis kūsājošās dzīves brīnumus. Starp Dadāna sistēmas stropiem dārzā bija palicis vēl viens avolis, kuŗu paturējām tikai intereses pēc un salīdzināšanai un dabisko spietu ražošanai. Ziņkāribas un apbrīnošanas dzīts, kādā karstā pusdienas stundā es šim avolim priekšā izpēmu augšējo plauktu, un kad bites par to ne mazākā mērā neuztraucās, izpēmu pēc tam arī apakšējo plauktu. Nu visa stropa iekšiene manu acu priekšā bija kā uz delnas. Nosēdies stropa priekšā, bez traucējumiem varēju skatīt visas milzīgās saimes, apm. 60 000 bišu, darbu un trauksmaino dzīvi. Bites izturējās tā, it kā manis nemaz nebūtu, lai gan man gar galvu pastāvīgi simtiem bišu laidās gan uz lauku, gan mājup. Tas ir brīnišķīgs skats, ko cilvēkam tādās reizēs lemts redzēt. Visa šūnu virsma priekšā vilpo, līgo un savādi čaukst kā pelēks, sudraba lāsumus sitošs zīda pārvalks vējā. Mans nolūks bija ieraudzīt kādu no mātēm, jo saime pēc visām pazīmēm bija gatava kuŗu katru brīdi spietot.

Daudzas bites metās gan uz rokām, gan uz sejas, bet, brītiņu pārāpojušas, atkal laidās prom. Arī par to, ka visa avoļa iekša bija atklāta spilgtajiem saules stariem, bites neuztraucās nemaz. Tanīs laikos es ar bitēm biju tā saradis, ka, ap stropiem strādājot vai mežu ievācot, nekādu aizsargu nelietoju, izņemot stingri uzmauktu cepuri galvā, lai bites neiepītos matos un nesāktu uztraukties. Šīnī reizē pat cepuri biju aizmirsis uzlikt. Lai nesvīstu, mugurā bija tikai balts līnu krekls un tādas pašas bikses. Tāds bija toreiz parastais Sēlijas laucinieka apģērbs vasaras karstajās dienās.

Bet tad notika kaut kas. Viens no avoļa vākiem nevilus izslīdēja man no rokām un ar visu svaru un skaļu blākšķi uzkrita uz avoļa apakšmalas. Tas nebija paredzēts ne manā, ne "zvēriņu" tās dienas programmā. Tūkstoši un vēl tūkstoši piepeši jutās iebrucēja apdraudēti, un iebrucējs varēju būt tikai es. Vienā acumirkli aplīpu melns ar simtiem drošsirdīgu kaŗotāju, kas bija nolēmuši dzimtas māju aizstāvēt kaut vai līdz nāvei. Daudzo dzēlienu pamudināts, tīri instinktīvi rāvos augšā un metos bēgt. Vispirms iešāvos zem jāpogu krūma, tad otra... bet par velti... vajātāji man seko kā pielīpuši. Tad skrēju līdz otrai ābeļdārza malai, bet arī tur vajātāji, čūsmās spindzēdami un ap galvu griezdamies, man līdz kā līdz. Vēl arvien sapemdams pa dūrienam un pilniem matiem ar čūsmās džinkstošām bitēm, rāvos pāri sētai un, cik spēdams ātri, devos mežā. Ieskrēju mežmalas mazajās eglītēs un izlīdu viena kupšīpa biežajiem zariem cauri. Bet vēl dažā atriebēja džinkstēja ap galvu. Tikai, kad izskrēju otram eglīšu puŗurim cauri, sekotāji pazuda. Nu varēju mierīgi taustīt un braucīt sūrstošās vietas un vilkt ārā adā iestrēgušos bišu dzelopus.

Sadzelti biju visās malās, no galvas līdz papēžiem. Vēlāk apmēram saskaitot, sanāca kādi 40 dzēlieni. Vēlāk man tika stāstījuši, ka no tik daudz dūrieniem pat zirgi nobeidzoties. Es tomēr pie bišu indes biju pieradināts un kodieni pat tūsku vairs nerādīja. Tikai galva sāka drusku sāpēt. Juzdams, ka briesmas ir gažām, no meža devos kalnup uz dārza pusi. Dārzā viss gaisa sanēja lielā sanēšanā. Vai puse no uztrauktās saimes bija sacēlusies gaisā.

Piepeši no aploku puses atskan skaļa lauztu koku krakšķēšana, daži zirgu zviedzieni un govju nelabi māvieni. Tūlīt arī no sētsvidus atskan mātes jo skaļi saucieni - Pēter, Pēter! Skriešus dodos turp un ieraugu, ka zirgi un govīs, izlauzuši vārtus un sētiņas, astes vien gaisā sacēlušies, pašreiz trakā joni aulekšo uz meža pusi, kur arī pazūd.

Bites, citu dzīvību savai atriebībai tuvumā neatrazdamas, bija uzbrukušas govīm un zirgiem aplokos. Labi, ka lopīņi spēja izlauzt sētas un vārtus un varēja paglābties mežā. Pretējā gadījumā kādu no tiem bitēs, droši vien, būtu nobeigušas. Mana māte, kā pati stāstīja, ir lakatīņu nespējusi pārvilkēt sejai, kad jau divas bites iedzēlušas pierē.

Uz vakara pusi saniknotā bišu saime nomierinājās, un es bez kāda naida no viņu puses izpemtās avoļa plauktus atkal ieliku un aiztāpoju.

Tā toreiz man izgāja ar bišu dzīves pētīšanu.

DZĪVES NOPIETNĪBAS UN PIENĀKUMU SĀKUMS

Ir izplatīta pārliecība, ka latviešu saimnieku bērniem bijusi viegla dzīve, jo vecāki tos lutinājuši. Turpretī kalpu bērni jau no agras jaunības tikuši strādīnāti un mocīti visādos darbos. Atminoties savu jaunību, varu teikt, ka nekādas lutināšanas no savu vecāku puses gan neesmu pieredzējis. Īstenībā laikam gan abās ļaužu šķirās būs noticis i vienādi, i otrādi. Starpība būs arī tānī apstākļi, ka saimniekam un viņa ģimenei darbu nekad netrūka un strādnieku nekad nebija par daudz. Kalpam, turpretī, tādu darba iespēju trūkst, jo paša īpašuma nav, kur varētu lietderīgi izvērst savu un ģimenes lieko enerģiju. Pēdējais apstāklis, gribot negribot, kalpu un tā ģimeni ievēl laiskumā un atbildības trūcumā. Te parādās privātā īpašuma lielais audzināšanas spēks.

pieminot vecākus, nevaru pāriet garām kādam svarīgam apstāklim, kas saistās ar manu audzināšanu jau no pašas mazotnes. Kā citā vietā minēju, mani nedz tēvs, nedz māte nekad nav lutinājuši. Viņi arvien man mēdza uzlikt šādus vai tādus, vieglākus vai grūtākus pienākumus un uzdevumus. Un ja reiz tādi bija uzlikti, tad tur nelīdzēja vairs nekāda atrunāšanās - tie bija vienkārši līdz galam jāizpilda. Tā nu būtu visiem labi saprotama lieta. Bet tagad, pēc ilgiem gadiem, vecāku izturēšanās liekas savāda tanī ziņā, ka, daudzus jautājumus apspriežot un iztīrējot, es no vecāku puses nekad nesamanīju kaut ko tādu, ka tie mani atzītu mazvērtīgāku par sevi. Daudzās vietās un lietās ir tēvs, ir māte mani pacietīgi uzklaušīja kā līdzvērtīgu runātāju un spriedēju. Dažreiz man pat tieši uzstādīja jautājumus, sak, ko Pēteris par to domā. Bet Pēterim nebija pat vēl 10, 11 vai 12 gadu. Atbildes tad gan ne katru reizi bija viegli dodamas, jo būtu taču liels kauns blamēties ar muļķīgu atbildi. Pat tagad vēl nezinu teikt, vai tāda vecāku izturēšanās bija nopietni domāta, vai, varbūt, tā bija tikai maza puikas smalka izjokošana.

Bet šādas vecāku izturēšanās sekas īsti izpratu un sāku izjust tikai daudz gadu pēc tam, kad biju uzgājis uz pasaules plašajiem lielceļiem. Tagad varu apliecināt, ka vecāku izturēšanās man palīdzēja izaugt brīvam no tā lāsta, kas sagandē daudzu cilvēku raksturus un dzīves un ko psihologi un audzinātāji sauc par mazvērtības kompleksu. Mani vecāki nebija augsti skoloti psihologi vai pedagogi. Jāapbrīno tikai tas, ka viņi tomēr ir zinājuši, kā izsargāt bērnus no mazvērtības kompleksa kroplotāja posta.

Vēlāk 30-os gados man gadījās tuvāk iepazīties ar Latvijas laukstrādnieku dzīvi. Tad, no valdības rentējot Struteles dīksaimniecību, turēju divas gada kalpu ģimenes. Biju pārsteigts redzot, cik vieglu dzīvi, salīdzinot ar manas bērnības saimnieku dzīvi, vēlējās baudīt manu deputātnieku sievas un ģimenes locekļi. Parasti es pats un kalpi uzsākām dienas darbus plkst. 7-os no rīta. Pēc toreizējiem darba paražiem uz laukiem tā jau bija pavisam vēla rīta stunda. Manā bērnībā ir saimnieki, ir kalpi cēlās ne vēlāk par 4 vai 5. Bet Struteles dīksaimniecības kalpu sievām likās plkst. 7.00 pārlieku agrā stunda. Viņas ar bērniem no gultas rausās ap 9.00 un vēlāk. Nebūtu arī svešam ko iebilst - katrs dzīvo kā patīk. Bet mani uztrauca un kaitināja tas apstāklis, ka vīri bija spiesti doties pie darba, brokastis neēduši. Viens kalps, tā sievu guldinādams, jau mocījās ar māgas čūlu. Šo kalpu sievas nevižoja pat kārtīgi apkopt savus sakņu dārzus un kartupeļu važas, lai gan zemes platību piešķīru, cik vien vēlējās. Nabaga vīriem sakņu dārzus nācās apkopt pa svētdienām. Paaugušie bērni tāpat bez darba un kādas jēgas apkārt daudzījās. Aizrādīju, ka tas nav labi un lai vecāki tos lūko novietot pie apkārtējiem saimniekiem vieglākos darbīpos. Tad kalpu sievas man vienā balsī atcirta, ka

savus bērnus viņas pie saimniekiem vergot nedošot. Lai padzīvojo- ties vien brīvāk bērnu dienās, diezgan tad izstrādāšoties vēlākā mūžā. Negribu ar to teikt, ka tādi bija visi kalpu cilvēki un to sievas Latvijā. Vairumā tie bija krietni vīri un sievas un cen- tās padarīt un sasniegt visu iespējamo.

Šo piemēru stāstu tikai tamdēļ, lai parādītu, ka arī kalpu sie- vas un bērni pie mums daudzkārt dzīvoja diezgan vieglu dzīvīti un bez mazākās norūpēšanās par rītdienu vai vecuma dienām. Ir skaidrs, ka tādi ļautīgi savā mūžā nekur netika. Nedomāju, ka viņi paši to spēja aptvert. Tādi ļaudis par savām nelaimēm un trūku- miem vaino tikai citus, šinī gadījumā tos pašus latviešu saimnie- kus, kuŗi sagrābuši visu mantu un viņiem, kalpiem, neesot atstājuši nekā. Tādi cilvēki ir kā radīti komunistiskai Krievijas iekārtai, jo, lai arī jādzīvo tur trūkumā un badā, tomēr ir tik jauki taču apzināties, ka citiem kaimiņiem, it sevišķi varbūt bijušiem saim- niekiem, Krievijā sauktajiem kulakiem, neiet labāk. Mēs par zemu novērtējam skaudības milzīgo nozīmi tautu saimnieciskā un poli- tiskā dzīvē.

GANĀ GAITAS

1896. gadā, pašā vasaras vidū Dardzānu cūku gans pameta darbu un aizgāja. Uz ātru roku citu ganu mani vecāki nekur nevarēja saķert. Kalponēm ganīšanas uzdevumu arī nevarēja uzkraut, jo mājās un lau- kos darbu visiem bija pilnas rokas. Atlika tikai viens iespējamais atrisinājums - Pēterītim jāuzpemas cūku un aitu ganīšana. Tikai 7 gadi vecs, arī augumā biju mazs un stipri sīks. Ganāmais pulks ne- bija mazais - cik atminos, 20 cūku un 40 aitu.

Izvadīt ganāmo pulku no mājām parasti palīdzēja kalpone, bet pēc tam ar stipri nedisciplinēto baru mani parasti pameta vienu lauka vidū. Jau pirmajā stundā jo lielus krepņus un nepatikšanas piedzīvoju no vecajiem, lielajiem vepriem. Vai nu amata neprašanas, vai mana sīkā auguma dēļ vecie rukši neizrādīja manai personai ne cienīšanu, nedz bijāšanu. Sevišķi liels posts bija ar kartupeļu lauku. Turpu rukši lauzās tīri vai bezkaunīgā kārtā. Ja es klieg- dams vienam veprim aizstājos ceļā, tad otri divi bezbēdīgi šāvās man garām un kartupeļos iekšā. Kamēr vienu dzinu laukā, otrs ar likumu atkal bija atpakaļ vagā un raka un rija kartupeļus, ka au- sis vien kratījās. Lai arī beidzot, līdz izmisumam ar bezkaupām pēmoties, laupītājus no kartupeļiem izdzinu, bija tomēr nodarīts

liels posts. Tā tas turpinājās vairākas dienas no vietas, un vairs necerēju, ka tikšu ar lielo ganāmpulku galā. Tēvs arī jau vairākas reizes, man dzirdot, ieminējās, būšot vien jābrauc uz miestu meklēt ganu. Pēterītim amats esot par grūtu. Ja tā tas turpināšoties, rudeni kartupeļu nebūšot. Daudzmaz ciešama tā ganišana bija tikai tad, kad visu baru turēju tālu prom, lauka otrā galā. Bet ilgi to nevarēja darīt, jo puse lauka tad palika nenoganiāta. Biju lielā neziņā, kā lai tieku ar bezkaupu baru galā. Arī tēva vārdi stipri dzēla manu patmīlību. Tā sevi krepķējoties, galvā iešāvās laba doma.

Pa dienas vidu, kad visi rukši sadzīti stallī, papēmu, citiem neredzot, tēva izbraucamo ādas kančuku ar lokanu niedres kātu, ielavijos stallī un durvis cieti aiz sevis aiztaisīju. Pats nostājos kā cirkus meistars kūts vidū un pāris reizes lielākiem bezkaupām uzlaidu uz mugurām. Kas tas bija par uztraukumu un "gvaltu" citkārt nesavaldāmo vepŗu vidū! Tie defilēja kā dresēti manai vadītāja rokai gaŗām un pēc katra mana uzsauciena bija gatavi vai sienās list. Kad jutu, ka diezgan bijāšanas esmu iedvesis četrkājaino padoto sirdīs, dresēšanu pārtraucu. Ar interesi gaidīju, kā vepŗi vēlāk izturēsies kartupeļu lauka tuvumā. Un tiešām, pārvērtība bija milzīga. Pie pirmā uzsauciena lielie vepŗi tik taisījās tālāk no manis prom un izlikās, it kā kartupeļu lauka tuvumā nemaz nebūtu. Lai iedzītu padotajiem paliekamāku bijību, otrā dienā atkārtotju to pašu munsturi. Bet pašā interesantākā brīdī, kad vepŗi, pātagai šmaukstot, iekviekdamies jopoja man gaŗām, piepeši kūts durvis atvērās un, dzīvu brīnumu pārņemta, tanīs parādījās māte. Izdzirdusi skaļo cūku kviekšanu, pavisam satrūkusies un steigusies skatīties, jo domājusi, ka ar lopiņiem notikusi kāda ķibe. Pēc sekojošas sarunas man, protams, tāda munsturēšana bija jāizbeidz. Bet tas arī vairs nebija vajadzīgs, jo pat visbezkaunīgākie rukši klausīja sava gana pavēlēm.

Ar šo vasaru tomēr manā mūžā ganu gaitas nebeidzās, bet tikai isti sākās. Pēc tam godam ganīju gan lielāku, gan mazāku kustoņu barus veselās astopas jaukas vasaras. Parasti gana gaitās devos basām kājām, jo necietu krāmēšanos ap kāju apaušanu un noaušanu. Tikai gadījumos, kad lopus nācās dzīt uz lielā mežu, aiz Spuļģu mājām, āvu pastalas, vai liepu lūku vīzes. Lai saka ko grib, purvainām un mežainām ganībām vīzes ir vispiemērotākais apavs. Lielajā mežā bija varenas ganības ar labu, treknu zāli. Vasaras vidū, kad ap mājām zeme bij izkaltusi un zāle noēsta, lielā meža ganības bija labs atspaidis visai saimniecībai.

SKOLAS GADU LAIKMETS

UZ SVĒTĀ VLADIMIRA BAZNĪCAS SKOLU

Runājot par skolām un izglītību, māte arvien teica, ka man labi jāiemācoties krieviski, Spuldzenieki piekritot vecākajam brālim Mārcim (tā sarunās dēvēja manu brāli Mārtiņu), bet man jādoties pasaulē. Krievijā latvieši varot dabūt labu labās vietas, ja vien protot krieviski. Tādās reizēs māte un arī tēvs minēja vienu otru bijušo kaimiņu, kas jau strādājot Krievijā un pelnot smuku naudu.

Tā pienāca 1900. gada pavasaris ar jaukajām ūdens tērcēm mežā un purva malās. Bet tas viss nu bija jāpamet kopā ar mazajiem kumeliņiem un daudz, daudz citām jaunām dzīvībām, kas bija pa ziemu saradušās Dardzānu kūti. Lai es ātrāk piesavinātos krievu mēli, tad nolēma, ka man jāiestājas istā krievu skolā. Tāda bija Svētā Vladimira baznīcas skola Jēkabpili, jeb kā to toreiz sauca - Jēkabmiestā. Valdība šai latviešu pārkrievināšanas iestādei līdzekļus neželēja. Skolas divstāvu sarkanu ķieģeļu ēka bij lielākā un lepnākā ēka visā pilsētā. Skola skaitījās pie vietējās pareizticīgo baznīcas un virsraudzība arī piekrita vietējam pareizticīgo mācītājam, vārdā Poišs. Lai gan Poiša uzvārds atvasinājams no tīri latviskā vārda "puisis" un pats mācītājs arī prata labi latviešu valodu, tomēr satiksmē ar ļaudīm un pat savā ģimenē viņš lietoja tikai krievu mēli. Poišs fanātiski veicināja latviešu pārkrievošanu. Bija, tā sakot, krieviskāks par kuņu katru istu krievu. Interesanti būtu bijis redzēt, kā šis vīrs būtu rīkojies un darījies Latvijas brīvvalsts laikā. Bet to viņš nepiedzīvoja, jo jau Pirmā pasaules kara laikā mira.

Uz šo skolu tad 1900. gada aprīļa beigās māte mani aizveda un nodeva skolas pārziņa G. zināšanā. Norunāja, ka G. mani lūkos ielauzīt krievu valodā un dažos citos priekšmetos ar tādu aprēķinu, lai es rudenī varētu iestāties reālskolas vai ģimnazijas sagatavošanas klasē. Mani vecāki maldīgi iedomājās, ka uz Bērzgales pagasta skolu, pie skolotāja Stradiņa mani neder sūtīt, jo skolotājs Stradiņš jau pats neprotot krieviski. Vēlāk pārliecinājos, ka Stradiņš Istenībā ir bijis krietns skolotājs.

Ap manu ierašanās laiku Vladimira skolas ziemas klases jau bija atlaistas. Bija palikuši tikai daži jaunekļi, kas ar G. palī-

dzību sagatavojās dažādiem pārbaudījumiem. Bij tur arī kāds jau krietni liels puisis, kas teicās pamam privātstundas, lai rudenī iestātos Viļņas junkuru skolā. Viņu sauca Lūlāks, un es domāju, ka tas bija tas pats pulkvedis Lūlūks, kas vēlāk kalpoja Latvijas armijā. Man ierādīja gultu milzīgā telpā, kuŗas otrā galā atradās vairāki lieli galdi, ap kuŗiem sēdēja pusaudži ar grāmatām un tintnīcām priekšā. Pa lielajiem logiem ziemeļu pusē varēja redzēt plauto, vareno Daugavu. Daugavas otrā pusē, kā applukusi čigāniete, gaŗi atstiepusies, gulēja Krīzburga, vēlāk pārdēvēta par Krustpili. Tālumā, pāri Daugavas salīņas kokiem, gaisā slējās kādi balti torņu gali. Teica, ka tur esot barona Korfa pils un Krustpils baznīca. Prombraucot māte vēl palūdza Lūlāku, lai mani pieskatot un palīdzot iedzīvoties jaunajos apstākļos.

Un tiešām, iedzīvošanās nebija viegla lieta. Kādai izsmalcinātai sugai šīs skolas puikas vis nepiederēja. Uz katra soļa man nācās dzirdēt visādas piezīmes un izsmiešanas. Par daļa laba puikas vārdiem un izturēšanos nezināju ko domāt, ko darīt un ko atbildēt. Drīz nācu pie slēdziena, ka labākais ir klusēt un paciest. Visi puikas bija par mani daudz lielāki un vecāki, kāpēc atkrita jebkāda cerība apvainojumus un strīdīņus izšķirt spēkošanās ceļā.

Vientulis augdams tikai starp lielajiem, biju zaļš un nevarīgs iesācējs asu un iznīcinošu atbilžu un jautājumu cīnīpā. Uz katru manu kautrīgu atbildi vai jautājumu bira desmitām asas un kodīgas piezīmes no visām pusēm. Katrā ziņā jutos kā plucināms jērs vilku barā. Ar cik smagu sirdi vakarā klusi ielīdu gultā, lai drīzi vien, par spīti visām nepatīkšanām, apvainojumiem un pamestības bēdām, iemigtu dziļā, spirdzinošā, tikai jaunībai dāvātā miegā.

No rīta ar laipnā Lūlāka palīdzību kaut kā sevi savedu kārtībā. Pēc visiem gandrīz vienādās parastās brokastis, kas sastāvēja no labas lauku maizes ar sviestu, biezpienu un krūzīti tējas, es uzsāku savas skolu gaitas.

LIELAIS UGUNSGRĒKS SPULDZENIEKOS

No paša rīta jau skolas pārziņa kundze sarunājās pagalmā ar ķesteŗa Gavariņa sievu, ka nakti kaut kur dienvidus pusē esot bijis milzīgs ugunsgrēks. Gaiša un sarkana bijusi visa debess mala. Arī lielākie skolas puikas sprieda, ka naktī liels ugunsgrēks bijis Dūķernieku pusē. Es sarunām nepiegrīezu nekādu vērību. Sak, vai mazums ugunsgrēku pa naktīm gadās. Dažreiz rudens naktis ugunsgrēki blāzmoja visās debesu pusēs.

Otrā dienā kāds ienāca un man pateica, ka tēvs mani gaidot pie pārziņa dzīvokļa. Es priecīgs šāvos laukā, jo tāda satikšanās bija pilnīgi negaidīta.

Jau tēva roku bucojot, jutu, ka viņš ir tāds savāds. Jutu viņa divās arī brandvīna smaku, kas man tanīs dienās tā nepatika.

Aizsmakušā balsī tēvs iesāka: "Nebēdājies nu, puisīt!"

"Kas tad ir?" es jautāju.

"Mūsu staļļi nodega. Sadega viss... viss..."

Man prom esot, Dardzānu mājās bija risinājušies bargi notikumi. Māte vēl ar saulīti no Jēkabmiesta pārbraukusi mājās. Ļaudis cauru dienu čakli strādājuši uz lauka, gan ardami, gan ecēdami, gan sēdami. Smagi noguruši, visi gulējuši dziļajā pirmajā miegā, kad ļaurdaļa roka no meža puses bija pielaidusi uguni staļļu salmu jumtam. Tikai zirgu zviegšana, putnu kladzināšana un govju žēlie māvieni pamodinājuši Dardzānu ļaudis. Mans brālis kā pirmais skrējis glābt varenos zirgus. Uztraukumā tomēr aizmirsis pakert durvju atslēgas. Kamēr atskrējis uz istabu pēc atslēgām un atkal atgriezies pie kūts, laidarā samestie pakaiši jau bijuši liesmās, kamdēļ zirgu staļļa durvīm klāt vairs neticis. Ēka pēc senu laiku paraduma bija celta pakavveidīgi un zirgu stallis atradās ieloka dibenpusē. Pa vienas puses gala durvīm māte paspējusi izraut no uguns jūras tikai divas govīs un aitu pāri. Ne ēkas, ne lopi, nedz inventārs pēc to laiku konservatīvā paraduma nebija apdrošināti.

Sadega 7 zirgi, 40 aitas, 20 cūkas un 27 govīs. Nerēķinot ēkas, dzīvā inventāra vērtība vien varēja būt savi trīs tūkstoši zelta rubļu, kas tanīs laikos skaitījās ļoti liela nauda. Tā vienā naktī Dardzānu saimnieks no labi pārtikuša, var teikt pat turīga bājāra, pārvērtās gandrīz par ubagu. Ko līdzēja lauku platība, ja nebija vairs ar ko tos apkopt. Nebija arī vairs lopu un cita dzīvā inventāra, kas dotu pārtiku un apģērbu un kas palīdzētu visu laukos saražoto pārvērst viegli pārdodamā tirgus precē.

Nākotne likās bezcerīga un drūma. Tamdēļ tēvs man pateica, ka to pašu vakaru mēs abi dosimies mājup. Gan ne vairs braukšus kā agrāk, bet kājām, kā visi citi trūcīgākie ļaudis. Mūsu lepnie zirgi bija sadeguši. Ja dzīvē kādreiz ir bēdīgs ceļa gabals ejams, tad tās dienas 12 veršņu gaŗais gājiens uz Spuldzeniekiem bija tas skumīgākais manā mūžā.

Pēc šīs lielās nelaimes visstingrāko stāju visu pārējo mājiņnieku vidū izrādīja mana māte. "Mantas dēļ es nevienu asaru neliešu. Man tikai žēl nabaga lopīņu. Kā gan zirgi zviedza! Govīs mauroja!... un tad viss apklusā, un tikai milzīga liesmu mēle rūkdama šāvās debesīs...", viņa man stāstīja. "Nebēdā, pēterīt! Gan tev skola tāpat būs..."

Un tiešām, drīzi vien Dardzānu māju dzīve ievirzījās mierīgākās sliedēs. Ar labu radinieku un draugu palīdzību ieradās kāds zirgs, kāda govns un arī cita radība. Kaut kā pat laukus apsēja, un tēvs ar brāli projektēja jaunas mūra kūts celšanu.

VĒRĀ LIEKAMAS NODARBĪBAS KRIEVU SKOLĀ

Vasaras vidū māte mani atkal aizveda uz Vladimira skolu un noveda G. zināšanā. Arī es drīz vien aizmirsu pavasara nelaimīgās dienas. Citu puiku uzbrukumi vairs nelikās briesmīgi, bet laikiem pat interesanti.

Vasaras otrā pusē Jūlijs un citi aizgāja brīvdienās. Līdz septembra beigām es mitinājos milzīgajā skolas guļamistabā, pareizāk sakot, pat visā lielajā skolas namā viens pats, kā pliks zariņš. G. dzīvoklis atradās mājas piebūvē, tās dienvidu pusē. Vairākas reizes man prasīja, vai neesot bail tā nakti būt vienam pašam. Saulītei noejot, parasti biju tā noguris, ka tikko spēju ielīst gultā, un otrā rītā pamodos, kad saule jau bija lielā gabalā. Kaut kādām bailēm tur neatlika pat laika. No dabas arī biju tā radīts, ka ne toreiz, nedz arī jebkad vēlākā dzīvē ar bailēm man nav nācies kauties. Mācības gan neko nesekmējās, jo visapkārt vilināja bezgalīgs skaits citu nodarbību, galvenokārt sakarā ar Daugavas ūdeņiem.

Rudenī, kad no malu malām skolēni atkal saradās, lielā guļamistaba kļuva gandrīz par mazu, daudzo gulētāju un gultu dēļ. Visas mācības noritēja klašu telpās, mājas otrā stāvā. Lielākā tiesa skolēnu nāca no paša Jēkabpils un Krīzburgas, un gandrīz visi tie bija "pravoslavnieji". Mani vecāki, gan labu gribēdami un labu domādami, bet istos apstākļus nepārziņādami, bija ļoti kļūdījušies, ievietodami mani Vladimira skolā. Skolu apmeklēja tumšākais un nabadzīgākais iedzīvotāju slānis. Dabiskās izlases dēļ tamdēļ arī skolas apmeklētāju - bērnu spējas, cik tagad atminos, bija ļoti zemas. Neviens nebija norūpējies par to, ka zināšanu un sekmju trūkuma dēļ to varētu izmest no skolas vai atstāt uz otru gadu. Visi labi zināja, ka batjuška poišs to nekad nepieļaus, jo valdībai un pareizticīgo baznīcai tad trūktu materiāla pārkrievošanai. Zināšanām šinī skolā nebija nozīmes, kamdēļ līmenis bija ļoti zems.

Savā klasē es biju visjaunākais gados. Gadījās, ka skolā uz revīziju ieradās tanis laikos Latvijā pazīstamais skolu inspektors Maļiņins. Ienāca arī mūsu klasē un sāka skolēnus pārbaudīt rēķināšanā. No visiem divdesmit skolēniem tikai es vienīgais devu vai-

rākas pareizas atbildes. Ievērojot manus gadus un sīko augumu, inspektors bija ļoti pārsteigts. Skolas pārzinim tas bija nācis ļoti par labu, un tas mani vēlāk stipri slavēja. Bet manu zināšanu bagāža šinī skolā negribēja un negribēja pieaugt. Tiklīdz tikām no klasēm laukā un sanācām lielajā guļamistabā, katrs darija, ko vien gribēja. Tamdēļ mēs viens otru traucējām cik spēdami un pie mācīšanās netikām. Dažubrīd sanāca tāds tracis, ka vai jumts cēlās nost. Tad gan negaidot ar siksnu rokā durvis parādījās kāds no palīgskolotājiem - Kapeps vai Kalniņš. Saprotams, ka tad divi vai trīs no lielākiem daudzopām dabūja matīt sāpīgo siksnu. Man arī gadījās staigāt šo moku ceļu un pat vairākkārt. Sodi tomēr nelīdzēj un pēc stundas, vai pat ātrāk, jandāliņš gāja atkal vaļā. Pie mācībām kā netika, tā netika.

Bet raksturīgākais šinī manas dzīves posmā ir gan tas, ka nekad vairs mūžā neesmu tik daudz no sevis ziedojis kaŗa dievam Marsam, kā toziem Vladimira skolā. Galvenais dzīves un savstarpēju attiecību princips bija - acs pret aci un zobs pret zobu un esi cīpā gatavs ik brīdī! Iemeslu cīpā un kautiņiem arī nekad netrūka. Vai nu kāds rupjāks vārds paspruka nevietā, vai dunka kaut kā stiprāk ķēra, vai pavisam vienkārši, akmentņus uz gultas segas metot, vai kādā citā spēlē izcēlās domstarpības un - kautiņš gāja vaļā.

Atminu it sevišķi vienu tādu gadījumu, labāk sakot, savu izmisuma pilno kauju vai kaušanos - kā gribi - ar skolēnu Jucīti. Jucītis bija no Sēlpils pagasta, gadu 16 vecs un divreiz tik gaŗš kā es, bet tievs, izstīdējies un lempīgs stājā. Šinī gadījumā tas apstākļi bij arī mana lielā laime. Neatminos vairs mūsu ķildas iemeslu. Varbūt mēs gribējām izrādīt savstarpēju nicināšanu, varbūt kāds no mums abiem palaida nevietā muti, kā jau teicu, nevaru atminēt. Bet fakts ir, ka piepeši mēs sākām viens otru grūstīt. Un tad mēs palaidām rokām vaļu, un ar katru brīdī cīpa kļuva sīvāka un sīvāka. Laikam gan mūsu abu augumu lielās starpības dēļ, cīpa piepeši ieguva visu lielās istabas iemītnieku nedalītu uzmanību. Mūs ielēnca skolēnu bars. Ja nu vēl līdz tam būtu bijusi cerība cīpu kaut kā izbeigt kompromisa vai citādā ceļā, tad tagad tas ne vienai, ne otrai pusei, ne "isajam", ne "gaŗajam", vairs nebij iespējams. Bija jācīnās, gribi vai ne, tā sakot, līdz nāvei. Viss gods un cieņa citu acīs bij likti uz spēli. Mēs abi ar Jucīti bijām pārvērtušie nāvei nolemtos gladiātoros uz asipainas Romas cirkus arēnas.

Būdams divreiz gaŗāks, Jucītis man arvien gūlās virsū un nospieva pie zemes. Bija tamdēļ grūti reizi pēc reizes tikt no Jucīša apkampieniem un belzieniem vaļā, lai atkal pārietu uzbrukumā. Tā tas vilkā ilgu laiku par jo lielu prieku lielajam skatītāju un uzmudinātāju pūlim. Vairākas pogas maniem svārkjiem un citiem apģērba gabaliem jau laukā, lūpa pārsista un viena auss arī asiņo. Bet tamdēļ jau nedrīkst cīpu uzdot. Jucīša lielā gaŗuma dēļ es

nekādi netieku klāt viņa galvai. Maniem sitieniem viņa rumpim nebija iespaids.

Te uzreiz man rodas laba ideja. Es atraujos no Juciša un ielecu blakus esošā gultā. Jucītis domādams, ka es bēgu, liekas man virsū un aizmirst aizsargāt galvu. Daži mani belzieni trāpa muti, acis un beidzot vienu Juciša ļoti jūtīgo organu - degunu. Jucītis saņē ar rokām ģīmi un steidzīgi pazūd virtuvē. Urrā... Urrā!... rēc skatītāji. Uzvarētāja spēki arī jau ir bijuši pie paša gala. Tikko tik daudz palicies, lai salasītu izrautās pogas pa apkārtējo gultu apakšām.

Nezinu, kurp dzīvē pēc tam aizgāja Jucītis, bet nevienādā cīņā ar viņu no atmiņas nezūd. Gadi ir gājuši un Jucītis droši aizgājis tiem līdz. Dieviņš lai mielo viņa dvēseli.

Bet ne visas cīņas un kautiņi Vladimira skolā bija tik brupnieciski kā ar nupat minēto Jucīti. Bij arī tādas, kad viss kas varēja atgadīties. Piemēram, kauja starp "turkiem" un "krieviem" tur notika tā:

Puikas vai puīši, kā to ņem, sadalījās divi apmēram vienādās grupās. Vienā grupā - krievi, lai aizstāvētu skolas sētu, otrā - turki, kas "iešturmētu" vienus no divējiem vārtiem. Pirmie vārti bija uz ceļa, kas vedā garām ķesteņa Gavarīņa mājai uz tirgus laukumu. Otri vārti bija uz ceļa, kas gāja garām zvaniķa mājai tieši uz baznīcu. Ja cīņa norisinājās ziemas laikā, tad, saprotams, ieroči bija sniega pikas. Turpretim, ja tas gadījās vasaras laikā, rudenī vai pavasarī, kad sniega nav, tad, saprotams, ka tāda nieka kā sniega trūkuma dēļ cīņu nevarēja atlikt, un to izcīnījām ar turpat uz bruģa pietiekošā daudzumā esošiem akmentiem un akmeņiem. Nevar noliegt, ka viss kas jau varēja gadīties un šis tas arī atgadījās. Tiešām, nebija nekāda joka lieta stāvēt pretī tādām "turkam" vai "krievam" kuņģis jau nolaidis tev gar pašu ausi vienu akmeni un pašreiz laidīs varbūt otru gar otru ausi, bet varbūt, pat taisni... Nē, tur joku vairs nebija. Bet manā laikā gan zobus vai acis neviens vēl nepazaudēja. Lai arī šis tas gadījās, bet par to sūdzības netika dzirdētas. Klusu ciešana bija goda lieta.

1901. gada aprīlī piepeši beidzās manas izglītības kurss sv. Vladimira skolā. Mājnieki bija diezgan gudri nolēmuši man piešķirt atbildīgāku un saturīgāku uzdevumu un, proti, lopu gana amatu Darzānu mājās. Bija arī pēdējais laiks tikt no šīs "gaismas pils" projām. Tur, uz visām frontēm cīnīdamies un kaņus vezdams, no kāda krieviņa biju dabūjis negantu kašķi. Šis mēris beidzot pārņēma visu manu miesu tā, ka ne dienu, ne nakti kasīties vien vairs nevarēju beigt. Kad pārbraucu mājās, māte gaužām pārbijās, kad ieraudzīja manus sapampušos čulājošos pirkstus un vātaino ķermeni. Brāli

steigšus aiztrieca uz mežu pēc egļu skuju vezuma, lai kašķa aizdzīšanai sagatavotu skuju vannas. Tikai pēc vairākām nedēļām un daudzām skuju vannām tiku no kašķa posta vaļā.

Vēl otrreiz mūžā es dabūju pārciest šo pašu sērgu. Tas notika 1916. gadā pēc ievainojuma, no Pēterpils slimnīcas uz fronti braucot. Pa krievīpu baru spaidoties, tas kaut kā atkal bija piesities.

Šo notikumu savādais apstākļi ir tas, ka abas reizes šī neglītā sērga man uzkrīta no krievu puses. Lai gan savā laikā par to biju uztraucies, tagad, pēc ilgiem gadiem lietu pārliēkot, jūtos laimīgs, ka tik viegli no krievīpu uzlaistā kašķa tiku vaļā. Katram jāsaprot, ka krievu "kašķis" nav nekāda nieka lieta. Pat daudzās valstīs Eiropā un Āzijā ir ar to apkritušas un tagad brēkdamas kasās. Arī Savienotās Valstīs sāk jau kasīties un pāri plecam jo aizdomīgi skatās uz krievīpu "nedalāmo" vergu milzīgo aploku.

VORSGŪNES EZERS UN MAZAIS EZERIŅŠ

Vairāk nekā 2 kilometri gaīrais Vorskūnes ezers, jek kā to īstēnībā vietējie sauca "Vorskūnes azars", tainā līnijā no Dardzānu mājām nebija tālāk par vienu kilometru. Spulģu ganības piegāja tieši pie tā. Dardzāniem ezeram piegūla tikai pļavas, sauktās Mārkataine un Sala. Man šīs abas pļavas un ezers bija romantiskākās vietas pasaulē. Kas tik tur nebij ko redzēt! No Mazā Spulģu purva iznākusi, caur dziļu lazdām, gobām, krūkļiem, elkšpiem, kārkļiem un citiem kokiem aizaugušu gravu izlauzusies, šurp atnāca Bērzupīte un, kā nebijusi, pazūda dumbraīnajā Vorskūnes ezera Bērzu pākī. Šur un tur, elkšpu, kārkļu un krūkļu kupšiem aizēnoti, mierīgi blēnza debesis Bērzu pāka tumšie atvari, kuģos, ja mēcēja klusu pielīst, varēja redzēt staīgājam lielākas un mazākas zivis. Dažreiz varēja pārsteigt pat kādu pīļu māti, kas, mazuļus vadādot un barību meklējot, tikai pēdējā brīdī apjauš, ka kāds sveīnieks apdraud visu viņas cilti, kamdēļ ar jo lielu troksni un brēkšanu viņa ceļas gaisā, lai pavisam netālu atkal iekristu citā ūdens klajumipā.

Mārkataine bija dižēna pļava. Ik pavasari Bērzupīte Spulģu purvā un apkārtējos mežos un laukos savāca, ko varēdama. Strauji palsos ūdepus lejup veldama, tā piepeši apstājās virs Mārkataīnes un Bērzu pāka, lai visu bagāto un daudzvērtīgo nesamo kā dumburu, dūpas, smiltis, lapas un citu, pamestu virs Mārkataīnes un Bērzu pākī. Bērzu pāka dumbraīnie krasti tamdēļ kļuva ar katru gadu ciētāki un dzēlmes seklākas. Te atkārtojās daudzū citu Latvijas ezeru liktenis - tie aizsērēja.

Krastmalas Vorsgūnim nebija tādas, kā mēs to varētu iedomāties. Tur bija purva zāļu un sūnu saaugums, kas kā palags pārklāja krastmalas ūdeņus, dažkārt simts un vairāk soļu tālu. Tos mēs saucām par palēpeņiem. Pa tādu zāļu un sakņu klāju varēja droši staigāt, lai arī tas līgojās un uzminot grima zem ūdens līdz skriemeļiem, līdz ceļiem un arī dziļāk, atkarībā no tā, cik bieza un cik ilgus gadus tāda sega bija augusi. Ja iegrimšana nāca jau pāri ceļiem, tad labāk bija jo ātri taisīties uz citu vietu; tas nozīmēja, ka palēpenis ir par plānu un tāpēc var iegrimt pat līdz kaklam.

Vorsgūnis bija ļoti bagāts zivīm. Tur bija raudas, rudaši, karūsas, līdakas, plauži, asaži, līpi un lieli jo lieli zuši. Pa daudzo un ļoti dažādo zemūdens zāļu puduļiem un pat veseliem to laukiem zivis tur atrada bagātīgas maltītes. Vietām ūdenszāles Vorsgūnī auga pat divos stāvos: pirmais stāvs ar lapām virs ūdens un otrs, paparžu izskata, 3 - 4 pēdas zem ūdens. Apakš šīs otras zāļu kārtas sākās atkal skaidra ūdens slānis un pēc tā tikai ezera istais dziļdūņu dibens. Pēdējo klāja gadu simtepos Bērzupītes un Ērmītes sanestās dūņas, vietām pat desmit un vairāk pēdu biezu kārtu. Var droši teikt, ka Vorsgūnes ezers bija īsta zvejnieku un makšķernieku paradīze.

Jau no laiku gala Spuldzenieku ģintis te zvejoja. To darija gan ar venteļiem un tinām pavasaļos un vasarās, gan sveķēļus uz laivas galiem kurinādami, zvejnieki rudens tumšajās naktīs braukājuši pa ezeru dūlēdami. Pat klaušu laikos ļaudīm ezerā ir bijusi sava daļa brīvestības. Kam vien Ipašumi robežojusi ar ezeru, visi brīvi zvejojuši ar venteļiem un citādi. Makšķerēt ļaudis nāca pat no visai tālas apkārtnes. Bet tad krievu valdība, kuņas mežs robežoja ar ezera ziemeļgalu, pagājušā gadusimtepa beigās un rusifikācijas ziedu laikā savas tiesības bija atdevusi kādam rijīgam pareizticīgo klosterim Subatē. Pēdējais, naudai pakaļ dzīdamies, tiesības iznomāja tālāk lielo velkamo tīklu zvejniekiem - arī krieviem. Lielā tīkla krievi nerēķinājās ar ezera nākotni. Zivju aizsardzības likumu vēl nebija. Ezeru nozvejoja, labāk sakot, nokāsa tā, ka līdz ar lielajām zivīm krastā izbēra un tā iznīcināja bezgala daudz zivju mazuļu. Manā laikā ezera bagātība tamdēļ bija stipri vien sarukusi.

Atminos tos brīnišķīgos vasaras rītus, kad austrumu pusē tikko sāk iezīmēties saules augošais sārtums. Ezeru sedz migla kā mīksta, balta vilnas seģene. Visi vēji nezin kur nolīduši un koki un to lapas krastmalās stāv sastinguši. Ja tad lēni un klusi laivu ar šostru iestūmu ezerā un noenkurojies izmetu makšķeri, tad gan drīz līdz ar kumosa iekrišanu arī pludīš, gāzelēdamies un tricēdams, pazuda zem ūdens.

Nevaru makšķerēšanas aprakstos konkurēt ar lielmeistaru spalvu,

kamdēļ stāstījumu labāk pārtraukšu jau sākumā.

Tik brīnišķīgas zemūdens zāļu ainas, kā tās redzēju Vorsgūnes ezerā, nekur citur pēc tam neesmu atradis. Vajadzēja tikai notvert brīdi ar vajadzīgo saules staru lepki, vislabāk saulainā pēcpusdienā, tad varēja skatīt visbrīnišķīgākās zemūdens zāļu mežu ainas, kādas pat visbagātākā fantāzija nespēj radīt. Tur bij redzamas palmas un papardes visdažādākās krāsās. Tur bij neredzēti koki un krūmi, kas šķita aicinām savā vēsajā ēnā. Laivinieks, šīnī brīnumskaistajā zemūdens pasaulē lūkojoties, arī pats, kā nemanot, ieslīdēja citā, neesošā pasaulē, neapzinoties, ka viss, ko acs rāda, ir tikai māpi: mirdzošās palmas un neredzētie sappu koki, laivinieka rokām pieskaņoties, pārvērtās lipīgās gļotās un dubļos. Bet tomēr, lai cik mānošs un trausls šis reizi skatītais skaistums arī būtu, tas ir palicis prātā uz visu mūžu.

Bez Vorsgūnes ezera dzīvi Spuldzeniekos padarīja interesantu vēl kāds otrs ezers, kas atradās turpat pie mājām Lielajā Spulģu purvā. To sauca vienkārši par Mazo ezeriņu. Tas nebija tik dzižs, nedz tik romantisks kā Vorsgūnis, jo tā platība nepārsniedza pat divi pūrvietas. Rudeņos apkārtējie ezeriņu izlietoja praktiskām un pavisam neromantiskām, pat jāsaka, tādām nebrangām darišanām kā linu mērķšanai. Linu mērcēšanas laikā ne tikai brūnie ezeriņa ūdeņi vien, bet visa apkārtnē smirdēja, it kā ezeriņš būtu pārvērties par lielu, nelabi ieskābušu kāpostu mucu. Tādos ūdeņos vienīgi zaļās vardes un karūsas spēja izvilkt dzīvību. Karūsas tad lielos baros peldēja pa ūdens virsu un, mutes plātīdamas, kāri tvēra tiro gaisu. Ar plikām rokām tad tās varēja ķert un lasīt.

Rudens gaŗās lietavas un ziemas sals ezeriņa ūdeņus atkal iztīrīja un pavasarī, siltām dienām sākoties un ūdens virsmai sasilstot, Spuldzenieku jaunā paaudze te rēgulāri un ik gadus atklāja peldsezonu, kas tad turpinājās līdz linu mērķšanas laikam. Te bija tā vieta, kur jaunie apguva peldēšanas mākslu, citiem vārdiem sakot, gāja turp "moldotīs". Tie, kas peldēšanas mākslu prata, centās arvien pārējiem parādīt savu māku un drosmi un stūrējās taisni uz ezeriņa vidu, bet drīz atkal pagriezās uz krasta pusi, jo zemapziņa peldētāju brīdināja, ka ezeriņš ir bez dibena, un, ja tanī gadītos nogrimt, tad pat divi pagasti nespētu slīkoni ne sameklēt, ne laukā izvilkt. Tamdēļ visā Spuldzenieku pastāvēšanas laikā (un tas nozīmē gadu simteņus) nebija gadījies, ka Mazajā ezeriņā kāds būtu noslīcis. Iesācēji turējās pie palēpeņa malas, lai, tiklīdz grimtu, viegli varētu pieķerties palēpenim vai uz tā augošam grīslim. Tie, kuŗi pavisam nemācēja noturēties uz ūdens, izlīdējās ar sasiestiem stiebru kūlišiem. Uzgūlušies uz tādiem, tie baudīja vismaz daļēju patmīlības apmierinājumu, ka var peldēt tāpat kā citi. Gadījās tomēr tādi īpatņi, kas gadiem ilgi nevarēja un nevarēja iemācīties turēties virs ūdens. Mans brālēns Arturs tā nomocījās pa

ezerīpu trīs vai četrus gadus ilgi. Tiklīdz viņam ap pleciem apsieto striķīti palaidām vaļīgāk, vai atkal, ja tam gadījās noslidēt no stiebru kūliša, jo steidzīgi vien viņš bija jāglābj, jo brālēna galva tad tūlīt pazuda zem ūdens.

Otrs sports, kas plauka ezerīpa ūdeņos, bija karūsu zveja. Tās bija ļoti garšīgas, bet tikai asakainas. Zvejojām ar groziem, kuņģos iestiprināja maizi, vāritus kartupeļus, vai ko citu, kas vilinātu karūsas iekšā. Bargo dzīves apstākļu dēļ ezerīpa karūsas stipri atšķīrās no Vorsgūpa karūsām. Tās nebija platas, bet šmaugas un ne vairāk kā 4 - 5 collu gaņas. Tā bija deģenerējusies karūsu pasuga, maza augumā, bet nepārspējama izturībā.

Ziemu ezerīpš bija jauka vieta slidošanas priekiem.

TURPINU SKOLOTIES DEBESNIEKOS

Pēc Vagalānu Vagalāna māju saimnieka nāves, tā ap 1894. gadu, Vagalānus apsaimniekoja kopā ar dēlu Jāni mana mātes māsa, atraitne, Anna. Viņas vecākais dēls Pēteris rentēja Ģerkānu mājas Dignājas pagastā. Bet tad manai tantei radās precinieks, kuņģis viņu pazinis jau no pirmajiem latviešu dziesmu svētkiem kā iznesīgu un valodīgu jaunkundzi. Šis vēlinais precinieks - vecpūsis ap 50 gadiem, bij lielo un bagāto Debesnieku māju īpašnieks, Pētersons. Debesnieki atradās uz Slates un Rubenes pagastu robežām, bija ap 400 pūrvieta lieli, ar labām lukstu pļavām, ar daudz liela meža un auglīgu zemi. Debesnieku saimnieks Pētersons, tāpat kā mans mātes brālis Mārtiņš Spulģis un krusttēvs Pēteris Vagalāns, tiem laikiem bija ļoti izglītoti cilvēki. Kā jau kreiciskolas absolvents, viņš runāja perfekti vāciski. Pētersons piederēja pie atmodas laikmeta latviešiem. Bija stingrs latviešu patriots un krietni daudz lasījis cilvēks. Viņš interesējās par visu, kas notika pasaulē, un bija viens no nedaudziem latviešiem, kas 1900. gadā aizbrauca uz pasaules izstādi Parīzē. Drīz pēc tam gan viņš mira ar māgas vēzi, un mana tante atkal kļuva atraitne, mantodama Debesniekus. Pa to laiku arī abi viņas dēli bija ļoti iekārtojušies. Pēteris, atmaksādam brālim Jānim 2000 rubļu, pārņēma Vagalānu mājas. Jānis savukārt apprecēja Jūliju Richteri, pūrā sapemdams gan nolaistas, tomēr 400 pūrvieta lielas Orstu mājas, kaut kur pie Mēmeles upes. 1906./07. gadā es tur iegriezās, ciemodamies Kristūžu mājās, bet maz ko vairs atceros par turienes apkārtni.

Tā kā pēc 1900.gada lielās uguns nelaimes manu vecāku rocība bija kļuvusi vāja, tad par manis sūtišanu uz pilsētu dārgajām skolām nevarēja ir domāt, jo pēdējais grasis aizgāja jaunā staļļa celšanai. 1901.gadā uz rudens pusi Spuldzeniekos ciemojās Debesnieku tante kopā ar savu draudzeni Elvīru Ģērkāni, kuŗu parasti saucām par tanti Elvīru. Pēdējā bija ar ļoti labu vācu izglītību. Varēja pat teikt, ka viņa bija pusvāciete – puslatviete, jo latviešu valodu runāja gan brīvi, bet ar manāmu vācu akcentu. Viņas tēvs, ilgus gadus kalpodams vācu iestādēs (neatminu par to kaut ko tuvāku), bija labi avansējis un ieguvis vācu "fon" izdienu un tiesības. Elvīras brālis tanī laikā bija Maskavas centrālā pasta kantoŗa priekšnieks un saucās fon Ģērkan. 1908.gadā, dzīvodams Maskavā un kalpodams "Weise un Monski firmā", es Ģērkānus apmeklēju. Paklausīju tantes Elvīras ieteikumam meklēt vietu pasta iestādēs, jo tur varot izpelnīties labu mūŗa pensiju. Tie bija tādi miera laiki, kad ļaudis pensijām vēl ticēja. Lai tamdēļ parunājos ar viņas brāli, varbūt tas mani varot ierīkot pastā kādā labā vietā. Aizgājis, diemžēl, paŗu Ģērkāna kungu nesatiku, bet visu diezgan lielo ģimeni gan. Kundze, pārkrievināta vāciete, un arī bērni, divas skaistas meitenes, runāja vairs tikai krieviski. Vēl pat 1919.gadā Ģērkāns ir bijis Maskavas pasta kantoŗa priekšnieks, un mans brālis, Maskavā no Simbirskas iebraukdams, bija vairākkārt pie viņiem iegriezies un arī laipni ticis uzņemts.

Otrs tantes Elvīras brālis izceļoja uz Zviedriju un tur arī apprecējās. Ap 1896.gadu, cik no tā laika nostāstiem varu atminēties, tante Elvīra aizbrauca uz Zviedriju pie brāļa ciemos, bet tad arī solījās turpu vairs nebaupt, jo svainene zviedriete nebija patikusī. Jādōmā, ka Zviedrijā vēl tagad kaut kur mīt latvieŗa fon Ģērkāna pēcnācēji.

Pati tante Elvīra Maskavā kalpoja bagātās ģimenēs gan kā saimniecības vadītāja, gan kā bērnu audzinātāja. Pelnīja, redzams, labi un arī bankās viņai savs grāstis labi turējās. Kaŗa un revolūcijas laikā viss aizgājis bojā. Tamdēļ pēdējos mūŗa gadus, kā vēlāk dzirdēju, viņa pavadīja pie Debesnieku tantes.

Kā jau teicu, 1901.gadā uz rudens pusi abas minētās tantes ciemojās Dardzānos. Dabiski, ka mana māte pastāstīja par rūpēm, kas viņas sirdi nospieda sakarā ar manām skolas gaitām. Tīri negaidīti radās labs problēmas atrisinājums. Turpat pie Debesniekiem, pāri upītei, Rubenes pusē, dzīvoja aptiekārs Meijers. Par mājskolotāju saviem divi puikām viņš bija pieņēmis vecu cimzieti Tomānu. Neviens neŗaubījās, ka Tomāns mani varēs labi sagatvot visos priekšmetos, izņemot krievu valodā, ko viņš labi nepāŗvaldīja.

Tā es jau otrā dienā kopā ar abām tantēm, kuŗieŗa amatā iecelts, devos uz Debesniekiem, lai uzsāktu pārtrauktās skolas gaitas. Jau-

nā dzīves vieta man ļoti patika. Saimnieku māja bija liela divstāvu ēka, kuŗas apakšstāvā atradās doktorāts. Dienvidus pusē plētās liels, labi kopts ābeļu dārzs. Turpat pie mājas lejā, pār akmeņiem lēkādams, špāca un krāca dzidru, aukstu avota ūdeņu strauts. Pāri strautam, tālāk uz lejas pusi, rūca Rubenes ūdens dzirnavas, ko vadīja dzirnavnieks Balodis. Kūtis un kalpu mājas atradās gandrīz kilometru tālu uz austrumiem. Viss tas vairāk atgādināja muižu nekā zemnieku mājas.

Skolotājs Tomāns bija kaimiņu saimnieka brālis. Kaut kādas vainas, varbūt krievu valodas nezināšanas dēļ, varbūt vecuma dēļ, Tomāns bija palicis bez vietas un nodarbošanās un tāpēc tagad, lai kaut kā tiktu dzīvei cauri, bija uzpēmis mājskolotāja amatu pie aptiekāra. Aptieka aizpēma agrāko krogus māju. Telpas bija lielas, kā jau krogū. Vienā no tām saliktie vairāki skolas soli radīja klases telpu. Te tad arī nopēmos ar krievu, vācu, franču valodu un citu priekšmetu ielauzīšanos. Sekmes bija daudz labākas nekā Jēkabmiesta Vladimira skolā, bet arī te visā mācību gaitā trūka noteikta plāna un programmas. No katra priekšmeta ķērām tikai šo to, kāpēc ar savām zināšanām nevarēju stāties kādas noteiktas skolas eksāminētāju priekšā. Nemanot pagāja ziema, un pienāca 1902. gada pavasaris.

Aprīļa beigās no Spuldzeniekiem ieradās meistars Kalniņš ar ziņu, ka māte un tēvs izlēmuši, lai es braucot mājās. Tur atgriezies, dabūju zināt, kamdēļ manas skolas gaitas Debesniekos pārtrauktas. Bija radušās atkal grūtības ganu jautājumā, jo neviens nav gribējis uzpemties diezgan grūto ganīšanas darbu lielajā mežā, kur lopus nācās vadīt pa daudzajiem zālainajiem izcirtumiem. Tā es visu nākošo vasaru līdz vēlam rudenim pavadīju atkal gana gaitās.

Šinī pašā 1902. gada vasarā es, lopus lielajā mežā ganīdams, piedzīvoju bargas nepatīkšanas, jāsaka gan, savas paša vainas dēļ. Man nācās stāties, pēc manas saprašanas, ļoti pazemojošās attiecībās ar Spuldzenieku māju trešo saimnieku un mežsargu, jau agrāk minēto Bārzu. Satikšana pārējiem Spuldzeniekiem ar viņu nebija teicama. Man personiski uz viņu jau vairākus gadus arī nebija labs prāts. Divus manus labus draugus – supus Valteri un Grazēju viņš bija izraudzījis par "atkošanas" upuriem. Valteri turpat mūsu lauka malā Bārzs bija uz vietas nošāvis, bet otru sunīti bija tikai smagi ievainojis. Grazējs pārskrēja mājās, skaļi kaukdams, un kā bulta pazuda zem istabas kambarīša grīdas. Tur viņš, savu vāti laizīdams, ārstējās vairākas nedēļas. Viņš ilgi vēl pēc tam sargāja mūsu mājas. Bet tiklīdz kādam ieraudzīja bisi rokā, Grazējs zibens ātrumā tad pazuda paklētī un dažreiz pa pus dienai vairs nerādījās laukā.

Mežsargs Bārzs bija neliela, bet drukna auguma, vīrs pāri pusbūžam. Viņš nēsāja gaŗu un kuplu, pasirmu, šķeltu bārdu, kuŗas abas

skaras sniedzās līdz plecu galiem. Zods bārdas vidū bija arvien noskūts kails. Bārzam bija savādas, neparasti kleivas kājas. Soli speļot, Bārzs uz priekšu nestatīja vis kājas pēdas pirkstus, bet vairāk papēdi. Apava purns viņam arvien rādīja pa labi un kreisi un nevis uz priekšu. Tamdēļ pēc pēdām tūlīt varēja pateikt, kur Bārzs gājis, vai tas bijis uz ceļa, vai mežā, vai pat Jēkabpilī uz ielas. Tā reiz Jēkabpilī, ieraudzīdams Bārza pēdas uz tikko uzkri-
tuša sniega, saderēju ar citiem puikām, ka Bārzs ir iebraucamā vie-
tā, un derības arī laimēju.

Tanī nelaimīgajā dienā ar ganāmpulku biju aizklīdis tālu aiz Spietāres un atrados zālainās cirsmēs, netālu no Lukstiem, kā sauc lielās pļavas uz Susējas upes. Biju aizrāvies ar divām lietām: ar pelēko strazdu perēkļu meklēšanu eglītēs un ar asaņu makšķerēšanu Vārsgrūnītē pie Oburītes pļavas. Puskilometru attālumā govis mierīgi ganījās, kamdēļ nešaubījos, ka tās turpat vien atradišu arī pēc upītes ilgāka apmeklējuma.

Bet kad atgriezos, mana ganāmpulka tur vairs nebija. Domāju, ka tas ir devies uz Lukstu pļavām, bet, tur aizskrējis, neviens sava lopiņa priekšā neatradu. Visa mala klusēja kā izmirusi. Tad skriešus devos uz lielo Spietāres pļavu, sak, ganāmpulks būs pagriezies mājup, un, bez tam Spietārei gažām klejojot, lopiņiem vajadzēja iekļīst kārotajā zāles laukumā. Manu govju arī tur kā nav, tā nav. Visi mani aprēķini un paredzēšanas tagad pilnīgi sajuka. Vairs nevarēju saprast, kurp skriet un ko darīt.

Ar pēdējo cerību uzsāku tālo skrējieni uz Spuļģu pļavām Nātrāini un licīšiem, kas robežoja ar Vārsgrūnītes krastiem. Arī tur no ganāmpulka ne vēsts! Tagad vēl atliek Bārzam piederošā Gažā pļava un Darījumi, jo ir jau pēcpusdiena un ganāmpulkam, mājup ejot vajadzēja krustot šīs vietas. Viss veltīgi! Pa meža biežumiem stundām skriedams un pāri dubļainām dangām taisno ceļu meklēdams, esmu dubļiem novārtījies un mirkstu savos sviedros. Aizskrienu vēl līdz Bārza laukmalei, bet arī tur visa pasaule ir klusa kā izmirusi. Pēc savas ēnas gažuma spriežu, ka ir jau ap plkst. 2.00 pēcpusdienā. Beidzot nodomāju, ka ganāmpulks varbūt jau sen ir mājās, kamdēļ, kaut arī bēdu un šaubu pārņemts, virzu pēdējo, manāmi pagurušo riksi mājup.

Neesmu vēl spējīgs pārkāpt purva sētas vārtiem un ienācis pagalmā, kad māte, jo bargu valodu runādama, nāk pretim.

"Kur tu, palaidnieks, vazājies augu dienu apkārt? Vai arī zini, kur tavi lopi tagad atrodas? Jau sen kā no Bārziem ziņoja, ka mūsu govis sagājušas viņu rudzu laukā un tagad tās apķīlātas un sadzītas viņu laidarā. Tikai nedomā, ka es lai tagad tavā vietā ietu! Ej turpu pats un tieci ar Bārzu galā, kā redzi!" Ļoti labi sapratu tādu mātes valodu. Slikto attiecību dēļ viņa nekad nebū-

tu spējusi iet pie Bārza un klapatāt par apķīlātā ganāmpulka izdošanu.

Smagais krusts bija jāuzpemas man pašam. Es pats pie visa biju vainojams un tamdēļ arī mans pienākums bija pašam visu nokārtot. Turpat pie akas padzēros ūdeni un gaužām smagu sirdi sāku mest soli uz Bārza māju pusi. Ejot tā vien likās, it kā dažkārt vieglajām kājām būtu piekārti kādi smagi akmeņi.

Jau gaŗām Spulģu lielajam ābeļu dārzam, gaŗām viņu nokvēpušai pirtij un tikai tālāk pa ceļu gar purva malu. Ak Dievs, cik tāds gājiens var būt grūts!

Tepat jau Spulģu un Bārza robeža. Tālāk vārti Bārza aplokā. Tos nepūlos atvērt, bet vienkārši pārkāpju un tā tālāk, tālāk, līdz atrodos jau sētipas iežogotā olnīcā un tās galā atkal vārti. Esmu jau Bārza māju pagalmā, supi sāk neganti riet un mani ielenc no visām pusēm. Beidzot iznāk kalpone un es ar tās palīdzību tieku priekšnamā.

"Saimnieks tur", viņa pamāj uz saimnieku gala durvīm. Viņa itin labi zina un saprot, no kurienes es un kamdēļ esmu ieradies.

Istaba aiz virtuves ir tukša, bet aiz tās ir tā sauktā zāle, tāpat kā Dardzānos. Tur gultā guļošu ieraugu slimo veco saimnieci. Netālu no slimnieces gultas pie galdīpa sēž kāds bāls jauneklis, kuŗu nepazīstu. Padodu labdienu.

"Nu ko tad, puisīt, teiksi?" vaicā vecā saimniece. Balsi sadzirdama draudzība un labvēlība, un man uzreiz ap sirdi paliek daudz vieglāk.

"Es atnācu pēc tām govīm", bikli nosaku.

"Saimniek, panāc nu šurp. Dardzānu ganipš atnācis", vecā saimniece iesaucas. No dibenistabas, kreklā izmeties, tagad parādās pats Bārzs, kuŗu es sveicinu. Es saku, ka esmu atnācis pēc govīm.

"Tās es tev nedošu. Lai nāk pats saimnieks vai saimniece", skarbi nosaka Bārzs. Man atkal kļūst tik nelabi, tik nelabi. Zinu skaidri, ka māte pēc govīm nenāks un tēva nav mājās.

Tagad iejaucas nepazīstamais jaunais cilvēks un saka:

"Ko tu, tēvoc, nabaga puiku moci par niekiem".

"Nav nekādi nieki. Man visu rudzu lauku viņu govīs nošļūkājušas", atcērt Bārzs un sāk rīkoties ap bārzdas skujamo asmeni.

Kā smagi sviests akmens pret mani atsitās Bārza vārdi, jo zinu itin labi, ka tas, ko viņš saka, šoreiz ir tīrā patiesība.

"Laid nu, laid to puisīti, lai viņš iet ar saviem lopīņiem mājās" uzsāk slimā saimniece. Iesākas gaŗāka vārdu pārmaiņa un pat strīdus starp slimo saimnieci, jauno cilvēku un Bārzu.

Es jutos kā notiesātais un, pret stenderi atspiedies, pazemīgi klausos tiesneša un aizstāvju runās.

"Lai tad arī puika dzen tās govīs mājās", beidzot nosaka Bārzs

un pazūd dibenistabā.

Pēc tam laipnā saimniece pasauca kalponi un lika palīdzēt man govīs padzīt līdz robežai. Viņa bija un rīkojās kā vecu vecā Spuldzenieku bajāre.

Es tagad vairs neatminos, vai es biju tik pieklājīgs un pateicu kādus pateicības vārdus jaunajam cilvēkam un dižajai saimniecei. Vēlāk noskaidrojās, ka jaunais cilvēks ir bijis mūsu dzejnieks Jānis Akurāters un slimā saimniece bija viņa vecmāmiņa. Lai Dievs aizsaulē mielo viņu bajāriskās dvēseles!

Mana māte bija ļoti pārsteigta, kad ar visu apķīlāto ganāmpulku atkal svilpodams ieradās mājās, jo nebija sagaidījusi tik laimīgu atrisinājumu. Jāsaka tikai, ka ar laipniem un draudzīgiem palīgiem pie rokas pasaulē daudz ko var izdarīt. Arī Bārzu tad var pieveikt.

STĀRKA AUDZINĀŠANA

Bij atnākuši 1902. gada Vasarsvētki ar maigiem vējiem un siltu sauli, ar zaļām meijām visās malās, durvīs, istabās un pat tumšajos kaktos. Pirmo svētku agrā pēcpusdienā debesu rietumu pusē sāka blīvēties melni mākoņi. Pērkontēvs, savu bargo valodu runādams, drīz vien bija klāt ar lietus gāzi un stipru vētru.

Tā kā izkaltušiem sējumiem lietus bija ļoti vajadzīgs, neviens par vētru nežēlojās, bet priecājās, ka lauki atkal koši zaļos. Kad bargā padebeša mala sāka attālināties uz Vorskūnes ezera pusi un saulīte atkal koši spīdēja, mēs ar brāļi izgājām uz palievena, lai paelpotu spirdzinošo gaisu. Pamezdami acis uz kula pusi, ieraudzījām, ka vecais stārka perākļa bērzs pazudis. Sapratām bez vārdiem, ka vētra to nogāzusi. Vecais bērzs ap sevi bija redzējis vairākas Dardzānu un Spulģu paaudzes. Arī stārku pāri tur mitinājās jau daudzus gadu desmitus. Cik spaiņu saldās sulas vien pavasaros šis koks nebij savā mūžā izsniedzis slāpstošiem Spuldzenieku ļaudīm! Par to liecināja daudzie caurumi bērza apsūnojušā un krevelainā stumbrā. Rādot melnus izpuvumus, tie bija tagad par iemeslu vienu tuļā koka krišanai. Gandrīz visa stumbra iekša bija prauli un tikai plāna dzīvā koka kārtiņa vienā pusē to līdz šim bija saturējusi.

Kad ar brāli pieskrējām pie nogāztā koka, lielais stārku perēklis, laba vezuma zaru, salmu, sūnu un citu atkritumu apmēros, bija izšķīdis uz visām pusēm. Daudzie zvirbuļu perēkli ar sašķīdušām olipām un beigtiem mazuļiem mētājās visapkārt. Izjukušā stārku perēkļa vienā pusē gulēja divi nedzīvi jaunie stārķi. Perēkļa pašā vidū trešais stārķēns vēl kūleņoja un pārsteigts staipīja gaŗo kaklu. Kā par brīnumu tas bija palicis dzīvs. Apskatījuši stārķēnu no visām pusēm, nācām pie slēdziena, ka tas daudz ko vis nebūs cietis, varbūt krizdams dabūjis tikai belzienus. Arī ēstgriba viņam nebija zudusi. Tiklīdz pakustināja roku virs putna galvas, tas tūlīt atmeta galvu un ššš... špākdams, atplēta gaŗo, melno knābi, sak, doŗ tik šurp kaut ko uzkodām.

Mājinieki nolēma, ka stārķīti nevar pamest, ka tas jābaŗo un jāizvelk līdz izlidošanas laikam, varbūt pat ilgāk. Nolēma arī, ka rūpes par stārka labklājību jāuzņemas man. Tā es iekļuva atbildības pilnajā apgādnieka lomā. Varu teikt, ka tas prasīja daudz laika, daudz pūļu un daudz negulētu stundu rītos, vakaros un dienasvidū. Stārks izrādījās tāds izēdājs, ka to nekad nespēju piebaŗot. Lai kā pūlētos un cik daudz varžu un karūsu tam knābī samestu, viņam arvien likās manas devas par maz.

No pērnā gada pie kula bija palikusi maza pakaišu salmu kaudzīte. Uz tās tad novietoju savu apgādājamo. Salmu kaudzīte bija ērta tanī ziņā, ka nebija par augstu un es, lai stārku pabaŗotu, viegli varēju tikt augšā. Kaudzīte nebija arī par zemu, tā ka supi vai lapsas arī stārkam netika klāt.

Pirmajās dienās putna baŗošana gāja labi no rokas un es to veicu ar sajūsmu, bet drīz vien radās smaga problēma. Vardes, sienāži, vaboles, peles un cita tamlīdzīga kustopa visā apkārtnē bija izsista un izķerta. Brīva laika arī nebija tik daudz, jo lopu ganīšana prasīja savu noteiktu daļu. Tamdēļ no varžu un citām tamlīdzīgām maltītēm stārkam nācās pārslēgties uz ezerīņa karūsām. Tās līda ķeselēs arī pa manu ganīšanas laiku. Pret ēdienu kartes maīpu stārks iebildumus necēla. Sagatavoju veselu bateriju no skalīem pītu grezeļu karūsu ķeršanai. Grezeļa virsu pāršūva ar vecu maisu drēbi un vidū izgriezu caurumu. Grozā ieliku paprāvu akmeni vai ķieģeli un gaŗā šporē to laidu ezerīņa dibenā. Iepriekš gaŗ groza malām, zem drēbes, ievietoju maizes garozas, vāŗitus kartupeļus, vai mīklu. Karūsas, juzdamas iekšā ēdamo, nādzīgi līda pa caurumu grozā. Aiz špores grozu ātri no ūdens velkot, tās nespēja nekur sprukt un krita manās rokās. Tā stārķītim iznāca diezgan nodrošinātas un labas maltītes. Baŗot stārku nācās vismaz 3 reizes dienā, jo, kā jau teicu, stārks dzīvoja pastāvīgā izsalkumā.

Dažreiz gadījās diezgan lieli karūsu lomi un es devu stārkam, cik vien tas varēja veikt. Drīz vien viņa rezerves barības kule

kakla apakšdaļā piepampa lielum liela. Pats stārks vairs nevarēja pašpākt savu draudzīgo ššš, bet sīca falsetā kā trumulis uz karstas plīts. Nodomāju, ka nu gan reizi mans draugs būs paēdis. Bet nē, jau pēc dažām desmit minūtēm viņš nāk un klanās atkal, metas pat uz ceļiem, lai dodot vēl.

Vispār zināms, ka stārku cilts piederīgie pēc tādām maltītēm mēdz uzsākt tādus savādus apkārtnes kaļķošanas darbus. Ja tādas lietas sāka risināties mājas pagalmā, tad, lai nesapemtu mātes bārienu, mums abiem ar stārku uz ātrāko nācās taisīties uz salmu kaudzīti, vai kādu citu nomalāku vietu.

Laika gājumā stārks no rītiem vairs negribēja gaidīt, kamēr es pieceļos, aizeju uz ezerīpu pēc karūsu loma un pārnāku, lai viņu pabarotu. Nē, tas viņam bija par ilgu. Ar mazu gaismiņu jau, līdz ko govju slaucējas vēra istabas durvis, stārks tūlīt bija klāt. Supu viņš nebaidījās nemaz. Tie ar lielu respektu, astes nolaiduši, tikai blenza, kad stārks viņu priekšā bezbailīgi visādi locījās un spārnus vēdināja. Supus pārsteidza stārka lielā drošsirdība. Ja kādreiz durvis palika vaļā un es pietiekoši ātri neparādījos ārā, stārks droši ceļoja istabās iekšā, lai ātrāk pamudinātu mani viņam gādāt kaut ko ēdamu.

Ēst prasīšana notika sekošā veidā: Vispirms jau, par labu gabalu mani ieraugot, stārks sāka špākt un spārnus plātīt. Danākot klāt, visbiežāk nometās ceļos un tad, laiku pa laikam galvu pamedams atpakaļ, špāca un lēni plivināja spārnus. Viņš bija vispazemīgākais lūdzējs, kādu vien pasaulē varēja iedomāties.

Kad jau stārks sāka pa gabaliņam palidot, negausīgas ēstgribas dzīts, viņš saprata mani dažreiz uzmeklēt pat uz lauka, ganu gaitas pildot. Tad posts vien bija, jo mēslu vaboles un sienāžus sameklēt nebij viegli. Nopūlējās diezgan, lai stārku pašu iemācītu lasīt sienāžus un tās pašas vaboles, kuŗu uz lauka un plāvās bija papildnam, bet man tas neizdevēs. Nelaime bija tā, ka es pats nebiju stārks.

Augusta mēnesī viņš sāka pārlidot arvien lielākus gabalus, pa laikam piebiedrodamiem citiem stārkiem uz rudzu vai ābolīņa lauka. Pāris reizes redzēju to kopā ar citiem augstu gaisā riņķus griežam. Kādas reizes, no riņķošanas izslidējis, viņš nolaidās pie manis. Kā arvien, špākdams un spārnus vēdinādams, viņš izteica savas draudzības jūtas. Atminu kādu apmākušos augusta pēcpusdienu. Ganīju govīs purva malā, aiz kula. Piepeši nez no kurienes pie manis nolaidās stārks. Ilgāk nekā citām reizēm viņš ap mani staigāja kā paradīs, spārnus vēdinādams un draudzīgi špākdams. Un tad viņš pacēlās un aizlaidās un nekad vairs neatgriezās. Jau pēc pāris dienām arī citi stārki pazuda. Domāju, ka mans vasaras draugs tiem aizlidojis līdzī uz siltām zemēm.

Visi gaidījām nākošo pavasari, sak, vai mans audzēknis atgriezīsies, vai ne. Pavasarī ieradās kāds vientuļš stārks un bieži turpat uz lauka apkārt staigāja. Nožēloju, ka savu audzēkni nebiju kaut kā apzīmējis, lai varētu pazīt. Es tomēr biju pārliecināts, ka šis vientulis ir mans audzēknis, kamdēļ lūkoju tam tuvoties. Bij tiešām savādi, ka viņš mani pielaida pat līdz 3 soļu attālumam, ko citi stārki nekad necieta. Tā es guvu pārliecību, ka vientulis nebija cits, kā mans pagājušā gada draugs.

Ilgus gadus pēc tam šis stārks viens pats mājāja lielas, vairāk simtu gadu vecas purvmalas priedes perēklī. Katru rudeni tas parastajā laikā aizceļoja uz siltām zemēm un pavasaros, arvien vientulis, atgriezās vecajā perēklī. Varbūt lielais sitiens jaunībā, perēklim kritot, varbūt arī mana "nestārķiskā" audzināšana bij par iemeslu, ka viņš nevarēja nodibināt savu stārka ģimeni. Vēlākos gados tas pats launprātīgais mežsargs Bārzs, manam tēvam spītēdams, lielo purmalas priedi lika nocirst. Pazaudējis mājas vietu, stārks no apkārtnes pazuda uz visiem laikiem.

Nav šaubu, ka daži dzīvnieki var būt savā ziņā tik savādi pilnīgi, ka, nākot ar tiem tuvā sakarā, mēs nevilus viņiem sākam piedēvēt kaut ko līdzīgu personībai. Tā arī manis audzētais stārks ar savām precīzajām sadzīves formām, ar drošsirdību un lielo laipnību un pieķeršanos apgādniekam liek domāt, ka arī dzīvniekiem ir kāds garīgs fluidums, un ka šo dzīvnieku var saistīt ar cilvēku ne tikai materiālā, bet reizē arī kaut kādā garīgā plāksnē, teiksim, draudzībā.

DVINSKAS (DAUGAVPILS) REĀLSKOLĀ

1902./3. gada ziemā sāku kāda Ziedīņa vadībā gatavoties eksāmeniem par 4 reālskolas klasēm. Biju jau 13 gadus vecs, bet pie sistēmatisks mācīšanās nebiju vēl ticis. Tāds bija iesākums Vladimira skolā pie G., tā tas bez noteikta plāna gāja pie lāga vīra Tomāna Debesniekos, un tā tas turpinājās arī šoziem. Paša Ziedīņa zināšanas neatbilda tādām, kas būtu iegūtas, izejot cauri 6 reālskolas klasēm. Viņš nepiederēja pie cilvēkiem, kas censtos kaut ko izzināt līdz pamatiem. Cik varu spriest, dzīvē viņš arī nav nekur ticis, jo to nekur vēlāk nesatiku. Man pat ir aizdomas, ka Spuldzeniekos Ziedīņš mitinājās zem sveša vārda, kā to daudzi revolūcionāri bija spiesti darīt.

Visumā manas zināšanas bija plašas, bet ar milzīgiem robiem, kāpēc pats šaubijos par eksāmenu labu veikšanu. Lūgumrakstam, ko sūtījām uz reālskolu, starp citiem dokumentiem bija pievienojama arī dzimšanas apliecība. Tās man vēl nebija, tādēļ māte devās pie toreizējā Biržu draudzes mācītāja Lundberga. Atgriezusies mājās, viņa stāstīja, ka Lundbergs pūlējies viņu pierunāt, lai mani nesūtot uz reālskolu. Mans tēvs esot zemnieks un tēvu tēvi arī tādi bijuši un tamdēļ labi vien būšot, ja es arī par tādu palikšot. To dzirdot, visi manējie ļoti sašuta. Māte vēl noteica: "Tagad taisni, dēls, tādiem vācu plukatām jāparāda, ko mēs, latvieši, spējam."

Māte bija ļoti reliģiozs cilvēks, un ja viņa tādus vārdus pēma mutē pret savu veco mācītāju, tas nozīmēja, ka viņas sirds bija pilnā pilna sašutuma. Bet tādu valodu ar saviem draudzes locekļiem tāns laikos nav runājis Lundbergs vien, bet lielākā daļa toreizējo latviešu draudžu vācu mācītāju. Manuprāt, latviešiem visriebligākā bija muižnieku privilēģija, kas piešķīra tiem tiesību pieņemt un atlaist latviešu draudžu mācītājus. Tamdēļ mācītāja amats nenozīmēja vairs kalpošanu savai draudzei un Dievam, bet gan, par labu samaksu, kalpošanu muižniekam. Ja nu kaut kur un kad vācieši Latvijā ir grēkojuši pret Svēto Garu, tad tas ir noticis ar to, ka gadu simteņiem ilgi latviešu draudzēm ir uzspieduši mācītājus vāciešus, latviešu valodas nepratējus. Ar savu valodu vien tādi mācītāji Dieva vārdu padarīja smieklīgu ļaužu priekšā.

Nevar noliegt, ka starp vācu mācītājiem nebūtu bijuši tādi gara milži kā Mancelis, Gliks, Adolfs, Firekers un daži citi. Bet tie visi darbojās zviedru un hercogu laikos. Izņemot veco Stenderu, 18. un 19. gadu simteņos tādu vīru vācu mācītāju vidū vairs nav. Vāciešu politika baznīcās lietās atsvešināja latviešus no baznīcas un kropļoja latviešu tautas dvēseli. Vēlākās revolūcijās vācu mācītāji, ir vainīgie, ir nevainīgie, dārgi par to samaksāja. Savā nelaimē nevienu citu viņi nedrīkst vainot, kā tikai paši sevi.

Dokumentus uz Dvinskas (Daugavpils) reālskolu kopā ar 10 rubļiem eksāminācijas naudas nosūtījām jau laikus. Arī paziņojumu sapēmu laikā, ka pie eksāmeniem esmu pielaists un tie notiks tad un tad. Maija mēnesī devos uz Daugavpili, Krustpils stacijā iekāpjot vilcienā. Tas bija mans pirmais ceļš plašajā pasaulē, un sirds smagi sita, kad tuvojos Daugavpilij.

Mājinieki ieteica pie stacijas salīgt važoni un braukt tieši uz skolu, kur tad droši vien dabūšot norādījumus par "korteļa" iespējām. Tā arī izdarīju, samaksājot važoniem 35 kapeikas. Iemocijās savu nesamo pa skolas galvenajām durvīm, atrados varena bārdaina vīra priekšā, gaŗā, zilgani zaļā šēzē ar spožām pogām. Kaut kā krievu valodā nodevu paskaidrojumu par savu personību un nodomiem, kā arī par to, ka man tūlīt būtu nepieciešama apmešanās vieta. Isā

laikā mums apkārt saradās jau vairāki tādi paši cienīgi kungi garos svārkos ar spožām pogām.

Par to, ka esmu ieradies uz eksāmeniem, neviens nebrīnījās, vienīgi izjautāja, uz kuŗu klasi gribot eksāminēties, cik gadu man esot, no kurienes esmu un kas mani vecāki. Kad šie jautājumi bija noskaidroti, atgriezāmies pie manas galvenās problēmas par to pašu "korteli". Jautājumu apsprieda no visām pusēm, ka grūti jau ar tiem "korteļiem" esot, jo visus aizņemot pastāvīgie gada studenti. Tad nāca jautājums, cik man līdzī naudas iedots. Kad biju nosaucis summu, visi pogainie kungi saskatījās un sāka apspriesties, kur mani novietot.

Vēlāk uzzināju, ka visi šie pogaiņi bija tā sauktie klašu inspektori, kuŗu uzdevums bija stingri sekot skolēnu uzvedībai. Skolas budžetā to algas un dzīvokļi droši vien iztaisīja lielu summu. Bet tanīs laikos izglītība bija privilēģija un valdība naudu nežēloja, jo skolās cerēja sagatavot padevīgus pilsoņus un ierēdņus. Lai Dievs pats sarga to, kuŗš kaut kādā veidā izpauda tādas rakstura vai domu īpašības, kas likās vai varēja būt naidīgas krieviskai būtībai!

Beidzot, pie manis pienācis, augumā tas vismazākais no visiem kungiem teica, ka es pie viņa varot dabūt apmešanos un uzturu pa visu eksāminēšanas laiku. Minēja arī maksu un tā nebija pārspīlēta, kamdēļ es ar atvieglotu sirdi piedāvājumu pieņēmu. Tūlīt ar visu nesamo pārgāju klases inspektora mazajā dzīvoklī, turpat skolas sētas namā.

Tie bija isti krievu ļaudis. Vīrs, sieva un veca sievas māte. Dzīvoklītis pavisam neliels - tikai priekšnams, guļamistaba un dzīvojamā istaba. Man ierādīja vietu dzīvojamā istabā. Gulēšanai katru vakaru paklāja vietu uz grīdas. Līdz eksāmeniem vēl atlika vairākas dienas, un tās izlietoju, lai iepazītos ar skolas prasībām.

Liktenīgā kārtā neiznāca nodibināt sakarus ar kādu 4. klases audzēkni. Pats gan jau iepriekš apzinājos, ka kaut kur manām zināšanām ir lieli robi, bet kur tie meklējami un kā tos uz ātru roku aizpildīt, to nespēju atrisināt.

Pirmais eksāmens bija rakstveida rēķināšanā. Jau ar pirmo rāvienu tur pielaidu milzīgu kļūdu. Darbu sāku pārmērīgi steigt, nododot to jau pēc stundas, lai gan bija atļautas veselas divas. Steigā nebiju uzķēris uzdevuma "āķi" un to biju atrisinājis nepareizā virzienā, tātad ar nepareizu iznākumu. Būtu kaut drusku ilgāk pie tā pakavējies, droši vien būtu atrisinājis pareizi. Piedziļojumu mācīts, vēlākos gados eksāmenos nekad vairs nesteidzos.

Sekoja mutvārdu pārbaudījums rēķināšanā. Tekoši noskaitīju vairākas prasītās teorēmas. Tad nāca jautājums, kamdēļ skaitlis dalās uz 3 vai 9, ja skaitļa ciparu kopsumma dalās uz trīs vai deviņi. Jā - kamdēļ? Zināju gan, ka smalkā drukā zem attiecīgās teorēmas runāja par šo jautājumu, bet visi man bija teikuši, ka smalkajā drukā rakstītais uz eksāmeniem nav jāzina. Rezultātā - arī mutvārdu rēķināšanā izkritu cauri.

Mans saimnieks ieteica netērēt ne laiku, ne naudu, bet tūlīt braukt mājās, sagatavoties labāk un nākošu gadu eksāminēties par jaunu.

Man trūka vairāku labu mācības grāmatu. Tamdēļ aizgāju uz lietu totu grāmatu veikalu un sapirkos lielu, smagu paku visādu grāmatu. Ar pirkšanu tā aizrāvos, ka gandrīz pietrūka naudas dzelzceļa biļetei. Naudas pietika tikai līdz Krustpils stacijai. Pavisam domīgs kļuvu, pacilājot čemodānu, jo kopā ar sapirktajām grāmatām tas bija tapis gaužām smags. Par to, ka naudas maku pildīja tikai gaiss, sevišķi noraizējies vēl nebiju. Stacijā taču varēja gadīties kāds kaimiņš no citiem Spuldzeniekiem vai Vagalāņiem. Tāds tad droši vien pavedīs mani un manu smago nesamo līdz pārceļtuvei. Tā es sevi mierināju, skumīgi pa vagona logu raudzīdamies garām skrejošos laukos un kokos.

Ievedams Krustpils stacijā, velti pēc kāda pazīstama kaimiņa apkārt lūkojos. Vilciens dunēdams aizgāja. Ļaudis izklīda. Tikai stacijas priekšā pāris tukšā palikušu žīdu važonu vēl kaut ko gaidīja. Man ar smago nesamo tur parādoties, žīdiņi varen uzpurinājās un savus ratus ar lielu straujumu piegriezta manā priekšā.

"Oi, jounskungs, brouksim! trīsdesmit kapeks tikai..."

Otrs redzēdams, ka es purīnu galvu: "Lūdze, pie manes par divdesmit kapeikes - par div--des--mit... Lū-dze, lu-u-dze..."

Lai no tiem tiktu vaļā, pateicu, ka man nav naudas. Žīdiņš kā sadzelts zirdziņu pagriezta prom un tikai noteica:

"Oi, jounskungs! Kod nav noudines, brouc ar kājines!..." To dzirdēdams, arī otrs žīdiņš laidās prom, vēl noteikdams:

"Jounskungs ir tukse kā izsaute plinte".

Tā, žīdiņu izjokots un izsmiets, palieku stacijas priekšā stāvam. Beidzot nekas cits neatlika, kā nest nešus smago nesamo līdz gandrīz 3 kilometri attāļajai Daugavas pārceļtuvei. Tas bija ilgs un gaužām grūts gājiens. Neskaitāmas reizes ceļa malā apstājos, lai atstieptu muguru un izstaiptu notirpušās rokas un pirkstus. Pats mirku vienos sviedros. Beidzot, Krustpils piliņ tuvojoties, caur kokiem pamirdzēja Daugavas ūdeņi, bet priekšā vēl bija garš ceļš. Kad beidzot pienācu pie pārceļtuves būdas, saule jau laidās krietni uz vakara pusi.

Arī par pāri celšanu trūka ko samaksāt. Neatminu vairs labi, vai iztrūkums bija viena vai divi kapeikas. Šim šķērslim tomēr, ar pārceltuves krieviņa laipnu pretimnākšanu, viegli tiku pāri un drīz vien jau atrados mīlās Jēkabpils pusē. Liepiņa bodē satiku arī kādu jo tuvu cilvēku, kuŗš, lai gan nebija sevišķi iepriecināts par manām neveiksmēm eksāmenos, tomēr neviena pārmetoša vārda neteica. Dodoties mājup, drīz vien mūs appēma Sēlijas lauki un meži.

MAKŠKERĒŠANAS KAISLĪBA

Pārbraucis no Daugavpils, ir apskatīties nespēju, kad mani jau atkal piesēja gana amatam. Visa vasara pagāja, agri ceļoties un vēl dodoties pie miera. Tikai paretam izdiedelēju kādu brīvu svētdienu, kuŗu tad bez atlikuma ziedoju brīnišķīgajiem makškerēšanas priekiem Vorsgūnes ezerā. Lai cik gaŗa un karsta diena būtu gadījusies, slāpes un ēstgribu pat nemanīju un agrāk par tumsas uznākšanu ezeru nespēju atstāt. Bieži gadījās, ka visas tādas gaŗas dienas loms sastāvēja tikai no pāris saulē sakaltušām un ja drusku sasmirdušām raudipām. Karstajās un sausajās vasaras dienās zivis slēpās dziļumos un zālēs, kamdēļ pie āķa bija grūti piemānāmas.

Beidzot atradu, ka asaŗi labāk ķeŗas Vorsgūnītes upē pie Spulģu Nātraines un Beitānu pļavas. Ceļa gabals gan bija paprāvs, varbūt pāri par divi kilometri. Bet ja visu ceļu tikai skriešus skrēju, tad daudz laika nevajadzēja. Tikko lopus sadzinis, tūlīt paķēru jau sagatavoto kumosu kārbu un skriešus devos ceļā. Gaŗām Spulģu mājām, meţam cauri līdz Spietārei un tad atkal meţam cauri līdz Vorsgūnītei pie Nātraines. Lai skriešana būtu vieglāka, to veicu basām kājām. Ceļu meţā šķērsoja platas dūkstis, lielas egļu saknes un ciņi. Šos šķēršļus nācās pārvarēt ar lieliem un labi aprēķinātiem lēcieniem. Lai arī noskrienamais gabals iznāca diezgan gaŗš, galā parasti tiku nedz pārāk sakarsis, nedz aizelsies. Tāda nozīme bija ganu gaitu labajam trenīnam.

Vēl lielu gabalu no Vorsgūnītes atrodoties, no turienes atskanēja vairāki dobji "blaukš, blaukš" trokšņi. Mani nākam padzirduši, tur Vorsgūnītes atvaros lēca ūdru ģimenes locekļi. Viņu iemīļotākās vietas bija lieli atvari pie Beitānu pļavas un arī pie Vorsgūnītes iztekas no Vorsgūnes ezera. Ūdrs ir ļoti gudrs dzīvnieks. Ja to cilvēks no mazotnes pie sevis pieradinātu, tad otra labāka cilvēka drauga nevarot būt.

Vorsgūnītes krasta elkšpu puduļos man jau atradās noglabāta makšķere ar visiem piederumiem. Pēc nedaudz minūtēm slieka vai ķermis bija jau uz āķa un kumoss straumē klejojošiem asaļiem priekšā iemests.

Vorsgūnītes asaļi nebij vis kaut kādi badakāši, bet labi pārtikuši rezgaļi. Dažreiz tie ar neapslēptu nicināšanu peldēja manam kumosam garām. Bet tad uzreiz nezin no kurienes gadījās kāds gaņnadzis, kas bez vilcināšanās bruka tik kumosam virsū, lai tanī pašā brīdī atrastos manā varā un kā traks spirinātos pļavas zālē. Man par sevišķu prieku tad arī citi asaļi, vai nu skaudības vai sacensības dzīti, kumosam pat neļāva pienācīgi iegrimt, kad tas jau pazuda kāda tēviņa platajā riklē.

Šādas izdarības veicot, stundas pārvērtās par minūtēm. Paveļoties saules debesu ceļos, es beidzot jutu, ka pienācis pēdējais brītipš šķirties no Vorsgūnītes teiksmainajiem krastiem un jāuzsāk atkal garais skrējieni mājup, pāri ciņiem, dūkstīm un lielo egļu saknēm.

Aizraušanās zvejā dažreiz gadījās tik liela, ka ne katrreiz piedotajiem lopīņiem varēju ierasties laikā. Atgadījās arī, ka, jau Spuļģu mājām garām rikšojot, Dardzānu sētu pildīja nepārtraukti gan teļu, gan liellopu jo skaļi un pārmetoši māvieni. Māte tādās reizēs, sētsvidū stāvēdama, ne jau sevišķi laipni mani sagaidīja.

Bet visi dzīves asie cirtieni un smagie pārmetumi tanīs laikos ātri vien pārgāja un viegli aizmirsās.

LUŽA BĒRZIŅA JAUNĀ SKOLA JĒKABPILĪ

Jēkabpils, kā zināms, atrodas senās Sēlijas vidus daļā. Turienes ļaudis stipri vien atšķiras no citu Latvijas apvidu iedzīvotājiem gan savas "platās" latgaliskās izrunas, gan arī savu paražu ziņā. Manas bērnības laikā tur daudzās vietās un lietās vēl bija saglabājušies vecu vecie ticējumi un paražas. Pagājušā gadsimteņa divdesmitos gados tautai bijušo vācu skolu vietā uzspieda krievu skolas. Jau citā vietā aizrādīju, ka iepriekšējās vācu skolas, kuņas vācu valodā sauca "Kreisschule", bij bijušas daudz labākas par krievu ievestām "gorodskoje učilišče". Kā jau citur teikts, mani onkuļi, kas bija beiguši Jēkabpils "kreisšūli", brīvi sarunājās vāciski un bija spējīgi ir diskutēt, ir citēt pat

Ģēti un Šilleru un citu vācu rakstnieku darbus. Arī audzināšana vācu skolās bijusi labāka. Līdz ar krievu skolām un krievu literatūru Latvijā sāka ieplūst Eiropai naidīgais āziātisms un krievu nihilisms, ar ko mēs dažu labu mūsu nesenās vēstures nelaimei tīri labi varam izskaidrot.

Kā jau prof. Ludis Bērziņš to savās atmiņās atzīmē, Sēlijas ļaudis toreiz nebija tik turīgi, lai spētu savus bērnus sūtīt uz dārgajām lielpilsētu krievu skolām. Tikai pēdējās beidzot, latvietis varēja cerēt iekļūt universitātēs un apgūt augstāko izglītību, kur krievu valdība centās dot tikai izredzēto šķiru bērniem. Tanīs laikos izglītība bija privilēģija un ne tiesība. Patriotiskās pārliecības skubināts un pamezdams labāku vietu Ķīevā, L. Bērziņš tad 1904. gada rudenī pārnāk uz Ķēkabpili par jaundibinātās Ķēkabpils tirdzniecības skolas vadītāju resp. inspektoru.

Jau 1903. gada rudenī paklīda valodas, ka Ķēkabmiestā taisoties atvērt kaut kādu jaunu un labāku skolu. Tamdēļ mani vecāki nolēma, lai es 1903./04. gada ziemu paliekot vien mājās un mācoties pats cik varēdams. Gan tad citu rudenī iestāšoties jaunajā skolā. Saprotais arī, ka visa 1904. gada vasara man atkal pagāja, pildot tās pašas vecās gana gaitas.

Tiešām arī notika tā, ka 1904. gada augusta beigās kopā ar māti braucām uz Ķēkabmiestu (Ķēkabpili), lai runātu par manu iestāšanos jaunatveramajā tirdzniecības skolā. Mūs pieņēma neliela auguma kungs, ar brūnu bārdziņu, zilā skolotāja formas svārkā. Bez liekas un gaŗas runāšanas viņš mums tūlīt paziņoja, ka tādā un tādā dienā lai es ierodos uz uzmēšanas pārbaudījumiem, un tad jau redzēšot tālāko. Bija izplānots, ka pirmajā gadā darbosies tikai divas sagatavošanas un pirmā pamatklase. Uz pēdējo tad arī pieteicos un pārbaudījumu bez grūtībām izturēju. Ar to iesākās mani turpmākie četri jo svētīti skolas darba gadi.

Pirmajā pamatklasē iestājās apmēram 40 skolēnu, gandrīz visi latvieši. Krievu, ja nemaldos, bija tikai viens un tas pats ar vācisku uzvārdu - Finkeizens. Žīdu bija divi. Pārējās zemākās klasēs viņu skaits gan bija itin prāvs. Skolēnu vecums manā klasē bija ļoti dažāds. Bija tādi kā, piemēram, Martinovskis, kam gadu skaitlis jau tuvojās divdesmitajiem. Bija arī tādi kā Ķevietis (vēlāk pazīstams agronoms), kas tikko vēl bija ticis pāri savam desmitajam mūŗa gadīņam un augumā arī pavisam sīks vīriņš. Gadījās tā, ka vēlāk kādā vācu valodas stundā mazais Ķevietis sevī bija kaut kur aizsappojies un L. Bērziņš, to manīdams, uzsauca: "Ķevetchen"! Lielā nobīlī "Ķevetchens" gan tūlīt uzšāvās kājās, bet nezināja, ko atbildēt, jo skolotāja jautājumu sapņodams bija nogulējis. Situācija izraisīja vispārējus smieklus, un vainīgajam vārds "Ķevetchen" tā ir palika kā pielipsis.

Ludis Bērziņš, stud.theol.
Tērbatā un korp.Lettonias
tautietis ap 1892.gadu.

skolām, kuŗās kāds skolotājs būtu
uzrādījis tādas sekmes. Pie tam
es jau nebiju vienīgais tāds
starp L.Bērziņa toreizējiem sko-
lēņiem. Skatoties uz to laiku
atpakaļ, man jāliecina, ka nekad
un nekur vairs mūžā neesmu sa-
stapījis tādu valodas mācītāju,
kāds bija Ludis Bērziņš. Šini
arodā es viņu uzskatu par lielu
mākslinieku no Dieva žēlastības.
Kādai skolnieku grupai, ieskaitot
arī mani, Ludis Bērziņš mācīja
privāti un bez kādas atlīdzības
latīņu un grieķu valodas

Jaunās skolas programma bija
plaša, un to mācīja izcili skolo-
tāji. Vācu un franču valodas skai-
tījās obligātas un pie tam daudz
pamatīgāk mācītas nekā dažā labā
Krievijas reālskolā vai ģimnazijā.
Ludvigs Ansovičs, kā toreiz pēc
krievu parauga mēs saucām inspek-
toru Ludi Bērziņu, mums mācīja vā-
cu valodu. To viņš veica kā īsts
ši amata mākslinieks. Pēc tikai
četriem klasē pavadītiem mācības
gadiem es varēju brīvi runāt un
rakstīt vācu valodā par kaut kuŗu
tematu. Tamdēļ vēlāk, pēc skolas
beigšanas, bez kādām grūtībām lie-
lajā "Weise un Monski" vācu fir-
mā Maskavā izpildīju atbildīgos
vācu un krievu valodas korespon-
denta pienākumus. Nezinu nevienu
tādu starp Latvijas bijušām

Prof. Dr. Ludis Bērziņš
Denverā 1954. gadā.

stundas. Un atkal man jāsaka: kā gan viņš to veica! Viņš to izdarīja kā spēlētājiem, pa istabu staigādams, glāzi tējas rokā, vai, ābolā kozdams. Bet katrs viņa vārds, katrs viņa aizrādījums un paskaidrojumus skolēnu smadzenēs palika kā iegravēts.

Ludis Bērziņš piederēja pie tiem retajiem cilvēkiem pasaulē, kas vairāk uzsver un priecājas par citu sekmēm un sasniegumiem nekā par savējiem. Tamdēļ arī toreiz Jēkabpils tirdzniecības skolā viņu ne tikai cienīja, bet arī iemīloja. Ludis Bērziņš bija izcils ne tikai kā skolotājs, bet arī kā skolas administrators, skolēnu audzinātājs un sagatavotājs nākošām dzīves grūtībām. Bijušais Tukuma prāvests, mans brālēns Alberts Virbulis, tanī pašā laikā apmeklēja Jēkabpils krievu "Gorodskoje Učilišče". Atkārtoti man viņš stāstīja, ka rēķināšanas skolotājs (ne jau matemātikas), krievs Zakopirins, atkal ienācis piedzēries un nopuņķojies klasē un tā tur savu stundu arī nosēdējis. Luža Bērziņa skolā tādas lietas nebija iedomājamas. Bērziņš bija liels cilvēku pazinējs. Starp viņa pieņemtajiem skolotājiem netrūka spilgtu personību un kompetentu darba darītāju.

Kā pirmais skolotājs būtu minams Rācenis, Matvejs Ivanovičs (Latvijas laikā pārdēvējās par Āriņu). No sākuma viņš ļoti interesantā veidā mācīja krievu valodu, bet vēlāk viņa galvenais priekšmets bija dabas zinātne, it sevišķi ķīmija. Rāceņa iespaidots, viens otrs audzēknis izvēlējās ķīmiju par savu studiju objektu. Pats viņš, būdams jau tālu pāri pusmūžam, iestājās Rīgas politehniskā institūtā un beidza tur ķīmijas fakultāti. Pēdējo reizi es viņu satiku Jēkabpilī, tirdzniecības skolas bijušo skolēnu salidojuma laikā, 1939. gadā. Tad viņš jau bija pāri astoņdesmitajiem un, pensiju saņemdams, dzīvoja un saimniekoja savās lauku mājās Ilūkstes apkārtnē.

Tālāk būtu minams skolotājs Vitols, kas mācīja neobligātos priekšmetus, latviešu valodu un literātūru. Matemātiku un ģeografiju mācīja Ignatjevs. Arī viņa kundze bija jo teicama skolotāja. Viņi abi atnāca no Port Aleksandrovskas, Murmanā. Viņi nebija nemaz krievi, bet cēlušies no turienes lapiem vai samojediem. Ignatjeva darba spējas bija fainomenālas. Tā, piemēram, lai mēs ātrāk ievingrinātos krievu valodā, pat ģeografijas stundas viņš lika atstāt rakstveidā. Vienam otram tāds atstāstījums izveidojās par 10-15 lappušu garu disertāciju. Var iedomāties, cik tādu labojamo lapu salasījās no visas klases! Un tomēr, jau nākošajā ģeografijas stundā Ignatjevs visus šos rakstus, rūpīgi izlasītus un izlabotus, izsniedza mums atpakaļ. Tas nozīmēja, ka šīnī darbā viņš bija ielicis ne vienu vien negulētu darba nakts stundu.

Skolotāju vidū skaitījās arī vesela rinda Bērziņu, visi Luža Bērziņa radnieki un novadnieki. Viens no viņiem par brīvu

mācīja angļu valodu. Vēlāk viņš kalpoja Latvijas ārlietu ministrijā. Ar vārdu sakot, skolā strādāja Bērziņš Bērziņa galā. Visi viņi bija krietni vīri un kompetenti savā arodā. Viņu priekšvārdus gan vairs neatceros. Bij pat noticis tas, ka vesels bars džukstenieku un pienavnieku skolēnu taisījās iekārot Jēkabpili. Šodien gan viņi visi jau ir apgūlušies gan dzimtenē, gan svešumā.

Četri ļoti koncentrēta, sistēmatiska un ražena darba gadi pagāja, un skolu es nobeidzu 1908. gada maijā. To pašu četru gadu laikā pie L. Bērziņa paspēju diezgan tālu ielauzīties pat latīņu un grieķu valodās. Vēl tagad, pēc tik ilgiem gadu desmitiem, ar sevišķu prieku šad tad pastaigājos pa romiešu klasiķu dzejas vārsmām un vēstures klāstiem.

Kad tagad domās pārstaigāju savus Jēkabpils skolas gadus, tad izliekas, ka tur nav nekādu lielu notikumu ko atzīmēt. Tas ir visvienmuļīgākais laiks visā manā mūžā. Bet kāda milzīga, varena roka šo laikmetu tomēr paceļ lielos augstumos, un tas ir darbs, darbs un atkal darbs, kas tur valdīja. Nekur un nekad vēlākā mūžā es neesmu tik intensīvi strādājis, kā no 1904. g. līdz 1908. gada pavasarim. Darba diena arī nebija īsa - parasti 16 stundu gaŗa. Es cerēju, ka viss veiktais kādreiz labi noderēs, iegūstot gatavības apliecību, lai iestātos augstskolā. Ja vien to patiesi vēlējās, neviens jēkabpilietis - Luŗa Bērziņa audzēknis - tādās cerībās nepievīlās. Šis tirdzniecības skolas līmenis bija tik augsts, ka pēc tam Krievijā tās audzēkņi bez pūlēm beidza dažāda tipa vidusskolas, vai nu iestājoties pēdējā klasē, vai arī beidzot tās kā eksterņi.

Kad Jēkabpili iesāku savas skolas gaitas, es vairs nebiju nekāds mazipais. Man bija pilni 15 gadi. Biju jau daudz ko lasījis, redzējis un dzirdējis. Pat visu bībeli, citu grāmatu trūkuma dēļ, biju no sākuma līdz galam izlasījis. Jāsaka, pat ar visām svētajām un labajām lietām un arī ar visām tām negantībām, kas vien tur iekšā tik reāli aprakstītas. Katoļi pat pieaugušiem liedz bībeli lasīt, jo nesagatavotiem prātiem bībeles lasīšana varot atnest ļaunu. Man tomēr jāsaka, ka zaļā jaunībā, 8-10 gadu vecumā, bībeles lasīšana nekādu ļaunumu man nav nodarījusi, drīzāk gan ir bijis otrādi.

Ar visiem saviem 15 gadiem es skolas pirmajā gadā zināšanās nejutos līdzvērtīgs dažam labam mana vecuma zēnam. Man trūka sistēmatiskā skolas darbā apgūtās bagāŗas. Laimīgā kārtā nokavēto es panācu. Skolotāji uzstādīja un arī noturēja mācības augstā līmenī. It sevišķi pārliecinoši tas parādījās, kad vēlākos gados iepazīnos ar daŗu vidusskolu sniegumiem Iekšskrievijā. Tad bija jāatzīst, ka pelēkā tirdzniecības skola Jēkabpili ne vienā vien vietā bija pārāka par Krievijas reālskolām un ģimnazijām.

pēc ļoti ilgiem gadiem un, diemžēl, svešas zemes trimdas apstākļos, svešu ļaužu vidū, 1960. gada septembrī Ludis Bērziņš svinēja savus deviņdesmitos šūpla svētkus. Vēlreiz atkārtojot pateicību, es viņam nosūtīju apsveikuma vēstuli, kuŗas noraksts še seko:

Ļoti godājamais
profesora kungs!

Šoreiz ņemu spalvu rokā pat ar tādu kā bijāšanu, ko jūtu pret Jums, kā savu seno dienu skolotāju vispirms un tad kā daudzo gadu nesēju un liecinieku, ko Dievs tikai nedaudziem izredzētiem piešķir.

Vesela mūžība ir aiztecējusi no tā laika 1904. gada rudenī, kad Jēkabpils tirdzniecības skolā mani ceļi pirmoreiz krustojās ar Jūsējiem.

Šobaltdien es vēl ar pateicību pieminu Jūsu labvēlīgo un gudro vadību un palīdzību, ko es, gan pats vien, gan kopā ar citiem, baudīju Jēkabpils laikā.

Arī vēlākos gados esmu ar apbrīnošanu sekojis Jūsu diženai darbībai gan vairākās vidusskolās, Skolotāju institūtā, universitātē un beidzot Izglītības ministrijā.

Cik simti un tūkstoši latviešu nav guvuši gara gaismu, Jūsu ceļo domu un vārdu vadīti un iespaidoti!

Jēkabpils apkārtnes jaunatnei Jūs toreiz bijāt kā Dieva sūtnis palīgs, jo vajadzīgā rocība, lai bērņus sūtinātu uz lielo pilsētu skolām, bija tikai retajiem. Otrs svarīgs apstāklis bija tas, ka Jūsu vadībā skolas programma bija tik augstu nostādīta, ka katrs gribētājs viegli ietika Krievijas vidusskolās, vai arī tās spēja nobeigt kā eksternis.

Atminu, ka mana māte bieži vien pieminēja Jūs un Jūsu skolu, teikdama, ka ir manīt nemanījusi, ka pēteris bijis skolām cauri un uz ceļa, un nieku vien tas esot izmaksājis arī.

Pieminot tā laika skolniekus - līdzgaitniekus, jāsaka, ka maz gan kas pāri palicis, jo komunistu tīrīšanās un deportācijās arī to rindas ir ļoti retinātas.

Lai arī Jums pašam liktenis nolīcis pavadīt vakara cēlienu svešumā, tālu no dzimtenes, tad tomēr tā gara sēkla, ko uzticīgi ilgus gadus esat sējuši latviešu jaunatnes sirdīs, palīks par nesatricināmu pieminekli Jums, ko latviešu ienaidnieki nespēs iznīcināt.

Sūtu manus un savas sievas sveicienus un labākos novēlējumus Jums, profesora kungs, un Jūsu ļoti cienījamai kundzei, kas tik ilgus gadus visos garajos ceļos ir uzticīgi Jūs pavadījusi.

Ar dziļu cienīšanu,
P. Dardzāns.

Čikagā 1960. gada 14. septembrī.

1905.G. REVOLŪCIJA KRIEVIJĀ

REVOLŪCIJAS PRIEKŠVĒSTURE

Krievijā arvienu ir noticis tas, ka pēc lieliem kariem tur ir uzliesmojušas revolūcijas, kas radījušas lielas pārgrozības.

Tā pēc Napoleona kariem radās dekabristu sacelšanās. Pēc Kriemas kara sekoja zemnieku brīvlaišana 1861.gadā. Pēc krievu-turku 1877./78.g. kara revolūcionārā kustība vainagojās ar cara Aleksandra II noslepkavošanu.

Tamdēļ nav jābrīnās, ka sakarā ar krievu-japāņu karu (5.febr. 1904.-5.sept.1905.) izcēlās nopietni 1905.gada nemieri.

Rūgšana un nemiers krievu tautas apakšslāņos saskatāms jau Pučačova dumpja norisē (1773.). Dumpja sauklis bija - "Zemi un brīvību". Šis dumpis nebija nekāda nieka spēle, un tas vilkās veselus 16 mēnešus. Volters un franču enciklopedisti bija plaši pazīstami Krievijas 18.gadu simteņa izglītoto krievu vidū. Pirmā krievu revolūcionārā grāmata radās franču ideju iespaidā, un to sarakstīja kāds muižnieks, Aleksandrs Radiščevs. "Ceļojumā no Sankt-Pēterburgas uz Maskavu" Radiščevs asi kritizē birokratus un vergu iekārtu un prasa agrārreformu. Keizarienes Katrīnas II rīcība šīnī gadījumā bija ātra un noteikta. Radiščevu papriekš notiesāja uz nāvi un pēc tam šo sodu aizstāja ar desmit gadu izsūtījumu uz Sibīriju (1790.g.).

Napoleona kara laikos daudzi krievi iepazinās ar Vakareiropas tautām un eiropisku dzīves iekārtu. Daudzi atgriezās no kara kā asi patvaldības un verdzības pretinieki. Viņu vēlēšanās bija, lai arī Krievija taptu republika. Tā radās 1825.gada dekabristu sacelšanās. Šo kustību likvidējot, 121 personas notiesāja uz nāvi, vai izsūtīja uz Sibīriju. Cara Nikolaja I valdīšanas laikā jau var atzīmēt 556 lielākus un mazākus zemnieku dumpjus. Daži no tiem, kā, piemēram, Kaučuru dumpis, norisinājās latviešu apdzīvotos apvidos.

Krievu intelektuāļu vidū revolūcionārais noskaņojums un idejas kļūst par ļoti nopietnu parādību. Revolūcionārai kustībai rodas divi nozīmīgi idejiski vadopi. Viens no viņiem - Hercens - aicina

cipā par sociālismu, ateismu un individuālu brīvību. Otrs - Bakupins - ir anarchists un aicina iznīcināt valsti un baznīcu. Abi minētie ideologi, var teikt, reprezentē negatīvu pieeju lietām un notikumiem. Ir raksturīgi, ka krievu tautas garīgie novirzieni patur negatīvismu arī pēc Hercena un Bakušina, nākošās paaudzēs. Neviens pasaules tautas literatūrā nav tik daudz negatīvas pieejas dzīves parādībām, kā to atrodam pie krieviem.

1850./60. gados krievu inteliģences iezīmīgāko garīgo novirzienu rakstnieks Turgepevs apzīmē ar vārdu "nihilisms". Šī kustība aicināja iznīcināt katru pastāvošo autoritāti.

Parallēli nihilismam rodas arī tā saukto "narodņiku" kustība. Pēdējā sludināja iešanu kopā ar vienkāršo tautu. Narodņiku vidē attīstījās viena no lielajām krievu kreisajām politiskajām partijām - sociālisti-revolūcionāri. Nihilisti un narodņiki sludināja, ka cipā ar pastāvošām autoritātēm visi līdzekļi ir atļauti - arī bumbas. Jau ap 1860.g. daudzās Krievijas pilsētās sākās stichiskas dedzināšanas, kur revolūcionāru roka nebija bez vainas.

Ar laiku tomēr Krievijas chaotiskajā domu un darbu pasaulē pamazām sāka izveidoties organizēts spēks, līdzīgs Vakareiropas sociāldemokrātijai, marksisma teorētiķa Pļechanova vadībā. Pļechanovs ir cēlies no Tambovas guberņas muižniekiem. 1883.g. kopā ar Veru Zasuliču un Paulu Akselrodu viņš Ženēvā, Šveicē, nodibināja pirmo krievu marksistu organizāciju.

Pļechanovs mācīja, ka Krievijas revolūcijai jānotiek pēc Vakarēiropas parauga, t.i., Krievijai vispirms jāattīstās par spēcīgu rūpniecības zemi, tā radot lielu proletariāta šķiru. Tikai pēc tam caru varēs gāzt. Krievijas revolūcija var būt tikai rūpniecības strādnieku revolūcija. Citas iespējas Krievijā nevarot būt.

Citi, kā, piemēram, narodņiki, turpretī sludināja, ka Krievijai nav vajadzīga pilnīga kapitālisma attīstība. Krievija var ieiet tieši no verdzības sociālismā. Tā Krievijā radās vairāk nekā 30 gadu ilga cīņa un domstarpības starp marksistiem un narodņikiem. Visu ilga laiku krievu revolūcionāriem piekrita ļoti maza loma Vakarēiropas strādnieku kustībā. Kārlis Markss ir ar sevišķu nicināšanu atsaucies par krievu revolūcionāriem.

Pēc lielā Krievijas bada, 1898.gadā, pļechanovieši sasauca kongresu Minskā, kur visas Krievijas marksistu grupas apvienojās un nosaucās "Krievijas sociāldemokrātu partija". Turpmāk šī partija kļūst par revolūcionāru galveno ideoloģisko vadītāju Krievijā. Pretī tai nostājās narodņiki ar "sociālrevolūcionāru partijas" nosaukumu.

Še gribu pieminēt, ka latviešu sociāldemokrati pirmo centrālo organizāciju centās nodibināt tikai 1902. gadā ar nosaukumu "Balijas latviešu sociāldemokratisko strādnieku organizācija". Šis centrs tomēr vēl neapvienoja visas grupas. Visāptvērēju centrālo organizāciju latviešu sociāldemokrati nodibināja 1904. g. 20. jūnija kongresā, Rīgā. To nosauca par "Latviešu sociāldemokratisko strādnieku partiju". Pie šīs partijas darbības atgriezīšos vēlāk.

LEŅINS UZNĀK UZ SKATUVES

Lai Krievijas sociāldemokrātu partijai piedotu lielāku vienību kā darbības, tā ideoloģijas ziņā, 1903. gadā Plechanovam pēc ilgām pūlēm izdodas noorganizēt un sasaukt partijas konferenci Briselē. Bet šis Plechanova uzvaras brīdis, pēc 20 gadu smaga darba, iezvanīja reizē arī viņa norieta sākumu, jo uz arēnas parādījās jauns vadonis - Leņins, istā vārdā Vladimirs Iljičs Uļjanovs.

Leņins ir dzimis 1870. gada 9./21. aprīlī Simbirskas pilsētā. Viņa tēvs, Ilja Nikolajevičs, turienes ģimnazijā bija fizikas un matemātikas skolotājs. Viņa māte, Marija Aleksandrovna, nāk no Volgas vācu kolonijas un ir turienes ārsta Berga meita. Viņa bija apguvusi tā laika labāko vācu aprindu izglītību un pārvaldīja vācu, franču un angļu valodas. Labi pārzināja arī literatūru, un viņas bērni apguva priekš tiem laikiem un apstākļiem neparasti labu izglītību. Fēlikss Cielēns "Laikmetu Maiņa" I sējuma 393. lpp. atzīmē, ka Leņina mātes vaibsti pauduši aristokratisku smalkumu.

Lai slēptu neapstrīdami buržuāzisko Leņina izcelsmi, daudzos avotos ir nepareizi atzīmēts, ka Leņina mātes meitas vārds esot bijis Blank. Uļjanovi bija pārtikusi ģimene, kur ģimenes galva beidzot iepēma skolu inspektora amatu un izkalpojās līdz īstenam valsts padomniekam, kamdēļ apkārtējie to uzrunāja ar vārdu "excellence".

Ģimenē Vladimirs bija trešais starp septiņiem bērniem. Viņa vecākais brālis Aleksandrs, dzimis 1866. g., beidza ģimnaziju ar zelta medaļu un pēc tam studēja Pēterburgas universitātē. Te viņš piedalījās sociālrevolucionāru partijai un 1887. g. piedalījās sazvērestībā pret cara Aleksandra III dzīvību. Nodomu atklāja un sešus dalībniekus arestēja. Šinī sazvērestībā kaut kādā veidā piedalījās arī Jozefs Piļsudskis, vēlākais Polijas prezidents. Lai gan bumba vēl nebija mesta, tomēr cars, varbūt pārsteidzīgi, pieciem dalībniekiem apstiprināja nāves sodu. Starp pēdējiem atradās arī Aleksandrs Uļjanovs. Nāves sodus izpildīja 1891. gadā.

Brāļa liktenis atstāja izšķirēju iespaidu uz Ļepina vēlāko nostāju. Viņā iesēdās neizdzēšams naidis pret cara valdību. Viņa sarūgtinājumu 1887.g. pavairoja vēl tas, ka šinī pat laikā viņa tēvs mirst ar trieku. Bez tam mātei jādodas uz Pēterburgu, lai aizrunātu dēlu Aleksandru tiesas priekšā. Zem traģisko apstākļu triecieniem Uļjanovu ģimene sabrūk, atstājot Ļepina sirdī milzīgu sarūgtinājumu. 1887.g. viņš beidz ģimnaziju ar zelta medaļu un iestājas Kazapas universitātē studēt tieslietas. Sakarā ar brāļa Aleksandra piedalīšanos atentāta gatavošanā uz Caru Aleksandru III, Ļepinu Kazapas universitātē visi boikotē un viņš ir spiests studijas pārtraukt.

Var iedomāties Uļjanovu ģimenes stāvokli toreiz vēl mazajā Simbirskas pilsētīnā pēc Aleksandra apcietināšanas un pēc Vladimira izslēgšanas no Kazapas universitātes. Visi vecie draugi un paziņas bija pat spiesti pārtraukt sakarus ar Uļjanoviem. Ir saprotams, ka viegli varēja sevi sakompromitēt, saejoties ar tādiem ļaudīm kā Uļjanovi.

Valdība Ļepinam aizliedz apmesties uz dzīvi rūpniecības un universitāšu pilsētās. Neļauj arī izceļot, lai studētu ārzemēs. Viņš pārceļas uz mātes lauku īpašumu Kukuškino.

Lai sagādātu Ļepinam kaut kādus līdzekļus iztikai, māte pārdod savu Simbirskas māju un nopērk priekš Vladimira mazas lauku mājas Simbirskas guberņā. Lauksaimnieka uzdevumiem Vladimirs, diemžēl, izrādās par galīgi nederīgu.

Arī Pēterburgas universitāte atsakās Ļepinu uzņemt, un tikai mātes pūles panāk to, ka juridiskā fakultāte Ļepinam atļauj piedalīties pārbaudījumos kā eksternam. Šiem pārbaudījumiem viņš gatavojās tikai pusotra gada ilgi, bet eksāmenus noliek ar uzslavu.

Beidzot 1892.g. mātei izdodas Pēterburgā Vladimiram izgādāt Uzticības apliecību, līdz ar ko viņam atvežas advokāta profesijas iespējas. Drīz pēc tam viņš tiek par palīgu pie kāda Samāras advokāta.

1892.gads bija lielā badā gads Krievijas Pievolgas apgabalos. Samārā bija noņemti daudzi revolūcionāri. Nākot ar tiem sakaros, Ļepinam radās iespēja iepazīties visā pilnībā ar pasaules revolūcionāru literātūru, starp citu arī ar ievērojamā krievu marksista Plechanova rakstiem.

1893.gadā Ļepins pārceļas uz Pēterburgu darbā pie cita advokāta. Tur tanī laikā jau darbojās kādas 20 marksistu pagrīdes šūnīņas. Ļepins nekavējoši pievienojas šūnīņai ar nosaukumu "Veči" (Stariki). Maisīdamies pa šādām šūnīņām un revolūcionāru grupām,

viņš iepazīstas ar Nadžeždu Krupsku, vēlāko savu sievu. 1895.g.sākumā Leņins saslimst ar plaušu iekaisumu un uz tā pamata dabū atļauju izbraukt uz ārzemēm veselīošanās nolūkos, bet bez tā arī, lai iepazītos ar Plechanova, Veras Zasuļičas un Akselroda revolūcionāru grupu.

Jau šī pirmajā saskares laikā Leņinam rodas daudz domstarpību ar Plechanova grupu. Atceļā policija Leņinu ļoti uzmanīja, bet nebija tik apķērīga, lai pamatīgāk pārbaudītu viņa bagāžu. Vienam čemodānam ir dubultdibens un tur paslēpta nelegāla literatūra. Atgriezies Pēterburgā, Leņins nodibina "Strādnieku šķiras atbrīvošanas ūniju", kas tūlīt uzsāk sekmīgu aģitāciju strādnieku vidū. Sāk priekšdarbus nelegālas avīzes izdošanai, raksta pamfletus strādniekiem un pamāca tos, kā kodēt vēstules un kā izgatavot neredzamu tinti. Sakarā ar visu to policija beidzot zaudē pacietību un Leņinu arestē. Līdz ar konspirātīvo saraksti un nelegālā laikraksta materiāliem policija 1895.gadā arestē ne tikai Leņinu, bet arī gandrīz visu Pēterburgas nelegālistu grupu. Veselu gadu Leņin pavada cietumā. Šī laikā māte un māsa Anna to apgādā ar uzturu un drēbēm. Tiesa beidzot Leņinu soda ar 3 gadiem nometināšanu Jēņisejas apgabalā, Sušenskajas sādžā.

1898.g. te viņš apprecas ar savu bijušo Pēterburgas ūnijas līdzstrādnieci - N.K.Krupsku. Dzīves apstākļi toreizējos cara izsūtījumos bija tēvišķīgi humāni. Tos nevar pat salīdzināt ar tām Golgatām un tām mocību ellēm, ko Leņins un viņa pēcnācēji tagad piešķir saviem ienaidniekiem - izsūtītiem. 1900.g. Leņins kopā ar saviem likteņa biedriem, Martovu un Potresovu, atgriežas Pēterburgā lai tanī pašā gadā dotos uz Šveici un sāktu revolūcionārās avīzes "Dzirkstele" izdošanu.

Lai arī pastāv ideoloģiskas domstarpības ar Plechanova grupu, beidzot tomēr panāk vienošanos, ka "Dzirksteles" valdē no vecās grupas piedalās Plechanovs, Zasuļičs un Akselrods, bet no jaunās grupas - Leņins, Martovs un Potresovs.

ALEKSANDRS IZRAELS HELPHANDS -
SEGVĀRDS PARVUS

Naudu "Dzirksteles" izdošanai Ļepins sapem no daudzām pusēm, arī no privātiem ziedotājiem, kā, piemēram, 2000 rubļu no kādas Kalmikovas. Arī vācu sociāldemokrātu partija drusku palīdz. Bet galvenokārt līdzekļi nāk no kāda Helphanda, ar partijas saukli - Parvus. Šis Parvus ir ļoti tumša, bet arī ļoti iespaidīga personība visu Krievijas revolūciju aizmugurē. Vispirms, 1905. gada revolūcijas laikā, būdams Japānas valdības aģents un spiegs. Pēc tam, I pasaules kara un 1917. g. revolūcijas laikā viņš ir Vācijas valdības galvenais aģents un spiegs. Helphands, tā darbotamies, nav arī sevi aizmirsis, un kad viņš pēc beigtiem kariem un revolūcijām pārceļas uz Šveici, viņa tekošos rēķinos bankās skaitās trīsdesmit miljonu Šveices franku.

Helphands, žīdu amatnieka dēls, dzimis 1867. gadā Baltkrievijā. Par revolūcionārām idejām viņš sāk interesēties jau agrā jaunībā un 19 gadu vecumā dodas uz ārzemēm, lai tur netraucēti varētu lasīt Krievijā aizliegtās grāmatas. Pēc beigtām studijām piesienas vācu sociāldemokrātu partijai un darbojas par žurnālistu. Ap 1900. gadu viņš nodibina tuvas attiecības ar Krievijas dažādajām sociālistu partijām. Viņa Minchenes dzīvoklis ir krievu emigrantu nozīmīgākais centrs. Helphanda dzīvoklī Ļepins pirmoreiz satiekas ar Rozu Luksemburgu. Labu laiku tur uzturas arī Trockis. Šai dzīvoklī ilgāku laiku iespīež mums jau pazīstamo "Dzirksteli" (Iskra).

1905. gadā Helphands kopā ar Trocki vada un rīko Krievijas revolūciju. 1906. gadā viņu izsūta uz Sibīriju. Pa ceļam viņš tomēr izbēg un uz visiem laikiem atstāj Krieviju. 1910. gadā Helphands pārceļas uz Turciju un Balkānu kara situācijā tirgojas ar labību un pie tam nopelna miljonus. Pirmajam pasaules karam izceļoties, Helphands ieskata, ka sociālisma intereses prasa Krievijas sakāvi, kamdēļ Vācija ir jāatbalsta visiem līdzekļiem.

1915. gada janvārī Konstantīnopolē Helphands sastopas ar Vācijas sūtni, brīvkungu fon Vangenheimu. Vispirms viņš sūtnim aprāda, ka Vācijas un Krievijas revolūcionāru intereses ir identiskas un ka Vācija Krieviju uzvarēs tikai tādā gadījumā, ja Krievijā izceļas liela stila revolūcija, cara valdība tiek gāzta un pati Krievijas valsts tiek sadalīta. Tāda Helphanda ideja atrod dzirdīgas ausis Vācijas valdības aprindās, un ārlietu ministrs fon Jagovs liek iz-

saukt Helphandu uz Berlīni tālākām pārrunām. Galu galā Helphands iegūst Vācijas valdības uzticību un 1915.gada februārī viņš saņem no vācu valdības pirmos 4 miljonus rubļu revolūcionārās propagandas veicināšanai krievu armijā. Tas parāda, kādā ceļā un kas ir Istēni ievadījuši Lielās Krievijas revolūcijas sākumus.

PLECHANOVA GATAVOTAIS SOCIĀLDEMOKRATU KONGRESS SANĀK 1903.G. BRISELĒ

Krievu sociāldemokratu kongresu Plechanovs bija gatavojis 20 gadus, un tas beidzot sanāca 1903.gadā Briselē. Man neizdevās noskaidrot, vai no Baltijas tautām tur kāds pārstāvis ir piedalījies. Ieradās pavisam ap 60 delegātu. Tur bija minoritāšu tautu pārstāvji un 3 vai 4 strādnieki. Visi pārējie - emigrantu-intelektuāļu pārstāvji no dažādām Eiropas malām.

Kongresu atklāja Plechanovs. Prezidijā iegāja arī Leņins. Pašā sākumā sacēlās trokšpainsi strīdi un drīz vien tie sasniedza tādu asumu, ka jau kongresa pirmajā nedēļā iejaucās Beļģijas policija un dažiem locekļiem lika atstāt valsts robežas. Tamdēļ viss kongress devās pāri jūrai uz Angliju, turpinādams savus strīdus gan vagonos, gan uz kuģa. Strīdi turpinājās arī Anglijā pa visu kongresa laiku no 11. līdz 23.augustam.

Centrālais strīdus kodols bija sekošs: Vai partijai organizēties uz demokratiskiem pamatiem, kur katrs būtu tiesīgs tai pievienoties, jeb partija lai būtu neliels diktatūras centrs? Vai iekšam partijas loceklim būtu dodama tiesība noteikt partijas politiku, jeb šī noteikšana būtu atstājama tikai centrālās komitejas izlemšanai?

Leņins gribēja, lai tikai "Dzirksteles" grupa noteiktu partijas politiku, pie kam tikai viņš personiski lai būtu lēmējs par pašu "Dzirksteli". Redzēdams, ka delegāti viņa ieskatiem nepiekritis, Leņins sevi gudri nolēma kongresu kaut kā sašķelt. Ar savu rīcību Leņins tiešām dalībniekus tā nokaitināja, ka žīdu "Bunda" locekļi protesta veidā kongresu atstāja.

To tikai Leņinam vajadzēja. Bundam prom esot, Leņins liek pamatjautājumus uz balsošanu un iegūst divu balsu vairākumu sev par labu. Tas bija vēsturisks notikums ar tālejošām sekām ne tikai sociāldemokratu partijai vien, bet arī visai Krievijai, kā mēs to tagad labi zinām. Leņins turpat uz vietas paziņoja, ka viņa sekotāji ir vairākums - majoritāte - krieviski "boļšinstvo" (boļševi-

ki), bet oponenti - minoritāte - "mešinstvo" (meševiki). Partijas konstitūciju tagad sastādīja tā, ka "Dzirksteles" izdevēji kontrolēja pašu partijas centrālo komiteju. "Dzirksteles" noteicēju kollēģijā vairākums tagad piederēja jauno grupai ar Ļepinu priekšgalā. No vecajiem tur palika tikai Plechanovs viens pats. Noteicājs tātad bija kļuvis Ļepins.

Šāds kongresa iznākums daudzus sarūgtināja, un Ļepina iegūtā uzvara pagaidām nenesa cerētos augļus. Pat Martovs, Ļepina tuvākais draugs, atteicās "Dzirksteles" redakcijā līdzdarboties.

Sekotāju kadri Krievijā saruka un naudas līdzekļu ieplūšana apsika. Ļepins beidzot no "Dzirksteles" vadības un citiem partijas amatiem atsakās un 1904.gadu pavada Šveicē. Viņu tagad ir apsēdusi tikai doma par to, kā apkarot pretiniekus - meševikus.

KRIEVU - JAPĀNU KARŠ

Japāņu uzbrukums Port Arturai 1904.gada 8.februārī un ministra Plēves noslepkavošana tā paša gada 28.jūlijā Ļepinu sākumā nemaz neinteresē.

Bet japāņi ārkārtīgi gribētu, lai Krievijā izceltos revolūcija un tādi rastos izdevība viegli uzvarēt. Nauda un citādi palīg līdzekļi netiek žēloti. Viņi stājas sakaros ar visiem ievērojamākiem Krievijas revolūcionāru vadotiem, saprotams, arī ar Ļepinu.

Ļoti veikli un sekmīgi rīkojas japāņu pulkvedis Motoširo Akashi, militārais atašējs Japānas sūtniecībā Stokholmā. Akashi labā roka bija somu revolūcionārs, fanātisks caristikās Krievijas ienīdējs, vārdā Koni Zilliacus.

Akashi un Zilliacus izstrādāja grandiozu plānu, kā apgādāt ar ieročiem Krievijas revolūcionārus un kā visās malās financēt kustību pret Krievijas caru. Būtu ļoti interesanti zināt, cik naudas un ieroču no japāņu devīgās rokas gāja caur Ļepina rokām uz latviešu revolūcionāru vadītāju kabatām. 1904.gada oktobrī japāņiem izdevās sapulcināt Parīzē ap 30 ievērojamu revolūcijas vadotus, kas izstrādāja visos sīkumos sabotāžas plānus Krievijas iekšienī.

Japāņi deva visus nepieciešamos līdzekļus bez aprobežojumiem. Pavisam komiskā veidā visdažādākie ļaudis uzķērās uz japāņu smalki izmestās makšķeres. Starp apmulķotām personām atradās pat krievu liberāļu vadonis Miļukovs, francūži Žoržs Klemenso un Ana-

tols Franss un daudzi citi Eiropā un Savienotās Valstīs.

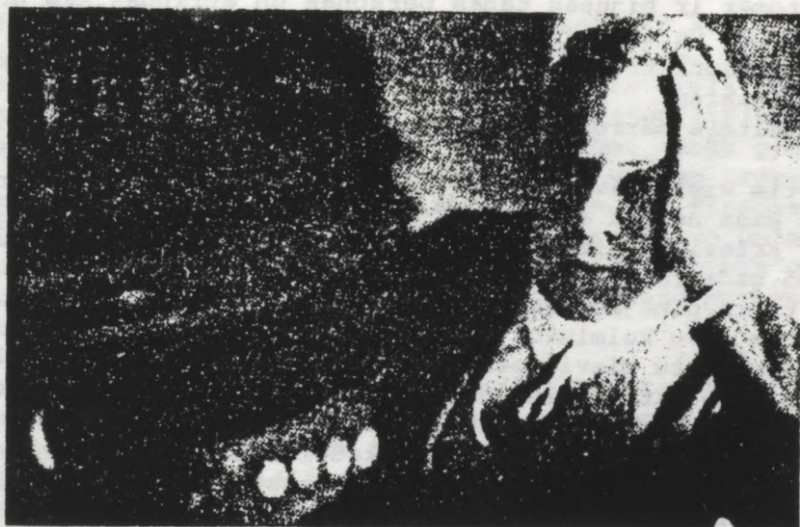
Leņina pagātne ir tumša un viņš pats ir visai sekmīgi un gudri pratis to slēpt. Tomēr ir noteikti zināms, ka iepriekš aprādītās japāņu akcijas laikā viņš no kaut kurienes ir saņēmis lielāku naudas summu. 1904.gada decembrī Leņinam piepeši ir radušies līdzekļi, ar ko viņš sāk izdot jaunu laikrakstu "Vperjod" (Uz Priekšu). Nu viņš beidzot var apkaņot ienīsto pretinieku - savu bijušo "Dzirksteli". Leņina lapa guva ievērojamas sekmes revolūcionāru vidū. Ap Leņinu sāka grupēties spēcīga jaunu piekritēju saime, kā Lunačarskis, Rikovs, Bogdanovs un citi.

KRIEVU TAUTAS UN INTELIĢENCES GARĪGĀ STRUKTŪRA, KĀ 1905.G. REVOLŪCIJAS VEICINĀTĀJA

Lai pareizi izprastu atklāto un slepeno spēku un ideju nozīmi, kas virzīja un noteica 1904.-1906.gadu revolūcijas notikumus Latvijā, nedrīkstam aizmirst, ka tie ir risinājušies uz lielās Krievijas imperijas fona un ar tās daudzām citām mazākām un lielākām Krievijas tautām aizmugurē.

1905.gada revolūcionāri un it sevišķi Latvijas sociāldemokrātu partijas vadītāji cik spēdami ir centušies radīt iespaidu, ka viņu partija un Latvijas revolūcionārās masas toreiz ir bijušas suverēnas un brīvas no kaut kāda apslēpta un ļauna Leņina iespaida. Šķirstot tomēr tā laika asiņainās un latviešu tautai traģiski-varonīgās lapaspuses, analizējot to gadu revolūcionāru vadoņu savādo izturēšanos un rīkojumus, dažkārt pat pēdējo trūkumu, nekādi nevar piekrist tādām apgalvojumam.

Tā laikmeta aktīvs cīnītājs Miķelis Valters pat met Latvijas sociāldemokrātu partijai sejā rūgta izsmiekla vārdus, apzīmēdams šo lielīgo partiju par "divainiem latviešu krieviskiem nacionālistiem, kas ir nacionālāki nekā paši krievi un neuzdrošinās neko vairāk prasīt, kā tikai latviešu valodu skolās un tiesās". Šie Miķeļa Valtera vārdi skan gandrīz pravietiski, jo veselu paaudzi ilgi pēc 1905.gada revolūcijas Latvijas sociāldemokrātu partija sludina arvien to pašu. M.Valters norāda arī uz poļu sociāldemokrātiem kā labu paraugu, kam būtu vēlams sekot, jo poļu sociāldemokrāti nekad neaizmirstot goda vietā likt tautas nacionālās intereses un ideālus. "Ko gan mēs sasniegsim", saka Valters, "ja patvaldības vietā (domāta Krievijas cara patvaldība) mēs uzkārsim sev kaklā viskrievu buržuazijas valdību" (A.Švābe, 1800-1914, 610.lp.). Ir tiešām jāizsaka atzinība Miķelim Valteram par pra-

Mikēlis Valters ap gadusimtepa sākumu.

vietisko notikumu paredzēšanu, kas sākās ar 1918. gada 18. novembri.

Nav daudz tādu latviešu, kas jau tālos cara valdīšanas laikos būtu sevi lolojuši ideju par brīvu un no Krievijas neatkarīgu Latviju. Ja ne pats pirmais, tad viens no vispirmajiem tādu Latvijas neatkarības domu iedzīvina, pamato un aizstāv Dr. M. Valters. Kad pienāk laiks, viņš ar visu sirdi nododas Latvijas celšanas darbam.

Dziļi ieaudzis Eiropas kultūrā, patiess demokrats, paturēdams tīras rokas no jebkādam materiālām un veikalnieciskām kombinācijām, nepiedalīdamies partiju andelēs un valsts amatu un mantas daļīšanā, viņš vērīgi seko Eiropas un Latvijas dzīvei un likteņiem. Viņš ir gandrīz vienīgais latvietis, kam jau gadsimtepa sākumā bija pietiekoša izglītība un pareizas spriešanas spējas par sarežģītajiem valsts un tautas nacionāliem, kultūrāliem un sociāliem un politiskiem jautājumiem. Viņš bija īsts patriots, ar redzīgu latvieša sirdsapziņu. Bet kad viņš publicēja savu saraksti ar Kārli Ulmani un Vilhelmu Munteru, viņu pataisīja par dumpinieku un nevēlamu tautas vienības jaucēju. Lielā vecumā esošo vīru atsauc no diplomāta postēna un atrauj tam arī maizes kumosu.

Dr. Miķeļa Valtera uzskatiem atsevišķos punktos mēs varam piekrist, vai arī nepiekrist, taču vienu nevaram noliegt - viņš ir godīgs un patiess cīnītājs - milzis par latviešu tautas brīvību. Tamdēļ ir pēdējais laiks dot šim patriotam, Latvijas idejas auklētājam un kopējam, sen nokavētu morālu gandarījumu.

Tā kā tomēr ir bijušas tādas personas un aprindas, kas Dr. M. Valteru viņa mūža vakarā ir iedzinušas postā un pamestībā, tad šis nodarījums kā ļauna traips pielips pašiem ļauna darītājiem un paliks uz visiem laikiem.

(Skat. Valtera nekrologu "Strēlnieka" 17/19. nr-ā, 101. lp.)

Turpretim visi slavenie toreizējie Latvijas sociāldemokratijas vadopi, kā paša nelabā apsēsti, ir gadu desmitiem ilgi muldējuši tikai par Krievijai piesaistītu Latviju. Tā tas iesākās jau ilgi pirms 1905. gada revolūcijas ar Paulu Kalniņu, Raini, Jansonu-Braunu u. c. Tas tā turpinājās cauri 1905. gada revolūcijai, Pirmajam pasaules karā un savu kulmināciju sasniedza ar Dr. Paula Kalniņa un visu sociāldemokrātu pievienošanos visiem tik pazīstamai 1917. gada 17. maija strēlnieku rezolūcijai, kuŗu Dapiševskim nodiktējis Ļepins personiski. Pat kad 1918. gada novembrī proklamē Latvijas patstāvību un korporācijas uzaicina visus akadēmiski izglītos iestāties jaunformējamā armijā, sociāldemokrātu runasvīrs, inženieris Jagars, atbild, ka viņi, sociāldemokrāti, atzīstot brīvu Latviju tikai brīvās Krievijas sastāvā.

Aprādītie apstākļi mūs spiež, apskatot 1905. gada revolūciju Latvijā, vispirms iepazīties ar revolūcionāro kustību un attīstību pašā Krievijā. Sevišķi no svara ir izsekot Krievijas revolūcionāro vadopu darbību un viņu iespaidu, lai tas būtu atklāts vai slepens, uz latviešu 1905. gada revolūcijas vadību un masu izrikošanos. It sevišķi svarīgi ir izprast savādo krievu inteligences noskapojumu un to krievu sabiedrības gaisotni, kas visu laiku ir bijusi tik labvēlīga revolūcijas sludinātājiem un tās taisītājiem.

KRIEVU LITERĀTŪRA UN BAZNĪCA

Tautas dziļākais atspoguļojums ir meklējams šis tautas literātūrā. Manuprāt iss krievu literātūras raksturojums būtu sekošs:

Visi krievu rakstniecības galvenie un iespaidīgākie pārstāvji pieder pie tā saucamajiem slavofiliem. Gandrīz visi viņi sludina ticību slavu rases misijai. Kāda būtu šī misija, neviens no viņiem tomēr nav skaidrā definējumā pateicis. Jaunās Helladas - Vakarēiropas spožo kultūru viņi ienīst un nicina un tikai tukši solās, ka slavi Eiropas kultūras vietā, izpildot savu lielo misiju, došot kaut ko jaunu un labāku. Tagad atliek tikai jautāt, kas tas būtu? Pēc 1917. gada revolūcijas lielkrievi gan ir visā Austrumeiropā nicināto un ienīsto Vakarzemju, t. i., Eiropas kultūru noārdījuši, varbūt pareizāk jāsaka - izslepkavojuši, bet līdz šim tie nav bi-

juši spējīgi dot ne mazāko niecipu, nedz arī kaut ko, kas kaut vai iztālēm varētu līdzināties Eiropas kultūras vērtībām. Lielkrievi un daži citi viņu slavu brāļi, to nevar noliegt, ir lieli meistari kultūru sagraušanas un noārīšanas darbā. Izsekojot lielkrievu gadu simteņiem ilgo vēsturi, mums, pavisam negribot, jānāk pie slēdziena, ka kultūras vērtību jaunradišanas spēju viņiem trūkst. Savas apsoltās misijas rāmjos lielkrievi ir ienesuši Eiropas kontinentā divi tūkstoši kilometri dziļi Āzijas primitīvo un mežonīgo garu un tam piemītošās negatīvās īpašības - personības un brīvības nicināšanu, līdzī pieņemot cilvēka verdzināšanu par valsts uzbūves pamatu.

Tālāk visi šie krievu slavofili nesludina, ka kristietība krievu tautā būtu iesakņojusies un atbilstu šīs tautas dvēseliskai nosliecei. Zem krieviskuma tāda iespaids pat Tolstoja kristiānisms ir tikai vāja domātāja maldīšanās pa reliģijas, morāles, ētikas un mākslas aplokiem. Savā ziņā kā atbaidošs piemērs ir uzskatāms Tolstoja "Domas par mākslu".

Čaadajevs, krievu domātājs un ideologs, atzina, ka lielkrievu tauta ir kristīga tikai formas un vārda pēc. Visa dažkārt lielā krievu pieķeršanās ortodoksās pareizticības spīdošām un mistiskām ārišķībām esot tikai vienkārša cenšanās apmierināt savu primitīvo māpticību.

Grāfs Vite ir izteicies: "Vislielākās briesmas, kas apdraud Krieviju, ir tas, ka pareizticīgā baznīca pagrimst un dzīvais reliģiskais gars apsīkst... Dievkalpojumi vairs nekālo Dievam, bet pasaulīgiem dieviem; pareizticība ir pārvērtusies pagāniskā pareizticībā, un tē slēpjas galvenās briesmas Krievijai. Mēs pamazām kļūstam mazāk ticīgi nekā visi pārējie kristīgie. Japāņi mūs sakāva tamdēļ, ka viņi savam Dievam tic dziļāk nekā mēs to darām". (Graf S. J. Witte, Vospominanija I, 329. lp.)

KRIEVU INTELIĢENCE

Lai īsumā raksturotu krievu tautas vadošo šķiru, kur meklējami 1905. un 1917. gadu revolūcijas pamati, tē citēšu kāda Krievijas un krievu inteliģences pazinēja domas. Lords Frederiks Hamiltons ir bijis ilgus gadus Anglijas sūtniecības darbinieks Pēterpilī, kamdēļ Krievijas tautu, apstākļus un noslāņojumus ir labi izsekojis un kompetenti pārzinājis. Tā, piemēram, par krievu inteliģenci ap 1880. gadu viņš raksta sekošu:
("My Yesterdays", Lord F. Hamilton.)

"X" kundze piederēja pie tā sauktās "inteligencias" aprindām. Izrādījās, ka daudzi no viņas radiem bija devušies piespiestā ceļojumā uz Sibīriju. Taču ne kā cietumnieki, bet tikai uz noteiktu laiku. "X" kundzes svainis izdeva progresīva virziena laikrakstu, kuŗu bieži slēdza un kuŗa dēļ pats īpašnieks un redaktors mēroja divi reizes tālo ceļu uz austrumiem. Neviens no abiem "X" nepiekrita sava radnieka galējiem uzskatiem. Mani visvairāk pārsteidza tas, ka aiz "O" kundzes (redaktora sievas) asās kritikas un gānīšanās plūdiem nekad netika izvirzīts kāds praktisks priekšlikums. "Jūs, "O" kundze", es pie gadījuma ieminējos, "sakāt, ka pastāvošā kārtība nav ciešama. Kādu pārlabojumu Jūs ieteiktu?"

"Es neesmu valdība", "O" kundze mēdza atcirst, "valdībai jānāk ar priekšlikumiem. Es tikai apsūdzu nekrietno netaisnību."

"Lai arī tas būtu tā, "O" kundze, bet kā šos apstākļus būtu jāuzlabo? Kāda ir Jūsu reformu programma?" -

"Mums nav nekādas daļas gar reformām. Mūsu mērķis ir visu iznīcināt. Nepieciešamības kārtā no drupām vajag pacelties labākai kārtībai. Nekas jau nevar būt sliktāks par pastāvošiem apstākļiem. ... Mūsu pienākums ir iznīcināt!" atkliedza "O" kundze.

Un tas bija visu viņas ideju gala punkts. Es domāju, ka slavu garīgā nosliece ir pilnīgi destruktīva un tanī ir maz, vai pavisam trūkst radoša spēka. ...

"O" kundzes teorijas ir tagad reālizētas (autors domā krievu 1917. gada revolūciju), un mēs visi zinām, cik briesmīgs bija iznākums."

Autors vēl tālāk raksta: "Lai saprastu krievus, nedrīkst aizmirst, ka viņi ir austrumnieki. Krievija nav visvairākais civilizācijas punkts austrumos, bet gan visvairākais Āzijas punkts Vakarzemēs. Krievam piemīt visas āziāta īpašības, kā viņa fatālisms, viņa inercija un pat āziātam iedzimtā korrupcija naudas lietās..."

Krievijas aizstāvji mēdz allaž iebilst, ka krievi taču esot literātūra ar pasaules slavu un tamdēļ arī tauta nevarot atriekties uz zemas kultūras pakāpes.

Tas tiesa: krievi ir slaveni rakstnieki, vai, pareizi sakot, tādi kādreiz dzīvojuši un rakstījuši. Bet, no otras puses, krievu literatūras galvenā iezīme ir negatīvisms, kādu ne pie vienas citas tautas pasaulē neatrodam. Saprotams, ka negatīvai literatūrai nevar būt diez kāda audzinoša nozīme priekš tautas.

Otrs, pavisam savāds apstākļis ir tas, ka gandrīz visi lielie krievu rakstnieki ir nekrievu izcelsmes.

Par ģeniālo Puškinu vispār zināms, ka dzīslās tam krietns daudzums Afrikas moŗu asiņu. Lermantovs ir skotu izcelsmes, un viņa īstais vārds ir bijis "Lermont". Jaukā romantista Turgeņeva vārds

cēlies no Turgai Chan, jo viņa vectēvs kā ķilnieks atvests no Tur-gaja apgabala un nometināts Krievijā. Ļeva Tolstoja dzīslās ritē-ja vairāku nekrievu tautu asinis; Tolstojs, laikam, būs vispazīsta-mākais no visiem krievu rakstniekiem. Interesants ir bijušā un ļoti izcilā Savienoto Valstu prezidenta, Teodora Ruzvelta (nesa-mainiet ar Franklinu Ruzveltu), spriedums par Tolstoju: "Tolstoju jau varot ieteikt lasīšanai. Vajagot tomēr uzmanīties, jo Tolstoja sludinātā morāle ne katrreiz esot dibināta uz labiem pamatiem."

Viens no lielākiem ne tikai krievu, bet arī visas pasaules li-terātūras gariem droši vien būs Dostojevskis. Bet atkal kā par brīnumu - krievisko Dostojevskā vārdu zinātnieki atvasina no lie-tuviešu uzvārda "Dastauskas".

Par istiem lielkrieviem jāuzskata, piemēram, Gončarovs, Gorkijs un Andrejevs. Bet tie ir tikai otrā lieluma zvaigznes.

Gandrīz jau kā ironija skan, ka ar Nobela prēmiju nesen apbal-votais Pasternaks arī nav krievu, bet žīdu izcelsmes. Nobela prē-mija tam piesprieda vairāk politisku nekā literāru motīvu dēļ.

Visi ievērojamie krievu rakstnieki piederējuši pie pieminētā svešzemnieku eiropiskā virsslāņa, kuŗu lielinieki revolūcijas lai-kā kā ar slotu noslaucīja, izdzina trimdā, vai fiziski iznīcināja.

Vai tagad varu apguvušais bijušais pusmongoliskais lielkrievu tautas apakšslānis spēš vispār kaut ko vērtīgu un paliekošu sniegt garīgās kultūras laukā, stipri jāapšaubā. Vara ir viena lieta un kultūras vērtības pavisam cita.

Arī Čingizhans un Tamerlāns rokās turēja milzu varu kopā ar tā laika priekšzīmīgākiem kara tehnikas līdzekļiem. Bet garīgo un kultūras vērtību radišanas ziņā tie abi bija nulles. Ja šo tirannu kara ceļu malās nebūtu palikuši veseli kalni nokauto cilvēku gal-vas kausu, tad viņus šodien neviens pat nepieminētu. Arī tagadējās Krievijas varmākas nākošās paaudzes varbūt pieminēs tikai sakarā ar lielajiem kapu laukiem daudzajās vergu nometnās.

1905. GADA REVOLŪCIJA LATVIJĀ.

"Sabrauca blēži no Rīgas un samulsināja laudis. Bet kad parādījās soda ekspedīcijas un sākās latviešu pēršanas, šaušanas, kāršanas un māju dedzināšanas, tie paši kur kuņķais pazuda, kā židipi pa Miķeļiem."

Jānis Juŗa dēls Dardzāns,
Spuldzenieku Dardzānu māju
saimnieks.

Latviešu tautas atmoda nožēlojamā kārtā priekš mums ir par vēlu noticis fakts. Citas tautas tādu laikmetu pārdzīvoja drīz vien pēc franču revolūcijas un Napoleona karjiem. Tamdēļ latviešu tautai šis brīnišķīgais romantiskais sapņojums pa daļai palika it kā neizmīlēta mīlestība. Un kad šo sapņojumu latviešu tauta par jaunu uzsāka pēc 15. maija apvērsuma, lielkrievu negantā roka to atkal nolauza pašā ziedu laikā.

Felikss Cielēns savā "Laikmetu maiņā" uzstāda tezi, ka atmodas laikmetam nav tieši sekojusi jaunā strāva, bet gan "šaubu un cerību" laikmets, ko sekmīgi ievadījuši brāļi Kaudzīši ar romānu "Mērnieku laiki". Te es nevaru piekrist F. Cielēna domām, jo "Mērnieku laiki", man šķiet, ir it kā nelaikā dzimuši, un brāļi Kaudzīši, izsmiedami tautas atmodas laikmetu, laikam gan nebūs šo laikmetu un tā nozīmi pareizi izpratuši.

Lai nu kā tas būtu, deviņdesmitos gados Latvijā sākās "jaunās strāvas" laikmets. Negribu ielaisties sīkumos un sevišķi iztirzāt jautājumu, kuŗi ir bijuši pirmie, kas sākuši Latvijā populārizēt marksisma un sociālisma idejas. Pietiks ar to, ja teiksim, ka šīnī darbā ir pielikuši sevišķi iespaidīgu roku Kārlis Kasparsons, A. Dauge, Eduards Veidenbaums, Jānis Pliekšāns-Rainis, Jānis Jansons - Brauns, Pauls Kalniņš un Pēteris Stučka. Pirmie trīs - sākuma gados, bet pēdējie četri - gadu desmitus ilgi pēc tam.

Kā viens no galveniem jaunās strāvas ideologiem jāuzskata J. Pliekšāns-Rainis. 1893. gadā viņš apceļoja Vāciju un Šveici, iepazīnās ar turienes sociālistisko kustību un pārveda mājās vācu sociālistisko literatūru, galvenokārt proklamācijas. Par šo gadījumu

A. Raipa un Rainis 1904. g. Rīgas Jūrmalā

viņš saka: "Atpakaļ braucot, ievēdu pirmo sociālistisko literatūru. No mana čemodāna izauga latviešu sociālistiskā kustība". Tā kā šī laikā Rainis bija "Dienas Lapas" redaktors, tad nav šaubu, ka viņam netrūka iespēju šo ideju propagandēšanai. Pa savu redaktora laiku, kā pats vēlāk stāsta, viņš sarakstījis 400 ievadrakstu un polemiku. Ka Rainis jau tanī laikā ir bijis pārliecināts internacionālists, liecina "Dienas Lapā" ievietotais raksts pret Ceturto latviešu dziesmu svētku sarīkošanu, kur lasām šādus pārsteidzošus vārdus: "Dziedamie svētki nav tautas, bet latviešu inteliģences svētki, ko rīko turīgo šķiru interesēs. Lai šo svētku īstais mērķis paliktu tautai apslēpts, tos apkaŗ tautiskiem kankariem, ieteic meiltām pārģērbties par ģermiem, lai kungiem būtu ko pasmieties utt."

Te mēs ieraugām Raipa raksturā un domās zināmā mērā nenosvērtību, ko daži viņa vēlākās dzīves fakti arī apstiprina. Pēc paša Raipa liecības jau 1895. gadā jaunā strāva "kā garīga kustība sasniedz savu augstāko pakāpi, saplūst ar sociāldemokratiju un kļūst politiska". Tā mēs no paša Raipa liecības redzam, ka viņš ne pa jokam ir pūlējies iepludināt latviešu tautā marksistiskā sociālisma mācību. Tas viņam arī izdevās. Galu galā viņu par tādu darbību arī sodīja, administratīvā kārtā izsūtot uz pieci gadi nometināšanā Vjatkas guberņā.

Latviešu tauta vispirms Raini pazīst kā lielu rakstnieku un dzejnieku. Bet bez tā ir plašas aprindas, kas Rainim grib piedēvēt Latvijas brīvības un patstāvības izcīnītāja lomu. Neviens

gan laikam neapstrīdēs to faktu, ka Rainim pieder viena no pirmajām vietām latviešu rakstniecībā. Bet Raini kā Latvijas brīvības un patstāvības izcīnītāju nevar atzīt.

Laikrakstā "Laiks", Ņujorkā 1962.g. Vitauts Kalve ir publicējis pētījumu par Raiņa nostāju Latvijas patstāvības jautājumā. Kalves raksts pārliecinoši pierāda, ka Rainim Latvijas patstāvība ir visu laiku bijusi pavisam miglaina lieta. Atļaušos tamdēļ citēt dažas vietas no Kalves raksta.

Pēc izsūtīšanas soda izciešanas un atgriešanās Latvijā Rainis aktīvu līdzdalību ne 1905.g.revolūcijā, nedz arī pašā partijas dzīvē vairs nav pēmis, lai gan arvien sevi dēvējis par sociāldemokrātu partijas locekli. Šī partija, starp citu, 1905.gada revolūcijas laikā neprasija Latvijas neatkarību.

Kādā 1905.gada petīcijā, kuŗas izstrādāšanā ir piedalījies arī Rainis, iet runa par kultūrālo autonomiju ar sekojošu apjomu:

Latviešu valoda pamatskolās un vidusskolās un Tērbatas universitātes teoloģijas fakultātes latviešu nodaļā, latviešu valodas lietošana tiesās un apriņķu un guberņu administrācijā, latviešu valodas ielu uzraksti un savs teātris latviešiem Rīgā - tas ir viss. Rainis nekad nav domājis par politisko Latvijas autonomiju un par saimniecisko vēl mazāk. Latvijai Rainis vēlas tikai sociālistisko iekārtu, t.i., iekārtu bez privāta īpašuma. Trimdas laikā Šveicē būdams, viņš nekad nav iestājies par Latvijas patstāvību. Kādā 1906.gada 1.novembra vēstulē viņš saka: "Mēs esam miesas daļa no Krievijas, mēs esam labā roka, ko viņa sniedz uz Eiropu". Savā rakstā "Latvieši" viņš saka: "Latviešiem atdalīšanās no Krievijas, saprotams, būtu pašnāvība". Viņš saka arī: "Lieki būtu teikt, ka latviešiem bez lielās radnieciskās tautas aizsardzības tāda atdalīšanās nozīmētu pašnāvību". Šveices presē 1916.gadā publicētā rakstā Rainis saka: "Latvijas atkrišana no Krievijas nozīmētu atkrišanu no ekonomiskās dzīves nosacījumiem". Kādā 1914.gada rezolūcijā Raiņa vārdi ir: "Jāizteic latviešu proletāriāta uzskatus par viņu organisku piederību pie krievu proletāriāta cīpās par jaunu sociālu kārtību". 1916.g. Raiņa Šveices presē publicētā rakstā mēs lasām: "Mēs, latvieši, atbrīvošanu prasām ne kā atraušānu no Krievijas, bet gan kā brīvu nacionālu attīstību uz latviešu valodas un īpatnību pamatiem ... politiskas autonomijas ietvaros un krievu valsts savienībā ..."

Lai gan diezgan neskaidrā veidā, tā ir vienīgā reize, kad Rainis piem Latvijas autonomijas jēdzienu mutē. Rainis citās vietās, runādams par latviešu autonomiju, tūlīt atrunājas teikdams, ka viņš domājot tikai nacionālo autonomiju, bet ne teritoriālo. Tātad viņš no Krievijas latviešiem prasa tikai - minoritāšu tiesības. Jāsaka,

ka priekš Latvijas patstāvības izkaŗotāja un cīnītāja tā ir gau-
žām savāda valoda.

Raiņa mērķis ir bijis Krievijas "sociālistmēšana" ar demokrati-
jas starpniecību. Manuprāt Vitauts Kalve pareizi spriež, ka Rainis
nav domājis par suverēnu Latviju. Viņš nekad nav domājis kā poli-
tiķis, bet tikai kā sociālistisko ideju gūsteknis. Ar brīvību viņš
ir sapratis tikai sociālistisko ražošanas iekārtu, bez privātīpa-
šuma tiesībām.

No iepriekš aprādītā esam spiesti secināt, kāds diletants Rai-
nis ir bijis savos nacionālpolitiskos spriedumos. Šinī ziņā lat-
viešu tauta ir viņu nožēlojamā veidā pārpratusi. Nebrīnēsimies
arī par to, ka Latvijas komūnisti Raini skaita par savu. Raiņa so-
ciālpolitiskās idejas un vēlmes ir tāds putrojums, ka sarkanie tos
var iztulkot, kā vien patikas.

Ir jānožēlo tikai tas, ka Rainis kaut kādas slimīgas godkāribas,
vai kāda savāda garīgā kompleksa dēļ arvien ir dzinies pēc revo-
lucionāra un tautas tribūna goda, pie tam bieži vien aizmirsdams,
ka viņa istā sūtība šai pasaulē ir bijusi māksla un tikai māksla
un pie tam nevis ar internacionāliem pasaules lāpītāju zvārguļiem
apkārta māksla, bet tīra, ista, latviska, nacionāla māksla.

Visvairāk tomēr vainojami būtu tie kreisie politiķi, kas Raini
par vari grib piesaistīt ūtopiskajām vēlmēm. Jo vairāk saasinās
iekšpolitiskās kaislības latviešu sabiedrībā, jo vairāk no tām
cieš Rainis kā latviešu tautas nacionāls dzejnieks. Būtu pēdējais
laiks šādu neattaisnojamu meņģēšanos ap dzejnieka Raiņa vārdu iz-
beigt.

Dr. P. KALNIŅŠ UN CITI

Nākošie nozīmīgākie jaunās strāvas un vēlāko revolūciju sekmē-
tāji un vadītāji ir Dr. Pauls Kalniņš, Klāra Kalniņa un Jansons -
Brauns. Jau kā Liepājas ģimnazists P. Kalniņš kopā ar J. Jansonu -
Braunu, M. Valteru un citiem darbojas jaunstrāvnieku pulciņos. Tēr-
batas studenta gados viņš jau ir J. Pliekšāpa-Raiņa līdzstrādnieks
"Dienas Lapā" un brīvdienās pat redakcijas loceklis.

1901. gada jūlijā Pauls un Klāra Kalniņi nodibina "Latviešu so-
ciāldemokrātu grupu Kurzemē". 1902. gada decembrī šī grupa izlaida
P. Kalniņa sarakstītu uzsaukumu "Miers virs zemes" 4000 eksemplā-
ros. Uz masām tas atstāja lielu iespaidu. Raksturīgākā uzsaukuma

Pauls un Klāra Kalniņi ar 5 g. veco
Bruno, Cīrihē 1904.g.

vieta bija aicinājums
gāzt cara valdību un
tās vietā nodibināt
republiku. (Latv. so-
ciāldemokratijas 50
gadi - Br.K.)

1903.gada jūlijā P.
un K.Kalniņi bija
spiesti emigrēt.

Jelgavas pulcīpa
vadība pēc tam nonāca
kreisā spārna - R.En-
drupa, J.Lencmaņa un J.
Dapiševska vadībā. Gal-
venais šo jelgavnieku
strīdus punkts ar Rī-
gas grupu bija nostāja
nacionālā jautājumā.
Jelgavnieki jau toreiz
šīnī jautājumā, redzams
gāja kopā ar Ļeņina
lieliniekiem. Londonas
lapā "Latviešu Strād-
nieks" šīnī jautājumā
risinājās polemika
starp M.Valteru un Fr.
Roziņu. Roziņš rakstī-
ja, ka "Valters gribot
ekstra tautiskas re-
publikas nodibināšanu.
Strādnieku kustība
esot nacionāla tikai
formas, ne satura pēc".
(Švābe - 585.lp.).

1904.gada 1.maija
uzsaukumu Kurzemes grupa un Baltijas organizācija izlaiž kopīgi.
Pirmais pants tur skan: "Mēs prasām cara patvaldības gāšanu un
tautas brīvvalsts celšanu" (jāsaprot ne Latvijas, bet Krievijas).
Pēc tam kad ražošanas līdzekļi būšot nacionālizēti, "tad beigsies
tautas izsūkšana, tad visi vienlīdzīgā pārticībā baudīs sava darba
augļus ... un zemes virsū tiešām valdīs gaisma, brīvība un vispā-
rēja labklājība".

A.Švābe šīnī sakarībā izsakās: "Lai gan šai mesiāniskā ticībā,
ka "reiz ausis verdzinātai cilvēcei sārts laimes rīts", šodien sa-

skatām 18.gadsimteņa apgaismotāju naīvo optimismu un 19.gadsimta utopisko sociālistu politisko sentimentālismu, nevar noliegt, ka toreiz starp latviešu strādniekiem, vidusskolu audzēkņiem un studentiem bij daudz aizrāvīgu (naīvu P.D.) ideālistu, kas ticēja šiem tukšajiem laimes solījumiem un bij gatavi cīnīties par marksisma gala mērķiem, kas viņiem tika sludināti kā zinātnes pēdējais vārds. (P.Dardzāna retinājums.)

Nespēdami, zināšanu trūkuma dēļ, kritizēt Marksa filozofiskās un tautsaimnieciskās mācības, strādnieki toties viegli apguva kustības emocionālo saturu par šķiru cīņu kā vēstures veidotāju un darba ļaužu lomu cilvēces pestīšanā. Šai ziņā ir raksturīgs partijas propagandista Ed. Veisa stāsts par viņa darbību starp Rīgas strādniekiem 1903.gadā: "Veidenbauma dzejas ar savu pesimismu un jaunie krievu rakstnieki, kuŗi grupējās ap M.Gorkiju, piedeva mūsu psiholoģijai revolūcionāra nihilisma virzienu. Tumšā, rupjā ikdiena ar viņas pastāvīgām rūpēm, asā cīņa maizes kumosa dēļ un augstprātīgi uzpūtīgā, nicinošā izturēšanās no darba devēju puses sāpīgi atsaucās uz slimīgi attīstīto personības apziņu, kuŗa jutās pazemota. Instinktīvs šķiras naidis - atriebties visiem bagātiem un varenajiem, kaut arī pašiem bojā aizejot, bez jebkādam cerībām uz nākotni, tādas bij mūsu jūtas, jo prāta un auksta aprēķina bij ļoti maz tanī solī, ar kuŗu mēs izgājām revolūcionārā kustībā. Arests mūs nebaidīja, jo ar to mēs rēķinājāmies, kā ar neizbēgamu likteni".

Tālāk A.Švābe stāsta saviem vārdiem, ka autors neslēpjot, ka viņa, t.i., Veisa iedzimto slimīgo mazvērtības apziņu padziļinājusi attiecīgā krievu lektūra (Turgepevs, Dostojevskis, Gorkijs), un kā viņš pieslējies revolūcionāriem nevis aiz kādas teorētiskas pārliecības, bet aiz dziņas atriebties tiem, kam dzīvē klājas labāk. Protams, ka tas nebijis vienīgais ceļš, kas vedis uz revolūcijas Meku.

Šis rindīņas no A.Švābes vēstures (587.lp.) pavedina uz daudz un dažādām pārdomām. Tās apstiprina vienu otru domu, ko jau iepriekš par 1905.gada revolūciju esmu izteicis. Vispirms nedrīkstam aizmirst to apstākli, ka A.Švābe pats ir jūsmojis savā jaunībā līdz 1905.g. revolūcijai un šādā vai tādā veidā tanī ir darbojies līdz 1905.g. Tamdēļ arī viņa pieeja un spriedumi par šī laika meta notikumiem un, it sevišķi personām ir cilvēciski saudzīga.

Par sociāldemokratu uzsaukuma vārdiem, ka "pēc ražošanas līdzekļu nacionālizēšanas ... valdīs gaisma, brīvība un vispārēja labklājība ..." A.Švābe saudzīgi izsakās, ka tie iederoties 18.gadusimteņa naīvajiem optimistiem un 19.gadusimteņa utopistiem. Man, turpretī, šķiet, ka te vietā būtu pateikt, ka 1905.gadā sociāldemokrati latviešu tautai

ir stāstījuši pasakas un šķistus melus.

Propagandists Veiss tur tālāk atzīstas, ka toreiz viņi bijuši Krievijas nihilisma gara pārņemti. Tas nozīmē, ka, līdzīgi krieviem viņus ir vadījis tikai noārdīšanas dzenulis, bez jebkādas jaunradīšanas vai jaunuzbūves gribas. Propagandistā Veisā mēs tieši varam saskatīt vienu no tiem "blēžiem", kas, kā Spuldzenieku māju saimnieks saka, "sabrauca no Rīgas un samulsināja ļaudis ..." Veiss pat atzīstas, ka arests viņu nav baidījis, jo pilis dedzinājis un kazakus šāvis viņš taču nav, kā to, turpretī, muižu kalpi un saimnieki bija darījuši. Krievu tiesas bija humānas iestādes un par mutes palaišanu vien kārt nevienu nekāra, bet tikai izsūtīja uz dažiem gadiem padzīvoties kādā Sibīrijas sādžā. Tur izsūtītie pat saņēma nelielas pensijas. Tāds notikums pie gadījuma varēja pat būt interesanta pārmaiņa dzīvē.

A. Švābe tālāk pareizi atrunājas, ka Veisa ceļš nav bijis vienīgais ceļš, kas vedis uz revolūcijas Meku. Revolūcionāru vidū tiešām nav trūcis ugunīgu nacionālistu un īstu ideālistu. Bet viņi neatradās nevienā masu vadītāju postenī, kamdēļ viņus tik nežēlīgi spēja izmantot sociāldemokrātu partijas vadība. Varam būt droši, ka tās rindās netrūka arī tumšu spēku, uzpirktu, koruptu personu. Nekādu labo ceļu masām nevarēja rādīt arī tāds bezprincipu propagandists, kā minētais Veiss.

1905. gada revolūcijas laikā sociāldemokrātu centrālā komitejā nebija neviena strādnieka. Savāds ir arī tas apstāklis, ka centrālkomitejas daudz maz izglītotie locekļi bija tikai J. Ozols, J. Jansons-Brauns un Buševics. Nevienam no viņiem nebija speciālu nopietnu zināšanu tautsaimniecībā un tās daudzajās un komplikētajās teorijās. Tamdēļ šiem vīriem trūka kompetences ieteikt latviešu tautai šādu vai tādu nākotnes saimniecisku vai sociālpolitisku programmu. Viņi nebija spējīgi kritiski novērtēt daudzās politiskās ekonomijas teorijas. Tamdēļ nebrīnēsimies, ka latviešu sociāldemokrāti, ar 1906. gadu sākot, kļuva par Ļeņina lielnieku aklu piedēkļi.

Turpretī J. Akurāters grāmatā "Dienu atspīdumi" par 1905. gada revolūciju raksta kā ideālists un nacionālists:

"Es jutu, ka viņi, vieni vai otri, dzīvi vai miruši nāk varenā gājienā manā atmiņā. Tas nebija veļu gājiens, bet dzīvības gājiens, no kuŗa izstaro gaišums un mistēriozs svētums ... 1905. gada revolūcija atšķīrās no tagadējās (1917. g.) ar daudz īpatnējām pazīmēm, tā bija vairāk atmoda, nekā revolūcija. Tauta ievilka elpu savās gadsimtos nospiestās krūtīs. Un šis elpas vilciens bija tik varens, ka sadrebēja baronu pilis, vētra pārskrēja pār visu Krievi-

ju. Tauta sajuta sevi pirmo reizi apzinīgi kā dzīvu, kopotu organizāciju un saprata arī savas tiesības ... Latvijas revolūcijā 1905. gadā bija daudz ideālistu. Revolūcija nebija sociāldemokrātijas auglis. Tur bija pati tauta ārpus partijām un šķirām. Un grūti noteikt, vai vairāk kalpu, vai saimnieku, strādnieku, vai inteliģentu papēma cara cilpa un baronu sodekspedīcijas lodes un štiki.

Tur bija visa tauta kopā - tā bija visas tautas liesma, visas tautas elpa un cīņa."

No Akurātera teiktā varam nojaust, ka latviešu zemniekam ir prātā neienāca jautāt, kas vada un bīda revolūcionārās masas. Latviešu lauku cilvēki toreiz vēl bija par daudz naīvi un nepiedzīvojuši, lai pienācīgi izprastu revolūciju nežēlīgo spēli. Latvieši toreiz gāja cīņā kā īsti varoņi, bet viņi neapjēdza, ka toreizējie revolūcijas vadoni bij pārdevušies svešu elku kalpībā. Tamdēļ tauta jau iepriekš bija nolemta smagām un nevajadzīgām ciešanām.

Priekš latviešu tautas jo nelaimīgā kārtā Latvijas sociāldemokrātijas kreisais spārns sevi nodeva nekontrolētā Ļeņina vadībā. 1905. gada aprīlī Londonā notika Krievijas SDSP 3. kongress. Tas bija bolševistisks kongress. Tātad piedalījās arī Rīgas bolševiku pārstāvis. Šis kongress par savu svarīgāko mērķi uzskatīja cara valdības gāšanu uzvarošas brūpotas sacelšanās ceļā. Šī kongresa lēmumi ļoti stiprā mērā iespaidoja Latvijas SDSP 1905. gada jūnijā Rīgā notikušā kongresa lēmumus un darbību. Latvijas SD partijā toreiz jau bija ap 10 000 biedru, kuŗu skaits tā paša gada rudenī pieauga līdz 14 000. Partijā dominēja kreisais Ļeņinistiskais spārns, kuŗš, akli sekodams "krievu biedru" norādījumiem, atnesa latviešu tautai lielu postu. Latviešu kreisie SD biedri vārda pilnā nozīmē bija akluma sisti un negribēja saskatīt faktu, ka bija mazas, tikai apm. 600 vīru lielas, Ļeņina Krievijas komunistu grupas pavergoti. Es to nevaru citādi izskaidrot, kā vienīgi ar to, ka latviešu SD barvežu daļa bija Ļeņina ar japāņu naudu uzpirkta. Arī visos turpmākos laikos, kā to vēlāk redzēsīm, Ļeņins šādu valdīšanas veidu partijā arvien ir piekopis. Nekrita svarā, vai lietotie līdzekļi bijuši tīri, vai netīri, Ļeņina acīs arvien palika kā svarīgākais ar šiem netīriem līdzekļiem sasniedzamais mērķis - cara valdības gāšana. Latviešu varonīgie revolūcionāri, saprotams, paši sevi nostādīja muļķišu lomā, sekodami tādiem vadoniem, kas par Jūdasa grašiem pārdeva savu tautiešu asinis krievu profesionāliem revolūcionāriem.

Cik pārmerīgi latviešu strādnieki iesaistījās revolūcijā, salīdzinot ar Ļeņina krievu strādniekiem, rāda sekoši skaitļi: Vidzemes 53917 strādnieki 1905. gadā ir caurmērā uz katru 4,98 reizes

piedalījušies streikos, bet no Maskavas guberņas 285 769 strādniekiem tikai 276 563 skaitās piedalījušies streikos, t.i., nepilnu vienu reizi uz katru strādnieku. Vidzemes guberņas latvieši tāpat ir gandrīz piecreiz vairāk cīnījušies par cara gāšanu un bruņotu sacelšanos nekā Ļeņina paši krievi.

Ko gan ir darījuši latviešu revolūcionāru vadopi, lai novērstu latviešu veltīgu postā dziļšanos un noasīpošanu? - Par spīti visai piedzīvotai nejēdzībai, Latvijas SDSP 3.kongress 1906.gada augustā pieņem Krievijas SDSP (lielinieku) izstrādāto projektu par Latvijas SDSP partijas apvienošanu ar Krievijas SDSP.

Tā 1904.gada latviešu sociāldemokrātu kongress bija nolēmis, ka strādnieku partijām jābūt nacionālām, kamdēļ to nosauc par "Latviešu sociāldemokratisko strādnieku partiju". Bet jau 1906.gada kongress lēmumu groza un izlemj, ka Latviešu sociāldemokratiskai strādnieku partijai jāiestājas Krievijas partijā - ne kā patstāvīgai latviešu, bet tikai kā autonomai "Latvijas apgabala" organizācijai. Tamdēļ visus turpmākos gadus šī partija bija padota krievu sociāldemokrātu programmai un taktikai. Kamdēļ tas tā notika? - To prasīja Ļeņina lielinieku partijas intereses un viņa jezuītiskā ideoloģija.

JANSONS-BRAUNS UN PĀRĒJIE BIEDRI

Interesantu teikumu atrodam Jansona-Brauna kopoto rakstu I sējuma 109.lp.:

"Toreiz 1904.gadā mūsu reakcionārie dižtautieši pat ne par kādu naudu nevarēja sadzīt tādu "speciālistu", kas varētu sociālismu "apgāzt".

Šos vārdus rakstīdams, Jansons-Brauns pat neapzinās to, par kādu seklu diletantu tautsaimniecības zinātnē viņš sevi nostāda. Pilsoņi tanīs laikos marksismu nesludināja un par to nebija interesējušies, ko gan viņiem nevar pierakstīt par kādu labu nopelni. Latviešu inteliģence vēl bija par daudz provinciāla un arī materiālā ziņā vēl diezgan trūcīga, kamdēļ bija spiesta vairāk domāt par dienīškās maizes pelnīšanu. Jāsaka, tiešām trūka vēl latviešu zinātnieku - teorētiķu, kas būtu marksismu pienācīgi pārzinājuši, izņemot vai vienīgi Miķeli Valteru.

Bet sociālisma barvežiem, kas marksismu sludināja tautai, gan būtu it kā jāatbild par to vārdu un mācību pareizību, ko viņi nemācītiem un tumšiem strādnieku un zemnieku prātiem ar tādu varu

uzbāza. Rainim, Jansonam-Braunam, Paulam Kalniņam un pārējiem "zinātniskā" sociālisma sludinātājiem taču vajadzēja būt tik daudz goda prāta un pienākuma apziņas pret savu tautu, lai pašos pamatos kritiski pārbaudītu marksisma ideju pareizību. Visi šie trīs Latvijas revolūcionizētāji ir akli dibinājušies gandrīz tikai uz citu zemju revolūcionāru dogmām, pat proklamācijām, neizrādīdami ne mazāks spējas tās kritiski izvērtēt.

Es viņu rakstos nevaru saskatīt ne mazāko pazīmi tam, ka viņi būtu jel kād patiesi izlasījuši un iedziļinājušies ar kritisku domu paša Marksa bieži vien pretrunīgajos darbos, nerunājot jau par Marksa priekštečiem kā, piemēram, Adamu Smitu un Rikardo, kuŗus savā vērtību teorijā Markss gandrīz nokopē, kā arī par daudzajiem Vakarēiropas Marksa kritiķiem.

Šiem latviešu strādnieku apgaismotājiem, redzams, ir paslīdējis garām tas fakts, ka jau labus desmit gadus priekš viņu karjēras sākuma Austro-Ungārijas slavenais zinātnieks un valstsvīrs Bēms fon Baverks bija paspējis Marksa mācības pamatakmeni, tās vērtības teoriju, izanalizēt un to parliecinoši apgāzt.

Eugen Boehm von Bawerk (1851-1914), Austrijas ekonomists un valstsvīrs. Politiskās ekonomijas profesors Insbrukā (1881-89) un Vīnē (1905-1914). Austrijas finanču ministrs (1895, 1897-98) un 1900-1904 Austrijas zinātņu akadēmijas prezidents. Viņa galvenais darbs - "Kapital und Kapitalzins" pārtulkots angļiski jau 1890. gados. "Karl Marx and the Close of His System" pārtulkots angļiski jau 1898. gadā.

Marksa mācības pamatteze ir tā, ka ikkuŗas vērtības pamatā ir tikai cilvēka darbs, ko jau priekš tam apgalvoja Adams Smits un Rikardo. Markss saka, ka sakarā ar šo apstākli pasaulē notiek liela netaisnība, jo strādnieks nekad nesapem pilnu atlīdzību par savu darbu. Daļu no viņa radītās vērtības, ko Markss nosauc par "virsvērtību", arvien piesavinās strādnieka izmantotājs - uzņēmējs - kapitālists. Tālāk Markss secina, ka sociālisma uzdevums ir atpemt "virsvērtību" no izmantotāja-kapitālista un atdot to atpakaļ strādniekam. Tā ir teze, uz kuŗas dibināta visa teorētiskā marksisma ēka un arī tā vilinošā nākotnes paradīze, ko marksisms strādniekam sola.

Ja nu latviešu sociāldemokratijas vadoni nav zinājuši, ka jau pagājušā gadsimteņa astoņdesmitos gados marksisma pamati ir bijuši zinātnieku sagrauti, tad viņi ir ļoti smagi noziegušies pret latviešu tautu, jau sākot ar "jaunās strāvas" un pēc tam sekojošu revolūciju laikā, maldū mācības sludinādami latviešu tautai. Ja, turpretim, viņi tautu ir apzinīgi krāpuši, paši labi zinādami, ka Marksa mācība ir maldi, tad viņu noziegums top desmitkārtīgi lielāks. Mana parliecība ir, ka ne Rainim, nedz Paulam Kalniņam nav

bijis dziļākas marksisma izpratnes un tie ir akli gājuši vispirms vācu brošūru un pēc tam gudru un slīpētu krievu vadoņu pavadā.

Par Jansonu-Braunu mans ieskats ir, ka šo vīru ne patiesība, nedz kādi ideāli neinteresēja, bet tikai tā teikšana un ienākumi, ko partija un Ļepins viņam varēja dot un arī deva. Neaizmirsīsim to vienkāršo apstākli, ka Ļepina ricībā dažkārt ir bijušas milzu naudas summas.

Jansona-Brauna kopoto rakstu I sējums nobeidzas ar šādiem vārdiem: "Bet nesatricināmo pārliecību visiem atstājis 1905.gads, ka šie upuri nav bijuši velti, ka tauta tiks brīva un uzvarēs savā lielā cīņā par lieliem mērķiem". Tam pretī var tikai iebilst, ka 14 000 latviešu zaudējums un ciešanas, nerēķinot lielo politisko pametumu iepretim baroniem un krieviem, ir bijusi par daudz dārga un nevajadzīga samaksa. Skan smieklīgi dažu sociāldemokrātu aizrādījums, ka 1905.gads devis vērtīgu revolūcionāru piedzīvojumu. Jāsaka, ka šī ādīpa gan nebija visas tās gērēšanas vērtā. Bez lielās Krievijas sakāves 1914.gada kaŗā 1917.gada revolūcija nekad nevarēja notikt. Arī desmit tādas 1905.gada revolūcijas vien nebūtu radījušas cara imperijas sabrukumu un brīvību un patstāvību kādiem 40 miljoniem nomaļu valstu iedzīvotāju.

1906.gada beigās P.Kalniņš atgriežas Latvijā un uzņemas nelegālas latviešu strādnieku kustības vadību, kā arī "Cīņas" redakto-
ra pienākumus. P.Kalniņa biografi apgalvo, ka līdz pat 1914.gadam tad nu Kalniņš esot izkaŗojis asas cīņas pret krievu uzmākšanos latviešu strādnieku kustībai. Te jāsaprot Ļepina boļševiku uzmākšānās. Ļepina interese par latviešu strādniekiem ir viegli izprotāma, jo latviešu sociāldemokrātu partija skaitliski pārspēja Ļepina Viskrievijas boļševiku partiju.

1906.gadā bija:

Krievu soc.demokrātu mazinieku ...	18 000	biedru.
Ļepina boļševiku	13 000	"
Bundistu	33 000	"
Latviešu sociāldemokrātu	16 000	"

1914.gadā boļševikiem pa visu Krieviju skaitījās vairs tikai 600 biedru!! Latviešu sociāldemokrātu partijai turpretī - 3500 biedru. (Latviešu sociāldemokratijas 50 gadi, Br.K., 144.lp.)

Lai gan, kā jau teicu, biografi apgalvo, ka P.Kalniņš esot daudz darījis, lai pasargātu L.S.D. partiju no krievu, jādāmā - it sevišķi no Ļepina iespaida, tad tomēr izšķirējos brīžos P.Kalniņš pret to neko taustāmu nav darījis. Visuzkrītošāk to pats pieredzēju latviešu strēlnieku 1917.gada 17.maija kongresā, Rīgā. P.Kalniņš todien pilnās burās peldēja pakaļ Ļepina agentam Dapiševskim. Taisni Dr.P.Kalniņa runas dēļ strēlnieki gandrīz nedalīti nobal-

soja par Ļeņina - Daņiševska rezolūciju.

Ja kāds grib dabūt pareizu Jansona-Brauna raksturojumu, tad lai izlasa viņa "Uz ežīpas galvu liku", kas iespiesta Prometeja "Latvju strēlnieku vēstures" I sējuma 3.-22.lp. Reti kur var atrast tādu naida, maldināšanas, sagrozījumu un nepareizi apgaismotu faktu pārpildītu rakstu kā šis. Te jau nepārprotami parādās īstais Jansons-Brauns, kā simtprocentīgs Ļeņina padēklis latviešu sociāldemokratu partijā. Ilgus gadus Jansons-Brauns ir slēpis savu divksoģigo lomu.

Vēsturiskā atskatā šo Jansona-Brauna rakstu vērtējot, jānāk pie slēdziena, ka latviešu revolūcionārā masa 60 gadu atpakaļ ir atradusies uz diezgan zemas garīgās attīstības pakāpes, ja tādu rupju, ar "baltiem diegiem sašūtu" rakstu varēja piepemt par pilnu un tā lozungiem sekot. No otras puses, Jansons-Brauns sevi ar to raksturo par rupju demagogu, kam patiesība un latviešu strādnieka labāks vai sliktāks liktenis ir pilnīgi blakus lieta. Tas atkal jau kuģo reizi pierāda, cik slikti un negodīgi vadopi latviešu tautas masām ir bijuši marksisma ideologi un dižvīri. Brīžiem visā tā laika aģitācijas un ideoloģijas jūklī ir pat grūti izšķirt, kur ir ideologs un kur ir latviešu strādnieku un tautas nodevējs.

Miķelis Valters grāmatā "Atmiņas un sapņi", 278.lp. (Daugava, Stokholmā 1969.) sniedz graužošu liecību par to pašu Jansonu-Braunu kā cilvēku un revolūcionāru. Valters stāsta, ka policijas praktinātāji bijuši veikli un rūdīti savā darbā, it sevišķi tas no Rīgas prokuratūras. Pēdējais viņam jautājis: "Vai jūs neatminaties kādu skaistu dienu Rīgas Jūrmalā? ... jūs runājat, citi klausījās ... jūs atminaties, ka jūs, taisni jūs teicāt, ka līdzšinējā legālā taktika atstājama un ka jāpāriet uz nelegālu darbību". Valtera izbrīna ir liela, jo viņš nevar saprast, kurš būtu varējis visu to pastāstīt veiklajam prokuroram Trusevičam. Otrpus galdā iepretī Valteram sēž elegantais prokurors, blakus tam palkavnieks Potockis. Prokurors papēmis aktis un Valteram parādījis, kas visus tos zipojumus parakstījis. Un Valters tagad lielā pārsteigumā ierauga, ka zem zipojumiem ir neviens cits kā pazīstamā Jansona-Brauna paraksts. Varam labi saprast, ka par šādu liecību Jansons-Brauns, 1905.gada revolūcijas zvaigzne, atgūst brīvību, bet Valteram jāšēž cietumā.

DAŽI 1905.G. REVOLŪCIJAS CĒLIENI LATVIJĀ

Tagad apskatīsim dažus 1905.gada revolūcijas cēlienus, lai parādītu, kad un kādi spēki uz to ir iedarbojušies, un lai varētu apmēram spriest, kāda loma revolūcijā ir piekritusi dažiem sociāldemokratijas vadoniem un vai latviešu sociāldemokratijas partijai piekrit tā nozīme, ko daži vadoni cenšas tai pierakstīt.

Kāda neminēta roka 1905.gada laukstrādnieku streikus pārvērta par varmācības aktiem ar ieroču atņemšanu, pagasta namu demolēšanu. Baronu muižu dedzināšana izvērtās lielā plašumā. No 1095 muižām Latvijā nodežzināja un sagrāva 459 (Švābes "Vēstures" 250.lp. Tālāk Švābes "Vēstures" 626.lp.lasām:

"Daudz bija patvarīgu muižu sagrābšanu un ar to saistītās ēku un inventāra postīšanas, ko zemniekiem ieteica krievu boļševiku Londonas kongress /1905.g.aprīli/ ... Latviešu sociāldemokratijs tikai 1905.g.decembrī šinī jautājumā deva kaut kādus norādījumus, pie tam gandrīz pretējus..." Turpat 627.lp. lasām: "Muižu dedzināšana notikusi organizētā veidā. Krievu boļševiku akcijā piedalījās latviešu soc. demokratu lielinieciskie elementi, it sevišķi lielpilsētu kaujinieki". Lai gan Br.Kalniņš to noliedz, mēs te redzam, ka jau 1905.gadā latviešu sociāldemokrati ir kalpojuši krievu boļševiku mērķiem. To pierāda pat sociāldemokratu partijas centrālās komitejas 1905.gada jūnija proklamācija 35 000 eksemplāros "Nemiera liesmas". "Lokās pašvaldības dzelžu pilāri, brūk viņas stiprākie mūri. Pēdējais izšķirošais cīpu brīdis nāk arvien tuvāk". - Vai tas neskan pēc ļaunu musināšanas no neatbildīgu cilvēku puses?!

Kāds sajukums vēl šodien valda bijušo Latvijas sociāldemokrātu vadonu galvās, tiklīdz tie sāk vērtēt 1905.gada revolūcijas nozīmi, pierāda vārdi, ko F.Cielēns saka savu atmiņu I sējuma 150.lp.: "Galvenais latviešu sociāldemokratijas vēsturiskais nopelns ir, ka tā, pretēji rietumu dogmatiskajam marksismam, prata iesaistīt zemniekus, arī turīgos saimniekus, revolūcionārā kustībā tik cieši, ka 1905.gada vasarā un it sevišķi rudenī, latviešu zemniecība kļuva par galveno revolūcijas virzītāju faktoru".

Ideālists, kāds viņš ir, F.Cielēns te gan laikam drusku šauj pār strīpu. Latviešu zemnieku iesaistīšana, jeb pareizāk, to ieogrūšana no neatbildīgu aģitatoru puses 1905./6. gada revolūcijā, nav

nekāds nopelns, bet gan jo smags noziegums pret latviešu tautas tā laika vitālām interesēm. Biedri gan taisnojās, ka pie tādas pašas taktikas esot pieturējusies Gruzija. Un Somija arī tanī pašā laikā esot organizējusi pasīvu pretestību.

Somijā tas citādi nemaz nevarēja notikt, jo somu sociāldemokrāts Koni Zilliacus, galvenais japāņu aģenta Mutaširo Akashi palīgs, neies par japāņu naudu grūst savu neapbrūpotu tautu cīpā pret smagi apbrūpoto cara armiju un kazakiem. Pasaulē taču ir citi muļķi, kas to pašu izdarīs bez jebkādam somu tautas ciešanām! Tādas muļķu tautas toreizējā Krievijā gadījās divas - gruzīpi un latvieši. Poļi gan arī sapēma revolūcijas taisīšanai un cara gāšanai naudu un ieročus no tās pašas Japānas. Pilsudskis poļu sociālistu uzdevumā brauca pats uz Japānu, lai tur vestu tiešas sarunas par vajadzīgo pabalstu. Bet Pilsudskis partijas vadību paturēja savās rokās un to ne slepeni, nedz atklāti nebīdīja Ļepins un citi tādi krievi, kā tas notika ar latviešu un gruziņu sociāldemokrātiju.

Bruno Kalniņš par šo jautājumu raksta (L. soc. dem. 50 g., 128. lp.): "Ļepina lielinieki ar savu nereālo taktiku, uzsākot neizdevīgā situācijā brūpoto sacelšanos Maskavā (1905. gada 9. decembrī), deva iespēju apslāpēt revolūciju. Bez uzvaras Pēterpilī un Maskavā nebij iespējams gāzt patvaldību". Uz to jājautā, kamdēļ tad sociāldemokrātu centrālā komiteja ļāva laukiem doties bezcerīgās cīņās? Piemēram, Tukumā? Latviešu sociāldemokrāti tamdēļ nevar apgalvot, kā to uzsver Br. Kalniņš, ka partija vadījusi tautu organizētās sliedēs un tai uzstādījusi konkrētus uzdevumus.

Isto latviešu sociāldemokrātijas "zirga kāju" mēs ieraugām, lasot kādu 1905. gada 8. decembra vēstuli-uzsaukumu Tukuma biedriem. A. Švābe domā, ka to esot rakstījis pats Jansons-Brauns, centrālās komitejas loceklis un arī "Cīņas" redaktors, tātad viens no galveniem "špicēm" visā padarīšanā. (A. Švābe, "Latvijas vēsture 1800-1914," 623. lp.). Uzsaukumā rakstīts: "Ja līdz šim tikai Gruzija bij pratusi griezt ieročus pret ienaidnieku, tad tagad tas noticis arī Baltijā. Kokneses un Lielvārdes zemnieki sapem gūstā 40 baronus ar visiem viņu vāravu ratiem un apsargiem - dragūniem, čerkesiem, mežsargiem un oberjēģeriem. Tukums kļuvis par otru Port Arturu. Visas Krievijas proletāriāts ar cienību un izbrīnu raugās uz mazo Baltiju, kur visu tautību proletārieši plecu pie pleca cīnās par brīvību. Tas neraugās kā mēmās Ēģiptes piramīdas uz Napoleona kaujām - nē, viņš trin savu zobenu pēdējai kaujai... Mandžurijas armija katru brīdi taisās doties uz Krieviju kā vesela dumpinieku nometne..." (Kādi gan meli! - P.D.) "Biedri! Latviešu sociāldemokrātijas vārdā mēs jūs apsveicam kā uzvarētājus!" - Skaidri redzams, ka šo uzsaukumu partijas centra loceklis raksta, lai atbalstītu tanī pašā laikā notiekošo, kā Bruno Kalniņš saka,

"neizdevīgā situācijā uzsākto lielinieku sacelšanos Maskavā". Kur tad ir palikusi latviešu sociāldemokratijas neatkarība no krieviem?

Lai slēptu savas nodevīgās saistības ar Leņinu, Jansons-Brauns savā "Baltijas revolūcijā", 140. lpp., gudri skaidrojās: "Kas izrādījās par derīgu un nepieciešamu 1905. gadā, tas, sabiedriskai politiskajai situācijai grozoties, 1906. un 1907. g. varēja savukārt taisni atkal kaitēt masu organizācijas darbam". Un tālāk turpat 141. lpp. lasām: "Terroristiskais cīņas veids, kāds Baltijā tika pieņemts revolūcijas atplūdu gados, izrādījās organizētai masu cīņai par kaitīgu". Tātad pēc Jansona-Brauna iznāk, ka 1905. gadā, kad soda ekspedīcijas vēl nebija ienākušas un kāršanas un šaušanas nebija iesākušas, tad muižu dedzināšanas, pagastnamu demolēšanas un citi tādi revolūcionāri akti bija pareizais cīņas veids. Bet kad soda ekspedīcijas par minētajiem revolūcionāriem nodarījumiem sāka dažkārt pavisam nevainīgus latviešus kārt un šaut un tvert, tad Jansona kungs latviešiem pasaka, ka tāds cīņas veids varot kaitēt masu organizācijas darbam. Ļoti gudri pateikts! Paldies! Tas skan tāpat, ja kāds savu biedru, bedrē ieogrūdis, tam pakal vēl sauktu: "Kamdēļ tu, muļķi, tādā bedrē pats lēci?"

JAPĀNU NAUDAS LOMA 1905. G. REVOLŪCIJĀ

Kārlis Skalbe atmiņās par Raini - "Rakstnieka nāves dienas atcerei" - atrodam sekošas rindas: "1905. gada rudenī", stāsta Skalbe, "es apmeklēju Raini viņa dzīvoklī Marijas ielā. Vakars bija pilns nemierīgu domu. Mēs runājām par revolūcijas tālākām gaitām.

"Man piesolīja miljonu rubļu priekš revolūcijas", Rainis teica, "bet es no šīs naudas atteicos. Tā nebija tīra nauda. Revolūcija izvedama ar tīrām rokām."

Un kad vēlāk "Rīgas Avīzē" Veinbergs apvainoja Raini kādas bankas aplaupīšanā, es zināju, ka tie ir neglītākie meli: Rainis šādās lietās nevarēja ņemt pat morālistisku līdzdalību, jo arī revolūcijā viņu vadīja augstāki ētiskas tīrības principi.

Pēc dažiem mēnešiem mēs abi kā emigranti satikāmies Šveicē, Cīrichē. Še mēs arī izšķīrāmies. Es pieslējos savienībai, kuŗas programma bija Latvijas autonomijas prasība, un tas mūs it kā atsvešināja. Arī viņš atzina, ka šī prasība viņam esot simpātiska, bet palika partijā, jo vadonis nevarot atstāt savu pulku. Tomēr Rainis jutās kā patriots un savā dzejā dedzīgi sludināja latvju valsts

ideju." (Kārlis Skalbe, "Raksti", Daugavas izdevums, 1952, 449. lp.)

Es domāju, ka šī Kārļa Skalbes liecība ir neapstrīdams pierādījums tam, ka lielās starptautiskās varas ir bijušas stipri ieinteresētas latvju tautas revolūcijā 1904./05. gados, jo neviena revolūcionārā partija nevarēja būt spējīga mētāties ar miljoniem zelta rubļu. Vienīgā vara, kas tādu naudu toreiz spēja piedāvāt, bija tikai Japāna, kas, kaņodama ar Krieviju, ļoti vēlējās, lai tur izceltos revolūcija. Bet nevajag būt naivam un iedomāties, ja Rainis japāņu naudu noraidīja, ka nebūtu atradies cits kāds latviešu revolūcionāru barvedis, kas labprāt tādu naudu pieņemtu. Mana pārliecība ir, ka tāda persona droši vien atradās, un par japāņu naudu arī 1905. gada revolūciju samaksātas rokas raidīja japāņiem vēlamā virzienā. Tamdēļ arī mūs tā pārsteidz revolūcijas tik muļķīgi uzņemtais virziens. Visā šīnī spēlītē ļoti aizdomīga ir Jansona-Brauna loma. Visi Raina tā laika līdzgaitnieki, kā ūdeni mutē iepēmuši, klusē par iemesliem, kas radīja nesaskāpas starp Raini un Jansonu-Braunu. Pilsoņu vēsturnieki arī ir vainojami, jo nav ne pirkstipū pacēlušī, lai izdibinātu piektā gada revolūcijas rūpīgi noslēptās aizkulisēs.

Pie šī gadījuma man jāatzīstas, ka pat lasot Jansona-Brauna rakstus, kā, piemēram, "Domas par latviešu literātūru" uc., man arvien pēc tam ir bijusi tāda sajūta, it kā būtu kaut kam netīram pieskāries. Rodas instinktīva nojauta, ka šis vīrs varēja būt spējīgs uz visu. Manuprāt Jansons-Brauns revolūcionāru vidū pārstāv tos "gorillas" tipa cilvēkus, kādus mēs redzam Staļina, Dzieržinska un mūsu pašu Lāča un taml. personās.

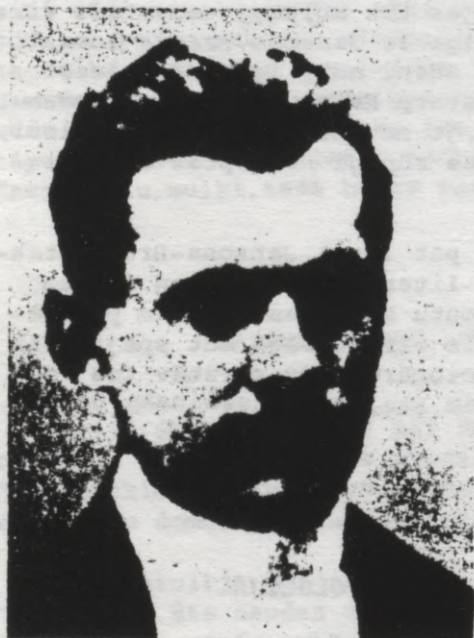
PAR JAPĀŅU LOMU 1905. GADA REVOLŪCIJĀ

1905. gada jūnija mēnesī S. J. Vite, braukdams uz Portsmutas mierā sarunām ar japāņiem, apstājas uz Isu brīdi Francijā, kur satiekas, starp citu, ar Francijas toreizējo prezidentu Lubē. Lubē konfidenciāli ziņo Vitem, ka pēc pārbaudītām un pilnīgi ticamām ziņām japāņi rada pretkrievisku noskaņojumu ne tikai Eiropas presē, bet nemierus Krievijā rada un pabalsta arī Japāna. (Lasāms S. J. Vites atmiņās, 364. lp.)

Mana pārliecība ir, ka Japānas naudai noteikti piekrita liela un drūma loma Latvijas 1905./06. gada revolūcijas notikumos. Bet es nedomāju, ka pēc Raina iepriekš minētās noraidošās izturēšanās pret piedāvājumu kāds no latviešu revolūcionāriem to būtu sapēmis

tieši no japāņiem. Jansons-Brauns vai kāds no pārējiem nebija pie tiekoši ievērojamas personības. Drīzāk jādodomā, ka japāņu nauda uz mūsu 1905.gada revolūciju iedarbojās caur Helphanda-Parvus un Ļepina rokām un tiem boļševiku adeptiem, kas jau toreiz kā kreisais spārn sastāvēja un darbojās latviešu sociāldemokrātu partijā. Kā vienu no vairākiem var tikai minēt Jansonu-Braunu.

ĻEŅINA UN JANSONA-BRAUNA SADARBĪBA

Jānis Jansons-Brauns jaunībā.

ar liktenīgo 1903.gada kongresu Briselē un Londonā. Apstākļu pazinēji liecina, ka Ļepinam interesē tikai varas kāre, sociālistiskās idejas un strādnieku diktatūra.

1912.gadā Ļepins sasauca savas partijas konferenci Prāgā, kamdēļ meņševiki bija spiesti sasaukt savu konferenci Vīnē. Ļepina iespaids ap šo laiku latviešu sociāldemokratos bija jau tik liels ka uz Vīnes konferenci latvieši deleģē Jansonu-Braunu, lai tas tur

1911.gadā Ļepins netālu no Parīzes atvēra boļševiku partijas propagandistu skolu. Visi skolas lektori ir žīdu tautības, vēlāk pazīstamie boļševiku dūži - Rjazanovs-Goldenbachs, Steklovs-Nachamkes, Davidsons, Voļskis, Rapports, Kamepevs, Zinovjevs un kā balts zvirbulis - arī viens latvietis - mūsu pazīstamais Jansons-Brauns. Hermanis Asaris pastāsta arī par šo biedru idillisko dzīvi. Ļepins pazīst cilvēku dabu un tamdēļ, lai biedrus sev vairāk tuvinātu, viņš tiem, pēc buržuju parauga, rīko jaukas partijas un izbraukumus, saprotams, par partijas naudu. Naudas dažkārt ienāk milzīgas summas. Tā 1909.gadā Krasins vien Ļepinam nodod 300 000 rubļus no 1907.gadā Staļina Tiflisā nolaupītās naudas. Ir taču skaidrs, ka visi šie brāļi ap Ļepinu dzīvo no Ļepina piešķirtiem pabalstiem. Nav iemesla šaubīties, ka tāda kārtība radās un pastāvēja, jau sākot

jauktu meņševiku kongresu. Vēl brīnišķīgāka sadarbība starp Leņinu un Jansonu-Braunu parādās 1916.gada Kintāles konferences laikā. Uz šo konferenci latviešu sociāldemokrātu partija piešķir mandātu (lasi un brīnies) pašam Leņinam. Neviens cits kā Jansons-Brauns piesūta Leņinam šo mandātu no Londonas.

Fēlikss Cielēns savās atmiņās (I sējums 378.- 385.lp.) sīki apraksta Latvijas sociāldemokrātu pakļaušanu Leņina kontrolei 1914.gada Briseles konferencē. Viņš tur izbīda kā galveno Leņina palīgu J.Bērziņu un nodevīgo Auguli. Pēc visas iepriekšējās un vēlākās Jansona-Brauna rīcības spriežot, Jansona-Brauna pret Leņinu vērstā replika: "Jūs šeit darāt kaitīgu šķelšanas darbu. Jūs, dzīdamies pēc savas personīgās varas latviešu sociāldemokrātu partijā, jaucat un šķelat mūsu spēku, vazājat dubļos mūsu slaveno partijas karogu" - ir bijis tīrais teātris, izspēlēts ar nolūku, lai arī turpmāk vēl katram gadījumam Jansons-Brauns paliktu par Trojas zirgu mazinieku spārnā. Šinī brīdī delegātu Auguli Leņins, jādama, jau turēja savos nagos, šādā vai tādā ārpus idejām stāvošā ceļā. Psiholoģiski šāda Jansona-Brauna replika Leņinam droši vien likās vajadzīga, lai neradītu pēkšņu naidu un lūzumu latviešu delegātu vidū. Leņins bija par daudz gudrs politiķis, lai nesaprastu, ka sašķēlusies latviešu sociāldemokrātija viņam maz ko dotu. Katrā ziņā tas nozīmētu zaudējumu viņa mērķiem. Redzams, latviešu delegāti ir bijuši par daudz naīvi, lai to izprastu.

Ļoti svarīga ir Fēliksa Cielēna piezīme par šo kongresu: "Es atzīstos: Drošas aktivitātes trūkums patstāvīgas partijas dibināšanā Briseles kongresā ir manas ilgās politiskās darbības vislielākā kļūda, kuŗai bijušas liktenīgas sekas Austrumeiropas vēsturē" (Laikmetu Maņa, I, 385).

Jānis Jansons-Brauns gāja bojā 1917.gada 13.aprīlī, braucot ar angļu kuģi "Sara", ko netālu no Bergenas nogremdēja vācu zemūdene (zviedru laikraksts "Politiken" 25,4.17.).

LEŅINS UN VIŅA PRIEKŠTEČI

Daudziem vakarzemju politiķiem un vēsturniekiem Ļeņina Krievijā ievestais lieliniecišs vēl šodien ir neatrisināta mīkla. Tas ir izskaidrojams ar to, ka nepem vērā anarchistu Michaila B a k u p i n a un Sergeja Ņ e č a j e v a lielo iespaidu uz Ļeņina ideoloģiju un darbību.

Turpmāk sniedzu saīsinātu pārskatu par šiem krievu anarchistiem.

M. A. Bakupins.

BAKUŅINS, Michails Aleksandrovičs (1814-1876), krievu anarchists un Kārļa Marksa pretinieks, ir Tveras guberņas krievu muižnieka atvase. Pēc kaņaskolas beigšanas Pēterburgā 1832.g. viņš iestājas armijas dienestā. Kalpošanu tanī jau pēc nedaudz gadiem pārtrauc. 1841/43.gados Vācijā studē filozofiju. Pastāvošās filozofijas sistēmas viņu neapmierina, kamdēļ sāk attīstīt savas teorijas, ka pastāvošā sabiedrības iekārta ir sagraujama un atvietoājama ar jaunu iekārtu, kas dibinātos uz individa vispilnīgāko brīvību. 1840.gadu sākumā, darbojoties daudzās Eiropas sociālistu un komūnistu organi-

zācijās, Bakupins iepazīstas un nāk sakaros ar tādām tā laika slavenībām kā Prudons (Pierre Prudhon 1809/65) un Kārlis Markss. Tāda Bakupina darbošanās Krievijas valdībai nepatika, un cars viņam

pavēl atgriezties dzimtenē. Kad Bakupins pavēli ignorē, valdība konfiscē viņa īpašumus Krievijā.

1948/49. gadu revolūciju laikā Bakupins jo dzīvi piedalās vairākās Eiropas valstu revolūcijās. Tamdēļ 1849. g. Drēzdenē viņu arestē un par pretvalstisku darbību tiesas viņam piespriež nāves sodu, ko viņš gan neizpilda, bet 1851. g. Bakupinu izdod Krievijas valdībai. Pēdējā to savukārt soda ar mūža katorgu un izsūta uz Sibīriju. No turienes viņš 1861. g. izbēg un apmetas uz Anglijā. Ap 1865. g. Bakupins nodibina jo tuvas sakarus ar Kārli Marksu un iestājas tā dibinātā Pirmā Internacionālē. Drīz vien rodas starp minētajiem lielas nesaskaņas, it sevišķi par lietojamām metodēm, kā būtu sagraujama vecā un izkaļojama jaunā sabiedrības iekārta.

Bakupins nav vīrs, kas padotos Marksa vienvadībai un tamdēļ Pirmās Internacionāles locekļu vidū nodibina savu slepenu piekritēju grupu. Sazvērestība nāk gaismā, un Marksam izdodas panākt to, ka Bakupinu ar visu sazvērnieku grupu izslēdz no Pirmās Internacionāles rindām.

1876. gada 1. jūlijā Bakupins mirst Bernē, un viņa grāmata "Dievs un valsts" iznāk tikai pēc autora nāves.

Otrs ievērojams krievu anarchists Ņečajevs.

Sergejs Gennadijevičs Ņ e č a j e v s (1847/82) bija kāda krievu pareizticīgā priesterā dēls. Bija arī sagatavots priesterā amatam un tikai pagaidām 1868. gadā kādā Pēterburgas skolā mācīja reliģiju. Šinī laikā viņš pievienojās revolūcionāru studentu grupai un izvirzījās par tās vadoni. Bet policija negulēja un Ņečajevu kopā ar studentu grupu arestēja un bargi pratināja. Pēc tam Ņečajevu nolika zem policijas uzraudzības.

Tā laika apstākļos šo ļoti parasto atgadījumu Ņečajevs izmanto savas personas izcelšanai citu sazvērnieku acīs. Mistiskā ceļā draugu rokās nāk Ņečajeva rakstīta zīmīte, ka policija viņu arestējusi un pašureiz viņš tiekot vests uz kādu nezināmu cietoksni. Revolūcionāri arī tam notic un sarīko pat demonstrāciju pret Ņečajeva arestēšanu.

Tanī pat laikā mūsu Sergejs ar viltotiem dokumentiem šķērso Krievijas robežu un dodas uz Šveici pie Bakupina. Pēdējam viņš iegalvo, ka tikko esot izbēdzis no Pēterā-Pāvila cietokšņa un ka viņš esot studentu revolūcionārās kustības vadītājs Krievijā, un ka bez tam esot arī Krievijas revolūcionārās komitejas delegāts. Skepti cisms nebija Bakupina dabā, un viņš noticēja visam, ko vien Ņečajevs stāstīja.

Kopīgi viņi sastādīja un Žepēvā iespieda kādu duci proklamāciju,

Sergejs Nečajevs.

Bez tam abi blēži no kāda Bachmetjeva ziedota fonda ar Hercena un Ogareva palīdzību izdabū 10.000 franku (400 angļu mārciņu). Nečajeva Šveices vizīti tamdēļ var uzskatīt par sevišķi izdevušos 1869.g. beigās viņš ar paku proklamāciju slepeni atgriežas Krievijā, kurū savukārt atkal decembra vidū atstāj. Triju mēnešu ilga uzturēšanās Krievijā izrādījās liktenīga visam Nečajeva mūžam.

Tā kā viņš no visiem revolūcionāriem prasīja absolūtu savu pāvēļu izpildīšanu, tad notika tā, ka Maskavas students Ivanovs bija iestājies kādā Nečajeva dibinātā piecu vīru grupā un izrādīja tendenci nepaklausīt Nečajeva rīkojumiem. Nečajevs uzskatīja tādu lietu par izravējamu pašā saknē vēl jo vairāk tamdēļ, ka baidījās no Ivanova nodevības. Viņam izdevās pārlicināt citus grupas

lai vēlāk tās Nečajevs izplatītu Krievijā. Lai vēl vairāk paceltu Nečajeva prestižu krievu revolūcionāru acīs, Bakupins tam izdeva sekojošu savas, arī nesošas un fiktīvas, organizācijas apliecību un tā skanēja:

"Šis uzrādītājs ir viens no Pasaules Revolūcionāru Alianses, Krievijas nodaļas, pilnvarotiem pārstāvjiem. Nr. 2771.

parakstījis -
Michael Bakupin".

Skaitlis 2771 nozīmē, ka Aliansei ir 2771 biedrs. Arī zīmogs ir uzspiests, un ieraksts tanī skan "European Revolutionary Alliance Central Committee".

Par šo jauno izdomāto Aliansi pēc tam nekas vairs netika dzirdēts, un tanī minētos 2771 biedrus neviens nav redzējis.

locekļus un arī sevi, ka Ivanovs ir jānonāvē, ko arī pašrocīgi izdarīja. Līķi drīz vien atrada un arī slepkavības sīkumi plaši tapa zināmi. Radās liels satraukums visplašākās sabiedrības aprindās.

Šī slepkavība, kuŗu rakstnieks Dostojevskis izlietoja kā temu savam romānam "Velni", notika 1869.g. 21.novembrī un piespieda Ņečajevu steidzīgi atstāt Krieviju. 1870.gada janvāra sākumā viņš atkal bija Šveicē. Abi ar Bakupinu tad panāca, ka Ogarevs viņiem izmaksāja atlikumu no Bachmetjeva fonda, 10.000 franku.

Zīmīgs ir fakts, ka par saņemto naudu Ņečajevs atteicās parakstīt kvitējumu aizbildinādamies, ka viņa organizācija nemēdzot izdot kvītis.

Par Ivanova noslepkavošanu Krievijas valdība no Šveices pieprasīja izdot Ņečajevu tiesāšanai, kamdēļ viņš bija spiests izceļot uz Angliju. Par viņa darbību tur ir palikušas tikai trūcīgas ziņas. Pēc divi gadi Ņečajevs atgriezās Šveicē un konspiratīvi apmetās Cīrichē. Viņu nodeva poļu emigrants Stempkovskis un Šveice to savukārt izdeva krieviem. Pēterburgā sekoja Ņečajeva tiesāšana un tiesa par Ivanova noslepkavošanu piesprieda 20 gadu katorgu, kas īstenībā nozīmēja izsūtīšanu uz Sibīriju. Bet valdība jutās spiesta izvēlēties šī bīstamā jauneklā drošāku noņemšanas vietu un tas bija Pēterā-Pāvila cietoksnis. Pēc deviņu gadu ieslodzījuma viņš tur mirst, smaga veida skorbuta (cinga) pievarēts.

Ņečajeva ideoloģijas kvintesence atrodama viņa

REVOLŪCIONĀRA KATECHISMĀ.

Daži vēsturnieki domā, ka šis traktāts ir sastādīts, Bakupinam līdzdarbojoties. Bakupins pats to ir kategoriski noliedzis. Patiesība laika galu galā būs tā, ka šo katechismu ir izdomājis un sastādījis tikai pats Sergejs Ņečajevs. Šo domu pastiprina arī fakts, ka katechismu krievu policija atrada kratīšanā starp Ņečajeva cīnītājiem. Tas bija uzrakstīts mazā grāmatīnā, un teksts bija kodēts. Ņečajeviešu lielās 1871.g. jūlija-augusta prāvas laikā krievu tiesa to atšifrēja un katechisma saturu izlietoja kā apsūdzības materiālu pret Ņečajevu un viņa 171 līdzapsūdzētiem.

L'Alliance de la democratie socialist to savukārt publicēja, VIII, Le catechisme revolutionnaire 90/95 lp.

Šī revolūcionārā katechisma daļējs teksts skan sekojoši:

"Revolūcionārs ir vīrs, kas stāv ārpus visa cita. Viņam nav personisku interešu, pat ne savas personas vārda. Viss viņš ir vienas

vienīgas intereses, vienas domas, vienas vienīgas kaislības pārņemts un tā ir revolūcija. Savā visdziļākā būtībā viņš ir, ne tikai vārdos, bet arī darbos, sarāvis visas saites ar šīs dienas sabiedrību un ar visu civilizēto pasauli, ieskaitot visus tās likumus, paražas, noteikumus un morāli. Ja viņš šinī sabiedrībā turpina dzīvot, tad to viņš dara tikai kā šīs sabiedrības nesamierināms ienaidnieks ar vienīgo nodomu sevī to iznīcināt. Viņš nicina visas doktrīnas un noliedz kultūru un izglītību, atstājot tās nākošo paaudžu ziņā.

Viņš atzīst tikai vienu zinātni: sagraušanas un iznīcināšanas zinātni, un lai pēdējā viņš būtu lietpratējs, tad viņš studē mehaniku, fiziku, ķīmiju un varbūt vēl medicīnu. Sekojot tam pašam mērķim, viņš dien' un nakti pēta cilvēku būtnes, viņu ieradumus, lomas, kādās viņi mēdz uzstāties šīs sapuvušās pasaules iekārtas visu slāņu sabiedriskā saspēlē. Viņš nicina sabiedrisko domu. Viņš nicina valdošās morāles kodu, kur vien tas parādītos. Viss, kas veicina revolūcijas uzvaru, ir priekš viņa morālisks. Viss, kas to aizkavē, ir amorāls un krimināls. Viņš nezina žēlastību pret carismu un vispār pret visas sabiedrības uzbūvi, un viņš no tiem negaida nekādu žēlastību pret sevi. Starp tiem un viņu pastāv nebeidzams un nepārtraukts karš līdz nāvei, atklāts un arī slepens.

Viņam sevi jānorūda, lai spētu pānest spīdzināšanu. Viņš ir bargs pret sevi un viņam vajag būt cietam arī pret citiem. Visas maigās un vājinošās jūtas kā, piemēram, sakarā ar radniecību, mīlestību, patiesību un pat godu, ir sevi jāat-

vieto ar vienīgo augsto revolūcijas kaislību. Vipam eksistē tikai viena jūsma, viena atmaksa, viens gandarījums - revolūcijas sekmes. Nesaudzīgi izvedot cietsirdīgu iznīcināšanu, vipam vajag būt sagatavotam pašā bojā ejai, vai arī ar pašā rokām sagraut visu, kas kavētu revolūcijas gaitu. Īsts revolūcionārs ir jau pēc savas dabas imūns pret romantismu, slavinajumiem un aizvainojumiem.

Pat personisks naids un atriebība ir aizliegta. Revolūcionāra sajūsma vipu vada katrai dzīves dienai cauri, bet tai arvien jābūt savienotai ar aukstu aprēķinu. Visos laikos un visās vietās vipam jādarot tas, ko prasa revolūcijas intereses, izvairoties padoties savām personiskām nosliecēm.

Draudzības un saistību pakāpi attiecībā uz biedru revolūcionāru noteic vienīgi šī biedra derīgums revolūcijas lietai. Katram biedram ik brīdī vajag būt sasniedzams zināms skaits pirmās un otrās pakāpes revolūcionāru. Tie ir jāuzskaita par revolūcionāro kapitālu, kas ir nodots vipa rīcībā. Tā uzticētu kapitālu vipam paskopi jātērē un jācenšas no tā apgūt pēc iespējas vairāk. Ja biedrs iekrīt un tagad jāizšķir, vai vipu glābt vai nē, revolūcionāram jāignorē visas personiskās jūtas un jāvadās vienīgi no tā, vai glābšana šinī gadījumā nesīs kādu labumu revolūcionārai lietai. Vipam jāizšķir, vai biedra derīgums atsver tos revolūcionāros spēkus, kas būtu izšķiežami viņa glābšanai. Lēmumam jāatbilst faktiem. Sliktākais, kas priekš revolūcionāra var būt, ir tas, ja vipš nes sevī šīs pasaules radniecības, draudzības un mīlestības saites.

Vipš nav nekāds revolūcionārs, ja ļauj kaut kam krustot ceļu.

Lai sasniegtu savu nesaudzīgās iznīcināšanas mērķi, revolūcionārs ir spiests dzīvot sabiedrībā un izlikties, ka vipš ir pilnīgi atšķirīgs no tā, kas vipš īstenībā ir, jo vipam ir nepieciešams iekļūt visās vietās: Visās augstākajās un vidējās aprindās, veikalnieku pasaulē, valdības aprindās, birokratijā, militārajā un literātūras pasaulē, jā, Trešajā Departamentā un pat cara Ziemas pili

Katechisms tālāk norāda, kā revolūcionāram jārikojas: Visa ļaunā sabiedrība jāsadala zināmās kategorijās.

Pirmā kategorija sastāv no cilvēkiem, kas nolemti tūlītējai nāvei. Sarakstus sastādot, attiecīgās personas vietu tanis nenoteic visvairāk nepatīkama vai tautas naidīgums pret vipu. Taisni tieši tāds blēdīgums un ļaunums, kas izsauca ienaidību, var būt pat derīgi tanī ziņā, ja tautā tie rada dumpošanos. Tamdēļ kā pirmie būtu likvidējami tie, kas visvairāk apdraud revolūcionārās organizācijas, vai kuŗu vardarbīga likvidēšana ienestu valdības aprindās sajukumu un uztraukumu, ka ir zaudēts gudrākais un enerģiskākais varas balsts.

Otrā kategorija sastāv no personām, kuŗas pagaidām tiek saudzētas, ja tās ar saviem noziegumiem spiež tautu dumpoties.

Trešo kategoriju sastāda augststāvošu personu majoritāte, kuŗi, lai arī neizceļas ar sevišķu gudrību vai enerģiju, bet kuŗiem ir vara un iespaids sakarā ar iepemamo posteni, bagātību vai sakariem. Vipī jāiepepķē tādos stāvokļos, kur vipī tiktu iejaukti netīros

darījumos. Pēc tam tad mēs viņus varam iejūgt mūsu lietas ratos un viņu iespāids un kapitāls pārvērtīsies par neizsmēļamu avotu visai mūsu darbībai.

Ceturrtā kategorija sastāv no visādu nokrāsu liberāļiem un godkāriģiem valstsvīriem. Revolūcionāru pienākums ir pievienoties tādiem un viņu programmā darboties līdz, lai apgūtu noslēpumus, pēc kam viņi ir pilnīgi mūsu rokās.

Piektā kategorija sastādās no revolūcionāriem teorētiķiem un sazvērniekiem, kuŗu raksti tos pataisa par lielām figūrām, lai gan tikai uz papīra un pašu aprindās. Viņus vajag arvien uzmundrināt un ļaut publicēt riskantas deklarācijas. Pēdējās lielākai viņu daļai maksās galvas, bet atlikušais mazākums taps par īstiem revolūcionāriem."

Par strādājošo masu kustību un revolūcijas dziļāko būtību un jēgu Ņečajevas "Revolūcionāra katechismā" lasām sekošu:

"Mēs esam pārliecināti, ka strādājošo masas var apgūt pilnīgu brīvību un laimi tikai ar visu aptverošu un grāvēju tautas revolūciju. Tamdēļ mēs pieliksim visus mūsu spēkus un visus mūsu līdzekļus, lai veicinātu un izplatītu apspiešanu un ļaunumu; kamēr vien netiek salauzta tautas pacietība un tā jūtas spiesta uzsākt vispārēju sacelšanos.

Zem revolūcijas jēdziena mēs nesaprotam labā kārtībā norītošu kustību pēc Vakarēiropas parauga, kuŗa apstājas īsi pirms uzbrukuma īpašuma tiesībām un tradicionālās, tā sauktās civilizācijas morāles kodam. Ja revolūcijas uzdevums ir atnest glābšanu krievu tautai, tad

revolūcijai jāizravē visa tradi-
cionālā iekārta kopā ar tās klašu
struktūru. Nākotnes sabiedrības or-
ganizācija augs un attīstīsies uz
un no tautas dzīves nepieciešamī-
bu pamata. Bet tas viss ir nākošo
paaudžu uzdevums.

Mums jāzina, ka, ja mēs gribam
tikt tuvāk pie tautas, mums jāap-
vieno mūsu intereses ar to elemen-
tu interesēm un centieniem, kuŗi
jau no Moskovijas pašiem sākumiem
nav pārstājuši protestēt, ne ar
vārdiem vien, bet ar darbiem pret
visu to, kam ir sakars ar valsts
varu: pret aristokratiju, birokrati-
ju, baznīcu, tirgotājiem un riji-
giem "kulakiem". Mums jāsadodas ro-
kās ar mežonīgajiem bandītiem un
lielceļu laupītājiem, kas ir vienī-
gie istie revolūcionāri Krievijā.
Saliedēt viņu saskaldītās pūles
vienā neuzvaramā un visu sagraujo-
šā spēkā, tas ir viss un galvenais
mūsu pagrīdes organizācijas uzde-
vums..... Bandītisms ir visvairāk go-
dātā Krievijas nacionālās dzīves
forma. Bandīts ir revolūcionārs,
kas neplātās ar tukšām frazēm un
necitē grāmatu daiļrunas. Viņš ir
neapturamais, nenogurstošais un
visenerģiskākais revolūcionārs sa-
vā darbībā".

Tik tālu Ņečajeva teksts.

Tiesa savā ziņā pārcentās un Ņečajeva Revolūcionāra katechismu
ļāva brīvi un plaši publicēt. Tas savā ziņā ārkārtīgi veicināja
anarchisma ideju iesakpošanos visplašākās krievu tautas aprindās,
it sevišķi nenobriedušu skolēnu un studentu masā. (Skat. šī sēju-
ma nodaļu "Krievu inteliģence". Lorda Hamiltona "Yesterdays".)
Autors personiski atceras, ka savas abiturijas laikā pie Ivanovo-
Vozpesenskas reālskolas 1910.gadā, nākot sakaros ar turienes vecā-
ko klašu skolniekiem, ar pārsteigumu konstatēja, cik sajūsmināti
tie minēja man toreiz vēl nepazīstamo Ņečajeva vārdu un citēja
viņa ideoloģijas tezes.

Jāpasvītro fakts, ka taisni krievi ir bijuši tie, kam piekritusi liela loma daudzu Eiropas revolūcionāru komitejās. Bet ne uz vienu citu politisku novirzienu tie nav atstājuši tik liktenīgi ļaunu iespaidu, kā uz pasaules anarchistiem. Tādus ideālistus kā Pjēru Prudonu (Pierre Proudhon) un Maksī Stirneru (Max Stirner) vēlāk aizstāja dunča, dinamīta un bumbu doktrīnas sludinātāji. Tie nebija francūži, nedz vācieši vai angļi, bet pavirši kultūras aplaizīti austrumzemju barbari, ar krievu nekultūras zīmi uz vaiga. Markss un Engelss Ņečajevas tezes apzīmē par "tipisku kazarmju komūnismu".

Laikmeta liecinieku atsauksmes par Ņečajevas personību un darbību ir vairāk nekā negatīvas.

Bakupina atsauksme skan:

"Ja jūs viņu iepazīstināt ar savu draugu, viņa pirmais mērķis būs radīt domstarpības, skandalu un intrigas starp jums un spiež jūs uzsākt strīdu. Ja jūs draugam ir sieva un meita, viņš centīsies to pavest un sagādāt tai bērnu, lai tādā ceļā viņu izrautu no konvencionālās morāles saistībām un iepepķātu to pretī viņas pašas gribai revolūcionārā akcijā pret sabiedrību."

Atliek tikai izsaukties: un tāda morāliski sapuvuša cilvēka principus ļepins vēlāk izvēlējās par sava mūža darba vadzvaigzni!

Trāpīgu un nievājošu raksturojumu par pečajevistiem sniedz mums krievu revolūcionāre Natalija Hercena savā vēstulē kādai draudzenei:

"Esi ļoti piesardzīga satiksmē ar visiem krieviem, kas pēdējā laikā ieradušies (Šveicē). Neaizmirsti, ka viņu vidū sāk veidoties jauna tipa cilvēks "ā la Ņečajev", kaut kas līdzīgs revolūcionāram jezuītam, kas ir gatavs izdarīt kaut ko nelietību, lai tikai sasniegtu savu mērķi, t. i., revolūciju Krievijā. Lai to sasniegtu, viņš visbezkaunīgākā kārtā atļaujas melot, neatļauti lasīt citu vēstules, zagst dokumentus, vēstules utt... Tādi ir fakti, Maša. Tas ir vienreizēji atbaidošs".

Savus principus (Revolūcionāra katechisma) Ņečajevs piekopa ne tikai attiecībā uz saviem ienaidniekiem, bet tāpat uz saviem tā sauktiem draugiem. Viņš apmānīja katru, ko vien satika, un kad vairs nevienu apmānīt nespēja, tad arī viņa spēki bija galā. Ņečajevs bija neparasts un pārsteidzošs fanātiķis, pārgalvja un rupja tēviņa maisījums (Carr, E.H. "Bakunin", London 1950).

Daudziem Eiropas un Amerikas politiskiem darbiniekiem ļepina lielniecisms Krievijā pat līdz pēdējam laikam ir palicis vēl neatrisināta mīkla un problēma. Krievu lielnieki visu pasauli ir

centušies pārliecināt, ka viņi esot marksisti. Brežņevs pat ir oficiāli un publiski deklarējis, ka viņi esot eiropieši un demokrāti.

Lai pilnīgi izprastu šī Nečajeva Revolucionāra katechismu, tā saturu un garu, lasītājam ieteicu to izlasīt vairākas reizes. Šo rindīņu autoram katechisma paragrafi valdonīgi uzdveš to elles gaisotni, ko Latvijā radīja krievu okupācija Baigajā gadā. Sen mirušā Nečajeva tezes nemaldīgi vadīja krievu okupācijas varas darbību nelaimīgajā Latvijā.

Anarchistu vidū Nečajevs ir visai divains tani ziņā, ka viņu nevar atzīt par istu anarchistu, bet gan tikai kā revolucionāras dik-tātūras apustuli. Viņam galvenokārt rūp sazvērestības, terrora līdzekļi un papēmieni, bet ne kaut kādi ideāli mērķi. Bezvalsts sabiedrībā "tautas atriebības" ceļā viss ir atļauts. Nečajeva idejas daudzus valdzināja 1905.gada revolūcijas laikā. Pat ilgus gadus pēc 1917.g. revolūcijas pečajevisms un bakupinisms bija ļoti iespaidīgi Krievijā (Encycl.Brt. - Bakunin).

Līdz šim pilsoniskie vēsturnieki ir par maz vērības piegriezuši Sergeja Nečajeva darbībai un idejām.

Ar savu valdonīgo personību viņš ir spējis pakļaut ne tikai laika biedrus, bet arī tiem sekojošās paaudzes. Viņa darbošanās beidzas jau ar mūža 25. gadu un personiski neko taustāmu viņš nav sasniedzis. Tieši viņam bija pavisam nedaudz sekotāju un tie paši stulbepi un nekādā ziņā tādi, kurus varētu saukt par mācekļiem.

Kā tas no viņa Katechisma izriet, Nečajevs neticēja ne demokrātijai, nedz cilvēka labai dabai, bet tikai revolūcijai. Viņa pamatteze ir, ka tādas lietas kā morāle nemaz neeksistē un ka revolūcijas labā ir atļauts lietot kaut kurus noziegumus, kas vien likumos ir paredzēti, sākot ar blēdību un beidzot ar slepkavību. Viss tas ir teicams un likumīgs, ja vien izdarīts revolūcijas labā.

Pagājušā gadsimteņa beigās un XX g.s. sākumā revolucionāri "Nečajevas" un "pečajevisma" vārdus uzskatīja it kā nolādētus un neminamus, un katram godīgam marksistam tie bija pseudorevolucionārisma iemiesojumi. Pēc 1917.gada krievu revolūcijas Nečajevu, kas ilgus gadus bija dēvēts par blēdi un visu ideālu apgānītāju, Ļeņina lielinieki piepeši nostādīja kā pirmā lieluma revolucionāro zvaigzni. Nebija tāda lielinieku preses organa, kas 1917-25.gados nebūtu atkārtoti publicējis rakstus par Nečajevas dzīvi, viņa likteni, vai viņa idejām un principiem.

Zinātnieki, pētidami Nečajevas darbību, idejas un tā laika vēsturi, drīz vien uzdūrās uz Nečajevas ideju spēcīgu atbalsi Ļeņina revolucionārā darbībā. Piepeši radās atskārsme, ka lieliniecisma

ceļš un tā rīcība ir pārsteidzīgi līdzīga tam, ko Ņečajevs propagandējis sava revolūcionāra katechisma tezēs. Līdz ar to neizbēgami iznira doma, ka ne Leņins, bet Ņečajevs ir krievu lieliniecisma īstais pirmtēvs. Tādā gadījumā Leņina attiecības un saistības ar marksismu ir jāuzskata par tādām pašām, kā Ņečajeva attiecības pret to. Pēdējais no visa marksisma atzina tikai 1847.gada Marksa manifestu un to arī tikai kā līdzekli savu ideju un mērķu atbalstam.

P i e p e š i i z n i r s t s a t r a u c o š a a t -
s k ā r s m e , v a i t i k a i K r i e v i j a s b o ļ -
š e v i s m s r e s p . l i e l i n i e c i s m s n a v
j a u n a v e i d a ņ e č a j e v i s m a u z p l ū d u m s
u n n e k ā d ā z i p ā m a r k s i s m a i z p a u -
d u m s ? !

Tikko šāda atskārsme parādījās Eiropas presē, kā kāds fantoms vai kāds viņpasaules spoks, Ņečajeva vārds, kā uz burvja mājienu, pazuda ne tikai no Krievijas preses slejām, bet arī no vārdnīcām, un pat Krievijas enciklopēdijas teksts par Ņečajevu saruka līdz minimumam.

Par Ņečajevu 1913.gadā V.V.Glinskis savā Pēterburgā iznākušajā grāmatā "Revolūcionārais laikmets Krievijā no 1861. līdz 1881. gadam" raksta:

"Krievu revolūcionārā kustība ar Ņečajevu ieguva itin nozīmīgu personību, kas ar savu darbību daudzus revolūcijas pagriezienus jau iepriekš noteica, uzskicēja ceļus tās attīstībai un uzrakstīja prologu tās vēsturei".

1923.gadā Maskavā iznāk M.Kovalenska grāmata "Krievu revolūcija tiesu procesos un memuāros", kur mēs lasām sekošu Ņečajeva slavinājumu:

"Kāda gan grandioza figūra uz krievu revolūcijas ceļa! Varenas organizatora dāvanas, varena revolūcionāra enerģija, nesaudzīga kara pieteikums visai vecajai pasaulei, kas bojāejai un pazušānai polemta. Ņečajevs noliedz vecās pilsoniskās pasaules morāles priekšvērtību. Tās vietā stājas jauna ētika, revolūcijas ētika, un cīņā par tās pastāvēšanu ir atļauti visi līdzekļi. Ar pērkondārīgu lozungu "visu priekš revolūcijas" mūsu priekšā nostājas superrevolūcionārs Ņečajevs. Ar visiem iespējamajiem līdzekļiem viņa ciešie pēcnācēji cenšas no Ņečajeva atraisīties, bet tādi kā "zemes un brīvības" vīri nespēj neko citu, kā turpināt gājieni Ņečajeva pēdās. Ņečajeva ģenijs zīmogs uzspiežas visai sekojošai Krievijas revolūcijas gaitai".

Kovalenskim un vairākiem citiem seko Aleksandrs Gambārovs ar grāmatu "Strīdus ap Ņečajevu", Maskavā 1926.gadā.

Šī ir ļoti nozīmīga grāmata krievu revolūcijas vēsturniekiem, kā vadonis Krievijas lieliniecisma un ļepinisma pareizai izpratnei un novērtēšanai. Ņečajevs ir centies XIX gadusimteņa 60.un 70. gadu gadmijās formulēt revolūcionāra komūnisma principus. Ņečajevs ir pirmais vēstnesis, raksta Gambārovs, par to lielo apvērsumu, kas notika 1917.gada oktobrī. Bez tam viņš Ņečajevu nostāda kā parauga boļševiku.

"Ļaužu masas, kas 1917.g. oktobrī nostājās pret kapitālisma bastioniem un revolūcijas viltus draugiem, taču sekoja Ņečajeva lozungiem. Arī Pađomijas sabiedrisko sadzīves formu uzbūvi Gambārovs atrod kā tiešu Ņečajeva ideju atspulgu" (Michael Pravdin - Netschajew von Moskau verschwiegen. Atheneum.).

Tālāk Gambārovs pasaka, ka Ņečajevs nav bijis marksists. No vākarzemju autoriem viņš esot aizpēmis tikai to, kas tieši derīgs revolūcionārai darbībai. Gambārovs beidzot vēl pieteic, ka šim viņa darbam par Ņečajevu sekošot daudz plašāks un pamatīgāks pētījums.

Šādās cerībās viņš tomēr rūgti vilās. Jo bija 1926.gads.

"Viss tas", tālāk raksta Gambārovs, "ko Ņečajevs vēl tālas nākamības laikos paredzējis, bet ko vēsturisku apstākļu dēļ nevarēja dibināti apstiprināt, viss tas atrada savu pilnīgāko un dziļāko īstenošanos krievu komūnistiskās partijas cīņas taktikā un metodēs šīs partijas vēsturiskā gaitā.

Pietiek, ja visu, ko Ņečajevs rakstījis, pamatīgi izlasa un analizē, lai nāktu pie slēdziena, ka viņa programmas bāze pamatojas uz tā paša cīņas veida, kas ar savu kristalliskaidro piepildījumu ir tikai krievu boļševismā atradis. Nedz pirms, nedz pēc Ņečajeva nekā tamlīdzīgs mūsu kustībā nav noticis. Ņečajevā mēs atrodam boļševiku cīņas taktikas elementus".

Visu iepriekš teikto izvērtējot, mums jāpēm vērā sevišķi tas apstāklis, ka tādus vārdus teic viens no redzamākiem Krievijas boļševiku vēsturniekiem-ideologiem. Viņš, starp citu, atrod arī lielu līdzību starp ļepina un Ņečajeva garīgo virsbūvi. Tā par Ņečajevu viņš izsakās:

"Ņečajevs nebija teorētisks, bet galvenokārt praktisks revolūcijas lietās. Pareizus līdzekļus un ceļus ieteikdams, viņš veicināja sociālistiskās revolūcijas triumfu, jo kas viņam pašam neizdevās, to daudz gadu vēlāk panāca boļševiki, kuŗi praksē lietoja tos līdzekļus, ko priekš tam bija ieteicis Ņečajevs. Ja vien mēs atmetam

XIX g.s. 60-to gadu specifisko terminoloģiju, tad katrs profesionāls revolūcionārs, katrs boļševiks neliegs savu parakstu zem Ņečajeva katechisma paragrafiem”.

Kā jau iepriekš minēju, 1917.gada revolūcijas priekšdienās vārdi "Ņečajevs" un "ņečajevisms" bija visneieredzētākie, jo Ņečajevu uzskatīja par viltus revolūcionāru un, sakarā ar viņa Revolūcionāra katechisma saturu un studenta Ivanova noslepkavošanu, vairāk par noziedznieku nekā par revolūcionāru.

Bet jau ar XX g.s. sākumu Ņečajeva sludinātā varas lietošana ir vairākkārt reālizēta, kā, piemēram, 1905.gada atentātos un laupīšanās, kā arī ļoti spējīgā Krievijas ministru prezidenta Stoļipina noslepkavošanā utt.

Līdz ar lielinieku nākšanu pie varas 1917.gadā, uzskati par Ņečajevu krasi mainījās un viņu sāka izcelt kā pirmā lieluma zvaigzni revolūcionāru vidū. Krievu vēsturnieki, pētīdami Ņečajeva dzīves norisi, viņa principus un idejas, nāca pie slēdziena, ka taisni lieliniecisms ir gājis to ceļu, kuŗu nospraudis Ņečajevs. Nepagāja pat desmit gadi, kad presē tika atklāti deklarēts, ka Ņečajevs ir bijis lieliniecisma tēvs un ka neviens īsts lielinieks nemaz nedrīkst citādi domāt. Tapa pat apgalvots, ka lielinieku valsts iestādes tikai nedaudz atšķiŗas no tām, ko Ņečajevs plānojis.

Bet visi zināja, ka Ņečajevs ir bijis marksisma noliedzējs, un ja augšminēto atziņu pieņem par pareizu, rodas smags jautājums, kā da loma tad piekrīt Ļeņinam lieliniecisma radīšanā un nodibināšanā? - Ļeņins ir ņečajevists un ne marksists, kā viņš to nereti liek saprast. Vai tādā gadījumā lieliniecisms īstēnībā nav tikai ņečajevisma paveids un nevis kaut kāds marksisms?

Tādi loģiski secinājumi pasaules acīs varēja sagraut Ļeņinisma un lieliniecisma prestižu. Tādu briesmu nojauta Padomijā radīja nopietnas sekas. Kā uz burvju mājienu visi Ņečajeva slavinājumi presē un pat enciklopēdijās saruka līdz nepieredzētam minimumam. Vārdi "Ņečajevs" un "ņečajevisms" atkal top par lamu vārdiem un par viltus revolūcionāra apzīmējumu. Tas nozīmēja diktatorisku valsts varas aizrādījumu, ka krāmēšanās ap Ņečajeva vēsturisko nozīmi Krievijā ir galīgi jāpārtrauc.

Izskaidrojumu tādām veco vērtību pārvērtējumam zināmā mērā sniedz sekojoši fakti:

Tanī laikā Ļeņins jau bija miris un Staļins rīkojās ap to

problēmu atrisināšanu, ko jau 1903. gadā bija pareģojis Pļechanovs, un proti:

Staļins priekš sevis centās apgūt neatbildīgu vienas personas diktātūru, kurā no Dieva žēlastības visavarā koncentrētos vienā personā. Staļinam bija pāri palicis vairs tikai viens pretinieks - Trockis, kurū viņš beidzot arī likvidēja.

Tādas radušās ideoloģiskas tendences labad par Ļepinu un Ņeča-jevu, Gambārova otrā solītā grāmata par Ņečajevu nekad vairs nepārādijās, bet Gambārova tezes bargi nostrostēja Jurijs Steklovs un Boriss Kozmins.

Lielinieki Staļina vadībā centās apmānīt Eiropas un citu zemju revolūcionārus un apslēpt faktu, ka viņi ir bijuši un paliek Ņeča-jeva skolēni un viņa katechisma izvedēji dzīvē, bet nekādā ziņā nav nekādi marksisti. Marksa idejām seko tikai par tik, par cik tas nekavē pečajevisma izvešanu dzīvē.

Par savām idejām un darbiem Ņečajevs samaksāja ar deviņu gadu ieslodzījumu un galu galā pat ar savu dzīvību. Bet viņa pēckapa gājieni ir atnesuši Krievijas cara Aleksandra II nāvi, jo to orga-nizēja Ņečajeva revolūcionāra katechisma garā. Bet tālāk viņa sis-tēma Ļepina, Staļina un citu vadībā ir pakļāvusi ceturtdaļu vai pat vairāk no mūsu zemes lodes. Vai šis jautājums tad nav ar bez-galīgi lielu nozīmi ne tikai latviešu tautai un Baltijas valstīm, bet arī Eiropai un visai pasaulei?

Nav svarīgi, vai Krievija ir marksistiska vai pečajeviska, bet ja boļševiki lieto Marksa vārdu tikai kā masku, kā politisku iero-cī tautu mānīšanai, pie kam paši rīkojas kā tirākie pečajevisti, ar visām Ņečajeva diktētām nelietībām un noziegumiem, tad tāda rīcība ir uzskatāma par visas kultūrālās pasaules apdraudošu rēgu.

1955. gadā Londonā iznāca bij. Padomijas ārlietu ministra Mak-sīma Ļitvinova grāmata "Atzīmes dienasgrāmatā". Tur mēs lasām:

"Tas Koba (Staļins) ir pavisam savāds cilvēks, marksisma un vis-krasākā pečajevisma maisījums. Ne jau ar kādu labu nolūku viņš pa-vēlēja izpemt no tiesu arhīviem Ņečajeva lietas sējumus. Ņečajevs, savu studenta Ivanova noslepkavošanu aizstāvēdams tiesas priekšā, bija deklarējis:

"Revolūcijas vadopi līdz šim ir tikuši uzvarēti tikai tamdēļ, ka viņi ir darbojušies kā augstas morāles cilvēki. Viņu pretinie-ki lietoja nemorālus papēmienus un tamdēļ viegli uzvarēja. Es gri-bu parādīt, ka revolūciju vadītājiem jābūt caur un cauri amorāliem, lai varētu cīpā uzvarēt. Viņiem jāmacās melot, apmānīt, izlikties,

slepeni un no muguras uzbrukt, jo plaši lietot indi, dunčus, lodes, apmelot un nomelnot, ienaidnieku nostādīt par negodi, viss tas pirms viņa nonāvēšanas...”

Vēsturnieki domā, ka šī grāmata varētu būt viltojums. Lai arī būtu viltojums, tomēr jāatzīst, ka saturs atbilst patiesībai, un grāmatu ir sarakstījis cilvēks, kas atradies boļševiku politikas aizmugures pašā centrā un visu tur notikušo ļoti labi pārzinājis. Arī Ļeņins piekopa tādas pašas metodes kā Staļins, bet negāja tik tālu kā pēdējais un bez vilcināšanās masveidīgi neslepkavoja savas pašas partijas biedrus.

Pēc piecdesmit gadiem mums uzaust gaismā, ka boļševisms nav nekāds brīnumputns, nedz mistērija, bet pavisam vienkārša tautu mānīšana un apspiešana. Visas Viet Namas, Kambodijas, Angolas, Mozambikas un Abesīnijas nav marksistiskas, bet gan krievu pečajevisma jo smagi piemeklētas zemes, tāpat kā Baltijas valstis un visa Austrumeiropa. Traģiskākais pie tam ir tas apstāklis, ka viss tas tā varēja sākties un turpināties ar anglosakšu lielo demokrātiju svētību.

Paliek tomēr cerība, ka patiesība beidzot uzausīs arī lielajām demokrātijām un visām pasaules tautām, un tas nozīmē ne vairāk un ne mazāk, kā visu vakarzemju un to vienreizējās kultūras izglābšanu no bojā ejas.

LEŅINA MŪŽA DARBS UN VIŅA PERSONAS RAKSTUROJUMS

Ļeņins ir savu lieliniecismu sludinājis, līdztekus darbojamies zem marksista maskas, bet patiesībā ar savu sarežģīto darbības veidu ir centies īstenot Nečajeva "revolūcionāra katechisma" tezes. Nedrīkstam arī aizmirst faktu, ka Ļeņins nav bijis tāds teorētiķis kā, piemēram, Markss, Plechanovs uc., bet gan tikai revolūcijas praktiķis, tāpat kā viņa priekštecis Nečajevs.

No Bakūnina Ļeņins ir pārpēmis ideju par lielinieku partijas struktūru un tās locekļu attiecībām un sadarbību. Ir svarīgi atzīmēt sekošu Bakūnina atziņu, ko viņš izsaka vēstulē A. Richardam:

"Vai Jūs nekad neesat padomājis par to, kas ir galvenais jezuitu ordeņa varas un vitālītātes pamats? ...tas ir pilnīga personiskās un katras atsevišķās gribas iznīdēšana kolektīvā darbā un organizācijā (Br. enciklopēdija, II sējums, 947. lp.)".

Ļepins citēto ir izteicis daudz isāk un pārliecinošāk, proti:

"Mūsu (t.i., lielinieku) morāle ir pilnīgi pakļauta proletāriāta šķiru cīņas interesēm". Tas nozīmē to pašu, kā jezuītu varenā ordeņa morāle ir pilnīgū pakļauta šī jezuītu ordeņa mērķiem un interesēm. Tātad Ļepins ir simtprocentīgi piepildījis iepriekš minēto Bakupina vēlmi. Top arī saprotams tas, ka, pa daļai sekodams un realizēdams Bakupina un Ņečajevas anarchistiskās tezes, Ļepins bija spiests Kārļa Marksa idejas galvenos vilcienus šur tur grozīt.

Ir taisnība tiem zinātniekiem, Ļepina kritiķiem, ka Kārlis Markss savā kapā jau sen būšot uz otriem sāniem apgriezies uzzinot, kādos apmēros Ļepins, it sevišķi Staļins un pārējā krievu "šaiķa" viņa oriģinālo marksismu "apstrādājuši". Kārlis Markss savā laikā krievu revolūcionārus ir pieminējis tikai ar nicināšanu. Tā par ievērojamāko starp tiem, par Aleksandru Hercenu, viņš raksta Engelsam: "Es nekad un nekur neparādīšos uz tās pašas tribīnes kopā ar Hercenu, jo nevaru piekrist tam, ka krievu asinis varētu padarīt veco Eiropu jauneklīgu".

Iepriekš teikto vārā ņemot, tagad varam saprast, kamdēļ Ļepins tā cīņijās 1903.gada augustā Briseles-Londonas un vēlākos sociāldemokrātu kongresos par principu, ka partijas politiku un rīcību nosaka nevis biedri, bet gan centra vadības dekrēti. Diemžēl latviešu sociāldemokrati Ļepina nodomus, pat ilgus gadus pēc tam, pareizi nenovērtēja un ļāva lietām iet Ļepinam vēlamā gaitā līdz pat 1917-18. gadam (sk. F.Cielēna atmiņas).

Vienlīdzība - equality - ir Ļepina galvenais jājamais zirdziņš starp citām tezēm, bet nekur viņš nepasaka, ka šādai vienlīdzībai nedrīkstētu blakus eksistēt pārspīlēts carisma despotisms.

Izšķirīgi Ļepina sekmes 1917.g.revolūcijā veicināja viņa izstrādātās revolūcionārās aprīļa tezes un it sevišķi tanī daļā, kas skāra nacionālo jautājumu, kas bija it sevišķi labvēlīgas Krievijas minoritātēm, kuŗas sastādīja apm. 60% no Krievijas iedzīvotāju skaita. Deklarācija starp citu skanēja:

"Nacionālajā jautājumā proletāriskajai partijai vispirms jāprasa, lai tiktu pasludināta un nekavējoši realizēta pilnīga brīvība atdalīties no Krievijas visām nācijām un tautībām, ko apspieda carisms un kas varmācīgi bija pievienotas vai varmācīgi tika turētas (Krievijas) valsts robežās, t.i.,... pilnīga atdališanās brīvība, visplašākā vietēja (un nacionāla) autonomija, sīki izstrādātās mazākumtautību tiesību garantijas - tāda ir revolūcionārā proletāriāta programma".

Šī deklarācija ar vienu rāvienu pārsvieda Ļepina pusē mazkrie-

vus, baltiešus, Kaukaza un Turkestana tautas un beidzot pat Sibīrijas vietējo patvaldību. Latviešu strēlnieki savā otrā kongresā 1917.gada 30.(17.) maijā norobežojās no krievu valdības Pēterpilī un lielinieki tos slavina kā "p r o l e t ā r i ā t a b r u p o t u a v a n g a r d u". Latviešu strēlnieku pretdarbības dēļ Kerenskis nesapēma pabalstu no frontes kaŗaspēka daļām un tā oktobra apvērsuma laikā zaudēja cīņu pret Ļeņinu. Zviedru laikraksts Social-Demokraten 17.novembrī ziņoja: "Kerenskis ir sakauts, jo 10 000 vīru stiprs latviešu kaŗaspēks ir nācis lieliniekiem palīgā" (U.Ģermanis, "Krievija - tautu cietums". Jaunā Gaita Nr.119).

Ļeņins nepaļāvās nedz uz krievu kaŗaspēku, nedz uz Kronštates matrožiem, bet steidzīgi noorganizēja apm. 300 vīru lielu latviešu strēlnieku - lielinieku uzticamu militāru vienību Smoļņija institūta un tautas komisāru apsardzībai. Pēc Brestļitovskas miera līguma krievu armiju demobilizēja. Pāri palika tikai jaunsformētā Latdivīzija no bij. latviešu strēlnieku pulku strēlniekiem un no ļoti lielās latviešu bēgļu saimes jauniešiem.

Latdivīzijai liktenis piešķīra izšķirīgo caristisko balto armiju satriekšanu un cara imperijas iznīcināšanu. Līdz šim, diemžēl, šī latviešu divīzijas loma ir tiši noklusēta un noskausta. No politiķiem tikai maršals Pilsudskis vienīgais ir to godīgi un pareizi novērtējis. Kā Polija, tā arī Baltijas valstis vienīgi latviešu strēlnieku cīņām Krievijas plašumos var pateikties par savu patstāvību, lai arī, diemžēl, īslaicīgu.

Daudzi nevar saprast, kā Ļeņins varējis uzsākt un izvest revolūciju Krievijā, jo apstākļi toreizējā Krievijā nav atbilduši Marksa paredzētiem apstākļiem, un proti, ka Krievija vēl nebija zeme ar attīstītu kapitālismu un rūpniecību.

Te Ļeņinam labs izpalīgs un skolotājs ir gadījies peņajevists Tkačovs (Peter Tkačov, 1844-85), kas jau 30 gadus priekš Krievijas revolūcijas bija paredzējis apstākļus, kādos revolūcijas varētu izcelties un gūt sekmes arī primitīvās zemēs un bez attīstīta kapitālisma un rūpniecības. Un tieši 1917.gada Krievijā bija Tkačova paredzētie revolūciju veicinošie apstākļi. Tie bija: Valdība atradās chaotiskā stāvoklī, rīkojošā vara bija saskaldījusies, tauta bija pazaudējusi bailes no soda un nebija tāda varas centra, no kā būtu jābaidās. Darba un uztura tirgus atradās sabrukuma stāvoklī (Pravdin 171-72).

Kas attiecas uz Ļeņina personību, tad Padomijas propaganda tam ir piedēvējusi gandrīz dievišķīgas īpašības, ģeniālas spējas un ideoloģisku nemaldību. Viņam pieraksta uzvaras, brīvības un gaismas nesēja īpašības. Padomju Savienība panāca pat to, ka Apvienoto nāciju cilvēka tiesību komiteja Ļeņinu, kas nonāvējis miljoniem

cilvēku un ierīkoja pirmās koncentrācijas nometnes Krievijā - nožēlojamā kārtā pasludināja par mūsu laikmeta ievērojamāko humanistu! Pret tādu ačgārnu lēmumu protestēja gandrīz vai vienīgi bij. Krievijas pagaidu valdības ministru prezidents Aleksandrs Kerenskis. Tas norāda, cik zemu ir noslidējis vakarzemju tautu morāles un atbildības līmenis.

Patiesībā Ļeņins nav bijis nekāds eņģelis, nedz ģenijs, bet jau pēc dabas ir bijis rupjš, nesavaldīgs un brutāls tips. Ļeņins savu varu atklāti balstīja ar terroru un brīvības apspiešanu.

"Brīvības" (Stokholmā) 1979. gada decembra numurā ir publicēta recenzija par Staļina sekretāra atmiņām. Starp citu, tur mēs lasām:

"Tā kā Bažanovam ir pieejami partijas dokumenti un bieži iznāk tikties ar veciem partijas darbiniekiem, viņš mēģina arī iegūt ieskatu par to, kāds īstenībā ir bijis Ļeņins. Un aina nav sevišķi pievilcīga. Līdz revolūcijai viņš, Ļeņins, vada pavisam mazu, radikāli revolūcionāru sektu. Viņš nepārtraukti iejaukts strīdos un polemikās ar citām līdzīgām grupām, cīnās par kases pārvaldīšanu, diedzelē pēc naudas pie "brālīgām partijām" un labdarīgiem buržujiem, cenšas sagrābt savās rokās partijas avīzīti, apmelo un nomelno savus sāncenšus. Bet viņš gan ir labāks organizātors nekā viņa pretinieki".

Bet kā ar Ļeņina lielumu? - Bažanovs raksta:

"Ja kāds nosit otru cilvēku vai to aplaupa, tad tādu sauc par noziedznieku. Bet ja kādam izdodas aplaupīt veselu valsti un nogalināt desmit miljonu cilvēku, tad tāds kļūst par lielu un leģendāru vēsturisku personību".

Iedomas par "komūnisma uzcelšanu" ātri sabruka, un 1921. gadā Ļeņins bija spiests lielā mērā restaurēt kapitālistisko saimniecību. Savām sekretārēm viņš izteicies:

"Lai partija nepazaudētu savu dvēseli un gribu cīnīties, mums šī atkāpšanās jāattēlo kā islaicīgs taktisks solis. Mums pašiem tomēr jāapzinās, ka mums nav izdevies pārveidot ļaužu psiholoģiju vai paražas, kas veidojušās daudzu gadusimteņu gaitā. Var jau mēģināt uzspiest iedzīvotājiem jaunu kārtību, bet ir jautājums, vai mēs šajā Viskrievijas slaktiņā varēsim noturēties pie varas".

Kā zināms, Staļinam izdodas ar masveidīga slaktiņa un vēl neredzētas vergu sistēmas ("Gulaga archipelaga") palīdzību šo varu nostiprināt.

Jāatzīst, ka Ļeņinam un Staļinam pēc tam ir izdevies, veicinot

Maskavas lielkrievu imperiālismu un koloniālismu, nodibināt modernu vispasaules jezuītu ordeni, ko vakarzemes, diemžēl, dēvē par lielniecismu un pat marksismu un sociālismu. Par tādām sekmēm anarchistu Bakunins un Ņečajevs savā laikā ir tikai sapņojuši.

Pamatīgu un dibinātu Ļeņina negatīvās darbības uzskaiti sniedza 1970. gada aprīļa "Brīvība" Stokholmā, rakstā "Ļeņins un Latvija". Žēl tikai, ka tur nav pateikts, kamdēļ latviešu sociāldemokrāti jau laikus nav norobežojušies no Ļeņinam paklausīgā lielnieku spārna. Vai tad tiešām sociāldemokrātu partija neredzēja, ka 1914. gadā tas pats Augulis bija Ļeņina uzpirkts? Kamdēļ sociāldemokrāti nepārtrauca attiecības ar to pašu slaveno Jansonu-Braunu, kas gadu gadiem dzīvojis no Ļeņina netirās naudas? "Brīvībā" starp citu lasām, ka Ļeņins sludinājis tezi, ka cīņā par komunistu mērķiem esot atļauti arī negodīgi līdzekļi. Tas jo spilgti parādās 1905. gada revolūcijas laikā, kad ar melīgām ziņām no Maskavas Ļeņins iemanēvē latviešu revolūcionārus Tukuma asins pirtī.

Ļeņina politiskā darbība arvien ir bijusi tikpat netīra kā viņa privātā dzīve. Liela daļa Ļeņina līdzstrādnieku un partijas biedru ir bijuši arī "Ochrankas" aģenti. Pat Staļins ir maksājis meslus šai iestādei. Pats spilgtākais starp Ļeņina partijas dubultniekiem būtu minams Romans Maļinovskis. Par šo vīru plašāks iztirzājums ir nodaļā "Ochranka, Krievijas slepenais dienests".

Pats Ļeņins visā savā mūžā ražīgu darbu nav strādājis, bet arī nekad nav cietis lielu trūkumu. Vispirms viņš notērē mātes, brāļa un māsu mantojumus. Viņš uztur pat divas mīļākās - Inesi Armand un Elizabeti de K. Savās atmiņās Krupskaja neslēpj, ka "jaunā Inese" arvien bijusi Ļeņina tuvumā. Krupskaja piedāvājusi pat šķiršanos, bet lielais aprēķinātājs Iljičs to vis nepieņem. Kas gan tam nekait dzīvot kopā ar Krupskaju. Bez piederīgo naudām Ļeņins nekontrolēti notērē arī lielas summas partijas līdzekļu, jo tos viņš uzskata it kā par savu īpašumu.

Parīzes bankā "Crédit Lyonnais" uz Ļeņina vārda kādreiz skaitījies pat apm. 500.000 franku partijas naudas. Savos ceļojumos Ļeņins tos netaupa, tāpat lepņai dzīvei kūrvietās un citur. Kad 1914. gadā centrālkomiteja nolemj šos līdzekļus nodot Kautska, Cetkinas un Mēringa pārziņā, Ļeņina sašutums par to ir milzīgs.

Ļeņina un viņa draugu atgriešanos Krievijā 1917. gadā financē Šveices un Vācijas sociāldemokrāti un Vācijas valdība. Aizplombētā vagonā cauri Vācijai, kopā ar citiem, brauc arī Inese Armand. Zīmīgs ir gadījums, kad Šveices kooperātoru pārstāvis Platens Ļeņinam pasniedz 3000 franku un pie tam neaizmirst piekodināt, lai Ļeņins šo naudu izlietojot tikai ceļa izdevumiem un ne citam kam. Redzams, Platena kungs šaubījās par Ļeņina nesavtīgumu.

Arhīvos atrodami norādījumi, ka Ļeņins un komunistu partija no Vācijas valdības Krievijas sagrāvei ir saņēmuši milzu summas. Daži avoti min 50 miljonu marku.

A. T. kafejnīcā, Rīgā, 1917. gada vasarā šī netīrā nauda gluži atklāti tika izdalīta tā laika valsts nodevējiem. Šie tipi bija tie paši, kas līdzināja ceļu vēlākai latviešu tautas pakļāvei mūsu dabiskiem ienaidniekiem - Maskavas lielkrieviem.

Vēstures tecējumā var saskatīt daudz tādu vīru, kuŗu slavas oreols ar katru gadu pieaug. Uz Ļeņinu to nevar attiecināt. Ar katru gadu vairāk un vairāk Ļeņina saule aptumšojas, lai arī kā Maskavas lielkrievi to cenšas spodrināt un pašu Ļeņinu slavināt kā strādnieku ideologu un pestītāju. Krievijas strādnieki taisni bija pirmie, kas no viņa novērsās. Viņa vienīgais un uzticamais spēks palika tikai čeka. Solīdams tautām vispilnīgāko brīvību, viņš savu darbošanos piepildīja ar asiņainu terroru un absolūtu despotismu. Latviešu tauta var izjust tikai nicināšanu un riebumu pret šo asinskāro varmāku.

Maksims Gorkijs, ļoti labi personiski pazīdams Ļeņinu, 1917. gada septembrī raksta: "Ļeņins nekad nav dzīvojis tautā un viņš tās dzīvi nepazīst. ... Ļeņins ir iedomu un dogmas vergs, kas izdara drausmīgu eksperimentu ar krievu tautu... Viņam trūkst vadopa lomai nepieciešamās morāliskās īpašības un viņš rīkojas patvarīgi un nežēlīgi ar tautas masām".

Ļeņina dzīvē liela loma ir piekritusi pievilcīgajai Krievijas francūzietei Inesei Armandai. Pēdējās iespāids un nozīme Ļeņina dzīvē ir bijusi lielāka nekā oficiālās sievas - Krupskajas nozīme Ineses nāve Kaukazā tīfa epidēmijas laikā bija smags trieciens Ļeņinam; tā pat, droši vien, paātrināja viņa paša nāvi.

A. Kolontaja, kādreiz populārā Padomijas sūtne Zviedrijā, priekš tam tautas izglītības komisāre Ļeņina valdībā, 1952. gadā raksta: "Ineses izvadītāju pulkā Ļeņins ar aizvērtām acīm stūmās aiz zārka. Bija iespāids, ka viņš katru brīdi varēja sabrukt".

Par to pašu gadījumu kominterna sekretāre Balabanova raksta: "Ļeņins izskatījās stipri sabrucis. Viņa slimīgajās acīs bija mātāmas aizturētu sāpju asaras".

Ilgus gadus un līdz pēdējam laikam vēsturnieki nebija vienis prātis par Ļeņina priekšlaicīgās nāves iemesliem. Tā vēsturnieks Roberts Peine (Robert Payne, "The Life and Death of Lenin") atrod par ticamu, ka Staļins būtu Ļeņinu noindējis. Turpretī otrs tikpat ievērojams autors, Luijs Fišers (Louis Fisher, "The Life of Lenin") domā, ka Ļeņina nāves iemesls ir bijusi skleroze un sekojoša trieka.

Ļepina nāves dienās man gadījās lasīt vairākus Maskavas laikrakstus, kur bija uzrādīti pēcnāves sekcijas oficiālie ārstu protokoli, no kuŗiem atminos apmēram šādus vārdus: "Mūsu biedrs Ļepins ir tik pašaiizliedzīgi strādājis darba tautas labā, ka puse no viņa smadzenēm bij pārvērtusies bezformīgā masā, receklī..." Par Ļepina nāves īstiem iemesliem tiku runājis ar kompetentiem ārstiem, un tie domāja, ka Ļepins miris no veca sifilisa sekām. Ārsti sprieda, ka Ļepins vēl ir bijis par daudz jauns, lai skleroze tik stipri iedarbotos bez citiem blakus iemesliem. Ir arī saprotams, ka ārstu komisija, kas izdarīja sekciju, vienkārši nedrīkstēja minēt sifilisu kā nāves iemeslu.

Iepriekš teikto galīgi apstiprina ukraiņu rakstnieks Viņičenko savā grāmatā par Ļepina dzīvi un proti, ka 1900. gada beigās Ļepins Minchenē saslimis ar sifilisu, ko viņam pielaidusi kāda restorāna kalpone, arī Viņičenko pazīstama. Ir uzdots pat ārsta vārds, pie kuŗa Ļepins ārstējies. Ir labi saprotams, ka Ļepins ir izmisīgi centies noslēpt savu tik kompromitējošo slimību. Jādomā, ka ārstēšanās arī notika tikai paviršā veidā. Pēdējais apstākļi arī izskaidro faktu, kamdēļ slimība varēja netraucēti progresēt un atņest Ļepinam priekšlaicīgu nāvi. Šo slimību viņš ir pielaidis arī savai sievai, Krupskajai.

Iepriekšējās nodaļās centos, kaut arī saīsināti, parādīt lasītājam, kādi apstākļi un spēki, kādas personas ir veicinājušas Krievijas revolūcijas rašanos, revolūcijas, kuŗa tik liktenīgu - ir labu, ir sliktu - iespaidu ir atstājusi uz daudz piemeklētās latviešu tautas liktepiem. Beigās centīšos sniegt pēc iespējas kaut cik patiesu šīs revolūcijas vērtējumu. Galvenais jautājums būtu, kādu iespaidu šī revolūcija ir atstājusi uz krievu tautas un daudzu citu tai verdziski pakļautu maztautu labklājību, kultūru un liktepiem.

Mēs zinām, ka XIX g. s. otrā pusē krievu slavofili, kritizēdami Vakareiropas, šīs modernās Hellādas, kultūru un dzīvi, pareģoja, ka krieviem un citiem slaviem Dievs un liktenis esot piešķīris lielu un augstvērtīgu misiju atņest visai pasaulei un tautām vērtīgāku dzīves saturu un sadzīves veidu. Šādu uzskatu krievu tautā veicināja tās gaužām zemais dzīves standarts, garīgā tumsonība un atpalcība kā garīgā, tā materiālā dzīves plāksnē. Kā rezultāts no visa teiktā krievu cilvēka dvēseli bija sagūstījis sāpīgs mazvērtības komplekss.

Jau no dabas krievu cilvēkam trūkst sacensības gara, kādu saņem vakarzemju tautās. Tā vietā tam ir iedzimts neparasti spilgti izteikts skaudības un nenovīdības gars. Krievu cilvēka dzīvi arvien vada princips: "Ja man nav, tad lai tev arī nav".

Šī apstākļa dēļ krievu sādžiniekiem ap mājām nebija dārzu ar ogu krūmiem vai augļu kokiem. Jaunībā, pa Krieviju ceļojot, man gadījās ne vienu vien reizi krievu sādžiniekam jautāt, kamdēļ viņi ap savām mājām neaudzē ogulājus un augļu kokus. Arvien atbilde bija viena un tā pati, ka kaimiņu dēļ neesot iespējams to darīt, jo tie, kam dārzu neesot, neļaujot arī saviem kaimiņiem tos kultivēt, ābeles vai ogu krūmus slepeni aplaužot un nopostot. Šis arī ir bijis tas lielais psihiskais dzinējspēks, kas lielniecismu Krievijā pacēla pāri visam citam.

Sakarā ar aprādīto pēc 1917. gada revolūcijas Krievijā sākās grandioza cilvēku nivelēšana, kas skāra ne tikai valdošo aristokrātiju, kā tas kādreiz notika Francijas revolūcijas laikā, bet arī pilsonisko vidusšķiru, inteligenci un lielā mērā militāristus. Pēdējos gan pamatoti, jo virsnieki apkaņoja revolūciju.

Krievijas inteligence lielāko tiesu bija cēlusies no vakarzemju imigrantiem, kā vāciešiem, skandinaviem, angļiem, frančiem un citiem. Nedaudz gados apmēram 5 miljoni no šīs inteligences bija vai nu likvidēti, vai aizbēguši un izceļojuši. Tas bija smags trieciens visai turpmākai Krievijas attīstībai. Pirms revolūcijas ārzemnieku iespaids tirdzniecībā un rūpniecībā bija milzīgs. Vācu tirgotāju un tehniķu vien priekš 1914. gada skaitījās ap 2 līdz 3 miljoni, kas 1914. gadā, kaņam sākoties, vai nu izceļoja, vai tika arestēti un izsūtīti. Pēc kaņā vecajās vietās tie vairs neatgriezās.

Lielākā daļa Krievijas radošās inteligences bija cēlusies no svešzemju imigrantiem, kā, piemēram, rakstnieki Žukovskis, Puškins, Ļermontovs, Turgeņevs, Dostojevskis, Tolstojs, kā arī daudzie zinātnieki un valstsvīri. No īstās krievu tautas maz kas ir radies. Revolūcija šo inteligences slāni kā ar slotu noslaucīja.

Viss sākumā notikušais ir tikai zieds pret to, kas notika vēlāk it sevišķi Staļina terora laikā. Solžepicins lēš, ka Padomijas pastāvēšanas laikā šādā vai tādā veidā ir gājuši bojā vai iznīcināti apm. 60 miljonu cilvēku. Tādu svētību Krievijai un tās nelaimīgajām tautām ir atnesusi 1917. gada revolūcija. Sapņojumi par lielo krievu tautas misiju vispasaules apmēros ir realizējušies tikai cilvēku kaulu un galvaskausu kalnos, tāpat kā mongoļu Čingizhāna un Tamerlāna uzbrukumī kaimiņiem 600 - 700 gadus agrāk. Šī pārsteidzošā līdzība starp Padomiju un Tamerlāna un Čingizhāna valstīm izskaidrojama ar to, ka tatāru 180 gadu ilgā jūga laikā krievu tautā ieplūda milzums mongoļu asiņu. Tamdēļ arī ir radusies paruna: "Pakasi krievam ādu un zem tās tu atradīsi tatāru". Te rokām taustāmi iznirst patiesība, ko eiropieši un amerikāņi, diemžēl, bieži vien apkaņo, par iedzimtības resp. rases teorijas pamattezes pareizību, ka, rasēm sajaucoties, zūd augstākās, vērtīgākās un pēc pārsvaru zemākās un primitīvās attiecīgu individu īpašības.

Maskavas lielkrievu sapņojums par slavu tautu vienreizēju vispasaules misiju ar Ļeņina un Staļina palīdzību vēstures gaitā ir realizējies kā nožēlojams mantojums no Čingizhana un Tamerlana mongoļiem.

Cik nežēlīga gan kādreiz var būt likteņa spēle!

Vakarzemju lielās demokrātijas triju paaudžu laikā neko nav darijušas, lai pārtrauktu lielkrievu piekopto genosīdu.

Ir rakstīts, ja Dievs kādu grib pārmācīt, viņš to sit ar aklumu. Tik tiešām, pēdējā laika notikumi pasaulē jo pārliecinoši norāda, ka pelnītā atmaksa šim akļajām vakarzemju lieltautām vairs nav aiz kalniem.

OCHRANKA - KRIEVIJAS SLEPENĀIS DIENESTS (VIŅA MAJESTĀTES KANCELEJAS III NODAĻA)

Laikmetā priekš Pirmā pasaules kara vispirms Japāna un vēlāk arī Austrija un Vācija centās būt par Krieviju lietas kursā un pat pabalstīja dažādos Krievijas revolūcionāros nogrupējumus. Bet pati Krievijas valdība par to interesējās visvairāk. Lai uzdevumu pienācīgi veiktu, pie Iekšlietu ministrijas nodibināja speciālu lielu biroju, tautā sauktu par "Ochranku". Ap gadusimteņa maiņu šī iestāde kalpināja kādus 1200 agentus. Ap 1914. gadu tur iesaistīto agentu skaits jau sniedzās pie 20 000.

Nevar pat iedomāties, cik āķīgi, slīpēti un nežēlīgi, atļaujoties sev visus iespējamus līdzekļus, šis birojs darbojās. Revolūcionāri ne tuvu nevarēja veiklībā un izdomas bagātībā mēroties ar šo biroju. Vienīgi tagadējās komunistiskās Krievijas spiegošanas organizācija un moku kambaži ir Ochranku tālu pārspējuši. Tamdēļ revolūcionāri Ochranku un tās agentus ienīda vairāk nekā mēri. Ochranka galvenokārt gāja pa nodevības ceļu, iefiltrējot savus agentus, zem dedzīgu revolūcionāru maskas, pēdējo rindās un pat vadītāju postenos. Cik šis papēmiens ir bijis sekmīgs, var spriest jau no tā, ka, sagrābjot Ochrankas arhīvus 1917. gadā, ļoti maz ko no tā publicēja aizbildinādamiņš, ka arhīvs esot šifrēts un tamdēļ esot grūti kaut ko noskaidrot.

Bet ir taču neapstrīdams fakts tas, ka liela daļa Ochrankas dar-

binieku krita lielinieku rokās un tie personiski varēja sniegt un, dzīvību glābdami, arī sniedza vispilnīgāko informāciju. Bet jādoma, ka komunistu skepse par Ochrankas archīva informāciju ir izskaidrojama citādi. Puslīdz droša lieta ir tā, ka daudzi vēlāk augsti stāvoši lielinieku vadopi bij krituši Ochrankas rokās un paši tapuši par tās aģentiem. Tā savā laikā plaši runāja, ka pats Staļins arī, savu ādu glābdams, kādreiz bijis Ochrankas aģents. Ochranka jo plaši un ar labām sekmēm izmantoja aso naidu, kāds visu laiku pastāvēja starp sociāldemokrātiem un sociālrevolucionāriem. Ir viena, ir otra puse lietoja Ochrankas palīdzību, lai gremdētu pretējās partijas revolucionārus.

Kā pasauleslavens gadusimtepa sākuma dubultspiegs ir atzīmējams Jevno Azefs. Vienā un tanī pašā laikā viņš kalpoja Ochrankai un arī revolucionāriem. Pēc tautības žīds un pēc profesijas inženieris, Azefs bija augstāks Ochrankas ierēdnis un tanī pašā laikā pat sociālistu-revolucionāru partijas dibinātājs. 1904.gadā Azefs noorganizēja sava priekšnieka, iekšlietu ministra Plēves, noslepkavošanu. Tāpat, Azefam līdzī darbojoties, revolucionāri-marksisti nolēma izdarīt atentātu uz lielkpazu Sergeju Aleksandroviču. Pēdējo tad arī 1905.gada 4./17. februārī anarchists Kaļajevs nogalināja. Domā, ka Azefs, būdams žīds, to darījis tamdēļ, ka Plēve atbalstījis žīdu pogromus. Gadiem ilgi vēl pēc Plēves nāves Azefs mierīgi turpināja kalpot Ochrankai. Ne tiesāts, nedz arī kā citādi cietis par to Azefs netika. Pa visu Krieviju un ārzemēm atbalsojās liels sabiedriskais skandāls, kad sociālrevolucionāri Azefu beidzot atmaskoja. Partija viņu gan notiesāja uz nāvi, bet nekas netika izdarīts. Pēc ilgiem gadiem Azefs mierīgi nomira dabīgā nāvē kaut kur Vācijā. Tas varbūt norāda uz to, ka Azefa rokās atradās tādas zipas un dati, no kuŗu publicēšanas baidījās sociālrevolucionāru vadība.

Bertrams Volfs (Wolfe) tā raksturo Azefu: "Viņš saņēma naudu no abiem, kā no policijas, tā no revolucionāriem un mēnīja abus. Viņš nodeva daudzus terroristu izplānotus pasākumus, aizkavēja daudzas nodomātās slepkavības un nodeva daudzus savus biedrus valdības rokās. Bet dažus terrora projektus viņš izplānoja arī pats un rūpīgi gādāja par to labu izdošanos. Kādi motīvi varēja būt tādai rīcībai? - Jādoma, ka visu to viņš darīja, lai policijas priekšā paceltu savu pakalpojumu vērtību un lai paturētu biedru uzticēšanos; arī lai palīdzētu Ochrankas ierēdņiem viņu savstarpējās intrigās un mazinātu sarūgtinājumus; beidzot, lai apmierinātu savus diezgan savādos ieskatus."

Tikpat pārsteidzoša un revolucionārus vēl vairāk kompromitējoša ir kāda cita dubultaģenta karjera. Tas ir necilas poļu-krievu izcelsmes metallstrādnieks Romans Maļinovskis. 1907.gadā viņš bija Pēterpils metallstrādnieku ūnijas priekšnieks. Kaut kādā nezi-

nāmā ceļā Ochranka dabūja Maļinovski savā varā. Maļinovskim uzdeva sašķelt sociāldemokratu partiju. 1912.gadā viņš satikās ar Leņinu Prāgas konferencē, kur ar lielu dedzību pārstāvēja Maskavas strādniekus. Pašā sākumā jau Maļinovskis ieguva Leņina nedalītu labvēlību un tas viņu izbīdīja par lielinieku partijas kandidātu nākošās Krievijas Valsts domes vēlēšanās. Ochrankai tas bija ārkārtīgi pa prātam un tā, cik spēdama, pabalstīja Maļinovska ievēlēšanu, arestēdama visus Maļinovska pretkandidātus. Ochranka viņam maksāja iespējami lielāko algu - 500 rubļu mēnesī. Savu Valsts domē sakāmo runu kopijas viņš tagad piesūta iepriekšējai apstiprināšanai ir Ochrankai, ir Leņinam. Runu pirmuzmetumus sastādīja Leņins, Kamepevs, vai Zinovjevs. Pēc tam Maļinovskis tās piesūtīja policijai galīgai izrediģēšanai. Šī veiklā aģenta finanses vēl vairāk uzlabojās, jo algu policija paaugstināja uz 700 rubļiem mēnesī.

Laiku no laika kādas summas Maļinovskis ziedoja arī partijai, bet tās, saprotams, bez iebildumiem samaksāja cara policija, kā Maļinovska dienesta izdevumus. Policijai šī dubultspēle ļoti patika, jo kādreiz tā pat sodīja komunistu laikrakstu "Pravda" ar 500 rubļiem par pašas akceptētā Maļinovska raksta ievietošanu. Tā šī jaukā idille turpinājās līdz 1914.gadam, kad kāda neparedzēta apstākļa dēļ ir policija, ir paši boļševiki sāka šaubīties par Maļinovska godīgumu un vēlāmību.

Policija izmaksāja Maļinovskim vienreizēju pabalstu 6000 rubļu apmērā un pavēlēja atteikties no Valsts domes locekļa amata un doties uz ārzemēm, lai tur uzsāktu jaunu dzīvi. Boļševiki stājās pie sava biedra darbības izmeklēšanas un tikai ar paša Leņina iejaukšanos toreiz glāba Maļinovska dzīvību. Pēc 1917.gada Maļinovskis muļķīgā kārtā atgriezās Maskavā, laikam cerēdams, ka Leņina aizsardzībā tam nekas nedraudēs. Stāsta, ka Maļinovskim ierodoties pie Leņina vizītē, pēdējais šķiroties pasniedzis Maļinovskim pielādētu revolveri. Pēc tam Maļinovskis nokāpis mājas pagalmā un nošāvies. Pēdējais apstākļi liecina, ka vismaz daļu no Maļinovska izdarībām Leņins ir zinājis.

Tamlīdzīgu, mazāk nozīmīgu nodevību revolūcionāru rindās bija simtiem, ja ne tūkstošiem. Maļinovska un Azefa gadījumus atzīmēju tikai kā spilgtākos. Tas viss pierāda, ka, tuvodamās savām izšķirējām dienām, revolūcionāru rindas nebija nemaz tik skaidras un tīras, kā to ideologi un vadoņi grib visiem iegalvot. Leņina un citu vadoņu aklums un apmātība pret to, kas notiek revolūcionāru rindās, nebija salīdzinot mazāks par cara un cara valdības aklumu attiecībā uz visu notiekošo plašajā Krievijā. Nevar būt divu domu, kas tie nolādētie, kas pulcējās ap cara troni, bija daudz mazāki nelieši nekā tie, kā, piemēram, Azefs un Maļinovskis, kas pildīja un daudz kārt vadīja revolūcionāru rindas. Var droši teikt, ka tāds tumšs

gars, ka Rasputjins ir vai tīrais eņģelis, ja to salīdzina ar tādie briesmoni kā Azefs un Maļinovskis. Visvairāk Ochrankas aģentu pārpludināta laikam gan ir bijusi Ļeņina lielinieku partija. Būdami policijas departamenta aģenti, tanī ir darbojušies Romans Maļinovskis, Matvejs Bridinskis, ārsts Žīds Žitomirskis (saņem no policijas departamenta 2000 franku mēnesī), "Pravdas" Pēterpilī galvenais redaktors Mironis Černomazovs, Andrejs Romanovs, Aleksejs Lobovs utt. Ļeņina partijā darbojušies tik daudzi politiskā departamenta aģenti, ka par svarīgākiem faktiem un lēmumiem departament sapēmis 2-3-4 ziņojumus par vienu un to pašu lietu no vairākiem biedriem. Bez tam Ļeņina partijas biedri nereti snieguši ziņojumus viens par otru. (Hermanis Asars, "Ļeņins un viņa vēsturiskā nozīme", 131.-141.lp.)

Kad Maksims Gorkijs 1909.gadā nodibina ar ziedotu un, jādomā, arī netīrāku naudu propagandistu skolu, arī tur netrūkst policijas departamenta aģentu kursantu vidū.

KRIEVU-JAPĀNU KARA UN 1905.G. REVOLŪCIJAS ATSKAŅAS JĒKABPILĪ UN SPULDZENIEKOS

1904.gada 5.februārī japāņi Portarturā negaidīti uzbruka krievu flotei un nogremdēja dažus kuģus. Līdz ar to iesākās krievu - japāņu karš. Kad ieradās skolā Jēkabpilī 1904.gada rudenī, karš jau turpinājās pilnā gaitā. Mobilizācija skāra daudzus latviešus, un tos bariem vien laivās cēla pāri Daugavai, lai sūtītu uz Tālaļiem Austrumiem. Visi turējās ļoti braši un laivās, Daugavu šķērsojot, dziedāja "Līgo laiva uz ūdeņa" un citas tautasdziesmas tā, ka ir Jēkabpils, ir Krustpils dunēja vien. Jau toreiz latvieši vēlējās doties karā tikai kā latvieši. Krievijai karš noritēja visai nelaimīgi, un drīz vien sacēlās visādi nemieri un dumpošanās un atnāca mums pazīstamā 1905.gada revolūcija. Ludis Bērziņš savās atmiņās attēlo dažus gadījumus Jēkabpilī šīs revolūcijas laikā. Arī es labi atminos gadījumu, kad mūsu klasē ieradās mazs žīdipiņš kā delegāts no pilsētas skolas skolēniem un aicināja mūs pievienoties pilsētas skolas revolūcionāriem. Mums, latviešiem, tas izlikās liels apvainojums, ka tāds žīdipiņš te vēl uzmetīsies mums, latviešiem, par vadoni. Žīdipiņš bez kavēšanās izkliežām no klases laukā. Savu "ārā, ārā" (von, von!) it sevišķi skaļi kliedza mans draugs Ramāns. Kas gan toreiz varēja paredzēt, ka 1917.gadā šis pats Ramāns piesliesies bolševikiem un ilgu gadus pēc tam kalpos augstā čekas amatā Maskavā.

Kādu rītu, uz skolu ejot, pie Belle-Vue viesnīcas radās diezgan

nepatīkams piedzīvojums. Notika tas 1906.gadā,tā uz pavasaŗa pu-
si. Revolūcijas apspieŗana,cilvēku ŗauŗanas,kāŗŗanas un māju de-
dzināŗanas uz laukiem noritēja bez pārtraukuma. Minētajā viesnī-
cipā mitināŗās dragūni un torīt turpat uz ielas kaut ko darījās
un kārtojās ap saviem zirgiem. Es kopā ar otru skolēnu,gaŗām ie-
dami,apstāŗāmieŗ,jo mūs interesēja dragūnu izdarības. Dragūniem
pienāca vīpu virŗnieks un sāka tos par kaut ko bārt un sunīt.
Bārdamies virŗnieks virŗijās uz mūsu pusi un beidzot,mūs abus ie-
raudzījis,kļuva zils un sarkans no dusmām un sāka uz mums kliegt:
"ŗapki doloj,ŗapki doloj!" (Cepures nost,cepures nost!),pievieno-
jot tam vēl daŗus necitējamus lamu vārdus. Mēs,saprotams,cepures
arī nopēmām un jau gaidījām,ka sekos vēl kas ļaunāks. Bijām diez-
gan dzirdējaŗi par ŗauŗanām,kāŗŗanām un pārŗanām,ko dragūni pa-
strādājuŗi apkārtējos pagastos. Bet ŗoreiz spēlīte ar mums virŗ-
niekam,redzams,apņika un vīŗš tikpat piepeŗi kā nācis,tā aizgāja,
mūs divus bez cepurēm galvā uz ielas vidus pamezdamŗ. Togad nedē-
ļu nogalēs vai svētku laikā gadoties būt Spuldzeniekos,nereti nak-
tīs te vienā,te otrā pusē debesīs sārtojās atspīdumi no soda eks-
pedīciju dedzināto māju ugunsgrēkiem.

Visi,kas kaut kā jutās vainīgi,sāka bēgt vai nu uz ārzemēm,vai
arī uz Krievijas iekŗieni un Sibīriju,īepriekŗ iegādāŗoties vil-
totus dokumentus. Bet to varēja darīt tikai tie,kas spēja sagra-
bināt nepiecieŗamo ceļa naudu. Kalpiem parasti tādas nebija un
tie slapstījās turpat apkārtējos meŗos. Tā Vagalānu Grotānu kalps
ŗvarcs apkārtējos meŗos par "meŗa brāli" nodzīvoja vairāk nekā
gaŗu. Kur vīŗš pēc tam palīka,nezīnu teikt. Bet vīŗa dēļ arī mūsu
mājas pieredzēja nepatīkamu dragūnu apmeklējumu.

Paŗā rudzu plaujas laikā es visu dienu biju vicināŗis vienro-
ci. Klēti pirmo dziļo miegu gulot,īepeŗi mūs abus ar brāli pamo-
dināja pakavu dimdopa no Spulŗu māju puses,krieviska sasauķŗšanās
sētsvidū un jo skaļa dauŗīŗanās pie istabas durvīm. Kad brālis
pavēra klēts durvis,viss mūsu pagalms bija pilns jātnieku. Dragū-
ni bija mūs ielenkuŗi no visām pusēm,un tagad sāķās kratīŗana un
meklēŗana pa malu malām. Meklēŗot minēto "meŗa brāli" ŗvarcu.
Dragūni manī un brāli Mārtīņu arī sāka uzskatīt par "meŗa brā-
liem",jo nebijām gulējaŗi istabā. Tikai Spulŗu māju rentņieka Pē-
teŗa Baltmaŗa galvojums izglāba mūs no tūlītēja areŗta un varbūt
arī no kaut kā sliktāka.

Laikam uz priekŗu ritot,pamazām nomierināŗās revolūcijas sa-
celtās bangas. Dragūni no Jēkabpīls pazuda un soda ekspedīciju
asīpāinīe sīrojumi izbeidzās.

Laika posmu noslēdzot,atļaujos citēt vērā pemamus Anatola
Fransa vārdus,ko vīŗš 1906.gadā rakstījis par Krieviju: "Beidzot
lai mūsu pilsoņi atdara ausis un dzird. Vīŗi tiek brīdināti,jo

vipu dēļ var atnākt kāda ļoti slikta diena, ja viņi vēl turpina
aizdot naudu Krievijas cara valdībai, lai tā pēc patikas varētu
šaut, kārt, slepkavot un laupīt. Lai tā varētu nonāvēt civilizāciju
visā savas impērijas plašumā. Francijas pilsoņi! Nedodiet vairāk
naudas priekš jauniem briesmu darbiem un trakumiem! Nedodiet tā-
lākus miljardus priekš tam, lai neskaitāmi cilvēki tiktu nomoci-
ti ... ”

Vai tas nav savādi, ka šos pašus vārdus var attiecināt uz ame-
rikāņiem II pasaules kara laikā un sevišķi šimbrīžam? - Franči
savu slikto dienu no krieviem tiešām pieredzēja. Nav jāšaubās, ka
tā sliktā diena, ko kādreiz amerikāņi savas lielās devības un muļ-
ķības dēļ no krieviem pieredzēs, būs daudz ļaunāka nekā tā, kas sa-
vā laikā atgadījās frančiem.

S Ā K A S B R A U K Š A N A P A V I L T Ī G O D Z Ī V E S J Ū R U

IESVĒTĪŠANA

1908.gada pavasarī gādīgais Ludis Bērziņš bija vienojies ar toreizējo Jēkabpils luterāņu mācītāju Krīnu (Krihn), ka tie tirdzniecības skolas absolventi, kas to vēlētos, varēja pierakstīties uz iesvētīšanas mācībām. Cik atminos, uz tām pieteicās kādi 15 vai 20 zēni, starp tiem arī es, Dzērve, Skudre uc.

Mācītājs Krīns uz Jēkabpils draudzi bija pārnācis tieši no pašas Austrumprūsijas. Teologs viņš laikam nebija slikts, bet toties viņa latviešu valoda, kādā tas runāja un teica sprediķus, bija kaut kas šausmīgs un neticams. Jaudis pat gāja klausīties viņa sprediķus tikai tamdēļ vien, lai dabūtu izsmieties par dzirdēto mācītāja latviešu valodu. Visu to kopā droši vien varēja dēvēt par Dieva vārda un reliģijas zaimošanu.

Iesvētāmo apmācību mācītājs Krīns izdarīja turpat Jēkabpils luterāņu baznīcā, un par to es neko sevišķu nevaru iebilst. Pat ar Krīna savādo latviešu valodu pamazām apradām. Sapemot iesvētīšanas apliecību, mācītājam vajadzēja maksāt vienu rubli. Bijām dzirdējuši, ka daudzās vietās draudžu locekļi, lai izteiktu protestu pret vācu mācītājiem, nodokļus maksājuši ar vara kapeiku monētām. Tad nu arī es sevī nolēmu protestēt pret vecā Krīna vāciskumu. Pienākošos rubli nobēru viņa priekšā viena simta kapeiku veidā. Iznāca paliela čupiņa. Vecais kungs uz mani tikai paskatījās, bet ne vārda neteica.

Šodien atzīstos, ka ar tādu izdarību sevišķi lepoties nevaru. Arī mājiniekiem par to ne vārda nebildu, jo baidījos sarūgtināt māti un vecmāti. Pastāstu par to tikai tamdēļ, ka arī es toreiz jutos spiests maksāt meslus 1905.gada revolūcijas laika garam.

UZ MASKAVU

Skolas beigšana priekš manis tomēr nenozīmēja, ka ceļš uz augst skolu būtu nodrošināts. Vispirms mana materiālo līdzekļu puse arvien vēl bija vāja. Otrkārt, skolas dotās tiesības nebija lielas. Ja nemaldos, pēc pieciem civilā dienestā pavadītiem gadiem varēja tikt par goda pilsoni. Es un visi pārējie abiturienti, izpētot žīdu Markuševicu, piederējām zemnieku kārtai. Tāpat kā tagadējā "paradīzes" Krievijā, arī toreizējā "cara Krievijā" zemnieki skaitījās par viszemāko iedzīvotāju kārtu. Tāpēc "goda pilsoņa" stāžs toreizējos apstākļos daudziem varēja būt diezgan vilinošs. Man toreiz ir sapnī nerādījās, ka jau pēc 8 gadiem, kauju nopelnu dēļ, būtu ieskaitīts Krievijas dzimtu muižnieku kārtā. Vēlākās revolūcijas dēļ no tā gan nekas neatleca, jo visas kārtu atšķirības likvidēja uz visiem laikiem.

Kā jau teicu, par studēšanu nebij ko domāt. Tamdēļ pirmais, ko varēju darīt, bija jāiet pasaulē un jāpelna nauda. Tūlīt pēc skolas beigšanas Jānis Dzērve devās uz Maskavu un tur atvēra savu veikalu. Maskavā, kā jau lielā pilsētā, varēja rasties visādas iespējamības, kamdēļ arī es izlēmu doties turp savu laimi meklēt. Pēc dažu nedēļu atpūtas tēva mājās beidzot pienāca ceļojuma uzsākšanai nolemtā diena. Drēbes, kas man mugurā, nedaudz veļas, dažas grāmatas un šis tas ēdamais - tas bija viss nelielās ceļa somas saturs. Bet kabatā palika, pēc dzelzceļa biļetes nopirkšanas, veseli desmit rubļi, ar ko uzsākt patstāvīgu dzīvi lielajā pasaules pilsētā. Tā kā draugs Jānis Dzērve bija apsoliļis pirmo dienu apmešanās iespējas kādā istabā aiz veikala, tad uz Maskavu devos tānī labā cerībā, ka vietu jau dabūšu viegli un tad nebūs nemaz tik grūti sameklēt arī savu istabu.

Otrā dienā pēc iebraukšanas Maskavā sāku iecerēto vietu meklēt. Ar katru dienu tomēr izredzes kļuva vājākas un vājākas, noskapojums bēdīgāks un bēdīgāks. Visur, kur vien griezās, atbilde viena un tā pati: "Pagaidām nav brīvu vakanču". Ja gadījās iegriezties Istu krievu uzņēmumā, dažreiz pat ļoti strupi noraidīja, aizrādot, ka vietas varot dabūt tikai "pravoslavņiji" un nekādā ziņā sveštautieši-nekrievi. Pagāja viena nedēļa, pagāja otra, bet vietas kā nav, tā nav. Nauda arī iet uz beigām un prātā jau rēgojas nelaime, ka varbūt nāksies lūgt no vecākiem biļetes naudu atceļam uz mājām.

Beidzot nez no kurienes nāca padoms griezties pēc palīdzības pie vācu draudzes luterāņu mācītāja. Goda vīra vārdu, diemžēl, esmu

aizmirsis. Tā kā vācu valodu pratu diezgan labi, tad tā arī izdarīju. Mācītājs mani jo sīki izprašāja un tad teica, lai pienākot atkal otrā dienā. Pie mācītāja atkal ieradās pusē cerību, pusē šaubu pilns. Biju pavisam pārsteigts, kad tas pasniedza kādu jau adresētu vēstuli. Ar to man vajagot ierasties firmā "Weise un Monski" un tur to nodot inženierim Šellenbergam. Minētā firmā satiku barga izskata ūsainu kungu, kuŗš mani pēc pavisam īsas aptaujas piepēma par biroja mācekli (Lehrling) ar 50 rubļu algas mēnesī. Tā bija pazīstama pasaules firma ar sēdekli "Halle an der Saale", Vācijā. Firma ražoja visāda veida pumpjus un tvaika mašīnas.

Maskavas nodaļa nebija liela. Bez paša inž.Šellenberga vēl bija viens palīginženieris, grāmatvedis-korespondents Ēlerts (Ehlert), Baltijas vācietis, un noliktavas strādnieks - krievs. Ēlerts no pašas pirmās dienas pat neslēpa savu naidu pret mani kā latvieti. Šellenbergs bija Vācijas diplomēts inženieris un nekādi nevarēja saprast, kamdēļ Ēlerts mani tā nīst. Viņš nepārzināja latviešu vēsturi un nesenos revolūcijas notikumus. Tomēr drīz vien jaunā darba apstākļos iedzīvojos. Kad jau diezgan paātri sāku rakstīt ar rakstāmmašīnu, viss parastais krievu un vācu korespondences darbs pārgāja uz mani. Ēlerta nelaime bija tā, ka viņš rakstīja pa vecam paradumam tikai ar roku. Viņa darbs tamdēļ bija neražīgs. Es turpretim ar mašīnu viegli veicu 50-60 vēstules dienā. Agrāk Ēlerts to nebija varējis. Ar roku varējis uzrakstīt ne vairāk par 10-15 vēstulēm dienā. Beidzot Ēlerts saslima ar kādu iekšīgu kaiti un darbu atstāja. Es paliku viņa vietā.

1909.gada vasarā ar mani notika liela nelaime, kas tik tikko nebeidzās ar apgūlšanos zārkā un kapā. 1908.gada rudenī no Vācijas kā palīgspēks ieradās inženieris Reintroks (Reintrock), bet jau pēc pāris mēnešiem saslima ar vēdera tīfu un nomira. Toreizējie Maskavas sanitārie apstākļi bija ļoti šaubīgi, un visa pilsētā bija netīrības pilna. Vēdera tīfa sērģošana turpinājās cauru gadu. Stāstīja pat, ka cholera neesot reta lieta. Nezinu, kādā ceļā - vai ar dzeņamo ūdeni, vai ar augļiem, vai vienkārši ar ielas putekļiem, es arī biju šo sērgu sevī iepēmis. Kad, jau vairākas dienas ar galvas sāpēm un drudzi nomocījies, aizgāju pie ārsta, tas konstatēja vēdera tīfu un nekavējoties nosūtīja uz Basmannajas slimnīcu.

Maskavā tanīs laikos pastāvēja tāda laba kārtība, ka iebraucējiem pierakstoties lika samaksāt 3 rubļi lielu nodevu, kas tad saslimšanas gadījumā deva tiesību uz brīvu ārstēšanos. Ar nāvi cīnīdamies, slimnīcā nogulēju vairāk nekā trīs mēneši. Pa manu slimšanas laiku kantorī bija notikušas lielas pārmaiņas. Laikam mana labā piemēra dēļ par grāmatvedi Ēlerta vietā bija pieņemts kāds latvietis. Vārdu gan vairs neatminu. Kantoris no pirmā, tīfa inficētā stāva, bija pārcēlies mājas trešajā stāvā. Telpas tagad bija plašas un saulainas. Strādāšana daudz patīkamāka un vieglāka.

Turpat praktizējās kāds jauns inženieris, lai vēlāk pārņemtu jaunatveřamo firmas filiāli Charkovā.

Kādu novembra dienu no vecākiem saņēmu vēstuli ar ziņu, ka brālis Mārtiņš precas ar Vagalānu Grotāna meitu Annu. Vecāki nolēmuši brālim atdot mājas ar norunu, ka man viņš izmaksā 2000 rubļu izglītības turpināšanai. Tā, pavisam necerot, man radās iespēja sākt sen iecerētās studiju gaitas. Decembrī ierados Spuldzeniekos uz brāļa kāzām un atpakaļ uz "Weise un Monski" firmu vairs neatgriezoz.

MANI SKOLAS BIEDRI UN VIŅU DAŽKĀRT TRĀGISKIE LIKTENI

Ap 1910. gadu medicīniskā zinātne vēl nebija tā attīstījusies un cilvēka caurmēra mūžs vēl nebija pagarināts līdz 70 gadiem, kā tas ir šodien. Toreiz labi, ja cilvēka mūžu varēja skaitīt 40 gadu ilgu. Tāpēc daži no maniem klases biedriem aizgāja mūžībā jau Jēkabpils laikā, kā, piemēram, ļoti apdāvinātais puisis Mēness (ar diloni). Tāpat Krasovskis un drīz pēc skolas beigšanas arī Caunītis, Gavrilovičs, Brūņinieks un Viducis. Starp Krievijas lielinieku nobendētiem 1918. gadā ir divi leitnanti - Šteinbergs un Epiņš. Tie piederēja arī pie korp. Talavijas tautiešu saimes. Pulkvedis Dūms, kā artilērijas pulka komandieris, mira Latvijas brīvvalsts laikā. Šo rindīņu rakstītājam liktenis lēma piedalīties daudzajās strēlnieku kaujās un izstaigāt ar Troickas pulku pat visu Sibīriju. Jēkabpilieši ir devuši ievērojamus vīrus dažādās nozarēs, kā, piemēram, slaveno prof. Dr. med. P. Stradiņu, senātoru Jāni Skudru, prof. A. Aizsilnieku utt.

Atvainojos lasītāju priekšā, ka daudzu citu ievērojamu jēkabpiliešu vārdi man ir paspējuši izslidēt no atmiņas. To skaits tomēr ir liels, kas it sevišķi izceļ prof. Luža Bērziņa lielos nopelnus.

Mēs, latvieši, esam dzimuši individuālisti un savrūp gājēji, kamdēļ arī starp maniem vairāk nekā 40 skolas biedriem netrūkst oriģinālu tipu. Kā pirmo parādīšu jums Knuta Hamsuna "Augusta pasaules braucēja" latvisko prototipu - Jāni Dzērvi. Tas bija glīts, slaidis un citādi ļoti noaudzis gaišmatains jauneklis. Dzērve piederēja pie gados vecāko skolēnu grupas un skaitījās par stiprinieku fiziskā ziņā. Viņš nekad neatteicās no cīkstēšanās, ja vien tik kāds izrādīja vēlēšanos ar viņu spēkoties. Parasti tādā spēlē viņam līdzvērtīgs pretinieks arvien bija mans draugs Ulmanis. Mācībās Dzērve tik tikko citiem spēja vilkties līdzī. Bet toties

viņa galva arvien bija pārpildīta visāda veida saimnieciskas dabas idejām un gudrībām. Tamdēļ arī jau 1908.gada vasarā, tūlīt pēc skolas beigšanas, Dzērve atvēra savu veikalu, un kur vēl?! Pašā lielajā Maskavas pilsētā, Krievijas centrā!

Vācijā bija izgudrota gumijai līdzīga balta masa, no kuņas, starp citu, izgatavoja un eksportēja viriešu apkakles, aproces un krūtspriekšas. Tādi no mākslīgas masas ražotie priekšmeti diezgan labi aizstāja dārgos, no audumiem ražotos, tādus pašus priekšmetus. Starpība bija tikai tā, ka mākslīgā masa bija daudz izturīgāka un tās mazgāšana neradīja nekādas rūpes. Ar ziepēm un ūdeni to nomazgāt varēja līdztekus, mazgājot rokas un seju. Vienkāršo ļaužu un zemāko krievu ierēdņu aprindās šiem priekšmetiem bija liela piekrišana. J. Dzērves veikals Maskavā atradās uz "Neglinnij Projезда", Sandunova pirts lielajā namā. Vaikalu apzīmēja milzīga izkārtne ar uzrakstu "UNIVERSAL" Jan Janov Dzērve. Tā tur Jan Janovs tirgojās - un diezgan sekmīgi - līdz pat 1910.gada pavasarim. Tanī laikā visi jēkabpilieši, kas iebrauca Maskavā meklēt peļņu un maizi, pie Dzērves atrada draudzīgu pagaidu apmešanās vietu. Kā viens no pirmajiem Dzērves viesmīlību baudīja šo rindīņu rakstītājs.

Šeit es uz brīdi pārtraukšu stāstu par Jan Janova veikaliem, lai pavēstītu par kādu klusu, bet dziļu cilvēka traģēdiju, ko nācās pārdzīvot manam draugam Ulmanim drīz pēc skolas beigšanas, 1908.g. vasarā. Kādā skolas rīkotā deju vakarā Ulmanis bija iepazinies ar meiteņu skolas audzēkni Peirandi. Meitenes vecāku mājas atradās kaut kur Saukas vai Seces pagastā. Tā bija ļoti glīta, blonda meitene. Starp viņiem abiem nodibinājās piepeša un ļoti cieša draudzība. Tie abi kā lapiņas arvien lipa viens pie otra. Pēc gala eksāmeņiem, vēl pirms došanās mājup uz Džūksti, Ulmanis aizbrauca ciemos pie Peirandiem. Cerot, ka šis nebūs Ulmaņa pēdējais apciemojums, viņu tur mīļi sagaidīja. Bet liktenis lēma ko citu. Tikai kādu mēnesi vai divus vēlāk, Ulmaņa iecerētā saslima ar plaušu karsoni un nomira. "Nedēļām un mēnešiem ilgi es naktis pavadīju nomodā", man vēlāk Ulmanis stāstīja, "jo meitenes tēls kā dzīvs arvien stāvēja manu acu priekšā. Manā sirdī tagad mājō bezgalīgs un auksts tukšums". Tā bija mana drauga pirmā traģēdija, un tā beidzās viņa pirmā mīlestība. Bet tā nebija pēdējā un nebija arī viņa mūžā lielākā traģēdija.

1910.gadā Dzērve istenoja kādu patiesi vērtīgu ideju. Ar Maskavā iegūto peļņu un tēva doto, apm. 2000 rubļu lielo, palīdzību un skolas biedra Ulmaņa tikpat lielu mantojuma vai radu aizdevuma daļu - 1910.gada pavasarī Dzērve un Ulmanis atvēra Jēkabpili manufaktūras preču veikalu. Pēc abitūrijas 1910.gada vasaru es pavadīju Spuldzeniekos. Vairākas reizes apmeklāju abus skolas biedrus viņu veikalā, Jēkabpils Lielajā ielā. Tuvākās un tālākās Jēkabpils apkārtnes latvieši jūsmīgi apsveica šī latviskā veikala

atvēršanu, un tas arvien bija pircēju pilns. Līdz tam visa manufaktūras tirdzniecība Jēkabpilī, var teikt jau no hercoga Jēkaba laikiem, bija atradusies tikai žīdu rokās. Var iedomāties šo "endelmapu" uztraukumu, kad piepeši viņiem sāk konkurēt un ļaužu mānīšanu pārtrauc kāds latviešu veikals. Paaudžu paaudzēm ilgi, žīdi kā labi noorganizēta un saskapota cenu un rīcības monopoliska banda, bija dīrājuši apkārtnes nabaga zemniekus. Un tagad Dzērves personā ierodas negaidīta un tik nevēlama nacionāla, latviska konkurence. Saprotams, ka netika žēlota ne nauda, nedz citi līdzekļi, lai tikai iznīcinātu Dzērvi.

Ja nemaldos, tad 1912. gadā abiem latviešu veikalniekiem notiek liktenīga nelaime. Kādā nedēļas nogalē veikalā izceļas ugunsgrēks un tas ar visu, kas tur iekšā, nodeg. Nožēloju, ka savā laikā nepa-interesējos tuvāk un sīkāk par visiem šīs nelaiemes apstākļiem. Bet Dzērvi un Ulmani uz apkārtējo žīdu zem zvēresta doto liecību pamata apvainoja ļaunprātīgā dedzināšanā. Tie uz šī pamata zaudēja ne tikai apdrošinājumu summas, bet dabūja isāku laiku izsēdēties pat pa cietumiem. 1913. gadā Ulmanis mani apmeklēja Rīgā un pie manis vēl vienu nakti pārgulēja. Viņš tad jau bija galīgi salauzts cilvēks un man izstāstīja visus dedzināšanas lietas sīkumus. Daudz ko gan no viņa stāsta vairs neatminu, bet zinu tikai, ka tas, ko viņš stāstīja, bija patiesība. Viņi abi ar Dzērvi bija krituši veikliem žīdu neliešiem par upuri. Tā bija mūsu pēdējā tikšanās mūžā.

Jānis Dzērve augšā aprakstīto nelaimi ir panesis kā tas spēka vīram pienākas. Pat apvienotais Jēkabpils žīdu sazvērnieku pūlis viņu nespēja saliekt. Taisnība, viņš visu savu un Ulmana mantu, tāpat tēva dotos tūkstošus, bija gan pazaudējis, bet ne savu nesalaužamo un lielo uzpēmību. Tikai pavisam nedaudz vēlāk mēs viņu redzam atkal kā liela kooperatīva vadītāju, un kur! - Vidusāzijā, Taškentas pilsētā. Pats par sevi saprotams, ka turpat pie Dzērves darbu un pajumti atrada viņa nelaimīgais Jēkabpils kompanjons Ulmanis.

1917. gada revolūcijai uznākot, tāpat kā daudzās citās vietās, arī Vidusāzijā latvieši izvirzās pašā priekšgalā. No sākuma gan ne kā ļepina lielinieki, bet gan kā sociālisti revolūcionāri, mērenie sociālisti un arī nacionālisti. Tā mūsu Dzērve ir ilgāku laiku Taškentas pilsētas milicijas priekšnieks. Ulmanis pats piedalās kaujās ar turienes reakcionāru spēkiem. Kad 1923./24. gadā Dzērvi satiku Rīgā, tūlīt jautāju, kas ir ar Ulmani. Pēc šī jautājuma Dzērve kļuva domīgs un tikai noteica, ka Ulmanis esot piedalījies Taškentas citadeles sturmēšanā, kur bijuši nocietinājušies Bucharas čana piekritēji. Pēc kaujas tad pārnācis tā notašķījies, ka ir pazīt vairs nevarējuši. No tālākā es sapratu vēl to, ka Ulmanis pieslēgījies komunistiem.

Arī citi man vēlāk personiski pazīstami latvieši Vidusāzijā re-

volūcijas laikā ir iepēmuši augstus amatus. Tā, piemēram, T. Liepa bijis saimniecības komisārs. Rīgas Politehniskā institūta students Jēkabs Āre, (ja nemaldos, bij. korp. Selonijas tautietis), bija kādu laiku Turkestanas politiskais pārstāvis Afganistānā. J. Āre vēlāk bija Latvijas tirdzniecības biroja priekšnieks Maskavā un pēc tam lielas metalla apstrādāšanas fabrikas Ipašnieks Rīgā. 14. jūnijā deportēts. Ap 1923. gadu Dzērve, pārstāvēdams kādu Latvijas firmu, ieradās Latvijas tirdzniecības birojā Maskavā. Izmantodams vecos sakarus ar Turkestanas draugiem un pazīstamiem, viņš, neviens nezinošs, izdabāja atļauju no krievu iestādēm braukt uz Tāļajiem Austrumiem. Tanī laikā tur ar ģenerālgubernātoru tiesībām valdīja Dzērves labs paziņa no Taškentas laikiem, Reinholds Bērziņš. Kā izcilu virsnieku šo Bērziņu savās atmiņās piemin pulkv. Jukums Vācietis. 1937./38. g., lielo tīrīšanu laikā, Staļins R. Bērziņu noslepka-voja. Jādōmā, ka ar citu latviešu un draugu atbalstu Dzērve zem R. Bērziņa valdīšanas dabūja kādu labu un ienesīgu vietu. Pēc kāda laika viņš ar sapelnīto naudu devās atpakaļ uz dzimteni. Dzērves nelegālos ceļojumus lielinieku čeka kaut kā bija uzodusi un Maskavā viņu arestēja un notiesāja spaidu darbos. Savu naudu tomēr viņš vēl pirms aresta bija spējis pārvest uz Latviju. Pateicoties radu klapatāšanai dzimtenē un senu latviešu draugu palīdzīgai rokai Maskavā, Dzērve diezgan drīz tika no komunistu cietumiem laukā.

Apsveņot Jāņa Dzērves neparastās gaitas pēcrevolūcijas Krievijā, nedrīkst aizmirst to apstākli, ka tur savā vairumā latviešu komunisti-ierindnieki nekad nepazaudēja savu ļoti izteikto nacionālo noslieci. Bija arī izņēmumi, kā, piemēram, visiem pazīstamais Gulbenes slepkavību gorilla - Lācis un daži citi. Tāpēc lielkrievi latviešus dēvēja par "redīsiem", kas no ārpusē esot sarkani, bet iekšā balti. Visvairāk latviešus neieredzēja lielkrievi un kopā ar viņiem to līdzskrējēji žīdi, kā arī kaukaziešu izcelsmes komunistu varas vīri. Visi tie baidījās no latviešu pārākās lietišķības un konkurences.

No cietuma Krievijā atgrieņoties Latvijā, Dzērve uz ātru roku Rīgā atvēra liela stila kantori, lai uzsāktu tirdzniecību ar padomju Krieviju. Uz kāda nama Esplanādes rietumu pusē pacēlās liela Dzērves firmas izkārtne, krievu valodā:

"J a n J a n o v D z e r v e i O t j e c".

Izkārtne ar savu "i otjec" bija tik neparasta, ka visi par to runāja. Diemžēl, šī nebija Jan Janova Dzērves laimīgākā ideja. Tā nāca vismaz savus piecus gadus par vēlu. Ja viņš šo izkārtni būtu uzvilcis 1920./21. gados, varbūt, ka tā būtu atnesusi miljonus zeltā. Izdevīgie veikali ar Krieviju bija paspējuši izbeigties.

Divdesmito gadu vidū, kādu dienu no Rīgas uz Jēkabpili braucot, man vilcienā iznāca sēdēt pretī Dzērves tēvam. Sarunājoties ar to,

nonācu diezgan nepatīkamā situācijā. Dzērves tēvs man uzstādīja tiešu jautājumu, ko es domājot, vai Jāņa firma varēsot pastāvēt, vai ne. Es kaut kā no atbildes izvairījos, neteikdams ne nē, ne jā. Negribēju veco kungu apbēdināt ar "nē", melot arī netikās, sakot "jā". Zināju labi, ka firmai varēja būt tikai bēdīgs gals un izputēšana. Tā arī notika. Lielā firmas izkārtne pēc kāda laika pazuda. Kaut kur izkūpēja arī pats Jan Janovs.

Bet tad pēc veselas mūžības, 1939. gadā, krieviem bāzes Latvijā nodibinot, pie manis Rīgas pilsētas krājāsē ierodas Jānis Dzērve. Sārtvaidzis kā agrāk, tikai balts kā ziedoša ābele. Viņš jau ilgāku laiku vadot savu veikalu Lapmežciemā vai Raguciemā, pie jūrmalas zvejniekiem. Esot apmierināts, jo maizīte iznākot. Prasīja vēl no manis padomu, kādas mantas iegādāties, jo, kaņam ievēloties, daudz kā pietrūkstot. Dibinoties uz prezidenta Ulmaņa vārdiem, es ieteicu iepirkt vairāk apavu. Vēl šodien nevaru sev piedot, kā gan tik muļķīgu padomu varēju dot savam kādreizējam klases biedram. Man taču vajadzēja ieteikt pirkt pulksteņus, kuņus "puļķiši" vēlāk tik kāri izķēra. Pus Eiropas krievu kultūras nesēji pēc tam izstaigāja ar laikmetīgo saukli mutē: "Dāvai časi". Dzērve vēl toreiz aizpēmās no manis nedaudz naudas, jo pietrūcis iepirkumu nokārtošanai. Ja būtu vien prasījis, būtu aizdevis daudz, daudz vairāk, jo nauda man toreiz turējās. Nepagāja ir pāris nedēļi, kad Dzērve jau parādu nolīdzināja. Kā arvien, viņš bija un palika īsts un akurāts veikalnīeks. Tā bija arī mūsu pēdējā redzēšanās šīnī saulē. 14. jūnijā krievi viņu kopā ar ģimeni bija deportējuši.

Tikpat savāds un vēl drūmāks liktenis pavadīja otru manu Jēkabpils tirdzniecības skolas laika draugu - Ramanu. Viņš bija vidēji apdāvināts jauneklis, rūpīgs un akurāts ikkuņā vietā un kādus pāris gadus vecāks par mani. Jau skolas laikā izrādīja lielu interesi par revolūcionāro un marksistisko literatūru, bet darbībā to nekur neizrādīja. Hekeļa seklā materiālistiskā filozofija un Buchners ar savu "Spēks un viela" bija tā laika pusizglītotās latviešu jaunatnes pravieši. Nevar pat iedomāties, cik tādi zinātnieki, kas savas atziņas bazē tikai uz laboratorijas eksperimentiem, var atnest ļauna vienkāršiem ļaužu prātiem. Ar tām sekām, ko tie atstāj ļaužu prātos un vēsturē, viņus tiešām var pielīdzināt tiem bībeles viltus praviešiem, ko Dievs par sodu cilvēkiem uzsūta šai pasaulē.

Pēc skolas beigšanas Ramans, maizi un vietu meklēdams, devās uz Pēterpili un tur dabūja grāmatveža vietu. 1910. gadā, kad es Ivanovo-Vozpessenskā gatavojos eksterna pārbaudījumiem, no Ramana saņēmu vēstuli ar paziņojumu, ka viņš apprecējies. Nosūtīju gaŗu jo gaŗu apsveikuma dzejojumu puķainu un jautru domu pantos. Pārstāvēdams dažas Rīgas firmas, es 1924. gadā darbojos Latvijas Tirdzniecības birojā Maskavā. Kādu dienu, iedams pa Nikolškas ielu, ap-

stājos pie antiko mantu veikala loga un aplūkoju tur pārdošanai izliktās gleznas un bronzu. Tanī laikā antikās lietas bija vienīgā manta, ko bez lielām formālitātēm varēja no Krievijas izvest. Piepeši viens man no muguras puses uzsit uz pleca un uzsauc: "Zdrastvuitje, gōšpodjin Dardzani!" Atgriezies ar lielu pārsteigumu savā priekšā ieraugu kareivi tipiskajā tā laika čekista formā, ar labi pazīstamo pulķīti cepures augšā. Pārsteigums bija baigu minējumu pilns, jo taisni tanī laikā čeka centās arestēt pēc iespējas vairākus, ir kaut kā vainīgus, ir pavisam nevainīgus Latvijas pavalstniekus, lai tā iegūtu cilvēku materiālu apmaiņai pret Latvijā iekritušiem komunistu aģentiem un teroristiem. Domāju jau, ka pašreiz tieku arestēts. "Uznajotje meņja?", vaicāja čekists. Bet man nav ne jausmas, kas tas varētu būt par cilvēku. "Vai tiešām mani nepazīsti?", jautājums tagad nāk latviski. Es pavisam samulstu, jo nevaru saprast, kur no manu, redzams, labu pazīstamu vidus varēja rasties čekists. Tikai, kad viņš beidzot nosaka: "Vai tad tiešām Ramanu vairs neatmini? Es tevi gan uz vietas pazinu." Tagad arī es atskārstu, ka tas taču ir manu skolas dienu draugs. Sarunās noskaidrojās, ka Ramans iepem augstu posteni čekas saimnieciskajā daļā, un atklājas arī tas skumjais fakts, ka skolas biedrs ir pārvērties fanatiskā komunistā. Kad ievaicājos par mūsu kopējo draugu Ulmani, Ramans pateica burtiski sekošo: "Pašreiz Ulmanis dzīvo Ķīvē. Bet es sakarus ar viņu esmu pavisam pārtraucis. Viņš ir neglābjams. Cik vien vietu es viņam pagādāju, nevienā nevarēja pastāvēt. Viņš ir galīgi nodzēries alkoholiķis." Tas bija skumjš vēstījums. Ulmanis, šis sirsnīgais un labdabīgais latviešu jauneklis, tagad Krievijas un komūnisma purvā iestidzis neglābjams alkoholiķis. Kādas gan traģēdijas cilvēku bērniem nav jāpieredz!

Ar Ramanu vēl tikāties kādas divas reizes, bet tad abi draudzīgi vienojāties vairs nesatikties. Tāda senu dienu draudzības atjaunošana ne vienam, nedz otram labu nevarēja dot. Ramana dzimtene bija Vietalvas - Odzianas apvidus. Jēkabpils laikā viņš sevišķi bieži jūsmoja par Andrieva Niedras sprediķiem. Vēlākos gados satiku kādu tās puses saimnieku un tam iejautājos par Ramaniem. Ramana tēvs bijis ļoti dievbijīgs cilvēks un, dzirdēdams par dēla komunistisko karjēru un atrazdamies uz miršanas gultas, pirms nāves vēl dēlu publiski nolādējis. Tēva lāstu pavadīts, tad arī Staļina lielo tīrīšanu gados, kad padomijā, par sevišķu prieku valdošai lielkrievu kliķei, tūkstoši un atkal tūkstoši gan lieliniecisku, gan pavisam apolītisku latviešu zaudēja dzīvības, arī Ramans, jādūmā, pazuda ar lodi pakausī bez ziņas un mīņas revolūcijas kapu bezdibēpos.

Visi zinām, ka pasaulē bijuši un tagad vēl ir reliģiski fanātiķi, visur mēs varam sastapt politiskus fanātiķus, nacionālfanātiķus, zinātnes fanātiķus utt. Bet neviens vēl laikam nav iedomājies, ka manu klases biedru vidū varēja būt tādi oriģināli, ko citādi

nevar apzīmēt, kā par grāmatvedības fanātiķiem. Pie tam tādi manā klasē bija veseli divi - Pēteris Lapiņš un Krišjānis Strazdiņš. Mācību ziņā viņi abi rindojās pie vidusmēra skolēniem. Bet kas attiecās uz grāmatvedību un komercrēķināšanu, tad viņus abus skolotājs Šteinbriks apbalvoja tikai ar piecniekiem. No sāкта gala jau Lapiņš ar Strazdiņu sapņoja par kalpošanu saimnieciskos uzņēmumos, pie tam pēc iespējas lielākos. Arī dabiskas dotības tādiem pienākumiem viņiem bija jau it kā šūpulī līdzī ieliktas. Vispirms, nevarēja neievērot jau viņu ļoti skaidro rokrakstu, tad nemainīgo akurātību visās vietās un lietās, bet pāri visam - piedevām - ļoti spilgti izteikto pienākuma apziņu. It sevišķi pēdējā īpašība mums, pārējiem, bieži kliboja, nerunājot jau par diezgan savādo apstākli, ka mūsu vidū bija pat tādi oriģināli, kam vārds "pienākums" bija vienkāršs svešvārds.

Pienākuma apzīpa ir ģimenē, ir valsts un tautu dzīvē, ir visnepieciešamākā un svarīgākā cilvēka īpašība. It sevišķi, ja vadotiem šīs īpašības pietrūkst, tad nav izslēgtas vislielākās nelaimes un satricinājumi. Bet parasti, demokratiskajās zemēs it sevišķi, gan notiek tā, ka tie, kam pienākuma apzīpas visvairāk trūkst, izvirzās visiem citiem gaŗām un nostājas priekšgalā. Labi saprotams, ka tādi vīri aiz sevis atstāj tik lielas lūzpu un netīrumu kaudzes, ka paaudžu paaudzes pēc tam mokās ar to notīrīšanu.

Maskavā Pēteris Lapiņš ieradās kopā ar Emīlu Knaģi, pazīstamā Jēkabpils restorāna un iebraucamās vietas turētāja dēlu. Abus viņus par rēķinvežiem pieņēma lielās vācu firmas "Friedrich Bayer-Elberfeld" Maskavas fabrikas kantorī. Tā bija milzu fabrika. Tur skaitījās apm. 60 000 strādnieku. Visi augstākie ierēdņi bijuši tikai vācieši, un tie ir domāt nedomājuši runāt krieviski. Arī kantorī runājuši tikai vāciski. Lapiņam un Knaģim nācās apstākļiem piemēroties un tos pat piemīlīgā veidā darba biedri iestūrējuši "Deutscher Verein'ā" par biedriem. Vāciešu Maskavā toreiz bija pilnas malas. Maskavas "Deutscher Verein'ā" vien ir skaitījušies 40 000 pilntiesīgu biedru. Emīlu Knaģi "Verein'ā" uzņēmuši bez ierunām, kā "echt deutscher Mann aus dem Baltikum, Herr Knagge". Pēterim Lapiņam tā lieta vis tik viegli negājusi, un tam anketā bijis jāierakstās kā "Peter Laping". Tādi nu reiz ap 1908.-14. gadiem bija Maskavas apstākļi. Iesākdama kaŗu ar Krieviju, Vācija 1914.gadā izdarīja milzīgu kļūdu. Vēl tikai 30-40 gadu, un Krievija, vismaz saimnieciski, būtu pārvērtusies par Vācijas filiāli. Atgriezies pēc kaŗiem un revolūcijas Latvijā, Lapiņš ilgus gadus strādāja Latvijas Tautas bankā par grāmatvedi un vēlāk bij pat šīs bankas valdes loceklis. Tamlīdzīgi cilvēki ir derīgi un vajadzīgi visām partijām un iekārtām. Lapiņš ir ievērojams latviešu kooperātors. Ir sarakstījis 3 sējumos kooperācijas vēsturi. Miris Rīgā 1972.gada novembrī.

Krišjānis Strazdiņš arī nodevās tirdzniecības un rūpniecības ierēdņa profesijai; viņa mūžs beidzās negaidītā traģēdijā. 1911. gadā viņš strādāja Rīgā un mēs abi kopīgi irējām istabu Stabu ielā 77. Uz Luža Bērziņa rekomendācijas pamata viņu pieņēma Vladivostokas alus brūža īpašnieks Zilgalvis par kantoņa vadītāju. Viņa darbība tur, kā vēlāk dzirdēju, bijusi ļoti sekmīga un Strazdiņš ieguvis sava šefa Zilgalvja pilnīgu uzticību. Bet tad gadījies tā, ka Zilgalvja firmai radušās grūtības ar maksājumiem. Strazdiņš to pēmis tik stipri pie sirds un nelaimi uzskatījis daļēji par savu vainu, ka, izmisuma pārvarēts, vilcienā braucot, meties zem vagona riteņiem. Kā man to vēlāk stāstīja, Zilgalvim maksājumu krīze vēlāk bez sāpēm izbeigusies, kamdēļ Strazdiņa upuris izrādījies pārsteidzīgs un nevajadzīgs.

LATVIEŠI MASKAVĀ

Ap 1908./10. gadu Maskavā bija diezgan liela latviešu kolonija. Galvenokārt tie bija biroju darbinieki, studenti, mājsaimniecības vadītājas un guvernantes, kā toreiz sauca bērnu audzinātājas, vācu valodas pratējas. Bija arī prāvs skaits dažādu tehniķu un fabriku meistarū. Bet bija arī tādi latvieši, kam piederēja jau savi veikali un uzņēmumi, piemēram, Lindes tirdzniecības kantoris. Līdz tam Maskavas Latviešu biedrībā bija valdījis tautas atmodas laikmeta nacionālisms. Šīs biedrības vīri ne vienu vien trūcīgāku iebraucēju latvieti bija nostādījuši uz kājām. Bet ap 1908. gadu arī Maskavas Latviešu biedrību sāka sturmēt 1905. gada revolūcijas ļaudis un gars. To ienesa vispirms no Latvijas atbēgušie revolucionāri un meža brāļi. Tie, saprotams, bija spiesti dzīvot ar pieņemtiem vārdiem. Krievijas iekārta bija tik vaļīga, ka daudzi tā mierīgi dzīvoja, nekāda riska nejudzami. Bet galvenie latviešu atmodas laikmeta gara apkaņotāji rekrūtējās starp tā saucamiem "progresīvajiem studentiem". Tie, tāpat kā jaunstrāvnieki un mūsu 1905. gada revolucionāri, salasījušies dažādas no ārzemēm nelegāli ievestās brošūras un proklamācijas par Marksa un Engelsa idejām, tagad par vari un ar lielu troksni nobīdīt Maskavas Latviešu biedrības tautisko vadību. Cik atminos, biedrības priekšnieks līdz tam bija bijis Tumševics. Pret to tad un citiem Maskavas Latviešu biedrības valdes locekļiem progresīvie bija uzsākuši niknu kauju un beidzot tos arī padzina.

Kādu svētdienu 1908. gada rudenī J. Dzērve Emīlu Knagi, Pēteri Lapiņu un mani uzaicināja apmeklēt Latviešu biedrības sapulci, jo mēs tad tur redzēšot Istus "kumēdipus". Bija sanācis diezgan daudz ļaužu, gandrīz pilna zāle. Vecos valdes kungus vairs neredzē-

jām, un pie prezidija galda sēdēja pavisam jauneklīga tauta. Risinājās dzīvas debātes un brīžiem tās pārgāja pat asumos. No runātājiem - zelta mutēm - atminu stud. iur. Šmitu, kas Rīgā, brīvās Latvijas laikā, bija iecienīts advokāts-kriminologs. Bet visasākās mēles bija vairākām pāri par 30 gadiem vecām "meitenēm", kuŗu vārdus gan vairs neatceros, bet Dzērve teica, ka dažas no tām esot studentes.

Sevišķi man uzkrita šo "meiteņu" pārspilēti vienkāršais un bezkrāsainais apģērbs un sevišķi tas, ka viņas kūpināja vienu papirosu pēc otra. Tā kā es pirmo reiz savā mūžā redzēju, ka dāmas tik atklāti un tik kaislīgi smēķē, tad biju par to ne mazums pārsteigts. Priekš tam biju pieredzējis, ka vienīgi mana Grīvenieku tante bija liela smēķētāja, pie tam gan pipi un tad arī uz ārstu priekšrakstu pamata! Nevarēju iedomāties, ka šīm "meitenēm" būtu bijušas kādas tamlīdzīgas ārstu receptes kabatā.

Dzērve zināja arī vēl daudz ko citu paskaidrot. Un proti to, ka šīs dāmas tik vienkārši ģērbjoties tamdēļ, ka gribot visiem parādīt, ka viņām kā progresīvām sievietēm nedrīkstot būt seksuālas pievilcības un ka viņas interesējoties tikai par idejām un ne par kaut kādiem brūtģāniem. Ņemot vērā šo "meiteņu" gadu skaitu, kas vienai otrai tik nodevīgi sejā bija ierakstīti, tad laikam tās sekā iespējas bija tapušas gaužām ierobežotas. Es tamdēļ esmu pārliecināts, ka šīs ideju apsēstās meitenes rīkojās pēc vecu vecā spīta principa - "Sak, kad jau nav, tad lai nava arī!"

Bet tādas lietas toreiz Maskavā bija novērojamas ne tikai pie meitenēm vien. Tas notika ar progresīvo ideju pārņemtiem jaunekļiem tāpat. Tā, piemēram, citā vietā minētais jēkabpilietis, progresīvais students Salde, jutās līdz sirds dziļumiem aizkarts, ja viņam kaut ar pusvārdu piedēvēja kādu interesi par daļo dzimumu. Vienaldzīgie un vienaldzīgās ir dzīvojuši un dzīvojušas arī toreiz un pastāv un pastāvēs, kamēr vien tik zemes lode ap savu asi griežīsies. Čaula it kā mainās, bet saturs paliek tas pats vecais.

Kad todien Maskavas Latviešu biedrībā sākās amatvīru vēlēšanas, vārdu plūdi plūzdami plūda un sasprindzinājums pieauga. Meitenes kūpināja vienu papirosu pēc otra un runātāju pārkonīgās balsis drebināja telpu. Darba tauta, pamatšķira, kapitāls, izmantotāji, liekēži - tādus vārdus runātāji un idejiskās runātājas kā akmeņus metā apmulsināto klausītāju sejās.

Kāds no publikas zāles vidū lūdza vārdu. Kad viņš kādu laiciņu bija runājis, neatminos tieši par ko, priekšsēdis to pārtrauca, jo biedrs runātājs neturoties pie lietas. Pēc laiciņa šis pats biedrs pieprasīja vārdu atkal. Priekšsēdis tagad jautāja, kā viņu sauc. "Taršķis", skanēja atbilde. Pēc kāda laiciņa runāšanas priekšsēdis atkal biedram Taršķim atņēma vārdu. Šoreiz biedrs, Taršķis vairs

nepadevās un sāka jo skaļi protestēt, jo viņam tiekot liegtas pilsoņa tiesības. Priekšsēdis tagad sauc biedru Tarški pirmo reiz, otro reiz un pēc tam arī trešo reiz pie kārtības. Bet biedrs Tarškis paceltā balsī tik protestē un protestē. Beidzot priekšsēdis uzaicina protestantu atstāt zāli. Piedraud pat ar izsviešanu. No publikas jau atskan draudīgi saucieni - "ārā, ārā!"

Biedram Tarškim pieceļoties, lai izpildītu priekšsēža un publikas prasību, atskan milzīgs ādas bises sprādziens. Tas nav bijis dienas kārtībā paredzēts, kamdēļ, biedram Tarškim pa durvīm pazūdot, visa sapulce ir tā pārsteigta, ka zālē uz brīdi iestājas kapa klusums. Tad pieceļas viens no publikas un bez atļaujas ņem vārdu: "Lūdzu sekretāru protokolēt, ka runātājs, biedrs Tarškis, pirms atstāja zāli". Šiem vārdiem seko skaļi rēcieni un olimpiski smieklī, tā ka vai visas sienas un griesti ligojas.

Jāsaka paldies Dzērvem par ierosinājumu apmeklēt šo sapulci. Todien ir kumēdipus, ir daudz ko citu pieredzējām. Ir ko atminēt, ir par ko padomāt. Paliek tikai jautājums, ko progresīvie panāca, nojaucot biedrības veco kārtību?

1913. gada rudenī, būdams Maskavā, iejautājos savam istabas biedram stud. iur. J. Skudrem, vai nebūtu jauki aiziet uz kādu Maskavas Latviešu biedrības vakaru. "Nav vērts, tā ir tāda paputējusi būšana", Skudre man atbildēja.

A B I T Ū R I J A I V A N O V O - V O Z Ņ E S E N S K A S R E Ā L S K O L Ā
U N
S T U D I J U L A I K S R Ī G A S
P O L I T E C H N I S K Ā I N S T I T Ū T Ā

Pēc brāļa kāzām kādu laiciņu vēl padzīvojos pa Spuldzeniekiem, jo vajadzēja noskaidrot, kā rīkoties un kurp doties, lai iegūtu gatavības apliecību un varētu iestāties augstskolā. Pēc garākas sarakstīšanās ar skolas biedriem, kas jau mācījās dažādās Krievijas gimnazijās un reālskolās, nolēmu doties uz Ivanovo-Vozņesenskas reālskolu, Vladimiras guberņā. Tur priekšā atradās Jēkabpils tirdzniecības skolas absolvents Arturs Goldbergs. Pēdējais rakstīja, ka šī skola esot labvēlīga eksterniem. Tāds apstāklis bija ļoti svarīgs, jo, piemēram, Baltijā un tāpat dažās Krievijas vidusskolās krievu šovinistiskie skolotāji eksternus-cittautiešus bieži vien tišā kārtā gāza cauri. Izglītība toreiz skaitījās privilēģija. Gandrīz divi gadi jau skolas grāmatas nebiju pēmis rokā. Bija nepieciešama visu priekšmetu pamatīga atkārtošana. Uz Ivanovo-Vozņesensku tamdēļ devos jau 1910. gada februārī, lai uz vietas mierīgi sagatavotos un piemērotos turienes prasībām. Novietojos kādā krietni lielā istabā. Marta beigās ieradās vēl kādi četri latviešu eksterni. Lai izmaksātu lētāk, saspiedāmies visi manā istabā. Starp pienācējiem bija arī vēlākais Valsts kontroles darbinieks Krūka.

Eksāmeni vilkās visu maija mēnesi, un tos izturējām mēs trīs - Goldbergs, Krūka un es. Man laimējās izvirzīties visas klases priekšgalā, jo ar nedaudz izpēmumiem priekšmetos izpelnījos 5. Ar diplomu kabatā un lepnu apzīpu sirdī devos mājup. Kad jau atrados Rīgas vilciena vagonā, mani piepeši uzmeklēja inženiera Šellenberga sūtītais firmas "Weise un Monski" pārstāvis. No drauga J. Dzērves tie bija uzzinājuši, ka es caurbraucot atrodos Maskavā. Šellenbergs lika man priekšā piepemt biroja pārziņa vietu "Weise un Monski" Charkovas nodaļā. Faktiski priekšlikums nebija slikts, jo kā pirmo algu piedāvāja 120 rubļu mēnesī. Es tomēr tā biju pieķēries nodomam studēt, ka bez vilcināšanās labo priekšlikumu noraidīju. Manu apņemšanos negrozīja pat tas papildu paziņojums, ka Šellenbergs esot nodomājis mani sūtīt apmācībās uz firmas fabriku Vācijā, pēc kam man radišoties izredzes tapt pašam par kādas filiāles vadītāju Krievijā.

Katra cilvēka dzīvē ir vietām saskatāmi tādi kā krustceļi, kur

tu vari izvēlēties iet vairākos virzienos. Šis priekšlikums ir bijis tāds krustceļš arī manā dzīvē. Kas būtu noticis, ja es pieņemtu Šellenberga priekšlikumu? - Skaidrs, ka pie studijām nebūtu ticis, skaidrs arī, ka Kazapas kaņaskolu arī nebūtu redzējis.

Vēl šodien esmu pārliecināts, ka, noraidot izdevīgo vācu firmas priekšlikumu, esmu rīkojies pareizi. Ne katrreiz dzīšanās pēc naudas un mantas ir pareizais ceļš.

1910.gada rudenī uzsāku studijas Rīgas politehniskā institūta komercnodaļā. Reizē ar mani tur iestājās abi pārējie Ivanovo-Vozņesenskas eksterni Goldbergs un Krūka. Priekšā jau atradu Jēkabpils skolas klases biedrus Otto Šlosbergu un Jāni Vilku. Tie jau gadu iepriekš bij beiguši komercskolu Nižņij-Novgorodā, un tagad Šlosbergs studēja ķīmiju, bet Vilks, tāpat kā es, komercnodaļā. Bez tam komercnodaļā iestājās vēl viens jēkabpilietis, bet ne tirdzniecības skolas absolvents - Pēteris Brunners. Pēdējais vēlāk kļuva slavens ar Apgādības ministrijas un Linu monopola prāvām.

Es tūlīt pieslējos vecajiem skolas biedriem Šlosbergam un Vilkam. Visi trīs kopā noīrējām istabu Dzirnau ielā. Tā bija liela telpa, kamdēļ piepēmām vēl vienu līdzietnieku - Mārtiņu Pakuli - no Biržu pag. Zānānu mājām. Mārtiņš gatavojās uz vidusskolas abituriju, lai gan viņam tas diez kā neveicās.

Tūlīt pēc politehnikas matrikulas sapemšanas un pirmo lekciju apmeklēšanas sākām kopīgi apspriest, kurā studentu organizācijā būtu vēlams iestāties. Tur bija studentu biedrības, kā Zemgaliņa un citas tādas. Mums tās nepatika, jo skaitījās sociālistu un agitatoru perēkli. Sociālisti nebaudīja nekādu labo slavu un laukiem, kaut 1905.gadā tie daudzus savā organizācijā gan bija ievilinājuši. Bet kad nāca soda ekspedīcijas, tad vadoni un lielākie agitatori pazuda, kā židīpi pa Miķeļiem, kur kuņķais. Pālicēju vecākus pēra un visādi tirdīja, dēlus nošāva un mājas nodedzināja. Sociālisti ar veikliem agitatoru trikiem 1905.gadā latviešu tautu vienkārši pievīla. Tauta uz laukiem dumpodamās nevēlējās nekādu sociālismu, bet gan prasīja nacionālas tiesības un vērsās pret saviem tiešiem apspiedējiem - vāciešiem. Sociālisti šo noskapojumu veikli falsificēja, iepinot cīpā arī kaņķu pret caru un patvaldību. Pēdējais fakts nozīmēja visu latviešu aiziešanu sociāldemokrātu politiskā pavadā, kas bija priekš tiem laikiem liela kļūda, atnesa daudz ciešanu un latviešu nacionāliem centieniem pat stipri kaitēja. Beidzot daudzi latvieši šo kļūdu ieraudzīja un atjēdzās, bet tad jau bija par vēlu. Tas bija pirmais gadījums, kad sociāldemokrāti ar savu internacionālo politiku bez jēgas ieņģrūda daudz latviešu lielā postā un tos nodeva, kā upuķa jērus vācu un krievu šovinistu atriebībai. Sociāldemokrātiem vēl šodien nav kauna ar 1905.gada nedarbiem lielīties, kā ar milzīgu ieguvumu. Nē, tas bija milzīgs

Izgriezums no Tālavijas 1910. gada jubilejas kopuzņēmuma.

Priekšā: M. Celmiņa un H. Celmiņš.
2. rindā:

H. Blankenburgs, P. Dardzāns
un J. Silenieks.

pametumus! Pašu mājās sludinātais internacionālisms latviešu tautai arī vēlēkos laikos nesa tikai pametumus.

Aprādīto iemeslu dēļ noraidījām domu par iestāšanos tā laika "kreisajās", jeb kā viņi paši sevi sauca, "progresīvajās" studentu organizācijās. Lai gan vienkārša kalpa dēļ, Jānis Vilks tādu nostāju ieteica pirmais. Mūsu izvēlei atlika vienīgi stingri nacionālās studentu korporācijas, pie kuņģam piederēja daudzi tā laika sabiedriskās kultūras un saimnieciskie darbinieki. Rīgā pastāvēja divas latviešu studentu korporācijas - Selonija un Tālavija. Jānis Vilks jau pazina vairākus tālaviešus, kamdēļ visi trīs nolēmām vispirms iet un iepazīties ar Tālaviju.

Kādā 1910. gada rudens vakarā tad tur ieradāmies. Tālavijas konventa dzīvoklis atradās Marijas ielā 24, sētas nama pagrabā. Oldermanis, kas mūs uzņēma, bija stud. Blankenburgs, vēlāk labi pazīstamais arhitekts. Gāja ļoti jauki un pacilāti, varējām dziesmām atskanot. Tās veikli un ar sajūsmu vadīja magister cantandi, stud. ing. J. Beitāns. Visa sabiedrība, draudzīgā sadzīve un pārējās korporācijas izdarības mums ļoti patika. Uz mani sevišķu iespaidu atstāja oldermana Blankenburga jaukā personība. Bez liekas tālākas spriedelēšanas to pašu vakaru izteicām vēlēšanos iestāties

Tālavijā. Kad ieradāties nākošajā vispārējā konventa sēdē, tā laikā Tālavijas seniors, Markus Gailītis, pēc svinīgā solījuma nolasišanas un parakstīšanas uzlika man galvā melno (fukša) deķelīti un apsveica kā Tālavijas vispārējā konventa locekli.

KRIEVIJA 1905.-14. GADU STARPLAIKĀ

Laikmets no 1907. līdz 1914. gadam ir savā ziņā Krievijas labklājības laikmets. Cik savādi tas arī izliktos, šinī laikā sprīdī Krievijā valdīja tāda brīvība, kāda tur nebij pieredzēta visos ilgajos gadu simteņos pirms tam, nedz arī vairs sekojošā kara, revolūcijas un padomju laikmetā pēc tam. Kā galvenais šī laikmeta notikums ir jāuzsver ļoti spējīgā Krievijas ministru prezidenta Stoļipina uzsāktā zemes reforma. Jāņem vērā savādais fakts, ka ideju par privātu zemes īpašumu krievu zemnieks līdz tam pat nepazīna. Noteicēja par zemnieka zemi bija sādžas kopība, tā sauktais "mir". Līdzīga kārtība pastāvēja arī mūsu pašu Latgalē līdz pat Latvijas valsts zemes reformas izvešanai. Tagadējos Krievijas kolchozos ir pat daudz kas pārņemts no bijušā "mir" kārtības. Tāpat kā to tagad vēl redzam Krievijas kolchozos, toreizējo krievu sādžu "mir" bija ļoti neražīga un katru progresu bremsējoša sistēma. Visi sādžas sliņķi un dzērāji varēja dzīvot un arī dzīvoja uz sādžas nedaudzo centīgāko zemnieku rēķina, kuŗi savas "špores" centās labi apstrādāt un apkopt. Tā kā izlozes ceļā zemes gabali ikgadus vai pēc ilgāka laika īpašniekus mainīja, tad sliņķiem arvien bija izdevība savu nolaisto un noplicināto "šporīti" palaist tautās un izlozē tās vietā saņemt cita sādžinieka labi iekoptu gabalu. Lai visā Krievijā izvestu Stoļipina zemes reformu un tādā kārtā radītu pārtikušu, stabilu zemnieku šķiru, laiks līdz 1914. gadam iznāca par īsu. Zemnieka - zemes īpašnieka kārtas trūkums Krievijā revolūcijas laikā stipri vien veicināja lielinieku uzkundzēšanos.

Pēc ilgiem gadu desmitiem Stoļipins bija labākais un spējīgākais ministru prezidents, kādu vien Krievija jebkad pieredzējusi. Stoļipins, Pēteris Arkadjevičs (1863-1911). Pēc Goremikina 1906. gadā cars Stoļipinu izraudzīja par ministru kabineta priekšsēdi resp. ministru prezidentu. Viņam piederēja "Kalnbērzu" muiža Lietuvā. Pie Lisas stacijas Lietuvā, netālu no Vaipodes, atradās viņa znota, bijušā Krievijas flotes virsnieka muiža, kur P. A. Stoļipins ir bieži vien ciemojies. Stoļipina meita, atrazdamās emigrācijā, ir izdevusi par savu tēvu memuārus (Čehova apgāds - Ņujorkā). Stoļipina meita memuāros pastāsta, ka viņas tēvs, "Kalnbērzu" muižā saimniekodams, labi iepazīties ar zemnieku viensētām Latvijā un Prūsijā. Redzot tādu viensētu milzīgās priekšrocības, salīdzinot

ar krievu sādžu "mir" iekārtu, Stoļipinam radusies ideja par šini virzienā izvedamo zemes reformu pašā Krievijā. Stoļipins pareizi izprata, ka krievu sādža ar savu kopīpašuma iekārtu ir visu zemnieku nemieru galvenā sakne, jo tāda iekārta zemnieku turēja nabadzībā un postā. Nododot zemi zemniekiem pilnā īpašumā, viņš pamatoti cerēja radīt spēcīgu zemnieku šķiru. Turīgs zemnieks nevar būt sociālists, nevar būt nemieru cēlājs, teicis Stoļipins. Pret Stoļipina reformu nostājās sociālisti-revolūcionāri un, kas tas jocīgākais, arī galēji labais krievu spārns, tā sauktie "melnsimtnieki". Kādā sociālistu sanāksmē Londonā 1908. gadā ir pieņemts lēmums, kur lasām: "Valdība izraudzījusi par savu mērķi sadalīt zemniecību, radot personisku privātīpašumu - viensētu saimniecības. Katrs valdības panākums šajā virzienā dod nopietnu triecienu revolūcijas lietai." Te mēs redzam, kādos neceļos bija nogājuši Krievijas profesionālie revolūcionāri. Viņus vairs neinteresēja lietišķais valdības plāns, nedz tautas labklājība, bet tikai viņu pašu šaurās intereses. Zaudējot zemnieku atbalstu, tādi revolūcionāri baidījās zaudēt arī savu maizes darbu - revolūcijas taisīšanu. Ne viens vien ar šo nodarbību pelnīja dienišķo maizi.

1906. gadā sprāgst bumba Stoļipina vasaras rezidencē un ievaino viņa meitu. Atentāts notiek arī Pēterpilī 1906. gada 12. augustā. Sprādziens uzsviež gaisā tintnīcu uz Stoļipina galda un apšļāc to ar tinti. Tikai pēc četriem gadiem teroristiem izdodas nogalināt Stoļipinu. Tas notiek 1911. gada 14. septembrī Kijevā. Žīdu tautības terrorists Mordka Bogrovs sašauj Stoļipinu teātra ložā, cara ģimenes acu priekšā. Stoļipins no ievainojuma mirst 18. septembrī. Nikolajs II visu laiku bija stipri skaudis sava ministru prezidenta spožos panākumus valsts darbā. Šinī gadījumā savu mazvērtīgumu cars parāda ar to, ka izvadīšanas ceremonijās Stoļipinam neparāda pienācīgo godu. Par to radās vispārējs sašutums.

Ievēribas cienīgi ir bijušā Vācijas ķeizara Vilhelma vārdi, ko tas teicis par Stoļipinu lielkņazam Dmitrijam Pavlovičam, kad bijušais monarchs jau dzīvoja Dornas pilī, Holandē. "Ir pagājuši daudzi gadi, kopš esmu atteicies no tropa", sacījis Vilhelms, "un pa šiem gadiem esmu cītīgi sekojis visam, kas notiek pasaules politikā. Tāpat esmu novērojis dažādu valstsvīru darbību un to spējas atrasties valsts priekšgalā. Un man jāsaka, ka tādu lielu valstsvīru kā Stoļipinu neesmu savā mūžā vairs redzējis. Bismarks, bez šaubām, bijis liels valstsvīrs, bet man šķiet, ka Stoļipins bijis tālredzīgāks un tādēļ viņu ierindoju augstāk par Bismarku". Tālāk Vilhelms vēl pastāstījis, ka, tiekoties ar Nikolaju II 1909. gadā Bjerķē, Somijā, notikusi ilgāka saruna ar Stoļipinu. Abus valdniekus Stoļipins esot brīdinājis no kara starp Krieviju un Vāciju, jo ja tāds notikšot, tas varot beigties ar revolūciju un abu monarchiju likvidāciju. Tas pierāda, ka Stoļipins ir bijis patiesi liels valstsvīrs, un ja viņš būtu 1914. gadā atradies pie Krievijas

valsts stūres, kaŗa nebūtu bijis. Tiksmiņāties ap tādu vēstures gaitu mums, latviešiem, tomēr nenākas. T i k a i 1914. g a d a kaŗa lielā Krievijas sakāve un tai sekojošā 1917. g. revolūcija deva latviešu tautai vienreizēju iespēju iegūt patstāvību. Brīvības pamešana pēc II Pasaulē kaŗa nav uzskatāma kā paliekoša un nemaināma lieta. Ne brīdi nedrīkst aizmirst to faktu, ka mēs dzīvojam laikā, kad nacionālās idejas visā pasaulē sit visaugstāko vilni. Šis vilnis kādu dienu un pavisam negaidot var atvelties arī pie pavergotās Latvijas un Padomijas krastiem. Un tad staigāt brīvības cīņu takas pa otram lāgam latviešiem būs daudz vieglāk, nekā tas bija pirmo reiz.

MANI LITERĀRIE MĒGINĀJUMI UN KAS NO TIEM IZNĀCIS

Viens no maniem tirdzniecības skolas laika draugiem bija klases biedrs Ulmanis. Viņš nāca no Džūkstes - Pienavas puses. Ulmanis nepiederēja pie zinību zvaigznēm un tikai ar mokām kaut kā kūrās citiem līdz. Bet viņš bija ļoti labdabīgs un sirsnīgs puisis, jūsmoja par literātūru, mākslām un pat dzejoja. Jāatzīstas, ka man arī šis "netikums" bija pielipis. Jau 1897./8. gados, pavisam jauniņš būdams, jūsmoju par Jāņa Poruka Mājas Viesa Mēnešrakstā iespiestām dzejām. Radās liela vēlēšanās pašam uzrakstīt kādu dzeju, bet nevarēju nekā laba sadomāt. Tomēr dūšas tad man, redzams, nav trūcis, jo sāku no krievu valodas tulkot neko citu, kā paša lielā Dantes vārsmas, kas attēlo viņa nokāpšanu ellē. Jēkabpils skolas biedru Martinovska, Ramana un Ulmana ierosināts, sāku ar dzejošanu nodarboties plašāk. Kad Ludis Bērziņš izdeva skolas kalendāru, tanī es piedalījos, tulkodams no vācu valodas Rozegera stāstiņu "Notikums Šrunā". Šinī kalendārā ir nodrukāts viens mans dzejolis arī. Vēlāk mēs, skolēni, izdevām pat savu žurnālu. Laikam iznāca pavisam trīs numuri, pēc kam sākotnējā sajūsma klusi izbeidzās. Tur ir mani vairāki "ražojumi" gan prozā, gan pantos, bet par to kvalitāti nekādu atbildību šodien vairs neuzņemos.

Otrs mans draugs, cesvainietis Ramans, kas skolā sēdēja tieši man aiz muguras, arī nodarbojās ar dzejošanu. Viņš tomēr bija praktiskākas dabas cilvēks un ārpus dzejošanas izrādīja sevišķu interesi par progresīvām idejām un sociālismu. No viņa lasīšanai dabūju Būchnera "Spēks un viela", dažas Hekela brošūras, kā arī brošūras par marksismu. Ramans bija pat pārtulkojis no krievu valodas kādu Engelsa brošūru un, gribēdams dzirdēt spriedumu par valodas pareizību, lasīja to man priekšā. Pret Ramana valodu man nebija ko iebilst, un tā viņš savu tulkojumu nosūtīja kādam Rīgas

grāmatu izdevējam, bet tas no tulkojuma drukāšanas laipni atteicās. Pēc šī gadījuma mans draugs pārtrauca ne tikai sociālistisku rakstu tulkošanu, bet dzejošanu arī.

Studijas sākot un iestājoties korporācijā Tālavija, tur priekšā atradu tādu slavenu "burtnieku" kā Edvardu Vulfu, kas savus asprātīgos feletonus parakstīja ar pseudonimu "Puliera padēls". Viņš studēja komerczinātnes jau no 1908. gada un blakus studijām strādāja pie laikrakstiem. Sestdienās, alus vakaros Vulfs arvien neiztrūkstoši ieradās Tālavijas konventa dzīvoklī, Marijas ielā 24. Drīz vien es ar Vulfu itin labi sapazinots. Man bija uzkrājušies daži desmiti dzejoļu un tos es nolēmu parādīt Vulfam, lai izzinātu viņa autoritātīvās domas par manām spējām. Negribu to slēpt un atzīstos, ka Vulfa slēdzieni bija negatīvi. "Tev trūkst oriģinālitātes", viņš teica, "atkal un atkal tavos pantos es atrodu radniecību ar kādiem citu dzejnieku darbiem". Galu galā par tādu Edvarda Vulfa kritiku es nenoskumu, jo pasaule manā priekšā bija plaši atvērusies un tur es, arī bez dzejošanas, saskatīju daudzas citas, vēl interesantākas lietas. Ar to dienu tad arī izbeidzu šo piemēlīgo nodarbošanos. Esmu šodien pārliecināts, ka neviens tamdēļ nav ne cietis, nedz ko zaudējis. Edvards Vulfs man ir devis labu patiesu drauga padomu. Elizijas laukos, kurp viņš tik agros mūža gados aizsteidzās, lai šis mans sveiciens viņa ceļus arī tur padara gaišus un patīkamus.

Daudzi pat slaveni vīri jaunības gados ir vārda pilnā nozīmē nomocījušies, lai taptu par dzejniekiem. Tā, piemēram, slavenais dabas pētnieks Darvins jaunībā gadiem ilgi esot pūlējies izveidoties par dzejnieku. Vēlākā mūžā, kā stāsta, viņš no dzejas ir tā atsvešinājies, ka pat nevienu dzejas grāmatu nav cietis savā tuvumā. Renesanses laikmetā ir dzejojuši visi. Sabiedrībā dzejošana resp. rīmju kalšanas māksla bijusi lielā cieņā, un pati par sevi šī prasme skaitījusi par katra izglītota cilvēka galveno pazīmi. Bet renesanse bija humānitāro zinātņu un mākslu laikmets. Mēs dzīvojam materiālisma un utilitārisma laikmetā, kamdēļ tikai reālais par dzeju interesējas, to lasa un saprot. Modernā cilvēka izglītība ir gājusi tikai zināšanu un ne atziņu virzienā, tā ir tapusi gan plaša, bet ar katru gadu desmitu tā kļūst, vismaz līdz šim, arvien seklāka un seklāka.

Atis Nonācs kādreiz mani gribēja pataisīt pat par profesionālu žurnālistu. Viņš man uzdeva aprakstīt dārzkopības izstādi. Ja nemaldos, tāda notika 1911. gadā un bija novietota Vērmanes dārza lielajā paviljonā. Pirms tam es iedomājos, ka žurnālista-zīpotāja amats ir "tīrās špičkas", kamdēļ ar vieglu sirdi Atim apsolījos aprakstu nodot jau nākošās dienas rītā. Kad vienu reizi biju izgājis izstādes novietnei cauri un biju labi apskatījis izstādītos kociņus, puķes, augļus, saknes un visu pārējo un sāku domāt par rak-

sta sākumu, tad tikai atdūros kā pret sienu. Lai gan pūlējos vai visu vakaru, bet rakstījam atļauto vārdu skaitu nekādi nevarēju sadabūt kopā un tādā veidā, lai viss raksts man pašam pieņemami skanētu. Tikai ar lielām mokām kaut ko "sabrūvēju" un otrā rītā nodevu Atim, lai tūlīt pats savām acīm ieraudzītu, cik nederīgs bija mans ražojums. Gandrīz katru manu rindu Nonācs pārsvītroja un to par jaunu uzrakstīja pavisam citādā veidā. Tas notikās pa daļai arī tamdēļ, ka man nebija zināmi vēl apslēptie un daudzie politiskie strāvojumi latviešu sabiedrībā. Tos es nemaz nebiju pēmis vērā un tā sajaucis draugus ar ienaidniekiem vienā čupā. Man atlika tikai noskatīties un pabrinēties, kāds mans raksts tagad izskatījās zem Nonāca diktātoriskās spalvas. Tamdēļ turpat uz vietas nolēmu, ka ar žurnālistiku gan vairs nenodarbošos.

Nezin vai savā mūžā es jēl kad būtu kaut ko uzrakstījis, ja 1914. gada janvārī, kad Politehnikas aulā lasīju un aizstāvēju diplomdarbu "Darba algas teorija", tur nebūtu ieradies arī mans komilitonis Aleksandrs Šūlmanis. Kad lielais pārbaudījums bija beidzies un prof. Bergmans manu darbu bija akceptējis, mēs ar Šūlmani draudzīgi novietojāmies restorānā pie alus glāzes. Šūlmanis man piepeši saka: "Es noklausījos tavu diplomdarbu un man jāsaka, ka tu vari labi rakstīt. Kamdēļ tu neko neraksti?" Šie drauga atklātie vārdi mani ļoti pārsteidza, jo iepriekšējie piedzīvojumi un citu atsauksmes bija iepotējušas pārlicību, ka ar rakstīšanu nav ko blēpoties, spēju trūkuma dēļ. Bet arī Šūlmana spriedums vēl neizbeidza manu noraidošo stāju pret rakstīšanu. Tikai daudz gadu vēlāk tas bija Pauls Ašmanis, kurš mani beidzot piespieda ķerties pie spalvas. Pauls Ašmanis toreiz, tā ap 1929./30. gadu, bija žurnāla "Burtnieks" un arī laikraksta "Latvis" līdzstrādnieks un akcionārs. Cik tagad noprotu, toreiz ir bijis kaut kāds līdzstrādnieku un laikmetīgu un interesantu rakstu trūkums. Neatminu, kādi bija mani pirmie raksti, ko Ašmanim nodevu, bet atsauksmes no viņa un citu puses bija labas, kamdēļ turpināju vien publicēties par toreiz jo sevišķi "karstiem" tematiem, kā par ideju varu vēsturē, par rasi, marksismu, cilvēku vienlīdzības idejas maldu, demokrātiju un taml.

Tagad atzīstos, ka rakstīšanas "netikumu" esmu savā dzīvē iesācis drusku par vēlu, lai šo netikumu pilnā apmērā pārvērstu par tiku. Bet varbūt teicienam: "labāk vēlu nekā nekad" šīnī gadījumā piekrist izšķirēja nozīme.

SĒĻU ZEMES BAJĀRA BĒRĒS

1911.gada rudenī manam studiju biedram B. nomira tēvs. Uz tēva bērēm B. ielūdza vai visu Tālavijas konventu. Ielūgumam sekojām kādi 10 vai 15 studenti, galvenokārt visi tie, kam studiju vai darba apstākļi to atļāva. Braukšanai uz bērēm gadījās pats nelabākais rudens slapjdraņķa laiks. Lai nokļūtu B. tēva mājās, nācās braukt ar vilcienu līdz Daudzevas stacijai un tad ar zirgiem vēl kādus 25 kilometrus.

Jelgavā ieradāmies kopā ar Vili Gulbi jau ap plkst. 3.00 pēcpusdienā. Tā kā vilciena atiešana uz Daudzevas staciju bija tikai ap plkst. 6.00 p.p., tad mēs ar Vili sākām laiku kavēt pie pudeles alus. Beidzot tomēr iedomājām, ka taču jāpavaicā stacijas dežūrantam, kad isti un no kuŗām sliedēm Daudzevas vilciens noiet. Bijām ne mazumu pārsteigti, kad mums pateica, ka vilciens uz Daudzevu atiet jau pēc kādas pusstundas un ne no Jelgavas stacijas, kā bijām iedomājušies, bet gan no mazas stacijņas pāri Lielupei. Tātad mums ar lielu steigu vēl bija jāmēro vismaz divi vai trīs kilometri garš ceļa gabals. Saprotams, ka, lai vēl noķertu vilcienu, mēs ar Vili pa galvu pa kaklu skriešus vien devāmies ceļā. Nakts bija tumša kā tinte un sijāja smalks rudens lietutiņš. Kājnieku laipu uz Lielupes viensliežu dzelzs tilta nebija un mums nācās iet pa sliežu vidu. Tilta siju atstarpes bija diezgan platas un pa tām brižam atmirgoja baigā Lielupes dzelme dziļi apakš mūsu kājām. Jau no stacijas iznākot, Vilis, tuvredzīgs būdams, žēlojās, ka ceļu nemaz nevarot saredzēt. "Pēter, ej pa priekšu", viņš noteica. Arī tiltam pāri es gāju Vilim pa priekšu, pareizāk izsakoties, lēkāju no vienas sijas uz otru. Piepeši aiz manis Vilis sāk skaļi saukt: "Pēter, Pēter ...". Es tūlīt apgriezās un skreju pie viņa. Izrādījās, ka nakts melnumā Vilim nokritušas brilles un viņš, ar aklumu kaudamies, nejauši ieslidējis tilta siju atstarpē. "Tikai tās četras alus pudeles kabatās mani vēl noturēja pie sijām", Vilis, augšā stīvēdamies, priecīgi stāstīja. Pēc tam kopīgiem spēkiem tilta briesmas laimīgi pārvarējām un pēc izmisīgas skriešanas vilcienu vēl pēdējā brīdī noķērām. Vilim kāju uz vagona kāpšļa liekot, vilciens jau sāka kustēties. Daudzevas stacijā iebraucām jau labi pāri pusnaktij, bet B. mājās nokļuvām tikai ar lielu dienu - cauri izlijuši un kramā sasaluši. No ceļa grūtībām atpūsties laika pietika diezgan, jo bērņu ceremonija bija nolikta uz nākamo dienu.

No šīs pasaules šķirdamies, vecais Sēlijas bajārs ar patiesi

bajārisku žestu palicējiem bija vēlējis vipam rīkot nedēļu garas bēres. Pie tam vēl bija noteicis, ka neviens nedrīkst asaras liet un bēdās vaimanāt. Dziesmām un mūzikai bija noteikts skanēt, jo, lūk, vecais saimnieks nebija vis aizgājis pie Žīdu bargā un atriebīgā Dieva, bet gan pie baltā un mīlīgā latviešu Dievīpa.

Kapsēta atradās kādus 15 kilometrus attālu un arī turpu mirušais bajārs bija vēlējis braukt pilnos rikšos, mūzikai skanot. Pa kaļpalicēji nelaiķa vēlmes godam izpildīja. Tamdēļ es un vairāki citi nelaiķa izvadītāji bēres tiešām svinēja veselu nedēļu. Tās bija tādas svinības, kādas latviešu sētas pieredzēja varbūt pieci simti vai tūkstsots gadu atpakaļ. Tās bija godības dzejnieka Ausekļa iedomātā senatnes garā. Nekad iepriekš, nedz pēc tam tādas bēres vairs neesmu pieredzējis. Lai Dieviņš mielo vecā bajāra dvēseli!

PISTOĻU DIVKAUJA

Tālavija man piešķīra krāsas 1911. gada maijā. Kādus divus eksāmenus nolīcis, devos uz Spuldzeniekiem, kur arī pavadīju visas vasaras brīvdienas līdz augusta beigām.

Bija septembra pirmās dienas, kad sestdienas vakaru pavadīju Tālavijas konventa telpās, Marijas ielā 24. Draudzīgā kopā pasēdēšana aizvilkās līdz rīta gaismai, un kad apkalpotāja bija aizgājusi pie miera, mums gribot negribot arī bija jādodas mājup. Kopā ar stud. Reini Stučku, izgājuši uz ielas, tomēr nolēmām, ka vēl būtu jauki kādu stundiņu kopā pie alus glāzes pavadīt. Reinis labi pārzināja Rīgu, un mēs abi iegriezāmies kādā latviešu amatnieku klubā uz Avotu ielas. Tādiem klubiem nebija toreiz noteiktu slēgšanas stundu, un tie parasti izsniedza dzērienus un uzkožamos cauru nakti, ja vien bija viesi ko apkalpot.

Šinī klubā priekšā atradām veselu baru Tērbatas studentu, kas ceļā bija šādu vai tādu iemeslu dēļ Rīgā aizķērušies. Reinim gandrīz visi tie jau bija seni pazīstami, kamdēļ arī mēs iepēmām vietas pie viena no tērbatnieku galdiem. Jāatzīstas, ka mēs abi ar Reini un arī tērbatnieki visi bijām diezgan iesiluši. Valodas veicās itin tekoši un asprātības no visām malām bira kā no pilnības raga. Es laikam biju jaunākais krāsnesis visu to veco būdu vidū. Laikam tamdēļ arī mans pretimsēdētājs tērbatnieks sāka mani diezgan uzkrītošā veidā apcelt. Es nepaliku atbildes parādā un pēc kādas manas diezgan sulīgas replikas mans pretimsēdētājs palaida rokas. Es, saprotams, vipu izaicināju un pametu galdu. Pēc

Isas apspriešanās ar komiltoni Reini Stučku nolēmām, ka turpat uz vietas jānotur goda tiesa. Reinis bija mans goda tiesnesis: kas bija pretējās puses un kas bija bezpartejiskais, vairs neatceros. Tālavijā iestājoties, bija noteikts, ka katram jādeklarē, vai viņš ir duelants, vai antiduelants. Duelēties bija divas iespējas, vai nu ar aukstiem ieročiem, t.i., ar rapiežiem jeb smagajiem zobeniem - plemmēm, vai ar karstiem ieročiem, t.i., pistolēm. Es gan pieteicos kā duelants, bet negribēju tērēt laiku un ilgas stundas, vingrinoties ar rapieri, kamdēļ pieteicu, ka par savu ieroci izvēlos pistoles. Tā kā dueļu pistoles ir stipri vien dārgas, tad to Tālavijas konventa rīcībā toreiz vēl nebija, un es pie vingrināšanās ar tām nemaz netiku.

Turpat kluba blakus istabā, goda tiesā, es kā izaicinātājs pieprasīju ieročus un, proti, pistoles, kam goda tiesa deva savu piekrišanu, un ar to šī formālā puse arī izbeidzās. Turpat abām pusēm bija jāuzdod savi sekundanti, kuŗi tad vienotos par bezpartejiskiem un par tālāko. Tīri labi vairs neatceros, kā viss tas pēc divkauju reglamenta ritēja. Par savu sekundantu pieteicu stud. A. Šulmani, arī tālavieti. Sekundanti un bezpartejiskie noteica, ka divkauja notiks jau otrā dienā, plkst. 6 no rīta priežu audzē aiz Baložkroga. Attālums starp partiem 30 soļu. Pistoles laikam aizdeva poļu korporācija Arkonija. Man nu radās problēma tanī ziņā, ka savā mūžā vēl nekad nebiju rokā turējis divkauju pistoli. Un šis ir pavisam savāds individuāls ierocis. Galvenais noteikums ir tas, ka abām pistolēm jābūt gandrīz absolūti vienādām. Arī lādiņiem un ložu svaram jābūt vienādiem, par ko jo sevišķi rūpējās sekundanti un bezpartejiskie. Lai kaut drusku praktizētos ar pistoli, kopā ar Šulmani un Reini Stučku aizbraucām uz Pārdaugavas priedēm, kur es no 30 soļu attāluma sāku šaut dēļos un sētas stabos. Rezultāti bija pavisam bēdīgi. Pistoles stobrs bija ļoti biezs un gaŗš, kamdēļ tā svars nebija mazais. Spiežot sprūdu, gribot negribot stobrs ar mērķekli arvien slidēja lejup. Kad par šo apstākli sāku šķendēties, tad Reinis tikai piebilda: "Dardzān, nesūrojies par to. Tas jau ir iemesls, kamdēļ daudzos gadījumos šāvējs, to negribēdams, ir ielaidis savam pretiniekam lodi pierē vai vēderā --. Neaizmirsti, ka divkauja ir Dieva tiesa".

Otrā rītā jau pulksten piecos "cveišpennerī" devāmies ceļā uz 12 kilometru attālo Baložu krogu. Mūsu vāģi mēs bijām trīs: es, mans sekundants Šulmanis un Dr. Cimermanis, kas toreiz bija latviešu korporantu fliķieris divkauju gadījumos. Mēs, abi parti, bijām tērpušies frakās.

Divkauja notika pēc visiem daudzu paaudžu laikā izstrādātiem un vispār atzītiem likumiem. Es mērķēju uz sava pretinieka ceļiem. Nebij jau istas vēlēšanās viņu nobeigt pavisam. Nezinu, kurp lode aizgāja, jo biju nošāvis gaŗām. Kur mērķēja mans pretinieks, nezinu.

Bet arī viņš man netrāpīja.

Atpakaļceļā iegriezāties turpat blakus esošā Baložkroga restorānā. Tur bija saradušies jau vairāki desmiti Rīgas un Tērbatas korporantu, jo visus bija interesējis jautājums, kā beigsies šī pistoļu divkauja. Netrūka tādu, kas nebija sevišķi apmierināti ar mūsu divkaujas neizšķirīgiem rezultātiem. Bet tā tas bija noticis. Un ne es, nedz mans pretinieks tur vairs neko nevarēja grozīt.

Pirms manis, tālavietim Markum Gailītim gadusimtepa sākumā bija bijusi pistoļu divkauja ar kādu vācu studentu, laikam no Fraternitas Rigensis. Kādu gadu pēc manas divkaujas tālavietis, stud. Kēseris, šāvās ar kādu Selonijas tautieti un bija tam trāpījis ielaist lodi gūžu mīkstumā. No latviešu studentiem laikam gan visvairāk ir divkaujās šāvušies Lettonias tautieši. Un tas it sevišķi bieži noticis astoņdesmitajos gados, kad vāci sevišķi asi apkaŗoja latviešu atmodas darbiniekus un to centienus. Man stāstīja, ka ne viena vien kapu kopa stāstot par šīm divkaujām. Manā laikā vācu studenti bija jau pavisam atturīgi šīnī ziņā. Es tiku ne vienu vien reizi apmeklējis alus vakarus visās trijās vācu korporācijās, bet nevaru teikt, ka vācu studentu izturēšanās pret mums, latviešiem, būtu bijusi izaicinoša.

MĀKSLINIEKI UN LITERĀTI TĀLAVIJĀ

Tālavijas iekšējās dzīves pazīme arvien ir bijusi ļoti izteiktā interese par literatūru un mākslām. Tālavieši arvien tuvu jo tuvu ir stāvējuši māksliniekiem nevien kā cienītāji, bet arī bieži vien kā līdzradītāji.

Daudzus vakarus Tālavijas konventa dzīvoklī ir pavadījis mūsu literatūras klasiķis Jānis Poruks. Tāpat parasts viesis tur ir bijis latviešu lielais komponists Emīls Dārziņš. Ne vienreiz vien tur, Beitānam, Lukstīnam, Ceram, Krauzem un citiem asistējot, dažreiz pat līdz rīta vēlai stundai, Dārziņš ir licis atskanēt savām brīnišķīgām improvizācijām. Man 1910. gada rudenī iestājoties Tālavijā, dažas dienas iepriekš Emīls Dārziņš bij aizgājis bojā. Arī Poruku vairs neredzēju. Ļoti bieži tomēr konventa dzīvoklī ieradās rakstnieks Saulietis, kas ar savu latvisko sirsnīgumu bij jo patīkams sarunu biedrs. Priekš manis jau studijas bij beidzis un filistrējies pazīstamais rakstnieks Haralds Eldgasts. Manā laikā Tālavijas krāsnesis bij populārais lugu rakstnieks, dzejnieks, žurnālists un humorists no Dieva žēlastības, Edvards Vulfs ar pseudonīmu "Puliera Padēls". Daudz jauku un raksturīgu vārsmu tā laika

"Runci" nākušas taisni no viņa spalvas. Mana laika tālavietis un pat mans konfuksis bija arī latviešu literatūras liriķu liriķis Kārlis Jakobsons. Kas gan nepazīst viņa brīnišķīgās dzejas, jo neviena cita latviešu dzejnieka panti nav tik daudz komponistu mūzikā likti. Kārlis tomēr bij liels savādnieks. Viņa raksturā un domāšanā it kā trūka noteiktības un pamatlīnijas. Visi viņa domu gājieni un spriedumi likās arvien šā tā samētāti. Uzkrītoša bija pat Jakobsona galvas forma. Tā bija tik savāda, ka pat starp daudz simtiem citu galvu Jakobsona galva tūlīt atšķirtos. Likās, ka kāds viņa galvu ar nodomu būtu formējis, kaut ko plakanu spiezdams pret pakausi, tā paceļot pēdējā spico galu augstu pāri pieres līmenim. Arī Kārļa ģimīsi bija stipri savāds, plats un izcilniem vaigu kauliem, resnu, platu zobu un nelielu, ieliektu degunu. Jakobsona nelai-me bija, ka viņam trūka paškritikas, kamdēļ blakus istām dzejas pērlēm bij lasāmi nesaprotami un nesakarīgi vārdu savārstījumi. Jakobsons gan tikai bij domājis attēlot savas dažādās izjūtu un noskaņu nianšes, bet kritiķiem un publikai tas deva pamatu visādām asprātībām un jokiem. Uz taisnā dzejas ceļa Jakobsonam tikt palīdzēja tālavietis, stud. agr. Adolfs Zandmanis. Gadījās pat tā, ka es biju klāt, kad Jakobsons atnesa lielu žūksni ar dažādām lapinām sarakstītu dzeju un nodeva tās Zandmanim izsijāšanai, lai pēc tam visu par derīgu atrasto ievietotu jauniecērtā dzeju krājumā. Neatminos vairs šī krājuma nosaukumu, kas iznāca tā ap 1911.-12. gadu, bet Zandmana "sijāšana" izrādījās svētīga, jo pirmo reiz pēc il-giem gadiem Jakobsons par savu dzeju lasīja labvēlīgu kritiku un bez joku iepīšanas. Ar to arī sākās Kārļa netraucēta kāpšana li-riskās dzejas kalnā.

Lai pārspētu Šekspīru un Petrarku, Jakobsons, kā pats teica, jau priekš tam bij ar aizrautību sācis rakstīt sonetus. Kā zināms, tā ir ļoti grūta dzejas forma. Kārlis vairākkārt žēlojās, ka bijis jau uzrakstījis vairāk simtu sonetu (kaut kas pat ap 800, cik atceros) un tās glabājis istabā, pie sienas pakārtā pītā kurvītī. Nelaimīgā kārtā mājā gadījies ugunsgrēks un visi soneti sadeguši. Gadījums gan tikai kā parastais Jakobsoniādes joks vairākkārt ir pieminēts tā laika presē. Tiešām jānožēlo, ka tas tā noticis, jo Zandmanis vai cits kāds no šiem sonetu simtiem būtu droši vien izsijājis lielu skaitu istu dzejas pērļu.

Tālavijas "fuksis" būdams, Jakobsons bieži vien nokļuva pārpratumu pilnās un komiskās situācijās, kuŗas ne tikai "Runcis" vien citīgi atzīmēja, bet vēl ilgus gadus pēc tam tālavieši, jautrā pulkā kopā būdami, Kārli arvien pieminēja. Tā, piemēram, kādos gada svētkos bibliotēkas istaba ir pārkārtota par dāmu istabu. Tur, pirms došanās pie svētku mielasta galda, pašreiz pakavējas kāds ducis dāmu. Te durvis pēkšpi atveras, ātri iešaujas "fuksis" Jakobsons un skaļi noprasa: "vai te kāds nav redzējis zābaku birsti?" Citreiz atkal pie oldermana Blankenburga ierodas Jakobsona dzīvok-

Ja saimniece, gaužām norūpējusies, un saka: "Blankenburga kungs, ar Jakobsona kungu nav kaut kas kārtībā. Atnāciet, lūdzu; man no viņa bail." Blankenburgs ierodas. Saimniece viņam parāda istabas durvis un nosaka: "Ejiet vien iekšā, tad jau paši redzēsiet". Būdam, kā arvien, perfekts džentelmenis, Blankenburgs vispirms pieklauvē. Atbildes nav. Pieklauvē otrreiz, trešoreiz... Tas pats. Beidzot veļ durvis vaļā un iet iekšā. Istaba tukša. Jakobsona neredz. Tavu brīnumu! Beidzot oldermanis ierauga zem gultas gala it kā divas plikas kāju pēdas. Pienāk tuvāk. Jā, pareizi. Blankenburgs paceļ segas malu un tam no gultas apakšas pretī veļas Jakobsona bārdainā seja ar zelta brilli uz deguna. Grāmata tam uz grīdas priekšā, bet pats, kā jau Dievs radījis, gluži un pavisam pliks. "Bet, fuksi Jakobson", Blankenburgs lielā izbrīnā iesaucas, "ko tu te dari?" "Studēju Šekspīru", dobajā balsī atbild Jakobsons.

Šādu un citu tamlīdzīgu dīvainību dēļ Tālavijas konvents Kārlim krāsas nepiešķir. Pēc kāda laika viņš studijas pārtrauca un aktīvo Tālaviju atstāja, tā sakot, kā "fukšu filistris". Pēdējo reizi ar Kārli tikos 1944. gada septembrī Rīgā, kad jau biju izšķīries doties bēgļu gaitās uz Vāciju. "Redzi, Dardzān", Jakobsons starp citu uzsāka, "vai tas nav liels brīnums, ka jau Ījaba grāmatā, Bībelē, ir paredzēts viss tas, kas Latvijā pašreiz notiek". Diemžēl es biju tobrīd ļoti nevaļīgs un nevarēju noskaidrot, kamdēļ Ījaba grāmata ir pareģojusi taisni Latvijas notikumus. Nezināju arī, ka tā būs mūsu abu, kādreizējo Tālavijas konfukšu, pēdējā tikšanās. Lai gan jau pāri sešdesmitiem, Kārlis vēl arvien bija tas pats "lielais bērns". Nāk prātā Kristus vārdi: "Esiet kā bērni"

CIEMOŠANĀS PIE LETTONIEM TĒRBATĀ

1912. gada maija mēnesī korporācija Lettonia Tērbatā svinēja savu 30 gadu krāsu atsegšanas jubileju. Tālavija par pārstāvjiem uz Lettonias svinībām deleģēja Aleksandru Šūlmani, Jāni Kauliņu un mani. Svinības Tērbatā turpinājās vairākas dienas no vietas un tās noritēja jaukā pacilātībā, sadraudzībā un istā sirsnībā. Mans brālēns Alberts Virbulis skaitījās jau vecs Lettonias krāsnesis un atradās teoloģijas fakultātes pēdējā kursā. Šis jubilejas laikā es tuvāk iepazīnos un sadraudzējos ar savu vēlāko gadu dižo draugu un novadnieku, Dr. Jāni Pusbarnieku. Viņš, tāpat kā Virbulis, atradās savu studiju pēdējās dienās un jau to pašu vasaru uzsāka ārsta praksi Jēkabpilī, kur to turpināja, izņemot kara laika pārtraukumus, līdz mūža beigām - 1957. gadā. Kā varens magister cantandi uzstājās advokāts A. Kviesis, vēlākais Latvijas valsts prezidents. Visus ievērojamus svētku dalībniekus, studentus un filis-

Stud.med. J. Pusbarnieks,
vēlāk ārsts Jēkabpilī.

Stud.theol. A. Virbulis,
vēlāk prāvests Tukumā.

trus man grūti pat uzskaitīt. Kupli bija pārstāvētas ievērojamās Kundziņu un Fedderu ģimenes. Ļoti jauki burši bija arī brāļi Zenteļi - ar sulīgiem pavārdiem - Ščukins un Kaļķis. Brīvās Latvijas laikā abi brāļi strādāja kā ārsti Rīgā. Vecākā brāļa - Ščukina - veselību bija sadragājis kaut kur Dienvidkrievijā pārciestais izsitumu tīfs un viņš mira vēl pajaunos gados trīsdesmito gadu vidū. Jaunākais brālis Kaļķis arī mira, pajauns būdams, 1939.g.

Mūs, tālaviešus, kā jau viesus, un uz speciāla, 1909.gadā starp abām korporācijām noslēgtā draudzības karteļa pamata, lettopi centās visādi laipni uzņemt. Starp citu, mūs uzaicināja piedalīties kopējā izbraucienā uz Kvissentāli. Tas bija kādus desmit kilometrus ārā no Tērbatas un tur atradās kāds studentu iemīļots krogs. Braukšana pēc vecu vecā paraduma notika tā sauktos "cveišpenneros", t.i., lielos, atklātos vāgos ar sevišķi ērtiem, mikstiem sēdekļiem. Kā jau pēc lieliem svētkiem un pamatīgas dzīrošanas, mums visiem otrā dienā bija piesitušās negantas pagiras. Mums, rīdziniekiem, ar tām mokoties, te nu nācās atzīt, ka tērbatniekiem un arī lettopiem bija daudz augstāka pagiru padzišanas māksla nekā mums, rīdziniekiem. Šajā slavenajā universitātes pilsētā pagiras nāvēja ar tā saukto "turku". Tā nu nebija nekāda eksotiska dzīva būtne, bet tikai augsta, tieva "špicglāze", līdzīga šampanieša glāzei. "Turks" tad bija šīs glāzes daudzkrāsainais, stripainais saturs, jo dažādu krāsu iepildītie dzērieni tur bija nesajauktā stāvoklī un pašā virsū peldēja neizjaukts olas dzeltenums. Pagiru moceklim atlika tikai šo glāzi pacelt un olas dzeltenumu papriekšu un daudzkrāsaino, stripaino dzērienu pēc tam - laist tik ritēt savās nabaga iekšās. "Un pagiras tev kā ar roku nopems", man pārliecinošā balsi

Stud.med. J.Zentelis,
vēlāk ārsts Rīgā.

teica krietnais buršs Ščukins. Jāatzīstas arī - tie bija patiesi vārdi. Mēs, rīdzinieki, jau pēc otrā "turka" atkal bijām tie paši vecie.

Kā jau minēju, Tālavijas un Lettonias starpā jau no 1909.gada pastāvēja speciāls draudzības kartelis, uz kā pamata abu korporāciju biedri uzrunājām viens otru ar "Tu". Attiecības arī tiešām bija sirsnīgas un draudzīgas. Tagad, pēc 65 un vairāk gadiem, atpakaļ lūkojoties un sev jautājot, kurā no abām korporācijām man ir bijis vairāk draugu, tad atbilde var būt tikai tā, ka starp lettoņiem man ir bijis ne mazāk istu mūža draugu, kā starp tālaviešiem. Izskaidrojums varbūt meklējams tanī apstākļi, ka pēc savām iedzīmtām interesēm un arī pēc tās tīri humānītārās un pat literāri-filozofiskās izglītības, ko sniedza Rīgas politehniskā institūta komercnodala, es garīgi stāvēju tuvāk tērbatniekiem. Gandrīz visi tie bija ar klasisko izglītību un humānītāro zinātņu adeptu. Tālavieši, turpretī, savā vairumā bija auguši un attīstījušies tehnisko un dabaszinātņu iespaidā.

1913.-1914. GADI

1913.gada rudens semestrim sākoties, man vēl bija palikuši nenolikti kādi 30 eksāmeni, neskaitot diploma darbu. Toreiz jaunībā smadzenes bija daudz uzpēmīgākas nekā vēlāk, un man allaž pietika tikai vienu reizi izlasīt attiecīgā priekšmeta tekstu, lai eksāmenu noliktu uz 5, saņemtu vislabāko atzīmi.

Vienreiz tomēr tāds papēmiens neizdevās. Tas notika pie komercnodalas dekāna, prof. Bergmana, eksāminējoties politiskās ekonomijas teorijā. Jāatzīst, ka tā ir sevišķi sarežģīta politiskās ekonomijas daļa un jau stipri tālu iesniedzās filozofijas laukā. Vispārīgi jāsaka, lai būtu pilnīga daudzo politiskās ekonomijas teoriju izpratne, nepieciešama laba filozofijas pamatu pārzināšana. Tikai vienu reizi politiskās ekonomijas I daļu (teorētisko) izlasījis, devos pie prof. Bergmana uz eksāmenu. Tas bija tā sauktais komisi-

jas eksāmens. Bez Bergana, kā piesēdētāji komisijā, laikam bija do-
centi Birkhāns un Šillings. Likās jau, ka viss iet itin labi no
rokas, jo veselu rindu jautājumu biju sekmīgi atbildējis. Bet tad
prof. Bergmans uzstādīja kādu jautājumu, kas skāra Kārļa Marksa
vērtības teoriju. Kaut kā jau atbildēju, bet profesoram laikam bi-
ja licies kaut kas aizdomīgs manā atbildē un viņš sāka mani šini
sarežģītājā problēmā munsturēt uz priekšu un atpakaļ. Tādām prasi-
bām es izrādījos par vāju un ar pārāk paviršām zināšanām. Beidzot
atbildēs pielaidu pretrunas un galu galā pavisam sapinos.

Olimpiskā mierā prof. Bergmans papēma manu lekciju grāmatīpu,
kaut ko tur ierakstīja un, to man atpakaļ pasniedzams, noteica:
"Jums priekšmetā vēl jāiedziļinās, atnāciet citu reizi". Kad, kori-
dorā iznācis, atvēru lekciju grāmatīpu, tur starp daudziem piecinie-
kiem pretī rēgojās, kā klintī izcirsts, prof. Bergmana ierakstīts
liels 2 1/2. Trīsdesmitos gados L. U. prof. Kārklipš man šo grāma-
tipu izsniedza no Latvijas universitātes archīva personīgai gla-
bāšanai. Kad vien grāmatīpu papēma rokā, arvienu mēdzu atvērt to
lappusi, kur atradās prof. Bergmana ierakstītais "2 1/2". Atminot
studenta gadus, tad arvien klusas skumjas iezagās sirdi.

Kā jau teicu, 1913. gada pavasarī, lai beigtu studijas 1914. gada
janvārī, man vēl palika daudz padarāma darba. Z. Meierovics filis-
trējās 1911. gada pavasarī un, ja neskaita drusku nokavēto, tikai
martā nolasīto diploma darbu, viņš studijas bija beidzis 3 1/2 ga-
dos, t. i., 1911. g. janvārī. Tas skaitījās par ļoti retu veikumu un
ātruma rekordu.

Jau no Jēkabmiesta laikiem es sevišķi interesējos par svešva-
lodām. Dzīvodams 1908.-10. gados Maskavā, nejauši nācu sakarā ar
Lazareva austrumvalodu institūta studentu Blauu, mana vēlākā komil-
topa Tālavijā, Džona Blaua brāli. Tā radās interese par Tuvo aus-
trumu, t. i., arābu, turku un persiešu valodām. Jau 1913. gada vasarā
nosūtīju lūgumu par uzņemšanu Lazareva institūtam Maskavā. Drīz
vien no institūta saņēmu piekritošu atbildi.

1913. gada septembrī tamdēļ politechnikā pierakstījos uz atli-
kušajiem un, nolīcis kādu duci vai vairāk eksāmenu, septembra beig-
ās aizbraucu uz Maskavu, lai tur uzsāktu austrumvalodu studijas.
Pirms aizbraukšanas saņēmu vēl no profesora Bergmana tematu dip-
loma darbam. Tas skanēja: "Darba algas teorija". Studenti toreiz
parasti centās izvēlēties praktiskas dabas tematus, jo tie bija
vieglāki un neprasija tādu iedziļināšanos un domu koncentrāciju,
kā tas bija ar teorētiskiem tematiem.

Jau pirmajās nedēļās Maskavā, sākot apmeklēt Lazareva institū-
tu, jutos tā kā vīlies. Priekšmetu pasniedzēji neapaz nebija zināt-
nieki, kā tas bija Rīgas politechnikā. Te, turpretī, tie strādāja kā

amatnieki, kamdēļ studentos par priekšmetiem nekādu interesi nespēja radīt. Līmenis daudzos priekšmetos līdzinājās kādai ne visai labai vidusskolai. Pašu studentu garīgais līmenis arī bija zem vi-
dēja. Svešo studentu barā jutos ne visai labi.

Maskavā istabu īrējām kopā ar Jēkabpils tirdzniecības skolas audzēkni stud.iur. Jāni Skudri, kuŗam es neslēpu savas negatīvās domas par institūta studentiem. Viņš man nepiekrita un karsti strīdējās, ka Maskavas studenti esot progresīvi un tamdēļ to saime esot daudz interesantāka par Rīgas un Tērbatas studentu sabiedrību. Kā Maskavas progresīvā studenta galējības paraugs mūs ar Skudri bieži apmeklēja fizikas un matemātikas fakultātes students Salde, arī mūsu klases biedrs no Jēkabpils laikiem.

Tā laika krievu studenti progresīvo garu uz āru vispirms centās parādīt ar to, ka ārējā izskatā sevi kaut kā pielīdzināja "saul-
les brāļiem". Tos neapšaubāmi varētu identificēt ar tagadējiem Amerikas "hipijiem". Tāds pats gars un izskats valdīja arī daļā dzimuma, studenšu, aprindās. Ja uz ielas gadījās sastapt jaunāku sievieti ar grāmatām un ne pirmās tīrības apakšsvārku, krietni vien garāku par virssvārku, tad droši, bez kādām prašpāšanām, varēja teikt, ka tā ir progresīva studente - sociāldemokrate, sociālrevolūcionāre, vai pat vēl kreisākam novirzienam piederīga. Šādu līdzīgu parādību ar tādiem pašiem pārgaŗiem sievietu apakšsvārkiem pēc ilgiem gadiem es atkal ieraudzīju 1950.gadā, ierodoties Amerikas Savienotājās Valstīs. Toreiz Amerikā reta bija tā vidusskolniece vai jaunāka sieviete, kuŗai apakšsvārki nebūtu savu ceturtdaļu pēdas gaŗaki par virssvārkiem. Starpība bija tikai tā, ka amerikāņietēm apakšsvārki bija tīrāki nekā progresīvajām studentēm Maskavā.

Arī mūsu progresīvais latviešu students Salde staigāja tādā uzvalkā, kas uzreiz vērsa visu apkārtējo uzmanību uz šo progresīvo studentu. Vispirms Saldes studenta formas mēteli vienmēr bija pāris vietās ieplēsts un apkakles virsmala, no pielīpušo sviedru kārtas, bija melna un spīdēja kā nolakota. Mēteļa aprūsējušās misīpa pogas nekad nebija visas - arvien kāds pāris trūka. Mēteļa apakšsterbele, no ilgas kalpošanas un ap kājām berzēdamās, bija sadalījusies spurainās pluksnās. Saldes formas cepures krāsa nebij vairs nosakāma, jo tā droši vien bija kalpojusi jau vairākām studentu ģenerācijām. Ievērojamākie Saldes apģērba gabali bija tie, kas atradās tuvāk pašam lejas galam. Vai tas būtu ziema, vai vasara, Salde apkārt staigāja ar galošām kājās. Kādreiz es Skudru Jānim apvaicājos, sak, kamdēļ Salde tās galošas nēsā, jo līdzēt pret salu vai slapjumu tās tā kā tā vairs nevar, jo abām purni ir cauri un atšiepkušies. "Redzi", Skudre atteica, "galošas Saldem palīdz gan, jo nabadzīgam ir tādi zābaki, kuŗiem vairs nav zoļu". Lai vēl vairāk pasvītrotu savas personas progresīvo garu, students Salde matus reti kad apcirpa vai mazgāja. Tie bija gaŗi, savervelējušies un blaugznu

kā miltu piebērti. Jau pirmo reizi tiekoties, es Saldem teicu: "Kamdēļ blaugznām tu tā vaļu ļauj? Vēl pieci gadi, un tavs pakausis būs plīks kā ola".

Es visu to aprakstu, lai parādītu, kā krievu negatīvās vides iespaidi bija mainījuši uz slikto pusi krietnā un vērtīgā latviešu cilvēka stāju. Salde bija apdāvināts un gudrs puisis, ar asām domātāja un matemātiķa smadzenēm. Starp mums abiem arvienu attīstījās gaŗas un interesantas sarunas par jaunākām filozofijas un fizikas problēmām, par cik tas ietilpa viņa speciālitātē. Salde bij interesants sarunu biedrs. Vēlākos gados daudziem tiku jautājis, vai ko nezina par Saldi, kur viņš palicis. Neviens pats nezināja ko teikt. Jādomā, ka, savādajām progresa tendencēm sekodams, viņš iekūlās Krievijas revolūcijas zaņķī un tur gāja bojā.

Maskavā laiks ātri ritēja uz priekšu, un drīz vien nācu pie slēdziena, ka daļa Lazareva institūta stundu jāpamet par labu Rīgā lasāmam diploma darbam. Tamdēļ jau oktobra beigās ieslēdzos jo intensīvā tā rakstīšanā. Parasti septiņos no rīta atstāju mājas un devos uz Rumjanceva bibliotēku. Tur nepārtraukti strādāju savas 12 stundas - līdz 9-10 vakarā. Rumjanceva bibliotēka toreiz bija vecākā un lielākā visā Krievijā un diplomam vajadzīgo avotu un materiālu tur netrūka. Apmēram divu nedēļu laikā diploma darbs, savas 250 mašīnraksta lappušu gaŗš, bija bruljonā gatavs. Nu jau sāku drošāk raudzīties nākotnē. Novembra beigās ceļoju atpakaļ uz Rīgu, lai noliktu atlikušos eksāmenus. Līdz Jaunam gadam tiku ar tiem tikpat kā cauri. Arī diplomdarbu, nogludinātu, pārrakstītu, glīti iesietu, nodevu profesoram Bergmanam. Profesors par manu oponentu nozīmēja studentu Pēteri Brunneri. Pēc diezgan sekmīgas diplomdarba aizstāvēšanas to atzina par akceptējamu. Arī valsts gala eksāmenā laimējās uz visiem jautājumiem atbildēt. 1914. gada 20. janvārī svinīgā aktā saņēmu diplomu. Biju beidzis Rīgas politehniskā institūta komercnodaļu ar I gradu (Amerikā pielīdzināms māstera gradam), rekorda isos 3 1/2 gados.

Kādu dien ap šo pašu laiku profesors Bergmans mani izsauca pie sevis un lika priekšā doties uz Vāciju vai Šveici doktora grada iegūšanai. No savas puses viņš laipni apsoliņa, ja vien es to vēlētos, dot man līdzī ieteikšanas vēstuli turienes profesoriem. Mani drošinādams, vēl teica, lai nebaidos par laipnu uzņemšanu ārēmēs, nedz arī par labām sekmēm pāris gaŗu laikā. Tas bija ārkārtīgi vērtīgs priekšlikums un pie tam patiesi no prof. Bergmana labi domāts. Ir skaidrs, ka, šo priekšlikumu pieņemot, visa mana turpmākā dzīve būtu iegājusi pavisam citās slīdēs un pavisam citā darbā pasaulē. Kamdēļ es to nepieņēmu? Daudzreiz vēlāk par to esmu domājis. Man šķiet, ka vainīga tur būs bijusi mana iedzimtā stūrgalvība. Biju kā nekā sasējies ar Lazareva institūtu un bez sevišķām grūtībām to varēju beigt jau 1916. gadā. Vienīgais, ko to-

reiz labi neapsvēru, bija jautājums, kādas iespējas dzīvē varēja dot Vācijā vai Šveicē iegūtais doktora grads politiskās ekonomijas teorijā, salīdzinot ar diezgan blāganām Lazareva institūta diploma dotām izredzēm. Bet dzīvē notiek tā, ka mēs bieži vien neapziņamies tās liktenīgās sekas, kas nākotnē valdonīgi iezīmējas, tiklīdz mēs izvēlamies kādu vienu starp daudziem iespējamajiem dzīves ceļiem. Tā šīnī gadījumā, palikdams pie Lazareva institūta, es sevi, gluži nemanot, iemanevrēju septiņos, ļoti smagos, lai arī slavas un bargu piedzīvojumu pilnos kara un asiņainu kauju gados. Aizbraucot uz ārzemēm pēc doktora grada, viss tas būtu pagājis secen.

Prof. Bergmans piederēja pie izcilas baltvācu ģimenes, no kuŗas ir cēlušies vairāki ievērojami vīri, kā, piemēram, slavenais Rīgas ķirurgs Dr. med. Bergmans. Savu pirmo zinātnisko grādu politiskā ekonomijā bija ieguvis Krievijā, kamdēļ lekcijas lasīja vācietim neparasti labā krievu valodā. Viņš bija komercnodalās dekāns un tās istā dvēsele. Ļoti labi pārzināja jaunākos pētījumus un literātūru politiskās ekonomijas laukā; bija vienādi kompetents kā teorētiskā, tā praktiskā tautsaimniecībā. Galvenais pie viņa bija tas, ka viņš spēja ar asu kritiķa skatu isā formulējumā aprādīt daudzo ekonomisko teoriju stiprās un vājās puses. Tā, piemēram, Kārļa Marksa mācības viņš jau toreiz tik dziļi un pārliecinoši izanalizēja un izvērtēja, ka, ja vien klausītājs spēja koncentrēties un profesoram sekot, tad tas nekad nevarēja kļūt, nedz palikt par marksistu.

Nelaime jau ir tā, ka cilvēki parasti ir garā kūtri un vāji domātāji. Tie gan spēj uzņemt daudz faktisko materiālu un datu, bet kad nākas to visu izvērtēt, tad uz pavirši pieņemtu, nepārbaudītu premisu pamata ar saviem slēdzieniem un atziņām aiziet purvā. Ar Marksa mācībām un marksistiem tas tā jau turpinās paaudzēm ilgi. Ar tīru žīdu talmudista āķīgumu Kārlis Markss (viņš ir rabīna dēls) ir pratis savos rakstos tik smalki aplēpt daudz dažādo viņa radīto jēdzienu pretrunīgumus, ka to atmaskošanai nepieciešamas rūdīta analītiķa domāšanas spējas. Bet 99.9% Marksa lasītājiem un viņa sekotājiem taisni tādu domāšanas spēju ir trūcis. Vācijas un Austrijas zinātnieki jau XIX gadusimteņa beigās bija Marksa teorijas sadragājuši. Profesors Bergmans bija to pilnīgi izpratis, kamdēļ pat pēc 60 gadiem uzskatu par pienākumu izteikt viņam savu atzinību.

Ļoti pavirši un vāji sagatavota cīņai ar 1917. gadā uznākušo marksisma un ļepinisma vilni ir bijusi krievu intelligence. Pazīstamākie tautsaimnieki revolūcijas priekšdienās krieviem bija Čuprovs, Tugan-Baranovskis (ja nemaldos, sociāldemokrāts) un Ozerovs. Bet tie bija tikai vāji vakareiropas ideju atgremotāji, bez dziļuma un spēka sagatavot tādu intelligenci, kas spētu stāties pretī ļepina demagoģijai. Ir grūti aplēst to ļaunumu, ko marksisms

un tā sauktā vēsturiskā materiālisma ideologi ir nodarījuši latviešu tautai. Nevajaga aizmirst, ka latviešu tauta, diemžēl, nav gājusi cauri renesanses, nedz apgaismības laikmetiem, nedz Napoleona vētru nestai tautu atmodai. Mūsu tauta tieši no dūmainās dzimtcilvēka rijas, tikai pēc pavisam īsa un dažu pat pārprasta (Kaudziņu Reinis un Matīss) tautas atmodas laikmeta, tika ierauta Raiņa, Jansona-Brauna, Stučkas un citu jaunstrāvnieku-marksistu diezgan primitīvajā (kā tagad par to varam spriest) gara un ideju straumē. Šie ļaudis solīja gan citu, saturīgāku dzīvi, bet, nobradājuši tikko sazēlušo nacionālisma druvu, aiz sevis atstāja tukšus salmu kūļus, tos pašus vēl sametot lielkrievu šķūnī.

Beidzot pienāca laiks, kad Anglijas strādnieki, sapēmuši valsts varu savās rokās, sāka eksperimentēt ar ienīstā kapitālisma iznīdēšanu un plašajām nacionālizācijām. Tikai nedaudz gadu pietika, lai pierādītos, ka tā sauktais "zinātniskais sociālisms" ir māpi un mirāža, kas sekotājiem sagādā sāpīgas vilšanās. Tikai tagad dažs labs tautsaimnieks jūtas spiests dziļāk ieskatīties Marksa samākslotos prātojumos, lai nāktu pie slēdziena, ka tie ir viens vienīgs pretrunu mistrojums. Beidzot pat vācu varenā sociāldemokrātu partija atzina, ka pieķeršanās marksismam ir bijusi nožēlojama maldīšanās. Arī latviešu sociālisti, sekodami marksismam un citiem tam sekojošiem "ismiem", trīs paaudzes ilgi ir kropļojuši latviešu tautu ir garīgi, ir miesīgi.

Pēc politechnikuma beigšanas prof. Bergmanu vairs sastapis netiku. Zinu tikai, 1918./19. gadu ziemā, pēc politechnikuma atgriešanās no Maskavas Rīgā, viņš ir miris gripas epidēmijā, jādūmā, bada apstākļu novājināts. Žēl, ka viņa spēcīgais intelekts nepievienojās Latvijas universitātes darbam. Bergmans būtu bijis neatsverams papildinājums mūsu profesora Baloža dažreiz par daudz spārotām idejām. Mums ir prāvs skaits tautsaimnieku, kas labi pārzina politiskās ekonomijas dažādās praktiskās nozares, bet teorētiskās ekonomijas zinātnieku un pētnieku mums trūkst vēl šobaltdien. Tas ir liels trūkums, jo tikai teorētiķi ir tie, kas ar jaunām idejām un domu asumu "gāž kalnus" un valda pār pasaules tautu prātiem un likteņiem.

Manā laikā Rīgas politechnikas komercnodalā darbojās kā mācību pasniedzēji arī divi latvieši. Viens no tiem bija Selonijas filistrs, profesors Birkhāns un otrs - Lettonias filistrs, angļu valodas pasniedzējs, Treumanis. Pēdējais bija ļoti izsmalcināts kungs, ko varēja saukt par "perfektu džentelmeni". Diemžēl viņš drīzi pēc tam nomira. Abi viņi, kā Birkhāns, tā arī Treumanis, savus priekšmetus pārzināja perfekti, kamdēļ bija prieks sēdēt klausītavā un sekot viņu priekšmetiem. Birkhāns mācīja jo plašu grāmatvedības kursu. Ievērojams ar savu spraigo un krāsaino priekšnesumu bija arī deviņpadsmitā gadusimtepa vēstures lek-

tors Hedenstrēms. Tāpat ievērojams vīrs bija vācu literatūras vēstures un vācu korespondences profesors Glazenaps. Viņš, starp citu, ir labākās komponista Richarda Vagnera biogrāfijas autors. Rakstnieks Edvārdš Vulfš kavēja gandrīz visas citas lekcijas, bet Glazenapa lekcijās par vācu literatūru viņš neiztrūkstoši atradās klausītavā. Pamatīgu un plašu krievu literatūras kursu lasīja Jakubovskis. Daudz joku pieredzējām prof. Vestermana lekcijās, kad viņš lasīja speciālās komercrēķināšanas kursu. Šis kurss ļoti daudziem bija par īstu piedauzības akmeni un klupšanas cini, jo prasīja skaidru galvu un lielu koncentrēšanos. Sēmeštru un gada rakstiskie eksāmeni bija ilgi un tiešām grūti, prasīja lielu piespēšanos, kamdēļ daudzi to nespēja izturēt. Komercrēķināšanā dažš labs eksāminējās gadu no gada, bet pāri kā netika, tā netika.

Vācu, franču un anglu valodas arī bija grūts un nepatīkams šķērslis tādiem studentiem, kam nebija dabas dotu dāvanu uz valodām. Vispirms, ja valodās gribēja tikt uz priekšu, nācās pavisam kārtīgi apmeklēt visas lekcijas, kā arī nolikt visas paredzētās rakstiskās klauzūras. To ļoti daudzi nespēja izturēt, kamdēļ palika studēt no viena gada uz otru. Šinīs svešvalodu džungļos visgrūtāk gāja krievu un žīdu studentu kungiem. Starp tiem bija tādi, kas, pūloties beigt komercnodalu, studēja jau 10 un pat 20 gadu, bet nevarēja nodalu beigt svešvalodu dēļ vien. Aizdomīgi gan šinī lietā man likās daži žīdu kungi. Manuprāt tā ilgā studēšana viņiem iznāca nevis valodu, vai komercrēķināšanas, bet gan Rīgas veikalu dēļ. Apmešanās un tiesības uz pastāvīgu dzīvošanu žīdiem Rīgas pilsētā toreiz bija ierobežota. Bet ja kāds no viņiem skaitījās politehnikuma students, tāds Rīgā dzīvot varēja, cik ilgi vien grib.

Rīgas žīdiem bija pat sava studentu korporācija, Vetūlija, ar tādu pašu uzbūvi kā pārējās vācu un citu tautību studentu korporācijas. Tomēr krāsas tie drīkstēja nēsāt tikai aizsegtaš, jo Šaržēto konventā tie nebija uzņemti. Šad un tad vetūli mēdza atnākt viesos uz Tālaviju un arī uz citām korporācijām; arī mūsējie pa reizei viesojās Vetūlijā. Es personīgi Vetūlijā netiku bijis.

1914. gada janvāra beigās Tālavija nosvinēja manu komitātu. Ar klusinātām skumjām sirdī šķiros no studentu aktīvās saimes un reizē, varbūt, arī no kaut kā cita - es domāju - jaunības.

ZIGFRĪDS MEIEROVICS

Ir jau pagājuši 65 gadi no tā laika, kad es pirmoreiz satiku Meierovicu; un 50 gadi jau pagājuši, kopš šis izcilais Latvijas valstsvīrs apgūlies smiltājā.

Zigfrīds Meierovics

institūtā. Kā studenti visos laikos to ir darījuši, pat jau vecās Romas dienās, es arī iestājos studentu biedrībā, šoreiz latviešu. Tā bija korporācija Tālavija. Tur priekšā atradu pēdējā kursa studiosum rerum mercaturae, saīsināti stud.rer.merc., Zigfrīdu Annu Meierovicu. Vārds Anna bija radies klāt tamdēļ, ka māte, Zigfrīdu dzemdējot, bija mirusi.

Lai padarītu apstākļus skaidrākus tādiem, kas tos nepārzina, lai man atļauts dažus vārdus teikt par studentu korporācijām vispār.

Te es sīkumos negribu apskatīt viņa politisko darbību Latvijas labā. To jau ir citi darījuši un citi vēl to turpmāk darīs, varbūt daudz sekmīgāk nekā es to spētu. Tas prasās pēc grāmatas ar daudz jo daudz lapām un man pašreizējie apstākļi nav labvēlīgi, lai to spētu uzrakstīt.

Turu par savu uzdevumu dot tikai dažus vilcienus un līnijas no Meierovica personības, lai katrs zinātu un pa daļai nojaustu, kāds Meierovics ir bijis privātā dzīvē un savu draugu vidū. Apzinos, ka neesmu spīdošs cilvēku raksturu attēlotājs, tomēr centīšos, dažus notikumus atstāstot, kaut ko pateikt un tā Meierovica personību padarīt labāk saprotamu.

1910.gada rudenī uzsāku studijas Rīgas politehniskā

Korporācijas nav gadījuma sanāksmes vai biedrošanās vieta, bet tās ir mūža biedrības. Studenti tanīs saistās uz visu mūžu, zvērot uzticību zināmām idejām, principiēm un devīzēm. Korporācijas ir cīnītāju organizācijas, kamdēļ strīdus, pat savā starpā, ir atļauts izšķirt ar ieročiem rokās. Korporācijās nav šķiru naida, vismaz latviešu korporācijās tāda nav. Visi, lai tie būtu saimnieka vai kalpa, fabrikanta vai strādnieka dēļ, visi latviešu studentu korporācijās ir vienlīdzīgi. Nekas cits, kā tikai cilvēka garīgā nosliece un spējas noteic, vai attiecīgā persona iederas studentu korporācijā, vai ne. Visās latviešu studentu korporācijās ir viena galvenā un nemainīgā prasība, ka jaunpienācējam vajag būt pārliecinātam latvietim. Internacionālistus latviešu studentu korporācijas savā vidū neuzņem.

Korporācijām arvien ir bijis daudz nelabvēļu un ienaidnieku, it sevišķi kreiso, komunistu un internacionālistu aprindās, galvenokārt korporantu bezkompromisa nacionālisma dēļ. Antagonismam starp latviešu studentu korporācijām un cita veida nacionāli patriotiskām studentu biedrībām gan nevajadzētu pastāvēt, jo tādām naidam nav nekāda pamata.

Garīgā nosliece jau iepriekš pavēloši nosaka, kur kuņģis students iederas, vai korporācijās, vai studentu biedrībā. Ne visi spēs iedzīvoties stingri noteiktajos korporāciju rāmjos, ne visiem patiks pārāk brīvā parasto studentu biedrību dzīves kārtība. Ar biedrībām ir tāpat kā ar bankām - cik tu viņās no sevis ieliksi, tik tu arī vajadzības gadījumā laukā dabūsi - un ne grasi, nedz kripatu vairāk. Ir tiesa, korporācijas prasa daudz, bet arī dod bezgala daudz.

Meierovics Tālavijā bija labi iedzīvojies, arī kā amata vīrs. Bija veikls un apķērīgs konventu vadītājs. Tāpat kā visās citās biedrībās un konventos, arī Tālavijā gadījās vīri, kas mīlēja strīdu paša strīdus dēļ un meklēja tišām kašķi, lai varētu kasīties. Meierovics tādos gadījumos rikojās kā jau nākošais diplomāts. Vienu pusi pamudinādams, otru nobremzēdams, viņš strīdus jautājumus parasti likvidēja viegli un āši tā, ka abas puses pēc tam bija apmierinātas.

Lai gūtu līdzekļus studijām, Meierovics strādāja par skolotāju Olava komercskolā un vēl citās vietās. Arvien viņš bija eleganti apģērbies un par trūkumu nežēlojās. Tanīs laikos priekš studentiem grūtākais bija pirmais gads. Tad parasti vēl trūka pazišanās un, kas tas galvenais, neviens par pirmā gada studentu nezināja vēl, vai tas gūs sekmes, vai ne. Sakarā ar to tādām kredīta vēl nekur nebija un nācās izsisties ar tiem līdzekļiem, kas bija rokā, vai nāca no vecākiem. Ja students pirmajā gadā visus eksāmenus nolika, visas durvis tādām tūlīt atvērās. Jāsaka gods un slava tā lai-

ka pilsonībai un arī jau studēt beigušiem filistriem, jo es pat nezīnu tāda gadījuma, kad sekmīgam studentam kāds filistrs vai pazīstams turīgāks latvietis būtu atteicies pažīrēt vekseli, vai pagalvot uz parādu zīmes nopietnas vajadzības gadījumā. Pasaka par "badā mirstošiem un salstošiem studentiem", vismaz manā laikā Rīgā ir tiešām pasaka. Ja arī tas tā bija, tad gan laikam ar tiem "progresīvajiem" studentiem, kas vairāk domāja par internacionāli un sociālistiskām runām mītiņos, nekā par studijām. Tādi trūcīgi studenti atradās taisni "progresīvo" un citu "mīksto" biedrību rindās, jo tās par saviem biedriem grūtā brīdī nelikās ne zinīs. Biedri tur nāca un gāja, pēc patikas, kā gada tirgū. Tie tur iekšā nekā neielika, kamdēļ ārā arī neko nevarēja prasīt.

Vismaz divus vakarus nedēļā Meierovics pavadīja Tālavijā. Vispirms sestdienās, kad notika literārie vakari, un tad pirmdienās, kad viņš vadīja konventus. Vairāk jau arī no Zigfrīda nevarēja prasīt, jo lekcijas, eksāmeni un maizes darbs skolās paņēma visu laiku.

1911. gada agrā pavasarī, kad Meierovics bij nolicis pēdējos mutvārdu eksāmenus, liels pulks tālaviešu kopā ar viņu svinēja arī viņa kāzas ar Filholda jaunkundzi. Filholdiem bija vēl divas jaunākas meitas, no kuņām vidējā, ja nemaldos, ap 1914. gadu mira ar diloni. Pašu jaunāko apprecēja mums visiem labi pazīstamais pulkvedis Plensners. Meierovics savai disertācijai bija izvēlējis tematu par patērētāju kooperatīvām biedrībām Austrijā. Es un vairāki citi tālavieši palīdzējām to pārrakstīt tīrā. Lai gan viņš disertāciju nolasīja marta mēnesī, tomēr skaitījās, ka Meierovics studijas beidzis 4 gadu vietā tikai 3 1/2 gadu laikā. Tādi sniegumi Rīgas politechnikā nāca ļoti reti priekšā, kamdēļ mēs uz savu Zigfrīdu bijām gaužām lepni. Tikai dažas dienas pēc disertācijas nolasīšanas Meierovics saņēma I šķiras komercijas kandidāta diplomu.

Pirmā vieta, ko Zigfrīds pēc studiju beigšanas ieņēma, bija Aprodoināšanas biedrības "Jakor" direktora, viņa ekselences fon Šöpfla (von Schoepfl) sekretāra amats. Šis ekselence fon Šöpfls bija pazīstamā Vācijas tautsaimnieka, profesora Šöpfla brālis. Ekselence izrādījās par lielu oriģinālu un, lai gan jau tālu pāri 60-iem, par lielu meitu ģēģeri arī. Smieklu asaras straumēm liedami, dažreiz pāri pusnaktij klausījāmie Meierovica nostāstus par viņa šefa, ekselences fon Šöpfla, galantajām un augstākā mērā komiskajām izdarībām. Sekretāra pienākumi pie ekselences un vakarā darbi skolā paņēma tik daudz laika, ka Meierovics vēlāk tikai retu sestdienu varēja būt tālaviešu vidū.

Tomēr šad tad pavēlākā stundā tas gadījās. Un tad gan nopietnas un jautras sarunas vilkās līdz rīta pusei. Viļa Olava iespaidots, Meierovics jau toreiz ļoti interesējās par visām latviešu

saimnieciskām un politiskām lietām. Dienas kārtībā toreiz bija tā saucamā "Rīgas sturmēšana" no latviešu puses. Meierovicam sevišķi interesants sarunu partneris bija vēlākais inženieris Roberts Krauze. Pēdējā sieva, Austra Ozoliņa-Krauze, bija Latviešu izglītības biedrības priekšniece un dvēsele. Krauze pats bija jauks un gudrs cilvēks, daudz lasījis, ar plašām kultūrālām interesēm. Atminos kādu Edvarda Vulfa 2-rindu pantīpu, kas skanēja:

Tur bija arī Roberts Krauze,

Kas dažam špabim kaklu lauze...

Bet nezinu, kamdēļ sabiedrībā, it sevišķi sievietēm, Krauzi pieminot, nekad neteica "Krauzes kungs", bet arvien tikai "Krauzes kundzes vīrs". Kā redzams, ne tikai tagadējā Amerikā vien, sievas aizēno un nomāc vīrus, bet pat tanīs senos laikos arī Latvijā ir atgadījušās tamlīdzīgas lietas. Kā sevišķi iecienīti Meierovica sarunu biedri vēl skaitījās Edvards Vulfs, Atis Nonācs un Aleksandrs Šulmanis.

No Rīgas sturmēšanas laikiem atminu atgadījumu ar Rīgas pazīstamo namsaimnieku Sinku. Kaut kā bija nācis zināms, ka Sinka savu balsi nodevis par vāciešiem. Par tādu noziegumu latviešu patrioti tumsā sagūsta Sinku, aizved to kaut kur uz Ķeizarmežu, tur to izģērbj gluži kailu, notriepj ar darvu un tādu palaiž vaļā. Saprotams, par tādu joku smieklu bija diezgan. Jāatzīstas, pats vēlāk dzīvoju Sinkas namā. Bija varens nams ar daudz lielu dzīvokļu.

1912.gadā Meierovicu ievēlēja par direktoru-rikotāju Latviešu lauksaimnieku centrālbiedrības savstarpējā kredītbiedrībā. Šī banka pastāvēja arī Latvijas brīvvalsts laikā. Pārmaņa uzlaboja ne tikai Meierovica materiālo stāvokli vien, bet līdz ar to sākās arī viņa pozīciju nostiprināšanās latviešu sabiedrībā.

Mans studiju laiks pamazām tuvojās beigām. Meierovics bija tapis par vienu no iemīļotākiem filistriem Tālavijā. Satikāmies ne tikai ārpus viņa mājas, bet bieži vien baudījām arī viņa jaukās kundzes sirsnīgo viesmīlību. Meierovicu māja bija ne jau īsti bagātnieka, bet katrā ziņā pārtikušu ļaužu māja. Kundze nebij vis tukšā laista laulībā. Daži minēja, ka pūrā bijuši apmēram 20 000 zelta rubļi. Meierovics savās skolēna dienās kaut kā bija ieguvis nelabu kuņģa katarru. Tagad, kundzes uzmanīgā aprūpē viņš manāmi atspirga.

1913.gada maija komeršā, jautrā studentu pulkā iedzerot un dziesmas skandinot, Meierovics neviļus iejautājās, cik man līdz beigšanai vēl palicis eksāmenu. Es atbildēju, ka vēl jānoliek 32 eksāmeni un jāuzraksta disertācija.

"Tad jau tu trīs ar pus gados studijas nebeigsi!" Meierovics smiedamies noteica.

"Redzēsi, ka beigšu", atbildēju.

Meierovics smiedamies apšaubīja manu apgalvojumu, kamdēļ es ie-

runājos:

"Ja gribi, saderēsim, ka studijas beigšu 3 1/2 gados".

"Uz ko?" - tā Meierovics.

"Uz ko gribi?" - atbildēju.

"Es varu saderēt kaut uz tūkstoš rubļiem, ka tu nebeigsi", noteica Meierovics. Tā vārds pa vārdam, kamēr beidzot draugi piensasa lapu papīra un spalvu. Parakstījām abi derības uz 1000 zelta rubļiem ar norunu, ja es beidzu studijas 3 1/2 gados, Meierovics liek galdā draudzīgai sadzīvei 1000 zelta rubļu. Ja es, turpretim, studijas 3 1/2 gados nebeidzu, 1000 rubļu liels rēķins jāsedz man. Risks man bija ļoti liels un derību summa tā lielākā, uz kādu es jebkad savā mūžā esmu iegājis. Saprotams, izņemot kāršu spēli uz augstām summām.

1913. gada vasaru pavadīju tēva mājās un ciemodamies pie jaukiem draugiem Saukas un Zalves pagastos. Pa laikam ciemojos arī pie dižā Lettonias filistra Dr. J. Pusbarnieka Jēkabpilī. Tamdēļ iznāca tā, ka pie mācībām un eksāmenu sagatavošanas netiku līdz pašam rudenim. Maija mēnesī gan kādus 10 no 32 eksāmeniem vēl iespēju nolikt, tomēr līdz 1914. gada janvārim bija palicis vēl vesels lērums padarāma darba.

Aleksandrs Grīns kaut kur par savu tēvu raksta, ka tas visu mūžu sapņojis par siltām zemēm. Jāsaka, ka arī es biju tāds sapņotājs par tālo zemju romantiku. Mani it sevišķi saistīja Vidējo Austrumu tautas un zemes, kā Persija, Arabija un Ēģipte. Nav brīnums, kamdēļ manī radās slepena vēlēšanās izdibināt šo zemju vēsturi un literātūru oriģinālā. Jau 1908./1909. gados, būdams Maskavā, tur noskatījos, bieži vien gažām ejot, uz Lazareva austrumvalodu institūtu. Vieglprātīgas romantikas dzīts, 1913. gada rudenī iesniegdu minētā institūtā savus papīrus, lai pēc politechnikas beigšanas tur varētu studēt arābu, turku un persiešu valodas un vēsturi. Zināju, ka daudzie pārpalikušie eksāmeni politechnikā pajuks kā špickas, tiklīdz tiem ķeršos klāt. Un tiešām, iebraucis rudenī Rīgā, sāku likt eksāmenus citu pēc cita. No dekāna, profesora Bergmana, sapēmu tematu disertācijai "Darba algas teorija". Izvēlēdamies šo teorētisko tematu, gribēju pats pārbaudīt, cik pamatota vispār ir Marksa sociālistiskā mācība. Ka viņa vērtību teorija ir tikai cilvēku maldināšanai, to jau pārliecinoši pierādīja profesora Bergmana lekcijas. Es gribēju zināt arī, cik Marksa teorija iztur kritiku kādā citā aspektā. Izrādījās, ka arī tur tā neiztur kritiku. Oktobra sākumā aizbraucu uz Maskavu, lai iestrādātos Lazareva institūta pirmā kursa programmā. Kā jau iepriekš teicu, galvenie priekšmeti tur skaitījās arābu, persiešu un turku valodas; bez tam franču valoda un tiesības, it sevišķi starptautiskās tiesības. Pēc tuvākas iepazīšanās atklāju, ka salīdzinot, šī mācības iestāde bija diezgan primitīva un atpakaļ palikusi. Radās savā ziņā vilšanās. Tamdēļ nolēmu piegriezt visu savu vērību Rī-

gas politehnikas studijām, lai pēc to beigšanas galīgi izlemtu, ko tālāk darīt. Visos brīvajos starplaikos, pa sestdienām un svētdienām, likos pie disertācijas rakstīšanas. Vairāk nekā divi nedēļas no vietas, no agra rīta līdz pulksten 10 vakarā nosēdēju Maskavas Rumjanceva bibliotēkā, kur laimīgā kārtā bija visi avoti, kādus vien vēlējos. Tamdēļ, kad ap 20. novembri braucu atpakaļ uz Rīgu, mans diplomdarbs, vairāk nekā 200 mašīnas raksta lapu garš, bija gatavs. Tas bija lielākais un galvenais pāri palikušais veiktais darbs. Atlikušos eksāmenus noliku bez grūtībām un bez starpgadījumiem.

Pēc sekmīgas manas diezgan grūtās disertācijas aizstāvēšanas, 1914. gada janvāra beigās svinīgā akta laikā saņēmu 1. šķiras komerczinātņu kandidāta gradu. Mans oficiālais oponents, disertāciju nolasot, bija Pēteris Brunners. Biju beidzis studijas 3 1/2 gados, pat ātrākā laikā nekā to Meierovics pats veica, un 1000 rubļu derības ar Meierovicu biju laimējis. Jāatzīmē, ka diezgan daudz gadu laikā tikai mēs divi ar Meierovicu bijām to veikuši. Būs lieki te plašāk stāstīt, kā mēs pēc tam tos 1000 rubļus lietā likām. Varu tikai teikt, ka Meierovics līgumu godam pildīja. "Ne jau tik daudz tamdēļ, ka es derības zaudēju", Meierovics teica, "bet gan tāpēc, ka man ir prieks, ka tu, Pēter, varēji to izdarīt". Jautro draugu pulks dažreiz salasījās tik liels, ka tvaikos un tabakas dūmos nevarēja otru galu saredzēt tam galdam, ap kuŗu visi sēdējām.

Var jau būt dažādas domas par to, vai šī mūsu toreizējā izricība bija pareiza. Vēlāk, kā zināms, nāca lielā kara pārbaudījumi un postījumi, kad miljoniem cilvēku zaudēja visus mūža darba augļus. Arī Meierovici zaudēja ir mantojumus, ir ietaupījumus. Bet toreizējo jautro draugu barā slēgtās draudzības mums visiem palika uzticīgas mūžiem cauri. Un tas ir ieguvums, kas apēno visu citu, arī iztērēto naudu.

1914. gada jūnijā mani iesauca kaŗadienestā. Ir apskatīties vēl nedabūju, kad jau iesākās I Pasaules kaŗš. Tāpat kā daudzus pārējos, arī mūs kaŗš izšķīra uz ilgāku laiku. Uz Isu laiciņu vēl redzējāmies, kad es 1915. gada septembrī, dodamies uz fronti, apstājos Maskavā un Pēterpilī. Nākošā mana satikšanās ar Meierovicu atgādījās 1918. gada janvārī Tērbatā. Kaŗi bija izkaŗoti un kaujas bija izcīnītas, Krieviju žpaudza revolūcijas mokas. Latvija atdota vāciem, kas pašreiz strauji tuvojās Tērbatai. Es skaitījos kādā Tērbatas slimnīcā, ārstējot kaŗa apstākļos iegūto smaga veida skorbutu. Ar vairākiem citiem latviešu virsniekiem jau ilgāku laiku spriedelējām, ko darīt, vāciem ienākot, vai palikt uz vietas, vai doties dziļāk Krievijā. Visi bijām lielā nezinā, ko darīt. Palicējiem draudēja gūsts un nīkšana Vācijas badainās nometnēs. Pe nejauši uzzināju, ka Tērbatā ieradies Meierovics, lai likvidētu latviešu bēgļu komitejas un Pilsētu un zemstu savienības vietējās

nodalas. Meierovics lika priekšā ar pēdējo vilcienu jau otrā rītā doties prom uz Petrogradu. Kā Pilsētu un zemstu savienības pilnvarnieks viņš ceļa papīrus man tūlīt izrakstīja. Stacija bija aizbraucēju pieblīvēta. Tikai ar lielām mokām un pa logu tikām kādā vagonā iekšā. Sēdēšanai nebija vietas, un divas diennaktis ilgi, līdz pašai Petrogradai braucām, kājās stāvot. Lai gan stipri nomocīti un saspaidīti, beidzot laimīgi nokļuvām Petrogradā.

Meierovicu ģimene tanī laikā dzīvoja Maskavā, bet viņš pats Irēja istabiņu kādā vairāku latviešu kopīgā dzīvoklī. Saimniecību vadīja vecs, simpatisks, slavenās Rīgas viesnīcas "Frankfurt am Main" obers Treimanis. Pie glāzes laba Bordo vīna visi man ieteica pagaidām palikt pie viņiem. Gan jau kaut kā iztikšot. Ar uzturu bija sevišķi grūti izsisties. Drīz vien arī par lielu naudu vairs nekā nevarējām sameklēt. Maize bija sēnalu, sakapātu salmu un pelavu pilna, tā ka tā izskatījās pēc izkaltēta eža. Garšas arī tai nekādas nebija. Šaubos, vai to kāda Latvijas cūka būtu ēdusi. Sunītis jau nekādā ziņā. Lai kaut kā piepildītu iekšas, no rītiem vispirms devos uz Virsnieku ekonomiskā veikala ēdnīcu un pēc tam uz citām ēdnīcām. Vienā vietā dabūju pāris ķilaviņas ar šķēlīti kartupeļa, citās - karoti biezputras vai buti etiķi utt. Bet arī tas viss maksāja naudu un tās man sāka trūkt. Beidzot 500 rubļu saņēmu par savu pēdējo kaŗa ieroci, kas tik uzticīgi visās kaujās līdzī bija turējies. Kādam sociālistam-revolūcionāram pārdevu Nagana revolveri. Tas ieročus uzpirka nākošās kontr-revolūcijas vajadzībām. Šinī laikā izpēmu demobilizācijas papīrus uz l. Daugavgrīvas Latviešu Strēlnieku pulka vienkārša strēlnieka Pēterļa Dardzāna vārda. Uzdototies jebkur par bijušo virsnieku bija riskanta lieta. Bijušos virsniekus veselām liellaivu kravām lielinieki veda jūrā un vienkārši nogremdēja. Pārējos dokumentus, kas vien kaut kā varēja norādīt uz iespējamu virsnieka pakāpi, vienkārši sadedzināju.

Bridī, kad jau gandrīz mutē sāka ūdens smelties, no Pilsētu un zemstu savienības saimniecības vadītāja nāca interesants priekšlikums. Vajadzēja braukt uz Volgas un citiem bagātiem apgabaliem un tur uzpirkt dažādus uztura produktus baŗu cietošai Petrogradai. Saprotams, ka par pūlēm nāca arī pieklājīga komisija. Pēc ilgākas pārdomāšanas un apstākļu noskaidrošanas, kopā ar latvieti L. priekšlikumu piepēmām un agrā pavasarī devāmies uz Pievolgas apgabaliem. Laime mums uzsmaidīja. Sekmīgi izdevās kāda lielāka operācija; nopelnījām diezgan lielu naudu.

1918. gada maijā, svinot Maskavā Tālavijas maija komeršu, pirmoreiz no Meierovica padzirdēju, ko Pēterpils Latviešu nacionālā padome dara Latvijas patstāvības labā. Meierovics, kā padomes ārlietu daļas vadītājs, man arī pastāstīja, ka padome nolēmusi stāvēt un cīnīties par Latvijas pilnīgu patstāvību, atdaloties no Krievijas pavisam.

Taisni tanīs dienās Meierovics meklēja Maskavas iestādēs atļauju izbraukšanai uz Angliju. Tiekot Anglijā, viņam bija uzdots kaņot par Latvijas patstāvības atzišanu no sabiedroto puses. Drīz vien viņš zināja arī teikt, ka ceļam vajadzīgās angļu mārciņas, par 25 rubļi gabalā, esot atļautas. Tikšana uz ārzemēm tanīs dienās tik viegla vis nebija, kā to pats vēlāk Kazanā piedzīvoju. Meierovicam te palīdzēja tuvās attiecības ar kņazu Čaikovski un līdz ar to ar sociālistiem-revolūcionāriem, kas toreiz vēl kopā ar komunistiem iegāja Krievijas valdībā. Jau otrā vai trešā dienā pēc angļu valūtas saņemšanas Meierovics devās atpakaļ uz Ļeningradu, lai no turienes caur Somiju un Zviedriju dotos uz Londonu. Bija arī pēdējais brīdis tā darīt. Čeka bija saodusi Meierovica īstos nodomus un deva rīkojumu to kā kontrrevolūcionāru arestēt. Laimīgā kārtā Meierovics tad jau atradās pāri robežām.

1919. gada pavasarī, Troickas pilsētā, Orenburgas guberņā, kur es formēju 1. Latvijas atbrīvošanas bataljonu, mēs saņēmām garu jo garu telegrammu, kuŗu bija parakstījis Meierovics kā Latvijas ārlietu ministrs. Telegramma mums pavēstīja, ka 1. Latvijas atbrīvošanas bataljons tiek ieskaitīts jaunās Latvijas armijā ar visām no tā izrietošām sekām. Šī telegramma mums, troickiešiem, bija milzīgs morālisks atbalsts. Vēlākā Latvijas valdība, vismaz Kaŗa resors, šo telegrammu negribēja atzīt un to vienkārši ignorēja.

1921. gadā, pārbraucot ar Troickas pulku no Tālajiem Austrumiem, es lūdzu dažus izcilus pulka kaŗavīrus apbalvot par kaujas nopelniem, bet no attiecīgās iestādes saņēmu Isu paskaidrojumu, ka Troickas pulks esot cīnījies uz svešas teritorijas un tamdēļ tā locekļi neietilpstot apbalvojamo grupā. Kaŗa resorā, redzams, bija iesēdusies speciāla latvietības pasuga. Turēju zem strēlnieku virsnieka goda ar tādiem tālāk debatēt.

(Apceri par Zigfrīdu Meierovicu turpināšu atmiņu otrā sējumā.)

PIRMAIS PASAULES KARŠ

IEVADAM

Katram gadu simtenim, pareizāk sakot, katram laikmetam ir savs dominējošais ideoloģiskais un politiskais dzinējspēks. Tā redzam, ka 16. gadu simteņa valdošā spēku tendence bija cīņa pret feodālismu. 17. gadu simtenis ir ievērojams ar savām lielajām pārmaiņām reliģiskā dzīvē, kā arī ar to sakarā stāvošiem lielajiem kariem. Lai pieminam tikai Trīsdesmito gadu karu un Kromvela cīņas Anglijā. 18. gadu simtenis pazīstams kā apgaismības laikmets ar Lielo franču un Amerikas revolūcijām un arī ar saviem kariem starp daudzajiem karaļiem. 19. gadu simteņa iezīme ir liberālisma cīņa pret veco kārtību, kam seko parlamentu rašanās daudzās Eiropas un Amerikas valstīs.

20. gadu simtenis droši vien ieies vēsturē kā atsevišķu tautu atbrīvošanas laikmets. Dibinājās katras atsevišķas tautas individuālībai atbilstošas valsts formas. Tā pēc Pirmā pasaules kara radās uz veco Eiropas impēriju drupām vesela rinda patstāvīgu nacionālu valstu. Pēc Otrā pasaules kara tas notiek vēl lielākā mērā, galvenokārt Afrikas un Āzijas kontinentos. Padomju Krievijas impērijas pastāvēšana, ar vairāk nekā simts varas līdzekļiem pievienotām un apspiestām tautām, ir jāuzskata kā vislielākā mūsu laikmeta anomalija, kas runā pretim 20. gadu simteņa garam un politiskām tendencēm.

Arī Pirmā pasaules kara iemesli meklējami atmodinātā nacionālisma idejā. Šinī gadījumā pirmā loma piekrita serbu tautai, kas krievu-turku karā ieguva patstāvību. Tomēr daļu no serbu apdzīvotās teritorijas, Bosniju un Hercegovinu, ar Bismarka veiklās rokas palīdzību piešķīra Austrijai. Bismarkam tanī laikā ir sapnī nevarēja rādīties, ka šīs pašas Bosnijas un Hercegovinas dēļ izcelsies vēlāk karš, kurā Vācija daudz ko zaudēs. Šinī gadījumā serbu patriots Prinkipo Sarajevas pilsētā nošauj Austrijas troņmantnieku, erchercogu Ferdinandu, un ar to sasniedz neviena necerēto un negaidīto - ierauj daudzas tautas Pirmā pasaules kara mutulī.

KAĶA PRIEKŠDIENAS 1914. GADĀ

1914.gada aprīlī sapēmu Krievijas kaŗa ministrijas paziņojumu, ka mans lūgums atlikt iesaukšanu kaŗadienestā ir noraidīts. Jāatzīstas, ka toreiz tas man bija visai rūgts vērmeļu piliens. Biju ne tikai pašu krievu un visa krieviskā jo pārliecināts un ass ienaidnieks, bet jutu pat riebumu, iedomājoties kādu kalpošanu ienīstā krievu armijā. 1905.gada latviešu vajāšanas, māju dedzināšanas un soda ekspedīciju varmācības un slepkavības nebij palikušas bez sava iespaida uz manu iekšējo stāju. Redzēdams, ka tuvākā nākotnē no studiju turpināšanas Lazareva institūtā nekas neiznāks, tikai pavīrsi savas lietas nokārtojis, devos uz Rīgu un pēc tam uz Spuldzeniekiem.

Latvijas lauki bija ērta, idilliska miera pilni. Laužu prātos mājaja nesatricināma palāvība uz nākotnes labajām izredzēm, un nevienam ir sapnī nerādījās, kādas vētras un negaisi jau vistuvākā laikā drāzīsies pār sētām, tīrumiem un pašām lauzu ciltīm. Neviens nespēja iedomāties, ka kaŗa viesulis noslaucīs, kā nevajadzīgas no zemes virsus, arī Spuldzenieku vecās, labās, siltās ēkas, kas gadu simteņiem ilgi bija sargājušas gan dzimto cilti, gan visus citus tai piederīgus radījumus no bargiem un naidīgiem dabas elementiem; ka cilts locekļi tiks mētāti pa kontinentu kontinentiem un dažāda laba vira un dažas krietnas sievas kauli paliks guļot tālu, svešu zemju klēpī.

Beidzot pienāca paziņojums 14.jūnijā ierasties Jaunjelgavā, uz kaŗa komisijas pārbaudi. Cerēdams, ka iesaukšanu droši vien atliks un termiņu pagarinās, nebiju laikā sameklējis vakanci artilerijā. Gandrīz visi mani studiju biedri tur bija iekļuvuši, jo vide artilerijas daļās bij daudz intelligentāka un pats dienests arī pieņemamāks un vieglāks nekā kājniekos. Kaŗa lietu komisija bez vārdrunas mani atzina par kaŗadienestam derīgu un nozīmēja kā savvaļnieku uz 112.Urala kājnieku pulku Viļņā. Tur nu 9 mēnešos man vajadzēja izkūņoties par praporščiku, vai kā Latvijā to apzīmēja, par virsnieka vietnieku.

Tagad, vērojot toreizējos notikumus no vairāk nekā 60 gadu tālas perspektīvas, uz mācas jautājums, kāda mana dzīve tagad izskatītos, ja es toreiz būtu dabūjis vakanci artilerijā? Ir skaidrs, ka uz Latviešu strēlnieku pulkiem tādā gadījumā ne es būtu gājis, nedz turpu ticis. Tamdēļ visas brīnumainās cīņu gaitas ar Daugavgrīvas strēlnieku pulku nebūtu ierakstītas manā dzīves grāmatā.

Arī brīnišķīgā Troickas pulka epopēja droši vien mani nebūtu skārusi. Aizejot toreiz artilerijā un nevis infanterijā, es būtu ļoti daudz ko zaudējis un šodien justos daudz, daudz nabagāks.

===

Tā bija jauka, saulaina 1914.gada 24.jūnija diena - Jāpi! Pie mana tēva, arī Jāpa, saradās vairāki mīļi radi un kaimiņi. Visi mīlojās pie bagātīga galda, ar tradicionālo jāpusieru, alu un daudz citām turīgu latviešu māju galda piedevām. Es biju nolēmis jau to pašu dienu doties pie daktera J. Pusbarnieka Jēkabpilī, lai tad ar naktsvilcienu brauktu tālāk uz nākošo kaņādienesta vietu, 112.Uralu pulku Viļņā. Pēcpusdienā sāku atvadīties. Visi bija priecīgi un pārliecināti, tāpat kā es pats, ka mūsu Pēterā kaņādienests jau nebūs ilgs, kaut ko drusku vairāk par 9 mēnešiem, un gan jau tad atkal visi redzēsimies. Kad tā no visiem biju atvadījies, atminu, māte tēvam saka: "Pavadi nu Pēteri līdz māju robežai. Tā jau visi latviešu tēvi darījuši, dēlus kaņā izvadot". Un tā mēs ar tēvu priecīgi gājām līdz Spulģu māju ceļam un tur šķīrāmies, lai nekad vairs šinī saulē neredzētos. Parasto ceļu kājām ejot, pāri Susējas upei, garām Luksteniekiem, Ozoldārzam un Brodiem, to veicu ātri vien. Pie Dr. Pusbarnieka, kā jau Jāpa, atradu jautru sabiedrību priekšā. Tie bija dakteri, brāļi Alkšpi, Alunāns, vecākais Zentels, alias Ščukins, un vēl daži. Visi tie dzīvoja priecīgu dienu, bet jau jūlijā kaņādievs tos izmētāja pa visām frontes malām.

Viļņā ierados otrā rītā un tūlit devos uz 112.Uralu pulka kazarmām, pāri Vīlijas upei. Kazarmas bija tukšas, kā izslaucītas.

Pirmskāja Kaupas skats

Ar ilgu meklēšanu un gaidīšanu beidzot sadzinu pulka adjutantu, kuŗš paziņoja, ka man jādodas uz Kauņu, jo pulks atradās vasaras nometnē, netālu no Kauņas. Vakarā ar vilcienu devos turpu. Te piedzīvoju pirmās kaŗavīra grūtības. Pulka vasaras nometne atradās tā sauktajos "Muravjeva lēģeros", apm. 7 kilometri no Kauņas stacijas. Mana nesamā bagāža bija diezgan smaga. Važoni nevarēju sadzīt, un smago nastu visus 7 kilometrus stiepu pats vien. Galā nonācu stipri samocījies un slapjš kā žurka. Diena bija gadījusies sevišķi tveicīga. Jau pulka adjutants mani nozīmēja 9. rotā, kamdēļ tūlīt griezās pie tās komandiera, kapteiņa Nikitina. Pēdējais mani sapēma itin laipnā veidā un bez kavēšanās nodeva pirmā vada seržanta zināšanā. Pēdējā vārdu diemžēl esmu piemirsis. Bija patīkams, no dabas inteliģents cilvēks. Kā jau pret savvaļnieku, nākošo virsnieka vietnieku, visi izturējās ļoti laipni un pretimnākoši. Dzīvojām teltīs.

Kapteinim Nikitinam bija gadus 11-12 vecs dēlēns, ģimnazists, stipri nesekmīgs mācībās. Jau otrā vai trešā dienā kapteinis lūdz mani puikam palīdzēt, jo esot atstāts uz otru gadu svešvalodu dēļ. Saprotams, es šo uzdevumu labprāt pieņemu. Līdz ar to manas pirmās kaŗadienesta nedēļas aizgāja nemanot, lauzot jauno Nikitinu vācu valodā un peldoties straujajā, bet sekļajā Vilijā.

Pa to starpu atentātā Sarajevā serbu terrorists Prinkipo nogalināja Austrijas tropmantnieku Ferdinandu. Politiskie apvārsņi kļūva ar katru dienu tumšāki un tumšāki. Jāsaka, ka zaldātiņi ļoti labi izprata konflikta vērienu un nopietnību un ar uztrauktiem prātiem un baigiem minējumiem sekoja notikumam attīstībai. Tad pieņāca 14. jūlijs -

P I R M A I S P A S A U L E S K A R Ņ.

112. pulka nometne uzreiz pārvērtās kūsājošā skudru pūznī. Jau otras dienas rītā pulkam steidzami bija jādodas uz Viļņu, lai sevi uzņemtu mobilizēto plūdus un steigtos uz robežas pusi, pretī ienaidniekam.

Nemdamies ap kapteiņa Nikitina puiku, ar saviem skolotāja pienākumiem es vēl nebiju paspējis pat ieģērbties zaldāta uniformā. Tā bija acīm redzama nevižība un nolaidība, kā no manas, tā arī no priekšniecības puses. Bet tā jau bija krievu armija un tur viss varēja atgadīties. Stundas laikā tagad nācās veikt nokavētās nedēļas. Dažu minūšu laikā sapēmu itin visu, kas vien reglamentā bija paredzēts, pat vinteni un patronašas ieskaitot. Citu visu varēju nokārtot tīri labi, bet ar zābakiem biju galīgā postā. Mana lieluma zābaku vairs nebija krājumā. Mazākie zābaki, ko varēja sameklēt un man beidzot, līdzjūtību izsakot un man visādi to izrādot, bij tādi, ka vai abas kājas bāz vienā pašā iekšā. Sekojot labiem draugu un priekšnieku padomiem, izlīdzējos šini nelaimē ar sienu

Krievu karaspēks ceļā uz fronti.

un kroņa autiem. Bez tam kājās uzvilku visas no mājām līdz iedotās rupjās vilnas zeķes, cik atminos, kādi četri pāri. Lai cik šaubīgs šāds apavs sākumā izlikās, tas kalpoja labi. Kad pēc 110 verstu nostaiģāšanas Viļņas kazarmās kājas noāvu, tās bija baltas un sārtas, kā no vannas nākušas, un bez mazākās skrampības vai čūlības.

Otras dienas rītā, pirms došanās ceļā uz Viļņu, pulku jau mazā gaismiņā nostādīja uz plača, skatei. Es atrados 9. rotas labajā spārnā, vada seržantam aiz muguras. Uz ātru roku man gan parādīja, kā ar vinteni rīkoties, tomēr skatei mana māka nekur vēl nederēja. Pulks gaidīja ierodamies divīzijas komandieri, ģenerāli Baltiiskiņu, kurš tad pieņemtū parādi. Lai būtu drošs par labu stāju, parādes komandieris gribēja redzēt, kā pulkam veicas "godam sveikt" pāpēmiens. Tamdēļ pēc parastajām iepriekšējām komandām nokomandēja arī "Na Kraul" (godam sveikt). Centos gan darīt visu tāpat kā citi, bet mana vintene laikam bija ļodzījusies kā egļu vējā. Piepeši visam pulkam pāri nodārd parādes komandiera pārkonīga balss: "Kakoj tam ch..jna pravom flange boltajetsa!" (Tulkot baidos, jo ir nepieklājīgs izteiciens krievu valodā.) Tūlīt adjutants jāsus atdrāzās pie devītās rotas. Kapteinis Nikitins pusbalsī kaut ko nomurmina. Pa visu laukumu atskan raports: "Eto voļjnoopredjeljajuščijsa djevjatoj roti, vaše prevoshodjitjeljstvo" (Tas ir devītās rotas savvaļnieks, jūsu ekselence!) Es vai pamiru, visu to dzirdot, jo vainīgais biju es. Jutos sevi pavisam nelabi, jo ar savu nemākulību biju sagādājis nepatīkšanas maniēm labvēļiem, vada seržantam un kapteinim Nikitinam. Kapteinis pats gan neko neteica, tikai seržantam izriķoja turpmāk uz parādēm mani līdzī nepemt un ierindā arī nelikt.

Sākās gaŗais un grūtais gājiens uz Viļņu. Lai arī pēc katras stundas gājiena deva 10 minūtes atpūtas, tomēr tā likās par daudz īsa. Laiks bija karsts un sutīgs, rotu saceltie puteķļi līda mutē, nāsīs un acīs. Vintene, kas no sākuma likās tīri labi valdāma, ar katru verstī kļuva arvien smagāka un smagāka. Mugursomā nebija nekas liels iekšā. Bet arī tā beidzot sāka tā spīest, ka likās it kā dzelži būtu salikti iekšā. Sāka mocīt nepārtrauktas slāpes, bet seržants noliedza dzert, jo ūdens tikai vairojot nogurumu. Vairāk atpūtas ieguvām atstarpēs, kad pulka priekšējās rotas apturēja, lai sagaidītu tālumā atpalikušās ceturtā bataljona, mazo vīriņu rotas. Pulks bija tā sastādīts, ka liela auguma vīri atradās pirmajās rotās, it sevišķi pašā pirmajā. Tādā izlases kārtībā tad arī iznāca, ka 13., 14., 15. un 16. rotas kareivju augums bija tikai ap 4 pēdas. Saprotams, ka tādiem īsiem cilvēciņiem bij iešanas ātrumā grūti sacensties ar pirmo rotu sešu pēdu gaŗiem vīriem. Mazo vīru rotas visādi nīevāja un 4. bataljona rotas sauca tādu nelabu utu vārdā (mondovošķi). Jāsaka arī, ka tie tiešām bija panīkuši cilvēciņi un nāca no īsto lielkrievu apgabaliem, no Iekškrievijas. Nakti pavadijām ceļa malā uz klāja lauka, kaut kur ap Rumšišķiem. Lai

gan, ar grūtumu kaudamies, daudz neko no apkārtnes nespēju apskatīt tagad gājienu pa Lietuvas ārēm atceroties, varu teikt, ka Lietuva ir tiešām skaista zeme. Daži apgabali uzrādīja lielu auglību, it sevišķi tie, kas sastāda mūsu Lielupes līdzenuma turpinājumu. Viļņai tuvojoties, izskats mainījās. Sākās smiltāji un priedulāji un sādžas arī izskatījās nabadzīgas.

Jau ap launaga laiku otrā dienā sasniedzām Viļņu. Tātad bijām veikuši pāri par 60 verstu dienā, kas tiešām kājnieku kaŗaspēka daļai nav slikts sasniegums. Priekšā atradām kazarmu telpas pilnas iesauktiem rezervistiem un katru stundu nāca jauni vēl klāt. Mans vada seržants priekšā atrada pat savu vecāko brāli, kas Pēterpili gvardijā bij bijis rotas virsseržants. Šo krietno vīru vārdus vairs neatceros, bet biju pārliecināts jau toreiz, ka viņi abi bija pārkrieivoti lietuvji. Ka viņiem bija svešs viss krieviskais, to manīju uz katra soļa. Mēs visi trīs ļoti labi sapratāmies un šķīrāmies kā lieli draugi. Kā jau īsti kaŗavīri, viņi abi bija fatālisti un pārliecināti, ka no kaŗa dzīvi mājās neatgriezīsies. Un tā tas arī laikam notika. Pulkā ieradās vairāki tādi paši savvaļnieki kā es. Bija pat kāds žīdu tautības universitātes absolvents, bet tas jau otrā dienā kaut kur pazuda. Droši vien bija atradis par labu naudīņu drošu un siltu stūrīti citur. Bij tur vēl kāds Maskavas universitātes juridiskās fakultātes absolvents, popa dēls, vārdā Četirigins. Sākām abi pārrunāt savu diezgan neapskaužamo stāvokli. Negribējās taču frontē būt zemākam par zemo, jo bijām tikai zaļi, neapmācīti rekrūši. Vienojāmies, ka kaut kas jādara savā labā. Četirigins, kā jau īsts krievu cilvēks, uzņēmās lietas pārrunāt ar pulka adjutantu. No adjutanta uzzinājām, ka pa visu Krieviju organizē paātrinātus virsnieku kursus. Arī Uralas pulks kaut kuŗu brīdi gaidot rīkojumu sūtīt piemērotus kandidātus uz kaŗaskolām. Augstskolas beigušie, saprotams, ieskaitīti pirmā rindā.

Tādu Krievijas valdības rīcību bija izsaucis tas apstāklis, ka jau pirmajās kauju dienās daudzās rotās un bataljonos visi virsnieki bija vai nu krituši, vai ievainoti. Procentuāli toreiz uz vienu no ierindas izsistu kareivi skaitījās 5 no ierindas izsisti virsnieki. Izskaidrojums, ka ierindas kareivji kaujās gāja bez sajūsmas un pārliecības, kamdēļ virsniekiem nācās iznest visu cīņas smagumu. Piektā gada revolūcijas sekas lika sevi manīt.

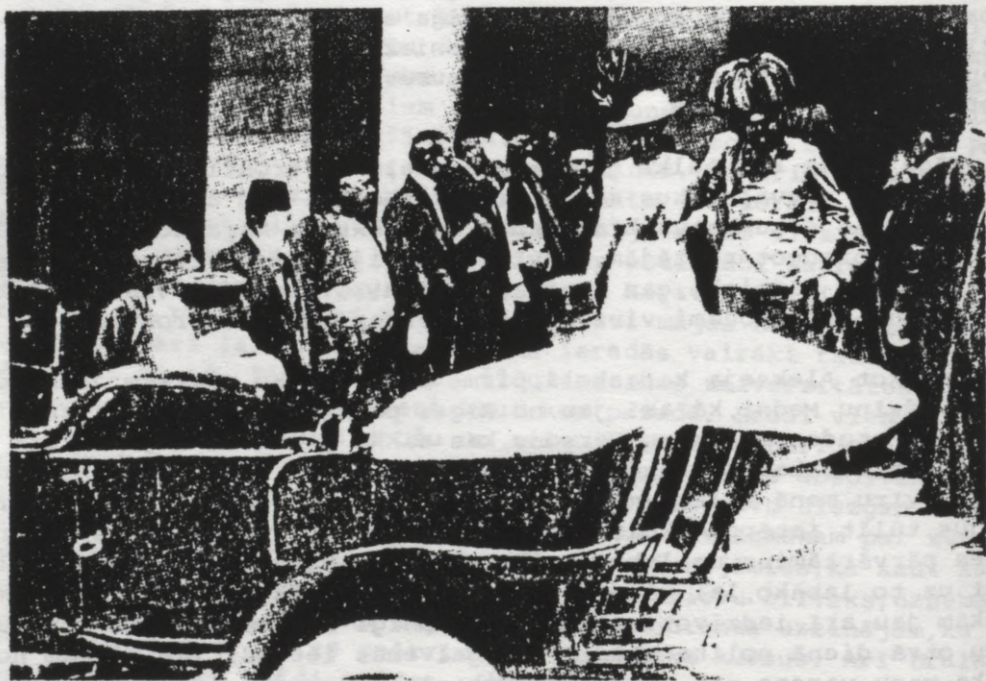
Sakarā ar to armijas vadība saprata, ka drīz vien iestāsies liels virsnieku trūkums, kas vēlāk arī pierādījās. Armijas vadība tomēr nebija izpratusi un paredzējusi kādu otru tikpat svarīgu lietu, un proti, armijai piepeši pietrūka arī labu instruktoru, seržantu un feldfebeļu. Ar šo ļoti svarīgo un vērtīgo armijas uzbūves materiālu pirmajos kauju mēnešos krievi apgājās muļķīgi izšķērdīgi. Tas vēlāk ļoti smagi atriebās. Manu acu priekšā ar to

pašu Nikitina 9. rotu pirmajās cīņās vien, gluži bez vajadzības un jēgas, aizgāja kādi 11 vareni rotu feldfebeļi un kādi 20, tāpat mobilizēti, jaunu gadu seržanti. Šo vērtīgo cilvēku vairums, arī mans draugs, vada seržanta vecākais brālis, labi skolots gvardija feldfebeļis, jau pirmajās kaujās bez vajadzības aizgāja bojā. Daudzajos rezerves pulkos, ko vēlāk dibināja simtiem, galīgi trūka piedzīvojušu un labi trenētu apakšvirsnieku un instruktoru. Armijas papildinājumi, kas pienāca no aizmuģures, tamdēļ bija neapmācīti un ļoti zemas kvalitātes.

Kādu dienu, kad pulks jau atradās ceļā uz fronti, pienāca rīkojums visus savvaļniekus sūtīt uz kaŗaskolām. Man ar četrīginu izdeva ceļa dokumentus braukšanai uz Aļekseja kaŗaskolu Maskavā. Pa ceļam braucot redzējām, ka visas stacijas bija pilnas kaŗaspēka ešelonu, gan kājnieki, gan artilērija, gan kavalerija. Visi tie dziedādami un trokšņpodami virzījās uz Vācijas pusi, uz fronti.

Nonākot Aļekseja kaŗaskolā, pirmo reiz satiku pavisam jauniņo, mūsu Edvīnu Medni, kā arī jau no Rīgas pazīstamo, korporācijas Vironijas studentu Oskaru Kersonu, kas tikko pavasarī Rīgā beidza lauksaimniecības fakultāti ar agronoma graudu. Ar šo krietno Igaunijas vīru manā vēlākā mūžā ceļi bieži vien krustojās. Mūs, atbraucējus, tūlīt ietērpa skolas uniformās, un ārējā izskatā mēs stipri vien pārvērtāmies uz labo pusi. Centāmies visus rīkojumus izpildīt uz to labāko, lai vien tiktu atzīti par šīs skolas cienīgiem. Sākām jau arī iedzīvoties. Mani personīgi nozīmēja trešā rotā un jau otrā dienā nolika sardzē pie galvenās ieejas. Tas laikam notika manu vareno, pēc Viļuma fasona, nesto ūsu dēļ. Tādas ūsas toreiz bija modē. Es pats gan ar šo nozīmējumu nebiju sevišķi laimīgs, jo gaŗām pastāvīgi nāca un gāja virsnieki, pulkveži un ģenerāļi. Un ja uzreiz tāds iedomājas tevi uzrunāt, kā gan lai zina, ko pareizi pēc reglamenta atbildēt. Un reglamenti man vēl bija grāmata "aiz septiņiem zieģeļiem". Lai kā to vēlējāmies, mums, cittautiešiem, palikšana Maskavā neiznāca. Iesaukšana arī Maskavā gāja plašumā un daudzi maskaviešu dēli gribēja tikt Aļekseja kaŗaskolā. Tamdēļ visus nekrievus vispirms un tad arī krievus, kas no jauna ieradās no citiem apgabaliem, nosūtīja uz Kazaņas kaŗaskolu.

Noskumuši un krietni sarūgtināti par tādu partejisku izturēšanos, Edvīns Mednis, Kersons, es un vesela komanda krievu, atstājām Maskavu un devāmies uz 900 kilometru attālo seno tatāru citadeli Kazānu. Viens krieviņš it sevišķi bija noskumis un visu ceļu atkārtoti gan pie sevis dungoja, gan arvien no jauna uzsāka skumjo krievu romanci: "Stojala berjozka, skloņilasj ona

Sarajevā.

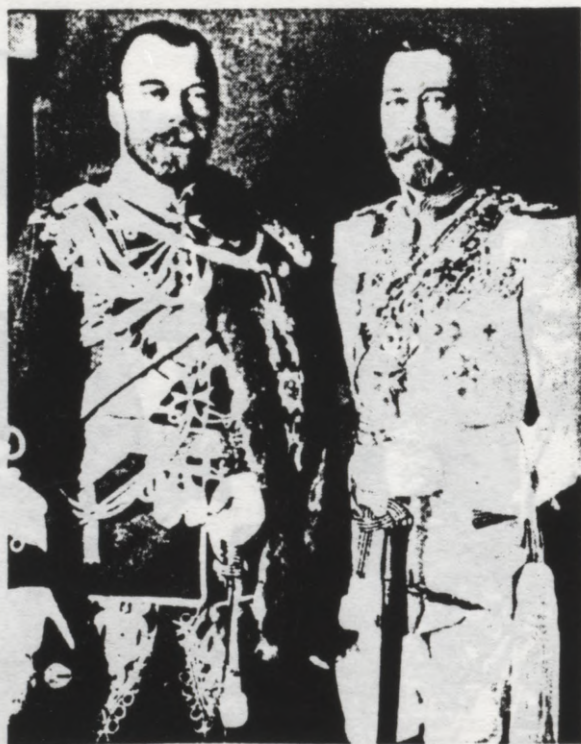
Erhercogs Ferdinandš, Habsburgu troņmantnieks,
un viņa sieva, īsi pirms viņu liktenīgās noslepkavošanas
Sarajevas pilsētā 1914. gada 28. jūnijā.

Vācu armijas karavadoņi.

Vācijas ķeizars Viļums II,
ģenerāļu Hindenburga un Ludendorfa vidū,
pēta militāro situāciju
Pirmā pasaules kara laikā.

KRIEVIJAS, VĀCIJAS UN ANGLIJAS VALDNIEKI
UN KARAVADOŅI I PASAULES KARĀ LAIKĀ

Krievijas cars Nikolajs II un Anglijas karalis Georgs V.

vēlākais Krievijas cars Nikolajs II un Vācijas ķeizars Viļums II
ap 1890.gadu.

Ir norisinājusies savāda likteņa spēle ar Krievijas, Vācijas un Anglijas tautām tanī ziņā, ka Vācijas ķeizars Viļums II un cars Nikolajs II ir bijuši Anglijas karaļa Georga V miesīgi brālēni. Pie tam Anglijas karalis Georgs V (1865-1936) un cars Nikolajs II (1868-1918) pat pēc izskata ir bijuši ļoti līdzīgi. Georga V un Nikolaja II mātes, Aleksandra un Marija, ir bijušas Dānijas princeses un māsas; Vācijas ķeizara Viļuma II (1859-1941) māte ir bijusi Anglijas karalienes Viktorijas meita, tātad karaļa Georga V tēva, Eduarda VII, māsa.

Lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs

visa toreizējā pasaule. Tamdēļ gribot negribot jājautā, kas bija tie vīri un tās galvas, kas spēja vadīt vācu tautu, dažkārt pat ar pārsteidzošām sekmēm, tik ilgu laiku.

Kā pirmais te būtu minams vācu armijas feldmaršals Pauls fon Benekendorfs un fon Hindenburgs (Paul Ludvig Hans von Beneckendorff un von Hindenburg 1847-1937). Kā otrs jāmin ģenerālis Erichs Ludendorfs (Erich Ludendorff 1867-1937) un kā trešais ģenerālis Maksis Hofmans (Max Hoffmann 1869-1925).

Lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs (1856-1929), krievu armijas virspavēlnieks, pirmo uzvaru guva Austrumprūsijā un Galicijā. Pēc tam 1915.g. 21.augustā tiek pārcelts par Kaukaza frontes komandieri un tur sekmīgās kaujās ieņem Erzerumu un Trapezundu Turcijā. Rīkojumu par latviešu strēlnieku bataljonu formēšanu arī ir parakstījis lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs.

Apskatot armiju operācijas Eiropas frontēs I Pasaules kara laikā, nedrīkstam aizmirst, ka centrālās valstis visu kara laiku atradās pastāvīgā ielenkumā ne tikai uz sauszemes, bet arī uz jūrām. Vācija šādu stāvokli izturēja no 1914.g. līdz 1918.gada 10.novembrim, t.i., gandrīz 4.5 gadus ilgi. Centrālās valstis bija ne tikai ielenktas, bet pret tām bija sacēlusies un uzbruka gandrīz

Hindenburgs un Ludendorfs austrumu frontē.

Hindenburgs piederēja ļoti vecai kaņavīru dzimtai, kuŗa savas saknes varēja uzrādīt pat līdz 13.gadusimtenim. Kaŗam sākoties, Hindenburgs jau kopš 1911.gada bija aizgājis no armijas un dzīvoja Hanoverā.

1914.gada 22.augustā viņš saņēma telegrammu, ka ir nozīmēts par VIII armijas komandieri Austrumprūsijā. Ceļā uz fronti viņš sastop savu štāba priekšnieku, ģenerālmajoru Ludendorfu. Pēdējais jau kaŗa pirmajās dienās paspējis izrādīt neparastu drošsirdību, jo, iedams savas brigādes priekšā, ir iesturmējis Lježas (Liege) cietoksni Beļģijā.

Tikai desmit dienas vēlāk Hindenburgs top slavens visā pasaulē, jo Tannenbergas kaujā iznīcina Samsonova armiju. Šīs kaujas plānu ir izstrādājis

Hindenburgs ar savu štābu.
Pa kreisi Ludendorfs, pa labi Hofmans.

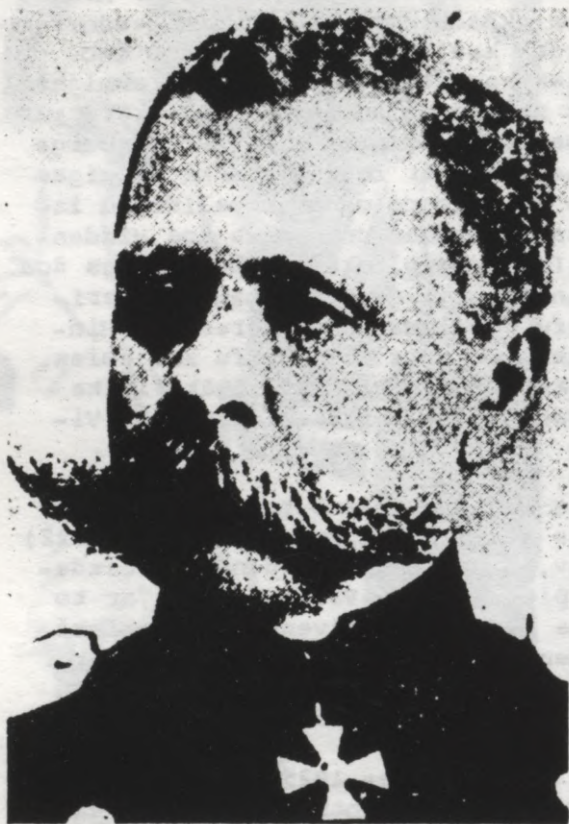
iepriekšējais VIII armijas štāba priekšnieks pulkv.-leitn. Maksis Hofmans. Pēdējais plānu licis priekšā Hindenburgam un Ludendorfam, ko tie arī piepēmuši. Tannenbergas kaujā krit apmēram 100 000 krievu un apm. tikpat daudzi tiek sagūstīti. Pats krievu armijas komandieris ģenerālis Samsonovs nošaujas. Nākošos četrus kaŗa gadus Hindenburgs un Ludendorfs paliek nešķīŗami kopā. Hindenburgs pats savās atmiņās raksturo attiecības ar Ludendorfu kā līdzīgas "laimīgai laulībai". Ludendorfs ar Hofmana un citu palīdzību izstrādāja uzbrukumu un aizstāvēšanās plānus un nodeva tos Hindenburgam. "Nemainīgi", kā to pats Ludendorfs raksta, Hindenburgs šos plānus arvien apstiprināja. Hindenburga nesatricināmais mierīgums savaldīja straujo Ludendorfu. Neviens nekad neredzēja Hindenburgu uztrauktu, un neviens nav redzējis Ludendorfu smejamies. Nav šaubu, ka šis pāris sadarbojās brīnišķīgi. Pēc ilgāka laika abi šie vīri tapa gandrīz par Vācijas valdniekiem, aizēnojot Viļumu II.

Sakarā ar gūtām sekmēm kaujas laukos, Hindenburgu paaugstina par feldmaršalu. Ģen Falkenhains (Falkenhayn, Erich von, 1861-1922) dienvidus frontē tik sekmīgs nav, jo uzbrukums Verdenai nav izdevies. Tanī pašā laikā Rumānija pieteic kaŗu Vācijai. Līdz ar to Falkenhains tiek atcelts un viņa vietā par galveno štāba priekšnieku nozīmē Hindenburgu ar Ludendorfu kā galveno kvartirmistru. Pēc pamiera noslēgšanas 1918.gadā, sakarā ar Hindenburga lielo prestiŗu tautā, armijas atkāpšanās noritēja labā kārtībā.

Pēc pirmā Vācijas prezidenta Eberta nāves 1925.gada februārī Hindenburgu ievēl par Vācijas valsts prezidentu. Tauta viņu uzskata kā lielāko vācu I Pasaules kaŗa varoni.

Vēlāk ieskati stipri mainījās. Viņam ne vienu vien reizi ir piedēvēti izcili nopelni, kuŗi patiesībā pieder citiem. Pie tam Hindenburgs ne vienu vien reizi ir izvairījies kritiskos brīŗos no atbildības. Viņam pārmet arī to, ka savas senilitātes dēļ ir veicinājis Hitlera uzkundzēšanos vācu tautai. Kāds angļis viņu nodēvē pat par "koka titānu".

Ģenerālis Ludendorfs pāri visam citam ir uzskatāms kā darbības un veikuma cilvēks. Tannenbergas kaujas izvešana dod vislabāko liecību par viņa ģenerāļa un vadopa spējām, jo viņš tur visā pilnībā demonstrēja militārās iznīcināšanas teorijas varenību. Šī kauja ir nozīmējusi vairāk nekā klasiskais Hannibala veikums Kannu (Cannae) kaujā, senās Romas laikā. Pie Tannenbergas kaŗa vadonim nācās rēķināties nevis ar vienu, bet ar diviem ienaidniekiem. Tur nācās ielenkt un iznīcināt daudz pārākus krievu spēkus otras lielas krievu - ģen.Rennenkampfa armijas klātbūtnē, kuŗa apdraudēja vācu aizmuguri. Ar šo kauju vāci atbrīvoja jau krievu ieņemto Austrumprūsiju. Ludendorfs visaugstāk savā dzīvē ir vērtējis cil-

Generālis Rennenkampfs.

vēka raksturu un tā vadopa spējas. Viņa pārcilvēciskās darba spējas, viņa sevišķā morālisko faktoru izcelšana kara darbībā radija vācu armijas rindās neaprobežotu uzticēšanos viņa vadībai. Un ja viņš, tāpat kā Hannibals, galu galā zaudēja, tad tā nebija viņa kā ģenerāļa un vadopa vaina, bet gan tas, ka aizmugure bija par daudz novārdzināta un tā bija zaudējusi izturības spējas, kā arī gribu par katru cenu uzvarēt.

Netrūka gan arī tumšu punktu Ludendorfa darbībā. Tā, piemēram, bez Hindenburga ziņas viņš atļauj Lēpinam aizplombētā vagonā atgriezties revolūcijas pārņemtā Krievijā.

Arī mums, latviešiem, ir kaut kas pret viņu iebilstams. Vācijas ārlietu ministrija bija ar mieru atļaut pulkv. Vācietim atgriezties kopā ar saviem strēlniekiem dzimtenē bez to sevišķas vajāšanas un

tādā sakarībā, ja latviešu strēlnieki atbalstītu vācu intereses. Vinfrida Baumgarta grāmatā "Deutsche Ostpolitik 1918" 316.lp.-45 - lasām, ka pulkv. Vācietis 1918.gada maijā ir saticies ar vācu militāro atašeju Maskavā, Vilhelmu Šubertu (Wilhelm Schubert). Pulkv. Vācietis Šubertam apgalvojis, ka ne viņš, ne viņa strēlnieki neesot lielinieki. Viņiem esot jāizkalpojas pie lieliniekiem, jo dzimtenē esot vajadzīga lielinieku palīdzība pret Baltijas baroniem.

1918.gada 10.maijā Maskavas vācu sūtniecības padomnieks Kurts Rizlers sapem atļauju, kā no kara ministrijas, tā arī no armijas virspavēlniecības pārstāvja Berlinē, piešķirt latviešu strēlniekiem brīvu atgriešanos dzimtenē (amnestiju). Bet kad par šādu strēlnieku amnestiju uzzina Ludendorfs, viņš kategoriski nostājas pret šo lēmumu. Viņa motivācija skanēja: "Latviešu pulki sastāv no vissliktākiem elementiem, kuŗu atgriešanos Baltijas zemē nedrīkstam pielaist, kamēr vien pasaulē bolševistiskā doma vēl ir dzīva". Par minēto amnestiju pulkv. Vācietis bija apsolijs vācu sūtniecības un vācu pilsoņu aizstāvēšanu, kā arī pastiprinātu cīpu

pret čechoslovakiem (Baumgarts, 240./41.lp.).

Lielinieki ir tomēr kaut kādu iemeslu dēļ sākuši šaubīties par latviešu strēlnieku uzticību, jo kad pulkv. Vācietis nācis ar priekšlikumu formēt vēl vienu jaunu pulku no latviešu bēgļiem, šo priekšlikumu Trockis noraidījis. Ap 1918.gada oktobra vidu Maskavā ir atradušies ap 4000 latviešu strēlnieku.

Generālis Maksis Hofmans ievērojams sakarā ar Tannenbergas kaujas plāna radišanu un ar savām kritikām par Hindenburga, Ludendorfa un Falkenhaina kaŗa plānošanu un operācijām. Bija vācu delegācijas vadītājs Brestlitovskas miera sarunās. Sarakstījis divas ievērojamas grāmatas - 1. "Der Krieg von versäumten Gelegenheiten" un 2. "In Tannenberg wie es wirklich war".

KAZAŅAS KAĶASKOLA

vēlāk tetraloģijā

Edvins Mednis savā pazīstamajā romānu triloģijā jo pamatīgi ir aprakstījis junkuru dzīvi Kazanā kaķaskolā. Viņš pastāsta arī par dažiem notikumiem diezgan īsajā uzturēšanās laikā Aļekseja kaķaskolā, Maskavā. Tamdēļ mans stāsts, varbūt, liksies pelēks un neinteresants.

Mani nozīmēja ķeizarkās augstības 1. rotā, 3. vadā. Jāatzīstas, ka kaķaskolas dzīve man likās visai savāda, pavisam neparasta pasaule. Nācās diezgan piespieties, lai kaut kā jaunajos apstākļos iedzīvotos. Attiecības starp vecajiem un jaunajiem junkuriem daudz maz līdzinājās attiecībām, kādas pastāv starp studentu korporāciju locekļiem. Bet man, kā vecam korporantam, junkuru izdarības likās par daudz seklas, naivas, bērnišķīgas. Nevarēja arī daudz ko prasīt, jo lielāko tiesu jaunekļi bija stipri zaļi un bez jebkāda garīga apvāršpa. Tie vēl lidinājās tikko atstātās vidusskolas gaisotnē. Kaķavīra karjēra mani gaužām maz interesēja, bet nevar teikt, ka skolas mācībās un praktiskās izdarībās es nebūtu bijis sekmīgs. Mans vada komandieris bija vecākā kursa junkurs Vendels, vācu izcelsmes. Pēc visām pazīmēm krietns cilvēks un kaķavīrs, bet jau galīgi pārkrievois.

Maz ir to, kas zina, ka Krievija gadusimtepiem ilgi ir bijusi drošs kaps un pazušana visiem ārzemniekiem, kas turp braukuši lai mi meklēt. Arī Latvijas vācieši savu spēli iepretī latviešiem pazaudēja galu galā tamdēļ, ka labākie no viņiem aizgāja piedzīvojumus meklēt pie Krievijas galma un citām treknām vietām. Tur tie pamazām vien iestīga krievu vaļīgā un dumbvainā dzīvē un atpakaļ vairs neatgriezās. Tādas zemes, kā Krievija un Ārpuseiropas kolonijas, pa daļai arī pat Amerikas Savienotās Valstis, katru eiropieti apdraud tāni ziņā, ka ar savu primitīvismu atslogo eiropiešu sasprindzināto gara dzīvi un ievilina to savos ērtajos bezproblēmu, dažkārt stipri netīros apcirkņos. Ieceļotāji ērtākajam primitīvismam pretī noturēties nespēj, uzdod cīņu par augstāku kultūru un pazūd primitīvās dzīves apkārtnes dumberā. Kultūra ir pavisam savāda manta; tā Eiropas kultūra ir prasījusi gadu tūkstošu ilgu daudzdu tautu cīņiņu. Bet tas nav viss. Ja kāda tauta to grib paturēt un sevi izkopt, tai katru mūža dienu šī kultūra jāiekaņo par jaunu. Tiklīdz kāda tauta šo cīņiņanos pamet, agri vai vēlū liktenis tai nesis pagrimšanu.

Oktobra mēnesī paātrinātā kārtā vecāko kursu izlaida, paaugstinot junkurus par leitnantiem. Savukārt mūsu, jaunākajam kursam, tādās avansēšanās iespējas. Arī mani paaugstināja par jaunāko portupejjunkuru, t. i., par nodaļas komandieri. Lai gan pēc kaut kādiem amatiem nebiju dzinies, tomēr pēc šīs paaugstināšanas sāku justies tā kā labāk. Man tagad bija padoti kādi 7-8 vīri. Tie pat vairs nedrīkstēja mani saukt "junkurs tāds un tāds", bet tikai par "gospodjin otdjeljennij komandjir" (nodaļas komandiera kungs). Tā pamazām jaunajos junkuros iepotēja katras armijas pamatprincipu, ka pasaulē ir tikai priekšnieki un apakšnieki.

Man bijušais vada komandieris, leitnants Vendels, tūlīt pieteicās uz aktīvo fronti. Nepagāja ir divi nedēļas, kad jau pienāca ziņa, ka leitnants Lodzas frontē kritis. Vezdams rotu durkļu cīņā, tas pirmais uzlēcis uz ierakuma brustvera un tur arī saļimis. Ātri jo ātri toreiz griezās likteņa rati.

Kārtība skolā bija tāda, ka katru svētdienu varēja dabūt atļauju iet pilsētā, lai satiktu radus, draugus, pazīstamus, vai citādi kā izklaidētos. Šo privilēģiju varēja izmantot gan tikai tādā gadījumā, ja iepriekšējā laikā junkurs bija tīrs no jebkādiem reglamentu skarošiem pārkāpumiem. Un tādi varēja atgādīties uz katra soļa, jo visāda veida priekšnieku bija pilnas klases un koridori. Nekad iepriekš nevarēja pasacīt, kāds garstāvoklis ir pretimnākošam priekšniekam un ko par labu un ko par ļaunu tas saskatīs nabaga junkura pastāvīgi satrauktās uzvedībās un vārdos. Mazākie sodi bija ārpus kārtas telpu tīrīšanas darbos. Tālāk jau nāca ārpus kārtas darbi virtuvē, galvenokārt pie kartupeļu mizošanas un cītiem tādiem netīriem darbiem. Bet daži junkuri bija lieli izēdāji un tie vai lauztis lauzās uz darbiem virtuvē. Tie, es domāju, dažkārt sirsnīgi sevī nosmējās, kad vada vai rotas seržants tiem bargās dusmās uzkrāva trīs, četras dienas ārpus kārtas virtuves darbos. Stingrāki sodi jau bija ārpus kārtas sardzē, vai "zem flintes" (pod ružjo). Visnepatīkamākais sods daudziem tomēr bija - bez atvaļinājuma tik un tik svētdienu. Tiešām smags sods jau skaitījās un arī bija ieslodzīšana karcerī. Tādam sodam arvien bija kāds nopietnāks pamats. Aizejot atvaļinājumā, visvairāk junkuru apdraudēja liekas glāzītes iemešana. Pret iedzērušiem žēlastības nebija. Es gan no svētdienas atvaļinājumiem pēc iespējas atturējos. Tāpat darīja Kersons. Kā uz to lietu skatījās Edvīns Mednis, nezinu, jo viņš bija tālākā ceturtā rotā. Plašākas ziņas par to gan var atrast viņa paša romānos.

Kazaņas kara apgabals bija ļoti liels un Kazaņas pilsēta dabiski bija tā centrs. Sakarā ar karu te saradās tamdēļ simtiem veco, iepelējušo ģenerāļu, kas frontes dienestam vairs nederēja, bet maitāja gaisu visādās aizmugures kara iestādēs. Ģenerāļi, apkrāvusies zīmēm un ordepiem, taisni svētdienās mēdza slaistīties pa

galveno ielu, "Prolomnaju". Šie ģenerāļi tad nu bija junkuru un neapmācīto mobilizēto kareivju un rekrūšu liktenīgais posts un negaiss. Reglaments prasīja, ka visi ģenerāļi jāsveicina, "nostājoties frontē". Trīs soļu attālumā no tāda ģenerāļa bija noteikts apstāties, ar kājas piesišānu sagriezties sānis, lai ar muguru nostātos pret ielu, vai mājas mūri. Tad, roku piesviežot pie cepures, ģenerālis, ar acīm to "ēdot", bija pavadāms gaŗām. Ja nu ģenerālim ienāca prātā junkuru sveicināt, ko, jāsaka taisnība, ģenerāļi nekad nepiemirsa darīt, tad junkuram jo skaļā balsī bija jāatbrēc: "Ždravija želaju, vaše prevoschodjitjeljstvo!", vai "visokoprevoschodjitjeljstvo!" ja pēdējam gadījās būt augstākas pakāpes ģenerālim. Ej nu izšķir vienā acu uzmetienā visas tik smalkas lietas!

Tā kādu svētdienu eju pa "Prolomnaju", uzmanīgi vērodams pretim nākošos virsniekus, tos laiku pa laikam sveicinādams. Piepeši ieraugu priekšā, ļaužu burzmā, kādu ģenerāli ar varen spožiem uzplečiem, kas nāk man pretī. Gan kalkulēju, gan acīm mēroju, kurā vietā apstāties, lai iznāktu noteiktie trīs soļi ģenerāļa priekšā. Bet kāds sasodīts meitietis iemetas priekšā un izjauc visus aprēķinus. Nostājos frontē tikai tad, kad ģenerālis jau gandrīz gaŗām. Saprotais, sākas pratināšana un beidzot pavēle: "Junker, doloži svojemu rotnomu komandjiru. Govorit genjeral S." (Junkur, ziņo savam rotas komandierim. Runā ģenerālis S.). Atgriezies rotā, ilgi domāju, ko darīt. Ja ziņoju, sods neizbēgams. Ja nezīņoju - vēl bargāks sods. Beidzot nolēmu riskēt un likos gulēt nezīņojis. Cerēju, ka ģenerālis, kā jau svētdienas dienā, droši vien satiks draugus un varbūt vairākus, droši vien iemetīs kādu čarku vai vairākas un aizmirsīs par mani ziņot skolai. Tā arī notika. Tikai atvaļinājuma turpmāk gāju, cik vien reti iespējams. Ja arī kādreiz pilsētā izgāju, izvēlējos klusākas blakus ielīpas, kur maz ļaužu un kur ģenerāļus varētu saskatīt jau par lielu gabalu. Lai nerastos nepatīkšanas, tādus gadījumus tu, cilvēks, bez riska un jau laikus vari vienkārši iešauties pat kādā blakus ielīpā. Droši vien manas paša uzmanības dēļ es pa visu skolas laiku nekādās nepatīkšanās vai sodos arī neiekritu. Tikai vienu reiz vadnieks Vendels uzlika būt dieniniekam ārpus kārtas. Bet bija arī tādi nelaimes putni, kas no visādiem sodiem ir nemaz laukā netika. Tie bija tie, kas nevarēja ne pie savas gultas galdīpa, nedz klasē pie grāmatas nosēdēt, bet kā apsēsti dauzījās gan pa citām rotām, gan pa koridoriem apkārt. Bija arī tādi, kas no atvaļinājuma atgriezās ar manāmu alkohola tvanu apkārt. Tādam tad arī tika uzlikta gaŗa jo gaŗa rinda visādu sodu.

Gulāmistabā man blakus bija novietots armēņu junkurs, vārdā Ogaņjancs. Kādu vakaru, no klases pārnākot, ieraugu padoto Ogaņjancu sakpupušu gultā un gaužām raudam. Nodomāju, ka droši vien kāds piederīgais, tēvs vai māte, būs miris. Tamdēļ uzmanīgi sāku apvaicāties, kas noticis. Redzu arī pie Ogaņjanca kājām tikko sapemtu, jau vaļēju vēstules lapu. Ilgu laiku nevaru un nevaru nekādu at-

bildi sapemt. Ogajjancs raud kā izpērts. Man viņa paliek stipri žēl, jo, redzams, nelaime cilvēkam ir atgadījusies liela. Beidzot, kad nelaimīgā junkura raudāšana sāk tā kā aprimt un tikai pa retam kluksdam vēl atskan un reta asara vēl noslīd pār vaigiem, prasu tieši, kas noticis. "Man raksta", Ogajjancs sāk stāstīt, "ka gānāmpulki no kalniem nonākuši ielejā un sadzīti kūtiš". "Nu, un tad?", es jautāju, gaidīdams kāda briesmīga notikuma atstāstu. "Kad es izlasīju", turpināja Ogajjancs, "to vietu vēstulē, kur man raksta, ka vecās, lielās aitas blējušas, sētā ienākdamas, un ka visi mazie jēri blējuši tām līdzī, tad es vairs nevarēju izturēt un sāku raudāt

Lai gan krievi Kazapu jau 1555. gadā iekaroja, tā vēl arvien bija tatāru pilsēta. Tur bija arī universitāte, kurā dažs labs latviešu 1905. gada revolūcionārs ar pieņemtu vārdu bija apmeklējis un beidzis. Tikai tagad, salīdzinot cara Krieviju ar Ļeņina un Staļina Krieviju, redzam, cik cara laiki ir bijuši humāni un liberāli. Tāds 1905. gada latviešu revolūcionārs toreiz Kazapā bija visiem labi pazīstamais vēlākais Latvijas universitātes profesors Juris Plāķis. Edvīns Mednis kaut kā ar Plāķiem bija pazīstams, kurus, Mednim līdzī nākt uzaicināts, kādu dienu apmeklējām. Tas bija jauks vakars, pēc ilgāka laika atkal pavadīts latviskā vidē.

PĒC KAŅASKOLAS BEIĢŠANAS

1914. gada decembris Kazapas kaņaskolas visās malās rādīja, ka tuvojas virsnieku 4 mēnešu saīsinātā kursa beigas. Drēbnieki un kurpnieki katru dienu ieradās ar paraugiem, lai junkuri varētu izvēlēties par papildus maksu kādu luksa piedevu, kas kroņa plānos nebija paredzēts. Arī daudzi citi virsniekam vajadzīgie piederumi jau tika piegādāti un izdalīti, lai tūlīt pēc izlaišanas akta katrs varētu nekavējoties doties uz viņam nozīmēto vietu.

Salīdzinot ar normālo kursa gaņumu - 2 gadiem, mēs tikām ļoti ātri cauri. Tīrais smiekls! Pakāpe gan iznāca tāda zemāka. Tikai praporščiks podporučika vietā. Paruna tautas mutē skanēja: "kurīca ne ptica, praporščik ne oficer" (vīsta nav putns, praporščiks nav virsnieks). Bet kas par to! Galu galā mēs tomēr bijām virsnieki. Tikai 4 mēnešus pavadi vēl frontē un automatiski tevi jau paaugstina par podporučiku. Skolu beidzot, daudziem tas likās tīrais nieks. Kas tas ir ko 4 mēneši pakauties ar vāciešiem! Daudzi pat nopietni baidījās, ka kaņš jau pavasarī vai vasarā var beigties, un tad visi avansēšanās prieki būs vējā. Junkuri tamdēļ par to vien domāja, kā ātrāk tikt uz fronti. Daudziem, ļoti daudziem

ši vēlēšanās izrādījās par mūža lielo vilšanos. Nepagāja ir 4 mēneši, kad jau liela daļa frontes braucēju gulēja zem Polijas vai Galicijas velēnām. Likteņa rati toreiz griezās ātri jo ātri. Virsnieku nobirums kaujās bija milzīgs. Ja pareizi atminos, XV korpuss smagās kaujās bija galīgi sašķaidīts un, lai to no jauna uzbūvētu, trūka liels skaits virsnieku. Tur tad arī piedāvāja vakances vi-
siem, kas vien uz fronti gribēja doties. Karstākās galvas arī turpu pieteicās. Atlikušie, atkarībā no sekmēm pārbaudījumos, varēja izvēlēties vakances, sākot ar gvardijas pulkiem un beidzot ar garnizoniem tālajā Sibīrijā. Jāatzīstas, ka es personīgi nepavisam nepiederēju pie jūsmotājiem. Bija liela galvas lauzišana, kur izvēlēties tādu vakanci, lai vien ilgāk un pat pavisam izpaliktu no frontes. Kamdēļ riskēt ar savu ādu un dzīvību par nicināto un ienīsto krievu lietu?

Savā jaunības trauksmē un karstumā draugs Edvīns Mednis pieteicās braukšanai uz fronti. Mans otrs draugs, Oskars Kersons, par to kaņošanas lietu bija tādās pašās domās kā es. Nevarējām tikai ilgu laiku izšķirties, uz kuriem vakanci ņemt - vai uz kādu Volgas pilsētu, vai uz Sibīriju. Pēdējā gan bija tālāk no frontes, bet rezerves daļas no turienes bija agrāk uz fronti sūtāmas nekā no Volgas pilsētām. Tamdēļ abi izvēlējamies 160. rezerves bataljonu Saratovas pilsētā.

PĀRDOMAS PAR KARU UN NĀVI

Atminoties novērojumus, cik savādi izturējās Kazanā kaņaskolas junkuri, tad tā vien gribas cilvēkus pielīdzināt mušām vai knišķiem, kas nakts tumsā nevar atturēties no došanās tieši liesmā, lai tur sadegtu. Līdzīgu dziņu uzrāda daži dzīvnieki, kā, piemēram, kaut vai polārā žurka lemingi. Šie kustonīši salasās katru septīto gadu lielos baros, dodas tieši un bez kāda iemesla uz jūras un okeāna pusi, lai tur vienkārši ielēktu un noslīktu. Tam līdzīga parādība ir novērota pie vāverēm un arī pie parastajām pelēm un žurkām. Dabas zinātnieki to izskaidro ar pārmērīgu savairošanos un sakarā ar to izcēlušos barības trūkumu. Bet tāds vien izskaidrojums man personīgi liekas neapmierinošs. Nedz apkārtne, nedz dzīvniecīpi paši tādus gadījumus neuzrāda pazīmes, ka būtu radies kāds uztura trūkums. Radies vienīgi ir kaut kāds noslēpumains instinktīvs dzēnulis, kas nemaldīgi ved nāvē un pašiznīcināšanā.

Līdzīga instinktīva nāves meklēšana ir arī kaņā psihozes pamatos pie cilvēkiem, kad mīlestība pret nāvi top it kā stiprāka par mīlestību pret dzīvi. Cilvēku nāves nicināšana kaņā gaitās,

vai mīlestība pret to vairs gan nenozīmē sevis iznīcināšanu vien, kā tas redzams pie lemingiem, bet te nāves iemīlēšana vai tās nīcināšana top par dzenuli sevis vai citu sev līdzīgu būtņu iznīcināšanai.

Grūti nāksies apstrīdēt domu, ka dzīvības un dzīvo būtņu evolūcija, arī cilvēka evolūcija, nebūtu pakļauta kādam augstākam mērķtiecīgam likumam. Šodien vairs mēs nevaram apmierināties līdz ar veco novirzienu materiālistiem tanī ziņā, ka dzīvības attīstība ir padota tikai gadījumam. Tādu domu pieņemot, mēs vairs nespējam ievietot cilvēku un viņa psiholoģisko darbību visu lietu gaitā. Mēs tad vairs nespējam izskaidrot dzīves augšupejošo attīstību; tāds pieņēmums to pat noliedz. Vēl jāaizrāda uz materiālistu lielo kļūdu, ko tie pielaiž, pielīdzinot neorganiskos procesus bioloģiskai evolūcijai. Šāda pieeja lietām neatbilst nedz zinātnes, nedz filozofijas pamatprasībām. Vienkāršais cilvēks pat nevar sapņot, kādi maldi un nepatiesības uz šī pamata viņam tiek dažkārt celtas priekšā.

Var droši teikt, ka karš nebūs novēršams tikai tamdēļ vien, ka kādam pārgudriniekam, pasaules lāpītājam, vai pat filozofam, vai kādam mīkstčaulim tas nepatīktu, ka dažam labam karš nav nekāds izdevīgs veikals un bieži vien izliekas it kā pavisam muļķīgs pasākums. Ja karš ir pasaules un cilvēka evolūcijas faktors, tad tas nekad nebūs novēršams, tikpat nenovēršams, kā visas citas dabas stichijas, vētras, plūdi, zemestrīces utt. Starpība tikai tā, ka kara pamats sakpojas ne tikai fiziskā pasaulē, bet gan arī garīgā plāksnē, cilvēka brīvā gribā, kamdēļ tas ir gandrīz neiespējami paredzēt un vadīt mums katrreiz vēlamā virzienā. Tāpat kā dažiem dzīvniekiem, arī cilvēkam nezin kamdēļ var rasties dzīva uz nāvi un iznīcināšanu, un tāpat kā minētie dzīvnieki, arī cilvēks nezina, kamdēļ un no kurienes šī dzīva uz nāvi un iznīcināšanu nākusi. Zīmīgs fakts ir tas, ka taisni vēl šinīs dienās mēs dzirdam ķīniešus sakām, ka viņi no kara nebīstoties. Jo lai arī pat 300 miljoni karā ietu bojā - viņi saka - otri 300 miljoni kā uzvarētāji paliktu. Vai tas citiem vārdiem nenozīmē to, ka nāve ar uzvaru ir labāka par dzīvību bez uzvaras? Tā ir varenības pilna atziņa. Ja vakarzemju tautas šo atziņu drīzumā nepiesavinās, viņām jāiet bojā cīņā ar primitīvajām mežonīgajām tautām, tāpat kā vecā Roma kādreiz sabruka zem barbaru cirtieniem. Jājautā tikai, cik gadu simteņu un tūkstošu tad vajadzēs, lai atkal piedzimtu kultūra, kas varētu līdzināties mūsu Eiropas kultūrai.

Tamlīdzīga nostāja pret nāvi nav bijusi sveša arī eiropiešiem. Tā senie legendārie vikings, kā liekas, ir vairāk centušies mirt nekā dzīvot. Mums šodien ir pilnīgi nesaprotama vikingu laika cilvēku psiholoģiskā nosliece, kad tie vai ar varu un visādiem iespējamiem ceļiem centās doties nāvē. Vikinga ideāls nebija mirt

mājās un gultā. Miršanu kaŗa laukā viņš uzskatīja par godu un laimi. Iasot norvēģu un islandiešu vecās chronikas, atradu, ka vikingu laiku karaļi parasti nav dzīvojuši ilgāk par 30-35 gadiem. Pa ilgiem gadu simteņiem atradu laikam tikai divus karaļus, kas sasnieguši 70 gadu vecumu. Man prātā iespiedusies kāda varonīga Norvēģijas vikingu karaļa vārds: "Kamdēļ būt muļķim un bēdāt par nāvi, kad mēs zinām, ka tā neizbēgami nāks. Ir taču vienalga, vai tā nāk šodien, vai rīt".

Kristīgā ticība, sludinādama cilvēka grēcīgumu, grēku sodus un pēcnāves elli, ir kultivējusi un iedzinusi ļaudis bailes no nāves. Manas domas ir, ka tas nav bijis nekāds izdevies baznīcas darbs.

Nemirstību dabā mēs atrodam tikai pirmatnējā šūņipā. Šūņipa turpina dzīvi, daloties uz pusi un tamdēļ nāvi nepazīst. Bet savas nemirstības dēļ attiecībā uz apkārtni viņa paliek mūžam nebrīva. Būtņu pakāpeniska atbrīvošanās no vergošanas apkārtņē sākas tikai ar nāves atnākšanu. Biologi, runājot par evolūciju, saka, ka nāve ir lielākais dabas izgudrojums, par cik tā attiecas uz dzīvības attīstību vispār. Nāves atnākšana zemāko būtņu vidū ir sagatavojusi arī ceļu cilvēka brīvības atnākšanai.

Mēs redzējam, cik maz vikingi ir baidījušies no nāves, un vai jebkad un jebkur ir bijuši brīvāki ļaudis par vikingiem? Kā visas citas bailes, tā arī bailes no nāves iezīmē cilvēka nepilnību un vājību. Pat veselu tautu spēkus tādas bailes saēd pašos pamatos. Nāves bailes ir tās, kas kultūras tautas dažkārt ir padarījušas nespējīgas turēties pretī primitīvo tautu uzbrukumiem.

Visu iepriekš teikto ņemot vērā, es domāju, ka kaŗš ir dievišķīgas priekšnoliktas evolūcijas sastāvdaļa, kamdēļ cilvēku cenšanās no kaŗiem izbēgt ir veltīga pašapmānīšanās. Nevajag iedomāties, ka cilvēku mūži izbeigsies jau rīt vai pēc simts gadiem. Zeme un cilvēki būs arī pēc desmit un divdesmit tūkstošu gadiem, kad par mums un mūsu gadusimteni ļaudis ir sapņi neko nebūs vairs dzirdējuši. Būtu aplami cerēt, ka, tik daudz rasēm un tautām zemes virsū pastāvot, tik daudz idejām un ticējumiem savstarpēji apkaŗojoties, lai tad sadursmes ļaužu starpā šad un tad no vārdiem vien nepārietu arī darbībā, t. i., kaŗos. Kaŗus neapturēs nedz atomu ieroči, nedz citas kādas briesmas, kas draudētu pat iznīcināt daļu no cilvēces ar visu tās kultūru un sasniegumiem. Ārkārtīgu noziegumu pret kultūru un cilvēci nodara tie ļaudis - zinātnieki, garīdznieki, valstsvīri - kas sludina ieturēt mieru par katru cenu, lai arī nāktos zaudēt patstāvību un brīvību. Tādi cilvēki nav nekas cits, kā visas vakarzemju kultūras kaprači, kas aicināt aicina tumsības un mežonības laikmeta iestāšanos zemes virsū. Mūsu pienākums ir ne tik daudz brēkt par kaŗa briesmām, jo no tā tikpat vien neizbēgsim, bet gan vīrišķīgi sagaidīt to, ko liktenis būs lēmis.

Galū galā nevar taču apgalvot, ka visi kaŗi cilvēcei būtu atnesuši postu vien. Kā daudziem mākoņiem ir savas sudraba malīpas, tā arī pēc kaŗiem nereti ir radušies liela progresa laikmeti, kad dzīve bieži vien ir atplaukusi daudz krāšņāk par agrāko. Bet noteikšana par šo labāko nākotni piederēs arvien tam, kas būs ar mieru katrā laikā un katrā vietā doties nāves cīņipā.

Šimbrīžam pārrēdzamā pasaules vēsture nesniedz tādu pierādījumu, ka kaŗiem būtu jēl mazākā tendence samazināties un ka mēs varētu sagaidīt nākotnē tādus laikus, kad kaŗu vairs nebūtu. Divdesmitais gadusimtenis ir tas asīpainākais visā pasaules vēsturē. Zaudējumu kauju dalībnieku vidū otrā pasaules kaŗa laikā sniedzās pie 100%, kas nekad agrāk nav noticis. Krusta kaŗa laikos zaudējumi sasniedza tikai 12%.

Profesors P. Sorokins par nākotnes izredzēm sāka sekošu: "Vai kaŗu traģēdija beidzot sasniegs laimīgu galu, vai tā arvien turpināsies cilvēces vēstures gaitā? Vai kaŗi turpmāk pieaugs, samazināsies, vai kas ar tiem notiks? Mana atbilde uz to ir: es nezinu... Tomēr, lai arī 20. gadusimtenī kaŗu līmenis ir sacēlies ārkārtīgi augstu, ir jāapšauba tas, ka kaŗu līmenis var arvienu turpināt pieaugt. Agrāk vai vēlāk šim līmenim jāsniedz piesātināšanas punkts un pēc tam jāsāk kristies.... No otras puses, nevar ticēt arī tam, ka kaŗa laiki un miera laikmeti varētu valdīt, vieni vai otri, mūžīgi.... Tas tomēr neizslēdz to varbūtību, ka var uznākt atomu kaŗš un var izbeigt cilvēces vēstures radošo gaitu... Var nākt arī paliekoša miera laiki, ja vien cilvēce cenšas tos nopietni sasniegt. Kuŗa no šīm varbūtībām uzvarēs, šodien ir un paliek nezināma lieta". ("Social and Cultural Dynamics", P. Sorokin.)

Pilnīgi nevajadzīgi šē beidzot, profesors Sorokins sāk operēt ar pilnīgi nereālām lietām, ievēzdam s i l v ē c e s jēdzienu kā vēstures nozīmīgu faktoru. Uz mūsu zemes mēs varam gan atrast nacionālus, ideoloģiskus, saimnieciskus un citus spēku centrus, bet tāda spēku centra kā cilvēce vēsture vēl nepazīst un, jādomā, vēl paies ilgi gadu simteņi un varbūt tūkstoši, kamēr tāds centrs būs spējīgs nodibināties. Ticamāk pat ir, ka uz zemes lodes, pašreizējai tautu un rašu attīstībai pastāvēt, tāds cilvēces spēku centrs nemaz nevar pastāvēt. Nevienādība tautu un rašu starpā ir par lielu un pastāv kā nesatricināms fakts. Valstu un tautu attīstību virza un noteic daudzi un komplicēti, no cilvēka neatkarīgi spēki, kamdēļ nekad laikam gan neradīsies tāds stāvoklis, ka cilvēki paši spēš rašu, tautu un valstu starpā radīt pastāvošu līdzsvaru. Un tāda līdzsvara trūkums arvien ir bijis ikkatra kaŗa iemesls. Tamdēļ manuprāt jānāk pie slēdziena, ka c i l v ē k s p a t s k a ņ u s n e k a d n e s p ē s n o v ē r s t.

Pie daudziem vēsturniekiem un it sevišķi politiķiem mēs sastō-

pam domu, ka tendences kaņot vai kaņa darbību veicināšana nozīmē attiecīgās tautas kultūrālu pagrimšanu. Tāds apgalvojums neiztur kritiku vēstures faktu priekšā.

Nepareizas ir arī tās teorijas, kas kaņus cildina kā galveno kultūras veicinošo faktoru. Mēs labi zinām, ka Čingizhāna un Tamerlana kaņa gājieniem un galvas kausu kalniem iekaņotās zemēs nesekoja ne mazākais kultūras uzplaukums. Notika taisni otrādi.

Kaņos vienas tautas un kultūras var grimt un pazust, bet tikpat labi jaunas kultūras ar jaunām, kaņa ugunis un dūmos uz skatuves uznākušām, tautām var rasties. Tas norāda uz to, ka kaņu nozīme un jēga cilvēces vēsturē ietilpst kā dzīvības mūžīgās evolūcijas neatraujama sastāvdaļa, tās evolūcijas, kuņas jēga un mērķi ir tikai dievestībai pakļauti.

DZĪVE UN NODARBĪBAS 160. REZERVES BATALJONĀ

Sengaidītā kursa izlaidšanas diena pienāca. Ja nemaldos, tas bija 1914. gada 14. decembris. Pēc akta sekoja savstarpēja apsveikšanās un tūlīt arī atvaidšanās no augstiem un zemiem. Skolas priekšnieks bija ģenerālmajors Mavrins. Ceļa papīri bija rokā un lielāks naudas žūksnis kabatā, apmēram kādi pieci simti rubļu, vai vairāk. Labi uzšūtā virsnieka formā, ar vienu zvaigznīti uz uzpleciem, spēru drošu soli jaunajā virsnieka dzīvē.

Pirms doties uz Saratovu pie 160. rezerves bataljona, abi ar Kersonu nolēmām vēl dažas dienas pavadīt Kazanā. No vecajiem ģenerāļiem vairs neko sevišķu nebija jābaidās. Noīrējām lielu istabu Ščetinkina viesnīcā uz Prolomnajas ielas un tur, aizmirsdami skolas vienmuļību, pavadījām vairākas jaukas dienas. Vispirms jau pārmaipa uzturā vien bija brīnišķīga. Kaņaskolas ēdienu karte, lai arī veselīga un spēcīga, bija gaužām vienmuļa. Tēja ar sviestmaizēm rītos un vakaros, bet pusdienās "golubci" (kāpostu lapās ietīta kotlete), dienu no dienas atkārtoti, bija pavisam apnikuši. Krievu paražu pārveidotā viesnīcas franču virtuve sniedza par samērā lētu naudu brīnišķīgus ēdienus. Tik labu "saladē Oliviēr" nekur vairs vēlāk neesmu baudījis. Es pieturējos pie vieglākiem

dzērieniem, bet draugs Kersons labāk mīlēja aplaistīt labos uzkožamos ar dažiem trauciņiem tā paša "očiščennoje". Viņš bija pārliecināts, ka šnabis tīrot cilvēka asinis un arī domas galvā padarot skaidrākas.

Tā dienas pagāja gaužām ātri un nauda arī sasodīti ātri dila. Beidzot pienāca brīdis, kad jutāmi spiesti nopietni padomāt par rezerves bataljonu, vismaz apskatīt, kur viņš atrodas.

Salīdzinot ar Rīgu, Saratova izlikās kā liela, pelēka sādža, plaši savus nameļus izmētājusi uz Volgas rietumpuses krasta.

160. rezerves bataljona adjutants, pie kuŗa vispirms griezāties, bija no rezerves iesaukts praporščiks Konašenkovs, Maskavas universitātes juridiskās fakultātes absolvents. Mūsu starpā tūlīt nodibinājās tuvas un draudzīgas attiecības, jo visā bataljonā tikai mums trim bija augstskolas izglītība. Bataljonu komandēja japāņu kuŗa invalids - pulkvedis Saveljevs, kā saka, veco laiku īstais krievu cilvēks, vienkāršs un sirsnīgs. Japāņu kuŗā, Mandžurijā, ticis smagi ievainots kājā, kamdēļ visu laiku dzīvojis kā pensionārs un tikai, šim kuŗam izceļoties, to atkal iesaukuši armijā un nozīmējuši par 160. bataljona komandieri. Vienība gan saucās par bataljonu, bet cilvēku un rotu skaita ziņā tālu pārsniedza parasto kājnieku pulku. Mūsu ierašanās laikā bataljonā skaitījās vairāk nekā 25 rotas. Tāds bataljons savā ziņā līdzinājās rūpnīcai, kuŗā mobilizētos rekrūšus nedaudz nedēļās vajadzēja sagatavot sūtīšanai uz fronti.

Pulkvedis Saveljevs bija neliela auguma, bet pleciņš virs, sārtu, dziļām grumbām izvagotu, iegarenu seju. Viņš varēja būt jau labi pāri piecdesmitiem. Visuzkrītošākais viņa izskatā, var teikt, bija viņa deguns. Tā vien likās, ka kāds būtu ņēmis sarkanu ķīti vai sarkanu gumijas masu, to micīdams tad izveidojis par kaut ko līdzīgu degunam un tad šo diezgan paviršo veidojumu ņēmis un pielipinājis virs pulkveža virslūpas, sak, "mīlais pulkvedi, tas nu ir lai tavs deguns, ceru, ka tas nekritis nost". Ierodoties pie cienījamā pulkveža ar pirmo raportu, es vai sastingu un gandrīz sajaucu visu raportu, jo biju kā hipnotizēts un man vairāk bija jāskatās uz pulkveža savādo, sarkano degunu, nekā uz pulkvedi pašu. Vēlāk tomēr izrādījās, ka zem šīs ne visai pievilcīgās ārienes mīta interesanta un krietna personība.

Izrādījās, ka dienests 160. rezerves bataljonā nebija vis bērnu spēlīte. Mani nozīmēja par vaŗa virsnieku 3. rotā. Rotas komandieris, jau miera laika kuŗaskolas gājuma, tikai divi mēneši atpakaļ pulkā ieradies no tās pašas Kazanā kuŗaskolas. Tagad viņam stāvēja priekšā ceļš uz fronti ar paŗa apmācīto marŗrotu. Mācības noritēja no agra rīta līdz vēlam vakaram. Dienās, kad notika mērķi

šaušana, rotas izgāja no kazarmām jau trijos-četros no rīta, jo šau tuve atradās kādas 20 verstis no pilsētas laukā. Griezīgi vēji au roja pāri tukšajai stepi un sals arvienu turējās ap 25-30 gradu Celsija. Izsalsšana un izvārgšana bija pirmā numura. Tādās dienās kazarmās atgriezāties ne agrāk par 5-6 pēcpusdienā. Tā kā filca zābaku nebija, tad kājas sala briesmīgi. Vienīgi parastais krievu zaldāta šinelis daudz maz no sala pasargāja. Kad maršrotas ar izdienā vecākiem leitnantiem aizgāja uz fronti, mūs abus ar Kersonu nozīmēja par rotu komandieriem; man piekrita trešā un Kersonam astotā rota. Šādu avansēšanu, es domāju, mēs neizpelnījāmies savu militāro zināšanu dēļ, bet gan pa daļai tamdēļ, ka bijām vecāki gados, pa daļai arī tamdēļ, ka mums abiem bija augstskolas izglītība.

Drīzi pēc tam, 1915. gada janvārī, 160. bataljonu pārcēla uz Alatiras pilsētīņu, nevisai tālu no jau pazīstamās Kazapas. Patiesībā Alatira bija tāda liela sādža. Ielas nebruģētas, dažas ar dēļu trotuāriem virs apakšā izraktiem novadgrāvjiem. Vairākums pat itin bez kā. Bataljons novietojās lielā divstāvu ķieģeļu skolas ēkā, pilsētas pašā dienvidus nomalē. Klasēs iebūvējām div- un pat trīsstāvu dēļu nāras kareivju gulēšanai. Telpas bija šauras lielajam mobilizēto skaitam. Uz platajām nārām virs gulēja pie vīra un tikai telpas vidū, vai pie izejas, bija atstāti nelieli laukumiņi, kur cilvēkiem apgriezties. Ventilācijas trūkuma dēļ var tikai iedomāties, kāds gaiss, sevišķi uz rīta pusi, šīs telpas pildīja. Jutos no sākuma ne sevišķi drošs savā rotas komandiera amatā ar vismaz trīs simti dvēseļu zem manas varas. Nebij jau arī vēl nekādu piedzīvojumu. Zināšanas, pēc tikai 4 mēneši garā skolas kursa, arī nebija tādas, kā vajadzētu. Īsteni tikai vēlāk, kad jau pārgāju uz 1. Daugavgrīvas latviešu strēln. Bataljonu, es pilnīgi izpratu, cik daudzas lietas man nācās piemācīties klāt. Par labu nāca tas, ka citu rotu komandieri bija tikpat zaļi un vēl zaļāki, kamdēļ tādas lietas kā konkurence nedraudēja. Te tad nu visā kailumā parādījās krievu armijas vadības lielās kļūdas, mobilizāciju plānojot. Pirmo kauju mēnešos bez jēgas grūda ugunī jau tā trūcīgos virsnieku un instruktoru kadrus. Tagad to trūka uz katru soļa, kamdēļ armijas apmācība un kaujas gatavība ar katru nākošo kauju kļuva vājāka un vājāka. 160. bataljona rotu komandieri bija laimīgi, ja izdevās dabūt kādu jaunāku gaļu gājuma piedzīvojušu feldfebeli vai vada seržantu. Trešai rotai man tiešām laimējās dabūt ap 30 gadu vecu feldfebeli, vārdā Ravdjinu, vīru ar labu dienesta pieredzi un stingru roku. Šī roka gan, pēc manām domām, bieži vien bija it kā par stingru, jo mēdza staigāt pa apakšnieku seju virsmām. Kad es lūkoju iebilst pret tik brīvu izrīcību, Ravdjinš arvien atvainojās teikdams: "Vainīgs, jūsu labdzimība, bet krievu cilvēks citu neko neatzīst". Man bija galu galā jāpiekāpjas, jo jutos par vāju un nekompetentu mesties pretī tādām lietām, ko jau paaudzēm ilgi paradumi bija sankcionējuši.

Varbūt Radvjinam bija taisnība arī, jo rotā kārtība turējās teicami un apmācību sekmju ziņā trešā rota skaitījās starp labākajām. Apmācības bija tiešām grūts uzdevums. Katru sesto nedēļu, vai plīst vai lūzt, bij uzdots dabūt gatavu vienu maršrotu sūtīšanai uz fronti. Rotas komandierim un viņa palīgiem tas nozīmēja bezgalīgu darbu dienām un naktīm. Parasti rotai nodeva 250 vai vairāk vīrus, bārzdainus, netirus, smirdošus. Tie ieradās sliktās lupatās gērbti un tāpat ar lupatām apšūtās vīzēs (laptji). Ar valodu arī negāja gludeni, jo apkārtnē lielāko tiesu dzīvoja mordvini un čuvaši, somu ciltij piederīgas tautības. Tagad tādus visus nācās reģistrēt, sadalīt, apgērbt un apmācīt tikai 6 nedēļu laikā. Apgērbu trūkums armijā jau bija liels, kamdēļ mācībās gājām skrandās un vīzēs tērpti. Vispārējs izskats bij dažkārt ārpriekšīgs. Nevaru aizmirst skatus, kā šie skrandainie vīžaiņi apmācībās sveicināja vai centās nostāties "frontē". Šād un tad mācību laukumā ieradās pulkvedis Saveljevs. Uz pamatīgas bozes balstīdamies un klibiks, klibiks iedams, tomēr nevienu rotu neatstāja neapskatītu. Tādas pārbaudes redzot, pulkvedis Saveljevs arvien sasauca turpat ap sevi rotu komandierus, lai ar tiem vēl pārrunātu novēroto. Rotas, kolonnās pa četri, pa to laiku dziedādamas devās uz kazarmām. Nekad netrūka kādas turku kaŗa laika dziesmas, starp citu, ar vārdiem: "polkovņik naš Saveljev po frontu proskakal...." Virsnieki klausījās rotu dziesmā un klibā pulkveŗa aizrādījumos. Savādi bija, ka daŗš labs sāka rīkoties ar mutautīpu, jo nez kamdēļ bij uznākusi kāšēšana un špauķšana. Nopemšanās ar šiem ļaudīm bija liela, it sevišķi šaušanas apmācību laikā. Tādās dienās pēc 40 un vairāk verstu gaŗa gājiena kazarmās gaidīja vēl citi neatliekami darbi.

Ārpus visa cita dienesta pienākumos ietilpa arī bataljona deŗūras. Atminos vienu tādu savu deŗūru, kad nakts vidū negaidot ieradās pats pulkvedis Saveljevs pārbaudīt, vai visi ir savās vietās. Kādā rotā, noklausījies deŗūranta ziņojumu, pulkvedis vēlējās tuvāk apskatīt guļošos zaldātīpus un devās pa šauro ejiņu starp nārām uz telpas dibenpusi. Piepeši turpat blakus, gandrīz pie pulkveŗa deguna, atskan sevišķi stiprs ādas bises sprādziens. Pulkvedis ne aci nepamirkšķina, pārmet lielu krustu un teic: "Spit narod pravoslavnij" (Guļ pareizticīgo tauta!).

Vairs labi neatceros, kādā sakarībā un uz kāda pamata 1915. gada pavasarī mēs ar Kersonu reiz aizbraucām uz Kazapu. Katrā ziņā mūs turp vilināja jaukā dzīve Œčetinkina viesnīcā. Laika bija maz, tikai viena diena un jau otrā rītā vajadzēja būt atkal pulkā. Bet izkalkulējām jau iepriekš, ka pusdienas gan atkal ieturēsim labi pazīstamajā viesnīcā. Jau no rīta, pilsētā iebraucot, radās iespaids, ka tā vairs nav vecā Kazapa, kādu to pazinām 4-5 mēnešus atpakaļ. Cilvēki bija drūmāki, klusāki. Apgērbti arī likās it kā novecojuši. Bet galvenais pārsteigums nāca, ieejot citkārt jaukā, mājīgajā

viesnīcas ēdamzālē. Pirmkārt, baltās galda drānas nozudušas. Uz grīdas mētājas papirosu gali un pat pa kādai saulespuķu sēklu mīzai. Vienīgi dižās palmas vēl stāvēja kur bijušas, lai gan bieža putekļu kārtā uz lapām norādīja, ka senā aprūpe ir mitējusies. Sa-protams, ka ne franču vīnus, nedz "oliviēr" te vairs nepasniedza. Veco godību kaŗš bija aizslaucījies. Kaut ko pavisam vienkāršu uz-kođuši, steidzīgi vien devāmies atpakaļ uz bataljonu.

Mana un Kersona apmešanās vieta bija pilsētas vienīgā un diez-gan blāganā viesnīcīnā. Tā atradās stipri tālu, apmēram stundas gājienā no apmācību laukuma, kas stipri pagarināja jau tā garo darba dienu. 1915. gada pavasarī mūsu draugu, pulkvedi Saveljevu, pārcēla uz Saranskas pilsētu par kavalerijas remonta punkta priekš-nieku. Viņa vietā nāca pulkvedis Grigorjevs, kas manā un Kersona stāvoklī gan nekādu pārmaiņu nerādīja. Pavasarī abi no viesnīcas pārgājām dzīvot uz savrūpmāju, ko noīrējām par 50 rubļu mēnesī. Māja bij liela un ērta ar nelielu dārziņu un pat ar pirti. Dzīves vienmulību šād tad nomainīja kāda izklaidēšanās virsnieku rīkotos mielastos.

Uz Vasaras svētkiem saņēmām ielūgumu no bijušā komandiera, pulkveža Saveljeva, ierasties pie viņa uz pikniku Saranskas pilsē-tā. Tā kā paredzētas bija divas brīvas svētku dienas, tad laipno ielūgumu piepēmām un, atļauju saņēmuši, sestdienas vakarā sēdāmies vilcienā. Bij jau arī gabaliņš ko braukt un tikai otrā ritā sa-sniedzām Saransku. Tur jau mūs mīļi gaidīja un ļoti laipni gan ar draudzīgiem vārdiem, gan ar visādiem šīs zemes labumiem uzņēma. Izskatījās gandrīz tāpat kā pie Œčetinkina viesnīcas lukulliskiem galdiem. Pulkvedis Saveljevs te pārzināja liela apgabala kavale-rijas zirgu rezerves. Visi virsnieki bija labi zirgu pazinēji ar miera laiku gaŗāku vai isāku dienesta stažu kavalerijā.

Piknika vieta bija izraudzīta apmēram 12 kilometrus no Saran-skas pilsētas. Pavārus ar gaļas podiem, galdiem un pārējiem piede-rumiem jau labu laiku iepriekš turpu aizsūtīja. Pirms došanās ce-lā ieturējām pamatīgas pusdienas ar daudz jautru un draudzīgu sa-runu dalībnieku starpā. Lai gan ar zināmu piesardzību, kā jau tas piederas, priekšniecībai klāt esot, diezgan stingri tika ziedots arī Trimpum. Pulkvedim, dāmām un vecāko gadu kungiem braukšanas kārtībā pie izejas gaidīja ekipāžas. Kāds simpatisks kavalerijas virsnieks apvaicājās, vai es nevēloties uz piknika vietu doties jāšus. Tā kā draugs Kersons, žēlodamies par smagumu galvā, bija ie-gāzies vienos no ratiem, tad es, lai daudz maz uzturētu kājnietu virsnieku prestižu kavaleristu priekšā, neatradu par iespējamu at-raidīt laipno piedāvājumu. Jautrā kavalkāde itin labā kārtībā se-koja pulkveža un citu ekipāžu rindai cauri visai pilsētai. Bet kad tikām laukā, mēs, jātnieki, vieglā rīksī aizšāvāmies braucējiem gaŗām. Labi koptie kavalerijas zirgi kā spēlēdamies centās tikt

cits citam gaŗām bez pamudinājuma no jātņieka puses. Un te nu augšā minētais kavalerijas virsnieks, vārdu diemžēl neatminos, vai nu gribēdams mani, kā infanteristu, izjokot, vai kā, lika priekšā sacensties, kuŗš kuŗu noskriesim. Kā gan es varēju noraidīt tādu kavalerijas virsnieka izaicinājumu man, infanterijas virsniekam!

Zirgus mēs palaidām trakos aulekšos. Bet mans zirgs laikam bija vājāks. Var būt arī, ka mana jāšanas māka bija paspējusi ilgu gadu laikā ierūsēt. Jo tikai Spuldzenieku mājās pēdējo reiz sēdēju kādas "Lauķites" mugurā. Tamdēļ pēc pusotra kilometra gaŗas aulekšošanas kavalerijas virsnieks mani, kājņieku, pārlicinoši pieveica. Tur nu neko nevarēja darīt. Sports paliek sports. Pārgalvība tomēr no manis, tāda nemākuļa, šī aulekšošana bija. Pie mazākā mīsekļa no manas vai zirga puses, skriešanās varēja beigties bēdīgi.

Pikņika vieta bija teicami izraudzīta - uz zālaina klajumņa, priežu jaunaudzes vidū. Galveno cienasta naglu pārstāvēja pēc labas kaukāziešu receptes sagatavots, uz iesmiem cepts jēra gaļas šašliks. Netrūka arī Kaukāzijas vīnu. Jautradzīrošana ievilkās līdz diezgan vēlai naktij. Palkavņieks Saveļjevs, kā jau visa paredzētājs un tēvišķīgais priekšņieks, noliedza mums doties mājup jāšus. Lika visiem ierādīt vietas daudzajos un dažāda veida vienjūga un divjūga kalešās un vāgos. Draugam Kersonam atkal bija radies vecais smagums galvā, kamdēļ viņš teicās ratos nolicies gulus. Viss jau būtu beidzies labi, viņš otrā dienā žēlojās, bet kā par postu gadījies, ka tanis pašos ratos ierāpies otrs braucējs ar tādu pašu smagumu galvā. Tas tēviņš manam draugam uzgūlies virsū un gandrīz to noslāpējis. Gudrā pulkveža rīkojumu pasargāti, visi atgriezāmies Saranskā pietiekoši labā stāvoklī un otrā rītā pie bagātīga brokastu galda bijām atkal tādi paši kā arvien.

Ierindņiekiem un dažiem pavāriem šis vakars tik laimīgi tomēr nebeidzās. Dažs labs no tiem Saranskā atgriezās tikai otras dienas pievakarē un tādā stāvoklī, ka negribas to pat aprakstīt. Baidos, ka nezinātājs lasītājs no iepriekšējā varētu secināt, ka pulkvedis būtu bijis kaut kāds liels plitņieks un šis dzīres būtu rīkotas uz viņa padotās daļas rēķina. Tas nu reiz tā nebij. Saveļjeva komandētās zirgu rezerves daļas virsnieki lielāko tiesu bija tuvākās apkārtņes muižņieki - vecāku gada gājumu, no rezerves iesauktie kavaleristi. Daudzi no viņiem bija pat japāņu kaŗa veterāņi. Šiem muižņiekiem netrūka ne jēru, nedz teļu, nedz varenu zirgu ar lepnām izbraucamām kalešām. Šis svinības bija pašu virsnieku bagātīgi apgādātas no apkārtējām muižām, pat no tālajiem Kaukāza vīna dārziem - un tik bagātīgi, ka pietika ne tikai pašiem saimņiekiem un viesiem, bet arī lielajam baram zaldātiņu, kas kā pavāri, kučieŗi un citāda veida izpalīgi svinēšanā piedalījās. Tādi bija vecie, labie laiki Krievijā!

Kā jau minēju, daži no izpalīgiem dzīrošanu pēc kungu aizbraukšanas bija pēmuši par daudz nopietni. It sevišķi tas bija sakāms par pavāriem, kas stāvēja tuvāk visam ēdamam un dzeņamam. Pusizdzerto vīna un šnabja pudeļu nebija mazums. Sevišķi vienam pavāram vakars beidzās tiešām nelaimīgi. Kunga prātā būdams, tas sācis rīkoties nevis kā pavāram piederētos, bet gan it kā rūdīts kavalerijas virsnieks. Viņš un vēl pāris tādu pašu mājās nebrauc visratos, kā pulkvedis bija pavēlējis, bet traušas tik virsnieku atstātos zirgos un ceļā dodas jāšus. Tas vēl nebūtu nekas, bet pavāriem vajag izrīkot tādu pašu skriešanos, kāda notikusi virsnieku starpā. Tā nu gadās, ka aulekšojošam zirgam klūpot, pavārs kā ar šāvieni tiek mests zirga galvai pāri un pret akmeņaino ceļa bruģi. Pēc tāda trieciena viena pavāra auss vairs pie galvas neturas, bet tikai ādas cīpsliņā paliek vēl karājoties.

"Tur nekas vairs nebij glābjams", ārsts mums otrā rītā stāstīja. "Ar skalpeli ādas strēmelīti pārgriežu un pavāra ausi iemetu atkritumu spainī".

Kā jau visām labām lietām šīs zemes virsū, visiem priekiem, smiekliem un neaizmirstamiem svētkiem, tā arī šai dzīrošanai pie pulkveža Saveljeva Saranskas pilsētā pārsteidzoši ātri pienāca beigas un atnāca sāpīgā šķiršanās stunda. Vēlākā dzīve izkārtojās tā, ka ne es, nedz Kersons veco pulkvedi vairs nesatikām, lai gan man pie šī stāsta vēl būtu kas piebilstams.

1918. gada pavasarī pēc demobilizācijas Pilsētu un zemstu apvienības uzdevumā sēdēju restorāna vagonā, vilcienā, kas gāja no Maskavas uz Archangeļsku. Man bija uzdots tur kaut ko iepirkt bada cietējiem Pēterpilī. Vagonā piepeši ienāk vecs ķelneris ar baltu uzsietu priekšautu un lielu zalvjeti pār kreiso roku. Esmu pavisam pārsteigts, jo sirmais ķelneris stipri klibo un tā sarkana deguns ir kā izsplauts pulkveža Saveljeva deguns. Mēs abi tikai uzmetam viens otram zibenātrus skatus un tad novēršamies un neliekamies viens otru nedz redzam, nedz pazīstam. Tās bija dienas, kad lielinieki apšāva un citādi noslepkavoja tūkstošiem bijušo virsnieku. Vēlāk, kad Archangeļskā sākās sacelšanās pret lieliniekiem, es labi sapratu, kamdēļ vecais pulkvedis bija pārvērties par restorāna vagona ķelneri.

LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONI

BRĪVPRĀTĪGI PIESAKOS UZ JAUNFORMĒJAMIEM LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONIEM

Jūnija mēnesī pulkvedi Grigorjevu pārcēla uz citu vietu un viņu nomainīja pulkvedis B. Pēdējais, savstarpējas tuvināšanās nolūkos, šād tad rotu komandieņus uzaicināja pie sevis uz vakariņām. Galds tad arvienu bija bagātīgs, un arī toreiz grūti sadzenamo alkoholisko dzērienu mērenos daudzumos uz galda netrūka. "Matj komandjirša", kā mēs savā starpā dēvējām komandieņa kundzi, visai sabiedrībai piedeva ar labām sekmēm tiešām patīkamu toni. Labai daļai virsnieku šī bija vienīgā pieejamā sabiedrība pēc vecāku un citu dzimtās puses ģimeņu atstāšanas, sekojot bargā kaņādieva pavēlēm. Varbūt šādus diezgan biežus vakarus dižais pulkvedis ar kundzi rīkoja, tiešām apzinoties to nepieciešamību labākas sadarbības radīšanai - tas var tiešām tā būt. Bet nav jāaizmirst arī, ka zem varenās "matj komandjiršas" rokas aizsardzības un mātes gādības atradās tāds vārģs stādiņš, kā viņas tikko skolu beigusi, var teikt, diezgan glītā meita Valentina. Nav arī jāaizmirst, ka visi rotu komandieņi bija jauni un neprecējušies, visi caurmērā ar puslīdz labu izglītību. Jāņem vēl vērā arī tas, ka krievu ģimenēs bija paradums meitas izprecināt, cik vien agri var. Mātes baidījās, un es domāju diezgan pamatoti, ka turēt mājās neizprecinātu meitu pāri divdesmitam gadam ir stipri riskanta lieta.

Bet, lai nu kā tas viss tur toreiz būtu bijis, mēs, rotu komandieņi, kādu augusta dienas vakaru bijām uzaicināti pulka komandie-

Pirmais brīvprātīgais latviešu strēlnieks.

ŗa mājās uz vakariņām. Bijām 15 vai vairāk virsnieki. Pēc sevišķi bagātīga mielasta daži no mums sasēdās ap "matj komandjirŗu" uz partiju "chemin de fer". Spēlējām uz nelielām summām, kuŗu augstumu noteica "matj komandjirŗa". Te pulka adjutantam ziņnesis pienes telegrammu. Uzaicinājis visus virsnieku kungus uzmanīt, adjutants nolasiŗa kaŗa apgabala priekŗnieka pavēli, ka Rīgā formējoties latvieŗu strēlnieku bataljoni un ka tiekot uzaicināti pieteikties brīvprātīgie. Nevienam nebija noslēpums, ka es esmu latvietis, kamdēļ daudzu skati vērsās uz mani. Man bija skaidrs, ka atļauŗa formēt latvieŗiem savu kaŗaspēku ir kaut kas liels un negaidīts un ka tamdēļ nevaru palikt tikai par skatītāju. Lūdzu adjutantu mani pierakstīt kā brīvprātīgo braukŗšanai uz jaunformējamiem strēlnieku bataljoniem.

No vakara mājup ejot, Kersons nemaz nepriecājās par manu pieteikŗanos uz bataljoniem. "Iedomājies tikai", viņš teica, "kāds tagad ir mans stāvoklis. Visi domās un runās, ka Dardzāns pieteicies, bet kamdēļ tad Kersons arī nepiesakās?" Lietu pārrunājot un apsveŗot, atradām vieglu atrunāŗšanās ieganstu. Bija tikai jāpaskaidro, ka tagad formējas latvieŗu bataljoni, uz kuŗiem tad Dardzāns, būdams latvietis, arī brauc. Kad sāks formēt igauŗu bataljonus, tad Kersons arī pieteiksies. Tā tas arī palika. Tikai igauŗu bataljoni nekad nesāka formēties, un Kersons mierīgi kaŗa laiku pavadīŗa tālā jo tālā aizmugurē, Alatīrā.

Drīz pēc tam iegrimu atkal rotas un bataljona ikdienas darbā un gandrīz aizmirŗu par savu pieteikŗanos uz bataljoniem. Te kādu dienu pienāca pavēle, ka tad un tad man jādodas ceļā uz Rīgu. Drīzi arī pienāca vakars, kad bija jāsēstas vilcienā. Kad kopā ar Kersonu ieradāmies stacijā, tur priekŗā bija visi bataljona virsnieki un pats pulkvedis ar kundzi. Nebija vairs 1914. gads, kad visi kā muŗas rāvās uz fronti. Milzīgās krievu sakāves Prūsijā un Galicijā visus, arī virsniekus, padarīŗa domīģus un no frontes atturīģus. Pieteikties tādos apstākļos uz fronti brīvprātīgi krieviem nozīmēja varonību un visai retu notikumu. Tamdēļ manu gadījumu priekŗniecība lika uzskatīt kā labu piemēru, kam visiem būtu jāseko. Šķirŗšanās tieŗām bija neliekuŗoti sirsnīga. pēdējā brīdī vēl pulkveŗa kundze man kaklā uzkāra svētā Brīnumdarītāja Nikolaja, visu kareivju un cīnītāju aizstāvja, svētbildīti. To viņas tēvs turku kaŗa visās kaujās uz krūtīm nēsājis un no kaŗa atgriezies dzīvs un neskarts. Viņa ticot, ka, ņo svētbildīti nēsājot, arī es sveiks un vesels mājās pārnākŗot. Tad virsnieki mani uz rokām vagonā ienesa un kā pīŗāģu uz sēdekļiem nolika. Tā es uz mūŗu no ņiem labajiem ļautīpiem ņķīros. Nevienu no viņiem, izņemot veco draugu Kersonu un paŗu komandieri B. vēlākā dzīvē vairs saticis netiku.

Braukdams cauri Maskavai, tur uz divi dienām apstāģos, lai satictu kādus no studiju biedriem, kā, piemēram, Zigfrīdu Meierovicu

un citus. Bija tik laimīgi sagadījies, ka mans krāsu tēvs, arhitekts Indriķis Blankenburgs, arī kā saukts bija negaidot ieradies Maskavā. Pēc Rīgas evakuācijas viņš bija dabūjis vietu Tulas pilsētā par guberņas arhitektu. Draugi sarīkoja man tādu mazu atvadu vakaru, ko draudzīgās pārrunās pavadījām slavenajā Prāgas restorānā. Ar Meierovicu norunājām, ka otrā rītā brauksim kopā uz Pēterpili, kur viņam bija dienesta saistības. Pēterpili satiku Markusu Gailīti, kuŗš tur strādāja "Jakor" apdrošināšanas biedrībā par inspektoru. Abi draugi uzaicināja uz brokastīm, jo garākai pasēdēšanai nevienam laika nebija. Vēlāk aizgāju uz bēgļu palīdzības centru, kur kā kancelejas priekšnieks darbojās mans novadnieks Kēmans. Tur sarunā ar Goldmani noskaidrojās, ka bataljonos pieteikušies diezgan daudz strēlnieku, bet jūtams esot liels virsnieku trūkums. Tamdēļ mana ierašanās bataljonā būšot ļoti apsveicama.

Pa manu ciemošanās laiku Pēterpili man notika visai nepatīkama klizma. Dodamies uz pilsētu, Baltijas stacijā visas savas mantas atstāju denščika Stepura uzraudzībā. Stepurs bija mobilizēts bēglis, latvietis, iedalīts 160. rezerves bataljonā, laikam pat manā - trešā rotā.

Pie šī gadījuma es gribu pastāstīt kaut ko par skaitļiem. Ar tiem kādreiz dzīvē notiek pavisam mistiskas lietas. Tā visu kaŗa laiku un arī pēc tam man savādā kārtā arvien ir nācies sadurties ar skaitļiem vienu, trīs un deviņi. Pulki arvien gadījās pirmie, tā 1. Daugavgrīvas, Pirmais Kazaņas pulks, Pirmais Latvijas atbrīvošanas (Troickas). Rotas - devītā Uralas pulkā, trešā - Aļekseja kaŗaskolā, pirmā - Kazaņas kaŗaskolā, trešā - 160. Rezerves bataljonā, trešā - 1. Daugavgrīvas pulkā, un vēlāk turpat - pirmais bataljons. Pat manu dzīvokļu un māju numuri ilgus gadus ir centušies būt 1, 3 vai 9. Tik daudz par skaitļu mistiku.

Izdzirdis, ka Stepurs ir latvietis, es nolēmu to ņemt līdzi par apkalpotāju (denščiku). Turpat gan apkārt krievi, pie tam ļoti labi un uzticami cilvēki, nāca lūgšus lūgdamies, lai viņus ņemu līdz. Es tomēr aiz tīri tautiskiem motīviem jutos neatvairāmi spiests pieturēties pie Stepura.

Kā jau teicu, Stepuru atstāju stacijā pie mantām, bet pats visu dienu skatīju Pēterpili. Kad vakarā ieradās stacijā man zināmā vietā, tad ne Stepura, ne mantu tur vairs nebija. Meklēju, meklēju visas malu malīņas, bet Stepurs ar visu vērtīgo mantu blāķi bija kā ūdenī iekritis. Paliku stāvēt tikai ar to, kas mugurā. Kaŗaskolas dotais bagātais pūrs, Ceisa dārgais binoklis, trīs pāri smalku zābaku, trīs formas uzvalki, veļa - vasaras un siltā, viss uz mēra taisīts un šūts, viss vairāku simtu zelta rubļu vērtībā, viss pagalam. Pat pulkveža kundzes sirsnīgi domātā dāvana - Svētā Nikolaja Brīnumdarītāja svētbildīte - arī prom.

Nelaime bija tā, ka visas iepriekš minētās mantas 1915. gadā vairs nekur nevarēja dabūt pirkt un ja arī laimētos kaut kur tās sadzīt, tad būtu jāmaksā milzu nauda un uz mēra gatavotas tās arī nebūtu. Iznāca, ka jau par pirmajiem patriotisma laukā spertiem soļiem man nācās jo dārgi samaksāt. Bet tā nebija pēdējā reize, kad par draudzību un patriotismu esmu bargas nodevas maksājis. Bet beidzot jau pie visa kā pierod.

Ilgi domāt un tur stacijā gausties neatlika vairs laika, jo vilciens jau gāja pēc 30 minūtēm. Ar grūtu sirdi kāpu vagonā un, uzrāpies augšējā II klases plauktā, likos gulēt. Tā kā ēdamā krājumiņi pazuda kopā ar Stepuru, tad otras dienas vakarā Rīgas stacijā iērados diezgan izsalcis. Laimīgā kārtā un ar gudru zipu Pēterburgas draugi bija man iedevuši konfilistra, inženiera Roberta Krauzes, adresi. Tuvās frontes dēļ Rīga bija aptumšota un šķita auksta un neapkopta, salīdzinot ar to krāšpumu, kādā to atstāju tikai gadu atpakaļ. Ielas bija tukšas, kā izmirušas. Tamdēļ Roberts par manu ierašanos bija gaužām pārsteigts, jo visu ko, tikai ne ciemiņus, toreizējie rīdzenieki pa vakariem vairs negaidīja.

Izgulējies un atpūties, devos uz Daugavgrīvas cietoksni, kur atradās latviešu strēlnieku bataljonu formēšanas priekšnieks, kapteinis Baltiņš. Tur kā pirmo sastapu adjutantu ar universitātes nozīmi pie krūtīm. Tas bija praporščiks Bolšteins, vēlākais 1. Daugavgrīvas bataljona adjutants, Latvijas brīvvalsts laikā robežsargu ģenerālis. Mani nozīmēja uz 1. Daugavgrīvas bataljonu, ar novietni Cizes fabrikā. Tur ierados 27. septembrī. Naktis pavadīju kādā iedzīvotāju pamestā mājā uz grīdas, paklājot šineli un zem galvas paliekot zābakus un malkas pagali. Nekā cita pie rokas vairs nebija. 30. septembrī bataljons pārgāja no Cizes fabrikas uz Irkutskas huzāru pulka kazarmām, pie Vidzemes šosejas.

3. oktobrī kapteinis Bangerskis mani nozīmēja par 3. rotas komandieri. Kā jaunākais virsnieks rotā gadījās praporščiks Šnuka, jauns, bet ļoti varonīgs un arvien saulaina prieka pilns virsnieks. Pieminu viņu kā uzticamu biedru un veiksmīgu kaŗotāju. Pēdējo reizi tikāmieš 1918. g. Maskavā, uz Mjaspickajas ielas. Ilgus gadus pēc tam Šnuka bija cīnījies un mētājies pa Krievijas pretkomūnistisko pagrīdi. 1922. gadā atgriezās Latvijā, jau miesīgi un garīgi salauzts cilvēks. Drīz pēc tam arī mira. Apglabāts Rīgas Brāļu kapos, strēlnieku nodalījumā.

Huzāru kazarmu telpas bija lepnas, salīdzinot ar Cizes fabrikas nabadzību. Tā bija labi iekārtota miera laika mītne. Bij arī virsnieku kluba telpas, kur bataljona virsnieki kopīgi pusdienoja un ēda vakariņas. Gulēšana man personīgi iznāca kaut kur uz grīdas ar malkas pagali pagalvi.

Pēc trešās rotas pārņemšanas darba sanāca daudz, kamēr visu savēdām kārtībā. Apmācības prasīja sevišķi daudz pūlu, jo lielākai tiesai brīvprātīgo bises un citi ieroči bija pilnīgi sveši. Izpēmām tikai visnepieciešamāko. Katra rota rikojās pēc savas programmas, un priekšniecība sniedza visai maz praktisku norādījumu.

Kādu dienu, izejot no virsnieku kluba, ar lielu izbrīnu ieraudzīju no važopa ratiem izrāpamies nevienu citu, kā manu pēterpili ar visām mantām pazudušo Stepuru. Vipš mierīgi stāstīja, ka, stacijā pie mantām stāvot, uz brīdi izgājis citā telpā un, kad atgriezies, trīs čemodāni ar manām vērtīgākām mantām bijuši nozagti. Pēc tam vipš esot atradis par labāku ar atlikušo guļammaisu doties pie saviem piederīgiem uz Novgorodas guberņu, jo bijis bail man acīs rādīties. Vai tas taisnība, vai ne, vai Stepurs bija smalks blēdis, jeb tikai dumjš neveiklis - vēl šodien nevaru droši pateikt. Biju laimīgs, ka kaut guļamo maisu dabūju atpakaļ. Tas man sagādāja dažu labas atpūtas brīdi un uzticīgi kalpoja visu Rīgas frontes laiku. Pēdīgi ar kādu citu godīgu cilvēku palīdzību to galīgi pazaudēju kaut kur Ainažu jūrmalā, pēc Rīgas krišanas 1917. gadā.

LATV. STRĒLNIĒKU BATAJONS

LATVJU STRĒLNIĒKAM

J. Akurāters

Tu, kas Nāves Salā dusi,
Daugava kur rāma plūst,
Tu, ko slava papēmusi,
Tīrelpurvs kur neizžūst.
Tu, kas Perekopa klajā
Pakriti kā karogs sārts,
Tu, kas taigā aizmirstajā
Nāves spārna tiki skarts, -
Strēlniek, tavas cīņas svētās
Tautā nebeidzami degs,
Tavas gaitas apmirdzētās
Aizmirstība neapsegs.
Strēlniek, savu vārdu aijā
Latvju lūpas, latvju sirds.
Tautas ceļā mūžīgajā
Tavas saules zīme mirdz.

Речь Члена Государственной Думы Гольдмана
26 июля 1914 года.

Г. Члены Государственной Думы. Одинъ изъ первыхъ выстрѣловъ непріятеля погрѣлъ въ томъ краѣ, представителемъ котораго я являюсь. Это было у г. Либавы, Курляндской губ. Но повелитель Германіи глубоко ошибался, если онъ ожидалъ, что эти выстрѣлы найдутъ отзвукъ въ мѣстномъ населеніи въ какихъ-нибудь враждебныхъ выступленияхъ противъ Россіи. Наоборотъ, отъ населенія Прибалтійскаго края, гдѣ подавляющее большинство латыши и эстонцы, въ отвѣтъ на этотъ выстрѣлъ столь же громко прогремѣло «да здравствуетъ Россія!». (Слѣва, въ центрѣ и справа бурныя рукоплесканія и голоса: браво). И такъ это будетъ и дальше, даже при самыхъ тяжелыхъ испытаніяхъ. Среди латышей и эстонцевъ нѣтъ ни одного человѣка, который бы не сознавалъ, что все то, что ими достигнуто, это достигнуто только подъ защитою русскаго орла (рукоплесканія), и что все то, что латыши должны еще достигнуть, возможно только тогда, когда Прибалтійскій край и въ будущемъ будетъ какъ нераздѣльная часть великой Россіи. (Слѣва, въ центрѣ и справа бурныя рукоплесканія). Поэтому вы можете видѣть теперь у насъ такой псдѣмъ духе, такой энтузіазмъ сталъ на защиту своего дорогаго отечества, что для нарисованія правильной картины объ этомъ — самая яркая краски были бы совершенно блѣдны. Эти великіе дни доказываютъ, что ни национальность, ни языкъ, ни вѣроисповѣданіе не мешаютъ намъ, латышамъ и эстонцамъ, быть горячими патриотами Россіи и стать на защиту своего отечества, стать плечемъ къ плечу съ великимъ, русскимъ народомъ противъ дерзкаго врага. Въ море крови, въ которомъ захотѣлъ купаться сдѣлавшій въ Берлинѣ

тиранъ Европы (рукоплесканія и голоса: вѣрно), въ это море волеютъ латыши и эстонцы свою посяданною каплю крови, чтобы этотъ посяданно угрожающій міру человѣкъ, напештывающій всегда злѣйшіе совѣты своимъ сосѣдямъ (голоса: правильно), чтобы этотъ человѣкъ не только купался въ этомъ морѣ, но и угонулъ бы тамъ (рукоплесканія). Въ эти великіе дни мы докажемъ, что мы способны не только на патристические порывы, но и на сдержанность относительно внутренняго порядка, какъ необходимо залогомъ успѣха оружія на полѣ битвы (голоса: вѣрно, правильно). У насъ много счетовъ съ нашими прибалтійскими нѣмцами, но мы не будемъ теперь съ ними считать. Когда пройдутъ грозные, тяжелые дни отечества, тогда мы представимъ это вашему разсмотрѣнію. Гг. народныя представители, и я глубоко убѣжденъ, что при новомъ свѣтѣ солнца мира уже не будетъ многихъ такихъ предрассудковъ, которые до сихъ поръ, можетъ быть, у одного-другого могли быть. Поэтому въ настоящее время для насъ, латышей и эстонцевъ, выше всего одна цѣль: отбить натискъ общаго врага. Для достиженія этой цѣли я въ настоящую историческую минуту торжественно заявляю съ этой трибуны отъ имени латвійскаго и, по порученію эстонскихъ депутатовъ, эстонскаго народа, что мы, латыши и эстонцы, въ настоящей святой и справедливой борьбѣ пойдемъ съ русскими народомъ до конца. Не только наши сыновья, братья и отцы будутъ героически сражаться въ рядахъ арміи, но непріятель найдеть и дома у насъ въ каждой хижинѣ, на каждомъ шагѣ, отъ мала до велика, своего злѣйшаго врага, котораго, да, онъ можетъ отнять голову, но отъ котораго, даме умирающаго, онъ услышитъ только одно: да здравствуетъ Россія! (Слѣва въ центрѣ и справа бурныя и продолжительныя рукоплесканія).

Должбл. Цензура Рига, 6 октября 1914.

изд. и печ. ТИПОГР. «БЪРТНЪКСЪ» РИГЪ.

Jāņa Goldmaņa runa Krievijas Valsts Domes
1914. gada 8. augustā (26. jūlijā v. st.).

(Jāņa Goldmaņa arhīvs)

LATV. STRĒLNIEKU BATALJONU DIBINĀTĀJI

J. Goldmanis,
bij. Krievijas valsts domes loceklis,
Latviešu strēln. batalj. dibinātājs un
Organizācijas komitejas priekšsēdētājs

J. Zalts,
bij. Krievijas valsts domes loceklis, Lat-
viešu strēln. bataljonu dibinātājs.

Zv. adv. G. Kempelis,
Organizācijas komitejas priekšsēdētāja vietnieks.

Zv. adv. V. Zamuels,
Organizācijas komitejas priekšsēdētāja vietnieks.

Kapt. Baltiņš,
Latviešu strēlnieku bataljonu formētāja.

LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONU PRIEKŠVĒSTURE

Sakarā ar krievu armijas lielajām neveiksmēm Austrumprūsijas frontē 1915.g. februārī un martā, astopas Daugavgrīvas zemessargu rotas 18. un 19.martā izsauca uz fronti. Šīs rotas sastāvēja gandrīz tikai no latviešiem, un abos bataljonus skaitījās apm. 2000 cilvēku.

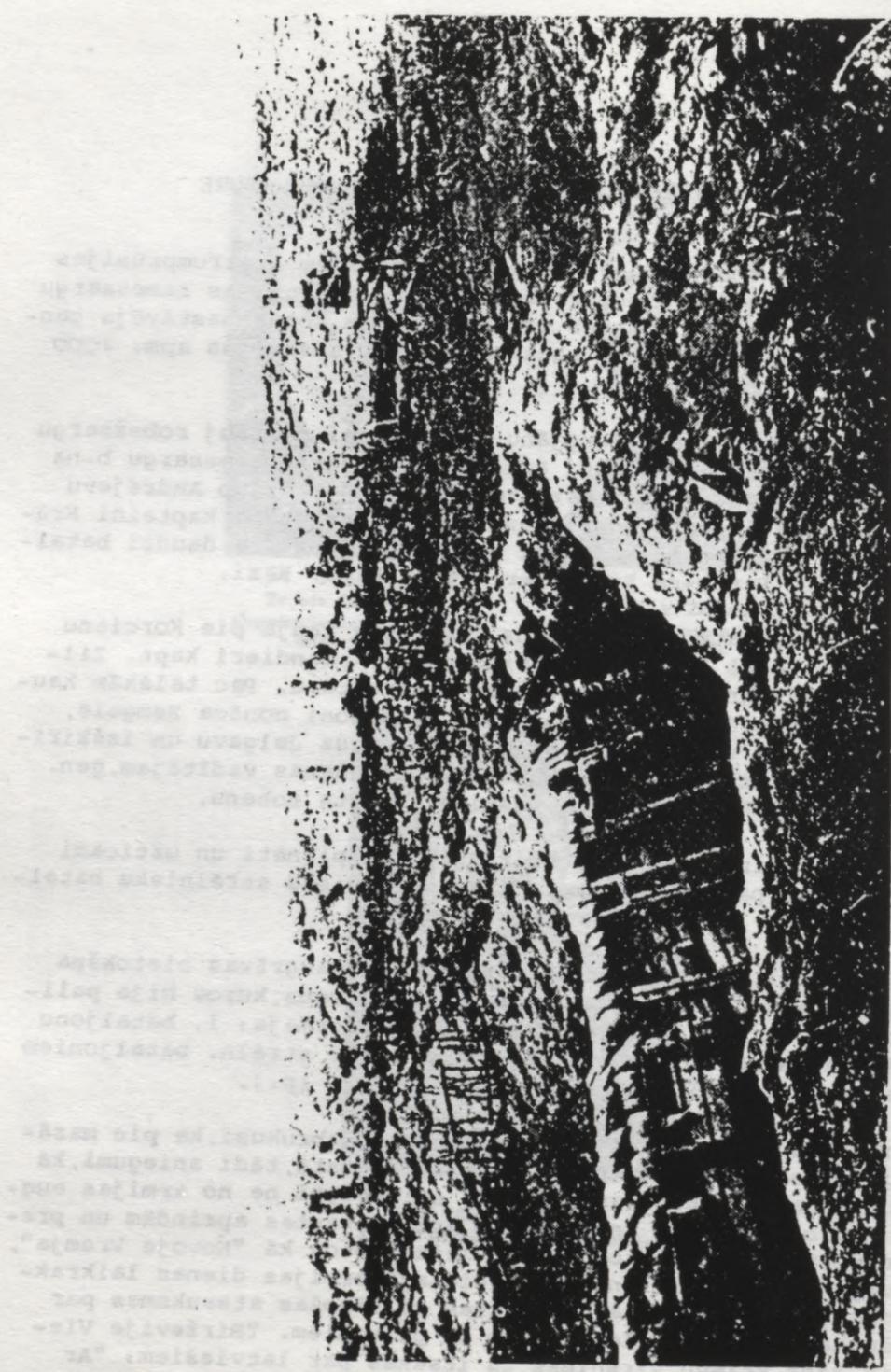
6.aprīlī (v.st.) pie Plungjānu miesta vāci pārrauj robežsargu fronti un divi vācu eskadroni aiziet 2. latviešu zemessargu b-na aizmugurē. Atkāpjoties pāri ezeram, kas atrodas starp Andrejevu un Kapstolu sādžām, bataljons zaudē komandieri, štāba kapteini Krūmiņu kopā ar adjutantu; krit vai ezerā noslikst arī daudzi bataljona karavīri. Par b-na komandieri ieceļ kapt. Kēzi.

27.aprīlī 1. latv. zemess.b-ns iesaistās kaujā pie Korcianu miesta. Smagi cieš 21.rota. Ievaino rotas komandieri kapt. Zilbertu. Ir daudz kritušu kareivju un instruktoru. Pēc tālākām kaujām pie Salantas, Skodas un Možeikiem bataljoni nonāca Zemgalē, kur 1. bataljons varonīgi aizstāvēja ceļus uz Jelgavu un izšķirīgi atsita vācu uzbrukumu. Jelgavas aizstāvēšanas vadītājam, ģen. Potapovam, latviešu sabiedrība pasniedza zelta zobenu.

Tā latvieši izcēlās kā drošsirdīgi, disciplinēti un uzticami karavīri, dodot pamatu ierosmei dibināt latviešu strēlnieku bataljonus.

1915.gada 11.novembrī ar 160. pavēli Daugavgrīvas cietokšņa komandieris abus latviešu zemessargu bataljonus, kuņos bija palikuši no 2000 vairs tikai apm. 400 vīru, pārformēja: 1. bataljonu par 5.Zemgales un 2. b-nu par 6.Tukuma latv. strēln. bataljoniem (Latviešu strēlnieki mūžības gaismā, 25./27. lp.).

Dienās, kad krievu armija bija tik tālu sabrukusi, ka pie mazākā vācu trieciena tā atkāpās vai padevās gūstā, tādi sniegumi, kā vācu atsišana pie Jelgavas, nepalika neievēroti ne no armijas augstākās vadības, nedz no iespaidīgām krievu tautas aprindām un preses. Drīz tādos izplatītos krievu laikrakstos kā "Novoje Vremja", "Birževiji Viedomosti" un pat oficiālajā armijas dienas laikrakstā "Ruskij Invalid" sāka parādīties cildinošas atsauksmes par latviešu karavīriem un latviešiem kā pilsoņiem. "Birževije Viedomosti" kāds krievu virsnieks tā izsakās par latviešiem: "Ar

Krievu tranšējas Kurzemē.

latviešiem kopā strādāt ir prieks; nekad nav bijis gadījuma, ka latviešu izlūka ziņojums būtu izrādījies nepareizs. Katrā mājā tevi uzņem kā savējo, vai tas būtu virsnieks, vai kareivis.”

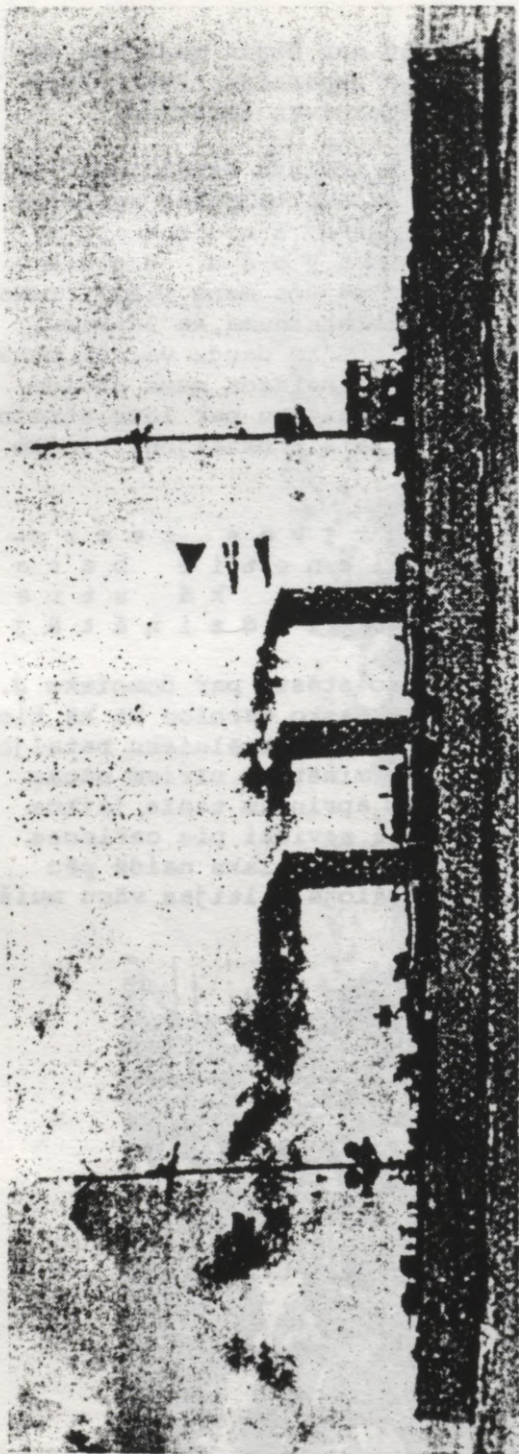
Lielaajā dokumentu un atmiņu krājumā "Latviešu strēlnieki" 228. lp. mēs lasām: "Viss tas iepazīstināja krievu valdošās aprindas un sabiedrību ar latviešiem no labākās puses, lauzā no 1905. g. (revolūcijas) pastāvošu neuzticību (latviešiem) (retinājums mans, P.D.). Deva pamatu armijas augstākai vadībai nākt pie atzinuma, ka latvieši, apvienoti savās nacionālās vienībās, var dot ko daudz vairāk, nekā citās karaspēka vienībās iesaistīti. Un visbeidzot, mums pašiem, latviešiem, deva ideju un drosmi pacelt jautājumu par latv. strēln. bataljonu dibināšanu, līdz ar pārliecību, ka šie bataljoni tiešām būs mūsu tautas gods un lepnums”.

Tā šie divi Daugavgrīvas zemes-sargu darba rotu apvienotie bataljoni, bez šaubām, uzskatāmi kā strēlnieku priekšteči - ceļa līdzinātāji.

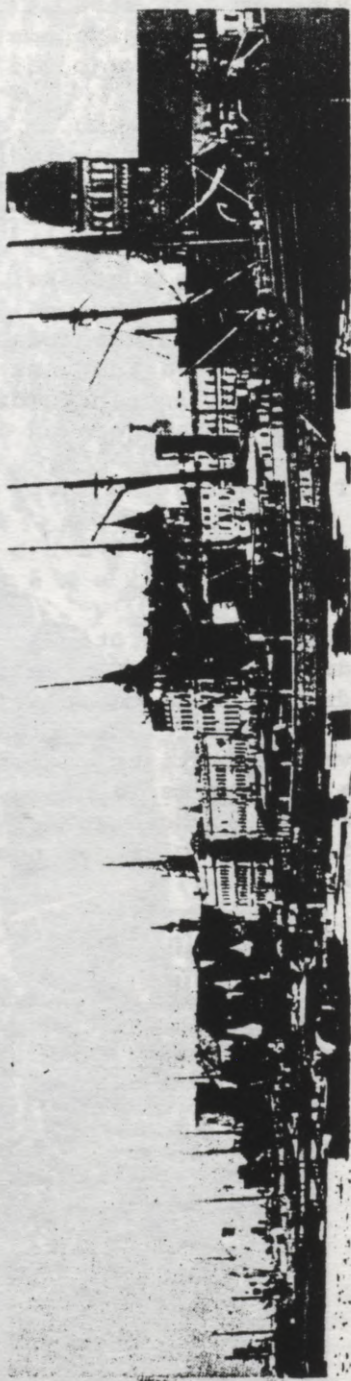
Turpmāk neapgrūtināšu lasītāju ar gaŗo stāstu par domnieku J. Goldmaņa un J. Zāliņa un adv. Kempela enerģisko darbību un kā tiem beidzot izdevās dabūt atļauju formēt latviešu strēlnieku bataljonus. Nevar pat iedomāties, kādas grūtības minētiem vīriem nācās pārvarēt. Baltijas vāciešu dižciltīgajām aprindām tanīs laikos bija ļoti liels iespaids cara galmā un it sevišķi pie carienes Aleksandras. Nevajag arī aizmirst, kāds dzīvniecisks naidis pēc 1905. gada revolūcijas pret latviešiem kvēloja Baltijas vācu muižnieku sirdīs.

Vācieši ieņem Liepāju.

Vācu kreiseris "Augsburg".

Rīga 1914. gadā.

Jau 1915.gada 27.aprīlī vācu armija ģenerālleitnanta Lauenšteina vadībā uzsāka operāciju, kas beidzās ar daļas Kurzemes un Liepājas ieņemšanu. Krievi šo operāciju no sākuma uzskatīja kā vācu demonstrāciju un tamdēļ jau laikus nepieveda nepieciešamās rezerves. Bet vēlāk nokavēto vairs nespēja labot. Jau 8.maijā vāci ieņem Liepāju un tur saņem 1500 gūstekņus un 12 lielgabalus. Vāci tur iegūst arī ļoti ievērojamus vairumus Krievijas eksporta preču, piemēram, linus. Operāciju veikli turpinot, vācu rokās krita vēl papildus 14000 krievu gūstekņu. Tas liecina, ka krievu armija ir pazaudējusi savu cīņas garu. 14.jūnijā vāci operāciju pārtrauc, lai to atkal uzsāktu vēlāk ("Der Voelkerkrieg", 6.sēj., 44.lp.).

Vai nu pamatoti, vai arī bez pamata, XII armijas štāba priekšnieks 1915.gada 23.novembrī ziņo Ziemeļu frontes štābam, ka par Kurzemes nodošanu vāciem atstādināti 6 ģenerāļi, vairumā visi ar vācu uzvārdiem, kā, piemēram, Kolbe, Rode uc. ("Latišķskije strelki v borbe za pobeđu oktjabrskoi revolucii - 1917./18.g.", 23.lp.).

INTRIGAS PRET LATV. STRĒLN. BATALJONU DIBINĀŠANU

Pirms braukšanas uz Galveno nometni (Stavka) cars bija teicis ģen. Kurlovam, ka viņš latviešu strēlnieku bataljonus neapstiprināšot. Pēc aizbraukšanas un armiju virspavēlnieka amata pienākumu uzņemšanās, cariene viņam 1915.gada 20.augustā starp citu raksta: "Have you remembered about dispersing the lettish bands amongst the regiments", t.i., vai tu atceries par latviešu bandu izklīdināšanu starp citiem pulkiem? To pašu, bet plašāk cariene atkārti savā vēstulē 1915.g. 4.septembrī, vārdiem: "... the legion of Letts are you having it disbanded into other existing regiments, as you had intended and which would be safer in all respects and more correct..." (...vai Tu izdalīji latviešu leģionu pa citiem jau pastāvošiem pulkiem, kā Tu to biji nodomājis un kas būtu visādā ziņā drošāk un pareizāk...)

Var redzēt, ka cars šo uzdevumu izpildīšanu bija uzticējis frontes komandierim, un lai dara tā, kā tas atrod par drošāku un pareizāku. (Pisma imperatricī, tom I, knigoizdatelstvo "Slovo", Berlin 1922. Skat. arī "Strēlnieks" Nr. 17/19, 51.lp.)

LATVIEŠU TAUTAS TRAĢISKĀS BĒĢĻU GAITAS 1915.GADĀ

Pēc ļoti smagās krievu sakāves pie Tannenbergas, Austrumprūsijā un Augustovas mežos, vācu spēki 1915.gadā iebruka Kurzemē. Visam tam sekoja liktenīgi smagas latviešu tautas bēgļu gaitas.

Ģenerālis Plēve, krievu V armijas komandieris, izdeva rīkojumu, ka visiem 18 - 45 gadus veciem vīriešiem, saņemot atsevišķu pavēli, jāatstāj dzimtene, pavēles neizpildīšanas gadījumā piedraudot ar vainīgā mobilizāciju darba komandās. Visi sējas un kartupeļu lauki iznīcināmi un pārtika iedzīvotājiem atstājama tikai vienam mēnesim. Tā bija traka un ļaundabīga pavēle un apdraudēja iedzīvotājus ar badu. Tamdēļ it sevišķi mazu bērnu mātēm un veciem ļaudīm radās pārliecība, ka dzimtenē nav palikšana.

Arī latviešu prese bija ar aklumu sista un tā, pārspilēdama varmācības, kādas vācu armija pastrādājot ieņemtajos apgabalos, pārliecinoši ieteica latviešiem atstāt savu zemi un doties traģiskās bēgļu gaitās uz Krieviju.

Neviens netika apsvēris to apstākli, ka primitīvajā, šovinistiskajā un utu un slimību apsēstajā Krievijā neviens tādus bēgļus ar atplēstām rokām negaida. Arī Krievijas valsts domē ievēlētie latviešu politiķi, redzams, šos liktenīgos draudus latviešu tautas dzīvības kokam nedz izprata, nedz saskatīja, nedz arī nopietni protestēja pret augšā minēto ģenerāļa Plēves trako rīkojumu.

Politiķiem un tautas darbiniekiem nācās būt skaidrībā par to, ka ne tikai vāci, bet arī krievi bija gaužām ieinteresēti kolonizēt latviešu zemi. Tā krievu Donas banka pāg gadu simteņa beigās, uzpirkama izputējušo poļu un vācu muižnieku zemes, Latgalē jau bija paspējusi nometināt desmitiem tūkstošu krievu kolonistu. Pēc 1905. gada vāci savukārt piepildīja īsā laikā savas muižas ar apm. 20 000 no Pievolgas apgabala un citurienes savestiem vācu kolonistiem. Pēdējie arī bijuši tie, kas 1915.gadā gan ar baumām, gan pat ar draudiem visvairāk centušies pamudināt kurzemniekus doties bēgļu gaitās,

tā cerēdami vēlāk iegūt latviešu atstātos Ipašumus.

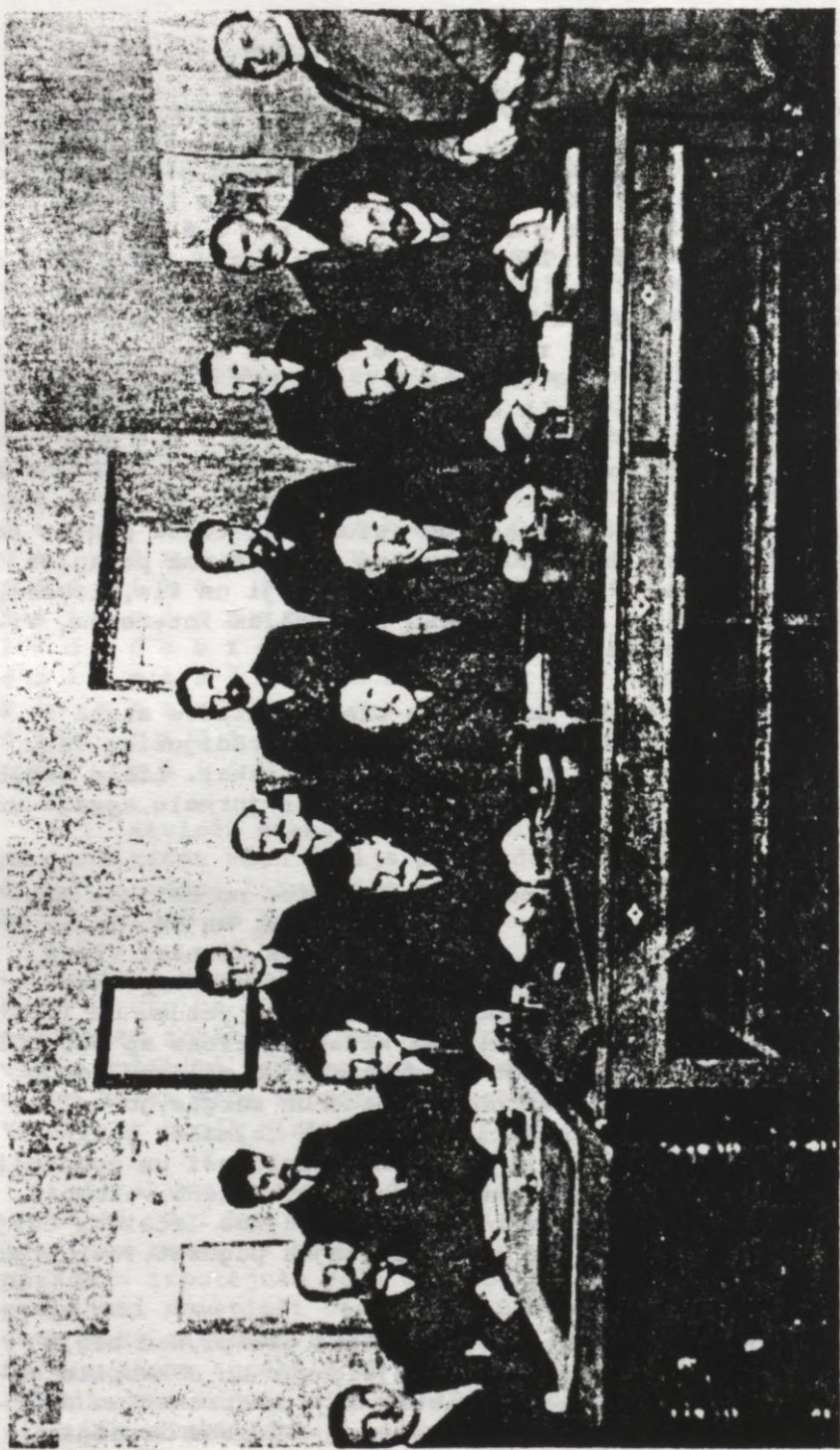
Laika un notikumu tecējumā latviešu laikrakstu redakcijas ap-
tvēra savu lielo kļūdišanos, bet tad jau bija par vēlu, lai spētu ko
labot, jo visa bēgšana bija pārvērtusies par latviešu tautas psicho-
zi un milzīgu nacionālu katastrofu. Neaizmirsim to
faktu, ka savās toreizējās bēgļu
gaitās latviešu tauta pazaudēja no
sava dzīvā spēka daudz, daudz vai-
rāk nekā visās asiņainajās kaujās
krievu armijā, strēlnieku pulkos Ri-
gaš frontē un pēc tam tā saukto
sarkano strēlnieku pulkos lielinie-
ku revolūcijas kaujās Krievijas
klajumos. Lietuvieši no tādas bēgša-
nas psichozes cieta daudz mazāk, jo
katoļu garīdzniecība ar savu iespaidīgo autoritāti tautu centās sa-
turēt realitātes robežās. Latviešu draudzes pirms Pirmā pasaules
kaŗa lielāko tiesu aprūpēja vācu tautības mācītāji un tie, diemžēl,
nebija sevišķi norūpējušies par latviešu nacionālām interesēm. Vi-
ņi nevarēja aizmirst 1905. gadu.

Pirmie latviešu bēgļi radās Bauskā, un tie šo pilsētu atstāja
jau 1915. gada 17. aprīlī, jo aiz Misas upes bija parādījušies vācu
jātnieki. Bauskinieki gan drīz vien atgriezās atpakaļ. Lielu bēgļu
skaitu Lejaskurzemē vācieši, ar likumu iedami gar jūrmalu, apgāja un,
laimīgā kārtā, atgriezta atpakaļ.

Tālāk citāju stāstu par Kurzemes bēgļu plūdiem no Feliksa Kru-
sas grāmatas "Latvijas namdaris - Vilis Olavs" 92. un 94. lp.:

"Vislielākie bēgļu plūdi sākās jūlija pirmajās dienās. Vienā
laikā izcēlās Kurzemes dienvidos, vidienē un ziemeļos neaprakstāma
izceļošanas jukas. Sāka plūst nepārtraukta cilvēku, vezumu un lop-
straume pa ceļiem, laukiem un mežiem. Bez kādas kārtības ap 400 000
iedzīvotāju devās uz priekšu, dzenot līdz vairāk kā miljonu lopu,
kas pa lielākai daļai izklīda vai nomira badā un sērgās, jo ceļiem
abās pusēs lauki bija pilnīgi noēsti un nomīti. Ceļmalās palika
arī slimie un vecie bēgļi, kas jūlija svelmē izsplaņpuši un noguruši
nespēja tālāk iet. Lūza rati, atskanēja ļaužu kliegzieni, vaimanas,
raudas, noklīdušo bērnu balsis. Te bija traģēdija, kas izteicās dzej-
nieka vārdos: "Vaidu gaita, ak kur smaga tā, kājas pagurst, Tevi stai-
gājot, acis aptumst, galu lūkojot..."

Lielais bēgļu posts sasniedza savu augstāko pakāpi, kad bēgļu
masas apm. 25 km garās rindās nonāca Jaunjelgavas un Jēkabpils ap-
gabalā pie Daugavas. Pie pārceļamām vietām bija neaprakstāma drūz-
mēšanās, jo nekādi tilti nebija celti. Neviens valdības ierēdnis
par bēgļiem nedomāja, bet Kurzemes gubernātors Nabokovs jau sen bija

Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja.

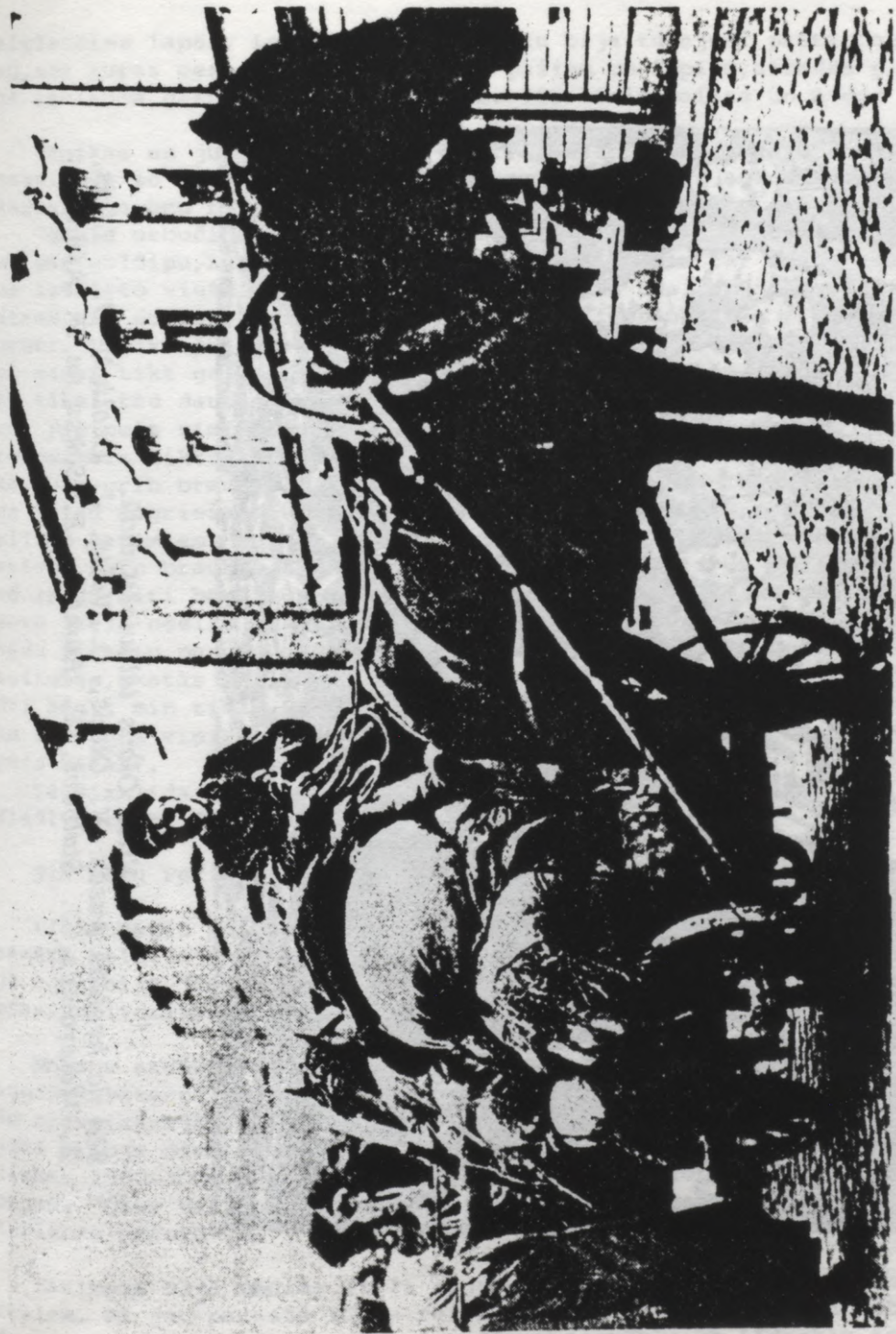
1.rindā no kr.: K.Zaripš, J.Brūmelis, J.Zālītis, A.Bergs, V.Olavs, J.Čakste,
J.Goldmanis, Kr.Bachmanis. 2.rindā no kr.stāv: K.Hiršs (Gaigala), J.Ķēmanis,
P.Ašmanis, J.Stumbergs, J.Kreicbergs, K.Bērziņš, Fr.Vesmanis, J.Brunalds.

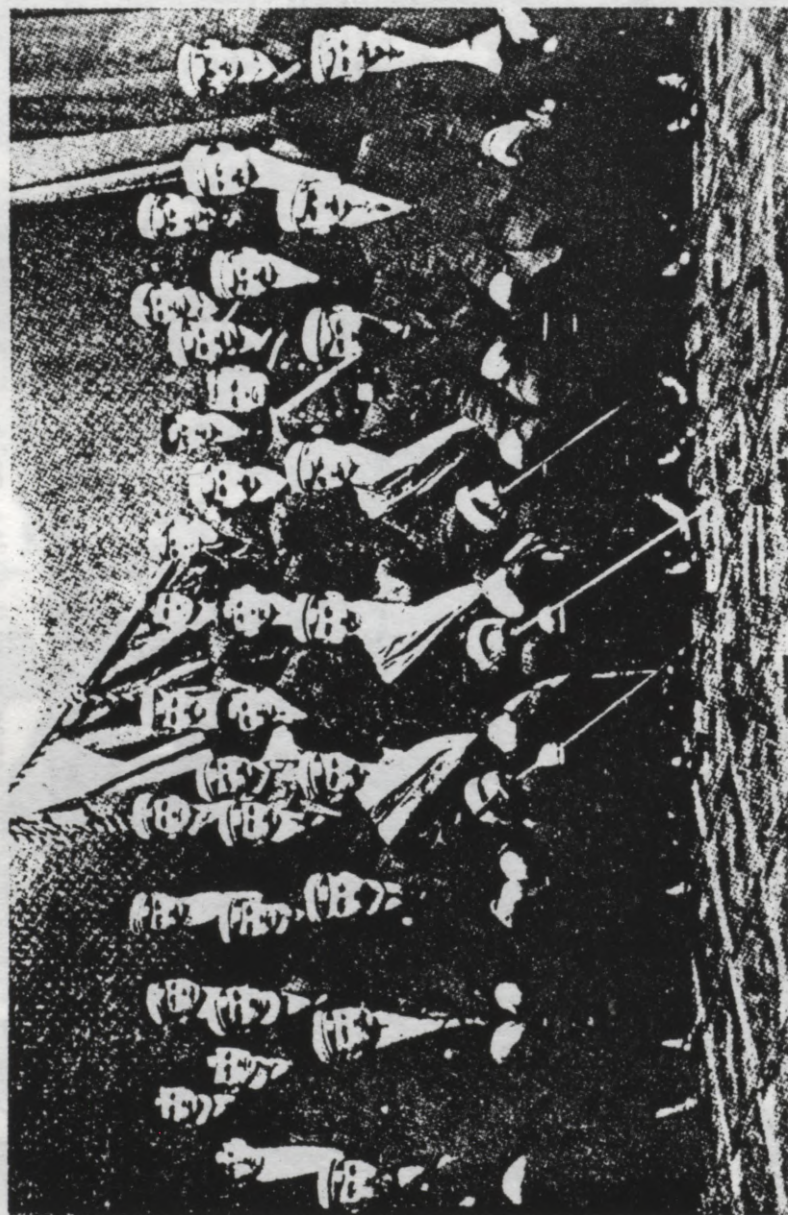
Vilis Olavs.

Kurzemnieki Krievijas bēgļu nometnē.

Kurzemes bēgli dodas ceļā.

Vilis Olavs talaviešu vidū.
Sēd no kreisās puses: V. Olavs, O. Vaitis, J. Ozoliņš, J. Līcis,
Z. Meierovics, J. Stalbovs, P. Rumpe, P. Sakss un P. Ašmanis.

aizlaidies lapās. Ļaudis, kas visu ceļu bija turējuši prātā Daugavu, aiz kuņas cerēja atrast glābiņu pašiem un lopiem, atradās pilnīgā izmisumā, dienām ilgi gaidot. Izcēlās liels maizes un ūdens bads.

Pānikas un juku pārpilna bija arī Krustpils, kad bēgļu straume sasniedza šo pilsētu. Vajadzēja tikt tālāk, un pie stacijas stāvēja sarkanu vagonu rindas. Aculiecinieks stāsta:

"Bēgļi uzbudināti un lieliem bariem drūzmējas gar savām mantām un gar galdiņu, kur ceļa ierēdņi izdod apliecības par brīvu ceļu uz izvēlēto vietu. Katrs nu domā, ka tas, kas būs dabūjis apliecību ātrāk, arī drīzāk tiks vagonā. Bet dabūt aizbraukšanas zīmes ļoti grūti. Dzelzceļa ierēdņi tikpat daudz kā senāk miera laikā, un viņi nevar tikt galā ar plūstošām ļaužu masām. Šīm bēgļu masām varētu tikai tad daudz maz līdzēt, ja tagad te strādātu tūkstots ierēdņi. Pie ceļa zīmīšu saņemšanas dažiem bēgļiem arī izšķīras viņu turpmākais liktenis. Te pie maza galdiņa lielā steigā arī jāpasaka, kurp grib braukt. Ne katrs par to agrāk padomājis. Visi cerēja uz drīzu atgriešanos mājās un domāja, ka ceļā viņiem palīdzēs ar mīļiem padomiem. Bet nu ... katram pašam jāizšķīras, pie galdiņa stāvēt, kurp braukt. Ja kāds nezina sava ceļa galu un domādams kavē laiku, citi bēgļi uzbudinās un pārmet viņam, ka citus aizturot. Savā lielā neziņā un izmisumā dažas sievietes sauc uz labu laimi kādu pilsētu, par ko agrāk dzirdējušas runājam un tad, šo vārdu izteikušas, skatās bailu pilnām izplēstām acīm uz ierēdņa rokām. Daudzi bēgļi min tikai vārdus "uz Krieviju, kur tad citur" un gaida, ko ierēdnis viņiem atbildēs. Ierēdnis neprot latviski un tulko, kā pats vēlas".

Tā aizklīda Kurzemes bēgļi uz dažādām Krievijas malām, līdz pat Vladivostokai Tālajos Austrumos."

Tik tālu Felikss Krusa.

Lielo bēgļu postu paši latvieši vien vairs nespēja remdēt ar samērā nelielajiem saziedotiem līdzekļiem. Lai glābtu tautu no bojā ejas, bija jāapvieno visi sabiedriskie spēki, lai tad kopīgi izprasītu līdzekļus no Krievijas valsts kases.

Nolēma sasaukt bēgļu kongresu. Tas sanāca 1915. gada 30. un 31. augustā Pēterpilī. Kongresā piedalījās 126 pārstāvji no 82 latviešu organizācijām. Par bēgļu posta lielumu un tautas ciešanām delegāti ziņoja divi dienas ilgi. Piemēram, kā Pleskavā ierodoties ik dienas 1500-3000 bēgļu; caur Orļu ik dienas aizbraucot 1000-3000 bēgļu. "Caur Vitebsku tagad aizbrauc visa latviešu tauta", ziņoja turienes pārstāvis.

Satiksmē bija radies liels sajukums, un bēgļi plūda pa visiem ceļiem. Kā jau parasts tādās reizēs, kongress pieņēma daudz labi domātu rezolūciju, no kuņām nelabvēlīgu apstākļu un līdzekļu trūku-

ma dēļ lielākā daļa, diemžēl, palika tikai uz papīra. Galvenais jautājums, ko kongresam nācās atrisināt, bija, ko ieteikt tautai - bēgt vai nebēgt. Vācieši mācās virsū. Vidzemnieki prasīja tūlītēju atbildi. Pēc ilgām debatēm nolēma visiem iedzīvotājiem ieteikt, it sevišķi veciem ļaudīm, pārsteidzīgi neatstāt dzimteni. Turpretī 16-50 gadus veciem un kaņādienestam derīgiem un arī jaunavām dzimtene jāatstāj. Rezolūcija bez tam aizrādīja, ka bēgļi nav sūtāmi uz Austrumkrieviju un Sibīriju, bet tikai uz Baltijas zemju tuvākiem krievu apgabaliem.

Kongress ievēlēja centrālkomiteju, kuŗa, 10. septembrī sanākot, savukārt ievēlēja savu valdi un par tās priekšnieku tautā populāro sabiedrisko darbinieku Vili Olavu. Ievēlētā bēgļu centrālkomiteja bija, savā ziņā, to dienu apstākļos latviešu tautas parlaments. Blakus centrālkomitejai visās malās nodibinājās bēgļu aprūpes apakškomitejas. Piemēram, Krievijā 113, Igaunijā 8, Latgalē 40, Somijā un Stokholmā pa 1 un Vidzemē 89.

Ar valdības un Tatjanas komitejas palīdzību un pabalstiem bēgļu centrālkomitejas darbība pieauga neparedzēti plašos apmēros. Tā 1916.g. 1. janvārī tās bilance bija 1 750 247 rubļi, bet 1917.g. 1. janvārī jau 14 871 503 rubļi.

Pēc visa iepriekš teiktā dabiski rodas jautājums, cik tad to bēgļu pavisam toreiz bija?

1915.gada 30. septembrī vāci izdarīja tautas skaitīšanu Kurzemē. Rezultāts bija pārsteidzošs, jo uzrādīja vairs tikai 230 000 iedzīvotāju. Tik daudz vien bija palicis no priekškaŗa 800 000. Tātad Kurzemi bija atstājuši apm. 570 000. 1916.gadā centrālkomitejas priekšnieks V. Olavs ziņoja, ka apm. 760 000 latviešu kaŗa apstākļu dēļ bija mainījuši savas dzīves vietas. Aptuveni viena trešdaļa no mūsu tautas bija atstājusi dzimteni.

Cik liktenīgas bieži vien neskaitāmiem latviešiem ir bijušas šīs bēgļu gaitas, varu liecināt ar saviem personīgiem pieredzējumiem. Tā Troickas pilsētā, Orenburgas guberņā, arī bija apmetušies kādi 22 Kurzemes bēgļi. 1919.gada tifa epidēmijā, turpat blakus Troickas bataljonam, nomira 20 no šiem nelaimīgajiem kurzemniekiem. Dzīvas palika tikai divas jaunas meitenes. Toreizējās Krievijas apstākļos tas nebija nekāds izņēmums, bet gan pavisam ikdienišķa parādība visās malās.

KAPTEIŅA BANGERSKA IZSAUKŠANA UZ FRONTES ŠTĀBU UN TĀ PRATINĀŠANA

Septembra sākumā (v.st.) kapteini Bangerski telegrafiski izsauca uz frontes štābu ģenerālkvartirmeistars, ģen. Bredovs. Štāba priekšnieks, ģen. Bonč-Brujevičs, sāka to pratināt par latviešu politiķu, par latviešu attiecībām pret Krieviju un strēlnieku bataljonu uzdevumiem.

Kapteinis R. Bangerskis tūlī noprata, ka par bataljoniem ienākušas no vācu aprindām sūdzības. Viņš pēc iespējas centās apgaismot visus uzstādītos jautājumus latviešiem labvēlīgā garā un apņēmās pat uzrakstīt frontes štāba priekšniekam sevišķu izklāstu par to, kas ir latviešu bataljoni politiskā un militārā ziņā, kā viņus varētu izmantot kaujās, kāda viņu apmācība, apgāde utt. un tam pievieno īsu instrukciju latv. strēln. bataljonu izmantošanai (sk. "Latviešu strēlnieks" I daļa, 102. lp., 1929. g., Latv. veco strēln. izdevums. Skat. arī "Mana mūža atmiņas", R. Bangerskis, 315-317. lp.).

Zināms, ka kapt. Bangerskis tanī brīdī nevarēja iedomāties, kādas nopietnas briesmas draudēja latviešu bataljoniem. To, ka lieta bijusi steidzama, pierāda Bangerska izsaukšana pa telegrafu, ka lieta bijusi svarīga - viņa pratināšana, ko izdarīja nevien ģenerālkvartirmeistars, ģen. Bredovs, bet arī štāba priekšnieks, ģen. Bonč-Brujevičs un ka to otrā dienā piepēmis frontes komandieris Ruzskis, kurš citādi virsniekiem bija grūti pieejams. Var redzēt, ka te bijis kāds svarīgs uzdevums. Kapt. Bangerska braucienu uz frontes štābu varētu vest sakarā ar carienes otro vēstuli. (Sk. dokumentu un atmiņu krājuma "Latviešu strēlnieki" 596./597. lp.).

Lai nu kā kapt. Bangerskim vēlāk veicās ar kaņošanu latv. strēlnieku pulkos, augšā teiktais neapgāžami pierāda viņa izcilos pakalpojums strēlnieku un latviešu tautas labā.

It sevišķi labvēlīga izturēšanās pret latviešu strēlnieku formēšanu bija krievu militārās aprindās. Jau vāciešiem Kurzemē ienākot, krievi bija pārliecinājušies par latviešu patiesu un darbiem apliecinātu patriotismu. Arī latviešu strēlnieku jautājuma virzītāji - valsts domnieks J. Goldmanis un zv. adv. Kempelis, varē-

Kurzemes bēgli.

ja tautai drīz paziņot, ka viņu pūles vainagojušās ar sekmēm.

Armijas virspavēlnieks, lielkapz Nikolajs Nikolajevičs bija apstiprinājis latviešu strēlnieku bataljonu dibināšanas rīkojumu un noteikums līdz ar šo svarīgo piezīmi, ka bataljonu komandas valoda, līdzās ar krievu, ir latviešu valoda. Sevišķi izpalīdzīgs latviešiem bija arī galvenā štāba priekšnieks, ģenerālis Aleksejevs.

Bataljona saimniecisko un administrātīvo pusi pārzina un vada īpaša Organizācijas komiteja, kuŗas priekšnieks ir valsts domnieks Jānis Goldmanis.

Rīgas skats 1914.gadā.

Vācu karavīri iebrūk Šauļos.

Jūlija mēneša otrā pusē latviešu presē tad parādījās valsts domnieka Goldmaņa un Zāliša parakstītais vēsturiskais dokuments -

U Z S A U K U M S:

PULCĒJATIES ZEM LATVIEŠU KAROGIEM!

Latvijas dēli, mums atļauts dibināt latviešu kaŗa pulkus. Par pamatu šiem pulkiem tiek likti tie 2 varonīgie bataljoni, kas 19. un 20. aprīlī atsita vācu uzbrukumu Jelgavai. Pulkus vadīs latviešu virsnieki. Latviešu pulki kalpos Latvijas atkaŗošanai un aizstāvēšanai, lai tā arī turpmāk zeltu, kā nešķīrama varenās Krievijas daļa. Šo pulku apgādāšanu uzņemas valdība, bet kā latviešu brīvprātīgi pulki un tautas lepnums, tie stāvēs mūsu tautas īpašā aizgādībā un mīlestībā.

Ienaidnieks samīn mūsu druvas; pārvērš mūsu mājas par pelniem un mūsu pilsētas par gruvekļiem. Mūsu sirmgalvji un bērni, mātes, sievas un meitas vienmēr vēl bēg no ļaunā vajātāja. Viņu ciešanas brēc pēc debesīm, viņi gaida mūsu aizstāvēšanas.

Un mēs neesam vieni: dienu no dienas, plecu pie pleca, mēs cīnāmies kopā ar diženo krievu tautu. Ticat Krievijas nesalaužamai varenībai, ticat latviešu tautas gaišai nākotnei! Lai tad pulcējamies ap savas tautas karogu zem Divgalvainā Ērgļa spārnēm.

Pēc 700 gadiem no jauna veidojas mūsu tautas liktenis. Pēc šiem 700 ciešanu un gaidīšanas gadiem ir jāpiepildās tautas kultūrelās atdzimšanas sapnim. Tagad, vai nekad! Kaŗa laukā jums, Latvijas dēli, jāraŗa tagad tautas liktenis un slava. Jūs, vidzemnieki un latgalieši, kas druvas vēl izkaptis cilājat, un jūs, kurzemnieki, kam arkli jau atstāti rūsē tēvu tīrumos, - apmainat izkapti un arklu pret karēja zobinu! Un visi, kas izkaisīti svešumā, bet kam sirds vēl pukst priekš dzimtenes, sniedzat roku uz cīņu! Jo vairāk esam zaudējuši, jo vairāk mums jāatgūst. Lielajam vaidu ļaikam jātop par lielu cerību un lielas sapemšanās laikmetu visā mūsu tautā. Brāļi, labāk cīpā doties, nekā nīkt un izputēt pa svešām ceļmalām! Kā arvienu, tā arī šinī grūtā brīdī, paliksim uzticīgi savai tēvu zemei un kalsim paši viņas likteni!

"Uz ežiņas galvu liku, sargāt savu tēvu zemi!"

Brāļi, stunda ir sītusi. Kas tic, tas uzvar. Uz priekšu ar latviešu karogu par Latvijas nākotni!

Domnieks Goldmanis tautas sapulcē.

Ar savu patriotismu, savu uzticību Caram un Krievijai un varonību cīpās pret mūsu vēsturisko ienaidnieku, latvieši ir pelnījušies tiesību, iet kaņā zem sava karoga. Vai tas nepilda mūsu sirdis ar lepnumu! Un kur lai latvietis ar lielāku prieku cīnītos, ja ne zem sava karoga?

Kur lai viņš mīlāk noliek savu galvu, ja ne uz savas dzimtenes ežas!

Brāļi, kaņa pienākumi jānes visiem; bet lai stājamies zem karoga no brīva prāta savas dzimtenes labā!

Latvju dēli atsaucaties, - pate Dzimtene jūs sauc!
Un jūs, kas esat izklīduši pa tāliem svešiem lielceļiem
un minat bēgļu tekas, - apstājaties: Dzimtene jūs sauc!

"Tēvu zemei grūti laiki, dēliem jāiet palīgā!"

Pēterpilī, 19. jūlijā 1915.

Valstsdomnieki:

J. Goldmanis, J. Zālīts.

Latviešu brīvprātīgo pieņemšanas komisija atklāj savu darbību, Rīgā, Tērbatas ielā 1-3, Latviešu Izglītības Biedrības telpās. Brīvprātīgo pieņemšana notiks katru dienu, sākot ar ceturtdienu, 30. jūliju š. g. pulksten 10 - 1 dienā.

Latviešu Strēlnieku Bataljonu Organizācijas Komiteja.

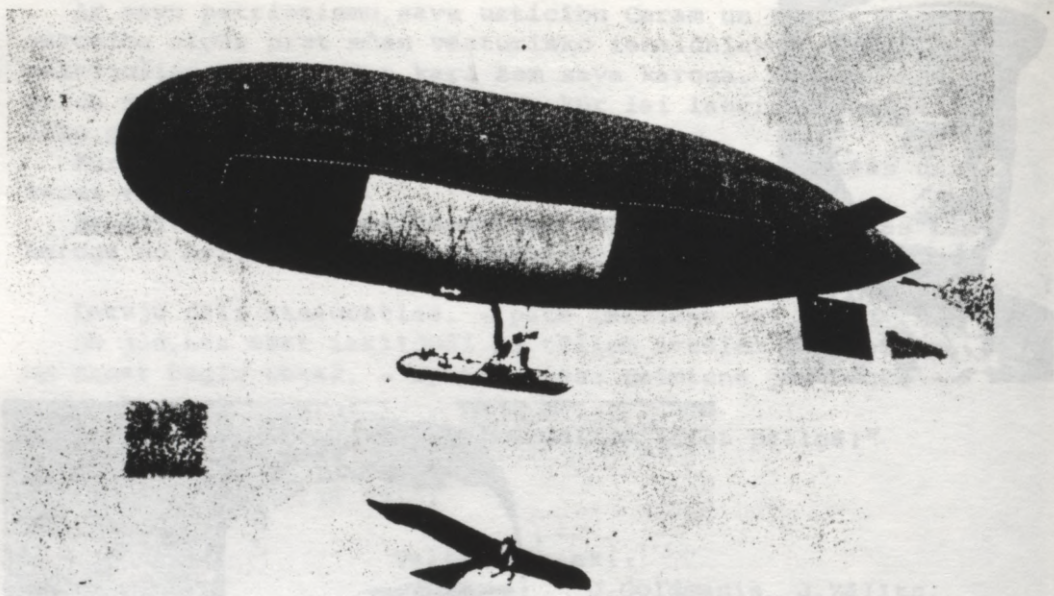

Vācu armijas komandieris Latvijas frontē
gen. Otto fon Belovs.

Ziemeļu frontes komandieris
ģenerāladjutants Nikolajs V. Ruskis.

Vācu cepelīns un Tauhes tipa lidmašīna frontē.

Deputācija, kura pašņēdza generalim Botasovam šelta jebinu par duššīgo Jelgavas
aistahvešānu: valstsdomneki J. Goldmanis un J. Sablits, rāstīneels A. Keninš,
stidents Oļišbinsch un māhittais J. Sanders.

C E Ļ Ā U Z K A U J A S L A U K U

9./22. oktobrī 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona komandieris, kapt. R. Bangerskis, no korpusa štāba saņēma pavēli izsūtīt 2. un 3. rotas uz fronti. Abas rotas bija padotas poručika (virsleitn.) Būriņa, miera laika virsnieka, vadībai. 3. rotai gājiena ceļš bija noteikts garām Beberbeķim uz Dzilnām. Jāsaka, ka bataljona rotas un arī 3. rota vēl bija stipri negatavas apmācību ziņā.

Vakariņas paēduši, jau krēslā atstājām Huzāru kazarmas. Bet, kamēr nonācām līdz vecpilsētai, jau bija dziļa nakts. Debess bija puslīdz skaidra ar paretiem pūkainiem mākoņiem un lielu mēnesnīcu.

... Neizdzēšami iespiedies atmiņā, ka toreiz pie tumši pelēkajām rudens debesīm parādījās cigārveidīgais vācu cepelīna korpuss, skārdams mākoņus un brižam tajos pavisam ienirdams. Tas lidoja apm. 1 1/2 kilometra augstumā. Cepelīna apciemojums RIGai bija tik negaidīts, ka visā tās apkārtnē neatradās neviena baterija vai kaņakugis, kas būtu bijis gatavs negaidīto viesi pienācīgi saņemt. Tādēļ cepelīns pavisam netraucēti vispirms laidās uz Daugavgrīvas cietokšņa pusi, lai pēc tam slaidā pusriņķī pagrieztos uz RIGas pusi.

3. rota atradās pie pasta ēkas, kad cepelīns sāka bombardēt Daugavas dzelzs tiltu. Pērkonam līdzīgi grāvieni atskanēja cits pēc cita, sprādzienu liesmām blāvi atspoguļojoties padebešos. Savu rotu norīkoju Kārļa ielas vārtos un trepju telpās, lai cepelīns gadījumā nepamanītu kolonnu. Sprādzienu serija, nākdama no pārdaugavas līdztēkus dzelzceļa tiltam, turpinājās līdz stacijai un tālāk uz dzelzceļa daudzajām pārmijām. Bombardēšana bija iespaidīga un satricinoša. Kārļa ielā bumbas ķēra kādu namu, izraudama tam lielu robu. Visā tai laikā no krievu puses uz cepelīnu netika raidīts neviens šāviens. Pat starumetāji nedarbojās. Bombardēšana beidzās un cepelīns, pacēlies augstu gaisā, sāka mūsu skatiem pazust; mēs atkal uzsākām pārtraukto gaitu. Uzgājuši uz tilta, skaidri redzējām, cik ļoti tuvu no tā bija sprāgušas mestās bumbas, jo tilta virsma visā garumā pludoja ūdenī, kas bija uz tā uzšļākts, bumbām Daugavā sprāgstot. Pārdaugavas pusē ieraudzījām traģisku ainu. Dzelzceļa sardzes mājas vietā bija redzama tikai dziļa un plata bedre ar izsvaidītiem balķiem un ķieģeļiem visapkārt. Visa tilta sardze bija kā no zemes noslaucīta. Šur tur mētājās saraustīti locekļi, asiņainas skrandas un kaut kas līdzīgs drēbju vistokļiem.

Divi krievu zaldātiņi kā neziņā staigāja apkārt un cilāja te vienu, te otru baļķa galu, kā kaut ko meklēdami.

"Friči mūs ar feierverķi izvada no Rīgas", noteica kāds strēlnieks. "Zina, kādi kungi iet uz fronti, tad arī attiecīgi pavada", piebalsoja cits. Vēlāk pienāca feldfebelis Magonis. "Pirmajās uguns kristībās jau bijām", teica viņš, "tas tikai par labu, tālāk ies vieglāk. Zēni drīzāk pieradīs". Un patiesi, pierašana dažam labam bija nepieciešama, jo viss rotas sastāvs, ar nedaudz izņēmumiem, ieskaitot mani pašu, kaujas piedzīvojumu ziņā bija gluži zaļš.

Un tā pa Pārdaugavas ielām devāmies tumšajā rudens naktī pretī nezināmai nākotnei. Otrās dienas rītā ieradāmies Dzilnu mājās, pie Tīreļa purva. Tur jau priekšā atradās 2. rota ar poručiku Būriņu, kas tagad skaitījās mans nākošais tiešais priekšnieks. Kareivji uz ātru roku novietojās staļļu augšās, šķūņos un arī zem priedītēm, mežā.

3. rotas jaunākais virsnieks, praporščiks Šnuka, bija vēl pavisam nepiedzīvojis, tikko no kaņaskolas sola nācis. Sākumā viņš nekā nevarēja izprast, kas isti būtu darāms, bija kautrīgs un neveikls, tā kā es ne sevišķi biju apmierināts ar tādu palīgu. Vēlāk pārliecinājos, ka tāds spriedums nav bijis pareizs, jo drīz vien praporščiks Šnuka izrādījās par vienu no drošsirdīgākajiem bataljona virsniekiem.

Tikai pēc nedaudz stundām poručiks Būriņš saņēma rīkojumu doties uz Krastiņiem un no turienes izsūtīt aizkartni pie Krāslavsku mazmājiņas, ziemeļos no Mangaļiem. Bēgļi un frontes pārgājēji ziņoja, ka Mangaļos jau esot vācieši, kādi 30 vīri. Sardzē Krāslavskos Būriņš nozīmēja 2. rotas divus vadus. Man personīgi bija uzdots kārtot saimniecības lietas, kas prasīja diezgan daudz laika. 11./24. oktobra rītā, nomainot aizkartni Krāslavskos, es arī turp līdzī nogāju, un kopīgās pārrunās mums radās ideja, ka nakts laikā mēs viegli varētu uzbrukt Mangaļiem un tur esošos nedaudz vāciešus sagūstīt vai padzīt. Atgriezies Krastiņos, šo plānu liku priekšā por. Būriņam, kas arī tādai rīcībai piekrita.

NAKTS GĀJIENS PĀRI PURVAM

Nakts bija klusa un tik tumša, ka uz to varēja attiecināt izteicienu - lai vai acī duŗ. Ši nakts mums gandrīz lika noticēt stāstiem par tā sauktajiem vadātājiem. Tā bijām gājuši, līdz ceļiem brizdami ūdenī, vismaz kādu stundu, un mums jau likās, ka vajadzētu atrasties tuvu pie Krāslavsku mājām. Kārķļu puduŗi tomēr kļuva arvien biezāki un biezāki, līdz beidzot vairs nevarēja tikt ne uz priekšu, ne atpakaļ. Bijām nomaldījušies... Cits nekas neatlika, kā taisnā līnijā doties atpakaļ. Kad pēc kāda laiciņa iznācām klajā purvā, es no jauna uzpēmu virzienu pēc kompasa un Rīgas starmešiem, kas visu laiku šaudīja savas staru mēles pa apvāršņa debesīm. Apspriedušies par virzienu, no jauna devāmies uz priekšu, bet atkal iekūlāmies kārķļu biezokņos. Vēlreiz nācās doties atpakaļ, lai atrastu pareizu ceļu uz priekšu, un atkal viss beidzās ar vilšanos. Galīgi nomocījušies, purva dūpās micoties, apstājāmies un salasījāmies uz kādas sausākas ciņainas vietas. Pulkstenis rādīja, ka ceļā atrodamies jau apm. trīs stundas. Cik tālu tagad bija Krastiņi, mūsu izejas punkts, arī nezinājām.

Kad visi tā barā, uz ciņiem sasēdušies, atpūtāmies, mūs sāka uztraukt savāds apstākļis, un proti: Pa labi un kreisi izdzirdam it kā kādu iešanu, bez tam laiku pa laikam, te priekšā, te pa labi, te atkal pa kreisi varēja saklausīt it kā svilpienus. Sākām domāt, vai tikai neesam iegājuši kādas svešas kaŗaspēka daļas rajonā. Tādā gadījumā mūs viegli varētu noturēt par vāciem un sākt apšaudīt. Jaunākā gadījumā mēs varētu būt iekūlušies vācu izlūku vidū. Kas tie par gājējiem un svilpējiem bija, to vēl šobrīd pateikt nevaru, jo izsūtītie izlūki priekšā neko neatrada. Var domāt, ka tie bija meŗa zvēri, kas, no kaŗa trokšņiem bēgdami, bija purvā saradušies. Tie varēja būt arī mūsu paŗu Kurzemes vai vietējie bēgļi, kas, tukŗo purva joslu un nakts tumsu izlietodami, cauri frontes joslai muka uz Rīgas pusi.

Ilgās maldīšanās pārgurdināti, nolēmām doties atpakaļ uz Krastiņiem, kur ieradāmies tikai pēc pusnakts. Tikai pēc pāris stundu nemierīgas atpūtas atkal cēlāmies, lai pabrokastojuŗi pirms gaismas dotos uz Krāslavskiem nomainīt otrās rotas divus vadus leitn. Opmaŗa vadībā. Diena sāka jau ataust, kad priekšā aiz kārķļu krūmiem ieraudzījām Krāslavsku istabu.

L I K T E N Ī G Ā K A U J A P Ē C 7 0 0
V E R D Z Ī B A S G A D I E M

1. latviešu strēlnieku bataljona 3.rotas un
2.rotas pusrota 1915.gada 25.(12.) oktobra kaujā
pie Krāslavsku mazmājiņas, ziemeļos no Mangaļiem,
atsviež pārspēkā esošo vācu rotu uzbrukumu.

Ar šo kauju iezvanījās latviešu tautas vēsturē
slavenais un vienreizējais latviešu veco strēlnie-
ku laikmets.

**Ši astoņzvaigžņu mirdza vēl šobrīd'
Par pašu sauli žilbinošāk spīd.
Sauc dzīvajos, un beigtos ceļ no veļiem.**

**Šo zvaigžņu spožums, nenodzisdams trauks
Par laiku virsotnēm un latvjus sauks
Pa asinainiem mūža slavas ceļiem.**

Ed. Virza

IZRAKSTI NO 1. DAUGAVGRĪVAS LATV. STRĒLN. B-NA
K A U J U Ž U R N Ā L A

Lai 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona tapšana un kauju gaitas būtu skaidrākas un saprotamākas, turpinājumā lasītājiem sniedzu dažus izrakstus no bataljona kaujas žurnāla, a t z i m ē j o t d a t u m u s j a u n ā s t i l ā, b e t i e k a v ā s v e c ā s t i l ā.

26. (13.) sept. 1915.g. Komisija ar kapt. Lubānieti priekšgalā pieņēma bataljonam piesūtītās 750 šautenes un 4 ložmetņus.
29. (16.) sept. Saņemti apģērbi un citas bataljona mantas. Apģērbu komplektos trūka zābaku un bikšu.
30. (17.) sept. Bataljona komandieris aizbrauca dienesta komandējumā; pagaidu komandiera pienākumus uzņēmās kapteinis Lubānietis.
1. oktobrī. Ieradās praporščiki: Šnuka, Maizītis, Opmanis un Menska. Praporščiku Šnuku iecēla par 3.rotas pagaidu komandieri. Bataljona vajadzībām saņemti 1000 pāri bikšu un 350 pāri zābaku.
9. oktobrī. Ieradās bataljona papildināšanai 160. rezerves b-na praporščiks Dardzāns.
13. oktobrī. Bataljons pārgāja no Cizes fabrikas, Milgrāvi, uz Rīgu, Irkutskas huzāru pulka kazarmām.
15. oktobrī. Ieradās b-nā praporščiks Bolšteins un iecelts par b-na adjutantu.
16. (3.) okt. Atgriezās no dienesta komandējuma un uzņēmās b-na komandēšanu kapteinis Bangerskis. Praporščiks Dardzāns pieņēma 3.rotas komandēšanu.
18. (5.) okt. Plkst. 4.30 no rīta b-ns saņēma šādu telefonogrammu: "Latviešu bataljoniem (Irkutskas kazarmās), Daugavgrīvas cietokšņa komandantam, 1. un 2. latviešu strēlnieku bataljonu komandieļiem.

Noraksts - ģenerālim Kolbe, ģenerālim Eggertam, pulkvedim Pavliščevam. Rīgā 18. (5.) oktobrī, 2.40 min. naktī.

Korpusa komandieris pavēlēja Carnikavas daļai atgriezties cietoksnī un nomainīt sardzē esošo družinu un Daugavgrīvas bataljonu, iesēdināt vilcienā un aizvest uz Torņkalna staciju, kur nodot ar armijas komandieŗa piekrišanu, korpusa komandieŗa rīcībā. 1. un 2. latviešu bataljoniem nekavējoši doties ceļā. 1. bataljonam uz Flamenhofu (Pļavnieka skolu), kas atradās 1 1/2 kilometrus no Ķekavas, uz Bauskas ceļa, un kur novietots XIII divīzijas štābs; 2. bataljonam uzturēties vagonos Torņkalna stacijā, vagonus neatstāt. B-nu komandieŗiem nekavējoši ierasties rajona štābā pēc pavēlēm un topografiskām kartēm. 407. Kalņickis."

Tā kā b-ns vēl nebija sagatavots iziešanai, tad uz bataljona komandieŗa lūgumu korpusa komandieris šo pavēli atcēla.

22. (9.) okt. Saņemts šāda satura telegrammas noraksts:
Daugavgrīvas cietokšņa komandantam:

"Korpusa komandieris pavēlēja no latviešu strēlnieku bataljona rotām, pēc Jūsu ieskata, sūtīt divas rotas uz mežniecību, kas atrodas dienvidos no Stūrišu mājām, ģenerāļa Eggerta rīcībā. Rotu iziešanas laiku un viņu nonākšanu nozīmētās vietās paziņot korpusa štābam un minēto priekšnieku štābiem. 489. Kalņickis"

Saskaņā ar korpusa komandieŗa pavēli plkst. 12 naktī divas rotas, 2. un 3., kuŗās ietilpa 6 virsnieki un 410 kareivji, 2 loŗmetēji un 17 zirgi, izgāja uz Dzilnām, palkavnieka Pavliščeva rīcībā; otras divas rotas (1. un 4.), kuŗās bija 6 virsnieki un 409 kareivji, 2 loŗmetēji un 23 zirgi, virzījās pa dzelzceļu līdz stacijai Baloŗi (Rollbuss).

25. (12.) okt. 2. un 3. rotām, kas iepēma Krāslavska mājas, trīs reizes uzbruka. Visi trīs uzbrukumi atsīstīti. Vācieŗi atstāja kaujas laukā ievainotos un kritušos, starp pēdējiem vienu virsnieku. Mēs ieguvām šautenes un kaskas. Mūsu zaudējumā abās rotās: kritušā trīs, bez vēsts pazuduŗi 3, ievainoti 6. (Retiņajums - P.D.)

Piezīme: nepareiza ir atzīme, ka kaujā būtu piedalījusies visa 2. rota. Patiesībā piedalījās tikai pusrota no 2. rotas praporščika Opmaņa vadībā. 2. rotas komandieris poručiks Būriņš kaujas laikā atradās 2 km uz austrumiem, Krastiņu mājās. (P. Dardzāns.)

Tik tālu izraksts no bataljona kaujas žurnāla. Tālāk sniedzu savu šīs kaujas aprakstu, 3. rotai tuvojoties Krāslavskiem.

Piepeši no lielā Mangaļu egļu meža puses sākās stipra apšaudīšana. Lodes kā bites sīca pāri mūsu galvām. Sekoja otrās rotas priekšā esošo posteņu tikpat karsta atbilde. Trešā rota bez kavēšanās izmetās ķēdē, šķērsām otrās rotas kreisajam flangam un atklāja stipru uguni uz vācu ķēdēm, kuŗu atsevišķie stāvi tuvojās, slēpdamies aiz mežmalas lielajām eglēm.

Tā iznāca, ka laimīgā kārtā trešā rota iemanēvrējās vācu labajā flangā, kamdēļ tās uguns vāciem bija sevišķi liktenīga. Vairākas reizes un dažādās vietās vāci lūkoja izrauties uz priekšu, bet latviešu stiprajā ugunī katru reizi saplaka. Beidzot vāci neizturēja un ātri pazuda mežā, pamezdami kādus kritušus, ieročus, kaskas, kā arī vienu gūstekni mūsu rokās. Noskaidrojās, ka divas landšturma rotas bija uzbrukušas Krāslavsku aizkartnei (dažos citos rakstos ir minēts, ka četras landšturma rotas). Vāci būtu droši tos divus praporščika Opmaņa vadītos otrās rotas vadus atsvieduši purvā, ja istā laikā nepienāktu trešā rota un, nekavējoties izmetoties ķēdē, nebūtu ar savu uguni likvidējusi vācu manevru apiet otrās rotas divu vadu kreiso flangu.

Pie manis pieveda ievainotu vācu gūstekni, kādu 45 gadus vecu landšturmistu. Lode bija ķērusi tā aci, izraudama arī lielu robu vaigā. Domājams, landšturmistam bija sastāstītas briesmu lietas un, viņš no mums sagaidīja to ļaunāko. Man pienākdams, viņš, rokas sapēmis, izsaucās: "Erbarmung, Herr Offizier! Ich habe vier Kinder!" Mūsu sanitāri viņu tūlīt jo rūpīgi pārsēja un aizveda uz štābu.

Šinī kaujā mums bija divi krituši strēlnieki - Andrejs Stūris un Jēkabs Timma. Nedaudz vēlāk apšaudīšanās laikā krita vēl strēlnieks Gavenas. Tātad jāskaita trīs kā vispirmie kritušie strēlnieki. Visus trīs ar lielu godu 15./28. oktobrī paglabāja Rīgā. Viņi atdusas Brāļu kapos pie Latvijas Mātes tēla pašas pamatnes.

Vāciešu zaudējumi bija lielāki, jo tie atdūrās uz sīvāku pretestību nekā cerēja. Daudzās asins peļķes liecināja, ka mūsu zēni nebija veltī patronas šķieduši. Gūsteknis starp citu pastāstīja, ka minētās vācu rotas tikai iepriekšējā vakarā ieradusās Mangaļos. Nebūtu trešā rota naktī purvā apmaldījusies un tamdēļ spiesta atgriezties atpakaļ Krastiņos, šorīt tai būtu nācies mežā sastapties

Strálnieku grupa.

1.rotas komandieris,
poručiks Fr.Briedis.

ar divu vai vairāku vācu rotu noteiktu pārspēku. Dievs vien zina, kā tad trešai rotai būtu klājies. Kādreiz nejauša nelai-me atnes laimi.

Visi gaužām priecājās, ka pirmajā kaujā ar vāciem mēs, latviešu strēlnieki, palikām uzvarētāji. Arī šīs kaujas nozīme, pat visai Rīgas fronteī, vēlāk izrādījās gaužām ievērojama, lai gan mēs paši to tānī laikā nemaz neapzinājāmies. (1. un 4.rotu komandēja poručiks Fr.Briedis. P.D.)

Par šīm dienām savu atmiņu I sējuma 324./26. lp. ģenerālis Bangerskis raksta:

"Šī pirmā nopietnā sadursme purvainajā apvidū, apstākļos, kurus abas puses (domāti vāci un krievi) līdz šim bija uzskatījušas par pagaidu stāvokli, līdz krievi pēc Rīgas evakuācijas aties aiz Daugavas, izsauca abpusēju sastingumu uz vietas. Tika novērots, ka vācu vienības

cērt kokus un sāk gatavot dzeloņstieplu aizžogojumus, ko tās līdz šim nebija darījušas... Jau paši pirmie strēlnieku panākumi izsauca dziļākas pārmaiņas frontes un aizmugures noskaņojumā... Lai strēlnieku 1915.gada rudens cīņu un izlūkošanas darbības nozīme būtu saprotama, atcerēsimies, ka, sakarā ar krievu vadības lēmumu: atkāpjoties neatstāt pretinieka rokās neko tādu, kas nodarētu kapa vešanai, dzimtene bija jāatstāj arī visiem vīriešiem no 18 līdz 45 gadu vecumam. Un šī rīkojuma rezultātā jau ap 500 000 Kurzemes un Zemgales iedzīvotāju bija devušies bēgļu gaitās uz austrumiem.

Tā kā armijas vadība rēķinājās ar atiešanu aiz Daugavas, tad Kurzemes un Zemgales liktenis draudēja arī Rīgas un Vidzemes iedzīvotājiem. Bēgšana bija izvērtusies par masu psihozi... Bēgļu ceļam gatavojās gandrīz visi iedzīvotāji. Droši var teikt, ka, ja 1915.gada rudenī pretinieks būtu nonācis pie Rīgas un iebrucis, vai arī tikai mēģinājis pāriet Daugavu, lai iebruktu Vidzemē, tad līdz 75 % latvju tautas būtu devusies bēgļu gaitās... Pirmo trīs bataljonu 1915.gada cīņu nopelns bija tas, ka fronte rietumos no Bērzenes pie Ķekavas... sastinga uz vietas, ar ko latvju tauta bija glābta no aizklišanas svešumā".

Pilnīgi piekritot šiem patiesiem ģenerāļa R. Bangerska vārdiem, gribu pasvītrot vēl to, ka gadu desmitiem ilgi kreisās partijas un it sevišķi komunisti šaipus un viņpus dzelzs aizkara to vien ir sludinājuši, ka latviešu strēlnieku pulku dibināšana un formēšana ir bijis latviešu pilsonības lielākais noziegums pret tautu. Neie-dziļinādamiem vēstures faktos un akli sekodami kreiso partijas vi-ru pavadā, vai arī rosinot savas šaurās un savtīgās personīgās in-teresēs, arī daudzi pilsonības un tās politikas pārstāvji agrāk un arī vēl šobaltdien atkārtoti minēto sarkanās frontes pret strēlnieku b-nu formēšanas ideju vērsto lozungu. Tikai tautas lielais kopums ar iekšēju nojautu ir pareizi novērtējis strēlnieku milzīgo nozīmi latviešu tautai. Latviešu tauta strēlniekus ir tā ieslēgusi savā sirdī, kā nevienu citu, ne priekš, ne pēc tam. Latviešu strēlnieki ir un paliek tautas "pirmā un lielākā mīlestība".

Sakarā ar 1915. gada 12./25. ok-tobra kauju pie Krāslavsku mazmā-jības, tālāk citēju izvilkumus no šīs kaujas dalībnieka, apakšvirs-nieka Augusta K ā r k l i ņ a vēstulēm. Viņš ir pēdējais man zināmais un vēl dzīvais šīs kau-jas veterāns. Viņš raksta:

"Esmu viens no tiem četriem Rī-gas brīvprātīgiem strēlniekiem, kuŗi par 12./25. oktobra kauju Krāslavsku mazmājiņas tuvumā ti-kām apbalvoti ar Sv. Jūŗa krustiem. 1915. g. 18. oktobrī turpat Piņķu pagasta purvā, vēl vakarā, pie uguns-kura gaismas pie mums iera-dās 2. un 3. rotas un izlūku 2. vada kaujas grupas vecākais virs-nieks kapteinis Būriņš un bez kā-das ceremonijas piesprauda mums pie krūtīm ordeņus, pēc kam, nekā neteicis, aizgāja...

Man nekā jauna par pirmo kauju ārpus tā, kas līdz šim rakstīts, nav ko teikt, izņemot to, ka pirmo triju kritušo strēlnieku vārdi ir minēti rakstos, bet par pirmiem 4 strēlniekiem, apbalvotiem ar Sv. Jūŗa krustiem, nekur neesmu lasī-jis.

- Tie bija: 1. Markvarts - vecais Daugavpils cietokšņa zaldāts,
 2. Alfrēds Bringens - brīvprātīgais no Rīgas,
 3. Jānis Balčunas - " " "
 4. Augusts Kārklīņš - " " "

Augusts Kārklīņš, I. Daugavgrīvas latv. str bataljona apakšvirsnieks, smagi ievainots 1916. gada jūlija kaujās.

Pirmie divi no tiem ir krituši Ziemas svētku kaujās, bet trešais, J. Balčunas, mira slimnīcā no ievainojuma galvā...

Ar šo laipni lūdzu atļauju nobeigt šīs īsās rindiņas, jo pašreiz vairāk nespēju...

Augusts Kārklipš, 19.3.1978."

Piezīme: Godājamam strēlnieku veterānam A. Kārklipam nav labi ar veselību, jo kādā vēstulē man raksta: "Man ir grūtības ar kājām, jo spēju kustēt tikai ar divu spieķu palīdzību".

Pirmā latviešu strēlnieku kauja ar vāciešiem (12.)/25. oktobrī pie Krāslavskiem rada necerēti plašu un trauksmainu atbalsi tautā un arī presē.

Tā "Jaunākās Ziņas" 284. Nr. no 14. oktobra (1915.) atzīmē, ka 13. oktobrī ievesti pirmie ievainotie no latviešu tautas kareivju tās daļas, "kuŗa jau izpilda savu augsto uzdevumu, aktīvā dienestā aizstāvēdama mūsu tēvijas robežas". Atsauksmes par pirmām sadursmēm ļoti atzinīgas priekš mūsu kareivjiem: tie atsitūši trīs vāciešu uzbrukums, kuŗi bijuši tik sīvi, ka beidzot sadursme pārgājusi uz štikiem. Vāciešu uzbrukums apturēts un tie cietuši smagus zaudējumus. Kritis arī kāds vācu oficiers. Mūsējie ieguvuši dažus gūstekņus, ieročus, patronas, kaskas.

Pirmo kritušo latviešu strēlnieku bēŗu dienā Bataljonu Organizācijas Komiteja nosūta telegrammu Augstā Armijas Virspavēlnieka štāba priekšniekam generālim Aleksejevam, kuŗā telegrammā ziņo:

"Ka pirmie Latviešu brīvprātīgie Strēlnieku Bataljoni, kas formēti zem pastāvīgas lielgabalu uguns, jau atrodas pozīcijās. Pirmam Daugavgrīvas Latviešu Strēlnieku Bataljonam jau bijušas uguns kristības un šodien tautai apsims tūkstošiem piedaloties un uz sevi ņemot bēŗu izdevumus, paglabājām pirmos latviešu kritušos brīvprātīgos, kas savu dzīvību atdevuši par ticību, Caru un tēviju. Sēru procesija izvērās par lielisku patriotisku manifestāciju. Pie kritušo varoņu kapiem latviešu tauta svēti apņēmas, ziedot visus savus spēkus un savu dzīvību, lai drīzāk varētu satriekt viltīgo ienaidnieku. Nolieciet pie Viņa Majestātes Troņa pakāpēm mūsu bezgalīgās mīlestības un padevības jūtas".

Uz to ģenerālis Aleksejevs atbild ar sekoša satura telegrammu:

"Jūsu telegramma priekšā celta Viņa Majestātei Kungam un Keizaram. Viņa Majestātes visžēlīgā atbilde sekos. Perso-

nīgi es ar lielāko prieku sikumus dabūju zināt par Latviešu Bataljonu pirmajiem soļiem viņu dienesta izpildīšanā. Novēlu laimes uz panākumiem. Izteicu dziļu pārliecību, ka Bataljoni kā cīnītāji sev iegūs slavenu vārdu.

Aleksejevs”.

KRITUŠO LATVIEŠU STRĒLNIEKU APBEDIŠANA

13.oktobrī ievēd Rīgā pirmās sadursmēs (12.okt.) ar ienaidnieku ievainotus latviešu strēlniekus. 15.oktobrī notiek Rīgā pirmo kritušo latviešu strēlnieku apbedīšana. Šis bēres pārvēršas par vēl nepiedzīvotām tautas sēru dienām, saista milzīgu iedzīvotāju daudzumu un izveidojas par diženu patriotisku manifestāciju.

Aculiecinieks par šīm pirmām latviešu strēlnieku bērēm raksta:

”Latviešu Strēlnieku Bataljonu upurus kaujā pret ienaidnieku apglabāja 15.oktobrī ar nepieredzētu svinību un sirsnību desmitiem tūkstošu liels pavadītāju pulks. Rīgas Latv. Biedrības nama apakšējā zāle viņot viņo lauru, mirtu un dažādu zaļumu kuplumā, kurā ietērpti trīs balti šķirsti ar tautas varoņu izdzisušām miesām. Bet viņu pakājē nostiepjās pār visu tāli koši vainagi, tautas mīlāko krāsu lentēs un apkārt tiem paceļas viņu viņnēm košākās puķes un rožu ziedi ar nelaiķu vārdiem zaļgojošās lentēs: Jēkabs Timms, Andrejs Stūris, Jānis Gavenais. Mācītājs Bergs runā pavadīšanas vārdus, ņemdams motīvu no Dāvida: ”Nemies drošu prātu un turies kā vīrs”. Kritušo varoņu biedri iznes zārkus puķēm, ziediem un vainagiem pušķotās greznās bērū ekipāžās, kas apņēmas kareivju goda sargiem, ņemot varonīgos nelaiķus ar sēru mūziku. Bet aiz goda sargiem viņo vienā pūļu bagātībā nepārskatāms pavadītāju pulks. Sēru mūzikas skaņas svinīgais bērū gājiens virzās pa Pauluči ielu, Aleksandra bulvāru, Aleksandra, Karlīnes, Miera ielām un visur pieplūst jauni pavadītāju pulki, bet no namu logiem kaisa pār kritušiem varoņiem puķes un ziedus. Tik svinīgais gājiens nav vairs tikai bērū gājiens, bet tautas sēru svētki. Jaukā kalniņā, kopējā brāļu kapā varoņus nolaižot norīb trīskārtējs saluts un atvadīšanās mūzikai skanot nolaižas šķirsti, ziediem apbērti, dzimtenes vieglajā smiltainē.

Pēc garīgās ceremonijas pie kapa nostājas nelaiķu tiešais priekšnieks, bataljona komandiers, un atvadās no tiem dziļi sajustā runā, cildinādams to varonību, ar kurū tie cēluši godā un slavā ne vien savus vecākus un tuviniekus, bet visu savu tautu. Sajūsminošā runā cildina kritušos varoņus Latviešu Strēlnieku Bataljonu Organizācijas Komitejas priekšstāvis un pušķo kapu kopīgu trim lauru

vainagiem ar piemēriem tautas dziesmu pantiņiem. Jo krāšņus vainagus noliek nelaiķu biedri ar uzrakstu: "Jo retākas kļūst mūsu rindas, jo ciešāk ap karogu stāsim". Tālāk vainagus noliek vēl l. Daugavgrīvas Latviešu Strēlnieku bataljona mācības komanda, komandas valdes ierēdņi, Rīgas Latviešu teātra aktieři, Aleksandra tirgus tirgotāji un daudz citas grupas un atsevišķas personas". ("Jaunākās Ziņas", Nr.286, 1915).

PIRMIE KRITUŠIE

/Nelaiķa Kanadas Strēlnieku kopas pr-ka P.Luksa runa
1965.g. strēlnieku atceres vakarā./

Šopēna sēru maršs... Tā skaņas dziļi iespiedušās atmiņā un nav izgaisušās 50 gados.

Sēru marša takti mēs lēni soļojam pa Rīgas ielām uz Meža kapu pusi. Ir 1915.gada 15.oktobris. Mēs pavadām trīs pirmos kritušos strēlniekus - Jēkabu Timmu, Andreju Stūri un Jāni Gavenasu. Tie pirmās kaujas upuri, atvesti no frontes un novietoti Latviešu biedrības namā. Zārki grimst ziedos un vainagos. Vainagos un ziedos! Zārki iegrimuši ziedos arī bērņu ratos. Tā, brīnumskaisti pušķoti, tie dodas pēdējā braucienā cauri Rīgai.

Rīga pazīst savus strēlniekus. Rīga jau zina par viņu pirmo kauju, zina par atvestajām trofejām - vācu spožajām, melnajām kaskām, kuņģis labi tēmētas strēlnieku lodes pametušas asiņainus caurumus. Un nu Rīgai it kā jāaiztur elpa, jānodreb īstenības priekšā - pirmie kritušie brauc cauri pilsētai. Gājiens lēni virzās pa Brīvības ielu, Miera ielu. Mēs ejam cauri ļaužu jūrai, kas abās pusēs cieši piepildījusi trotuārus, durvis, māju logus. Cits valda asaras, cits ļauj tām vaļ, jo strēlnieks ir katram tuvs un miļš. Katram ir kāds paziņa vai rads, draugs vai dēls, vai arī vīrs strēlniekos un kaņķ, un katrs arī savu likteni jūt atkarīgu no strēlnieku cīņas panākumiem. Rīgai bailēs no vāciešiem, - tie tik tuvu jau klāt. Krievi bēg. Vienīgā cerība uz pašu spēkiem. Bet kas gan ir pāris bataljonu pret divīzijām! Slīcējs ķēžas pie salmiņa, arī XII armijas štābs, un vācieši atsisti. Tāpēc šī izvadīšana izvērsās it kā pateicības dievkalpojumā šiem trim kritušajiem, kas ziedojuši savas dzīvības, lai glābtu Rīgu.

Es eju pa priekšu goda sardzei, kuņķ katrā pusē pavada katafalķus, un jūtu sevī lepnumu, it kā man tiktu parādīts šis gods, it kā es būtu tā centrālā figūra, kuņķai pienāktos šī atzinība. Un es jūtu it kā skaudību pret kritušajiem un labprāt gribētu gulēt vienā

no šiem ziedu pušķotajiem zārkiem.

Skat sēru mūzika... Lēni tuvojamijs Meža kapiem. Pie vārtiem zārkus pārņem strēlnieki - nesēji. Izejam cauri Meža kapu vārtiem, bet tad pā kreisi iegriežamijs retā tīru priežu mežā, kur netālu pakalnītē svaigas dzeltenas smiltis no izraktās bedres... Sēri skan bērū dziesmas orķestrā pavadijumā. Runā mācītājs Apkalns. Atkal dzied dziesmu...

Esmu nostādījis vadu - goda sardzi un vēroju zārku kapā nolaišanas brīdi, jo tai laikā mums jādod trīs salūta salves. Īsas komandas... un tālu noskan mūsu šāvīenu atbalss retajās priedēs. Pamats Brāļu kapiem ir likts.

Vēl orķestris spēlē "Dusiet jūs, kaujas ērgļi" - kaŗavīru atvadu dziesmu. Vēl runas... un mēs pametam trīs kapus, - nē, trīs ziedu kaudzes... Tiem drīz vien pievienojas atkal un atkal citas. Aug strēlnieku slava, bet aug arī strēlnieku kapu rindas Brāļu kapsētā. Šeit pēc kauju trokšņa un vaidiem ciešā ierindā saslēdzas strēlnieki, un retais priežu mežs ar krustu rindām jau kaŗa laikā top rīdzinieku svētceļojuma vieta. Šī taka uz Brāļu kapiem neaizaug, un jau 1920. gadā valdība sāk Brāļu kapu kopšanu un veidošanu. Kad pieņem tēlnieka K. Zāles projektu, Brāļu kapi sāk strauji veidoties. Patiesībā veidojas grandiozs pieminekļis, kuŗa arhitektoniskie elementi brīnišķā saskaņā ar tēlniecisko veido kādu mistisku senlatvju aizsaules telpu, kur pagātne saskaņas ar tagadni un nākotni, kur kapu rindās gulditā slava un varonība strāvo augšup starp augstajiem mūŗiem un tēliem, un negribot iekļauj tevi svētsvinīgā klusumā, kādā citā mistiskā pasaulē. Un gara acīm tu skati vecos cīpas biedrus, zaļos jaunekļus - straujus, bezbēdīgus, un brīnies, tu esi vecs kļūvis, bet viņi ar savu jaunību iegājuši mūŗībā... Cauri liepu un ozolu gatvei, cauri lielajiem vārtiem, tu iznāc no šī pagātnes slavas tempļa, klusa miera pilns un ieej atkal trokšņa pilnajā pasaulē.

Mājās dzīvodami, mēs neapzināmijs savas vērtības. Tagad, ejot pa pasauli, esam redzējuši daudzus pieminekļus kritušajiem kaŗavīriem, gan akmeņi kaltus, gan bronzā lietus. Bet tie ir tikai pieminekļi. Esam skatījuši Vašingtonā milzu Brāļu kapus ar bezgalīgajām krustu rindām, bet tie ir tikai kapi, kuŗi beidzas pie ielas, kur mašīnas trokšņodamas brauc gaŗām.

Varenībā man patīk Brāļu kapus salīdzināt ar Ēģiptes faraonu piramidām un Nilas krasta klintīs izcirstajām kapenēm un milzu tēliem, kas tagad tiek ar Asvānas dambja celšanu iegremdēti Asvānas ezerā. Tūkstošiem vergu gadu desmitiem ir strādājuši pie šiem varenajiem pieminekļiem. Tie stāv gadu tūkstošus, stāsta par seno Ēģiptes kultūru un valdniekiem, bet katrs glabā tikai viena valdnieka pirmstīgās atliekas - mūmiju, lai tā kādreiz celtos atkal augšā.

Mūsu Brāļu kapus ir cēlusi latviešu tauta ar saviem varoņiem. Šis piemineklis nemēģina saglabāt viņu mirstīgās atliekas no trūdēšanas, bet gan saglabāt un atgādināt viņu slavu un varonību. Un lai kur latviešu karavīri būtu guldīti - vai Latvijā zināmās vai nezināmās vietās, vai plašajos Krievijas kara laukos, stepēs un purvos, kā veļi viņi visi plūst uz Rīgas Brāļu kapiem, lai tiktos ar vecajiem karabiedriem, saslēgtos ar tiem ciešā ierindā un strāvotu šinī templī latviešu karavīra varoņgaru. Tā ir vieta, kur arī jūs garā varat aiziet satikt savus kritušos. Pašreizējos apstākļos, kad Brāļu kapi tiek kopti un rādīti tūristiem, ir pamats ticēt, ka Brāļu kapu mūžs ieies gadu simtos, ka tie vēl ilgi būs viens no grandiozākajiem pieminekļiem pasaulē un ilgi paudīs latviešu karavīru slavu, bet svētceļniekiem dos spēku ciešanās un pazemojumos un ticību Latvijas atdzimšanai.

P. Lukss

PĒC PIRMĀS KAUJAS 1915.G. 12./25.OKTOBRĪ

Visa diena, t. i., 12. okt. v. st., pagāja, apkārtni izlūkojot un sakarus nodibinot pa labi un pa kreisi. Vakarā ap plkst. 8.00 uz posteņu līnijas sākās apšaudīšanās ar vācu izlūkiem, kas bija sagūlušī aiz ceļa dambja, uz dienvidiem no Krāslavskiem. Garastāvoklis bija sasprindzināts, jo uz rīta pusi mēs gaidījām jaunu vācu uzbrukumu; tas tomēr nenotika, un nākošās dienas rītā, 13./26. okt., mēs kopā ar vairākām zemessargu rotām devāmies uzbrukumā uz Mangaļu mājām, kāda krievu kapteiņa Sazonova vadībā.

Savādi bija šie zemessargi - vecāki vīri ar garām bārdām un apbrūpoti ar turku kara laika Berdāna sistēmas šautenēm. Šo šauteņu lodes nebija ar niķeļa čaulu apvilktas, bet bija viscaur no svina, diezgan lielas un iegareni apaļas. Berdāna šautenēm patronu magazīnas nebija; tās bija lādējamas ar vienu patronu un tieši stobrā. Šāviens no tām skanēja pavisam savādāk, un pēc trokšņa vien varēja zināt, kur šauj zemessargi, kur mūsējie. Drīz vien pēc gājiena uzsākšanas zemessargu pusē sāka atskanēt reti šāvienu. Tā bija apšaudīšanās ar vācu priekšposteņiem. Te nu izrādījās, ka mūsu smieklī par zemessargiem, kurus mēs saucām par krustnešiem viņu krustveidīgās kokardes dēļ, nebija diez cik pamatoti, jo drīz vien mums pretī veda divus ievainotus vāciešus. Vienam no tiem krustnešu lode bija ķērusi papēdi un ne pa jokam, bet tā, ka visa pēda bija no-rauta kā ar lielgabala šāvienu.

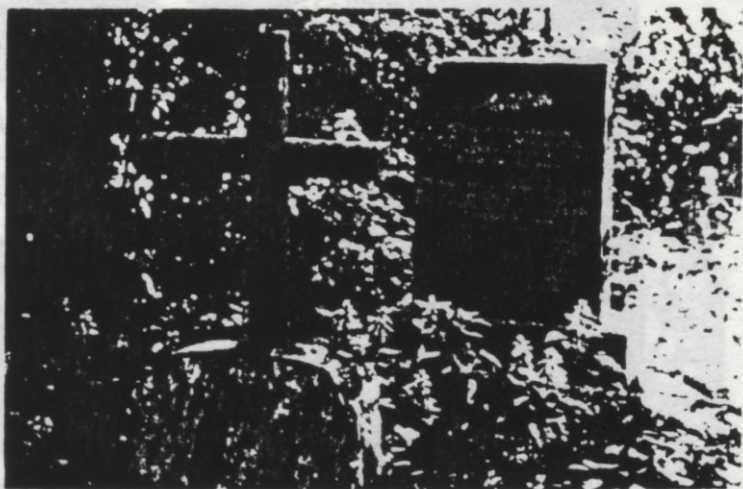
Vēl pēc neilga laika sasniedzām Mangaļu sētas ziemeļu mežmalu. Te jau sākās nopietna apšaudīšanās, kuŗas laikā noskaidrojās, ka vā-

ciešus, cik arī to būtu, mums pa dienu izdzīt nebūs pa spēkam, jeb, labāk sakot - neatmaksāsies. Vācieši jau bija paspējuši izrakt kaut kādus ierakumus un uzstādīt tanis ložmetējus. Mums, turpretim, ložmetēju nebija - tie atradās pie Būriņa Krastiņos. Skaidrs, ka uzbrukums dienas laikā būtu bijis saistīts ar sevišķi prāviem zaudējumiem. Bij jājautā, vai arī tad mēs spētu pieveikt divas vācu rotas. Tamdēļ nolēmām uzbrukumu atlikt līdz vakara tumsai. Nocietināšanas darbus vācieši visu laiku steidzīgi turpināja. Uznāca ārkārtīgi tumša un lietaina nakts. Vairākas dienas neizgulējušies, zēni, kur apsēdās, tur arī aizmiga. Sardzes nācās vai ik acumirkli pārbaudīt un modināt.

Varbūt tā ap 8.00 vakarā mūsu labā spārna postenis ziņoja, ka vācieši mūs apejot. Abi ar praporščiku Šnuku tūlīt ieradāmies pie postera, lai ziņojumu uz vietas pārbaudītu. Tiešām arī konstatējām, ka, skatoties uz gaišo debess mālu rietumu pusē, varēja skaidri saskatīt apm. 3-400 soļus tālāk meža līnijai pāri skrejošus stāvus. Tie varēja būt tikai vācieši. Isā laikā saskaitījām kādus desmit cilvēku stāvus. Vairs nevarēja šaubīties par to, ka vācieši ir sākuši mūs apiet. Mūsu pozīcija nebija laba tanī ziņā, ka apm. 100 un vairāk soļu tālu mūsu aizmugurē atradās izcirtums ar daudzām malkas grēdām. Pretinieks, tās izmantodams kā aizsegu, varēja sagādāt mums lielas nepatikšanas, apdraudot visu aizmuguri un atkāpšanās ceļu. Pēc isas apspriedes ar družinas priekšnieku nolēmām nekavējoši atiet uz Krāslavsku mājām. Starp citu, es personīgi baidījos par to, ka 3. rota vēl pavisam nebija sagatavota, lai uzņemtos nakts kauju ar norūdītu un piedzīvojumiem bagātu vācu vienību.

Uz rīta pusi atgriezāmies Krāslavsku mājās. Te, ļaudis pārkontrolējot, atradām, ka iztrūkst strēlnieks Gailis. Biju lielā nesaipā, kas ar vīpu gan noticies. Apšaudīšanās pēdējās stundās nebija, un vēl neilgi pirms atkāpšanās Gailis bija redzējis. Gaismai austot un visiem par prieku, pazudušais sveiks un vesels ieradās rotā. Kas tad bij atgadījies? Būdams drusku pieguris un arī liels gudrinieks, starp citu, nevēlēdamies iet izlūkos vai stāvēt postenī, Gailis pagājis kādus desmit soļus sāpš un jo slaidi nolicies zem kādas eglītes gulēt. Ja sāksies kauja, tad jau viņš pamodīsies un iepems atkal savu vietu ierakumos. Pēc ilgākas gulēšanas pamodies, savādu trokšņu un čalas iztraucēts. Ar lielu izbīli sirdī tad ieraudzījis, ka vācu kareivji ar elektriskām lampiņām pēti mūsu atstātos ierakumus. Gailis vai pamiris, to visu redzot, jo nezinājis vairs ko iesākt. Par laimi vācu kareivji drīz vien aizgājuši. Baidīdamies no vācu posteņiem, Gailis pa ceļu nav gājis, bet aplinkus, pa mežu vien iedams, laimīgi sasniedzis Krāslavskus un savu rotu.

14./27. oktobrī pārsaluši, slapji, negulējuši, galīgi noguruši un neēduši ieradāmies Krastiņos, no kuriens mūs aizsūtīja uz Dzilnu

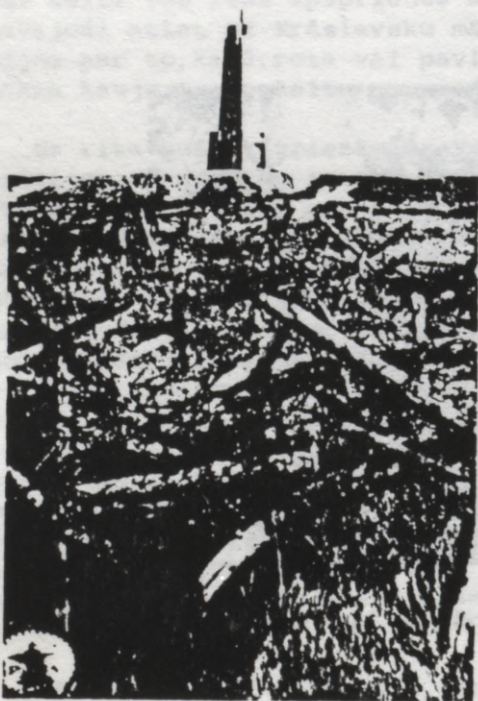
Kalnciema "Bētiņu" kapsētā 12 latv. strēlnieku un vienas strēlnieku mātes kaps.

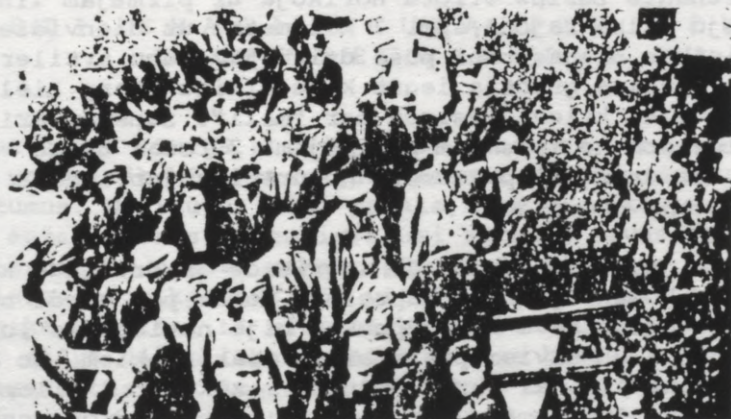
Tas pats 6. Tukuma latv. str. pulka 12 strēlnieku kaps tuvāk. Uz tā redzami strēlnieku vārdi.

Tagadējais strēlnieku brāļu kapu stāvoklis krievu okupētā Latvijā.

Legendārās strēlnieku cīņu vietas Nāves salas nocietinājumi priekšplānā. Tālāk redzams vēlāk uzceltais piemineklis kritušajiem strēlniekiem.

Vecie strēlnieki ar piederīgiem pulcējas ar meijām pušķotās liellaivās Daugavas malā pie Pils svētceļojumam uz Ložmetēju kalnu pie kritušajiem brālīem piemīņas vaiņagu nolikšanai no Veco strēlnieku biedrības un patriotiskajām organizācijām. Apm. 1935. g.

Kāds pulciņš veco strēlnieku ar tuviniekiem gājienā uz Ložmetēju kalnu pēc izkāpšanas krastā no liellaivām. Apm. 1935. g.

mājām atpūtā. Atpūta gan nekāda neiznāca, jo galvenā, kas nepieciešams rudens slapjdraņķi, pajumtes - tur nebija. Dienas tāpat kā naktis pavadījām mežā zem prieditēm. Katru dienu sapēmām siltas pusdienas un karstu ūdeni tējai. Kad tā pāris dienas bijām atpūtušies, virsleitnants Būripš 3.rotu norīkoja uz pirmajām līnijām vēlākā Ložmetēju kalna rajonā, apm. 7 kilometri uz dienvidiem no Dzilnām. Jau vairākas dienas tanī pusē dzirdējām vācu artilērijas šāvienus. Vāci, redzams, gribēja iegūt kāpu līniju starp Lielupi un Maztīreli, ko vēlāk krievi iesauca par "mēli". Sapēmām arī ziņu, ka 38.družina izsista no iepemtām pozīcijām. 3.rotai tagad vajadzēja doties ceļā, lai družinai palīdzētu noturēties, jeb, labākā gadījumā, atkarotu zaudētās pozīcijas.

Pa ceļam uz jaunajām pozīcijām iegriezās 38.družinas komandiera štābā. Družinu komandēja kāds kapteinis Nolde, pēc vārda spriežot, īsts vācietis. Nolde savu komandpunktu bija novietojis ļoti tālu no pirmās līnijas un saviem pāris simts apakšniekiem. No komandpunkta līdz uguns līnijai varēja būt ne mazāk par 2 kilometri. Kapteņa kungs, sevi nodomāju, var justies pilnīgi drošs ne tikai no flinšu lodēm, bet arī no lielgabala lādiņiem. Zem krietnas egles bija izrakta dziļa bedre. Jumta vietā bedri sedza liels brezents. Šinī bedrē tagad sēdēja mans tiešais priekšnieks, jo, būdams tikai praporščiks, es un 3.rota bijām tieši padoti družinas komandierim - kapteinim Noldem.

LOTI SMAGĀ KAUJA PIE VĒLĀKĀ
LOŽMETĒJU KALNA

Nonākot uguns līnijā, atradu, ka 38. družinas bārdainie veči, visi tā ap 40 un vairāk, bija paspējuši izrakt puslīdz dziļus un ciešamus ierakumus. Nezinu, uz kāda pamata, mums pienākot, iesākās diezgan sīva apšaudīšanās. Vācu ierakumi atradās savus 500 soļus tālāk uz dienvidiem, nākošā uzkalnīpā. Tuvāk pienācis, es gluži pārsteigts ieraudzīju, ka družinas vīriem bija pavisam savāda šaušanas tehnika. Šāvieni tā vien blīkšķēja, bet šāvēju acis mērķekli nevēroja. Galva dažam labam neatradās vis blakus vintenes laidei, bet gan apakš tās. Pa to laiku labā roka čakli rikojās ap atslēgu un mēlīti, un tik šauj, un tik šauj. Lodes, saprotams, gāja vairāk gaisā un ne uz pretinieka ierakumiem. Godam jāpiemin tomēr šīs rotas septiņu pēdu gaļais feldfebelis, kas ar resnu kūju rokā, lodes neievērodams, neliekdamies, neslēpdamies, staigāja gar ierakumu un uzturēja stingru kārtību rindās. Feldfebeļa acs uzreiz uzķēp vīru, kas šāvieni pēc šāviena laiž tieši gaisā, pats drošības labad galvu aiz uzbēruma rūpīgi slēpdams. "Blaukš"! noskan kūja uz nekrietnā šāvēja muguras. "Ak tu kuces bērns, vēro pretinieku, es tev saku, vēro pretinieku"! Desmit soļu tālāk atkal "blaukš" un atkal - "Ak tu kuces bērns..." Družīnu saturēja feldfebelis un ne kapteinis Nolde. Rotu novietojū aiz maza uzkalnīpa družinas labajā spārnā. Kamēr rota atpūtās, mēs ar prap. Šnuku pārstaigājām apkārtni, lai tuvāk iepazītos ar to. Pa to laiku vācu baterija, kā negribēdama un ar lielām laika atstarpēm, sāka sūtīt lādīpus uz mūsu un družinas novietni, kā arī uz tālāku aizmuguri.

Krievu armijas visā diezgan plašajā iecirknī atradās tikai viens izdilis lielgabals un tas pats tikai ar ļoti aprobežotu lādīpu skaitu. Lai nu parādītu, ka viņi ko var, krievu lielgabals arī vienreiz izšāva, pēc kam lādīpš kaut kur vācu aizmugurē izsprāga. Pēc ilgāka laika, kad mēs no kāda izcirsta uzkalnīpa vērojām Tīreļa purvu austrumos un Lielupes līdzenumu vakaros, krievu lielgabals atkal nokrācās. Pēc maza brītiņa kaut kas špākdams, melns kā vārna, nāca taisni virsū un netālu no mums nokrita, bet nesprāga. Pēc neilga laika atkal izdzirdam savādu troksni gaisā, bet šoreiz krievu šautā granāta nokrita taisni družinas ierakumos un sprāga. Pēc tam visi krievu lādīpi sāka krist mūsu pašu ierakumos. Zaudējumu laimīgā kārtā tomēr nebija. Steidzīgi zvanījām uz štābu par notiekošo. Šaušana apstājās.

Vācieši toreiz šava ar sprāgstošām lodēm, kādu krieviem nebija. Atsitoties pret kaut ko, sprāgstošās lodes eksplodēja ar asu troksni, izdodamas pie tam mazu, zilganu uguntiņu. Apgaismošanās un signāla raķetes jau toreiz vācu rīcībā bija neaprobežotā daudzumā. Krieviem to vēl nebija, kamdēļ jau raķetes apgaismojums vien krievus nakts laikā ļoti uztrauca.

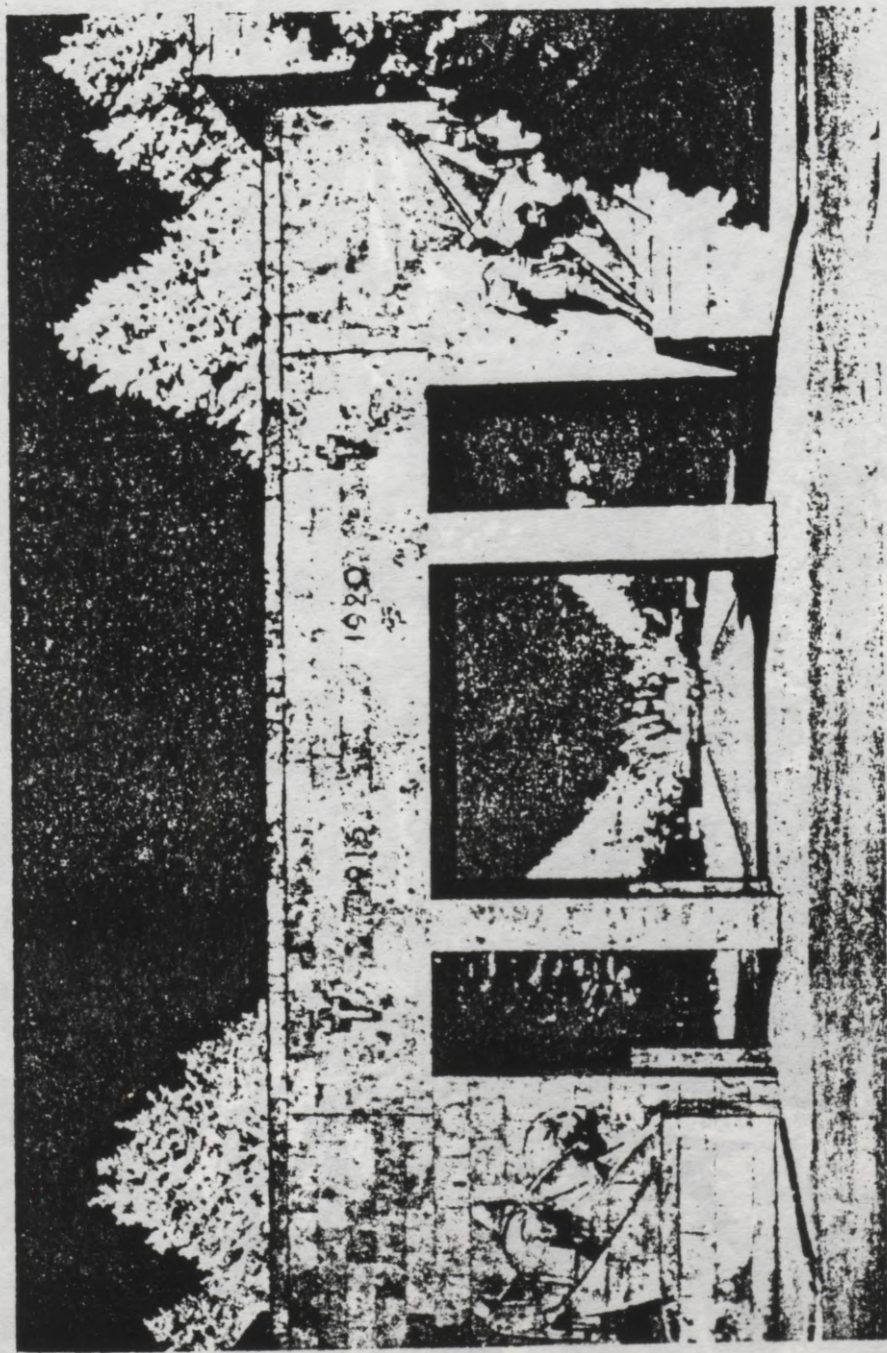
Kad bijām norīkojušies dražinas labajā spārnā uz smilšainajiem pauguriem, sākām iepazīties ar apkārtni. Izsūtīju izlūkus sakaru nodibināšanai ar 22., 23. un 24. Daugavgrīvas latviešu zemessargu rotām. Pēdējās atradās varbūt pat 2 km no mums aiz purvaina, bieziem krūmiem apauguša līdzenuma, uz Lielupes pusi. Tātad tanī brīdī visapdraudētāko frontes rajonu aizstāvēja gandrīz latvieši vien. Vakaram uznākot, kā vāci, tā arī mūsējie, tumsā nervozēdami, brīžam bez iemesla atklāja uguni, jo parasti sargkareivim, postenī stāvot un ilgu laiku koncentrēti klausoties un raugoties tumsā, arvien sāk rādīties kaut kas aizdomīgs. Tas izskaidrojams ar to, ka tumsā, redzi pārpūlējot, priekšmeti acu priekšā sāk lēkāt un kustēt. Vēlākajās nakts kaujās to bieži pieredzējām. Kāds celms, stumbrs vai eglīte piepeši šķita kustamies.

Nakts no 18. uz 19. okt. v. st., rudens lietum nemitīgi sijājot, pagāja salīdzinot mierīgi. Uz rīta pusi izsūtīju no brīvprātīgiem sastādītu mazu izlūku komandu, lai izdibinātu pieejas vācu pozīcijām. Pēc kādas pusstundas priekšā uzliesmoja nikna apšaudīšanās, un drīz arī mūsu izlūki ieradās atpakaļ. Bija sagādījies tā, ka mūsu izlūki, iedami uz vācu pozīciju pusi, bija uz taciņas satikušies ar tādu pašu vācu izlūku komandu, kas, domājams, savukārt bija nākusi izlūkot, ko mēs darām.

Vācieši atšaudīdamies bija steidzīgi atkāpušies. Mūsu pusē ne kritušu, ne ievainotu nebija; vai tādi bija vācu pusē, nevarēja zināt. 19. okt. v. st. man paziņoja, lai sagatavojamies uzbrukumam vācu pozīcijām. (P. Dardžāna piezīme: Par datumu pareizību nevaru galvot. Var jau būt, ka mēs jau 17. okt. ieradāmies šinīs pozīcijās, un nevis 18. okt. v. st.. Pareizu laiku varētu izzināt tikai no lauka ziņojumu grāmatīpām. Bet tās laikam gan ir gājušas zudumā.) Vieta, kur uzbrukumam vajadzēja notikt, atradās uz kāpu rindām, kas stiepās kādi 6 kilometri garumā, starp Babītes ezeru, Lielupes plašajiem klāņiem un zālājiem no vienas puses un Maztīreļa purvu no otras puses. Vieta bija taisni tā pati, kur vēlāk Ziemas svētku un Janvāra kauju laikā atradās visas pozīcijas atslēga, tā sauca mais Ložmetēju kalns. Vācieši šo pozīciju bija ļoti labi izvēlējušies, jo pieejas pozīcijai no Maztīreļa puses bija pārredzamas lielā tūlumā un smilšu kāpas stāvu pacēlās pašā purva malā. No rietumiem pozīciju ieslēdza ūdepains, purvainš klajums, ar šur tur izsvaidītiem biezu priedišu un kārkļu puduļiem, vai arī atsevišķiem priedulājiem. Vācu ierakumi atradās pašā kāpu pakājē, pie kam

BRĀĻU KAPI RĪGĀ

IEEJAS VĀRTI BRĀĻU KĀPOS

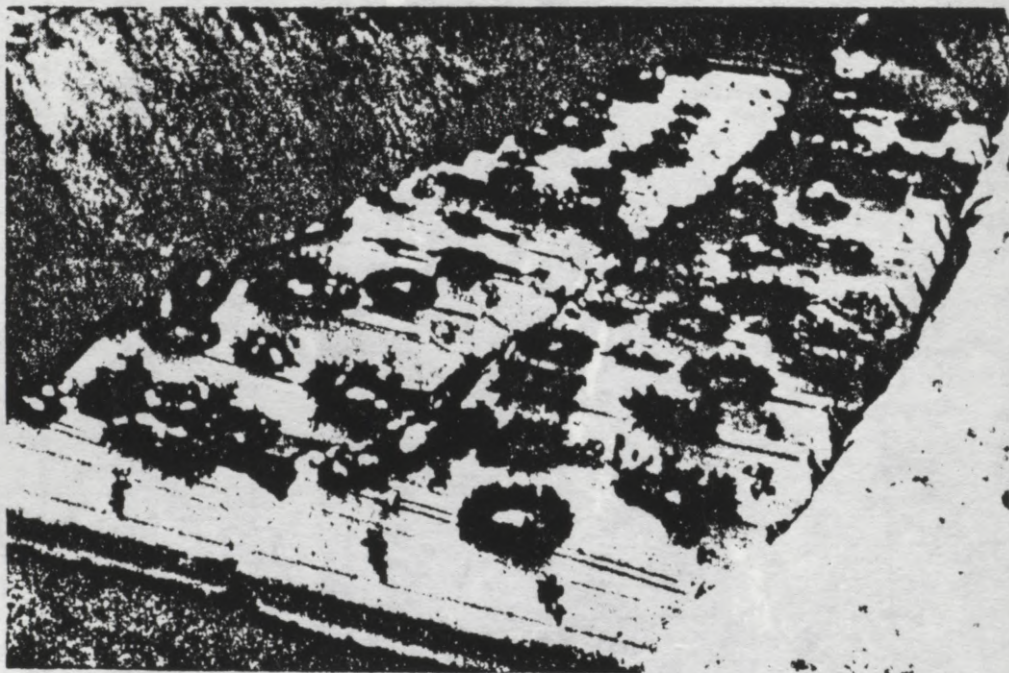

MĀTE LATVIJA AR KRITUŠAJIEM DĒLIEM

SVETĀ UGUNS

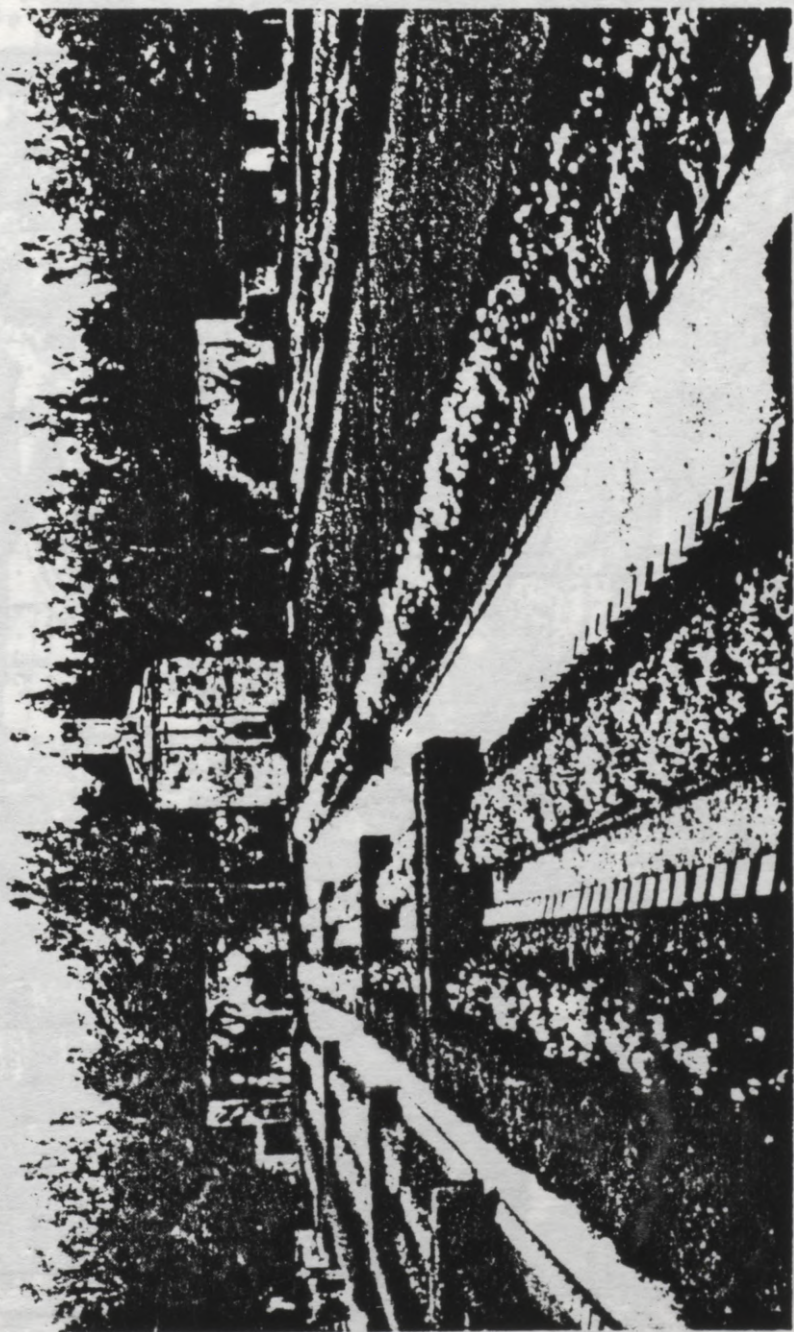

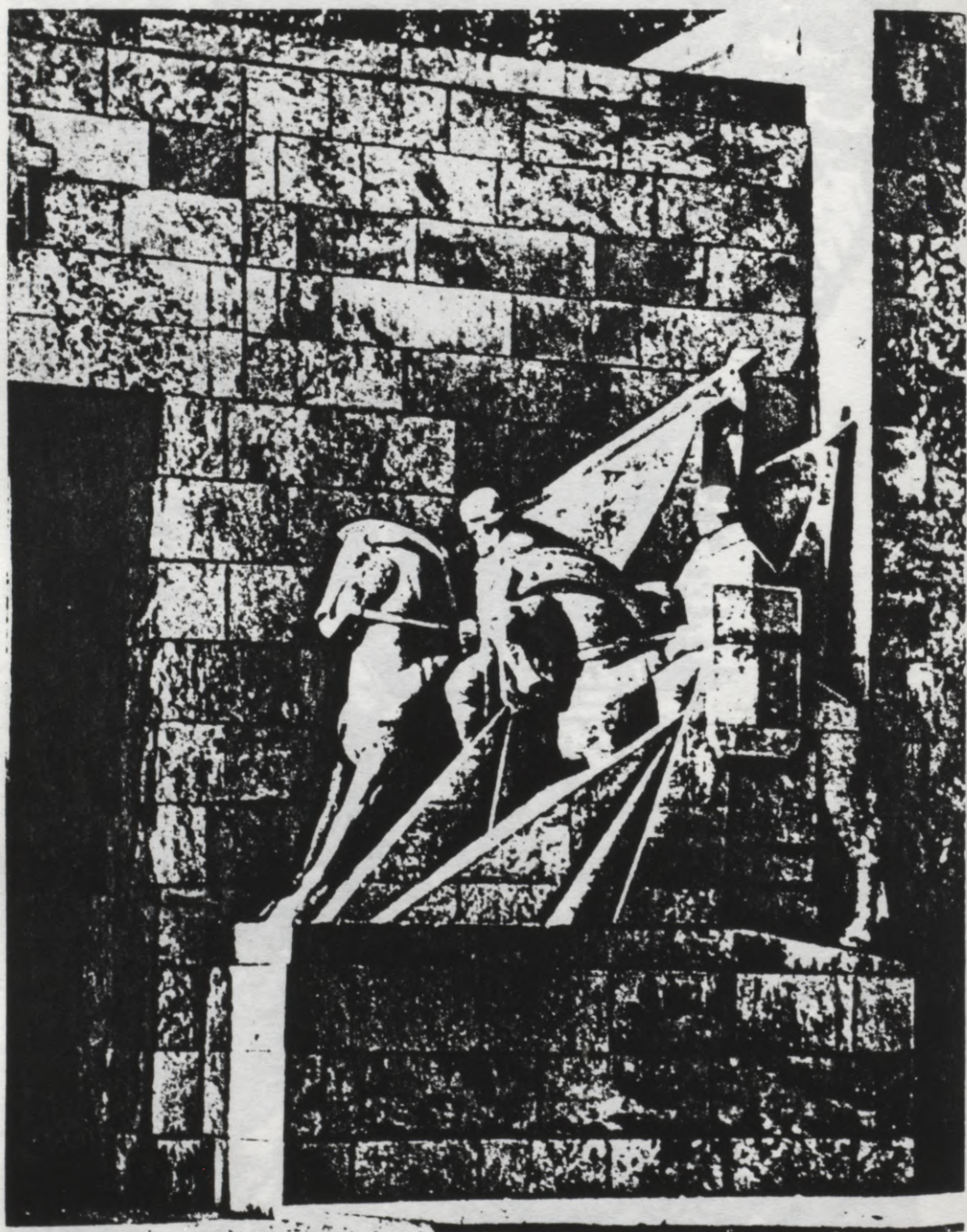
Latviešu strēlnieku kapi pirms aizberšanas 1916. g.

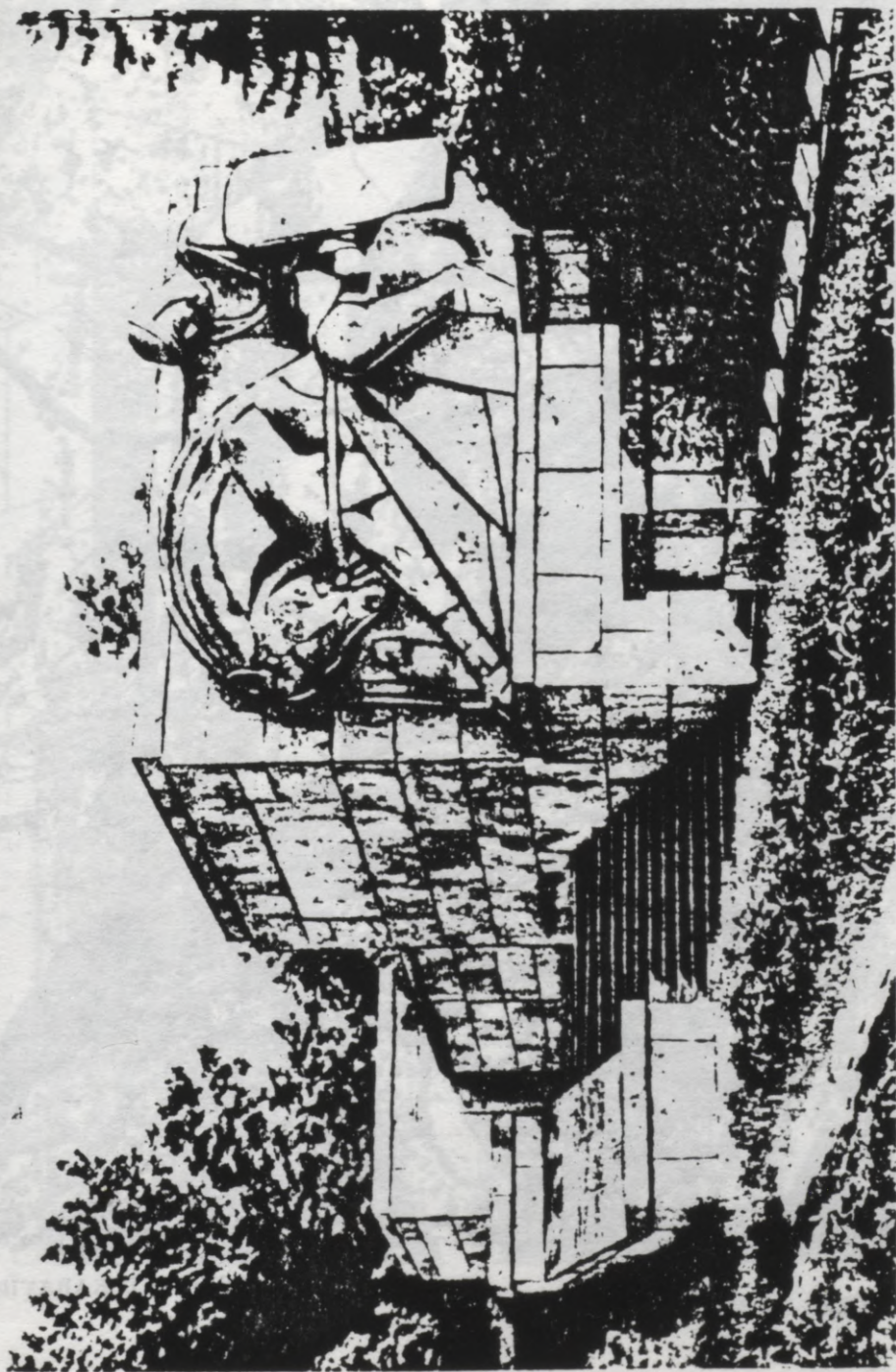
Pirmo kritušo strēlnieku kapu kopīgas Brāļu kapos 1915. g.

KAPU LAUKS. Krišu rindas ar plaksnēm.

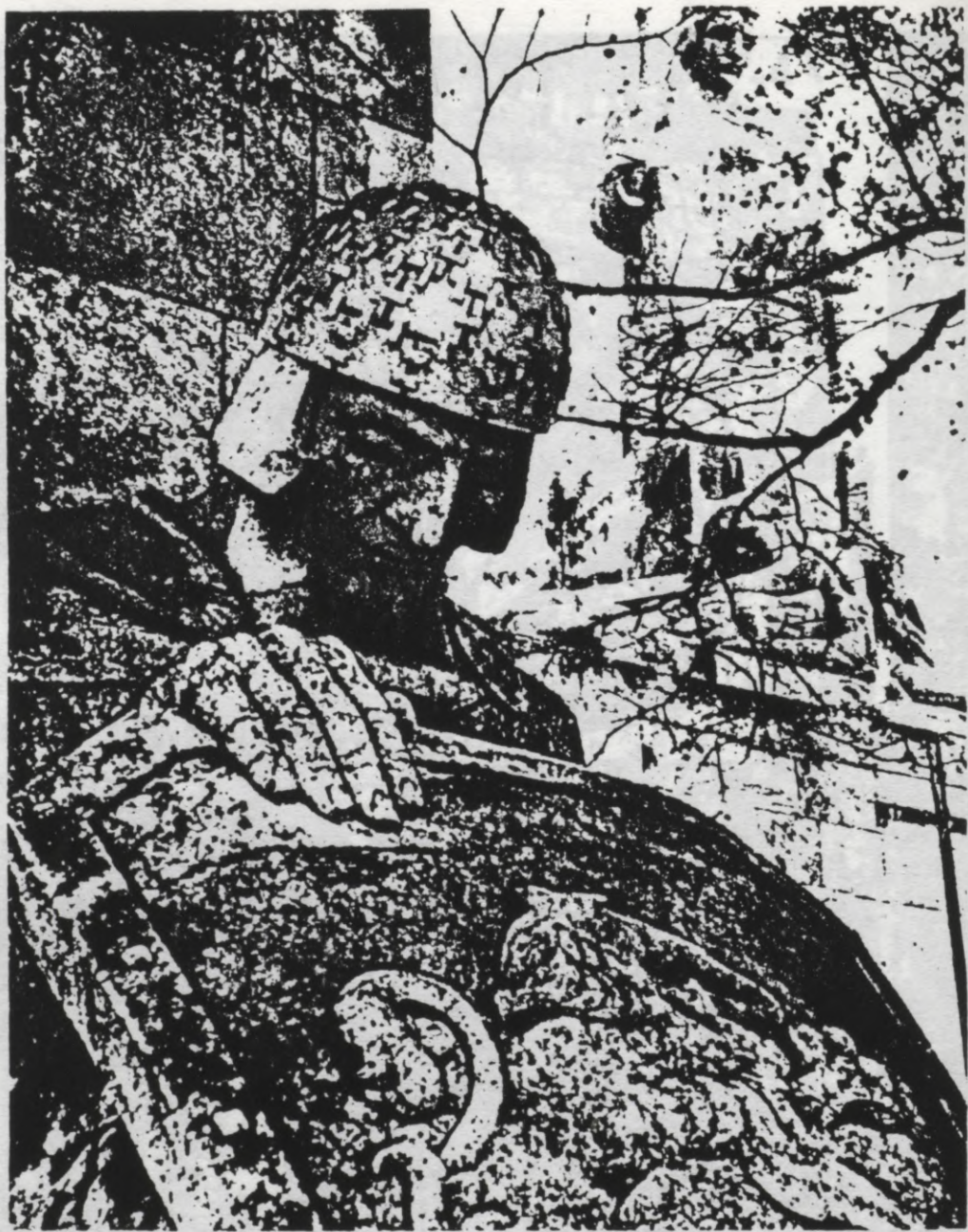

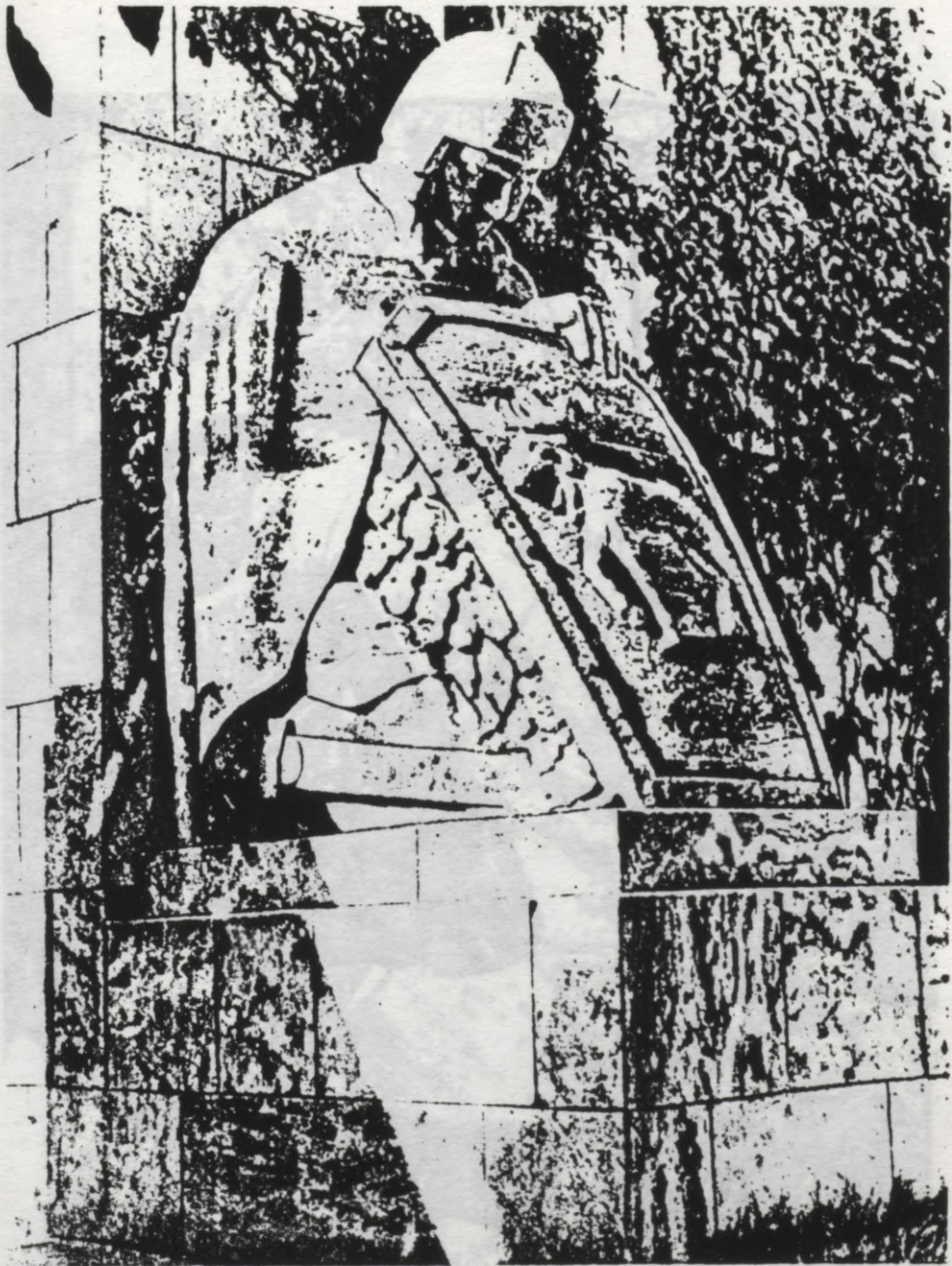
JĀTNIĒKU GRUPA VĀRTU LABAJĀ PUSĒ

MIRSTOŠAIS JĀTNIĒKS

KURZEMES SENČU KARAVĪRS

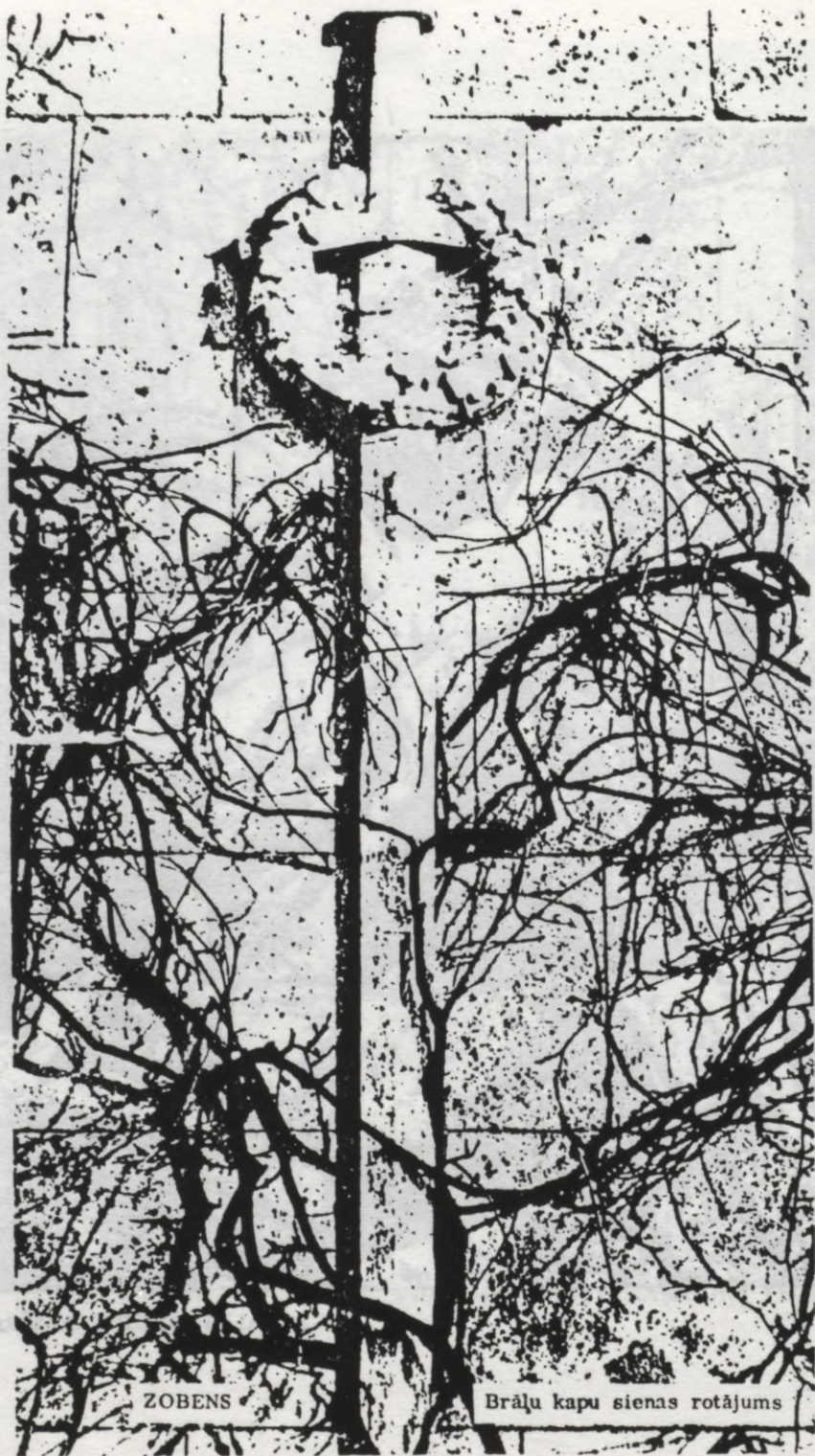
ZEMGALES SENČU KARAVĪRS

VIDZEMES SENČU KARAVĪRS (ziemā)

LATGALES SENČU KARAVĪRS

ZOBENS

Brāļu kapu sienas rotājums

19. februārī, arī atdusas paša būvētāja svētnīca – Brāļu kapos.

Pa kreisi:

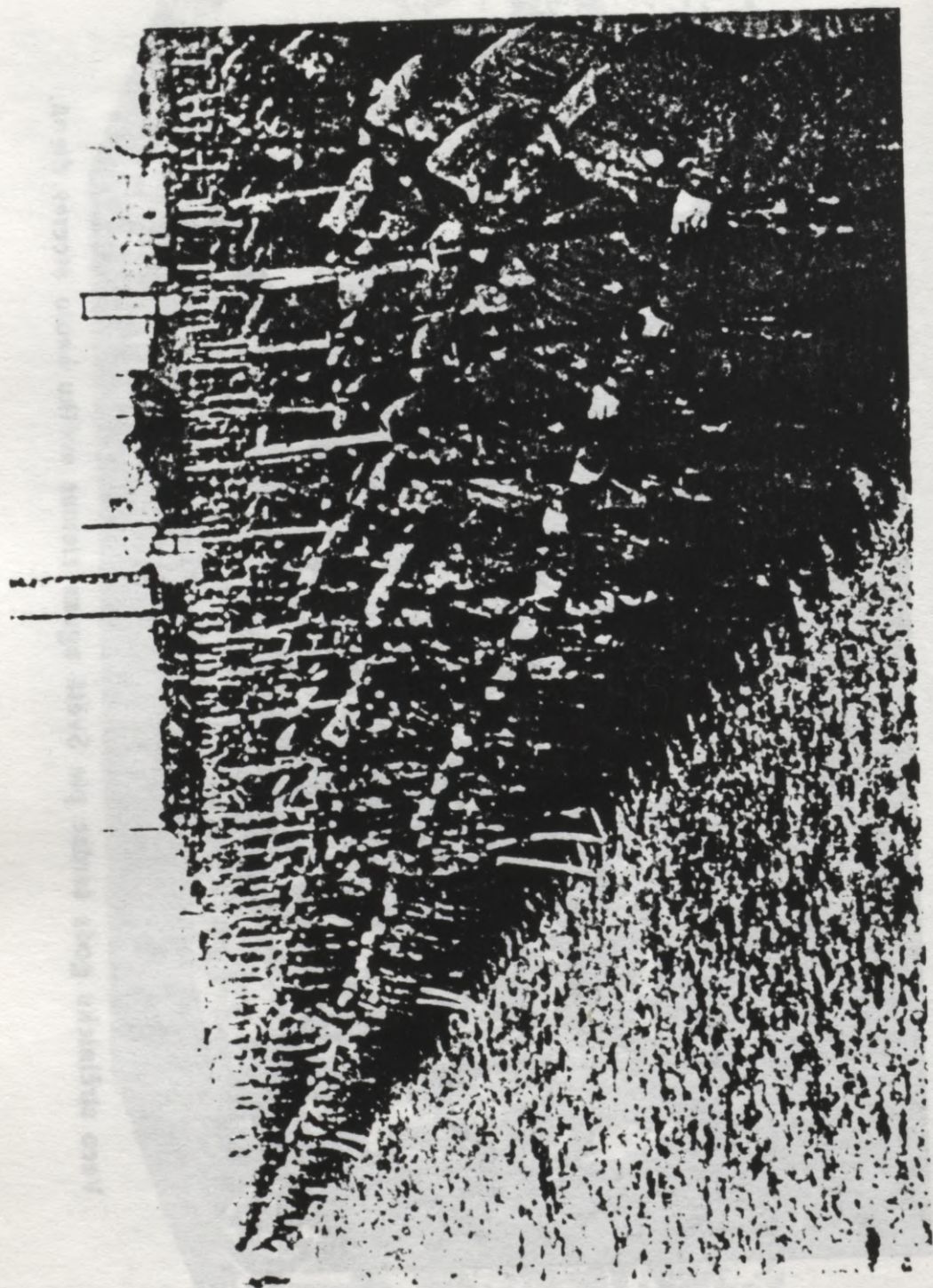
Brāļu kapu autors tēlnieks K. Zāle (pa kreisi). Vidū Rīgas pilsētas dārzu dir. A. Zeidaks, Labā pusē arch. A. Birzenieks.

Rīgas «Brāļu Kapu» uzkopšana 1916. gada rudenī, ko izdara paši latviešu strēlnieki,

Veco strēlnieku goda sardze pie Svētā nguns ziemas svētku kauju atceras dienā.

kāpas bija apaugušas biezām kārķļu, bērzu un priedīšu jaunaudzēm. Uz kāpas atradās izcirtums ar sakrautiem lieliem malkas un blūķu strēķiem. Starp tiem arī vāci bija ierīkojuši savus ierakumus. Kreisajā spārnā attālums starp vācu un krievu līnijām varēja būt 1/4-1/2 versti, bet labajā spārnā, kur stāvēja mana rota, attālums varēja būt pat versti un pat vairāk liels. Kreisajā družinas iepemtā spārna pieejas vācu pozīcijām bija ērtākas un labākas; pretim manai rotai viss plašums toreiz atradās zem rudens ūdeņiem. Kārķli bija tik biezi, ka tikai pa atsevišķām tacipām varēja tikt uz priekšu. Vispārējās pozīcijas kreiso spārnu varēja uzskatīt gandrīz par pilnīgi drošu, jo tur izplētās ar ūdeni pārklātais, labi un tālu pārrēdzamais Maztīreļa purva klajums. Labajā spārnā lieta turpretī bija citāda. Līdz nākošām krievu pozīcijām pārtraukums mūsu kaujas līnijā bija varbūt pat 2 kilometri liels. Tamdēļ sakaru uzturēšana ar Daugavgrīvas zemessargu rotām uz Lielupes pusi bija sevišķi grūta. Par savu labo spārnu man visu laiku bija lielas rūpes, jo tas karājās gaisā un te varēja katru brīdi sagaidīt pārsteigumus. Izlietodami priedēm apaugušos paugurus, vāci varēja mūs viegli apiet.

Pirmo uzbrukumu vāciem uzsākām, labi neatminos un nevaru par pareizību galvot, vai nu 18., vai 19. okt. v. st., pēcpusdienā. Kad 3. rota bija nogājusi, caur biežokni lauzdamās, pusceļu starp vācu un krievu pozīcijām, iedegās stipra apšaudīšanās. Te mēs tūlīt konstatējām, ka vācu pozīcijās uzstādīti kādi trīs ložmetēji. Mums viņu, diemžēl, nebija neviena. Virsleitn. Būriņš pie otrās rotas turēja, jādodomā, tikai savas drošības labad divus ložmetējus, 7 verstis tālā aizmugurē. Ložmetēji deva vāciem lielas priekšrocības un pārspēku. Bez tam vācus nekavējoši sāka atbalstīt netālu pievestā vieglā artilērija, apmētādama mūs gan granātām, gan šrapneliem. Viss tas tomēr nebūtu bijis nekas. Vāciešu stiprā ložmetēju un šautepu uguns nespēja mums nodarīt gandrīz nekādus zaudējumus, jo mēs atrādāmies biezo kārķļu un meža audžu aizsardzībā. Visas vācu lodes sīca mums pāri galvām, mums neķerdamas. Šrapnelus un granātas ienaidnieks mētāja šur un tur tukšumā, un tās plīsa vai nu tālu aizmugurē, vai sāpus. Vāciešiem vēl trūka pareizās korrigēšanas. Neļaimi mums atnesa mūsu pašu kaimiņi pa kreisi, 38. družinas rota. Kad apšaudīšanās kādu pusstundu bija turpinājusies un mēs, izmantodami apklusuma brīžus, bijām krietni pietuvojušies vācu pozīcijai, družina kreisajā pusē neizturēja vācu ložmetēja uguni un laidās atpakaļ savos ierakumos. Tamdēļ piepeši es konstatēju, ka krievu pusē iestāties nelabs klusums un mēs, kārķļu biežokni gandrīz jau turpat pie vācu līnijas, esam palikuši vieni. Vāci tagad sāka koncentrēt visu uguni tikai pret latviešiem. Tā kā krievi atkāpdamies bija atslogojuši vācu labo spārnu, tad tie sāka mūs apšaudīt ne tikai no priekšas vien, bet arī no kreisās puses. Bijām iekļuvuši it kā krustugunis. Kādu laiciņu vēl atšaudījāmies, un tad, nezinādami, kas ar krieviem noticis, pamazām, vācu ložu lietus pavadī-

ti, atvilkāmies atpakaļ. Nopriecājāmies, kad konstatējām, ka lieli zaudējumi rotai nebija radušies, izņemot pāris strēlnieku, kas bija šrapneļu ievainoti. Bijām stipri sašutuši par krievu nodevīgo un glāvo izturēšanos.

Nebija tomēr ilgi jāgaida, kad saņēmām atkal pavēli atkārtot uzbrukumu tādā pašā veidā. Pa to laiku jau bija pienācis vakars, kamdēļ uzbrukums notika naktī. Stingri piekodināju dražinas feldfebelim, lai nekādā ziņā nepamet mūs atkal vienus un izrikoju 3. rotu jaunam uzbrukumam. Lai gan jau divi dienas nebijām ēduši un bijām slapji un galīgi pārsaluši, saimniecības vīri bija baidījušies sūtīt katlu ar siltu ēdienu tik tuvu pie uguns līnijas. Visu laiku gan lija lietūs, gan birdināja. sniegs, tomēr noskumuši nebijām un cerējām, ka, izsītot vāciešus no kāpas, tiksīm sausākās un ērtākās pozīcijās.

Agrākā kārtībā devāmies par jaunu uzbrukumā. Vācieši visu laiku stipri nervozēja un nemitīgi laida gaisā raķetes, tālu apgaismodami apkārtni fantastiskā, trīcošā gaismā. Pēc lūztošo zaru trokšņa vāci mūsu tuvošanos pamanīja un atklāja visā frontē nepārtrauktu šautepu un ložmetēju uguni. Šis uzbrukums tāpat kā iepriekšējais līdz šim brīdim vēl zaudējumus nerādīja. Ātri nokļuvām vāciešu iepemtās kāpas pakājē, bet tiklīdz tas bija noticis, tad arī krievu dražinas pusē apšaudīšanās izbeidzās. Tā atkal bija atkāpusies. Pie mums, turpretim, uguns vairāk un vairāk iedegās. Zinājām, ka krievi mūs atkal pametuši. Šoreiz tomēr nolēmām neatkāpties arī tādā gadījumā. Kad tā kādu pusstundu bijām turējušies, vācieši, redzēdami, ka mūs prom vairs nedabūs, savukārt uzsāka uzbrukumu mūsu labajā spārnā. Sanācām tik tuvu kopā, ka vācu raķetes degdamas krita uz mūsu mugurām. Stāvoklis sāka kļūt diezgan nepatīkams, jo sazināties savā starpā un manevrēt ārkārtīgi biezo kārklū un nakts tumsas dēļ nekādi nebija iespējams. Padot signālu par virzienu vai nu uz priekšu, vai atpakaļ arī nebija iespējams. 3. rota, sagūlusies purva sniegainā ūdenī, ar šautepu uguni vien tikko spēja aturēt vācu virzišanos uz priekšu. Nezin, kā viss tas būtu beidzies, ja šoreiz mūs nebūtu paglābusi krievu Lielupes flotilijas artilērija, kas atradās pie Slokas un, domājams, redzējama nepārtraukto raķešu ugunošanu un stipro apšaudīšanos, atklāja uguni vācu raķešu virzienā. Šāvieni bija tik labi mērķēti, ka krita taisni vācu ķēdei gareniski pāri. Jādomā, ka rezultāti bija stipri nopietni, jo vācu ķēde drīz vien aplusa un atkāpās. Mūsējie, izlietodami laimīgo apstākli, lida no ūdens peļķēm laukā un steidzās atpakaļ, jo bija skaidrs, ka, krievu pamesti, mēs vācu pārspēkam neko padarīt nevarām.

Vācieši šāva ar sprāgstošām lodēm. Šis lodes atstāja nepatīkamu iespaidu meža kaujās, kā tikko aprakstītā, jo lode, atsizdamās pat pret niecīgāko zariņu, jau eksplodēja ar nepatīkamu, asu trok-

sni, kas savā stiprumā bieži līdzinājās istam šāvienam. Tamdēļ bija grūti izšķirt, vai tas bijis šāviens, vai tikai lodes sprādziens. Daudzreiz izklausījās tā, ka tiek šauts ir aizmugurē, ir priekšā, ir flangos. Tas, saprotams, uz nepiedzīvojuša kareivja psiholoģiju varēja atstāt demoralizējošu iespaidu. Pie tam šīs lodes sprāgdama radīja zil-zaļganu liesmiņu. Stipras apšaudīšanās laikā, arī tonakt, par kuŗu patlaban stāstu, brīžiem visi krūmi laistījās mazās liesmiņās. Sprāgstošās lodes ievainojums ir briesmīgs, jo lode neurbjas vis miesai vai kaulam cauri, bet sprāgdama izrauj miesu vai kaulu ar gabalu. Tamdēļ ar sprāgstošām lodēm sašautos locekļus arvien nācās amputēt.

Slapji no galvas līdz kājām, dubļiem notašķīti, tādi mēs atkal saradāmies izejas punktā. Ar to tomēr mūsu pārbaudījumu serija nebeidzās. Ja pareizi atminos, vēl divi reizes pulkvedis Pavliščevs tanī naktī pavēlēja iet uzbrukumā. Kaut kā jau pavēles vajadzēja pildīt, lai gan krieviņi, kā parasts, arvien aizbēga. Mēs vēl bijām par zaļiem, lai uzdrošinātos kādu pavēli neizpildīt. Kādu brīdi man pat iešāvās doma, ka varbūt viss tas tiek darīts ar nolūku, lai latviešus izprovocētu uz atteikšanos iet uzbrukumā. Tagad, pēc ilgjiem gadiem visu pārdomājot, esmu pārliecināts, ka krieviem tāds nodoms bija. Te būtu varējies palīdzēt tikai bataljona komandieris Bangerskis. Bet tas visu laiku atradās Rīgā.

Krievu nodevīgā bēgšana no kaujas lauka mūs, latviešus, ārkārtīgi kaitināja. Te tad arī pirmo reizi mūsos radās tā lielā krievu kareivju nicināšana no latviešu strēlnieku puses, kas vēlāk tik spilgti izpaudās ne tikai Rīgas frontes kaujās, bet arī visas Krievijas revolūcijas kaujās pašā Krievijā. Vēlākie rūgtie mūsu piedzīvojumi liecināja, ka arī Krievijas armijas regulārie pulki, ieslavētos sibiriešus ieskaitot, nebija ne par matu labāki par te aprakstīto 38. družinu.

Uz rīta pusi mani zēni bija palikuši, kā saka, gluži bez elpās. Ne jau zaudējumu dēļ. Ievainoti pagaidām bija tikai nedaudzi. Bet lielā staigāšana, ledainā ūdenī gulēšana, sals un bezmiegs prasīja savu tiesu. No rīta 20. okt. v. st. pienāca telefonogramma, ka esot pienākusi papildus artilerija un ka esot paredzams jauns uzbrukums dienas laikā.

Apsvēris visus par un pret un apskatījis savus zēnus, no kuŗiem dažs labs vairs tikai kūkoja vien, uzrakstīju virsleitn. Būriņam plašu ziņojumu par krievu izturēšanos un ka 3. rota būtu nomaināma ar 2., kas ir tik ilgi pūtināta, ir izgulējusies un paēdināta. Miera

laika virsnieks, virsleitn. Būriņš uz manu ziņojumu pat neatbildēja, bet ap plkst. 10.00 atsūtīja jau no pulkv. Pavliščeva saņemtās uzbrukuma pavēles pastiprinājumu no savas, t. i., virsleitn. Būriņa, puses. Nekas cits neatlika, kā pavēli izpildīt un sagatavoties uzbrukumam. Ka krievi mūs atkal pametīs likteņa varā un pie pirmā šāviena no vācu puses aizbēgs, to jau iepriekš zināju. Pirms uzbrukuma, lai kaut kā apmierinātu vispārēju izsalkumu, strēlniekiem liku brālīgi savā starpā sadalīt maizi, kas nedaudziem vēl bija somās uzglabājusies. Visiem jau neiznāca, bet vairāk izsalkušiem pa druskai tika.

Viens no pazīstamajiem strēlnieku komandieriem vietā un nevietā ir propagandējis ideju, ka strēlniekus nevajadzējis formēt lielās vienībās, kā brigādēs un pulkos, bet tos izkaisīt pa krievu divīzijām kā izlūku un tamlīdzīgas vienības. Manas 3. rotas aprakstītie likteņi pierāda, cik naīvs un tuvredzīgs ir šī augstā strēlnieku virsnieka ieteikums. Tā realizēšana jau pašā sākumā nozīmēja latviešu strēlnieku ne tikai iznīcināšanu, bet to galīgu degradēšanu un nodošanu visstulbāko krievu virsnieku patvaļai.

Naktī no 19. uz 20. oktobri v. st. uzkrīta krietna kārtīga sniega, kas pēc tam sāka atkal kust. Iestājās kaulus drebinošs slapjdrāķis.

IEVAINOŠANA

Piedzīvojumu saniknots, nolēmu šoreiz uzbrukumā doties atsevišķi no družinas. Izsūtīju izlūkus, lai izpēta pieejas vācu pozīcijām no viņu kreisā spārna, t. i., no Lielupes puses. Izrādījās, ka apm. 3-400 soļus no vācu kreisā spārna atradās jaunpriežu mežs. Meža austrumu pusē gāja grāvis ziemeļu-dienvidu virzienā. Šinī grāvī tad, vāciešiem nemanot, izvērtu rotu uzbrukumam. Vācu pozīcijas atradās uz mežainas kāpas, alkšņu, bērzu un kadiķu audzē. Mūsu priekšā plētās apm. 3-400 soļu plata sūnaina pļava. Noteiktā brīdī, pēc pulksteņa, strēlnieki izlēca no grāvja un brašā soli devās uz priekšu. Vācieši tikai pēc kāda brītiņa mūs pamanīja un iesāka apšaudīt, kas drīz vien pārvērtās nepārtrauktā šāvieni šalkoņā.

Palaidis ķēdi gaļām, devos uz labo spārnu, kas bija rotas apdraudētākā vieta. Biju jau pļavas vidū, kad iesāka šaut vācu ložmetējs. Strēlnieku ķēde skriešus pazuda bērziņos pļavas otrā pusē. Vēlāk uzzināju, ka laimīgā kārtā ķēdes priekšā gadījies grāvis, kurā tie sagūluši, neciešot no ložmetēju uguns. Mani ložu krusa pārsteidza uz maza uzkalniņa klajas pļavas vidū un es nogūlos kāda paeģlīša - bērziņa aizsegā. Uguns kļuva arvien stiprāka. Sprāgstošās lodes,

atsizdamās pret zariem, sprāga ar dzēlīgu, sausu plikšķi. Atsevišķi šāvieni beidzot vairs nebij sadzirdami, bet tikai nepārtraukta sa-
nēšana, kaut kas līdzīgs ūdens krituma špāksšanai. Jādāmā, ka šinī
brīdī es biju vācu ložmetējniekam vislabāk saredzamais mērķis.
Tas klabināja kaut kur man tieši iepretim. Viena lode jau noskrē-
ja gar pašu ausi, to apsvilinādama, otra tai sekoja virs galvas, tre-
šā iecirtās bērziņā, vēl cita nocirta zariņu, kas nokrita manu acu
priekšā, aizsegdams apkārtni. Skaidri sajutu, ka ik mirkli man pāri
un apkārt līst ložu lietus.

Tikko gribēju jau rāpties no uzkalnīpa nost, kad sapēmu milzīgu
belzienu pa kreisās kājas stilbu, it kā tam būtu uzkritis kāds
smags balķis. Zaļas dzirksteles pastiepās gar acīm un visa mugura
notirpa. Uz brīdi tā kā apmulsu, bet tad skaidri sāku apzināties,
ka esmu ievainots. Gulēju mierīgi nepatīkamās gaidās, ka kuŗu katru
brīdi var ķert vēl kāda cita lode, jo ložu lietus lija man apkārt
nepārtraukti. Te piepeši ložmetējs apklusā, jādāmā, lai ieliktu jau-
nu lentu. Ātri apmetos un skatiem meklēju drošāku vietu. Netālu
ieraudzīju kādu akmens dobi. Uz rokām aizvilkos un iegūlos tanī.
Gulēju un domāju, ko darīt tālāk. Aiziet nevarēju, jo kāja neklau-
sīja. Vilkties uz rokām pa ūdeņaino pļavu, zināju, nespēšu. Tamdēļ
gulēju un skatījos debesis. Pēc kāda laika no aizmugures skrēja
gaŗām ziņnesis. Tas mani ieraudzījis, pieskrēja un sniedza ziņoju-
mu, esot no štāba. Es atplēsu un izlasīju. Bija uzdots paziņot par
uzbrukuma gaitu. Uzdevu ziņnesim doties uz ķēdi un tur paziņot, ka
esmu ievainots, lai manā vietā paliek praporščiks Šnuka, un lai iz-
rīko sanitārus, kas mani aizvāktu. Pēc kāda laiciņa ieradās sani-
tāri un mani nesa uz aizmuguri, ložu un šrapneļu pavadīti. Kad no-
nācām drošākā vietā, manu zābaku, kas bija pilns asiņu, pārgrieza un
kāju pārsēja. Ievainojums izrādījās diezgan nopietns, jo vēlāk rent-
gena uzņēmumā ārsti bija saskaitījuši, ka lode stilba kaulu bija
satriekusi 11 gabalos.

Pēc tam sanitāri mani aiznesa uz vēl tālāku aizmuguri, kur ie-
vainotos jau gaidīja zemnieka pajūgs. No asiņu zaudēšanas mani
pārpēma tāds aukstuma drudzis un es salu un drebēju tā, ka "zobs
uz zoba netrāpīja". Kā piedevā visam iepriekšējam, tālākie 8 kilo-
metri pāri koku saknēm un grambām, zemnieku mēsli ratos braucot,
mani vēl briesmīgi izlauzīja un izkratīja. Biju ļoti laimīgs, kad
beidzot nonācu bataljona ārsta Dr. Kundziņa rokās. Tas atjaunoja
pārsējumu, pacienāja ar karstu tēju un sanitārā automobiļa ērtībās
nosūtīja uz divīzijas lazareti.

Pa ceļam, noguruma pārvarēts, biju aizmidzis un atmodos tikai uz
operācijas galda. Vēl tanī pašā vakarā mani noveda uz Rīgu un ie-
vietoja sanitārā vilcienā, kas devās uz Pēterpili.

Pēc ilgjiem gadiem ar mierīgu prātu vērtējot šo ļoti grūto trešās rotas kauju, var nākt pie daudziem pamācošiem slēdzieniem: Vispirms, es varu tagad tikai pabrīnēties, ka pēc tik daudziem atkārtotiem uzbrukumiem, pastāvīgi atrodoties zem flinšu, ložmetēju un artilērijas uguns, rota zaudēja tikai 6 bez vēsts pazudušus un 18 ievainotos. 6 bez vēsts pazudušie gan jāpieskaita kritušiem. Nakts tumsā tie klusi aizmiga, lodes ķerti, kādā purva kārklu krūmā, vai pie kāda ūdens apņemta ciņa. Viss tas pierāda, kāds varens aizsargs kaņotājam ir nakts tumsa.

Trešās rotas komandieris visu kaujas laiku ir atradies ļoti neapskaužamā stāvoklī. Būdams viszemākā virsnieka, t. i., praporščika pakāpē, viņš operatīvi bija tieši padots tādām dražinās kapteiniem, kas, personiskas drošības labad, atzina par vajadzīgu atrasties apm. 2 kilometrus no savas daļas un no uguns līnijas. Kapteinis Nolde tikai automātiski pārdeva mums tās pavēles, ko viņš sapēma no palkavnieka Pavliščeva ar štābu kaut kur Rīgas Jūrmalā.

Tuvākais dabiskais, Daugavgrīvas bataljonam piederīgais priekšnieks, bija otras rotas komandieris, virsleitnants Būriņš, kas atradās 7-8 kilometrus tālu aizmugurē ar 2 viņa rīcībā esošiem ložmetējiem. Virsleitnants Būriņš piederēja pie tiem ipatpiem, kas par virsniekiem tiek pārpratuma dēļ. Tādi aizmirst ņemt vērā to, ka virsniekam būt nozīmē bezatrunu kalpošanu līdz galam, lai arī kāds tas gals būtu. Visu triju dienu ilgās kaujas laikā Būriņš neatzina par vajadzīgu ierasties kaujas līnijā, lai pārbaudītu apstākļus, kādos trešā rota cīnījās. Kādas 3 reizes Būriņam ziņoju par dražinās savādo kaņošanas veidu. Bet viņš uz to nereagēja. Jādomā, ka atzina to par normālu lietu.

Telefona satiksme man varēja būt tikai ar kapteini Noldi. Nedz ar virsleitnantu Būriņu Dzīlnās, nedz ar bataljona komandieri kapteini Bangerski Rīgā man telefoniski sazināties iespējams nebija. Viss tas arī vēl būtu bijis pieciešams, ja vien dražinās vietā būtu ista kaujas vienība ar labu komandieri priekšgalā, uz kuņu kaut drusku būtu varējies palauties. Par spīti visam tam es esmu pārliecināts, ka trešā rota vācus no kalniņa beidzot būtu iztriekusi, ja vien negadītos mana nelaimīgā ievainošana. To pierāda tas, ka praporščiks Šnuka 20. oktobra naktī, t. i., pēc manas ievainošanas dienas, gājis vēlreiz uzbrukumā un arī sekmīgi ielauzies vācu līnijās. Pārpratuma dēļ tikai noticis sajukums labajā flangā un rota atkal atkāpiesies.

Lai lasītājs varētu labāk izprast laikmeta garu un kaujas norisi pie Krāslavskiem un Ložmetēju kalna, tālāk sniedzu 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona 3. rotas strēlnieka E. Nasonieka atmiņas.

PIRMAIS SOLIS DZIMTENES SARGOŠ

Cīzes kuģu būvētavā, kas jau pa daļai nojaukta, vecākie strēlnieki sapem mūs, jaunos un pirmos latviešu strēlnieku brīvprātīgos, skaļi gaviļēdami. Daži pat raud.

Visa Cīzes kuģu būvētavas apkārtnē ļoti smilšaina, tāpēc iešana gaužām grūta. Rīgas puikas smejas, ka lauciniekiem būšot vieglāk; viņi, laukus ecējot, esot paraduši čāpot pa smiltīm. Nostājamies rindās. Drusku vecāki kaņavīri ir mūsu priekšnieki. Mūs sastāda pa augumiem un sadala jau rotās. Rīdzinieki, kā jau manīgāki, turas visi kopā. Lielāko daļu no viņiem iedala 1. rotā. Mani ieskaita 3. rotā.

Tad katrai rotai nodod savu telpu rajonu. Guļas vietas ir drusku virs zemes paceltas nāras. Rīgas puikas stāsta, ka arī cietumos esot tādas pašas. Diena rit pēc dienas un arvien vēl jauni strēlnieki nāk klāt. Priekšniecības sastāvs arī vēl nenoteikts. Tad ierodas daži virsnieki un vadu komandieri no krievu pulkiem. Ļoti daudz ar Juŗa krustiem pie krūtīm. Dažs rīdzinieks, piegājis Juŗa krusta kavalierim klāt, noprasīja, par ko šis esot to krustu dabūjis, vai tiešām par vāciešu sišanu, vai par labu bēgšanu? Kad arī kāds Kurzemes bēglis gribēja pieiet klāt, lai apskatītu krustu, Rīgas pašpuika atstūma to nost sacīdams - "Ko lien klāt, kur vīri runā ..."

Kādudien vēlāk mums paziņo, ka mūsu bataljons nosaukts par 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljonu. Rakstot vēstules adresi, jāpiemin arī rota un vads. Drīz pēc tam ieradās un bataljona komandēšanu uzņēmās kapteiniņš R. Bangerskis. Pēc tam ieradās arī Fridrihs Briedis, kas toreiz bija, cik atceros, vēl tikai poručiks (virsleitnants). 3. rotai par komandieri nāca praporščiks Auziņš, diezgan vecs, ļoti godīgs, bet stingrs apmācībās. Tās noritēja Milgrāvja priedēs, ļoti smilšainā vietā. Strēlnieki sastāvēja no divi dažādām grupām - no lauciniekiem un Kurzemes bēgļiem, lielos stulmu zābakos, vai postalās, un no Rīgas pašpuikām, kā viņi paši sevi dēvēja, brūnās vai melnās un pat laka kurpēs, vai atkal pavisam bāsām kājām. Jaunie drīz vien apķeŗ, ka baskājus uz mācībām nedzen - un... lieta darīta. Baskājaino pulks ar katru dienu aug un aug, bet līdz ar to rotas komandierim galvas sāpes arī pieaug.

Kādu dienu mūs apciemo arī vācu aeroplāns un nomet dažas bumbas. Tās nenodara nekādus zaudējumus un visas arī nesprāgst. Nedaudz vēlāk 3.rotas komandēšanu uzņemas praporščiks Šnuka. Kad sapēmām ieročus, šaušanas apmācības izdarījām jūrmalā, netālu no Daugavgrīvas cietokšņa. No Milgrāvja tas bija diezgan patālu. Drīz pēc tam iesākās arī 3.Kurzemes bataljona formēšanās, un mēs, daugavgrīvieši, pārgājām uz Irkutskas kazarmām. Tur ieradās praporščiks P.Dardzāns un pārņēma 3.rotas komandēšanu. Rotu pārņemdams, viņš mums paskaidroja, ka gribot redzēt, cik daudz rotas puikas esot piesavinājušies no iepriekšējām apmācībām. Sakarā ar to rota izdarīja vairākas uzbrukuma apmācības Rīgas mežos.

Tīri negaidot, kādā vakarā mums pavēlēja saģērbties kaujas gatavībā un nekavējoši doties uz pozīcijām. Klīst visādas baumas, it kā vāci izsītuši krievus no pozīcijām un latviešiem tādēļ jāparāda sava māka. Nu lielāka prieka nevar būt par iespēju satikties ar sēngaidīto vācieti un tam noprasīt, ko šis te isti latviešu zemē meklē.

Klusu sākām gājienu cauri Rīgai. Nakts bija gaiša un rāma. Nonākuši pie pasta ēkas, apstājāmies un ieraudzījām, ka gaisā lido it kā kāds liels cigārs. Vecākie kareivji paskaidro, lai slēpjoties gar māju sienām, jo tas esot vācu cepelīns. Starumetēji no Bolderājas tausta ar saviem staru kūļiem debesīs. Dzirdam arī lielākus sprādzienus. Cepelīns met bumbas gan uz Daugavas tilta, gan uz stacijas un beidzot aizlido pāri Maskavas priekšpilsētai. Kad pēc tam nonākam pie vecā dzelzs tilta, tur kaut kas deg. Deg arī aiz vēlākās dzelzceļa virsvaldes. Ugunsgrēki blāzmo. No visām pusēm steigdas ugunsdzēsēji.

Tilta otrā galā ieraugām pirmos upurus. Sardzes mājiņa galīgi sagrauta un mūsu ceļu krusto kāda sargkareivja līķis. Runā, ka esot apsista visa sardze. Otrā pusē tiltam nogriežamies uz Kalnciema ceļu. Gaismai austot, nonākam pie kādām mājām meža līkumā un apmetamies zem meža kokiem. Sniegs snieg lielām pikām, kūst un pil no zariem. Uz ātru roku sacelam skuju būdas, bet pievakarē jau ejam nomainīt Daugavgrīvas cietokšņa bataljona daļas.

Otrās dienas rītā pēc ilgjiem septiņi simti gadiem norisinās pirmā latviešu kauja ar vāciešiem, izdeguša purva malā pie Krāslavsku mazmājiņas, uz ziemeļiem no Māngāļiem. Kaujā ņem dalību visa mūsu 3.rota praporščika P.Dardzāna un prap. Šnukas vadībā un 2.rotas pusrota prap. Opmaņa vadībā.

Gaismai austot, vācieši nāk uzbrukumā un ieņem mums priekšā esošo Krāslavsku mājiņu, kur bija izlikti sardzē kādi pieci strēlnieki, piedzīvojuša apakšvirsnieka vadībā. Tie turas cik spēdami, bet beidzot atkāpjas un vācieši seko uz pēdām. Mūsu 3.rota ir no māji-

pas drusku uz austrumiem un mums iznāk vācieti apšaudīt no flanga. Ir labi redzams, kā vācieši lien uz siena gubas un mēs tos pemam uz grauda. Viņi veļas viens pēc otra zemē, tad metas atpakaļ mežā, atstādami savus kritušos.

Vēlākās dienās pie visiem pazīstamā Ložmetēju kalna nomainām krievu družinas daļas. Pozīcija atrodas tieši uz Kurzemes-Vidzemes robežas stigas. Izveidojam ierakumus līdz krūtīm skaistā smilšu kalniņā. Sniegs lēnām snieg un kūst. Tādos apstākļos guļot, ļoti salstam. No rīta pamodies, jūtos pavisam nosalis, lēkāju un sviestu sniega pikas uz blakus gulošiem biedriem. Piepēši ieraugu meža priekšā vācu izlūku. Arī viņš jau pamanījis, ieslīd krūmos un pazūd. Tad šo vācieti atkal ieraugu kreisā flangā, pretī 4.vadam. Vācietis bija piegājis 4.vadam pavisam tuvu un skatījās, kā viss vads saldā miegā guļ. Tiklīdz paķēru šauteni, vācietis atkal nozuda. Sāku šaut un sacēlu visus kājās. Zīpoju par notikušo savam vada komandierim Bērziņam. Tas savukārt par notikušo ziņo rotas komandierim prap. Dardzānam. Lai pārliecinātos par stāvokli, pēdējais izsūta izlūkus. Tie, pa atstātām pēdām sekodami, atrod, ka tālāk ir stāvējuši vairāki vācu izlūki, kuŗi atkāpušies, ieraugot mūsu izlūkus. Mūsu izlūki tiem pa pēdām seko un ceļā ar vāciem satiekas. Izceļas stipra apšaudišanās un mēs, nedaudzi, steidzamies savējiem palīgā.

Kādā dienas izlūku gājienā atrodam vāciešus izcirtuma malā izbūvējam un nostiprinām savas pozīcijas. Nākošā naktī vairākas reizes ejam uzbrukumā, lai vāciešus izsīstu no viņu pozīcijām. Bet tā kā krievi mūs katrreiz pamet vienus, mēs zem stipras vācu ložmetēju un flinšu uguns esam spiesti atkāpties. Otrā dienā kopā ar krieviem dodamies atkal uzbrukumā. Esam pakļauti kādas krievu družinas komandierim, kapteinim Noldem. Es esmu norīkots pie rotas komandiera prap. Dardzāna par ziņnesi. Kad sākam iet vāciem virsū, viņi mūs apšauda ar šrapneliem un stipru ložmetēja uguni. Mums ložmetēju nav. Rotas komandieris ir vairāk apdraudētajā labajā spārnā. Ejam pāri atklātas pļavas uzkalniņam. Sākas stipra ložmetēju un flinšu uguns. Mēs ar rotas komandieri noguļamies aiz nelieliem paegļu krūmiem. Te, pacēlis galvu, ieraugu, ka rotas komandieris rāpus velkas uz aizmuguri un nogulstas kādas granātas izrautā bedrē. Izrādās, ka prap. Dardzāns ir ievainots. Es piesteidzos, lai palīdzētu pārsiet ievainoto kāju. Tad mani aizsūta paziņot prap. Šnukam, ka tas tagad paliek rotas komandiera vietā. Tad kopā ar sanitāriem iznesam rotas komandieri aizmugurē, kur stāv patronu un rokas granātu vezumi, kā arī klūgu rati ar rugājiem iekšā ievainoto pārvešanai uz 7 kilometri attālo pārsiešanas punktu.

Patronu maisiņus piepildījuši, ejam atpakaļ pie rotas. To atrodam purva grāvī, guļam tieši ūdenī. Lai netiktu lodes ķerts, nedrīkstēja ir degunu pacelt. Vēlāk nāk atkal pavēle reizē ar krieviem doties uzbrukumā. Lienam klusu uz priekšu un gaidām, kad krievi

sāks uzbrukumu, lai mēs tos atbalstītu un dotos ar durkļiem vāciem virsū. Ieraugām, ka vāci savās izbūvētajās pozīcijās ir sakūruši ugunsurus un tagad sildās. Mēs no mežmalas visu to labi redzam un priecājamies savās domās, ja tikai krievi pildīs uzdevumu, tad vācieši piedzīvos latviešu strēlnieku sutu. Tikko atskan signāla šāviens, mēs jau vienā sviedienā esam vāciem krāgā. Vēl tikai mirklis un mēs sitam un duram uz visām pusēm. Vāci ir spiesti pamest savus ierakumus. Bet nelaime nāk ar to, ka krievi no saviem ierakumiem ārā nenāk, bet tikai ar savām "berdankām" (novecojušās turku kaŗa vintenes) šauj uz vācu ierakumu pusi. Vācieši, saprotams, atpakaļ un nāca pretuzbrukumā. Mēs, redzēdami, ka vācu bija krietni vien vairāk par mums, atgājām atpakaļ savās pozīcijās. Bija daudz ievainoto ar durkļiem. Durkļu kaujā bijām pirmoreiz. Kādas nodaļas komandieris Smiltnieks no 1. vada, tiešām veikli un varonīgi durkļu kaujā rikodamies, aizstāvēja ne tikai sevi ar durkli, bet glāba arī viena otra strēlnieka dzīvību, veikli atvairīdams no strēlnieka krūtīm vācieša durkli. Šai kaujā mēs daudz ko iemācījāmies. Otrā dienā mūs nomainīja krievu družina un mēs devāmies uz kādu mežu tālākā aizmugurē. Vakara jundā starp citām lūgšanām nodziedājām arī "Dievs, svētī Latviju".

PĒTERPILĪ - SLIMNĪCĀ

Pēterpili nonākot, mani ievietoja Satiksmes ministrijas pārzinātā hospitālī, Fontanka ielā Nr.19. Tā bija pazīstamā krievu aristokrata grāfa Šuvalova pils, kaŗa laikā ipašnieka nodota ievainoto kaŗavīru vajadzībām. Hospitālis patiesībā aizņēma tikai otro pils stāvu. Ievainoto nebija daudz, ne vairāk par 50 - 60, kamdēļ man nenācās sadurties ar saspiestību kā lielajos kaŗa hospitāļos. Gandrīz visi ievainotie bija tikai virsnieki. Slimnieku istabas, kā jau pili, bija ļoti greznas, lielas, ar augstiem griestiem un ar slavenu pasaules mākslinieku gleznām pie sienām.

Slimnīcu, kā galvenais ārsts, vadīja un pārzināja kāds slavens tā laika Pēterpils chirurģs, pēc tautības žīds, ļoti inteliģents un taktisks kungs ar zinātnieka cienījamu izskatu un izturēšanos. Viņa vārdu, diemžēl, vairs neatceros. Hospitāļa žēlsirdīgās māsas nāca no Pēterpils augstākām aprindām. Galvenā māsa bija ģenerālleitnanta Millera kundze. Ģenerālis Millers vēlāk komandēja Archangeļskas pretlielinieku fronti. Kā ģenerālis Millers un tāpat viņa kundze un meita, pēc izskata vien spriežot, bija isti vācu cilvēki. Arī galms, kā zināms, bija vācisks. - Vai tas nav drusku savādi, ka šiem cilvēkiem nācās kurināt diendienā naidu pret Vāciju un šīnī savādā jādūceklī nolikt pat savas galvas frontē? Man šķiet, ka viss tas

bija pēdējais atspīdums no brīnišķīgā brupinieku laikmeta, kas veselu gadu tūkstoti ilgi palīdzēja radīt vienreizējo Eiropas kultūru. Otrā pasaules kara vadītāji, vai nu nelieši, vai stubi bezprincipu cilvēciņi būdami, varu tagad ir atdevuši zemcilvēku masām un pat mežoniem. Nav izslēgts, ka tas atkal cilvēci ievēdīs tumsības un pagrimšanas laikmetā.

Sākumā šinī slimnīcā uzturs bija ļoti labs, bet jau 1916. gada janvāra beigās kļuva manāmi sliktāks.

Pēdējās kaujas laikā pie Ložmetēju kalna, kā to jau citā vietā iepriekš esmu minējis, ne vienu vien reiz nācās zem ložu krusas mesties uz vēdera ledainā ūdenī, lai aiz kāda cipa vai cera atrastu aizsargu. Tā ar slapjām drēbēm un apavu gandrīz trīs diennaktis zem klajas debess kuldamiem, biju šausmīgi saaukstējies. Pat vēl šodien brīnos, ka pēc visa tā nesaslīmu ar plaušu karsoni, vai kādu citu vēl sliktāku kaiti. Pēterpili iebraucot, tamdēļ lūpas, deguns un pat ausis bija ar strutainām vātīm pārklātas. Kakls bija tādā mērā iekaisis, ka pat sarunāšanās bija pagrūta un kaut kā čukstēt vien spēju.

Galvenais ārsts jau pirmās dienas rītā pamatīgi apskatīja ievainojumu un pavēlēja tūlīt izgatavot rentgena uzņēmumu. Tas parādīja, kā jau agrāk minēts, ka lode kaulu satriekusi vienpadsmit gabalos. Temperatūra no ievainojuma un, jādodomā, arī no pārmērīgās pārsalšanas bija sacēlusies un pirmās pāris dienas nogulēju smagā, murgainā miegā. Kāja pārāk gan nesāpēja, bet pamazām arvien vairāk un vairāk piepampa. Kādu rītu, kāju dakterim apskatot, arī pats ieraudzīju, ka tā bija pietūkusi kā bluķis. Ap pusdienas laiku galvenais ārsts atkal pienāca. Sapēmis manu roku savējā, viņš mierīgā balsī teica, ka viņam ļoti nepatīkot manas kājas arvien lielāka saspampšana. Tas norādot, ka iekšā sākusies infekcija, kas beidzot varot izsaukt gangrēnu. Viņš tamdēļ domājot, ja vien es tam došot piekrišanu, ka kāja drošības dēļ zem kreisā ceļa būtu jāamputē. Saprotams, ka tāds daktera stāsts mani radīja gaužām nejauku sajūtu, lai gan savaldījos un uztraukumam nelāvu vaļu. Atminu, ka ārstam jautāju, vai nebūtu labāk vēl kādas dienas nogaidīt, varbūt ka ievainojums sāk laboties. Uz to sapēmu atbildi, ka, iekaisumam un pampumam pieaugot, var pienākt brīdis, kad amputāciju nāksies izdarīt jau virs ceļa, kas tad būšot daudz lielāks kropļojums. Lai nu es visu labi pārliecot un līdz vakaram viņam savu lēmumu paziņojot. Viņš tad varēšot visu sagatavot, lai nākošā rītā izdarītu operāciju. Kaut kādā ceļā mani radās iekšēja pretestība pret ārsta priekšlikumu, un vakarā es māsai paziņoju, ka vismaz pagaidām no operācijas atsakos.

Otrā rītā manu kāju apskatot, ārsts pavisam nopietni atkal aizrādīja, ka, atsakoties no laikā izdarītas operācijas, es riskējot ar

gangrēnas ļoti jaunām sekām. Tā nu es tur paliku viens guļot, smagu domu nomākts, gandrīz jau rokām taustām, pārrעדzēdams savu nākotni, kas būs jānodzīvo kā nožēlojamam kroplim. Visu dienu un visu nakti pēc tam centos ar visu spēku sevi suģestēt, koncentrējot domas ap ievainoto kāju. Katru sāpi, kas šād tad tur radās, ar visu savu domu spēku centos uztvert un no slimās vietas aizvadīt prom. Ir grūti pateikt un aprakstīt, kā tas notika, bet, citiem vārdiem runājot, es centos ievainojumu iespaidot pašhipnozes ceļā. No lielā garīgā sasprindzinājuma stipri svidu un biju beidzot tā pārguris, ka nemanot iekritu dziļā miegā. Nākošā rītā ne tikai ārsts vien, bet arī es pats bijām gaužām pārsteigti. Kājas iekaisums un pampums bija manāmi samazinājies. Pēc tam turpmākā ārstēšanās noritēja normāli un parastā gaitā.

Tā šoreiz kropla liktenis tikai par mata tiesu bija man pagājis secen.

Kādu dien pie manis slimnīcā ieradās pavisam necerēti apmeklētāji - advokāts Ķempelis un dzejnieks Skalbe. Tā kā es biju pirmais ievainotais virsnieks no latviešu strēlnieku bataljoniem, tad viņi ļoti vēlējās zināt, kā tur frontē izskatās. Cik nu spēju, es arī atbildēju uz abu laipno apmeklētāju jautājumiem. Šo apmeklējumu un manu stāstu pēc tam Skalbe bija aprakstījis diezgan gaŗā feletonā latviešu laikrakstā. Pēc atmiņas manu stāstu atreferējot, Skalbes stāstā ir ieviesušās dažas kļūdas, bet visumā tā laikmeta noskaņa un kaujas gaisotne ir dzīvi attēlota, kamdēļ es te sniegšu dažus izvilkumus no K. Skalbes raksta:

"... Kopā ar kādu paziņu mēs pēterpili apmeklējām grāfienes Šuvalovas pili oficieŗu lazaretē ievainotu latviešu strēlnieku virsnieku D. Nesen vēl - kas gan kopīgs ir veciem rakstu tīstokļiem ar zobenu - viņš studējis austrumu valodas Maskavā. Bet par tālu ir Ķīniešu ābece no dzīves. Kā lai nodziļinās vecos ķīļu rakstos, kad pelēkais vilks stāv pie durvīm un saka: Sēsties man mugurā, es tevi nesīšu! Ak šis vilks! Tagad viņš apmeklē visklusākos namus. Skriet viņš grib, un viņam padodas jaunekļu prāti. D. atstāj austrumu valodas un iestājas kaŗaskolā. Pēc četriem mēnešiem viņš jau ir praporščiks, viņam dod dienestu aiz frontes. Te ir gaŗas dienas un droša gaŗlaicība, bet jaunais virsnieks grib tur, kur ir droša nāve, tur, kur krūtis elpo strauju cīņas gaisu. Vai tad tagad var palikt mierā kaut kur aiz frontes, kur kroņa šķūņos tiek skaitītas kroņa flintes un zābaki! Pelēkais vilks cauras naktis smilkst un kauc pie sliekšņa. D. iestājas latviešu strēlnieku bataljonos. Nu nāk tas brīdis, kad varoņa sirds pukst visstraujāk un kad viņš izstiepj roku pēc uguns putna, lai tad tur nāk briesmas vai nāve! Kā izskatās šis brīdis? - To D. mums pastāstīja, nolīcis kruķus un atsēdies sofas stūrī, greznās grāfienes Šuvalovas pils trepju telpā:

Mēs gājām uzbrukumā purvos aiz Babītes ezera. Mēs bridām līdz ceļiem pa ūdeni, mēs rāpāmies uz vēdera starp purva cīpiem, mums

priekšā atvērās mežs: Tur bija plašs izcirtums. Gar viņu gāja grāvis ar sīkiem kārķu krūmiem, un tālāk bija malkas grēdas. Tur vācieši bija uzstādījuši savus ložmetējus. Slēpdamies aiz sīkām purva priedītēm, mēs vilkāmies viņiem klāt. Mani zēni nogulās grāvī un sāka šaut. Es piecēlos un gribēju pāriet no savas rotas labā spārna uz kreiso (notika otrādi - no kreisā uz labo. P.D.), te nāk lode un norauj priedītei zaru. Viena un otra... Viņas dūc man gažām. Mani ir pamanījuši un sāk šaut. Es nogulstos zemē, bet lodes mani meklē. Nu katra sekunde ir tik gaža kā mūžība. Es guļu un skaitu savus sirds pukstus: šitā vai tā lode nesis man nāvi. Beidzot nāk mana lode, asas sāpes apsviež mani apkārt. Ausis sāk zvanīt, ap acīm top tumšs. Bet tad es atkal atžilbstu un jūtu, ka gar kāju man tek kaut kas silts. Kamēr aizrāpjos pie saviem un atdošu otram virsniekam komandu, zābaks man jau ir pilns ar asinīm. Mani iznes no purva, tas ir tik plašs, piecas verstis ir ko iet. Pārsienamā punktā māsa man pārsien kāju, bet es vairs nedomāju par ievainojumu, es ēdu un dzeļu. Lodes var paciest. Vislielākās mokas kaņā dara aukstums, slapjums, nakšu negulēšana. Vairāk kā varonības vajag izturības, izturības, un tā latviešiem ir.

Jā, mūsu jaunībai vajag nākt tik tālu, ka ausis sāk zvanīt. Pēc uguns putna spalvas jāiet kaujas ugunīs. Bet pelēkais vilks iznes varoni arī no kaņa uguns, un te nu mēs stāvam greznā grāfienes pils istabā, kuņas sienas pazūd augstu izgreznotā griestu kupolā. Zeltītā kroplukturī mirdz elektriskās sveces, gar sienām tumšos ozolu rāmjos durvju augstumā stāv spoguļi klusi kā ūdens, gatavi uzņemt kādas galma dāmas gaišo atspīdumu. Pār slimnieku gultām stāv vecas un skaistas gleznas. Drudža murgos pavērdami acis, tie redz kā sapnī citu laiku, citu pasauli. Raug, Pēteris pie rokas vēd Eiropu tik gaišu, sārtu un daiļu krievu zemes izcirtumā, ap kuņu vēl visapkārt svārstās tumši meži. Un tur no pašas augšas, zem kupola, no ovāla rokoko rāmja, raugās kailā Venus izlaistiem matiem. Citai pasaulei pieder šis gaišās telpas. Kur grāfi un kņazi veda uz deju gaišās galma dāmas, tur starp slimnieku gultām uz kruķiem lēni pastaigājas kāds virsnieks, atstiepis kāju melnā apsējumā: pēda viņam ir norauta. - Kā beigsies kuņam no varoņiem šī pasaka? ...

"Kad, tik sadzītu rēta", saka D.

Tad pelēkais vilks atkal nesis varoni caur purviem un mežiem ciņā. Jo tikai ciņā var izraut zelta putnam uguns spalvu no degošā spārna.

Pēterpili, 14. novembrī." (Rakstu krājums "Latvju strēlnieks", K. Skalbes sakārtojumā.)

Tik tālu K. Skalbes stāsts.

Vērtīgu strēlnieku laikmeta ideoloģisko strāvojumu raksturojumu sniedz mums Līgotņu Jēkabs savā rakstā:

LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONU NOZĪME

Latviešu jaunākā vēsturē Latviešu Strēlnieku Bataljonu nodibināšana un darbība tagadējā pasaules karā paliks viens no visspilgtākiem momentiem. Viss labākais un stiprākais, ko latviešu tauta sevī krājusi pa gadusimteņiem, koncentrējies Strēlnieku Bataljonos un ar viņiem izpaužas uz āru. Latviešu Strēlnieku Bataljoni - ir reizē ētisks, sabiedriska un politiska akts.

Aplami dažreiz tiek jautāts - kas mums būs par mūsu Strēlnieku Bataljoniem, pirmā kārtā sagaidīdami kādus politiskus labumus. Iznāk it kā politiska tirgošanās - mēs esam devuši zaldātus un prasām par to samaksu dažādu tiesību un priekšrocību veidā. Ja tikai tā būtu - tad Latviešu Strēlnieku Bataljoniem būtu tikai dienas momenta nozīme, kamēr patiesībā tā ir tālāka, plašāka un dziļāka.

Latviešu Strēlnieku Bataljoni - ir latviešu tautas goda apzīme. Kad vācu zaldāti Kurzemē mīdīja mūsu laukus un pļavas, izcirta mūsu dārzus, nodedzināja un izpostīja mūsu ēkas, dzina ārā mūs no mūsu dzimtās zemes, tad pirmais instinktivais solis - aizstāvēt to, kas mūsu, kas mums svēts un dārgs, neskatoties ne pa labi, ne kreisi, neko nerēķinot, neko negudrojot. Mūsu garīgais cilvēks protestēja pret svešinieka varmācību, no šīs gara apzīmes vadīti koncentrējās tautas fiziskie spēki, un valstsdomnieku Goldmaņa un Zāliša uzsaukums par Latviešu Strēlnieku Bataljonu dibināšanu bija tikai tas akts, kas šim tautas spēku koncentrējumam deva veidolu un nāca istā laikā. Un iekš tam arī Latviešu Strēlnieku Bataljonu tikumiskais skaistums - ka viņi ir tautas paš aizstāvības akts, tautas svētāko jūtu uzliesmojums, karstas sirsnības un mīlestības solis pret savu dzimteni un plašāko tēviju, nerēķinoties ne uz kādiem politiskiem labumiem un praktiskiem gandarījumiem. Ja latvieši būtu politiski svērēji bijuši, tad tajā momentā, kad Bataljonus nodibināja, daudz varēja gudrot, kā būtu ienesīgāk, tos dibināt vai ne? Toreiz kara izredzes pulkā nebija tik gaišas kā tagad, un ja latviešu tauta savas asinis būtu gribējusi izliet par politiskiem vērdoņiem, tad daudz varēja spriedelēt, šā vai tā būtu ienesīgāk. Bet latviešu tautas goda pienākums tai nevienu acumirkli neļāva šinī brīdī prātot: kur bij Krievija, tur bij latviešu tauta. Nekādu atbēbas, ne rūgtuma jūtu par 1905. gadā nodarītām pārestībām nevarēja šinī priekš pasaules vēstures izšķirošā brīdī latviešus kavēt, ar visu krūti saslieties pret ienaidnieku, lai pierādītu, ka veselu

tautu var gan nokaut, bet ne apspļaudīt. Un šini politiskā nesavtībā, kas izpaužas ar Latviešu Strēlnieku Bataljonu dibināšanu, viss viņu tikumiskais skaistums un spēks. Lai nākotne būtu kāda būdama, lielā vēstures brīdī latviešu tauta darījusi savu goda pienākumu, tas viņas iekšējais apmierinājums un gandarījums, kādi politiski labumi vai ļaunumi var šim solim būt, tas stāv otrā vietā, galvenā kārtā - viņš sperts aiz tautas kolektīvas sirsdskaidrības, tas viņa tikumiskais attaisnojums un iekšējais nacionālais gandarījums.

Kā sabiedriskais solis Latviešu Strēlnieku Bataljoni ir ievērojams panākums, jo nenostīdāmi liecina visas pasaules priekšā, tāpat kā priekš mums pašiem, ka mums ir nacionālās kopintereses. Mēs dzirdējām un piedzīvojām visādas šķiru, grupu un pulciņu intereses, savā starpā naidīgas un vienas otru iznīcinājošas, bet šis ir akts, kas mūs visus biedro, pulcē, apvieno. Par mūsu Bataljoniem sadodas rokās nevien pilsētnieki un laucinieki, nevien proletārieši un buržuji, tur apklust naida balsis, kas atskan no vistālākajiem ekstrēmu lēģeriem. Tos es liecinu, nevienu neapvainodams un nevienam neko nepārmezdams. Ir dabīgi, ka tiktāl saimnieciski attīstītā tautā, kādi ir latvieši, tautas locekļu sastāvs dažāds, viņu intereses bieži pretējas, ka no šo interešu pareizas saskaņošanas atkarājas tautas garīgās un saimnieciskās labklājības gaita. Bet Strēlnieku Bataljoni mums atgādināja, ka šim šķiru interesēm pāri, zināmā vēsturiskā brīdī, sacēlās citas: mīlestība uz zemi, kuŗu apdzīvojam, mīlestība uz tautu, pie kuŗas piederam, žēlums par kultūru, kuŗu paši saviem spēkiem bijām radījuši. Tās visas mums agrāk izlikās tādas abstraktas, gaisējādas lietas, ka par viņu esamību pat varēja šaubīties. Kad agrāk mums sacīja, ka par viņām var tādu mantu ziedot, kā dzīvību, tad smīns dažam palaistījās sejā. Un tas tiešām pareizi: mīlestība necieš frazes, vārdus. Bet tagad dzimteni zaudējuši, kultūrēli daudz izpostīti, mēs ciešanās skaidrojamies un tiešais, vientiesīgais, bet lielais un skaistais darbs izpirka visus pagātnes vārdu kuŗus un pārvilka stripu visiem teorētizējumiem. Lai kā ietu nākotnes gaita, tagadējais tautas vienkopus darbs paliks par ķīlu un neapgāžamu pierādījumu mūsu tautas vēsturē, ka bez visām pretešķību un šķiru nesaskaņām, mums tomēr ir kaut kas, kas mūs kā tautu vieno, kopo, satur.

Un šī atziņa sabiedriskā ziņā nepalika bez veselīgiem augļiem.

Un trešā vietā stāv mūsu Strēlnieku Bataljonu politiskā nozīme, ne aiz aprēķina, bet vienkārši aiz tā likuma, ka katrs godsirdīgs darbs nes pats sev savas vērtības līdz. Vispirms viņš izkļiedēja krievu administrācijas un vienas daļas krievu sabiedrības alojošus ieskatus, ka latvieši ir mūžīgi nemiernieki un tiem cits nekas nestāv prātā, kā tikai dibināt "republikas". Mēs par šim fantazijām smējāmies, bet mūsu politiskie pretinieki ļoti labi prata izmantot savu stāvokli, piepūst resnu un briesmīgu šo bubuli krievu valdošo aprindu acīs, un lai šis ieskats bij cik maldīgs būdams, ja latvietis

gribēja skolu atvērt, dibināt biedrību, atvērt konsumveikalu, sari-
kot teātra izrādi, par priekšlasījumiem nemaz nerunājot, viņam ar-
vien bij jārēķinājas ar šiem krievu maldīgajiem ieskatiem par lat-
viešiem un jāpieliek sevišķas pūles, lai katrā atsevišķā gadījumā
tos izklaidētu. Nelutinot sevi veltīgi kādām ilūzijām, ka tā dau-
dzinātā "vācu vara" Baltijā pēc kara būs mazāka, mēs tagad varam
rēķināties uz to, ka uz latvieti krievu administrācija vairs nelū-
kosies kā uz katrā ziņā jau bīstamu elementu un vismaz saimniecis-
kā, varbūt arī garīgā kultūras laukā neliks mums mākslīgus kavēkļus.
Otrkārt varam rēķināt to, kā uz puslīdz drošu varbūtību, ka Latviešu
Strēlnieku Bataljoni valdībai būs devuši diezgan drošu pierādījumu,
ka latvieši tai uzticīgi kā robežu elements un robežu novadus vairs
krievu administrātori nekolonizēs ar vācu kolonistiem, bet atstās
latviešiem viņu dabiskās tiesības: dzīvot dzimtajā zemē. Vēl vairāk,
aiz šī paša iemesla mums tiesība sagaidīt, ka krievu valdošās ap-
rindas turpmāk stiprinās, kā viņai valsts interesēs noderīgu, lat-
viešu elementu Baltijas jūras piekrastē.

Vērsuši uz sevi ar saviem bataljoniem kā tauta krievu valsts
un sabiedrības uzmanību, varam sagaidīt, ka vismaz par vienu etapa
punktu esam tuvinājušies sen gaidītai un līdz apnikuma vilātai
Baltijas zemstu reformai. Mūsu kliegzošās nebūšanas apgabala iek-
šējā pārvaldībā un saimniekošanā tagad kā uz delnas redzamas, arī
valsts intereses prasa viņu nokārtošanu, tāpēc jā sagaida, ka Balti-
jas vācu lielgruntniecība attiecīgās sfērās nezin vai pēc kara
ilgi varēs uzturēt savu reformu vilcināšanas diplomātiju un tai
paredzamā nākotnē pienāks gals. Bet, arī šeit sevi nelolojot rožai-
nām iedomām, viens kas skaidrs: Baltijā nebūs vairs pirmās un otrās
šķiras iedzīvotāji, tur būs lielās Krievijas pilsoņi, un ja latvieši
par tādiem kļuvuši, tas viņu Strēlnieku Bataljonu politiskais no-
pelnš.

Un vēl kas. Latviešu Strēlnieku Bataljoni latviešu tautas vārdu
darījuši tālu pazīstamu ārpus Krievijas robežām: Anglijā, Francijā,
Italiņā, pat pie mūsu ienaidniekiem Vācijā. No kādas mītiskas cilts
mēs esam kļuvuši par skaidri zināmu kultūrēlu tautu, un šī zināša-
na, šī iepazīšanās ir ķīla, ka grūtā brīdī latviešu tautas balsi
var arī dzirdēt tālāk un par mums atsaukties. Tālāk, šī iepazīša-
nās atvieglos mums turpmāk kultūrēlu un saimniecisku sakaru nodi-
bināšanu gan ar frančiem (kas bij uz dienas kārtības īsi pirms
kara sākuma), gan ar angļiem un pašķirs ceļu mūsu mākslas darbiem
lielajās pasaules tautās. Tā iekšējā valsts un ārējā, starptautis-
kā konjunktūra, pateicoties mūsu Strēlnieku Bataljoniem, mums nodi-
binājusies labvēlīgāka, nekā pirms kara. Šis politiskais ieguvums
grūti uz svariem izsveņams un ar olekti izmērojams, kā to vēlētos
dažs reālpolitiķis, bet ka viņš ieguvums ir un paliek, to gan ne-
viens nevarēs noliegt.

Tāda ir mūsu Strēlnieku Bataljona ētiskā, sabiedriskā un poli-
tiskā nozīme, par ko mēs visi vairāk vai mazāk būsīm vienis prātis.

par nacionālo nozīmi es nemaz sevišķi nerunāšu. Kas to gribēs saprast, sapratīs jau no līdzšinējiem aprādījumiem, bet kam nacionālisma vārds pats par sevi jau bubulis, tas paliks nedzirdīgs pret jebkādiem pierādījumiem.

Viena lieta gan tomēr jau šīnī vietā jāpastripo: kad Latviešu Strēlnieku Bataljonu dibināšanas ideja lidoja jau gaisā, pašos darbiniekos valdīja divi virzieni: vieni, un pie tiem piederēja mūsu visvecākie politiķi, šaubījās, vai uzaicinājumam, iestāties bataljonos, būs panākumi, vai galā tur nebūs tādi elementi, kas latviešu tautai godu nedarīs. Par laimi šis balsis, kuŗas sen vairs nebij mācījušās uzklaust tautas sirds pukstienus, palika sāpus no visas lietas, pie vārda nāca tie, kas viskritiskākā brīdī nešaubījās un ticēja tautas dzīvības un visa laba spēkiem, un īstenībā viņu ticību vairāk kā bagāti atalgoja. Šī lielā vēsturiskā mācība lai būtu mums nacionālā skola, mūžam nepalikot pie vecā, dzīvības radošam un spēkus nesošam darbam ar ticību skatīties pretim un ticēt, ka kolektīvā, grūti vienības reģistrējamā un matēmatiski aprēķināmā un politiski izvadāmā tautā tā pati labāk atradis, kas tai darāms, un pati ies pareizo ceļu.

Šīnī zipā tiklab nacionālisma noliedzējiem, kā mūsu ultrapatriotiem dzīve ar mūsu Strēlnieku Bataljoniem devusi labāko skolu.

Nevajaga noliegt pašiem sevi. Kas mēs esam, tas mēs esam. Bet politiskas prātošanas un pieņemamo istabā staigāšanas un izdabāšanas politikas vietā priekšroka dodama no tekošām dzīves vajadzībām izaugušam, radošam darbam.

Latviešu Strēlnieku Bataljoni ir viens no tiem darbiem, kas paliek kā ceļa stabs uz tā vēstures ceļa, kur tautas savus likteņus staigā.

Aiz saprotamiem iemesliem še nevar būt runa par mūsu Bataljonu militāro nozīmi. Par to vēl vēsture teiks savu vārdu.

("Latviešu strēlnieku bataljoni", Līgotņu Jēkabs, Pēterpīlī 1916. gadā, J. Kukurā apgādība, 5.-8. lp.)

ATGRIEŠANĀS BATALJONĀ
UN UZBRUKUMS PIE PLAKĀNIEŠIEM
NAKTĪ NO 1916.G. 27. UZ 28.FEBRUĀRI (v.st.)

Vēl neveselu un pusklību mani ap 4.martu (20.febr.) izrakstīja no Satiksmes ministrijas lazaretēs Pēterpili.

Braucienā no Pēterpils uz Rīgu, citādi vienmuļu un maznozīmīgu, man ilgāku laiku neļāva aizmirst savāds apstākļi. Vagonā, kā tas toreiz bieži mēdza atgadīties, saķēru kašķi, nelielu, bet ļoti nepatīkamu kaiti. Rīgā nekavējot griezos pie ārsta. Dr.Kundziņš visu mani nozieda gluži melnu, pieteikdams, ka man tādām jāstaigā divas dienas un tikai pēc tam drīkst nomazgāties.

Bataljona štābu atradu Baložu mežkunga mājā. Bataljona komandieri R.Bangerski atradu ļoti drūmu un nopiestā garstāvokli. Tikai tagad sāku viņu saprast. Visi citi bija piedalījušies kaujās un dažs, kā, piem., virsleitn. Fr.Briedis, tapis pat slavens. Turpretim viņam, Bangerskim, tāda laime nebija uzsmaidījusi. Štābā pārgulējis, otrā rītā devos uz 2 verstis attālo nometni, bērzu birzs vidū. Šeit no bērzu balķiem bija uzceltas ēkām līdzīgas, diezgan ērtas barakas. Poručiks Fr.Briedis pa to laiku bija paaugstināts par štāba kapteini, bet bataljonā neatradās, jo bija komandējumā. Ieejot 3.rotā, prap.Šnuku sastapu sveiku un veselu. Bija pienācis arī vēl viens jauns virsnieks, bijušais skolotājs, prap.Jenčs.

"Kā es Jūs gaidīju!" pus pa jokam, pus nopietni iesaucās Šnuka satiekoties. "Mani te nemaz vairs par cilvēku netur".

Un viņš sāka stāstīt, cik grūti gājis pēc manas ievainošanas, ka ar 3.rotas pagaidu komandieri Kikuli nevarējis satikt un ka štābā arī viņam mūžīgi jādzirdot visādi pārmetumi. Dzīve liekoties par daudz smaga. Visas prap.Šnukas likstas, vismaz pa daļai, izskaidrojās ar to, ka, būdams jauns, straujš un neapdomīgs, iedams visur taisnu ceļu un teikdams vārdu vietā un nevietā, viņš ar daudziem bija sanācis konfliktos. Ar strēlniekiem turpretī tanī pašā laikā viņš bija stipri sadraudzējies un, cik vēroju, tie viņu cienīja.

Bet daudzas Šnukas žēlošanās bija ļoti pamatotas. Manas prombūtnes laikā par 3.rotas pagaidu komandieri bija nozīmēts prap. Kikulis. Tas savas komandiera privilēģijas sācis izmantot tādā veidā, ka pāris nakts nedēļā, bez bataljona komandiera ziņas, mēdzis pamest rotu Šnukam, bet pats jāšus devies uz Rīgu, lai tur pamatīgi izamizētos. Par to zinājis viss bataljons un, saprotams, ka

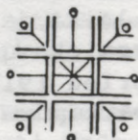
tāds piemērs nevarēja stiprināt kareivju morāli. Jādelējot uz Rīgu un atpakaļ, prap. K. ne vienu vien reizi rotas skaisto, dālderaino zirgu sasvīdušu un saskrietu bij naktīm ilgi pametis vējā un salā. Atgriežoties rotā, labo rikšotāju atradu sabendētu un stīvu. To nu savam vietniekam nekad netiku piedēvis. Viņš jau arī frontes dienestam nebija dzimis un drīz no bataljona pazuda. Pēckaŗa gados ķikuli redzēju dažkārt, izriķojot Rīgas naktsvaktniekus. Otrās rotas por. Būriņš nabaga prap. Šnuku pat bija nepareizi apmelojis, nostādīdams to par nemākuli. Tas nu bija pavisam neglīts darbs. Īstenībā por. Būriņš bija vainīgs, ja smagajās 18.-20. oktobra kaujās 3. rota neizsvieda vācus no Ložmetēju kalna kāpām. Por. Būriņš ar 2. rotu un divi ložmetējiem visu laiku sēdēja un sildījās 7-8 kilometri tālu aizmugurē, nesniegdams kaujā iesaistītai 3. rotai ne mazāko atbalstu. Tamdēļ lūdzu štābu mani nekad vairs nelikt kopā ar por. Būriņu.

Šie divi piemēri parāda, kādi vīri tiek pie daudzu cilvēku dzīvību un likteņu noteikšanas ķaŗa laikā, ja attiecīgā armija ļauj katram, kas vien grib, tapt par virsnieku un nelieto, tos nozīmējot, visstingrāko izlases principu. Būriņu 1917. gadā I brigādes komandieris Goppers par kādu neglītu pārkāpumu izslēdza no latviešu strēlnieku rindām.

Patīkamās miera dienas Baložu nometnē tomēr drīz beidzās. Štābiem trūka gūstekņu, no kā iegūt ziņas par pretinieku. Vāci pa gaŗo rudens starplaiku, ķakli strādādami, bija aizvilkuši saviem nocietinājumiem priekšā gandrīz nepārvaramus platus stieplu ķogus. Vāciem klātu tikt nebija viegla lieta. Viņi bija pat tik gudri, ka āŗpus ķogiem vairs pat lūdzami nerādījās, tāpēc nakts izlūku gājieni un slazdi, ko krievi parasti lietoja, neko daudz nedeķa. Vadība nolēma izriķot nakts uzbrukumu ar ielaušanos vācu priekšējās pozīcijās. Uzbrukumā noriķoja mūsu 4. rotu, ko komandēja praporščiks J. Menska, jauns, bet drošsirdīgs virsnieks.

Uzbrukums notika naktī no 11. uz 12. (no 27. uz 28. feb.) martu pie Plakāniešiem. 3. rota rezervē pirmajā līnijā pie bataljona komandiera. Uzbrukums sākās nakts vidū ar artilērijas uguni ienaidnieka attiecīgā sektora flangos, bet neizdevās pavisam vienkārša iemesla dēļ: mūsējie, izlauzušies cauri stieplu aizķogojumam, atrada priekšā augstu dēļu sētu, ar ķuŗu vāci bija nostiprinājuši purvainās vietas uzbērumu. Pa to laiku, kamēr mūsējie pūlējās pārķlūt sētai, vācu sargpostēņi paguķa atvilkties aizmugurē. Mūsu izlūki tamdēļ vācu ierakumos neatrada nevienu dzīvu dvēseli un, neuzdrošinādamiēs virzīties dziļāk vācu apcietinājumu līnijā, lai netiktu pie gadījuma ielenkti, atgriezās tukšām rokām. Izlūkiem atķāpjoties, vāci tos pavādīja ar niknu šauteņu un loķmetēju uguni. Smagi krūtīs ievainoja 4. rotas jaunāko virsnieku Mālmani, kas no ievainojuma drīz mira.

Šī operācija bija pirmā, ko bataljona komandieris kapt. Bangerskis vadīja personīgi. Līdz tam visu 1915.gada rudens sekmīgo operāciju vadīšana bija piekritusi rotu komandieriem. Ir skaidrs, ka operācija neizdevās trūcīgas izlūkošanas dēļ. Esmu pārliecināts, ja tās priekšgalā būtu atradies kapt. Briedis - tā būtu izdevusies. Kapt. Bangerska vājība bija tā, ka viņš par daudz palaidās uz kartēm un uzbrukumu projektēšanu uz papīra. Tas ļauni atsaucās arī uz visām vēlākām viņa vadītām operācijām 1916.gada martā un jūlijā. Tamdēļ radās tāda likteņa ironija, ka šim virsniekam, kas starp pirmajiem ieradās strēlnieku rindās, pat ne vienu reizīti karadievs nav pasniedzis uzvaras laurus. Bet lai iegūtu tos, viņš visu savu mūžu ir nopūlējies gaužām, dažkārt nerēķinoties pat ar visasiņainākiem zaudējumiem.

Leksis un Kārklīšā noliek Latv. veco str. biedrības vaipagu pie kritušo str. pieminekļa Ložmetēju kalnā. 1935. g.

1916. G. MARTA KAUKAS

IEVADS

Pirms sākam runāt par marta kaujām, jāapskata gaisotne un notikumi priekš tam.

1916.gada 9./22.februārī par Ziemeļu frontes pagaidu komandieri saslīmušā ģen.Ruzska vietā iecēla ģen.Kuropatkinu, kuŗš visiem vēl bija atmiņā kā diezgan nesekmīgs virspavēlnieks 1904./05.gada kaŗā pret Japānu, Mandžūrijā. Jau ar 1905.gadu Kuropatkins no dienesta bija atvaļināts. Tikai 1915.gadā to atkal nozīmēja par grenadieru korpusa komandieri. Tad jau viņš bija 68 g.vecs.

Daudzi augstākie virsnieki ļoti zemu vērtēja Kuropatkina spējas. Tā kaŗa ministrs Polivanovs viņu raksturoja kā vīru, kam absolūti trūkstot rakstura stingrības. Spējīgais LXXIII divīzijas komandieris, ģenerālis Novickis, kādreiz teicis: Kuropatkina iecelšana nozīmē to pašu, ka ja franči nolemtu no kapa izsaukt savu liktenīgi neveiksmīgo maršalu Bazēnu. Angļu ģen. Knox'am (Sir A.V. Fortescue) Ziemeļfrontes štāba priekšnieks Bonč-Brujevičs atzīnīes, ka, dzirdot par Kuropatkina iecelšanu, "viņa sirds tapusi smaga".

Grāfs S.J.Vite (Witte) savās atmiņās pieskaŗas ģen.Kuropatkina raksturojumam: "par Kuropatkinu vēsturnieki", Vite saka, "sarakstīs nākotnē daudzus sējumus sakarā ar viņa liktenīgajām nelaimēm kaŗa laukos, Nikolaja II valdīšanas laikā." Izrādās, ka Kuropatkins ir bijis slavens šipkas sturmētāja ģen.Skobeļeva štāba priekšnieks un Skobeļevs to ļoti iemīlojis. Skobeļevs cildinājis Kuropatkinu kā ļoti drošsirdīgu virsnieku, bet atestējis to kā pilnīgi nespējīgu kaŗa vadoni kaujas apstākļos, jo viņš varot gan izpildīt otra dotus rīkojumus, bet neesot spējīgs izdot patstāvīgi savas pavēles. Viņam trūkstot kaŗavīra gara. Kuropatkins gan nebīstoties nāves, bet baidoties par kaut ko izšķirties un uzņemties atbildību. Kāds cits tā laika Krievijas valstsvīrs, A.A.Abaza, par Kuropatkinu izteicīes tā: "Guŗrs ģenerālis, bet ar štāba kancelista dvēseli" (Graf S.J.Witte - Vospominanija I, 140.lp.).

Ļoti pareizi vācieši ir novērtējuši krievu gatavošanos marta kaujām. Tur mēs lasām: "Tikai viens kas trūka krievu gatavošanās ķēdē: šis loceklis bija galīgi izrauts Tannenbergas un Mazuru ezeru ziemas kaujās; krieviem trūka uzvaras gribas un uzvaras apziņas". Tālāk vāci citē raksturīgu vietu no ģen. Everta pavēles Nr.7, kas, starp citu, tā skan: "Kaŗaspēkam jāieskaīdro, ka rezerves

daļas un artilērija uz viņiem atklās uguni, ja kāda uzbrūkoša daļa lūkos padoties gūstā". Tas pārāk labi raksturo, uz cik zemas pakāpes bija noslīdējusi krievu daļu kaujas morāle ("Der Völkerkrieg", Vol. 16, 172. lp.).

Otra lieta, kas marta kaujās slikti atsaucās uz latviešu strēlniekiem, bija tās 120 000 Amerikas vinčestera šautenes, ko starp citiem kaŗa materiāliem sabiedrotie 1915. gada ziemā atsūtīja krievu armijai. Neviens nebija atradis par vajadzīgu pārbaudīt šo šautēņu derīgumu kaujas apstākļos. Cik atminos, paši latvieši uzplījās, lai taisni viņiem dod vinčesterus. Par cik te vainojami mūsu civilisti un par cik militārie, nepemos spriest. Tāpat skaidri nezīnu, vai visi bataljoni sapņema šīs bises. 1. Daugavgrīvas bataljons ar tām iegāja marta kaujā. No pieredzes varu teikt, ka toreizējā pasaulē labāka kaujas ieroča par krievu 3-līniju vinteni nebija. Tikai laimīgu apstākļu sagādīšanās paglāba latviešu strēlniekus no lielāka posta šo nelaimīgo vinčesteru dēļ. Mēs tos pēc marta kaujām steidzīgi un ar prieku apmainījām pret japāņu vintēnēm. Vēlāk vinčesterus redzējām aizmugures sardžu vienībās. Tagad vēsturiskā pēcskatā var pamatoti rasties šaubas, kamdēļ krievu ieroču meistari un citi zinātāji šos vinčesterus "iesmērēja" taisni latviešiem. Ja tas bija tik izcils ierocis, kādēļ to nedeļa saviem pašu krieviem. Un kur bija mūsu "ģenštābistu" acis un galvas?

Treškārt jāsaka, ka uzbrukuma laika izvēle bija nelaimīga. It sevišķi dienvidus rajonos, ap Daugavpili un tālāk, 8./21. martā sākās stiprs atkusnis. Pie Daugavpils krievi zaudēja 8000 vīru, Jēkabpils priekštilta pozīcijās pat 28000, II armija pie Naročas ezera 70 000 vīru. Bet sasniegumi bija nulles vērti. Marta uzbrukums Rīgas frontē uzskatāms tikai par demonstrāciju, lai atslogotu uzbrukumus citās vietās.

Visbeidzot jāsaka, ka arī artilērijas uguns un lādiņu izlietošana bija pavisam nepareizi izplānota. Cik zīnu, operācijai bija nodoti un izlietoti 15 000 lādiņu. Bet tos visus izšāva pirmā brāziena laikā un pēc tam visu dienu krievu artilērija pilnīgi kļušēja. Tamdēļ arī tās daļas, kas bija ielauzušās vācu ierakumos, nevajadzīgi cieta un nevarēja apturēt vācu uzbrukumus, jo trūka artilērijas atbalsta. Vāci varēja izdarīties, kā vien patika. Nav pasaulē dzirdēts, ka artilērijas teorija tādu papēmienu varētu attaisnot. Īstais iemesls tādai rīcībai laikam gan bija tas, ka artilērijas virsnieki nevēlējās uzņemties kaŗavīra risku un sēdēt pirmajās līnijās, lai ietekmīgi korrigētu šaušanu.

Krievu armija pie Augustovas padodas gūstā.

Vācu uzbrukums ar indīgām gāzēm.

MARTA KAUKAS NORISE UN AR KO TĀ BEIDZĀS

Visi zinājām un sapratām, ka ar vācu līnijas izbūvi un tās apjošanu ar platiem stieplu žogiem, kaŗš Rīgas frontē bija kļuvis daudz komplicētāks un grūtāks.

Lai daudzmaz atvieglotu vācu spiedienu uz franču fronti pie Verdenas, Rīgas frontes štābi bija izstrādājuši jaunu uzbrukuma plānu. Vispārējā frontes schēmā tas gan ir bijis domāts vairāk kā demonstrācija. Arī latviešu strēlniekiem tuvojās visiem pazīstamās 21.(8.) marta kauju dienas. Īsi priekš kaujas sākuma bataljona ieradās Fr.Briedis. Beidzot pienāca pavēle doties uz Bauskas šosejas rajonu, kur, ar iepriekšēju artilērijas sagatavošanu, vajadzēja risināties mūsu uzbrukumam vācu līnijām. Ceļā devāmies jau vakarā. Naktī pie otrās krievu līnijas apstājāmies. Uzbrukuma pirmajā vilnī bija norīkots Fr.Briedis ar 1.rotu un prap.Pīrāgs ar 2.rotas pusrotu. Otrā līnijā jeb vilnī prap.P.Dardzāns ar 3.rotu un prap.Menska ar 4.rotu. Uzbrukumu vajadzēja ievadīt prap.Pīrāgam ar 2.rotas pusrotu. Gaismai austot, krievi atklāja artilērijas viesuļuguni pret vācu pozīciju sektoru iepretī Franču mājām. Veselu pusstundu ilgi šāvīnu dārdi un sprādzienu dunopa tricīnāja zemi un gaisu. Veseli koki lidoja gaisā kā skali. Vietām pret debesīm cēlās augsti smilšu stabi, un vācu pozīcijas bija pārklātas ar dūmiem un putekļiem, kā ar biezu miglu.

Tad piepeši artilērijas dārdi apklusā: tas bija signāls, ka jā-sāk uzbrukums. No visiem grāvjiem un pauguriem kareivji līda ārā kā skudras un saliekušies skrēja uz vācu nocietinājumu pusi. Vispirms 1. un 2.rotas pusrota no bērzu birzs. Uz priekšu devās arī 3.rota. Kad izskrējām ķēdē, tūlī sāka strādāt vācu baterijas, un visāda kalibra lādiņi sāka sprāgt gan ap mums, gan virs mums. Lai gan vācu artilērijas uguns mūs stipri kavēja, tomēr kaut kā sasnie-dzām bērzu birzi pie Bundēm.

Pats es skrēju pa lielceļu, un piepeši pēc dārdopas gaisā uz-tveŗu, ka viens smagais lādiņš nupat krīt man taisni virsū. Nokri-tu kā nopļauts, tūlī sekoja apdullinošs sprādziens, un pēc tam karsti, smacīgi dūmi mani apņēma. Mute, ausis, acis bija irdnes pilni. Kad atjēdzos, atkal tuvojās tā pati špācošā dārdopa. Pēc mirkļa atkal sprādziens, dūmu mutulis un zemes kami pa gaisu. Atkal dār-dopa, un atkal un atkal sprādziens pēc sprādziena turpat blakus. Pēc brīža, galvu pacēlis un acis iztīrījis, redzu sevi zemē apbērtu

savāda četrstūra vidū. Dažus soļus no galvas, tāpat pa labi un pa kreisi - redzu milzīgas bedres. Tātad man turpat apkārt bija krituši un eksplodējuši četri smagās baterijas lādiņi. Laimīgs par tādu iznākumu, pietrūkos kājās un skreju, cik varēdams, uz priekšu. Ceļa malas grāvī redzu jau pirmo kritušo, tālāk jau otru, trešu. Lielceļa labā pusē pa lauku izmētāti šur tur tumši ķermeni; tie - skrējiena laikā kritušie. Pieskrējis pie birzs, redzu, ka kareivji vai ikkatrā zemes iedobumā sablīvējušies cits uz cita. Birzs pašreiz atrodas zem stipras vācu ložmetēju un flinšu uguns. Lai labāk aptvertu stāvokli, pieskrienu pie lielceļa austrumu pusē esošā resna vītola stumbra, kas mani solās apslēpt vācieša skatam un ļauj labāk pārskatīt kaujas lauku. Bet te kāds brīdinoši sauc. Skatos. No lielceļa grāvja paceļas strēlnieka galva.

"Nestāviet tur, tur jau trīs nošāva!" kliedz strēlnieks. Paskatos: tiešām, turpat pie vītola strumbra guļ trīs liķi. Vāci apšaudi turpina. Ložmetēju uguns arvien pieaug. Viens otrs strēlnieks lūko celties un skriet, bet pie pirmā soļa sagraļojas un ļengani gāžas atpakaļ ieplakā gulošiem virsū, vai nu ievainots, vai nošauts. Kā jau arvien dzīvē, tā arī šoreiz vienai nelaimei drīz seko nākošās. Nav vēl mūsu ķēde paspējusi sapulcēties pie birzs aiz Bundēm, kad apmēram 200 vīru liels, pānikas pārņemts sibiriešu bars, no vācu puses bēgdams, uzdrāžas mūsu ķēdei virsū. Tātad jau pašu uzbrukuma sākumu mūsu kaimiņi, sibirieši, iesvētī ar parasto bēgšanu uz aizmuguri. Vācu artilērija nemēdz snaust, un uzreiz mums virsū gāžas gluži dzīva uguns. Skaidri dūmiem cauri nomanu, ka dažs labs sprādziens gāž desmitiem bēgļu uzreiz. Piepeši krievu pūļa vidū esmu palicis viens un bez rotas. Cik ilgi tāds sajukums vilkās, nevaru pateikt. Bet tikai pēc ilgas kliegšanas un šurpu turpu skraidīšanas kopā ar prap. Šnuku un prap. Jenču izdodas 3. rotas lielumu izraut no baiļu pārņemtā krievu pūļa un to sapulcināt birzs dienvidu pusē.

Kā gan mēs visi trīs tagad sodījāties un nožēlojām, kamdēļ gan mūsu izejas punkts nebija nozīmēts vairāk uz priekšu, varbūt pie bērzu birzs, varbūt pat tālāk pie Franču mājām. Vēl labāk, kā mums likās, būtu bijis artilēriskās sagatavošanas laiku pavadīt mežipā starp vācu un krievu līnijām, tad nebūtu bijis jāceļo kāds kilometrs pa kļaju lauku zem vācu artilērijas apšaudes un tagad jāvārtās pa dubļiem. Bet mūsu izejas punktu noteica kaujas plānotāji un ne mēs.

Vislabāk veicās praporščikam Jenčam, jo viņa 3. un 4. vadiem ne-guļ tik lielas sibiriešu bēgļu masas virsū. Pēc sakārtošanās es viņam došu rīkojumu vest savus vīrus atpakaļ 1. rotai. Zem pastāvīgas artilērijas un ložmetēju uguns mums ar Šnuku tikai pēc ilgām pūlēm izdodas 1. un 2. vada ļaudis izraut no krievu bēgļu bariem. Praporščiku Jenču, diemžēl, šinī kaujā smagi ievainoja, un viņš vairs bataljonā neatgriezās.

Rāpus lienu gar neaugstu uzbērumu un tad mēģinu tikt uz priekšu pa grāvi, kas pa pusei pilns ar ūdeni un dubļiem, un to aizsprotojušas vairākas grupas gan kritušu, gan ievainotu kareivju. Kopīgiem spēkiem ievainotos izvācam un tad pāri kritušo mugurām dodamies uz priekšu. Tālāk ložmetēju uguns mūs vairs neķer un tā mēs laimīgi tiekam Franču mājas aptures ierakumos.

Esam gluži pārsteigti, jo Franču māju apturē atrodam priekšā milzumu sibiriešu strēlnieku. Kas noticis? - Kā jau paraduši, krievi atkal sākuši bēgt. Cik vien spēdami, cenšamies bēgļus apturēt un tos ar latviešu strēlniekiem pa starpām, pa vienam un mazās grupiņās sūtām uz priekšu. Ar katru brīdi tomēr stāvoklis tapa grūtāks. Atjēgušies vāci ar ložmetēju uguni ar katru brīdi vairāk noslēdza pieeju savai līnijai. Tas bija radies sakarā ar Sibīrijas bataljonu bēgšanu. Iebrukuma sektors tamdēļ pa labi un kreisi palika nepaplašināts. Latviešu spēki bija nepietiekoši, lai atbīdītu pietiekamā plašumā flangus un reizē arī atsviestu vācus pāri viņu trešās līnijas ierakumiem.

Piepeši mums uzkrīt, ka krievu baterijas pārstājušas šaut. Vēlāk stāstīja, ka pirmajā pusstundā krievi izšāvuši visus atļautos 15 000 lādiņu, un tas arī bijis viss. Uz katru lielgabalu pēc tam palikuši tikai šāviņi, kuŗus bez sevišķas atļaujas nedrīkstēja izšaut. Ar šausmām vērojām iebraukuma sektoru un domājām, kas notiks ar strēlniekiem vācu ierakumos, kas tagad tur pamesti bez jebkāda atbalsta.

1. Daugavgrīvas latv. str. bataljona ložmetēju komanda arī nebija paguvusi ievilkties vācu līnijā un pašreiz sastājusies ap saviem ložmetējiem, stāv un gaida rīkojumu, ko darīt. Ložmetējnieki tīra dubļus no ložmetēju atslēgiem un slauka patronu lentas. Te pašķīst uguns un dūmi ložmetējnieku pašā vidū. Sprādziens... Viens ložmetējnieks uzskrien gaisā, atkal novelas, un visa ložmetējnieku grupa it kā saļimst. Viens otrs strēlnieks vēl uzšaujas stāvus, noplāta rokas un sakņupst.

Pie manis griežas daži strēlnieki un jautā, ko viņiem darīt, jo šautenēm atslēgi nestrādā. Apskatu vairāku strēlnieku šautenes un konstatēju pavisam negaidītu lietu: pa dubļiem lienot, vinčestera šauteņu atslēgi piesērējuši un tie vairs nav nedz attaisāmi, nedz aiztaisāmi. Vēl nesen šīs šautenes mums izdalīja kā sevišķi izcilu ārzemju ražojumu. Kaujas apstākļiem tās tomēr nederēja. Strēlnieka vienīgais ierocis tātād bija palicis tikai durklis vinčestera stobra galā.

Var tikai iedomāties to strēlnieku traģēdiju, kas, ielauzušies vācu līnijās, negaidot atrada, ka ar vintenēm nevar šaut. Kā vēlāk stāstīja, tā tas arī noticis ar kapt. Brieža grupu. Vienīgā laime

8. marta kaujas schēma.

- "Kur?" - "Plecā". - Tagad arī ieraugu, ka viņa šineli krāso asins plankums, un tā vidū redzams mazs caurumiņš.

Vācu ierakumos, priekšā, uzliesmo brāzmaina šauteņu uguns, turpinās minūtes 5 vai 10 un tad apklust. Mūsējie vācu pretuzbrukumu atsituši. Ķaut tik spētu noturēties līdz naktij! Pa kreisi no mums pa ierakumiem kūpojas kāda krievu daļa. Dodos turpu, lai noskaidrotu, ko viņi domā par stāvokli. Atrodu tur slaida auguma poručiku. Tas, sakņupis un ar muguru atspiedies pret zemes maisu pazemu valnīti, nervozi sūkā papirosu. Izrādās, ka viņš ir 51. Sibīrijas str. pulka 1. bataljona komandieris Nesterovs.

Visu laiku mūs apšauda vācu artilērija. Laime, ka šāviņi nekrit ierakumā, bet arvien sprāgst dažus soļus grāvja priekšā, vai dažus soļus aizmugurē. Tikai zemes kami un dubļu pikas lido pa gaisu un krit mums uz galvas, uz pleciem, ķer pa reizei arī seju. Es arī aizpīpoju un nosēstos krievu poručikam blakus. Tūdaļ ievēroju, ka poručiks dreb kā apšu lapa. Vai no bailēm, vai no pārsalšanas? - Ej nu sazeni. Labi atminu, ka 51. Sibīrijas str. pulka bataljonam bija uzdots iet triecienā pašā priekšā. Poručikam Nesterovam tamdēļ uzstādu jautājumu, kamdēļ viņš atrodas te un ne vācu ierakumos, kur pašreiz mūsējie atvairā nīknus vācu prettriecienus. Poručika atbilde ir naivi atklāta. Vāci esot viņus no saviem ierakumiem izsītuši. Paskatos uz poručika šineli un zābakiem. Tie ir tīri, bez jebkādiem kaujas apstākļos pielīpušiem dubļiem un citiem netīrumiem. Poručiks tālāk paskaidro, ka vācu ierakumos viņa bataljons

vēl gadījusies tā, ka varējuši samobilizēt dažas desmit vāciem atpēntas un sibīriešu bēgļu pamestas šauteņes. Ķaut kā spēdami, ar tām tad noorganizējuši vācu pretuzbrukumu atsišanu.

Vācu artilērijas uguns atslāba, bet par to sevišķi uzmacīga kļuva vācu ložmetēju un šauteņu uguns. Tā efektīgi vērsās pret katru, kurš parādījās un gribēja šķērsot joslu starp vācu un krievu līnijām. Viens otrs ievainotais, kas nāca no vācu ierakumu puses, ir pusceļa nesasniedzis, ložu krusā saļima.

Pienāk mans trešā vada komandieris seržants Valdemars Ābeltiņš, bāls kā papīra lapa un tricošā balsī ziņo: "Esmu ievainots!"

nevarot atgriezties, jo trūkstot patronu. Es tālāk poručīku arī vairs neiztaujāju, jo viņa loma un bataljona izdarības esmu pilnīgi noskaidrojis. Esam kādas 10 minūtes tā blakus nosēdējuši, kad sapemam milzīgu belzienu pa mugurām. Viens smilšu maisiņš nokrīt no valniša un uzkrīt mums virsū. Vācu labi tēmēta granāta sprāgst turpat aiz valniša. Būtu tā nokritis tikai vienu soli tuvāk, un mēs ar poručīku nebūtu vairs starp dzīvajiem.

Dodos atpakaļ pie savējiem. Eju uz vakariem līdz ierakumu galam un vēroju vācu ierakumus aiz priedišu kupsīņa neitrālā joslā. Piepeši vācu līnijās atkal uzliesmo skaudra ložmetēju un flinšu uguns, dzirdamas it kā klaigas. Pēc laiciņa šaušana apklust un viss nomierinās.

Tā staigāju pa latviešu strēlnieku sektoru un ar vienu otru šo to pārrunājam. Piepeši atgriezies, ieraugu virsnieku zilajā miera laika šineli asipainu seju. Tas ātriem soļiem dodas uz aizmuguri. Tas ir pirmās rotas komandieris Fr. Briedis - ievainots. Pēc viņa no vācu ierakumiem pārrodas vēl daži kareivji un stāsta, ka vāci nākot pretuzbrukumā un cenšoties mūsējos atsviest. Lielus zaudējumus nodarot vācu artilerija, kas bezkaunīgā kārtā no tuva attāluma apšaudot mūsējo iepemtos ierakumus. Mūsējie centīšoties noturēties līdz vakaram, lai tad tumsā nemanot atkāptos.

Lai atvilktu vācu uzmanību no ielenktajiem, krievi izrīkoja demonstratīvu uzbrukumu uz austrumiem no mums, izejot no Saulgožkalna ierakumiem. Bez iepriekšējas artileriskas sagatavošanas krievi, gaŗā ķēdē izmetušies, devās pa nogāzi uz vācu pusi. Varēja būt 2-3 rotas. Vācu artilerija tos tūlīt sāka apšaudīt. Gaisā izplūst viens dzeltens mākonītis, tad otrs, paceļas gaisā dūmu stabs ķēdes priekšā, pēc tam aizmugurē. Tad granātas sāk krist tuvu pie ķēdes. Tomēr ķēde ātri vien virzījās uz vācu ierakumu pusi. Kad krievu ķēde atradās varbūt kādus 600-700 soļus no vācu ierakumiem, sāka klabēt vācu ložmetēji un šautenes. Kalna nogāzē, ķēdes aizmugurē parādījās viens otrs melns punkts, tie kritušie vai ievainotie. Tad ieraudzījām, ka atsevišķi kareivji atdalās no ķēdes un dodas uz aizmuguri. Tie - ievainotie. Ar katru acumirkli vācu ložmetēju uguns kļuva stiprāka. Krievu ķēde tad it kā saduga, noliecās kā nopļauta zāle un palika uz vietas guļam. Krievu uzbrukums apturēts. Velti latviešiem cerēt uz kaut kādu palīdzību.

Jau tuvojas vakars un vācu līnijās arvien nemitīgāk tarkšķ ložmetēji un sprakš šauteņu šāvieni, sajaukdamies ar rokas granātu blīkšķiem. Vācu lielgabali nepārtraukti dun un ielenkto latviešu sektorā sprāgst granāta pēc granātas. Arvienu lielākā skaitā pie mums ierodas uz aizmuguri ejoši strēlnieki, kas lišus līdzdami ir kaut kā izkluvuši no aplenkuma. Apmēram pēc plkst. 17.00 sāk sevišķi spēcīgi apšaudīt Franču māju un mūsējo vēl iepemto

vācu ierakumu sektoru. Ierodas pēdējie no vācu ierakumiem izsistie latvieši un sibirieši. Tagad vācu artileristi visu uguni koncentrē uz Franču māju apturi. Šeit esošie sibiriešu bari to neiztur. Apmēram 200 vīru liels bars, pānikas pārņemts, metas pāri lielajam klajumam, austrumos no lielceļa, uz aizmuguri. Vāci nesnauž. Granātu un šrapneļu sprādzieni šo bēgļu baru ietin it kā lielā mutulī un nopļauj tos manu acu priekšā kā zāli. Pret bēgli bargais kaņadievs nekad nav bijis žēlīgs. Tikai ar lielām grūtībām mums ar prap.Šnuku izdevās apturēt uznākušo pāniku. Ar tumsas iestāšanos apšaude izbeidzās. Tagad atkal sāka ierasties vēl neitrālā joslā aizķērušies strēlnieki, gan veseli, gan ievainoti. Klajumā starp mūsu un vācu ierakumiem visu laiku atskan to ievainoto kliegzieni un vaidi, kas nespēj vairs sasniegt savējos. Vāci ir savās bijušās pozīcijās. Kas nespēja laikā no tām izvilkties, ir sagūstīts vai kritis.

pāri ierakuma valnim manā priekšā paceļas strēlnieka stāvs un lec ierakumā, bet turpat uz vietas vaidēdams saļimst. Nelaimīgais tumsā nav ieraudzījis leņķā stāvošo strēlnieku un vinteni ar uzmauktu durkli. Vipš pats ir uzmaucies uz durkļa. Durklis izgāja strēlnieka vēderam cauri un muguras pusē lielu gabalu izlida ārā. Visi zinājām vēdera ievainojumā liktenīgās briesmas un ar žēlumu noraudzījāmies jaunajā strēlniekā, kā droši nāvei nolemtā cilvēkā. Vipš kādu laiku guļ un kungstēdams mokās ar savu brūci, bet tad, kādam piepalīdzot, lēnām aizvelkas uz aizmuguri. Un tomēr šim strēlniekam bija laime palikt dzīvam, jo pēc trim mēnešiem vipš sveiks un vesels ieradās atpakaļ bataljonā.

Beidzot uznāca nakts. Lielgabalu dārdopa apklususi, tikai ložmetēji kā pa pusmiegu šad tad ar savām lodēm noslauka mūsu zemes vaļņa virsu. Izsūtām sanitārus ievainoto uzlasei. Vipu vaidi un kliegzieni pastiprinās. Daudzus iznes, bet lielākā daļa, kas tuvāk vācu līnijai, paliek, jo vāci savu nocietinājumu tuvāko apkārtni modrīgi uzrauga un apsarga. Pēdīgi, kad izdarīts viss, kas iespējams, sanitāri atgriežas. Ir apmākusies tumša nakts. Negulējuši, noguruši un neēduši ar ilgošanos gaidām nomaipu. Klusajā naktī bez apstājas skan pie vācu stieplēm palikušo ievainoto ķērcošie kliegzieni un vaidi.

Tikai ap plkst.22.00-23.00 ierodas 5.Zemgales pulka rota un mūs nomaina. Kā salauzīti, līdz nāvei paguruši, pa vienam sākam vilkties uz aizmuguri. No pārsalšanas un piepūles mana kādreiz sašautā kāja stipri sāp. Pēc katriem 30-40 soļiem apstājos vai apsēžos. Ar mokām vien aizkūlos līdz tai vietai, kur dienu iepriekš atradās bataljona štābs. Bet tur mūsējo vairs nav. Beidzot gan bataljona štābu atrodu. Tur man pasaka, ka visas zemnīcas un ierakumi tuvumā ir citu daļu aizpēti un ka nav cerības te kādu patvērumu atrast. Dodos uz Kukulmuižas pusi, kur atrodas mūsu vezumnieku rota. Man

pievienojas vēl daži strēlnieki, un pēc vairāku kilometru nogurdi-
noša gājiena sasniedzam kādū koka būdu. Priecīgs pārsteigums, jo
būda ir tukša un uz grīdas jauki smaržojoša siena kārtā. Tikai
dažus soļus paspēruši, nokrītam kur kuņģis un, siltuma un noguru-
ma apņemti, uz vietas iemiegam. Līdz rītam ierodas vēl citi batal-
jona strēlnieki un virsnieki. Tie zināja pateikt nākošās sapulcē-
šanās vietu. Tā bija norikota pie bataljona virtuvēm, mežā zem
kļajas debess. Gulēšana smaržīgajā sienā bija mūs visus ļoti at-
spirdzinājusi, tikai viena nelaime nāca līdzī, no kuņģa tikai pēc
ilgāka laika tiku vaļā. Biju viss tā utu pielīdis, ka no padusēm
un apkakles tās gandrīz ar sauju varēja grābt. Iepriekšējie būdas
iemītnieki krieviņi nebija žēlojuši savus mājas lopīņus, tos citās
tautās palaižot.

Sapulcēšanās vietā izsniedza ir ēdienu, ir konservus. Zem kļaj-
as debess mēs tur nodzīvojam līdz 11./24.martam. Pēc tam novie-
tojāmies XII Sibīrijas divīzijas zemnicās. 14./27.martā virsnie-
kus sapulcina pie bataljona komandiera, kur paziņo, ka armijas ko-
mandieris (Kuropatkins) pavēlējis doties atkal uzbrukumā, tikai
gan citā vietā. Steidzīgi visu sakārtojām, izdalījām patronas un
granātas, kā arī šo to pārkārtojām pašās rotās.

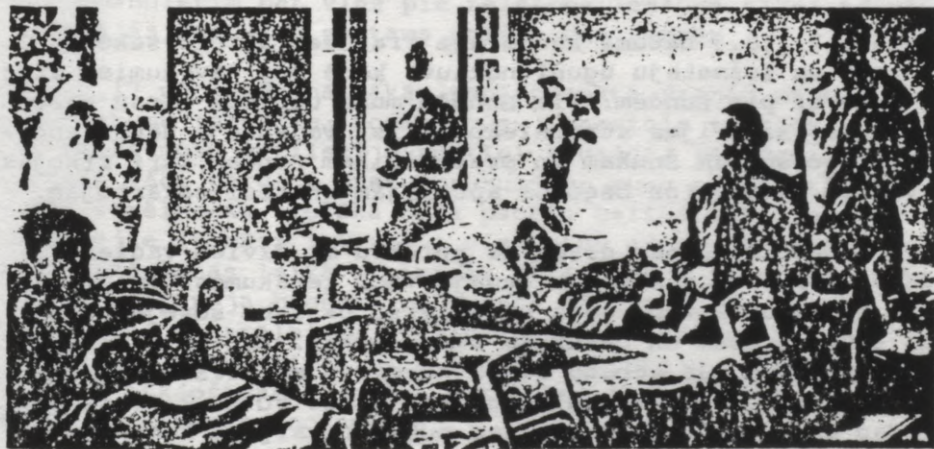
15./28.marta pavakarē devāmies pa mežu uz Misas upes pusi, kur
paredzētajam nakts uzbrukumam vajadzēja notikt 7.Bauskas strēl-
nieku bataljona sektorā. Uzdevums bija grūts, lai neteiktu ko vai-
rāk. Vispirms mēs nemaz nepazinām uzbrukuma rajonu, jo nebijām to
iepriekš izlūkojuši. Pašreiz bija sācies atkusnis un Misas upe
uzplūdusi, kamdēļ pāri tikšana jau bija liela problēma. Vācu pozi-
ciju priekšā atradās plata josla sagāztu koku ar dzelonstieplu
pinumiem pa starpām. Tas bija pārāk nopietns šķērslis. Bez tam
mūsu rotu rindas iepriekšējā kaujā bija krietni izretinātas.

Otrā dienā, t. i., 16./29.martā kopā ar 4.rotas komandieri Mensku,
cik spēdami, iepazīnāmies ar ienaidnieka un mūsu pašu pozīcijām.
Vakarā salasījāmies pretī uzbrukumam nozīmētai vietai un izgrie-
zām jau pat ejas krievu žogos, pa kuņģam doties triecienā. Mana 3.
rota bija nozīmēta kā pirmā, un tai sekoja ceturrtā. Mierīgi gaidī-
jām uzbrukumam nozīmēto stundu, pulkstepus bieži pārbaudīdami. No-
teiktais brīdis pienāca, un pirmie strēlnieki caur žogu jau devās
uz ienaidnieka pusi, kad pienāca paziņojums, ka uzbrukums atlikts.
Jāatzīstas, ka tiešām priecājāmies, ka šis nesagatavotais un viegl-
prātīgais uzbrukums mums visiem pagāja gažām.

Strēlnieku grupa. Pirmā rindā no kreisās:
Uške, Kārklīšs, Grīnbergs un Vosnjāns.

Briedis, pēc 8.marta kaujās dabūtā ievainojuma,
dziedinās Latv.apvienotā lazaretē.
Vidū stāv Fr.Briedis, sēž prap.Jenčs,
labā pusē Dr.med. Jankovskis.

MARTA KAUJAS DAŽĀDIE APRAKSTI
UN KRITISKAS PIEZĪMES PAR TĀS VADĪBU

Lai vēl vairāk un labāk raksturotu apstākļus, kādos noritēja 8./21.marta kauja, šē pievienoju manu ziņojumu kopiju, ko es nosūtīju toreizējam bataljona komandierim kapt. R.Bangerskim. Oriģināls man laimīgā kārtā bija uzglabājies un tas atradās manā rīcībā brīvās Latvijas laikā. Tagad gan tas ir gājis zudumā un es tekstu pārņemu no dokumentu un atmiņu krājuma "Latviešu strēlnieki" 283./861.lp. Lūdzu atvainot par saraustīto stilu, jo ziņojums rakstīts mežā, uz priedes celma sēdot.

1916.gada 9./22.marta rītā. Pulkv.leitn.P.Dardzāna tulkojums, rediģējums un piezīmes.

Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona komandierim, 1916.g. 22.(9.) martā:

"Šī mēneša 21.(8.) datumā kaujā aiz Frančiem 3.rota, sekojot 1.rotai, šautepu un ložmetēju ugunī nokļuva ķēdē bez kavējumiem līdz galvenai apturei pie Bundēm. Pie Bundēm mums uzplūda virsū dezorganizēts bēgošo Sibīrijas strēlnieku pūlis. Vajadzēja daudz enerģijas man, praporščikam Šnukam un praporščikam Jenčam, kuŗi rīkojās ar revolveriem rokās, līdz bēgošos apturējām un ķēdi sakārtojām.

Tālāk praporščiks Jenčs devās uz priekšu ar diviem vadiem. 3. un 4.vads pa pirmās rotas pēdām iegāja vācu ierakumos. Praporščiks Šnuka ar 1. un 2.vadu gāja uz priekšu pa labi šosejai. Es personīgi devos trešam unceturtam vadam pakāļ. Kad es ierados apturē aiz Frančiem, tur atradu daudz kareivju no 51.Sibīrijas str.pulka 1.bataljona, no 53.pulka un arī kādus 50 no 2.Rīgas bataljona. Kad es jautāju 51.Sibīrijas pulka bataljona komandierim, viņš atbildēja, ka viņa kareivjiem patronu neesot un tamdēļ viņš atpakaļ vācu ierakumos iet nevarot.

Es ar praporščiku Šnuku darbojos līdz plkst.12, vispirms pa vienam sūtīdams (ienaidnieka uguns jau bija kļuvusi ļoti precīza) savus kareivjus uz vācu ierakumiem, tad visus tos 2.Rīgas bataljona kareivjus un sibīriešu strēlniekus, kas bija izbēguši no vācu ierakumiem, vai kuŗiem trūka patronu. Sevišķi uzkrīta sibīriešu virsnieku bezdarbība, ar ko arī izskaidrojams tas, ka atkāpšanās laikā, tā ap plkst.17 vakarā, no visiem Sibīrijas strēlniekiem palika tikai divi vadi. Kareivju bēgšanu no pozīcijām virsnieki...

(raksts izdzisis) nemaz neredzēja un nelika tai nekādus šķēršļus.

Pēc plkst.12, kad apklusā krievu artilērija, virzīšanās uz Franču māju apturi un uz vācu ierakumiem kļuva neiespējama. Uguns tagad bija ļoti precīza. Tikko kāds izskrēja no ierakumiem, to tūlīp nošāva. Ap plkst.11 vāci pārgāja pretuzbrukumā, bet tos atsita (daži vārdi nav salasāmi... raksts izdzisis). Jāpieņem, ka teksts skanēja: kļuva skaidrs, ka, pievilkuši spēkus, viņi atkal pāries prettriecienā. Zaudējumi bija ļoti lieli. Labi mērķētā artilērijas uguns kareivju skaitu stipri samazināja. (Bija šāviņi, kas uz reizi no ierindas izrāva 10-20 kareivju.) Palīdzēt varēja vienīgi artilērija, turot uguni pieejas priekšā, labajā un kreisajā pusē mūsu iepemtajā rajonā (piezīme: domāts vāciem atpēmtais ierakumu sektors).

Es Jums to paziņoju ar 30.zīmīti plkst.10 no rīta. Plkst.14.00 varēja noskārst, ka vāci gatavojas prettriecienam, jo sāka stipri apšaudīt mūsu iepemtus ierakumus. Trāpījumi bija ļoti precīzi un zaudējumi lieli. Es nodiktēju Jums un pulkv.leitn.Francim caur pulka štābu telefonogrammu, lai artilērija sniegtu atbalstu. Artilērija klusēja, un to izmantoja vāci spēku koncentrēšanai.

Es lūdzu 51.pulka 1.bataljona komandieri to pašu paziņot sava pulka komandierim, bet viņš pie telefona izsauca tikai adjutantu un aprunājās, kas viss, protams, palika bez sekmēm.

Plkst.17 pēcpusdienā sākās nepārtraukta Franču māju aptures un vācu ierakumu (piezīme: domāts mūsu iepemtā sektors) apšaušana, kuņas laikā mūsu artilērija spītīgi klusēja. Pēc nopietnas sagatavošanās vāci pārgāja pretuzbrukumā un mums nācās atkāpties. Sibīrijas strēlnieku lielākā daļa pacēla baltus lakatiņus un palika tur. Mūsējie (domāti latvieši) visi, kaut ar zaudējumiem, atgāja. Mūsējo atkāpšanās laikā Sibīrijas strēlniekus pārņēma pānīka, un tā sākās vispārēja bēgšana no Franču māju aptures. No 52.pulka palika tikai 6 strēlnieki ar bataljona komandieri, bet no 51.pulka ne vairāk kā 60 kareivji. Šos pēdējos apturēju, tikai draudot nošaut. Pēc atkāpšanās 52.pulka bataljona komandieris aizgāja un aptures komandēšanu nodeva man,

Aptures sastāvs bija sekojošs: mūsu bataljona, 2.Rīgas latv.str. bataljona un 51. un 52.Sibīrijas pulku atsevišķi kareivji, visi bez komandējošā sastāva. Vispārīgi varu sacīt, ka apturi noturēja, tikai pateicoties mūsu izturīgiem zēniem, manām un praporščīka Šnukas pūlēm. To apstiprināja sekojošs fakts: Jaunākais apakšvirsnieks Iašņevs, atkāpdamies pa līdzenumu, gājis cauri Bundes apturei (piezīme: tur vajadzēja atrasties mūsu bataljona štābam) un stāsta, ka pat no turienes visi aizbēguši. Mūs nomainīja tikai ap pusnakti. Es atrodu, ka tā ir nolaidība, pat tiešs noziegums, jo apturē (piezīme: Franču māju) neatradās noteikta daļa, bet gan visdažādākās daļas

bez saviem virsniekiem.

3.rotas komandieris praporščiks Dardzāns.”

Tālāk sniedzu prap. Paula Luksa Marta kaujas aprakstu:

KAD LAIKS BIJA APSTĀJIES

/Atmiņas par 1.Daugavgrīvas pulka kaujām/

Ir pagājis pusgadsimtenis no mūsu strēlnieku cīpām, no I pasaules kara gaitām un gaŗajiem, bezgalā gaŗajiem bēgļu gadiem. Bet vērojot noieto laika ceļu, strēlnieku laiks, šķiet, ir bijis tik neticami īss. 1915.g.oktobrī pie Babītes ezera, pie Olaines, strēlnieki sāka savu slavas pilno gājienu, 1916.gads ar cīpām Rīgas frontē, teiksmainajām Ziemsvētku kaujām un 1917.gads ar pēdējām kaujām pie Juglas. No 1915.gada oktobra līdz 1917.gada jūlijam nav pat pilni 2 gadi, bet tie ir tik pilni lielu notikumu, ka izbrīnā jājautā, kā viss tas varēja notikt tik īsā laika sprīdī - nepilnos 2 gados? - Bet tie bija gaŗi gadi, pilni briesmu, kustības, nebēdnības, gan pozīcijās, kaujās, gan atpūtās, islaicīgos atvaļinājumos Rīgā, gan slimnīcās Rīgā, Petrogradā, atkal frontē un kaujās, un tā bez gala.

Atejiet šodien domās atpakaļ nepilnus 2 gadus un padomājiet, ko jūs esat šinī laikā paveikuši, kur bijuši - un jūs teiksīt - šie pāris gadi tik ātri paskrējuši pelēkā ikdienā. Bet toreiz, liekas, laiku mēroja ar bezgalīgi gaŗiem gadiem, pat tā vien liekas, ka laika tecējums būtu apstājies. To pazīst katrs strēlnieks un vislabāk viņš var saprast Vecās Derības stāstu, kur Zauls uzsauca: Saule, apstājies! Un tā apstājās līdz Zauls sakāva filistiešus. Tā arī mums saule un laiks ir daudzreiz apstājušies, lai mēs nepilnos 2 gados aizskrietu priekšā laikam, iespiestos dziļi nākotnē un atbalsotos vēl pēc 50 gadiem.

===

1915.g. beigās strēlnieki jau bija izcīnījuši pirmās slavas pilnās cīpas, bija jau pazīstami gan krievu, gan vācu armijā, gan Pēterpili, gan ārzemēs pie sabiedrotajiem. Vācieši bija apturēti Rīgas frontē un atmetuši domu par Rīgas ieņemšanu. Stratēģi apgalvo, ka liela loma šeit piekritusi strēlnieku pirmajām uzvarām, jo krievu armija bija kļuvusi kaujas nespējīga un tikai atkāpās. Rīga viegli varēja krist un posts, latviešu izklīdināšana būtu drausmīga. Jau tā pusmiljons kurzemnieku klīda svešumā. Vācieši apstājās, izmeklēja sausās mežmalas ar labiem apšaudes laukumiem priekšā, un sākās pozīciju karš pie pašas Rīgas - ap 10 km - ķēkava,

Olaine, Babītes ezers, Sloka, Ķemeri un tālākas bija Smārdes pozīcijas. Vēl jāpiemin Nāves sala pie Ikšķiles, kur 3. Kurzemes pulks bez kaujām noasīvoja regulārajās apšaudēs. Mūsu rotu no Olaines pārcēla uz Tīreļpurvu, tā saucamo "Strīdus kalniņu", t. i., kāpu paugurs purva vidū. No tā vācieši bija krievus vairākkārt izsītuši, tāpēc arī nosaukums radies "Strīdus kalns". To nu nodeva mūsu stingrajās rokās. Mēs nebūt neslēpām, ka esam latvieši. Mūsu pūtēju trio klusajos ziemas vakaros deva īstus koncertus, spēlējot vecās "ziņģu" resp. vācu dziesmu melodijas. Tās tālu atbalsojās kļūšajā, piesnigušajā mežā un guva aplausus un bravo saucienus otrā pusē. Klīdām pa purvaino mežu, medījām stirnas, uzturējām ar Islaičīgiem atvaļinājumiem spēcīgus sakarus ar Rīgu, un ziema lēni vilkās uz priekšu.

1916. g. marta sākumā soļojām pa sniegu, dubļiem uz Ķekavas pusi. Šeit pie Baldones šosejas paredzēts lielāks uzbrukums un arī 1. un 2. bataljonam ierādīti uzbrukšanas iecirkņi. Pie latviešu strēlnieku dibināšanas galvenie strēlnieku uzdevumi bija paredzēti izlūkošana, strauji izlūkošanas uzbrukumi, ar kādiem iesāka Briedis, Dardzāns un izpelnījās ievēribu un plašu atzinību. Bet krievu ģenerāļiem tas piemirsies. Viņi šaubās par savām krievu daļām, šaubās arī par iespēju ieņemt pamatīgi nostiprinātās ar dzelozņogiem vācu pozīcijas. Un tā nu, lai gūtu varbūtējus panākumus un aizrautu arī krievus līdzī, mēs 1916. g. 8. marta agrā rītā esam klusi ienākuši izejas pozīcijās, pavisam tuvu vāciešiem. Mūsu uzbrukuma iecirkņi ir savilkts nedzirdēti daudz artilērijas. Plkst. 6 klusumu pārtrauc pirmās granātas lidojums un tūlīt sākas vēl nedzirdēta kanonāde. Tie ir simti granātu, kas katrā acumirkļī pārlido mūs nelielā augstumā, gan spalgi rejoj, gan gaudojot, gan mierīgi zemos topos rūcot. Mēs satraukti vērojam, kā dūmi un uguns šķīst, kā lido šis uguns apspīdēti zemes gabali, mieti. Uguns labi piesauta un tiek ārdīti vācu ierakumi un dzelozņozņozņu žogi. Granātu sprādzieni saplūst vienā dunopā un zeme, šķiet, pārvērtusies milzu zvanā. Zeme dreb, vibrē un skan kā milzu zvans.

Mēs esam gatavi triecienam un virzāmies tuvāk, lai precīzi plkst. 6.30, kad artilērija uguni pārcels tālāk, ieskrietu vācu ierakumos, pirms vācieši nav sakārtojušies un izlīduši no savām lapsu alām. Dzelozņozņozņu žogi sadauzīti, un trauksmainā steigā mēs skrejam. Mūs tomēr sagaida ar ložmetēju uguni. Neticami, ka šai uguns ellē kāds būtu dzīvs palicis un ar visu ložmetēju. Uguns tomēr nervoza, netēmēta, un mums nav zaudējumu. Vācieši steidzas no patvertnēm ieņemt pozīcijas, bet mēs esam pirmie, mūsu straujums un spiediēns ir par lielu, lai varētu tam pretoties. Daļa bēg uz aizmuguri, citi ar paceltām rokām skrej pretī. Kādi pārdesmit gūstekņi tiek skriešus aizvesti uz aizmuguri, jo blakus mums vācieši sakārtojušies uz klajā lauka un mūs no sāniem stipri apšauda. Uguns top stiprāka un nāk no priekšas un sāniem. Tas ir bīstams stāvoklis, gan mūsu ner-

viem, gan trāpījumiem. No vienas uguns esi aizsegā, bet sāni paliek atklāti. Ir pārāk vienkārši tagad runāt par uguni, bet kas pats nav bijis zem lodēm, būs grūti to saprast. Un vispār grūti attēlot šīs izjūtas, kas arī vienai personai var būt dažādas. Ierakumos, klusuma brīžos, tu nobisties no vienas tev tēmētas lodes, kuŗa aizlidojusi tuvu gaŗām un pat gadiem ilgi tā paliek atmiņā. Bet tagad tās ir simtiem, cita par citu skaļāka, kā cirkus arēnā pātagas cirtieni, un kad viena manai ziemas cepurei izskrej cauri, pieķerot arī matus līdz ādai, tad tas jau ir apdullinošs sprādziens, no kā ausis aizkrit un ilgi džinkst. Un tomēr tu paliec apatisks un tīci, ka šī bija tava tuvākā lode un citas ies gaŗām...

Mēs virzāmies pa ierakumiem pa labi, ar rokas granātām un šautepu uguni dzenam vāciešus sānis. Pa kreisi no mums ir 1. rota. Bet mēs esam tikai 2 rotas, mēs nedrīkstam izstiepties pārāk plaši. Labajā pusē vajadzēja krieviem ielauzties, bet tie bija nokavējuši trieciena momentu un piespiesti pļaviņas vidū pie zemes un vācu lodes, jau labi tēmētas, kapā zemi ap tiem un viņus pašus. Nav nozīmes tā gulēt, vajadzētu triekties uz priekšu... Un tiešām, viņi ceļas... bet skrej atpakaļ, skrej baros. Tā aitas saskrej barā, kad tām suns uzrīdīts, un katra cenšas tikt vidū - drošībā. Bet vācu ložmetējiem un šautenēm nu lieli mērķi, un līdzenums klājas ar apšautiem krieviem.

Mums jābūt modriem, jo sagaidāms pretuzbrukums. Bet mūsu garastāvoklis moŗš un esam priecīgi, ka pāri laukumam nāk pārskrējienos mūsu 2 rotas mums palīgā. Tās ir klāt, bet no otras puses pamanām it tuvu jau pretuzbrukumā nākošās vācu ķēdes. Tās apgulst no mūsu uguns, neiztur un skrej atpakaļ. Mēs nekavējam mirklus, bet dodamies tiem pakaļ un uz viņu pleciem ieskrūjam nākošajā līnijā. Ir miglains, apmācies, sauli neredz un liekas drīz būs vakars. Paskatos pulkstenī, bet tas apstājies uz 7.30. Paklausos - iet. pārbaudu pie tuvākā seržanta, arī tas izbrīnās, jo arī gaida vakaru. Pulksteņi mums saskan, tie bija norēgulēti uz minūti, jo no precīzā laika bija atkarīgas mūsu sekmes. Jā, mēs redzam, pulksteņi nav apstājušies. Apstājies ir laiks...

Mēs atsitam atkal kādu kontrataku, vērojam flangus un gaidām rezerves. Pār laukumu lēnā gaitā kaŗavīra pavadībā ar pārsietu galvu aiziet 1. rotas komandieris poruč. Briedis. Viņš pa gabalu pazīstams, jo valkā miera laika zili pelēko virsnieka mēteli. Var redzēt, ka viņus apšauda, bet lodes iet gaŗām, jo kam jau lode šodien reiz ķērusi, to otrreiz neaiztik. Arī mūsu rindas kļūst retākas, ir mums ievainoti, ir mums arī kritušie. Atkal, gaidīdams vakaru, skatos pulkstenī un tas rāda tikai 8. Tikai par 1/2 stundu laiks pavirzījies šķietamo 10-12 stundu vietā. Bet tas vairs nepieviļ. Jo zinu - šodien laiks apstājies.

Ir vajadzīgas rezerves, lai pārrāvumu paplašinātu, virzītos zemes iekšienē vācu spēku aizmugurē, lai savienotos ar Iksķiles Nāves salu, un tā uzbrukuma vilnis sāktu velties uz priekšu Kurzemē, un mēs viens otrs, kaut garām skrejot, varētu ieskatīties, kaut acis iemest, savās Kurzemē pamestajās lauku sētās. Bet rezervju nav un mūsu ilgas un sappi izgaist. Toties vācieši gan atsvieduši šurp palīgspēkus, kļūst uzbāzīgāki, artilērijas uguns noteiktāka. Mēs, neliela grupa, esam izvirzījušies un iepēmuši seklu grāvīti. Mūs sāk apšaudīt vieglā baterija un jau nākošās granātas plīst dažos soļos no mums. Mēs dzirdam, ka baterija izšauj, dzirdam šāvīņu lidojumu un tad tie ir jau pie mums. Mēs ievēlam galvas cepurēs, mēteļu apkaklēs un pieplokam grāvīša dibenam. Tuvie sprādzieni apdullina, aizvērtās acis it kā šķīst uguni un iestājas tāds vājums, pagurums, viegluma sajūta. Pēc brīža tu atžirgsti, bet tad dzirdi atkal 6 šāvīenus, granātu lidojumu un turpat priekšā apdullinošus sprādzienus. Liekas, tā turpināsies bezgalīgi, tev vairs nav spēka pretoties vājumam un apatijai un tev nebūtu iebildumu, ja granāta tev uzskrietu virsū un tu būtu atpestīts. Tomēr, atžirguma brīdī sapemamies, aizskrienam sānis un atpakaļ pie citiem. Šeit jau ir dziļāki ierakumi, mēs esam jau iekārtojušies vāciešu sagaidīšanai un aukstasinīgi atsitam viņu uzbrukumu. Laikam zaudējumi viņiem nav mazie un uzbrukumi atslābst. Diena velkas gliemēža gaitā... Laiks apstājies... Bet mēs gaidām vakaru, jo ir pienākusi pavēle - vakara tumsas aizsegā atiet.

Lēni pienāk vakars, norimst šāvīenu troksnis. Lēni snieg. Migla. Mēs ar saviem ievainotajiem un kritušajiem klusi atstājam iepēmtās un visu dienu turētās pozīcijas. Bet tad atdzīvojas lauks. Tur sašautie, vēl dzīvie krievi sauc un kliec pēc sanitāriem un palīgā. Tā ir kā vilku kaukšana, gaudošana, tie ir ārprāta, izmisuma kliecieni, kas ar aukstām tirpām griežas smadzenēs un kaulos. Kad vācieši saskata kādus stāvus miglā un tumsā kustāties, tie raida kādu ložmetēju kārtu un atklāj šautepu uguni. Un uguns troksnis uz brīdi pārspēj kliecienus. Ir tāds žēlums sirdī, ka esi kaut ko lielu zaudējis. Visas pūles un upuri velti. Un iepriekšējā naktī leitn. Opmanis, kā paredzēdams savu aiziešanu, bija manam zipnesim teicis: "Cik jauki mirt priekš tēvu zemes". - Bet lielās tēvu zemes generāļi nebija padomājuši par kaujas tālāko gaitu, būdami pārliecināti, ka vācu nocietinājumi nav iepēdami. Tomēr abi latv. strēlnieku b-ni tos iepēma un noturēja visu dienu. Arī mums zaudējumi lieli: krituši 3 virsnieki, 109 kareivji. Ievainoti: 7 virsnieki un 203 kareivji, un 27 pazuduši bez vēsts. Vairāk kā 1/3 otrā dienā vairs nebija ierindā.

Tā beidzās mūsu pirmā lielā frontālā uzbrukuma kauja, kur dārgi asins upuri tika nodoti, lai parādītu, ka latviešu strēlnieki stāv pāri krievu pulkiem, tie ir no citas pasaules un nav rada austrumu ordām. Ar lepnumu un augstu paceltām galvām strēlnieki apzinājās

to, bet krievu štābos radās skaudība un naidis.

===

Tā šais nepilnajos 2 gados 8 latviešu strēlnieku pulki kā 8 spilgti mirdzošas zvaigznes augstu pacēlās pie tumšajām kara debesīm, savu gaišāko mirdzumu sasniedzot Ziemsvētku kaujās. Viņu mirdzumā un slavā sarkanie strēlnieki ar uzvarām pārstaigāja krievu zemi; viņu mirdzumā un slavā radās atbrīvotāja armija un atbrīvoja Latviju no krieviem un vāciešiem. Viņu mirdzumā un slavā leģionāri pārstaigāja atkal krievu zemi un atkal jo augstu pacēla latviešu kara karogu. Mūsu uzdevums šo mirdzumu, kaut arī kā lēnu vakara blāzmu, saglabāt, atgādināt un rādīt. Bet tas ir tik grūti. Trakī ātri šodien skrien laiks pie bagāti klātiem galdiem siltās, mājīgās telpās. Spožas gaismas apžilbinātiem, mums grūti saskatīt bijušo varoņu slavas blāzmojumu. Tomēr... Šis mirdzums vēl augstu turas debesis tiem, kas aukstās, tumšās istabās vai barakās pusbadā gaida rītu un cer un tic, ka pienāks reiz brīdis, kad laiks... kad saule apstāsies, lai filistiešus sakautu un beidzot padzītu.

Pauls Lukss.

Par marta kaujām ir rakstījuši, cik man zināms, divi toreizējie bataljonu komandieri - Rudolfs Bangerskis un Jukums Vācietis. Pie tam 5. Zemgales komandiera J. Vācieša raksts ir visinteresantākais un daudzās vietās papildina un apstiprina manu stāstu par šo kauju. Tamdēļ turpinājumā citēšu J. Vācieša liecību pēc iespējas pilnīgi, jo tas lasītājam palīdzēs labāk izprast šīs kaujas organizācijas trūkumu un daudzas nejēdzības no krievu puses, ar kādām latviešu strēlniekiem nācās sadurties ne tikai šinī kaujā vien.

J. Vācietis stāsta: ("Pa aizputinātām pēdām", 53.-54. lp.)

"Uzņēmīnam bija demonstratīvs gala mērķis... Uzbrukumā bija jāiet pirmajā līnijā 1. un 2. latviešu bataljoniem, kopā ar 51. un 52. Sibīrijas strēlnieku pulkiem un 484. kājnieku pulku. Otrā līnijā rezervē bija 5., 6. un 7. latviešu strēlnieku bataljoni. Patiesībā uzbrukumā gāja latvieši un 51. Sibīrijas pulka bataljons, citi negribēja līst ārā no ierakumiem un tieša uzbrukuma vietā iesāka milzīgu šaušanu no flintēm un ložmetējiem. Izcēlās liels skandāls. Latvieši izlauzās vācu ierakumiem cauri, bet, tā kā krievi viņus nepabalstīja, tad ap plkst. 10 viņiem bija jāiet savos ierakumos ar smagiem zaudējumiem. (P. Dardzāna piezīme: te pulkv. J. Vācietis kļūdas. 1. Daugavgrīvas 1. rota ar kapt. Fr. Briedi priekšgalā, 2. rotas pusrota un izlūku komanda ar prap. Piragu un daži 3. rotas strēlnieki palika iepemtā vācu sektorā līdz vakara tumsai. Tur kapt. Fr. Briedi ap plkst. 12 ievainoja, bet prap. Piragu nāvēgi ievainoja. 3. rotas divi

vadi prap. Jenča vadībā palika līdz vakaram priežu audzītē uz dienvidiem no Franču aptures. Kopā ar latviešiem vācu ierakumos palika arī kādi 50 vai vairāk 51. Sibīrijas pulka strēlnieku un arī kādi 2. Rīgas latv. strēln. p. vīri. 51. Sibīrijas strēln. pulka bataljona lielā daļa ar savu komandieri por. Nestrovu, kā tas redzams no manas sarunas ar pēdējo, nemaz uzbrukumā nebija gājuši, bet palikuši Franču mājas aptures ierakumos, vai pēc pirmajiem vācu granātu sprādzieniem bija sākuši bēgt uz aizmuguri. Šie 51. Sibīrijas pulka bēgļi bija tie, kas uzdrāzās pie Bundu bērzu birzs manai trešai rotai un uz ilgāku laiku aizsprostoja mums ceļu uz priekšu.)

Tālāk J. Vācieša stāsts skan: "Lai izpestītos no skandāla sekām, XIII Sibīrijas divīzijas brigādes komandieris ģenerālis Z. lietu sagrozīja tā, ka 1. un 2. latviešu bataljoni esot pirmie sākuši atkāpties, un pēc tam sibīriešiem nācies darīt to pašu. Dabūjis tādu paziņojumu, ģenerālis Radko-Dmitrijevs negribējis tam ticēt, bet galu galā tomēr ap plkst. 12 pavēlēja man ar Zemgales bataljonu, apvienojot savās rokās komandu arī par 1. un 2. latviešu bataljoniem, no jauna iet uzbrukumā gar to pašu Bauskas lielceļu, par jaunu pār-raut fronti un uzlabot stāvokli. Mēs visi bijām pārsteigti par tādās pavēles saturu...

Bundu māju drupu pagrabā bija ievietojies visas operācijas štābs, tur atradās 51. strēlnieku pulka komandieris, 2. latv. strēlnieku bataljona komandieris palkavnieks Francis un dažas minūtes vēlāk pienāca 1. latv. str. bataljona komandieris kapitans Bangerskis. Francis un Bangerskis apstiprināja, ka rīta uzbrukuma grūtības viņu bataljoni vieni paši nesuši un ka otrreiz viņiem likt atjaunot uzbrukumu būtu vislielākā nepareizība; bez tam viņi apstiprināja, ka sibīrieši ir pa lielākai daļai izklīduši apkārtnes aizmugures mežos. 51. Sibīrijas pulka komandieris korrekti paziņoja man, ka viņa pulks esot tiktāl iziris šī rīta kaujā, ka par jaunu uzbrukumu neesot ko domāt, un ka 52. Sibīrijas strēln. un 484. kājnieku pulki jau no rīta parādījuši savu nespēju.

Pamatojoties uz šiem datiem, es nolēmu uzbrukumā latviešus nesūtīt. Francim un Bangerskim devu pavēli atvest savus bataljonus pie Butleru mājām, dot strēlniekiem siltu barību un atpūtu. Zemgales bataljons dabūja pavēli ieņemt ierakumus pie Bundu un Franču mājām un būt gataviem atsist vācu kontratakas mēģinājumus... Savu lēmumu un tā pamatojumus es paziņoju XIII Sibīrijas divīzijas priekšniekam ģenerālim Z., kuŗa štābs atradās blindažā pie Svīlpju mājām. Tur patlaban bija ieradies ģenerālis Radko-Dmitrijevs, kuŗš tika no šīs divīzijas štāba orientēts pavisam pretējī frontes stāvoklim, un tāpēc man tika paziņots, ka Radko neesot apmierināts ar manu spriedumu; viņš ieskatot, ka latvieši pierādījuši savu negribu iet uzbrukumā, un tā ka jau pagājis noteiktais laiks, tad zemgaliešu vietā esot sūtīts uzbrukumā viens 52. Sibīrijas str. bataljons;

ģenerālis Radko esot izgājis no pozīcijām un pie Bundu mājām gribot ar mani satīkties. Patiešām, pēc pusstundas ieradās ģenerālis Radko.

"Kādēļ latvieši neiet uzbrukumā?" skarbā balsī pieprasīja Radko. Nedodams laiku atbildēt, Radko pavēlēja 51.pulka komandierim saukt latviešus pie kārtības. Radko pārmeta man, ka viņš līdz šim uzticējies latviešu kareivjiem un domājis, ka varot uzticēties arī zemgaliešiem.

Es atbildēju viņam, ka zemgalieši gatavi attaisnot viņiem parādīto uzticību visnopietnākos un grūtākos uzdevumos, bet šoreiz uzbrukumā sūtīt bataljonu neatļauj prāts. Pie tam, pretēji XIII Sibīrijas divīzijas štāba ziņojumam, es izskaidroju armijas komandierim lietas patieso virzienu. "Sauciet latviešus pie disciplīnas!" bargi iekliedzās Radko, pagriezdams maņ muguru.

"Ja man netīcat, iesim uz pirmo līniju, un tur Jūs paši personīgi pārliecināsit, ka man taisnība", mierīgi es uz to atbildēju.

"Iesim!" skarbi iesaucās Radko.

Mēs gājām pa Bauskas lielceļu uz Franču māju pusi, kur pašreiz kaujas kārtībā gāja uzbrukumā minētais 52.Sibīrijas pulka bataljons. Kā tas bija paredzams, tā arī notika. Šī rīta bezpanākuma uzbrukums bija padarījis vāciešus tikai uzmanīgākus. Sibīriešu bataljons uz vietas tika iežņaugts uguns lokā no trim pusēm, un maz minūtēs elļišķīgā ugunī no bataljona atliekām palika tikai bezveida mutulis, kuŗš pāniskās bailēs vēlās uz Butleru meža pusi. Gan daži aukstasinīgākie oficieri un apakšoficieri ar ieročiem rokās gribēja bēgošos savaldīt, bet zaldātus bija pārņēmis ārprāts, un kā nejēdzīgi viņi metās kur kuŗais. Pēc desmit minūtēm bataljona uzbrukuma vietā bija tikai viņu bēdīgie rezultāti: līķi un grūti ievainotie, izmētāti pa granātu bedrēm, bēgošas atliekas Butleru mežā un vieglāki ievainotie, kuŗi līda pa lielceļa grāvjiem atpakaļ. Tikai tagad armijas komandieris pārliecinājās par manu ieskatu un lēmumu pareizību un par patieso stāvokli frontē...

Turpmākā sarunā Radko-Dmitrijevs pieņēma tādu manu priekšlikumu: 5. un 6.latviešu bataljoniem un visam 149.Sibīrijas pulkam (Dardzāna piezīme: domāts laikam ir 49.Sibīrijas pulks) pēc vienas stundas stipras artilērijas uguns uzbrukuma sagatavošanai pāriet naktis atakā; bet, kopēji izstrādājot šī uzbrukuma plānu XIII divīzijas štābā, izrādījās, ka trūkst pietiekoši artilērijas šaujama materiāla. Tamdēļ uzbrukumu atsākt, pēc īsas domu maiņas, tika atzīts par neizdevīgu... Novakarē izrādījās, ka pēc 1. un 2.latviešu bataljona atvilkšanas no pirmās līnijas, arī sibīrieši patvarīgi atstājuši priekšējās pozīcijas abās Bauskas šosejas pusēs. Tāpēc šīs pozīcijas bija jāieņem zemgaliešiem, lai viņas nekristu vācu rokās. Ap plkst.23 zemgaliešu vietā nāca 49.Sibīrijas str.pulks...

... 8.marta kaujas sīkumus mēs pievedam tāpēc, lai lasītājs uz vietas redzētu, kāds raksturs bija kaujām Rīgas frontē...

Tik tālu pulkvedis J.Vācietis.

Generālis Rudolfs Bangerskis "Mana mūža atmiņu" I sējuma 336. lp. arī apraksta marta kaujas, jāsaka, par daudz vispārinātā veidā, un viņa apraksts daudzās vietās nesaskan ne ar manu, nedz pulkv. Vācieša aprakstu. R.Bangerskis, starp citu, raksta:

"Stiprs atbalsta punkts vāciešiem bija ierīkots arī dienvidos no Franču un Juģu māju drupām, sprostojojot svarīgo Ķekavas-Bauskas šoseju un tās apkaimi. Abiem strēlnieku bataljoniem bija uzdots uzbrukt šim atbalsta punktam, virzoties abpus šosejai... Ar pulkvedi Franci vienojāmies, ka 1.Daugavgrīvas bataljons uzbruks pa labi starp Ķekavas upi un Bauskas šoseju, to ieskaitot, bet otrais Rīgas bataljons pa kreisi no pirmā bataljona ar labo flangu gar šoseju, to izslēdzot. Sliktākais bija tas, ka nebija iespējams ieņemt izejas stāvokli uzbrukumam frontes priekšējos ierakumos, jo tādu, kaut cik dziļuma izveidotu, nebija... Izejas stāvoklis uzbrukumam bija jāieņem rezerves ierakumos, apmēram vienu kilometru aiz priekšējās līnijas. Starp rezerves ierakumiem un frontes līniju apvidus bija atklāts un labi pārskatāms...

Nolēmu ar divām rotām uzbrukt pirmajā ešelonā, bet ar pārējām divām atbalstīt pirmo ešelonu, virzoties aiz tā... 1. un 2.rotas pirmajā ešelonā... Uz priekšu devās 1.rota un arī pats Briedis, 2.rota gāja pa labi...

Līdz ar otra ešelona virzišanos uz priekšu, es savu komandpunktu pārcēlu uz Franču māju drupām... (P.Dardzāns piezīme: jālasa - uz Bundes māju drupas. Franču māju drupas atradās krietnu gabalu tuvāk pie vācu ierakumiem.) ...

... Manam pieprasījumam atbalstīt latviešus ar kaimiņu iebrukumu pa labi un pa kreisi, kāda Sibīrijas pulka vienība mēģināja doties uz priekšu ar labo flangu gar Ķekavas upīti, bet pretinieka artilērija to satrieca un izklīdēja pusceļā starp fronti un rezerves ierakumiem...

Atbalsta punktu šādos apstākļos nebija iespējams noturēt un tam arī nebija nekādas nozīmes... Tāpēc bija sapemta pavēle, tumsai iestājoties, ieņemto atbalsta punktu atstāt un atiet uz priekšējo krievu uguns līniju...

Kad no atbalsta punkta izvilktās rotas bija ieņēmušas aizstāvēšanas pozīcijas un bija gatavas atsist varbūtēju ienaidnieka pretuzbrukumu, deva rīkojumu arī sedzējām vienībām atiet no atbalsta punkta... (Dardzāna piezīme: šis autora teikums, redzams, ievietots stāsta izdaiļošanas nolūkos. Visi sakari ar vācu ierakumiem bija vācu apšaudes pārtraukti, kamdēļ nekādus rīkojumus turpu gan nevarēja vairs nosūtīt.) Tai brīdī pulkvedis Francis mani izsauca pie tālruna un paziņoja, ka 5.Zemgales bataljons ieradies nomainīt 1. un 2.bataljonu... Pēc labas stundas sāka ierasties Zemgales bataljona rotas... (nomainīti). Kad pēc pozīcijas nodošanas ierados pie

pulkveža Franča, lai viņam par to zipotu, viņa komandpunktā satikos arī ar pulkvedi Vācieti... Viņš (pulkvedis Vācietis) ilgāku laiku bijis kopā ar armijas komandieri un, neraugoties uz intensīvo pretinieka uguni, viņi abi sekojuši kaujas norisei, pie kam viņš devis armijas komandierim vienu otru derīgu padomu.

... Kad pulkvedis Francis ieminējās, ka armijas komandieris uzbrukuma laikā tuvumā neesot manīts, Vācietis atbildēja, ka arī no divīzijas komandpunkta pie Čāģu mājām ar tālskata palīdzību kaujas norise bijusi labi pārskatāma, bet vēlāk pēcpusdienā viņi bijuši arī pie Pulkarnes kalna (šī kalna rietumu nogāzē pie šosejas atradās pulkv. Franča komandpunkts)."

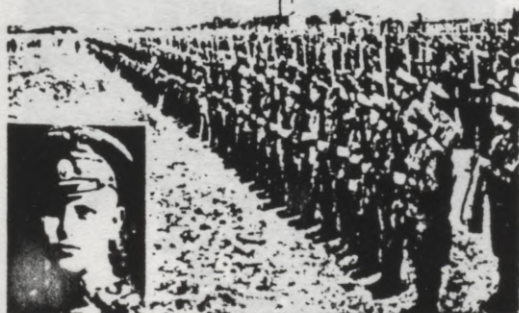
Vairāk neko svarīgu R. Bangerskis par kaujas norisi nespēj no savas puses pateikt, bet tālāk pāriet debatēs ar pulkv. Vācieti, cenšoties pierādīt, ka tā stāstiem nevar dāvēt uzticību un ka Vācietis plāpa vien esot bijis.

Ne tikai R. Bangerskis vien, bet arī vairāki citi latviešu strēlnieku bataljonu un pulku komandieri ir pelnījuši nosodāmu pārmetumu, ka nav atstājuši nopietnus un pārliecinoši pareizus to kauju aprakstus, kurās tie savus pulkus un bataljonus vadījuši. Lai arī R. Bangerskis ir atstājis 4 sējumi atmiņu un dokumentu, tomēr viņa atmiņas par strēlnieku laiku ir ne tikai trūcīgas, bet daudzās vietās pavisam nepareizas. Tas jāsaka arī par viņa marta kaujas aprakstiem. Drošību tā izteikties man piešķir apstākļi, ka esmu bijis tiešs šo kauju aktīvs dalībnieks un aculiecinieks. R. Bangerska spriedelēšanā par to, ka nevarējis apkārtņē atrast piemērotu izejas punktu, kur novietot rotas pirms uzbrukuma, es sākatu no viņa puses tikai taisnošanos vēstures priekšā, jo novietojot 3. un 4. rotas rezerves ierakumos, vairāk nekā kilometru tālu no vācu ierakumiem, bija R. Bangerska pirmā šīs kaujas dienas kļūda. Ap Bundes māju birzi bij diezgan aizsargātu vietu, kur rotas novietot.

R. Bangerska raksts atstāj iespaidu, ka viņš gribētu runāt par visu citu, bet tikai ne par pielaistām kļūdām. Tā par nelaimīgajām vinčestera šautenēm viņš nemin ne vārda. R. Bangerska apgalvojums, ka uz viņa pieprasījumu kāda sibiriešu vienība ir gar Ķekavas upīti lūkojusi iet uzbrukumā, lai atvieglotu vācu ierakumos ielenkto latviešu stāvokli, ir acīm redzams pārspilējums. Tur gan laikam būs J. Vācietim taisnība, ka šo izmisīgo operāciju pavēlēja izdarīt pats Radko-Dmitrijevs. Sēdēdams blindažā pie Bundēm, R. Bangerskis nav redzējis un nepiemin pēcpusdienā izvesto demonstrācijas uzbrukumu no Saulgozes kalna.

Cik nepilnīgi ir R. Bangerskis savās rokās turējis sava bataljona kaujas vadību un cik vāji ir bijuši viņa sakari ar pirmo kaujas līniju, pierāda tas fakts, ka mēs ar prap. Šnuku ar visu daudzveidīgo Franču mājas aptures garnizonu bijām bez mazākās uzmanības no va-

dības puses pamesti līdz plkst.10-11 vakarā,kad mūsu bataljona štābs sen jau gulēja kaut kur tālā aizmugurē un es to pēc pusnakts tikai ar lielām pūlēm sameklēju.

Valstsdomnieks Goldmanis
uzrunā strēlniekus.

Pa labi kapt.Fr.Briedis.
Tālāk pa labi adj. Bolšteins
un leitn.Gailis.

jas norisi un krievu intrigām zināja vairāk nekā R.Bangerskis vai pulkv.Francis. To pierāda kaut vai tas apstāklis,ka pulkv.Vācietis ir kā vienīgais latvietis piedalījies pie ierosinātās nakts atakas plāna izstrādāšanas,kas lādiņu trūkuma dēļ tomēr ticis atcelts.

1.Daugavgrīvas bataljonā zaudējumi marta kaujā nebija mazie. Šie zaudējumi bija nelabvēlīgi arī tanī ziņā,ka tie skāra pirmo un labāko latviešu brīvprātīgo rindas. Ģenerālis Bangerskis min sekošus zaudējumus visā 1.Daugavgrīvas bataljonā: Krituši 3 virs-

šos vārdos R.Bangerska kaujas aprakstu vērtējot,varu tikai teikt,ka,sekojot visu laiku politiķu labiem piemēriem,visus nepatīkamos faktus viņš gudri apiet un noklusē. Vai tas atbilst latviešu strēlnieku vai latviešu tautas un vēstures interesēm - lai paliek neatbildēts jautājums.

Atgriežoties pie pulkv.Vācieša kaujas apraksta,man vispirms jāaizrāda,ka,runādams par Bundes māju pagrabu,viņš to sajauc ar citu vietu rezerves ierakumos, kur bija novietojies pulkv.Francis. Latviešu apmelojums no XIII sibiriešu divīzijas komandiera ģenerālam Radko-Dmitrijevam tād laikam gan ir patiešs notikums,jo latviešu virsnieki,cik atminu,tanī laikā šo notikumu tika pārrunājuši. Tāda fakta noklusēšana no R.Bangerska puses nav nekādi attaisnojama. Neticu,ka viņš par to neko nav zinājis.

Lai nu pulkv.Vācietis varbūt dažviet ir pārspilējis savu lomu un iespaidu uz ģen. Radko,nevar tomēr noliegt to,ka viņš todien ir atradies ģen. Radko tuvumā un tamdēļ par kau-

nieki un 109 instruktori un kareivji, ievainoti 7 virsnieki un 203 instruktori un kareivji, pazuduši 27 kareivji. Pirmā rotā no ierindas bija izsisti pat visi virsnieki, rotas virsseržants un visi instruktori. Tam dēļ arī pirmā rota pēc tam vairs nekad neatguva savu sākotnējo spēku un garu. Kā šis neizdevušās kaujas atskapa uzskatāms arī fakts, ka 1. rotas komandieris Fr. Briedis uz Jūlija kaujām vairs neatgriezās bataljonā. Jādomā, viņš bija zaudējis daļu no savas ticības personām un vadībai.

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku b-na štābs.
Vidū kapt. R. Bangerskis,
pa labi adj. Bolšteins, pa kr. prap. Gailis.

[Loti pareizi ir vāci novērtējuši krievu gatavošanos marta kaujām. Tur mēs lasām: "Tikai viens kas trūka krievu gatavošanās ķēdē: šis loceklis bija galīgi izrauts Tannenbergas un Mazuru ezeru ziemas kaujās; krieviem trūka uzvaras gribas un uzvaras apziņas". Tālāk vācieši citē raksturīgu vietu no ģenerāļa Everta pavēles Nr.7, tā skan:

"Kaņaspēkam jāieskaidro, ka rezerves daļas un artilērija uz viņiem atklās uguni, ja kāda uzbrūkoša daļa lūkos padoties gūstā". Tas pārāk labi raksturo, uz cik zemas pakāpes bija noslidējusi krievu daļu kaujas morāle.

(*"Der Voelkerkrieg"*, Vol.16, 172.lp.)]

3./16.-9./22. JŪLIJA LIELĀS

KAUJAS RĪGAS FRONTĒ

KAUJU PRIEKŠVĒSTURE UN MĒRKI

Itaļu frontē, Trentino rajonā, 1916.gada maijā austrieši uzsāka uzbrukumu. Jādōmā, ka Itālija lūdza Nikolaju II kaut kādā veidā nākt palīgā. Tamdēļ Cars generālim Brusilovam uzstādīja jautājumu, vai viņē no savas puses spētu attīstīt uzbrukumu austriešiem. Brusilovs, kā zināms, atbildēja piekrītoši. 4.jūnijā sākās visiem zināmais Brusilova uzbrukums, bet tas bija patiesībā domāts tikai kā demonstrācija, lai atvilktu no Itālijas frontes un saistītu krievu frontē austriešu spēkus. Tamdēļ arī nebija koncentrēti pietiekoši spēki, lai izšķirīgi satriektu Austriju. Pilnīgi negaidīti kauja izvērtās par ļoti lielu krievu uzvaru. Lai gan krievi šinī kaujā zaudēja 450 tūkst.vīru, tomēr tie austriešus atsvieda tālu jo tālu atpakaļ, un austrieši zaudēja 600 vai pat 800 tūkst.vīru.

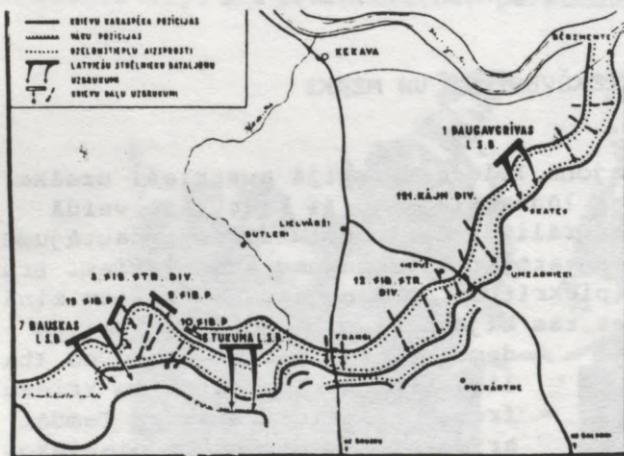

Gen.Aleksejs Brusilovs.

Kā šis uzvaras tālu atskapu arī XII armija Rīgas frontē no 3./16. līdz 9./22.jūlijam savukārt ievadīja uzbrukumu. Šis uzbrukuma mērķis bija pārraut Jelgavas-Krustpils dzelzceļu, kas vāciem ļoti palīdzēja ērti apgādāt visu Piedaugavas fronti. Ja šis krievu uzbrukums būtu izdevies, vāci būtu bijuši spiesti atkāpties no Daugavas krastiem. Tādā gadījumā V un XII armijas atkal varētu lietot līdz tam zem vācu apšaudes esošo Rīgas-Maskavas dzelzceļu, Daugavas labajā krastā. Tas, saprotams, būtu ārkārtīgi at-

vieglojis ne tikai visas ziemeļu frontes apgādi, bet arī plašāku operāciju izvērsšanu. VI un VII korpusu jūlija kaujas Rīgas frontē bija gaužām asipainas, un ļoti aktīvi tanīs piedalījās arī latviešu strēlnieku bataljoni.

Pēc ziņām, ko ģenerālis Radtko-Dmitrijevs sniedzis angļu kara atašejam ģenerālim Knox'am iznāk, ka kaujā iesaistījušies 300 vieglo un 100 smago lielgabalu. Arī dzīvā spēka bijis pietiekoši, jo divi korpusi visu laiku atradušies rezervē. 3./16. jūlijā,

1916. gada 3.—8. jūlija kaujas Rīgas frontē

pēc triju stundu ilgās (citās vietās pat piecas stundas) metodiskas artilērijas sagatavošanas visa saredzamā nostiprinātā pretinieka līnija bijusi sagrauta. Uzbrucēji tomēr, pēc pirmās līnijas pārvarēšanas, atdūrušies uz otro, pavisam neskarto,

nocietinājumu līniju, jo tā atradusies mežā. Kuropatkins pavēlējis otrā dienā, t. i., 4./17. jūlijā, atjaunot artilērisko sagatavošanu, bet tad izrādījies, ka trūkst smago lādīpu. Pēc ģenerāļa Radtko-Dmitrijeva domām uzbrukums neesot izdevies vienīgi tamdēļ, ka esot trūcis smago lādīpu.

Tā kā smago lādīpu krievu armijai šini karā nekad nebūšot diezgan, tad ģenerālis Radtko-Dmitrijevs centies Kuropatkinu pierunāt, lai tas izrikojot slepeni sagatavotu pēkšņu uzbrukumu (Major-General Sir A. Knox - "With the Russian Army", vol. II, 456.).

No augšējā redzam, ka Radtko-Dmitrijevam jau jūlija kauju laikā bij galvā ideja par pēkšņu nakts uzbrukumu, ko ar labām sekmēm latviešu pulki reālizēja Ziemsvētku kaujās. Bet ģenerāļa cerības arī tad nevarēja piepildīties, jo krievu armijas kaujas spējas bij noslidējušas tādām pasākumiem pārāk zemu. Latviešu sensacionāli gūto vācu frontes pārrāvumu Ziemas svētku kaujā vienkārši nebija, kas tālāk attīsta un izmanto.

Kekavas rajons Rīgas frontē arvien tika uzskatīts par svarīgu vietu Rīgas aizstāvēšanai. Uz dienvidiem no Klapģu kalna bij skaidri saskatāms Plikais kalns, no kura vāci pārredzēja jo plašu apkārtni, līdz pat Rīgai. Pat ar neapbrūnotu aci uz šī kalna varēja saska-

Jūlija kauju priekšvakarā šo kauju sagatavotājas un radītājas personas ar frontes pavēlnieku ģen. A. N. Kuropatkinu priekšgalā, ieradās 6. Tukuma latviešu strēlnieku bataljona skatei, bataljona kaujas iecirknī, Ķekavas upes kreisajā krastā. Uzņēmumā no labās puses — 3. Sibīrijas strēln. divīzijas komandieris ģen. Trikovskis, ziemeļfrontes pavēlnieks ģen. Kuropatkins, aiz viņa stāv VI. Sibīrijas korpusa komandieris ģen. Vasiļjevs, 12. armijas komandieris ģen. Radko-Dimitrejevs, sestais — 6. Tukuma latv. strēln. bataljona komandieris pulkv. Lielgalvis un septītais 6. Tukuma latv. strēln. bataljona virsnieks poručīks Klipsons

tīt vācu artilērijas novērošanas punkta ambrazūru. Kā jau arvienu, krievu pirmās līnijas atrādās daudz neizdevīgākās vietās nekā vācu. Krievu pirmie ierakumi vilkās pa atklātām vietām, un to aizmugurē lielāko tiesu arī plētās klaji lauki. Turpretī vācu pirmā līnija gāja gar meža malu un tās aizmuguri klāja mežs. Tamdēļ vācu kustības viņu tuvākā aizmugurē krievi nevarēja nedz novērot, nedz traucēt. Katra krievu kustība turpretī vācu novērotājiem bija saskatāma kā uz delnas.

Priekš jūlija kaujām 1. Daugavgrīvas bataljons stāvēja krievu otrās līnijas ierakumos, Klapņu kalnā. Šis kalns ir atrodams veco Latvijas pilskalnu sarakstos un uz tā, pirms latviešu ienākšanas, ir atradies lībiešu apcietināts punkts. Savāds likās bataljona komandiera rīkojums, kad tas nedaudz dienu pirms kauju sākšanās lika izrakt kaujās kritušiem lielu kapu. Es arī, ziņkārības dzīts, aizgāju to apskatīt. Pieci vai seši strēlnieki dūšīgi vien tur apkārt pēmās, un sarkanā māla zemē tie bija paspējuši jau izrakt diezgan lielu bedri. Tagad tie rāvās tikai ar tās padziļināšanu. Komandiera nodomi šinī gadījumā nevienam tuvāk nebija zināmi un tamdēļ radās visādas baumas. Lasot ģenerāļa Bangerska atmiņas, izrādās, ka izraktais kops bijis domāts visu iepriekšējās kaujās kritušo kopējai apglabāšanai. Kā pirmos tur apraka bataljona jūlija kaujās kritušos. Parasti laudis ir mānticīgi, kamdēļ vēlāk apkārt staigāja valodas, ka visi šī kapa racēji strēlnieki jūlija kaujās esot krituši. Vai tas taisnība, vai ne, nezinu teikt.

Visi zinājām, ka tuvākās dienās kaut kas notiks. Dienvidrietumu frontē pašreiz risinājās lielās ģenerāļa Brusilova vadītās kaujas. Viena pēc otras ieradās vieglās, gan smagās, gan tālsāvēju jūras baterijas. Baterijas jo nadzīgi steidzās ierakties un drudzaini diennaktīm pieveda lādiņus, krāva tos kaudzēs un slēpa dobēs. Jauņi sanitārie un atūtošanas punkti arī atvērās.

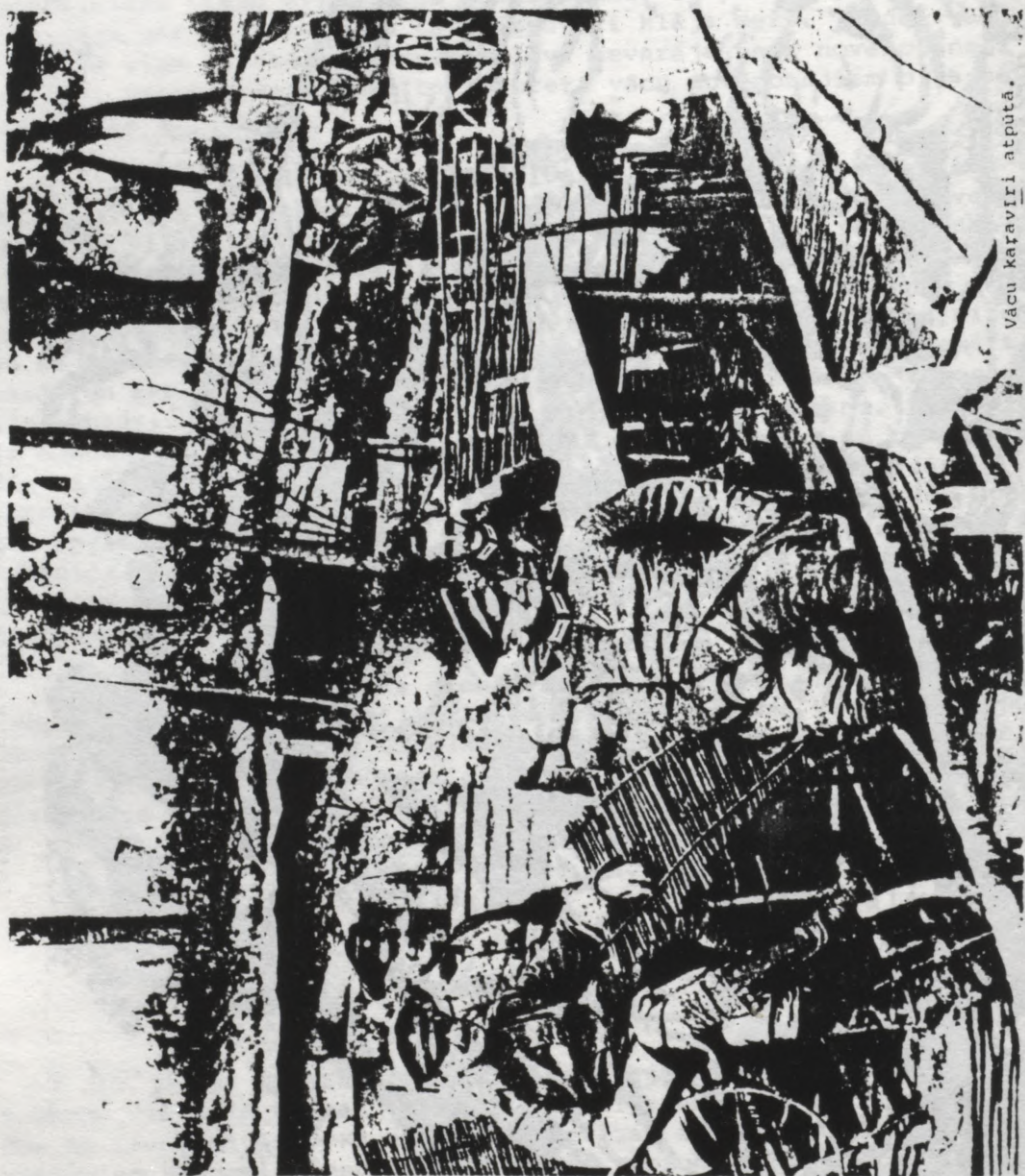
KAUJAS SĀKUMS

2./15. jūlija vakarā bataljonam pavēlēja pāriet uz paredzētā uzbrukuma vietu, kā to mēs toreiz oficiāli saucām, uz "Kalniņu, austrumos no Liepu mājām". Kā arvienu, krievi, ar savu garīgo un citiem kūtrumiem kaudamies, nebija uzbūvējuši uzbrukumam piemērotus ierakumus, kamdēļ cilvēkus nebija gandrīz kur novietot. Tikai ar piepūli beidzot to veicu.

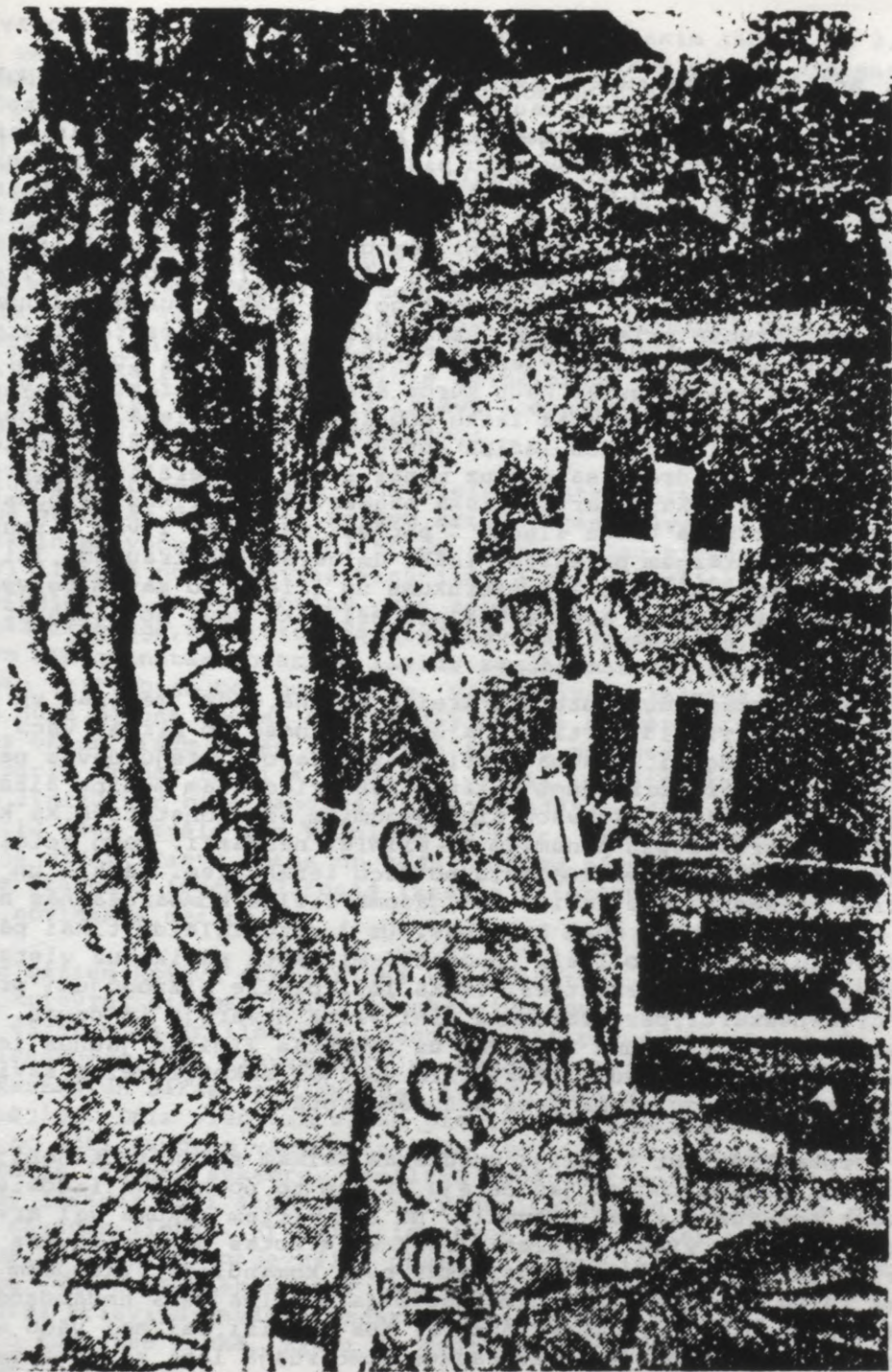
Neatceros vairs, cikos bija nolikts artilēriskās sagatavošanas sākums. Visu nakti cauri šurpu turpu staigādams, biju stipri nogu-

Latviešu strēlnieku grupas pozīcijas.

Vacu Karaviri atputá.

Nāves salas nocietinājums. Vidū pulkv. Kalniņš. (No Jāņa Porieša archīva)

ris. Arī 1915.gada rudenī ievainotā kāja sāka atkal sāpēt. Nolēmu uzmeklēt vietu, kur pirms kaujas sākuma varētu vēl mierīgi atpūsties. Iegājis bataljona komandiera komandpunktā, augstu pie pašiem griestiem ieraudzīju tukšu dēļu plauktu. Uz tā krievu virsnieki pirms tam, droši vien, bija glabājuši rokassomas un citas mantas. Augšā ar rokām vien uzvilkos un likos gulēt, pieteikdams, lai 15 minūtes pirms kaujas sākuma mani pamodina. Ārā sāka vārieties artileriskās sagatavošanas elle. Šāva kādi 400 lielgabali pavisam šaurā frontē tā, ka vai visa zeme līgojās. Apakšā, turpat blindažā, mutuļoja nervoza priekškaujas štāba dzīve. Skatoties tagad atpakaļ pagātnē, varu nobrīnēties vien, cik stipri mani nervi toreiz bijuši. Laikam esmu spējis gulēt kaut kuņģos apstākļos. Ir fakts, ka, visu artileriskās sagatavošanas laiku nogulēju dziļā miegā. Atmodos tikai vienu reizi, kad kāds lādiņš sprāga uz paša blindadžas jumta un smiltis un cita draža sabira uz manas sejas. Ģenerālis Bangerskis savās atmiņās saka, ka artileriskā sagatavošana vilkusies pusstundu. Tā tomēr bija daudz ilgāka - pat vai ne visas 2 vai 3 stundas. Tur bija pa starpām paredzēti īsāki un garāki pārtraukumi, lai pretinieks domātu, ka nu sākas uzbrukums un izietu no savām patvertnēm. Pēc tāda pārtraukuma artilerija piepeši sāka šaut no jauna ar divkāršu spēku.

Trešai rotai nācās uzbrukt kreisā spārnā, cauri mežīņam un kārklu krūmiem. Tiklīdz artilerija uguni pārnesa no pirmās vācu līnijas uz aizmuguri, rota pa iepriekš sagatavotu izeju devās neitrālajā joslā ar norādījumu sakārtoties triecienam mežīņa aizsegā. Kad izlūki pielīda pie vācu aizžogojumiem, tie konstatēja, ka koku aizcirtņi ar stieplu pinumiem ir pilnīgi neskarti. Devu rotai rīkojumu ierakties apm. 100 soļu no vācu ierakumiem. Kārkli un zāle mežīņā aizsedza rotu labi. Vāci, jādodomā, lielās bombardēšanas nomākti, pilnībā nemanīja mūsu kustības. Uz 3.rotu izlaida tikai pāris ložmetēju lentu, neko lielu nenodarīdami. Rota palika uz vietas un sāka, cik nu spēja, ierakties. Tā kā ļoti platie aizžogojumi priekšā bija neskarti, par uzbrukumu šinī vietā nevarēja ir domāt. Saņēmu no štāba rīkojumu izveidot uz iepemtās līnijas jaunus ierakumus. Rota šo uzdevumu līdz 5./18.jūlijam sekmīgi veica, savienojot savu pozīciju ar pa labi stāvošām rotām.

3.rota līdz pat 5.jūlija pusdienas laikam salīdzinot nebija neko daudz cietusi, un es jau cerēju, ka man to no kaujas izdosies izvest puslīdz ciešamā stāvoklī. No 220 vīriem sākumā vēl arvien turējās ap 180 vīru. Turpretī 1., 2. un 4.rotas bija cietušas ļoti lielus zaudējumus, jo, paklausīdamas b-na komandiera rīkojumam iepemt tādus un tādus ierakumus, tās bija sablīvējušās nedaudzos priekšējos grāvjos, neapbrīninot vai tas pareizi, vai ne. Vācu artilerija un minū metēji nepārtraukti bombardēja labi saskatāmos mērķus un lādiņi rāva milzīgus robus biežajā ļaužu mudžeklī. No parastajiem 200 vīriem, 1., 2. un 4.rotās 5.jūlija rītā katrā skaitī-

jās vairs tikai 40-50 vīru. Kad es kapt. Bangerskim ziņoju, ka 3. rotā vēl ir 180 vīru, tad gaidītās uzslavas vietā saņēmu diezgan bargu brāzienu, ka es ar trešo rotu guļot un nekā nedarot.

Trešā rota, tāpat kā visas pārējās trīs rotas, visi gaidījām brīdi, kad krievu artilērija būs iznīcinājusi vācu aizžogus, kamdēļ atradu kapt. Bangerska pārmetumu bez jēl kāda pamatojuma un par to biju gaužām sašutis. Uzskatīju par savu neapstrīdamu nopelnu to, ka visā lielajā jucekli pratu trešo rotu pasargāt no liekiem zaudējumiem. Bez tam trešā rota nebija gulējusi, bet zem ienaidnieka ugunīm bija pa to laiku vācu stieplu priekšā izrakusi veselu jaunu ierakumu līniju. Jāatzīstas, ka vēl šo baltudien nevaru izprast kapt. Bangerska rīcības jēgu šinīs asiņainajās jūlija kauju dienās. Vai tiešām viņš būtu gribējis krievu komandieņu priekšā izcelties ar bataljona lielajiem zaudējumiem?

Kaujas sasprindzinājums bija liels. Nepārtraukti visapkārt sprāga granātas un mīnas. Krievu artilērijas galvenais mērķis bija uzkalniņš vācu pusē, tikai 50-60 soļu no mūsu pirmās līnijas. Krievi lietoja no Francijas atsūtītās 3 collu granātas. Tās bija konstruētas tā, ka, atsitoties pret zemi, lēca 2-3 soļi gaisā un tikai tad izsprāga, sašķīstot daudzās nāvīgās drumstalās. Šķiet, ka vāciem šīs granātas nodarīja lielus zaudējumus, jo vācu ierakumi, lai gan dziļi, bija bez jumtiņiem. Visu laiku uzkalniņš bija putekļu un dūmu mākoņa segts. Tur tamdēļ nebija patvēruma no gaisā sprāgstošās un uz visām pusēm šķīstošās franču granātas. Kad krievi kalniņu pāris dienas tā bija dauzījuši, radās iespāids, ka vāci savu pirmo līniju tur bija pametuši lielo zaudējumu dēļ. 5. jūlijā ap plkst. 12 nāca pavēle šim kalniņam uzbrukt. Pirmajā uzbrukumā vilnī gāja divas krievu rotas un vads no mūsu pirmās rotas. Krievi izejas stāvokli ieņēma 3. rotas izraktajā ierakumā, pa labi no 3. rotas novietnes mežipnā.

Pēc dažiem krievu artilērijas koncentrētiem brāzieniem, noliktā laikā, krieviņi diezgan braši un skriešus devās uzbrukumā. Zem pašam vājas vācu artilērijas uguns tie arī pazuda no mūsu acīm vācu ierakumos. Bet tikpat ātri un negaidot tur parādījās atkal vācu kaskas un sākās spraiga mūsu līniju apšāude ar flintēm un ložmetējiem. Drīz vien tam visam pievienojās nežēlīga artilērijas uguns no ļoti daudzām vācu baterijām. Tā bija koncentrēta taisni uz 3. rotas ieņemto sektoru. Nežēlīgā apšāude turpinājās kādu pusstundu. Ieradās daži atbēdzēji no vācu līnijas un tie ziņoja pašam savādas lietas. Krieviņi, ieraugot pirmo vācieti, nometuši ieročus un kā viens padevušies gūstā. 1. rotas leitnants Praulipš ar sava vada strēlniekiem arī bija ieskrējis vācu ierakumos, bet, redzēdams krieviņu savādās izdarības, manījies tamdēļ cik ātri vien tikt no turienes laukā. Tikai ar grūtībām ticis atpakaļ savos ierakumos.

Tādā veidā, kā jau pulkvedis Vācietis to savās atmiņās saka, krievi Rīgas frontē vien jūlija kaujās zaudējuši vismaz desmit tūkstoš vīru, kas bez kāda redzama iemesla padevušies vāciem gūstā. To pašu jau varēja saskatīt 1915. gada rudenī un marta kaujās. Tas pats atkārtojās jūlija kaujās un pavisam atklāti jau Ziemas svētku kaujās. Nesaprotamu iemeslu dēļ mūsu komandieři šo lielo krievu armijas vājību pat nepiemin. Vienīgais, kas skaidri un nepārprotami to novērtē, ir pulkvedis Vācietis. Arī ģenerālis Auzāns to gan pieņem, bet tūlīt arī attaisno, ka blakus latviešiem krievi turējušies labi. Te godājamais ģenerālis, redzams, vadās no piedzīvojumiem ar 53. Sibīrijas pulku Ziemas svētku kaujās. Manā atmiņā šis ir vienīgais gadījums visā Rīgas frontes kampaņā, kad kāda krievu daļa arī kaut ko paliekošu padarīja. Citādi visas nelaimes, vai tā būtu komandieņu kļūda, vai krievu pašu bēgšanas un gūstā padošanās kāre, visu to latviešiem lielāko tiesu nācās izpirkt ar savām asinīm. Minētais gadījums ar krievu gūstā padošanos ir sevišķi nozīmīgs un nākošo briesmu un nelaimju drūms vēstnesis tanī ziņā, ka te var saskatīt jau organizētu un it kā kopīgi aplēstu rīcību. Citādi nevar izskaidrot vairāku simtu cilvēku bez vilcināšanās došanos uzbrukumā un pēc tam tikpat vienotu un vienlaicīgu ieroču nomešanu un padošanos gūstā, tiklīdz parādās viens vai divi vāci. Ir zīdaiņim taču vajadzēja būt skaidram, ka ar tādu karaspēku iet kopā, vai uz to palauties nozīmēja ciešanas un veltus zaudējumus. Tādos apstākļos latviešu komandieřiem pareizais ceļš bija - pārvērsties politiķos, kā to visspilgtāk redzam pulkveža Vācieša piemērā.

Redzādams, cik nežēlīgi daudzu vācu bateriju lādiņi, no visām frontes pusēm nākdami, ārdā 3. rotas ierakumus, sāku baidīties, ka ļaudis nepārņem pānīka. Tamdēļ divi reizes devos no viena ierakumu gala līdz otram, lai uzmundrinātu nabaga kareivjus. Pirmo reizi tīri labi vēl biju aizsargāts no granātu šķembām un lodēm. Otro reizi, ceļu atkārtojot, nācās jau līst uz ceļiem un vēdera, jo pāri par cilvēka augumu dziļie ierakumi bija piegāzti ar zemi. Beidzot krievu artilērija iejaucās un piespieda vācus pārtraukt vismaz flinšu un ložmetēju uguni. 3. rota, vienkārši izsakoties, dažu desmitu minūšu laikā bija aprakta un sadzīta zemē.

Neaizmirstams atmiņā palicis skats, kad šinī bēdū brīdī leitnants Šnuka uzlēca uz ierakuma vaļņa un visā augumā noskrēja no viena gala līdz otram, varbūt pat mazāk nekā 100 soļu no pretinieka, strēlniekiem skaļi saukdams: "Puiši, galvas augšā! Redz, ka vācieši nešauj!" Rotas zaudējumi bija ārkārtīgi smagi. Ne tik daudz kritušo, kā kontūzēto un ievainoto ziņā. Daudzi strēlnieki bija ar zemi apbērti, un tos biedriem nācās atrakt. Kad sāku vaicāt, kur ir rotas leitnants Bulle, tad izrādījās, ka tā vairs nav. Pēc laiciņa strēlnieki zem smiltīm saklausījuši kungstus. Atrokot atrada apakšā leitnantu Bulli bez samapas, ievainotu un smagi kontūzētu. Vēlāk, jau 1917. gadā, viņš gan atgriezās pulkā, bet invalids vien pali-

ka. Drīz vien pēc kaŗu beigām Bulle miris no šīs pašas kontūzijas sekām.

Jau 4./17.jūlijā kopā ar leitn.Šnuku abi pašrocīgi vien sev ierīkojām mazu patvertnīti, izraktam grāvī pāri pārlietot trīs reģus egles blukus. Tiem virsū uzlikām vēl smilšu maisus un uzberām kārtu zemes. Drīz vien pēc darba beigšanas kādas artilērijas kalves viens lādiņš, man atrodoties šinī patvertnē, sprāga virs tās. Balķi par puspēdu vai vairāk ietriecās zemē un gandrīz ķēra manu galvu. Sprādziens bija tik spēcīgs, ka gandrīz zaudēju samapu un palikās stipri nelabi. Tikai pēc kāda laika nelabums atslāba.

Es domāju, ka 5./18.jūlijā bija laba izdevība pat ar maziem zaudējumiem vācus izkustināt kaut vai no viņa uzkalniņa un tā apkārtnes. Diemžēl, triecienā nozīmēja krievus, kas tikai par to vien domāja, kā labāk padoties gūstā. Taisnību sakot, arī latviešu uzbrukumam nevarēja būt paliekošas nozīmes, jo no kurienes gan būtu nākuši vīri, kas uzbrukumā latviešiem sekotu un to pienācīgi pabalstītu un turpinātu. Mūsu pārējās rotas, izņemot trešo, bija nevaļadzīgā kārtā par daudz izkautas. Es tagad pieņemu, ka šī iemesla dēļ augstākā vadība, jādūmā, ar kapt. Bangerska piekrišanu, vai pat viņa ierosināta, uzbrukumā nelaida vis mūs, daugavgrīviešus, bet kādas divas svaigi pievestas krievu rotas.

Te, man šķiet, kapt. Bangerskis palaida gaŗām savu pirmo un pēdējo likteņa piespēlēto izdevību gūt ar latviešu strēlniekiem tautāmu uzvaru. Lai arī daugavgrīviešu rindas bija stipri paretinātas, tās tomēr būtu iepēmušas un arī paturējušas apkaŗoto vācu pozīciju (kalniņu uz austrumiem no Liepu mājām. Krieviski - Gorka vostočņeje dvora ģep). Nepareiza kaujas plānošana iepriekšējās dienās radīja veltīgus zaudējumus. Tas izšķirīgā brīdī ģenerālstāba kapteinī Bangerskī bija radījis šaubīšanos, kamdēļ nevaļadzīgā kārtā viņš iniciātīvu atdeva krievu rotām. Jāsaka atklāti, ka kapt. Bangerskim kaŗa laime nekad nav uzsmaidījusi. 1915.gadā, bataljona rudens kauju laikā viņš atradās Rīgā, un kaujas vadīja rotu komandierī. Pārējās izlūkošanas un kaujas, kuŗās kapt. Bangerskis piedalījās - 1916.gada izlūkošana pie Plakāpiem, 8.marta kauja un lielā 3.-9.jūlija kaujas - visas tās ir beigušās nesekmīgi un ar milzīgiem zaudējumiem. Var puslīdz droši apgalvot, ka Rudolfs Bangerskis ir piederējis pie to daudzo virsnieku saimes, kam kaujās nav laimes. Kamdēļ 1.Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona lielie upuŗi 3.-9.jūlija kaujās bija nevietā nesti, parādīs vēl skaidrāk mans apraksta turpinājums.

Pēc 5./18.jūlija tālāki uzbrukumi mūsu iecirknī vairs nenotika. Turpinājās, tā sakot, nokausēšanas akcija vai demonstrācija. Darbojās artilērija un mīnu metēji. Nebiju jau vairākas dienas gulējis (94 stundas), jo bieŗie mīnu un granātu sprādzieni turpat

apkārt iemigt neļāva ar labāko gribu. Jo ilgāk tas tā turpinājās, jo iemigšana kļuva arvienu problēmātiskāka. Galvā jutu dullu smagumu, un visi priekšmeti acu priekšā sāka kaut kā lēkāt un locīties. Centos ar varu iemigt. Bet kas to deva! Tiklīdz taisi acis ciet, tā viss sāk griezties un lēkāt un baltas liesmiņas tā vien gar acīm šaudās. Beidzot pa telefonu lūdzu Dr. Jansona palīdzību. Tas arī laipnā kārtā tūlīt atsūtīja krietnu tējas glāzi ista, laba šņabja. Kad to tāpat bez uzkodām dabūju iekšā, miegs uzreiz kā migla bija virsū.

Tā kā rotas sastāvs bija stipri sarucis, tad 7. jūlijā trešo rotu pārcēla uz rietumiem, blakus 1. rotai. Mūsu izraktās pozīcijas ieņēma krievi. Jaunajā pozīcijā nekas sevišķi kauju ziņā neatgadījās. Piesargāties vajadzēja tikai no mīnām un snaiperiem. Līnijas viena no otras atradās ne vairāk kā 50 soļu tālu. Vācu sargu kāšēšanu un šņaukšāšanu varēja labi sadzirdēt. Šaujāmām lūkām nedrīkstēja garām staigāt vai tieši pretī stāvēt. Neuzmanīgie dabūja snaiperu lodi pierē. Grūtāk jau nācās izvairīties no mīnām. No vienas mani paglāba tikai palīdzīga roka. Kopā ar 1. vada seržantu Spēku gājām pa ierakumu, kaut ko apskatīdami. Piepeši seržants saņē mani pie pleca un norauj gar zemi uzsaukdams - "mīna!" Turpat uz vaļņa malas tā ar apdullinošu spēku sprāga. Ja nebūtu draudzīgas rokas gar zemi norauts, galva bija nost.

Biju apmeties kopā ar ložmetēju komandas priekšnieku, leitnantu Blanku, zem kāda jumtiņa, ko krievi sauca par "kozirjok". Jumtiņi bija labs aizsargs no šrapneliem, kā arī no gaisā sprāgstošu granātu šķembām. No parastajām granātām zem jumtiņa aizsardzības nebija, jo 5-6 collu biezums bija par niecīgu. Leitn. Blanks jau vairākkārt bažīgi izteicās par mūsu mitekļa vājo būvi. Vienojāmies beidzot izlietot trīs vai četrus resnus blūkus, kas turpat uz ejas vaļņa apkārt mētājās. Pašrocīgi tos parakām zem jumtiņa un starpu virs blūkiem piepildījām ar smilšu maisiem. Pašu dzīvošanai vietas vairs daudz gan nepalika, bet uz ceļiem apakšā palist varēja. Leitnanta piesardzība nāca istā, jāsaka pat, pēdējā brīdī. Ja nemaldos, tad 8. jūlijā kāda 4 1/2 collīga granāta, mums abiem apakšā zvilnot, izsprāga taisni virs mūsu būves. Ugunis vien nostiepās pa smilšu maisu starpām, un balķi, zem lielā trieciena sēzdamies, mūs gandrīz piespieda pie zemes. Abi mēs tomēr palikām sveiki un veseli. Kad vien vēlākos gados ar Blanku satikāmies, arvien šo laimīgo atgādījumu pieminējām.

9. jūlijā šī nepārdomātā un nejēdzīgā kauja beidzās. Runāja, ka krievi Rīgas frontē vien zaudējuši 40 000 vīru. Pulkvedis Vācietis zina stāstīt, ka gūstā vien aizgājuši 10 000 krievu. Var iedomāties tādas armijas kvalitāti, kas, pati uzbrukumā iedama, zaudē tik daudz gūstā aizgājušu. Ne daudz kilometru platā uzbrukumā joslā (ieskaitot arī rajonu aiz Bauskas šosejas, kur uzbrukumā gāja

Piemineklis pie Ķekavas jūlija kaujās
un citur kritušiem 90 l. Daugavgrīvas
latv. str. bataljona strēlniekiem.

6. un 7. latviešu bataljoni, krievi izšāva apm. 250 000 artilērijas lādiņu. Tas būtu tiešām vērā ņemams skaitlis un spēks, bet rezultātus tas nekādus nedeķa. Liekas, ka vadība, izvēlēdamās uzbrukuma vietas, nav spējusi lietpratīgi domāt. Lielais lādiņu skaits ir ticis izlaists uz mežā izbūvētām pretinieka pozīcijām. Tāmdēļ uzbrucēji visur uzdūrās uz neiznīcinātiem stieplu žogiem, neskartiem bunkuriem un ložmetēju ligzdām. Ciešot milzu zaudējumus, tie netika dažkārt pat pirmajā līnijā iekšā, bet kur tiem laimējās pirmās līnijas iekārot, tie nespēja tās noturēt, jo meža slēptās otras vācu apcietinājumu līnijas bombardēšana nebija pat skārusi. Ja tas pats lādiņu skaits būtu gadījies izšaut uz klajumā esošām pozīcijām, rezultāts varēja iznākt pavisam citāds.

Tāpat kā Māndžurijā, arī Rīgas frontē Kuropatkinu pavadija tikai posts un neizdošanās.

Tautas svētceļojums uz 1916.g. jūlija kaujās kritušo
1. Daugavgrīvas str. b-na strēlnieku brāļu kapiem
pie Ķekavas.

Str. biedrības karogu nes Vold. Ābeltiņš,
bet asistē Augusts Kārklīšs.

1. Daugavgrīvas latv. str. b-na vecie strēlnieki ar
gen. R. Bangerski un piederīgiem stāda kociņus pie
kritušo brāļu kapiem Ķekavā - 1936.g.

Kā šodien vēl atminu, bija skaists, saulains jūlija rīts, kad mēs abi ar leitn. Šnuku pa Ķekavas šoseju soļojām 3. rotas priekšā uz Rīgas pusi. Priecīgā balsī leitn. Šnuka mani uzrunāja:

"Nu, komandier, vai nav jauki pēc tādas pirts dzīvam palikt?"

Es nekā neatbildēju. Tikai paskatījos atpakaļ uz mazo strēlnieku pulciņu, kas mums sekoja. Trešā rota iegāja kaujā ar 220 brašiem, spēcīgiem vīriem. Tagad mums klusēdami sekoja vairs tikai 32 pāri palikuši, bezgalīgi noguruši, dubļiem notašķīti strēlnieki.

6. UN 7. LATV. STRĒLNIEKU BATALJONU UZBRUKUMI JŪLIJA KAUJĀS

6. Tukuma un 7. Bauskas bataljonu rajona uzbrukumi bija daudz sekmīgāki nekā 1. Daugavgrīvas bataljonam. 6. Tukuma bataljons pulkv. Lielgalvja vadībā bija nozīmēts pirmā uzbrukuma vilnī kopā ar sibiriešiem. Artilērijas sagatavošana bija sevišķi spēcīga un vilkās apm. 2 stundas. Bet kad 6. bataljons dodas uzbrukumā, tad tam nākas konstatēt, ka aiz vācu sadragātiem pirmās līnijas ierakumiem atrodas otra ierakumu līnija ar pavisam neskartām ložmetēju ligzdām un bunkuriem. Artilēristi biežā meža dēļ nav varējuši saskatīt šos nocietinājumus. Sibiriešu un 6. Tukuma bataljona uzbrukums sabrūk, un tie cieš milzu zaudējumus. Štābu izstrādātais plāns paredz, ka tagad tikpat bezcerīgā uzbrukumā jādodas arī 7. Bauskas bataljonam. Šīni grūtajā momentā pulkv. Auzāns parāda ir iniciatīvu, ir lielu pilsonisko drosmi iepretī krievu augstākiem komandieriem. Toreizējā krievu armijā tā bija ļoti reta īpašība. Arī latviešiem daudzkārt šo īpašību pietrūka. Ilgus gadus krievu armijā kalpodami, visi tā bija piesūkušies šīs lielās, bet vājās armijas gara, ka atbildības par padoto dzīvībām gandrīz nekur vairs nebija, nebija arī kritiskas un drošas nostājas pret dažkārt muļķīgiem un pat noziedzīgiem augstāko priekšnieku rīkojumiem. Bija palikusi tikai akla pavēļu pildīšana, neatbildot par to sekām.

Auzāns tagad griežas pie visiem augstākiem priekšniekiem pēc kārtas, divīzijas un korpasa štābos, un kad tur neveicas, tad beidzot pie paša XII armijas komandiera, ģenerāļa Radtko-Dmitrijeva. Pēdējais arī atceļ 7. Bauskas bataljona uzbrukumu dienas laikā un atļauj Auzānam, pēc viņa vēlēšanās, uzbrukt nakts laikā. Brīnišķīgā kārtā 7. bataljona uzbrukums nakts tumsā izdodas un latvieši, ciešot

Vēlākais ģenerālis Andrejs Auzāns jaunākos gados.

pavisam mērenus zaudējumus, iesturmē vācu ierakumu trīs līnijas un tās notur tik ilgi, kamēr nepienāk pavēle atkāpties. Šis ir uzskatāms kā pirmais latviešu lieluzbrukums nakts laikā. 23.decembra nakts uzbrukums ir tamdēļ jāuzskata kā otrais.

Fronti pārraut un vācus atsviest uz Jelgavas pusi tomēr neizdodas, jo vajadzīgo rezervju un lādiņu vairs pietiekošā daudzumā nav. Tie ir par daudz noplicināti iepriekšējos dienas laika uzbrukumos. Ar šo sasniegumu pulkvedis Auzāns izpelnās lielu ievēribu armijas vadības acīs. It sevišķi lielu uzticību viņš iemanto pie ģenerāļa Radtko-Dmitrijeva. Pēc šīs jūlija kaujas pieredzes ir labi saprotama gen. Radtko-Dmitrijeva un dažu citu ģenerāļu nosvēršanās par labu pēkšņiem nakts uzbrukumiem bez artilērijas sagatavošanas. Labi saprotams arī tas fakts, ka pēc 7.Bauskas bataljona uzrādītām sekmēm jūlija kaujās, arī Ziemas svētku kauju iepriekšējo izplānošanu un sagatavošanu Radtko-Dmitrijevs personīgi uzdod pulkvedim Auzānam. Un jāatzīst, ka Auzāns to veic spīdoši.

Latveesku strelneku apbalvosšana ar Suzu krustu, valstsdomneka S. Goldmana vadībā.

Kaujas sadursme pie kāda izpostīta kroga.

KO SAKA AIZMUGURE UN VĀCU AVOTI PAR JŪLIJA KAUVĀM

Raksturīgi ir daži izvilkumi no valsts domnieka Puriškeviča vēstules, ko viņš rakstījis generālim Daņilovam uz Galveno nometni 1916.gada 20. jūlijā:

"Rīgā izrunājos ar dažiem latvju sabiedriskiem darbiniekiem. Viņu garastāvoklis ļoti nospiests, horaugoties traģēdijā, kādā apzinīgi, launprātīgi tiek spēlēta ar brašajiem latviešu strēlnieku pulkiem, no kuņiem daži kādas nedēļas atpakaļ gandrīz pilnīgi iznīcināti operācijā, kuņu citādi nevar nosaukt kā par nodevību. To atzīst arī Radtko-Dmitrijevs un iekšēji par notikušo ļoti sašutis. Bet jājautā, kur bija viņa acis tad, kad vajadzēja sankcionēt šīs neveiksmīgās operācijas iepriekšējo plānu".

3.rotas komandieris virsl. P. Dardzāns
ierakumos jūlija kauju laikā.

Tālāk Puriškeviča telegramma kara ministram skan sekoši:

"Esmu spiests griezties pie Jūsu augstās ekscelences ar atkārtotu lūgumu griezt nopietnu vērību uz tiem nenormāļiem apstākļiem, kādi valda Ziemeļrietumu frontē. Nodevība pilnos ziedos, un par vācu grašiem vārda pilnā nozīmē tiek upurēta mūsu skaistā, brašā armija. 3.jūlijā šai nodevībai tika ziedoti latviešu strēlnieku bataljoni. Rit vai parīt viņiem sekos citas kaujas daļas. Grieziat augstā armijas virsvadoņa vērību uz šo frontes apgabalu. Nežēlojiet lodes mūsu tēviņas un armijas nodevējiem". (Latvju strēlnieku vēsture. I sējums, Prometeja izdevums, Maskavā 1928.g., 56.lp.)

Puriškeviča telegrammas citēju tamdēļ, lai raksturotu tālās aizmugures reakciju uz jūlija kauju iznākumu. Ārpus "nodevības" vietā gan būtu pareizi lietot arī vārdu "muļķība".

Vācu avots par jūlija kaujām Rīgas frontē ievieto šādu Isu atzīmi:

Galvenās cīņas notiek pie Katrinmuižas un abās pusēs Iecavas-Ķekavas lielceļam. Uzbrūk četras sibiriešu divīzijas un latviešu bataljoni. Tām pretī stāv tikai viena vācu divīzija".

(Der Voelkerkrieg, vol.16, 233.lp.)

ATPŪTA RĪGĀ

UN LIELĀ BŪVĒŠANĀS KUKUĻMUIŽĀ PĒC TAM

Nožēlojamas l. Daugavgrīvas latv.strēln.b-na atliekas tieši Rīgā nelegāja. Uz vairākām dienām mūs novietoja vienkārši Rudzuižas dārza ābeļu ēnā. Laiks gadījās silts un saulains, un atpūta pēc vairāk nekā nedēļas ilgas elles nepārtrauktā vācu daudzo lielgabalu un mīnu ugunī iznāca jauka un atspirdzinoša. Strēlnieki bija tā pārmocījušies, ka pat neviens nelūdza atvaļinājumu uz Rīgu, lai tur apmeklētu savas "šmarītes". Arī mēs abi ar Šnuku pavadījām vairākas dienas guļus vien, zem kuplas ābeles izstiepušies.

Pēc tam pārejot uz Rīgu, bataljons novietojās Grīziņkalna rajonā, pa daļai gan tuvējās kazarmās, pa daļai apkārtējo lielo namu privātdzīvokļos. Jūlija beigās vai augusta sākumā mūs pārcēla uz Kukuļmuižas nometni: Iepriekš tur visu laiku bija mitinājušās krievu daļas, un, kā parasts, kareivju zemnīcas bija tik primitīvas, kā vien to var iedomāties. Krievu komandieři nemēdza daudz rūpēties par savu kareivju labklājību. Divās apdzīvojamās koka mājās novietoties gan varēja b-na štābs un daļa virsnieku, bet strēlnieku labā bija gribot negribot kaut kas jādara. Te nu radās vietā b-na komandieŗa R. Bangerska izcilie saimnieka un intendanta talanti.

Drīz vien viss bataljons iesaistījās milzīga apmēra zemnīcu būvē. Būvmateriālu rīcībā nebija nekādu. Tos pašu vien spēkiem kareivjiem nācās atgādāt no apm. vienu kilometru attālā meža. Sākumā nedz es, nedz citi virsnieki pat neticējām, ka bez zirgiem un ratiem šos darbus spēsim veikt. No armijas intendantūras daļas sapēmām gan lāpstas, cirvjus un zāģus, bet pajūgus neviens mums negribēja dot. Tad nu vajadzēja redzēt, kā resni, gaŗi balķi un sijas uz strēlnieku pleciem ceļoja uz zemnīcu apbūves vietām. Katra zemnīca bija paredzēta vienai rotai, t. i., apm. 200 cilvēkiem. Lai arī lāvas bij

paredzētas divos stāvos, tad tomēr būvju platums un gaņums nebija mazais. Kad nu zemes racēji bija zemnicu pamatus pietiekoši iedziļinājuši, lai tādi ziemas laika vējos un salā telpas būtu siltākas, sākās galvenie darbi stabu ierakšanā un lielo griestu balķu uzmontēšanā un nostiprināšanā. Pēc tam sekoja jumtu noklāšana gan kārtim, gan ar egļu mizām. Nepagāja ir trīs nedēļas, kad viss bataljons jau sagāja jaunajās, rūmīvajās zemnicās. Beidzot izbūvēja pat lielu zemnicu virsnieku klubam, kur vēlāk augstie viesi, ģenerāļi Rađtko-Dmitrijevs un Boldirevs, mēdza noturēt uzrunas mūsu virsnieku saimei.

Kapteinis R. Bangerskis par nometnes uzbūvi un priekšzīmīgo izkārtojumu saņēma jo siltu ģen. Rađtko-Dmitrijeva suminājumu. "Mums, latviešiem, gan no šīm lielajām būvēšanas pūlēm nekas neatleca. Decembrī pulks pārcēlās uz Ložmetēju kalna rajonu, un mūs neviens vairs atpakaļ labajās zemnicās negribēja laist - tās stingri savās rokās turēja kādas Sibīrijas divīzijas štābs.

1. Daugavgrīvas latv. strēln. b-na virsnieku grupa Rīgā, Grīzīpkalna apkārtnē, pēc jūlija kaujām.

No kreisās: virsleitn. Menska - 4. rt. kom-riš,
kritiš 23.12.1916.; leitn. Briediš - jaun. virsn.;
leitn. Vildbergs - bumb. k-da; virsleitn. Maiziš -
1. rotas kom., kritiš atbrīvoš. cīņās; virsleitn.
P. Dardzāns - 3. rotas komandieriš; leitn. Lukss -
vada kom-riš.

Noskaņojums sakarā ar asiņainajām un nesekmīgajām marta un jūlija kaujām arī latviešu sabiedrībā nebija labāks. Starpība bija tikai tā, ka latvieši atturējās atklāti izrādīt savu sašutumu, jo izsargājās aizkart krievu vadības patmīlību.

Man tomēr iznāca saskarties ar ļaudīm, kas par spīti visam griebeja kaut ko darīt un kaut kā paglābt strēlniekus no liekas noasiņošanas. Kā jau tas parasts, vainīgos sāka meklēt savu pašu komandieņu vidū. Cik atminos, man gadījās apm. jūlija beigās būt Rīgā un uz ielas satikt tanis laikos pazīstamo fotografu un sabiedrisku darbinieku Riekstu.

"Cik tas gan labi, ka Jūs satieku! Vai Jūs nevarētu šodien pat pie manis piekāpt? Man ir kaut kas ļoti svarīgs ar Jums pārrunājams", mani uzrunāja Rieksts. Es, saprotams, neatteicos un norunātā laikā pie viņa ieradots.

Pēc vispārējiem sarunas tematiem sākumā, man par lielu pārsteigumu viņš jautāja, ko es domāju par mūsu bataljona lielajiem zaudējumiem marta un jūlija kaujās. Ko gan citu es varēju atbildēt, kā vienīgi to, ka abas šīs kaujas 1. Daugavgrīvas bataljonam bijušas nelaimīgas un lielos zaudējumus neatsver līdzvērtīgi ieguvumi. Abi bijām vienis prāti, ka krievi mūs blēdīgi izmanto, jo abās kaujās tie ir ne vienu vien reiz pat bez šāviena un jebkādas pretestības pārgājuši pie vāciem vai aizbēguši uz aizmuguri, mūs, latviešus, pie tam pamezdamī vienus un bez atbalsta.

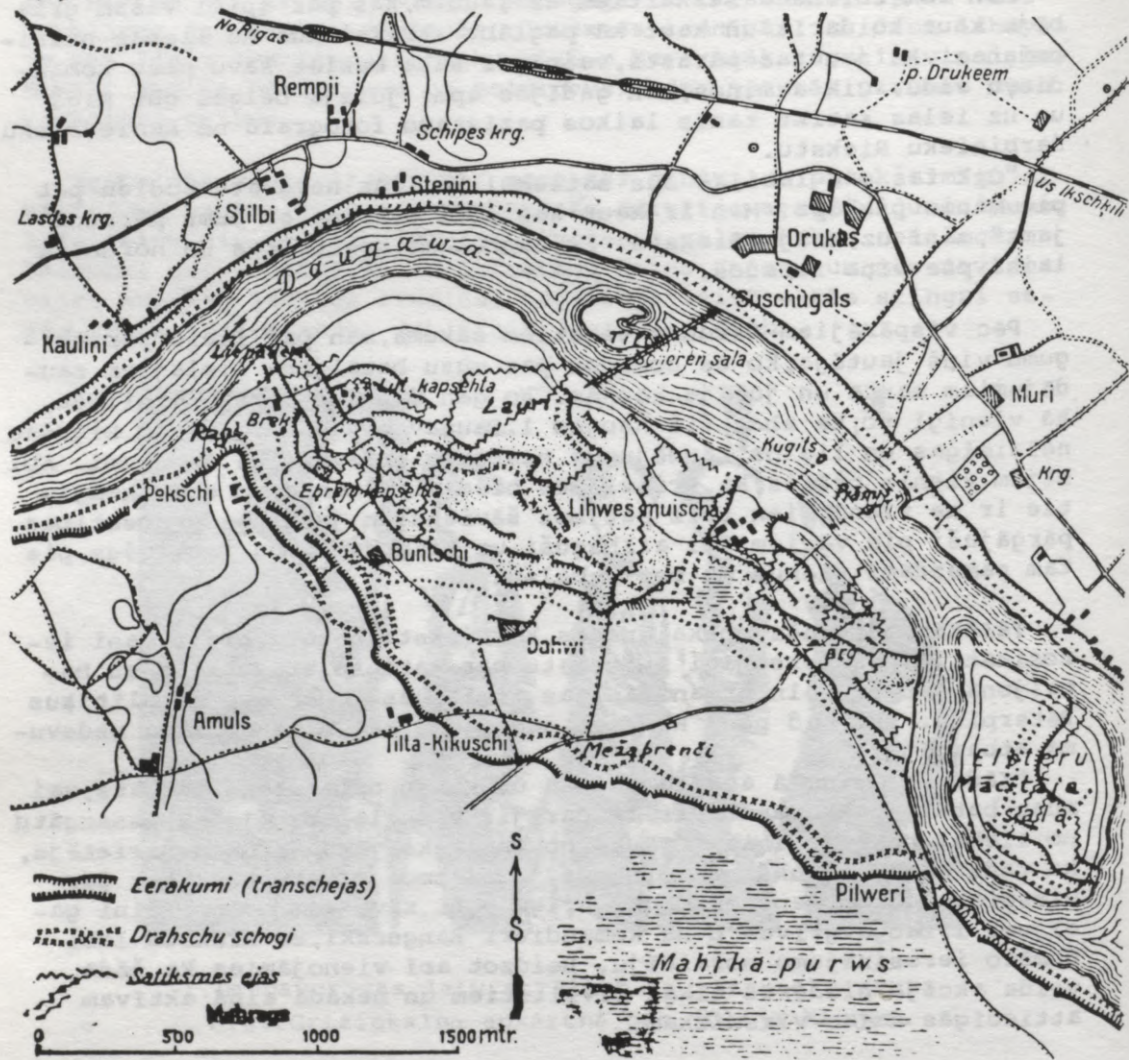
Tālākās pārrunās noskaidrojās, ka Rieksta nolūks bijis mani ierosināt, lai es personīgi informētu par patieso stāvokli mūsu bataljonā Latv. strēln. organizācijas komitejas locekļus un politiķus Pēterpili. Bet tad nāca Rieksta jautājums, kas mani no šāda uzdevuma atbaidīja:

"Kāds ir Jūsu, kā aculiecinieka un kauju dalībnieka, ieskats, vai mūsu bataljona komandieris ir darījis visu, lai bataljonu pasargātu no liekas noasiņošanas?" Tā kā no iepriekšējām pārrunām izrietēja, ka tādu manu iejaukšanos minētos jautājumos varētu uzskatīt par virsnieka godam nepiederošu intrigu pret savu komandieri, šinī gadījumā 1. Daugavgrīvas b-na komandieri Bangerski, es Rieksta labi domāto ierosinājumu noraidīju. Beidzot arī vienojāmies, ka šāda veida akcija piederas tikai civilistiem un nekādā ziņā aktīvam attiecīgās daļas virsniekam.

Vēlāk man neradās vairs izdevība pajautāt Riekstam, vai viņš būtu minētos jautājumus tālāk virzījis. Jūtamas pārgrozības bataljona vadībā, pēc tā pārformēšanas pulkā, tomēr rādīja, ka kaut kas ir ticis darīts. Tā Bangerska vietā nāca ģen. štāba pulkvedis Karlsons un par 1. un 2. bataljonu komandieriem Fr. Briedis un Būriņš. Kapteinis Bangerskis pārvērtās par tādu kā ceļojošu komandieri. Ir bijis Ziemas svētku kauju laikā piekomandēts I brigādes štābam, pēc

Schema Nr. 10.

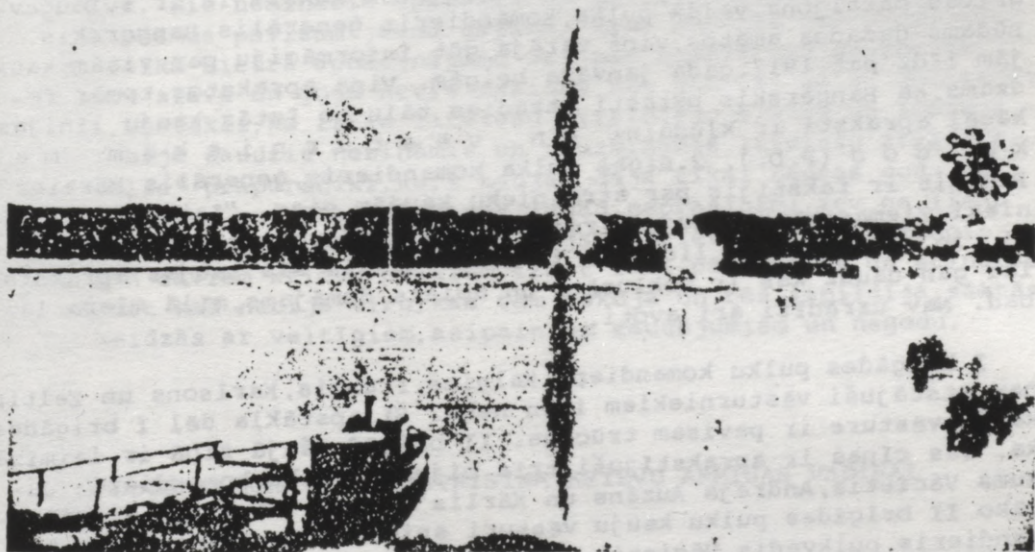
Nāvēs sala.

Nāvēs sala.

tam apvienotās latv. divīzijas štābam, reizē arī ģen. Trikovska štābam. Pēc 12./25. janvāri nelaimīgās 4. Vidzemes latv. strēln. pulka kaujas nozīmēts par šī pulka pagaidu komandieri.

Ģen. Trikovska III Sibīrijas divīzijā R. Bangerskis, redzams, ir bijis ļoti ierēdzēts un baudījis Trikovska uzticību. Ne jau bez Trikovska aizbildniecības viņu vēlāk nozīmē par 17. Sibīrijas strēln. pulka komandieri. Šo pulku Bangerskis vadīja līdz kara beigām un ar to aizbrauca uz Troickas pilsētu, Orenburgas guberņā, kur viņa vadībā pulku izformēja...

Skats uz Nāves salu apšaudes laikā.

Z I E M A S S V Ē T K U K A U J A S

(1916.g. 23.decembrī (v.st.)/1917.g. 5.janvārī (j.st.))

BIBLIOGRAFIJA

Šo Ziemas svētku kauju aprakstu sāku smagu pārdomu apņemts. Tas būtu bijis jādara tiem augstākajiem bijušiem latviešu strēlnieku virsniekiem, kuŗi komandēja pulkus vai brigādes vai arī darbojās štābos. Četrdesmit gadus to gaidīju, bet nesagaidīju. No brigāžu komandieŗiem rakstījis ir vienīgi ģenerālis Andrejs Auzāns, bet arī tad tikai vispārējos vilcienos un bez pietiekamas avotu norādes. No I brigādes pulku komandieŗiem rakstījis ir l. Daugavgrīvas bataljona, vēlāk pulka, komandieris ģenerālis Bangerskis. Būdams dažādos amatos, viņš varēja gūt informāciju par visām kaujām līdz pat 1917.gada janvāŗa beigām. Viņa aprakstos tomēr redzams, ka Bangerskis parasti atradies tālu no istās kauju līnijas, kādēļ apraksti ir kļūdaini un vēsturniekam mazko do d (P.D.). 2.Rīgas pulka komandieris, ģenerālis Mārtiņš Peniķis ir rakstījis par strēlnieku kaujām, piem., "Latviešu strēlnieki Ziemassvētku kauju pirmajā dienā", krājumā Latviešu Strēlnieki, lp. 1441-6. Tas līdz šim ir pamatīgākais šīs kaujas apraksts, lai gan daudz kas ir noklusēts un apiets, domājams, mīlā miera labad. Nav uzrādīti arī avoti.

I brigādes pulku komandieŗi Kalniņš, Francis, Karlsons un Zeltiņš nav atstājuši vēsturniekiem itin nekā. Šī apstākļa dēļ I brigādes kauju vēsture ir pavisam trūcīga. II brigāde šajā zipā ir laimīgāka. Tās cīņas ir aprakstījuši trīs bijušie pulku komandieŗi: Jukums Vācietis, Andrejs Auzāns un Kārlis Gopers. Manuprāt, vispilnīgāko II brigādes pulku kauju vēsturi sniedz 5. Zemgales pulka komandieris pulkvedis Vācietis. Žēl tomēr, ka viņa materiālus publicēja, zināmā mērā saskapojot politiskos prātojumus un kauju faktus ar Krievijas komunistiskās partijas politisko līniju. Vērā ņemams ir ģenerāļa Kārļa Gopera darbs - "Atmiņas par strēlnieku laikiem".

Lielākais un pilnīgākais strēlnieku laikmeta dokumentu un atmiņu krājums ir "Latviešu Strēlnieki", kas 1935.-40. gados 36 burtniecās iznāca Rīgā, ar apm. 1000 ilustrācijām tekstā. Ģenerālis A. Auzāns bija šī krājuma redakcijas kolleģijas priekšsēdis un šo rindīpu autors - krājuma atbildīgais izdevējs un atb. redaktors.

Maskavā "Prometeja" izdotās "Latvju strēlnieku vēstures" I sējumā ir publicēti ļoti svarīgi dokumenti un izvilkumi no laikrakstiem. Pārējais teksts gan vēsturniekiem maz ko dod, jo sastāv gandrīz tikai no faktu sagrozījumiem un seklas komunistiskas propagandas.

Ieteicami ir arī žurnālistu Jāņa Porieša un Artura Tupiņa darbi, lai gan viņi paši kaujās nav piedalījušies. Tāpat šis tas derīgs atrodams krājumos "Zvaigžņu pulku atmirdza" un "Latviešu strēlnieki mūžības gaismā".

Vācu pusi apgaismo Vācijas valsts arhīva publikācijas "Der Weltkrieg 1914 - 1918" VIII sējums un M. Švartes (Schwarte) rediģētais "Der Grosse Krieg 1914 - 1918" III sējums, kā arī kaŗa ziņotāja Emīla Herolda grāmata "Kaempfe um Mitau".

Šo rindu autors uzskata par pienākumu noskaidrot pēc iespējas tos apstākļus un faktus, ko agrākie atmiņu un strēlnieku kauju vēstures autori tīši vai netīši atstājuši neminētus, noklusētus, vai sagrozītus. Šie neminētie apstākļi un fakti parāda dažus strēlnieku kauju posmus pavisam jaunā gaismā. Kaut arī tas var radīt vienā otrā laika biedrā apbēdinājumu vai pat aizskārumu, patiesība strēlnieku slavu un godu nevis mazinās, bet gan vēl cels. Nedrīkst aizmirst apstākli, ka īstie latviešu strēlnieku slavas un spožuma radītāji bija daudzie nezināmie un neuzminamie latviešu strēlnieki un "zaļie" praporščiki, kuŗi kaujās gāja tikai tautas goda un savas dzimtenes gaišākas nākotnes labad, neprasīdami sev ne lielu algu, nedz karjēru un slavināšanu. Augsti krievu kaŗa lielkungi varēja gan saviem krievu pulkiem izdot labi pārdomātas un stingras pavēles, bet kad nebija vīru, kas tām sekoja un tās izpildīja, sāktās kaujas beidzās ar veltīgiem, asiņainiem zaudējumiem un negodu.

PROBLĒMAS, KAS BIJA JĀATRISINA KRIEVU ARMIJAS VADĪBAI

Pēc 1915. gada pavasarī un vasarā saņemtajiem smagajiem triecieniem krievu bruņotajiem spēkiem rudenī nebija ne pietiekami daudz ieroču, nedz apgādes. Bruņoto spēku vadība nebija arī neko mācījusies no pieredzes kaujas laukos un neprata izveidot jaunus cīņas veidus. 1916. gada marta un jūlija kaujās krievi akli atdarināja angļu un franču metodes rietumu frontē. Šinīs kaujās pierādījās, ka tādas metodes Krievijāš apstākļos neder. Zemes milzīgā platība, dabas apstākļu īpatnības, tehnisko līdzekļu trūkums, neizveidotais dzelzceļu tīkls un kaŗavīru psiholoģiskais noskaņojums tam dēļ spieda krievu kaŗa vadību domāt par iespējamībām un veidiem,

kā atrisināt iesalušo pozīciju kara problēmas Krievijas apstākļos.

Generālis Radko-Dmitrijevs, krievu XII armijas komandieris, beidzot izšķīrās par pēkšņiem uzbrukumiem nakts laikā bez iepriekšējās artilērijas sagatavošanas. Radko-Dmitrijeva kritiķi viņam pārmet šāda veida uzbrukumu pielaišanu, aizmirstot, ka visi agrākie uzbrukumu veidi Krievijas ziemeļu un dienvidrietumu frontēs ar plašu artilērijas uguns iepriekšēju lietošanu bija beigušies diezgan bēdīgi. Ja Ziemas svētku kaujas, sagatavotas jaunajā veidā, tomēr nedeva iecerētās sekmes, tad vainīgs nebija sākotnējais plāns ar pēkšņu uzbrukumu naktī bez artilērijas sagatavošanas, bet gan vairāki svarīgi blakus apstākļi.

Kopš 1915. gada rudens krievu bruņoto spēku vadība ļoti vērīgi sekoja notikumiem Rīgas frontē. Šī fronte no Ķekavas līdz Ķemeriem apliecās apkārt vācu frontes kreisajam spārnam, radot vilinošu iespēju no šīs vietas izlauzties uz Jelgavu un Šauļiem, tā nokļūstot visas vācu ziemeļu frontes dziļā aizmugurē. Sevišķu uzmanību pievērta trim virzieniem:

1/ Jelgavas šoseja; laužoties ārā pa šo šoseju un ieņemot Jelgavu, varēja pārtraukt dzelzceļa satiksmi visā vācu frontē līdz Jēkabpīlij.

2/ Bauskas šoseja; šajā virzienā, pārraujot Jelgavas - Jēkabpils dzelzceļu, varēja novērst lielās briesmas Rīgas aizsardzības rajonam, jo šeit vācieši būtu varējuši to izolēt pašos pamatos, ko viņi vēlāk arī izdarīja 1917. gada augusta beigās pie Ikšķiles.

3/ Lielupes abi krasti no Babītes ezera puses varēja būt Jelgavas šosejas virziena aizstājējs. Šo virzienu arī izvēlējās Ziemas svētku kaujām.

Gatavojoties Ziemas svētku kaujām, krievu vadība apzinājās, ka armijai nekad nebūs tik spēcīgas artilērijas, lai ar tās palīdzību izsistu pretinieka līnijās tik plašu un dziļu robu, ka rastos iespējas iebrūkošajam karaspēkam brīvi manevrēt un sākt tālākas operācijas. Tādēļ vajadzēja izvēlēties tādu frontes sektoru, kas atļautu iztikt ar samērā nelielu artilērijas lādīņu skaitu un dotu labākas iespējas pārsteiguma uzbrukumam. Šis Radko-Dmitrijeva plāns nemaz nebija tik muļķīgs, kā viņa kritiķi to mēdz iztēlot.

Pēc ievāktajām ziņām, vāciešiem Lielupes austrumu krastā 1916. gada rudenī bija trīs sevišķi stipri nocietināti punkti: 1/ Neipi - Ložmetēju kalns, 2/ Mangaļu mežniecība, 3/ sevišķi stipri nocietināts punkts abās pusēs Jelgavas šosejai pie Olaines. Krievu štābiem tomēr nebija nekādu noteiktu ziņu par vācu otrās un trešās līnijas nocietinājumiem. Lielupes kreisajā krastā vāciešiem bija raksturīgie mežaina apgabala nocietinājumi - ar izcirtumiem, sagāztiem kokiem, plašiem drāšu žogiem un flankējošiem blokhaužiem. Šādas ziņas var atrast pulkv. Stupina grāmatā "Mitavskaja operācija".

ARMIJAS VADĪBAS APSPRIEDES CEGLIŅOS UN LĀČOS

1916.gada 21.decembrā (1917.gada 3.janvāra) vakarā Cegliņos notika abu latviešu strēlnieku brigāžu apspriede un nākamā uzbrukuma galīgā izplānošana. Sapulci vadīja pulkv. Andrejs Auzāns. No 1.Daugavgrīvas pulka apspriedē piedalījās pulkvedis F.Karlsons, kapteinis Frīdrihs Briedis un daži citi virsnieki, starp tiem arī šo rindu rakstītājs. Šo rindu autora komandēto 3.rotu nozīmēja trieciena smailē, 1.pulka un I brigādes priekšā.

Pēc pulkv.Vācieša sniegtās informācijas, latviešiem, saskapā ar VI Sibīrijas strēlnieku korpusa komandiera gen.Vasiljeva pavēli, bija jāiet uzbrukumā Mangaļu muižas rajonā, negaidīti un bez šāviena jāpārrauj vācu līnija, jāielaužas vācu pozīciju aizmugurē un jāizvērsē darbība tādā veidā, lai varētu iepemt Ložmetēju kalnu. Pa kreisi uzbrukumā dotos XIV Sibīrijas strēlnieku divīzija un daži V Sibīrijas strēlnieku divīzijas pulki, bet pa labi no latviešiem uzbrukt tieši Ložmetēju kalnam 11. un 12. Sibīrijas strēlnieku pulki.

Apvienotās latviešu strēlnieku divīzijas komandieris ģenerālis Augusts Misiņš pavēlēja I brigādei pārraut vācu līnijas pa kreisi no Mangaļiem un attīstīt uzbrukumu Skangaļu un Kalnciema virzienā. II latviešu brigādei bija jāpārrauj vācu līnijas Tīreļpurva rajonā un jāattīsta uzbrukums Skangaļu-Grabju-Kalnciema virzienā.

Abu brigāžu komandieri pēc tam izgatavoja savas pavēles. I brigādes uzdevums bija pārraut fronti vienā vietā austrumos no Mangaļiem. Pārrāvumā vispirms dotos 1.strēlnieku pulks, kam sekotu 3.pulka viens bataljons un 2.pulks. 4.pulks paliktu rezervē. II brigādes 5.pulkam bija jāiet uzbrukumā no Krastiņu meža gar kanāli un pēc tam jāvirzās uz Skangaļu pusi. 7.pulkam bija jāsāk uzbrukums Tīreļa purvā un jāvirzās tam pāri uz Kalnciema pusi. 8.pulkam bija jāseko 7.pulkam un pēc tam jāvirzās uz Grabju māju pusi. Tajā pašā laikā 7.pulkam bija jāpalīdz arī 5.pulkam. 6.pulks paliktu rezervē pozīcijās Tīreļpurvā.

Atsevišķā instrukcijā bija norādīts nepievērst sevišķu uzmanību aizmugures nodrošināšanai, bet tikai censties ātrāk tikt uz priekšu. Aizmugures nodrošināšana bija jāveic vēlāk sekojošām daļām. Artilērija atklāj uguni tikai pēc sevišķas pavēles saņemšanas.

Viss bija labi pārdomāts un paredzēts, un nav iemesla kaut ko

pārmest štābu plānotājiem. Gaidītie rezultāti tomēr izpalika citu iemeslu dēļ:

1. ne visas latviešu daļas veica paredzētos uzdevumus;
2. apsoltās rezerves nepienāca paredzētā laikā un apmērā;
3. rezervju kaujas spējas bija minimālas un, atskaitot 14. Sibīrijas strēlnieku divīziju, nevēlējās nopietni cīnīties;
4. atslogošanas uzbrukumi pie Jelgavas šosejas pilnīgi izpalika, jo tur esošās krievu kaŗaspēka daļas sadumpojās un atteicās iet uzbrukumā.

1916.gada 21.decembrī (1917.gada 3.janvārī) frontē ieradās pats armijas virspavēlnieks Radko-Dmitrijevs un Iāčos apspriedās vispirms ar krievu augstākiem komandieŗiem, pēc kam, pēc pulkv.Vācieša liecības ("Pa aizputinātām pēdām", 78.lp.), sapīcis ieradās pie latviešu komandieŗiem. Krievu ģenerāļi bija atzinuši, ka visas sekmes atkarājās tikai no latvieŗiem. Ģenerālis Radko-Dmitrijevs latvieŗus uzrunājis apmēram šādā veidā:

"Es esmu daudz strādājis, lai pārvērstu latvieŗu kaŗaspēku pulkos un brigādēs. Artileriju man šoreiz jums neizdevās sagādāt, bet es to jums apsolu nākotnē. Jūs esat komandieŗi, kuŗu rokās ir latvieŗu tautas nākotne. Latvieŗu pulkos ir sapulcējusies visa latvieŗu jaunā paaudze, kas tagad ir apvienota un apbrupota. Latvieŗi kaļ savu nākotni kā varoņi ar ieročiem rokās. Es vēlu jums vislabākos panākumus. Uzbrukums sāksies 23.decembrī (1917.gada 5.janvārī, P.D.), tieŗi pulkstens piecos visā frontē un bez šāviena. Tā ir mana pavēle, un tikai pati daba (stichija) varēs mani piespiest šo pavēli atsaukt. Pat ja debess un zeme sajauktos, arī tas vēl būtu par maz, lai es atteiktos no uzbrukuma".

Lai arī ko kritiķi gribētu teikt par Radko-Dmitrijevu, šie isie un nopietnie vārdi liecina, ka šis bulgāru dzimuma kaŗavīrs ir vēlējies būt liela stila ģenerālis un komandieris. Par viņa sirsnību arī nevar šaubīties. Tikai, diemžēl, vēlākās sekmes neatbilda skais-tajiem vārdiem.

Generālis Radko-Dmitrijevs.

GEN. RADKO-DMITRIJEVA PAVĒLE

Loti svarīga ir ģenerāļa Radko-Dmitrijeva operatīvā pavēle XII armijai Nr. 010521/2, slepeni 20404, 1916. gada 20. decembrī (1917. gada 2. janvārī) plkst. 22.30:

"Pēc mūsu rīcībā esošām ziņām, pretinieks, ievērojami samazinā-dams savus spēkus mūsu armijas frontē, iepem savas nocietinātās po-zīcijas ar vājām daļām, bez ievērojamām rezervēm aizmugurē.

Man uzticētajai armijai ir pavēlēts uzbrukt pretiniekam Tīreļ-purvā, Kažu, Neiņu, Māngalu un Olaines muižu rajonos, ar nolūku izsist to no ieņemtajām pozīcijām, pārraut tā līniju un, manevrējot atklātā laukā, atsviest to aiz Iecavas un Lielupes upēm.

Tam nolūkam:

1) XLIII armijas korpusam, atskaitot divus 110. kājnieku divīzi-jas pulkus, stingri noturēt frontes sektoru no jūras krasta līdz Tīreļpurva austrumu malai, tā nodrošinot ģenerālmajora Lebedinska labo flangu. Naktī no 22. uz 23. decembri, laikā no pulkst. 2.00 līdz 6.00 uzbrukt Bļodnieku-Katlapu sektoram nolūkā saistīt preti-nieka spēkus korpusa rajonā un, ja iespējams, ieņemt daļu no preti-nieka pozīcijas.

2) Ģenerālmajora Lebedinska daļai, tajā ietilpstot VI atsevišķai brigādei, 440. kājnieku pulkam un pulkveža Mēlpicka artilērijas gru-pai, uzbrukt ienaidnieka pozīcijām sektorā starp Tīreļpurva austru-mu malu un Lielupes kreiso krastu, nolūkā atsviest pretinieku uz dienvidiem un ieņemt pāreju pār Lielupi pie Kalnciema muižas un, aizsargājot labo spārnu, sagatavoties attīstīt uzbrukumu dienvidu virzienā gar Lielupes kreiso krastu uz Jelgavu; uzturēt ciešus sa-kaorus ar XLIII armijas korpusa kreiso spārnu un, sasniedzot Kaln-ciema tiltu, stāties sakaros ar latviešu daļām. Izšķirīgo operāci-ju sākums 23. decembrī plkst. 5.00.

3) VI Sibīrijas korpusam ar piedalīto smago artilēriju enerģis-ki uzbrukt ar divām latviešu strēlnieku brigādēm pretinieka sekto-ram no Neiņu kapsētas līdz II Sibīrijas korpusa labajam spārnam, uzbrūkot Neiņu-Ložmetēju kalna sektoram visas smagās artilērijas atbalstā pēc iepriekšējās artilērijas sagatavošanas. Dienvidaustru-mos no Ložmetēju kalna esošās pretinieka pozīcijas censties iegūt izšķirējā, pēkšņā uzbrukumā, pēdējo atbalstot ar vieglās un pa daļai

smagās artilērijas aizsega uguni. Uzbrukuma sākums pl.6.00 23.decembris. (Stupina citētajā kaujas pavēlē, acīmredzot, ieviesusies kļūda, jo uzbrukuma sākums bija paredzēts pl. 5.00. P.D.)

4) II Sibīrijas korpusam ar piedalīto smago artilēriju stingri noturēt sektoru no Bumburu mājām līdz Daugavai pie Doles salas (saskarē ar XXI korpusu) un, saistot šeit pretinieka uzmanību, savākt Grēnhofas muižās, Bumberu un Sturiču rajonā grupu, kurā būtu ne mazāk kā 16 bataljonu, un nosaucot šo grupu par Olaines grupu. VI Sibīrijas korpusam sākot uzbrukumu, šai grupai ar varenu artilērijas uguni jā sagatavo uzbrukums pretinieka pozīcijām abās pusēs Jelgavas šosejai. Pēc VI Sibīrijas korpusa izdarītā pārrāvuma Mangaļu rajonā, Olaines grupai jāpāriet izšķirējā uzbrukumā, lai atvieglotu VI Sibīrijas korpusa manevrus virzienā uz Jelgavu un lai aizsargātu korpusa kreiso flangu no Mīsas puses un saskaņotu savu darbību ar to.

5) XXI armijas korpusam, stingri noturot savas pozīcijas pie Daugavas, mēģināt Ikšķiles rajonā ar daļēju aktīvu darbību (bet ja Daugavas ledus apstākļi pieļautu - tad arī citās vietās) piesaistīt pretinieku tagadējām pozīcijām, neļaujot tam pārsviest spēkus uz Jelgavu. Skriptes-Annēhofas rajonā jātur divi pulki armijas rezervē, lai ar manu rīkojumu tos vajadzības gadījumā bez kavēšanās varētu pārsviest uz Rīgas nocietināto rajonu. Armijas rezervei sakarus uzturēt ar XXI armijas korpusa štābu.

6) Armijas rezervē: XXI armijas korpusa divi kājnieku pulki, 438. kājnieku pulks, 4. atsevišķā kavalerijas brigāde bez baterijas un divīziona zirgiem un 4. Donas kazaku divīzija bez artilērijas divīziona. 438. kājnieku pulkam, paliekot tagadējās vietās un uzturot sakarus ar XLIII armijas korpusa štābu, būt pilnā gatavībā doties ceļā pēc pirmās manas pavēles. 4. atsevišķai kavalerijas brigādei, uzturot sakarus ar VI Sibīrijas korpusa štābu (Majoros), pl. 8.00 23. decembrī sapulcēties pilnā gatavībā pie Ķīšu tilta. 4. Donas kazaku divīzijai 23. decembrī, gaismai austot, sapulcēties Torņkalnā, Zemerfeldes un Katrīpmuižu un Katlakalna pastorāta rajonā un sagatavoties doties ceļā pēc manas pirmās pavēles. Divīzijas štābam Torņkalnā uzturēt sakarus ar XII armijas štābu.

7) Es atradišos Rīgā, kurp jāsūta visi ziņojumi.

8) Mani vietnieki: Infanterijas ģenerālis Vasiļjevs un ģen.-leitnants Novikovs."

Orģinālu parakstījis: Armijas komandieris infanterijas ģenerālis Radko-Dmitrijevs un Armijas štāba priekšnieka pag.v.i. ģen.-majors Sokovņins.

Spēku grupējums:

Babītes grupa - 48 bataljoni, lielgabali: vieglie - 90, 48 līn.
haubices - 36, 42 līn. - 16, 6" - 50, 11" - 2,
12" - 10, kopā 208 lielgabali.

Labajā spārnā, Odiņu grupā - 14 bataljoni, lielgabali: 42 līn. - 4,
20 cm - 8, kopā 12.

Olaines grupā: 40 vieglie lielgabali, 4 - 48 līn. haubices, 32 -
6", 8 - 42 līn., 2 - 8", pavisam 306 lielgabali.
48 + 14 + 20 = 82 bataljoni.

Vāciešu spēki:

No Tīreļa purva līdz Olainei - 427. pulka 3 bataljoni, IV Poz-
naņas landšturma 1 btl., 16. landšturma bataljons, 10. landšturma
pulka 3 btl., 34. landšturma pulka 3 btl., 1. Gvardijas rezerves
strēlnieku bataljons Jelgavā, 133. landesvēra pulka 1 btl., 12.
Ulānu pulka 4 eskadroni, 261. rezerves pulka 3 btl., kopā 19 batal-
joni un 4 eskadroni.

Šī Armijas pavēle atrodama Stupina darbā 37.-8. lp.

VI SIBIRIJAS KORPUSA PAVĒLE

Prometeja izdotajā "Latvju strēlnieku vēstures" I sējumā, 87. -
90. lp., atrodam VI Sibīrijas korpUSA pavēli Nr. 400, 1916. gada 21.
decembrī, pl. 20.30.

A) Pēc saņemtajām ziņām pretinieks stipri samazinājis savus spē-
kus mūsu armijas frontē un iepem savas nostiprinātās pozīcijas ar
nelieliem spēkiem, bez stiprākām rezervēm aizmugurē. Pēc izlūkoša-
nas ziņām, man uzticētā korpUSA priekšā atrodas 49. landesvēra pulks,
4. un 6. landšturma bataljoni un 10. landšturma pulka daļas; bez tam
rezervē viens strēlnieku rezerves bataljons.

B) XII armijai pavēlēts uzbrukt pretiniekam Tīreļa purva, Kaģu,
Neiņu, Mangaļu meža un Olaines muižas frontē, nolūkā izsviest preti-
nieku no iepemtām pozīcijām, pārraut tā fronti un, manevrējot atklā-
tā laukā, izsviest to no Lielupes un Iecavas rajona.

C) Manam korpUSA ar pievienoto smago artilēriju un divām lat-
viešu brigādēm pavēlēts strauji uzbrukt pretiniekam frontē starp

Neiņu kapsētu un II Sibīrijas korpusa labo spārnu. Frontes rajonu Neiņi-Ložmetēju kalns iepemt ar visas smagās artilērijas palīdzību, pēc pietiekamas artilēriskas sagatavošanas. Pretinieka pozīcijas dienvidaustrumos no Ložmetēju kalna iepemt pēkšņā, straujā triecienā, pabalstot to ar vieglās un daļas smagās artilērijas aizsega uguni.

D) Pa labi no korpusa Lielupes kreisā krastā uzbrūk ģen.-majora Lebedinska bogs (VI atsevišķā brigāde ar 440. kājnieku pulku) frontē starp Tīreļa purvu un kreiso Lielupes krastu, nolūkā izdzīt pretinieku uz dienvidiem, sagrābt pārejas pār upi pie Kalnciema un uzbrukt tālāk virzienā uz Jelgavu; sasniedzot Kalnciema pāreju, bogam uzdots stāties sakaros ar latviešu daļām. Izšķirēju uzbrukumu sākt 23. decembrī pl. 5.00.

Pa kreisi no korpusa, gar abām Jelgavas šosejas malām, uzbrūk II Sibīrijas korpusa Olaines grupa. Pēc tam, kad VI Sibīrijas korpuss būs pārrāvis fronti Mangaļu rajonā, Olaines grupa iesāks izšķirēju uzbrukumu nolūkā atvieglināt VI Sibīrijas korpusa manevru Jelgavas virzienā un, saskaņojot savu darbību ar to, segt korpusa kreiso spārnu no Misas upes puses.

Pavēlu:

I) Labā kaujas kolonnā - ģen.-maj. Trikovskis.

11. un 12. Sibīrijas pulki (8 bataljoni), 1. artilērijas divīzions (18 vieglie lielgabali), 7. Sibīrijas sapieņu bataljona 3. sapieņu rota (1 rota).

Strauji uzbrukt ienaidnieka pozīcijām no Neiņu kapsētas līdz Ložmetēju kalnam, nolūkā vispirms pārraut pretinieka pozīcijas šai rajonā, pēc tam - turpināt uzbrukumu Lediņiem un Kalnciemam. Uzbrukuma sākums pēc ģen.-leitn. Ivašinceva grupas artilēriskās sagatavošanas. Divīzijas štābs Trenčos.

II) Vidējā kaujas kolonna - ģen.-majors Misiņš.

Apvienotā Latviešu divīzija (I un II latv. strēln. brigāde - 16 bataljoni), 3. Sibīrijas art. brigāde (30 vieglie lielgabali), 6. Sibīrijas art. divīzions (12 haubices), 13. smagās art. brigādes 6. baterija (4 smagie lielgabali), 7. Sibīrijas sapieņu bataljona 2. rota (1 rota). Kopā: 16 bataljoni, 30 vieglie lielgabali, 12 haubices, 4 smagie lielgabali, 1 sapieņu rota.

Strauji un pēkšņi uzbrukt un pārraut pretinieka pozīcijas gar abām Mangaļu meža pusēm un doties tālāk; II latv. brigādei uz Kalnciemu, I latv. brigādei uz Klīves muižu ar nolūku atsviest vācus no Lielupes un turpināt uzbrukumu Jelgavas virzienā kopā ar ģen. Lebedinska bogu. Uzbrukuma sākums 23. decembrī pl. 5.00. Divīzijas štābs blindažā pie Neimaņiem.

III) Kreisā kaujas kolonna - ģen.-leitn. Dovbor-Muspickis.

55. un 56. Sibīrijas strēln. pulki (8 bataljoni), XIV Sibīrijas art. brigādes II divīzions (18 vieglie lielgabali), III Sibīrijas art. brigādes baterija (6 vieglie lielgabali), XXXVII haubicu divīzions (12 haubices), XIII smagās artilērijas brigādes 5. baterija (4 smagie lielgabali), 4. aplenkšanas art. pulka 2l. baterija (4 smagie lielgabali), 7. Sibīrijas sapieņu bataljona 1 sap. rota (1 rota), kopā: 8 bataljoni, 24 vieglie lielgabali, 12 haubices, 8 smagie lielgabali, 1 sapieņu rota.

IV) Artilērijas grupa - ģen.-leitn. Ivāšincevs.

VI Kaukāzijas haubicu divīzions (12 haubices), X atsev. lauku smagās art. divīzions (12 haubices), XIV sm. art. brigādes 1 div. (12 smagie lielgabali), XIII sm. art. br. 4. baterija (4 smagie lielgabali), 4. aplenkuma pulka 1., 5. un 8. baterijas (10 smagie lielgabali), X aplenkšanas art. divīziona 1. un 2. baterijas (8 sm. lielgabali), XI art. aplenkšanas div. 2. baterija (4 sm. lielgab.), 2. atsev. lauku sm. baterija A (2 sm. lielgab.), XXXVI atsev. sm. art. div. 3. baterija (4 sm. lielgab.), XII atsev. sm. art. div. 3. baterija (4 sm. lielgab.). Kopā: 12 haubices, 72 smagie lielgabali.

4a) Palīdzēt ar savu uguni II latviešu brigādei uzbrukumā Kalnciemam. Artilērijas sagatavošanas sākums, pēc ģen.-leitn. Ivāšinceva pavēles, vienlaicīgi ar ģen.-majora Mišina artilēriju.

4b) Saskaņā ar izstrādāto plānu, sagatavot pretinieka nocietināto pozīciju iepemšanu pie Neipu mājām, Ložmetēju kalna un Mēles (paskaidrojums: uz priekšu izbīdīts vācu pozīcijas iecirknis šai rajonā). Uguns atklāšana, gaismai svīstot, pēc ģen.-leitn. Ivāšinceva pavēles.

V) Korpusa rezerve.

a) Ģen.-major Čaplins - XIV Sibīrijas divīzijas I brigāde - 8 bataljoni.

b) Ģen.-major Ivaškēvičs - III Sibīrijas divīzijas I brigāde - 8 bataljoni.

5a) XIV Sibīrijas divīzijas brigādei 22. dec. plkst. 17.00 (kolonnas galvai) pāriet pār Babītes ezera tiltu un apmesties dienvidos no Cenas muižas saskaņā ar dotiem norādījumiem, neaizņemot Lāčus.

5b) III Sibīrijas divīzijas brigādei 22. dec. plkst. 19.00 (kolonnas galvai) pāriet pār Babītes ezera tiltu un apmesties Cenas muižas rajonā saskaņā ar dotiem norādījumiem.

6) 5. Gordžinskas kavalerijas pulkam turpināt jūrmalas apsargāšanu no Kangariem līdz Lielupes grīvai. 28. bruņoto automobiļu nodaļai 23. decembrī pāriet uz Trenčiem ģen.-majora Trikovska rīcībā.

7) Korpusa aizmugures iestādēm palikt savās līdzšinējās vietās.

8) Es kopā ar sava štāba operātīvo nodaļu 22.dec. pl.11.00 būšu lāčos.

9) Visiem kaujas kolonnu priekšniekiem sagatavot pulkos vjadzīgo vairumu tiltīpu un dēļu pāriešanai pār grāvjiem.

10) Ceļu sadalīšana (vezumniem, sanitārām iestādēm) pēc korpasa pavēles Nr.358.

11) Vietnieki - ģen.-leitn. Dovbor-Muspickis un Ivāšincevs.

12) Operātīvās pavēles (šīs korpasa pavēles) izpīdīšana divīzījām un latviešu brigādēm dodamas ne agrāk par 22.decembri plkst. 12.00.

Par pavēles sapemšanu telegrafēt.

Korpasa komandieris
ģen. Vasīļjevs.

Pie šīs pavēles tomēr jāpiebilst, ka krievu daļām trūka vajadzīgās prasmes un pārliecības un - tas galvenais - ka kareivjiem trūka vēlēšanās riskēt savas dzīvības. Krievu kareivju vairums domāja tikai par to, kā bez sarežģījumiem nokļūt vācu gūstā. Augstākās vadības pavēlēm nebija nekādas nozīmes. Latviešu pleciem uzgūlās viss cīņas smagums. Latvieši guva spīdošus panākumus visas pasaules priekšā, bet arī viņi paši nebija bez kļūdām, kas maksāja daudzus simtus kritušo un ievainoto.

GEN.-MAJORA MISIŅA PAVĒLE Nr.3
APVIENOTAI LATVIEŠU STR.DIVĪZIJAI

1916.gada 22.decembrī pl.12.00 ģen.-majors Misiņš izdeva Apvienotās Latviešu strēlnieku divīzijas pavēli Nr.3. Viņa divīzijas labajā kolonnā pulkv. Auzāna vadībā ietilpa II latv.str. brigāde (8 btl.), 3.Sibīrijas art.brigāde (12 vieglie lielg.), 7.Sibīrijas sapieņu bataljona pusrota, kopā 8 bataljoni, 12 vieglie lielgabali un 1/2 sapieņu rotas.

Kreisajā kaujas kolonnā, ko komandētu pats ģen.Misiņš, būtu I latvju strēlnieku brigāde - 6 bataljoni, III Sibīrijas artilērijas brigāde - 12 vieglie lielgabali, 7.Sibīrijas sapieņu bataljona pusrota, kopā 6 bataljoni, 12 vieglie lielgabali, 1/2 sapieņu rotas.

Artilērijā pulkveža Orjola vadībā būtu III Sibīrijas artilērijas brigādes 6 vieglie lielgabali, 6.Sibīrijas haubicu divīziona 12 haubices, XIII smagās artilērijas brigādes 6.baterija - 4 smagie lielgabali, kopā 6 vieglie un 4 smagie lielgabali un 6 haubices. Rezervē 4.Vidzemes pulka 2 bataljoni pulkv.Želtīpa vadībā.

Labajai kaujas kolonnai bija pēkšņi un strauji jāpārrauj pretinieka pozīcijas, rietumos no ceļa starp Plūgi un Mangaļu mežsargu mājām. Kreisajai kaujas kolonnai bija pēkšņi un strauji jāuzbrūk pretinieka pozīcijām abās pusēs Mangaļu mežsarga mājām, Skangaļu - Klīves muižas virzienā. Artilērijai jāpalīdz uzbrucējiem, apšaudot ar vieglo bateriju frontes rajonu, kur nenotika uzbrukums, bet ar smago artilēriju un haubicēm - Mangaļu mežsarga mājas, Skangaļus un toš savienotāju ceļu, kā arī vajadzības gadījumā atklāt aizsarga uguni visa uzbrukuma frontes aizmugurē. Rezerves spēkiem jāapmetas mežā 1 1/2 verstis rietumos no Krastiņiem. Par ģen. Mišņa vietniekiem bija nozīmēti pulkveži Auzāns un Zeltiņš.

Ģen. Mišņā,

Latv. strēlnieku brigades un apvienotās divīzijas komandieris.

Apvienotās Latviešu divīzijas komandieris ģen. Mišņā, būdams tai pašā laikā arī I brigādes komandieris, nolēma šīs brigādes uzbrukumu izvērst trijās kolonnās: 1) labajā - 3. Kurzemes pulka 1 bataljonu, pulkv. Kalniņa vadībā, ar 8 ložmetējiem un 6 lielgabaliem uzbrukumam Mangaļiem no ziemeļiem; 2) kreisajā - 1. Daugavgrīvas pulku, 3. pulka 1. bataljonu (kapt. Klīnsona vadībā), 1 bateriju un 1 sapieņu vadu - pulkv. Karlsona kopvadībā, uzbrukumam ar 3. pulka bataljonu Mangaļiem no austrumiem, un ar 1. pulku apējot Mangaļus un turpinot uzbrukumu Skangaļu un Klīves muižas virzienā; 3) kreisās kolonnas rezervē - 2. Rīgas pulku, pulkv. Peniķa vadībā, sekojot 1. pulkam, iepemt Mangaļu mezgli un turpināt uzbrukumu Skangaļiem un Klīves muižai. Ģenerāļa Mišņa pavēlē par uzbrukuma mērķi bija apzīmēta Jelgava. (Latvju strēlnieku vēsture, I sējums, 91.-3. lpp. Ģen. M. Peniķis, "Latviešu strēlnieku pulki Ziemassvētku kauju pirmajā dienā", Latviešu Strēlnieki, 1445. lpp.)

1928. gadā Maskavā klajā laistās Latvju strēlnieku vēstures I sējuma 94. lpp. minēts arī, ka pulkv. Auzāns, papildinot savu pavēli 21. decembrī (3. janvārī, j. st.), komandieriem devis arī šādus mutiskus aizrādījumus: 1) jautājumu par operācijas mērķi noklusēt; 2) informāciju, ka VI korpusa komandieris nolēmis samierināties tikai ar "Mēles" iepemšanu; 3) Latviešu strēlnieku divīzijai, strauji uzbrūkot 23. decembrī (5. janvārī, j. st.), jāsalasās Kalnciema-Klīves-Skangaļu-Grabes rajonā un jāsaģatavo "Mēles" iepemšana no aizmugures Ogles-Ledīpu-Silenieku frontē. 25. decembrī esot nodomāts nostiprināties un 26. decembrī - svētīt Ziemassvētkus.

1. Daugavgrīvas str. pulka virsnieku grupa.

I. rindā no kreisās: leitnants Lapiņš, šnore, virsleitnants Vildbergs, leitnants Kļaviņš un virsleitnants Gūtmanis.

II. rindā: virsleitnanti Bekmanis, Menska, kapteinis Būriņš, pulkvedis-leitnants Bangerskis, strēlnieku I. brig. kom. ģenerālis Misiņš, kapteinis Grīnbergs, kapt. Briedis, mācītājs Apkalns, ārsti Vanadziņš un Kundziņš.

III. rindā: orkestra vadītājs kara ierēd. Kūmiņš, virsleitnants Kalniņš, leitnanti Lucers, Skrebelis, Kaudzītis, Saule, Austriņš, virsleitnanti Ābeltiņš un Žids.

IV. rindā no kreisās: virsleitnats Bolšteins, Pauzers, leitnanti Pupa, Kociņš, Būmanis, 6 nezināms, leitnanti Mateus, šnore, virsleitnanti Skroderēns, Šepko, Dardzāns, leitnanti Kevešāns, Rēvalds, Ozols, Holsts, Pauļukevičs un kasieris kara ier. Ozers.

Ir gandrīz neiespējami pārbaudīt šīs ziņas, bet ģen. Auzāna un citu II brigādes komandieņu atstātos rakstos tā kaut kas nekad nav minēts, kaut viņi Maskavas sniegtās ziņas nav arī atsaukuši.

L A T V I E Š U S T R Ē L N I E K U P U L K U
P A V Ē L E S U N K A S T U R A T K L Ā J Ā S

1. DAUGAVGRĪVAS LATV. STR. PULKA KAUKAS ŽURNĀLS

Lai Ziemas svētku kauju norisi padarītu kaut cik skaidrāku, ir nepieciešams citēt pieejamos pulka kaujas žurnālus, kaut gan zināms arī tas, ka štābu darbinieku sniegtie kauju apraksti bieži neatbilda norisei īstenībā. Tādēļ nav arī brīnums, ka 1. Daugavgrīvas strēlnieku pulka kaujas žurnāla sarakstītājs, pulka operatīvais adjutants leitn. Gailis, pats aktīvās operācijās nepiedalīdamies un citu nostāstos klausīdamies, rakstveida ziņojumus nesaskatīdams, ir pielaidis daudz kļūdu. Par to daļa atbildības krīt arī uz pulka adjutantu virsleitn. Bolšteinu un pulka komandieri pulkv. Karlsonu.

1. pulka žurnālā 22. decembra (4. janvāra j. st.) ierakstā lasām: "Uzbrukuma iecirknis pulkam nozīmēts ne tas, kur notika 3. janvāra (21. dec.) izlūkošana, bet pavisam citā vietā, un proti, austrumos no Māngaļu mežniecības (Mžsr. Māngāli)". (Latviešu Strēlnieki, Dokumentu krājums, 802. lp.) Ieraksts ir aplams. Rakstītājs sajauc divas lietas: apkārtnes izlūkošanu Strīdus kalniņa rajonā, ko autors ar 3. rotu un grenadieriem izdarīja decembra sākumā. Īsto uzbrukuma vietu bat. komand. Fr. Brieža vadībā izlūkojām divas reizes un pie tam dienas laikā. Kaujas priekšdienā, 4. (22.) janvārī un kādu laiku priekš tam (P. D.).

Tālāk lasām: "Pulka štābu aktīvas darbības laikā nolemts pārcelt uz neitrālo zonu starp mūsu un vācu ierakumiem un novietot mežmalā, 500 soļus no vācu ierakumu līnijas". Patiesībā štābs palika krievu pirmās līnijas blindāžā. Bija arī pareizi darīts, jo pretējā gadījumā štābu būtu iznīcinājusi vācu artilērija.

Vēl tālāk lasām, ka pulks jau pl. 24.00 devies no Jamburgas miestiņa uz 396. kvadrātu, uzbrukuma nozīmēto vietu, ap 400-500 soļu no vācu ierakumiem. Ja tas tā būtu noticis, pulks būtu 5 stundas salis vācu degunu priekšā un tikai gaidījis, lai vācieši to atklāj un apšauda. Vēl tālāk rakstīts, ka sakoncentrēšanās pabeigta pl. 3.00 rītā. Īstenībā tas notika tikai pirms pl. 4.00. Dažas daļas ar lielu

troksni izejas pozīcijām tuvojās vēl ap pl. 4.20.

Pulka žurnālā pareizi atzīmēts gan, ka leitn. Malceniēka grupa pl. 4.30 izgriezusi ējas vācu dzelozstiepuļu žogos, bet tālākais skan kuriōzi: "Iai dotu ienaidniekam laiku nomierināties un vīpu maldinātu, uzbrukumu uz 22 minūtēm atlika", t. i., uzbrukumu sākt pl. 5.22. Būtu bijis neprāts uzbrukumu sākt gandrīz veselu stundu pēc eju radīšanas dzelozstiepuļu aizžogojumos. Pavisam aplama ir informācija, ka izgriezto eju platums bijis pirmā joslā 10, otrā 5 un trešā 3 soļi. Šo rindu rakstītājs, pats kā viens no pirmajiem skriedams caur šiem izgriezumiem, var liecināt, ka tie bija tik šauri, ka tikai viens vīrs vienā laikā spēja tikt cauri.

Pulka "chronikas rakstītājs" tālāk ziņo, ka pl. 5.20 kapteinis Briēdis devis norādīto signālu, divas sarkanas raķetes, uzbrukuma sākšanai. Diemžēl kapteinis Briēdis uzbrukuma sākumā atradās aizmugurē, lai apslāpētu neparedzēto trokšņošanu. Tikai tad, kad leitn. Malceniēks pie vācu vaļņa grenadiēriem uzsauca: "Granātas!", šo rindu rakstītājs izšāva signāla raķetes. Uzbrukums sākās faktiski 15-20 minūtes pirms pl. 5.00, nevis 20 minūtes pēc pl. 5.00 rītā.

Nepareizi aprakstīta arī 114. vācu baterijas iepemšana vācu pozīciju aizmugurē.

Pirmā pulka žurnālā kaujas uzdevums aprakstīts sekojoši: "Kopā ar 3. Kurzemes pulka pirmo bataljonu, pēc sakoncentrēšanās 395. un 396. kvadrātā, pēkšņi uzbrukt ienaidnieka nocietinātai joslai no noteiktas līnijas, kas iet caur 418. kvadrāta uzrakstu uz 69. mērķi, pēc kam turpināt uzbrukumu uz Skangaļu mežsaimniecību-Klivenhofas foļvarku. 3. Kurzemes pulka bataljons nodrošina labo flangu no Manģaļu puses. Kaimiņi: pa labi - 3. Kurzemes latv. strēln. pulks (otrais bataljons), pa kreisi - XIV Sibīrijas strēln. divīzijas daļas". (Latviešu Strēlnieki, 802. lp.)

2. RĪGAS LATV. STRĒLN. PULKA KAUKAS ŽURNĀLS

2. Rīgas latv. strēlnieku pulka kaujas žurnālā (Latviešu Strēlnieki, 1306.-15. lp.) atrodam, starp citu, šādas ziņas:

"1917. gada 1. janvārī (1916. g. 19. decembrī) pulkvedis Peniķis pieņēma pulka komandēšanu. Pulka pagaidu komandieri pulkvedi-leitnantu Bangerski, saskapā ar I Latviešu brigādes pavēli, iecēla par pulka mācības komandas un maršrotu pārzini, piekomandējot vīpu brigādes štābam... 4. janvārī (22. decembrī) pulka komandieri izsauca

uz apspriedi brigādes štābā, Cegliņos. Atgriezies no turienes, pulka komandieris pavēlēja pulkam iziet, lai ieņemtu izejas pozīcijas.

(Piezīme: Faktiski apspriede notika divās vietās. Pirmā apspriede, kurā piedalījās arī armijas komandieris ģen. Radko-Dmitrijevs, notika ap pusdienas laiku Lāčos. Tā kā telefonogramma bija novēlojusies, 2. pulka komandieris ieradās tikai tās nobeiguma daļā. Otrā apspriede notika pievakarē I brigādes štābā, Cegliņu mājās. No turienes pulka komandieris aizjāja tieši uz Krastiņu birzi. P.D.)

... 5. janvārī (23. decembrī) ... saskaņā ar brigādes pavēli pulkam bija dots uzdevums: 2. pulkam, kā triecienu grupas rezervei, sapulcēties mežā mūsu ierakumos, kas iet caur kvadrātu 375 un tālāk uz austrumiem, uzturot sakarus ar 1. pulku. ... 5. janvārī (23. decembrī) pl. 5.00 pulks atradās kaujas gatavībā jau mežā starp mūsu un vācu ierakumiem, ziemeļaustrumos no Mangaļu meža, pie kam 1. bataljons aiz 3. pulka 1. bataljona, bet 2. bataljons pa kreisi pakāpi iepakaļ. Bataljoni bija iekārtā pa rotām, bet rotas pa vadiem.

(Piezīme: pats galvenais žurnālā ir noklusēts, proti - pulkam bija dota skaidra un nepārprotama pavēle ieņemt Mangaļu apcietināto rajonu. P.D.)

Tālāk žurnālā var lasīt, ka 2. pulka 1., 2. un 4. rotas, kapteiņa Ozoliņa vadībā, nav centušās ieņemt Mangaļu mezglu, kā to ģen. Mišņs bija pavēlējis, bet devās uz dienvidiem pakāļ 1. pulkam (Latviešu Strēlnieki, 1310. lp.). Ģen. Peniķis šo epizodu apraksta šādi: "pēc 114. baterijas ieņemšanas, lai nedotu sasīstam ienaidniekam iespēju atkal drīzumā apstāties un sakārtoties, kapteinis Briedis pavēlēja sava bataljona rotām virzīties uz Skangaļiem. Tām pievienojās 3. pulka 1. bataljons un ar kapteiņa Ozoliņa nevietā pielietoto ierosmi, arī Otrā pulka 1. bataljons".

3. KURZEMES LATV. STRĒLN. PULKA KAUJAS ŽURNĀLĀ:

3. latviešu strēlnieku pulka žurnālā lasām par asiņainu cīņu, kapt. Klinsona bataljonam pārvarot stieplu žogus. Nesaprotams ir šis ziņojums tādēļ, ka Klinsona bataljons sekoja 1. pulkam, kas jau vācu ierakumus bija ieņēmis. Varēja runāt tikai par nedaudziem artilērijas šāvīpiem, ko raidīja vācu 114. baterija.

Tālāk lasām šai pašā žurnālā (Latviešu Strēlnieki, 1836.-37. lp.), ka 3. pulka praporščiks Kalniņš un podporučiks Vitands ir cīnījušies virzienā uz Mangaļiem un ka 3. rota podporučika Caunes vadībā,

apmēram stundu pēc uzbrukuma sākuma, ir iepēmusi Mungaļus. Spiedieņu palielinot, 3.pulka 1.bataljons drīz būtu nonācis vietā, kur vajadzēja uzbrukt 3.pulka 2.bataljonam. Bataljona komandieris tomēr nedevās viņam norādītajā virzienā uz vakariem, bet gan pakaļ 1.pulkam dienvidus virzienā, uz 114.baterijas pusi, 1 1/2 - 2 km no sava mērķa. Stāvoklis vēl nebūtu tik traģisks, ja arī 2.pulka kapteiņa Ozoliņa bataljons nebūtu aizmirsis savu uzdevumu un, citējot ģen. Peniķa ļoti maigo raksturojumu, ar savu "nevietā pielietoto ierosmi" arī nebūtu pievienojies gājienam uz Skangaļiem.

Būdami labi cilvēki un krietni tautieši, šo kapteiņu priekšnieki viņu vainu uzņēmās uz sevi un lietu noklusēja.

Kaujas plāna pamatos var redzēt domu, ka Mungaļu nocietinātā rajona iepemšana ir bijis viens no svarīgākajiem pirmajiem mērķiem. To apliecina liels bataljonu skaits, ko ģen. Misiņš un pulkv. Aužāns vērsuši tajā virzienā. Kā pirmais uzbrukumam Mungaļu punktam no rietumiem bija nozīmēts 5.Zemgales latv.strēlnieku pulks. Tālāk austrumos spiediena pastiprināšanai bija jāuzbrūk 3.pulka 2.bataljonam. No austrumu puses tam pašam mērķim bija nozīmēti viss 2.pulks un 3.pulka 1.bataljons. No visiem 14 uzbrukumā sūtītajiem bataljoniem 6 bataljoni bija nozīmēti tikai Mungaļu pozīciju iepemšanai. Ģenerālis Misiņš bija paredzējis pat visnejaukākās varbūtības un nejaušības savā plānā, kas viņam dara tikai godu.

Visa plānošana tomēr izrādījās veltīga, jo daži zemākie komandieri neuzskatīja par vajadzīgu veikt uzdevumus. Šī iemesla dēļ latviešiem kaujas pirmajā dienā nācās atkāpties ne tikai no Skangaļiem, bet tie cieta arī daudz nevajadzīgu upuru. 3.Kurzemes strēlnieku pulka 2.b.-ns, piem., vācu aizžogojumu priekšā pameta savus krietnākos vīrus, zaudējot 8 no 15 virsniekiem un ļoti lielu skaitu kritušo un ievainoto strēlnieku.

3.pulka komandiera pulkveža Kalniņa liecībā lasām: "Pēc I latviešu brigādes pavēles Nr. 3 no 1916.g. 22.decembra mana pulka bataljons tika piedalīts 1.Daugavgrīvas pulkam un pārgāja šī pulka komandiera pulkv.Karlsona rīcībā priekš pretinieka Mungaļu apcietināto pozīciju sturmēšanas no austrumu puses. Otram bataljonam... 2 1/2 rotu sastāvā manā vadībā bija uzdots sturmēt pozīciju gabalu uz vakariem no Mungaļu mežsarga mājas. Kreisā grupa (1.; 2. un 4. latviešu pulki un 3.pulka pirmais bataljons) pārrāva pretinieka pozīciju un devās tālāk garām Mangaļiem uz Skangaļiem. Otram bataljonam pārraut apcietinājuma joslu neizdevās... Nogājis līdz pretinieka joslai, bataljons pazaudēja divi trešdaļas no sava strēlnieku un oficiēru sastāva..." (Latvju strēlnieku vēsture, I, 139.).

Ierakstā 23.decembrim 3.Kurzemes pulka kaujas žurnālā redzam sekojošo: "Izpildot Apvienotās Latviešu Strēlnieku divīzijas pavēli,

3. Kurzemes latv. strēln. pulka pirmais bataljons štābskapteiņa Klinsona vadībā devās l. Daugavgrīvas latv. strēln. pulka komandiera rīcībā, kopējai darbībai ar l. pulku. 3. pulka otram bataljonam bez l. rotas, bet ar kājnieku izlūku un sapieņu komandām, štābskapteiņa Elša vadībā, vajadzēja uzbrukt ienaidnieka pozīciju iecirknim gar kānāli, Mangaļu mežsaimniecībai rietumos, un atbalstīt pirmā Daugavgrīvas latv. strēln. pulka grupas uzbrukumu". (Latviešu strēlnieki, 1832. l.p.)

DAŽAS VĀCU AVOTU LIECĪBAS

Vācijas kara ministrijas uzdevumā valsts arhīvu sagatavotais oficiālais izdevums *Der Weltkrieg 1914 bis 1918*, XI, 399.-400. l.p., stāvokli Jelgavas frontē Ziemas svētku kauju priekšvakarā raksturo sekojoši:

"Jelgavas grupā, LX korpusa ierobežotai darbībai (Generalkommando z. b. V., 60), ģenerāl-leitnanta fon Paprica (von Pappritz) un štāba priekšnieka pulkv. Nēbela (Nehbel) vadībā, ietilpa galvenā kārtā landvēra un landšturma (rezervisti, P. D.) daļas, pavisam 48 bataljoni un 316 vecāka tipa stacionāri lielgabali (to vidū 115 vidēja un smaga kalibra). Arī pretim esošais ienaidnieks, XII armijas daļas, cik to zināja, nebija stiprs. Tajā bija pa lielākai daļai jaunformētās latviešu brīvprātīgo daļas (izveidojušās no pusbrigādes līdz divām brigādēm).

Nepārredzamajā mežu un purvu rajonā vācu priekšējo līniju veidoja apcietinājumu grupas, kas bija novietotas augstās smilšu kāpās, starp kuņģa zemiņos bija novietoti atbalsta punkti un blokhaužu līnijas, lai nodrošinātu satiksmi. Dažus kilometrus aizmugurē stiepās vēl maz izveidota otra līnija. Kopš decembra beigām 1916. gadā sals bija padarījis visus strautus un purvus pārejamus un arī samazinājis nocietinājumu aizsardzības spējas. Ģenerālis fon Paprics bija pieprasījis rezerves, kas... viņam nebija dotas. 1916. g. 31. decembrī (j. st.) viņš stāvokli raksturoja šādi:

'Ienaidnieks tikai defensīvs, uzrādot pastiprinātu ierakumu izbūvi, ciešami kaujas spējīgo VI Sibīrijas korpusu atvelkot no frontes. Dibinoties uz gūstekņu izteicieniem, pieņem, ka korpusu nosūtīs uz Rumānijas fronti. Tā vietā novietojot no rezervistiem veidoto XLIII korpusu. (Var redzēt, ka krieviem bija izdevies vācu valdību maldināt, P. D.)

Krievu pusē, Ziemeļu frontes virspavēlnieks ģenerālis Ruskis jau 1916. gada decembra vidū bija nolēmis izmantot salu uzbrukumam

Rīgas apkārtnē ar vācu vietu vārdiem.

Jelgavai. Viņš zināja, ka tur plaši izplestā frontē atrodas tikai vāji vācu otrās šķiras spēki. Divpadsmito armiju... neuzkrītoši papildināja līdz 184 bataljoniem un 886 lielgabaliem, kuriem pretim pieņēma tikai 66 vācu bataljonu un 568 lielgabalu atrašanos, ieskaitot 300 vidējo un smago kalibru... Faktiski dienvidaustrumu virzienā pret stipri pārsvarā esošo krievu XII armijas fronti atradās 99 bataljoni un 567 lielgabali, no tiem tikai 275 vidējie un smagie."

Vācu sarakstītā literatūra pirmā pasaules kara laikā par Kurzemi vien ir ļoti plaša, bet vairumā tā ir stipri partejiska un pat nepatiesa sniegto faktu un vērtējumu ziņā. Izņēmums ir kara ziņotāja Emīla Herolda 84 lappušu grāmatīņa "Kämpfe um Mitau" (Cīņas par Jelgavu). Jāatzīst, ka tik spilgtu un pareizu kaujas apstākļu tēlojumu, kā to veicis Herolds, neviens latviešu žurnālists nav sniedzis.

Par Ziemas svētku kaujām Emīls Herolds raksta šādi:

"Tas ir kaut kas jauns kara vēsturē: faktiski janvāra kauja pie Rīgas priekštilta nocietinājumiem sastinga un iesala. Pusdienas saulē 15 gradu (C) liels sals, bet naktīs 20, 25, 28 un beidzot pat 36 grādi liels sals... Mūsu kareivjiem kaujas laukā dienām ilgi bija tikai sniegs un smiltis zem sāniem, labākā gadījumā kāda telzene vai zaru kārta, bet pāri tikai augstas, zvaigžņotas debesis... Šoreiz pat ieroči un mašīnas vairs nepalīdzēja. Mīnu metēji vairs nenasniedza savus mērķus, jo sals bija atpēmis sprāgstvielām to spēku, ložmetēji iesala, artilerijai precīza šaušana nebija iespējama, granātas, spītējot visiem aplēsumiem, izvēlējās pašas savus ceļus, lidotāji bija spiesti ātri nolaisties, jo (lidmašīnu) eļļa bija sasalusi... Bet cilvēki turējās! Viņu griba pretojās salam, lai gan viņi bezgalīgi cieta. Nekas vairs neaizsargāja pret salu... Apavi

acumirkli izsala cauri... Sals spieda pat krūtis. Ienākot no le-
 daina gaisa siltā telpā, drudžains karstums apņēma galvu un cilvēks
 jutās saguris kā jūlija mēneša pusdienas tveicē... Ļaudis, kuņiem
 kaujas laukā bija jāguļ sniegā, tikai ar piepūli varēja atbrīvoties
 no piesaluma. Negribas pat domāt par ievainoto ciešanām, ja viņus
 jau pirmās stundas laikā nevarēja nogādāt aizmugurē. Dažs labs tā
 vienkārši nosala, lai gan bija tikai viegli ievainots. Mēs, paldies
 Dievam, savus ievainotos spējām pienācīgi pievākt, bet krieviem kau-
 jas laukā nosala tūkstoši. "Tas bija briesmīgi", man stāstīja kāds
 virsnieks. "14 vilņos viņi uzplūda. Trīs pulki mūsu vienas rotas
 iecirkņi. Mūsu ložmetēji slaucīja bargi. Mežonīgi šausmu kliedzie-
 ni atskanēja mūsu frontes priekšā. Bet tie apklusa ātrāk nekā pa-
 rasti. Viņi visi nosala!"

Daudzējādā ziņā mūsu stāvoklis bija sliktāks nekā krievu. Pār-
 steiguma ielaušanās krievu Ziemas svētku priekšvakarā mums maksāja
 ievērojamu teritoriju. Desmit kilometru garā frontē mēs, pa daļai
 labprātīgi, bijām atvilkuši savas līnijas 3 līdz 4 kilometrus atpa-
 kaļ. Krievi tur atrada labākas telpas nekā viņu parastās patvert-
 nes, atrada arī proviantu un apģērbus un, paldies Dievam, arī alkoho-
 lu. Mūsējiem turpretim nebija patvertņu. Daudzi izglāba tikai to,
 kas bija mugurā. Uz fronti gan sūtīja, ko varēja - teltis, segas, ko-
 ka vilnu, mēteļus un veļu, kā arī dubultīgas ēdiena porcijas, bet vi-
 siem jau nepietika... Ļaunos ziemas apstākļus vēl pastiprināja ap-
 kārtnes nelabās īpašības. Tas ir "ārprātīgs zemes gabals" tur ap
 Tīrelpurvu. Ierakties var tikai nedaudzās vietās, kāpās. Visā pārē-
 jā apkārtnē jau puslāpstas dziļumā ūdens nāk no zemes kā asinis no
 vāts... Tā ir drūma vieta...

Šo frontes posmu aizstāvēja Krievijas labākais karaspēks - lā-
 čiem līdzīgie Sibīrijas tēviņi un nežēlīgie, apstākļu pazinēji un
 tādēļ divtik bīstamie latvieši. (Ziemas svētku kaujās Sibīrijas
 strēlnieki jau gan bija galīgi demoralizēti karotāji, P.D.) Šie
 latviešu pulki kaujas īstenībā dabūja smagi ciest. Latviešu kapi
 pie Babītes ezera ir vienu kilometru garī un tikpat plati. (Autors
 maldās. Netālu no Babītes ezera kādos brāļu kapos ir kopīgi apgla-
 bāti tikai 1200 strēlnieki. P.D.) Latvieši bija arī tie, kuņiem pie-
 krita galvenā loma mūsu līniju pārraušanā pie un pašā Tīrelpurvā".

AUTORA PERSONĪGIE PIEDZĪVOJUMI
ZIEMAS SVĒTKU KAUCĪJĀS

UN TO VĒRTĒJUMI

PIRMAIS TRIECIENS

Autors - virsleitn. Pēteris Dardzāns,
1.Daugavgrīvas latv.strēlnieku pulka 3.rotas komandieris.
Pēc Fr.Brieža ievainošanas - 1.bataljona komandieris.

Ir daudz rakstīts un minēts par Ziemas svētku kaujām un pulkv.
F.Brieža vadīto 1916.g. 23.decembra vācu frontes pārrāvumu I lat-
viešu brigādes priekšā, bet daudzos no šiem aprakstiem ir vairāk

fantazijas nekā istas patiesības. To var labi saprast, jo rakstītāji tur nav bijuši klāt un darbojušies līdzī. Tādos gadījumos pat oficiālie ziņojumi ne katrreiz atbilst patiesībai, jo bieži vien viss tas, kas rakstītājam vai ziņotājam nav patīkams, tiek noklusēts.

Lai gan brīvās Latvijas laikā paspējām izdot ievērojamu materiālu krājumu par veco strēlnieku cīņām līdz apm. 1917.g. janvāra beigām, kur atrodamas atbildes uz daudziem jautājumiem, tad tomēr - trimdā šis krājums ir tik grūti pieejams, ka rakstos par strēlnieku laikmetu, gribot negribot, var ieviesties tādas kļūdas un nepilnības, kas, krājumu izmantojot, nevarētu atgadīties.

Ir labi saprotams, ka pēc vairākiem pulkv. Brieža sekmīgiem iebrukumiem vācu līnijās 1915.gada rudenī, augstākā vadība par šo iebrukuma veidu ļoti interesējās. It sevišķi pēc marta un jūlija kaujām, kur izšķieda simtiem tūkstošu artilērijas šāviņu un, piem., jūlija kaujās Rīgas frontē krievu zaudējumi sniedzās pat pie 40.000 vīru, bet panākumu kā nebija, tā nebija. Ir dabiski, ka cilvēks tādos apstākļos sāk meklēt jaunus ceļus, lai šķēršļus pārvarētu un gūtu sekmes. Pirmās, pie kā te meklētāja doma varēja apstāties, bija F. Brieža jau istenotais pēkšņais nakts uzbrukuma veids, bez iepriekšējas artilērijas sagatavošanas. Saprotams, ka arī F. Briedis štāba ļaudīm centās ieskaidrot un pierādīt, ka pēkšņa nakts uzbrukuma ideja bez artilērijas sagatavošanas būtu laba lieta ne tikai priekš izlūkošanas, bet derētu arī kāda lielāka uzbrukuma iespēlei.

Ir rakstītāji, kas F. Briedim piedēvē visādas neesošas lietas, it kā viņš būtu kādas jaunas stratēģijas vai taktikas izgudrotājs, un ka visas krievu armijas nelaimes kaujās ir gandrīz cēlušās no tā, ka krievi nav ņēmuši vērā F. Brieža idejas. Tādi un tamlīdzīgi piedēvējumi ir F. Brieža vārdam vairāk nekā apvainojoši. Tie ir naīvi, smieklīgi un radušies kā nezināšanas auglis. Nakts izlūkošana un citas kara operācijas naktī ir tikpat veda lieta kā karš pats. Kam kādreiz bijusi izdevība lauzties cauri Jūlija Cēzara "De Bello Gallico", tas skaidri zinās, cik daudz reizes šis slavenais kara vadonis, 2000 gadu atpakaļ Gallijā, ir izmantojis nakts tumsu, lai vieglāk satriektu ienaidnieku. Naktī ir visvieglāk noslēpt savas gaitas no pretinieka acīm, lai tam sagādātu nepatīkamus pārsteigumus. Arī krievu armijai bija plašas zināšanas par nakts operāciju, sevišķi izlūkošanas labajām iespējām. Dažām krievu daļām tas sekmējās labāk, dažām sliktāk. Arī F. Brieža zināšanas par nakts operācijām dibinājās uz pieredzi krievu daļās. Nakts operācijas nav viegla lieta. Tās prasa ne tikai augstas kvalitātes virsniekus un vadītājus, bet par visām lietām arī drošsirdīgus, apzinīgus un godprātīgus kareivjus, kas necentīsies nakts tumsu izmantot savas ādas glābšanai, bet pieliktu visus prātus un pūles, lai katrs uzdevuma sākums tiktu izpildīts līdz galam. Nakts operāciju laikā katrs kareivis ir pats savs komandieris. Šādu priekšnoteikumu 1915.gada

rudenī krievu armijā trūka. Kaņaspēks zem vācu smagajiem triecieniem bija zaudējis gandrīz visus kaujās piedzīvojušos kadrus. Dzīvi palikušie savā vairumā bija demoralizēti un sadursmēs ar pretinieku domāja tikai par to, kā saglabāt savu dzīvību rītdienai. Kareivji neticēja vadībai, vadība - kareivjiem.

Izpēmumi šini demoralizācijas jūrā bija latviešu brīvprātīgie strēlnieki. F. Briedis, kā piedzīvojis kauju virsnieks un labs psihologs, saprata un zināja, kas jādara. Proti: jāiegūst tikai šo brīvprātīgo strēlnieku uzticība un tad, lietpratīgi tos vadot, gan viss labi veiksies. Dažu nakts operāciju papēmienu, kā, piem., parasto elektrisko lampu lietošanu signāliem, Briedis jau zināja no krievu pulka laikiem. No jauna gan nācās pētīt un papildināt drašu žogu pārvarēšanas tehniku. Visāda veida eksperimentus šini virzienā 1. Daugavgrīvas pulks izdarīja gan Bangerska, gan Brieža vadībā. Pēc jūlija kaujām, bataljonam atrodoties Kukuļmuižā, tur kopā ar papildinājumiem no latviešu rezerves pulka, ieradās praporščiks Malcenijs. Tā gadījās, ka viņu iedalīja manā 3. rotā. Malcenijs dzimtene bija Saukas-Zalves mežainais apvidus, senajā sēļu zemē. No mazām dienām, kā pats Malcenijs gaŗi un plaši dažreiz stāstīja, viņš lielā mērā piekopus medniecību, nesdams mājās no apkārtējiem mežiem bukus, medņus un citus medījumus. Malcenijs tamdēļ tapa par jo jūsmīgu un veiksmīgu F. Brieža ideju tehnisko izvedēju, jo kaŗš pats par sevi ir tikai tādas lielākas medības un tā objekts nav vairs zvēri, bet cilvēki paši. Ar lielu izvēli un sijašanu Malcenijs saformēja, galvenokārt no 3. rotas ļaudīm, drašu griezņu un grenadieru grupu. Tur iegāja tādi vīri no 3. rotas kā virsseržants Ābeltiņš, vada seržants Meinerts, seržants Kretulnieks, kaprāļi Rudzītis, Gailis, Šķēle un citi, uz kuŗiem varēja paļauties, kā saka, kaut vai nakts laikā. Virsseržantu Ābeltiņu un vada seržantu Meinertu vēlāk paaugstināja kaujas nopelnu dēļ par virsniekiem. Abi viņi bija izpelņījušies 4 Jura (Jurģa) krustus un 4 Jura medaļas, pavisam astoņus kauju ordeņus. Ja nu pemsim vērā to apstākli, ka, lai kāda būtu bijusi krievu armija, šos ordeņus neviens nesapēma tikai par braukšanu ar putras katlu vai saldu vārdu teikšanu, tad gan var iedomāties, cik daudzas reizes šie vīri ar spīti un izaicinājumu ir skatījušies nāvei acīs. Vēlāk pie Perekopiem Voldemārs Ābeltiņš bijis sarkano pulka komandieris un sava pulka priekšgalā forsējis Sivašu, 10 km plato jūras līci, visu laiku brienot līdz kaklam ūdenī un tā aizejot pretiniekam aizmugurē. Komūnists, tāpat kā lielākais strēlnieku vairums, viņš nav bijis. 1922. gadā viņš atgriezās Latvijā un pēc tam nodarbojās ar dārzniecību, kādā arodā tas jaunībā bija mācīts. V. Ābeltiņš bija apbrīnojamākā kaŗavīra personība, kādu es vispār savā mūžā esmu saticis. Viņš stāstīja, ka, būdams 1915. gadā kādā krievu pulkā Karpatos, gandrīz katru rītu, mēnesiem ilgi, gājis durkļu cīņās pret austriešiem. Austrieši parasti atkāpušies un ierakušies nākošā pakalnē. Tamdēļ otrā rītā spēlīte atkal atkārtojusies. Tā liktenis un nāve kādreiz slēdz tu-brālības

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulka sekcijas valde. Pa labi pēdējais - bijušais 1. pulka 3. rotas virsseržants, vēlāk leitnants Vold. Abeltiņš, 4 Juŗa krustu un 4 Juŗa medāļu kavaleris. Komandējis krievu pulku Sivaŗas jūŗas līcī pie Perakopiem, pārbriēnot līcī, nokļuvis vŗangeliēŗu aizmugurē. 3. no kr. V. Kārkliņš, 4. no kr. - Skrabis.

ar lieliem kaŗotājiem. Serŗants Meinerts vēlāk piepēma vārdu Gundegs. Kaŗā sabeigtās veselības dēļ viņš ap 1938.gadu mira.

1916.gadā, jau krietni uz rudens pusi, Kukuļmuiŗā pie 1. Daugavgrīvas pulka ieradās korpUSA komandieris ģen. Boldirevs, kuŗam tad Malcenieka draŗu griezēju grupa, tumsai uznākot, demonstrēja slepeno draŗu grieŗanas tehniku. Un tieŗām pierādījās, ka "pretinieka" rota, lai gan jau iepriekŗš labi zināja, ka paŗureiz drātis izgrieŗ eju, to tomēr "īstā laikā un vietā" ne redzēja, ne dzirdēja. Papēmiēna derīgums tā tad oficiāli bija pierādīts. To paŗu reiz vai arī citā laikā ģen. Boldirevs pulka virsniekus sapulcināja virsnieku kluba zemnicā. Viņŗ vispirms ļoti atzinīgos vārdos cildināja toreizējo kapt. Bangerski par priekŗzīmīgā veidā uzbūvēto pulka nometni un labo kārtību tanī. Atzina pat, ka citiem pulkiem atliek tikai sekot mūsu pulka paraugam. Tā arī bija patiesība, jo saimnieciskā un organizēŗanas darbībā R. Bangerskis nebija pārspējams. Tālākā izklāstā ģenerālis sāka runāt par nākoŗās ziemas operācijām. Nekas noteikts vēl neesot zināms, bet ja ko nākoŗoties darīt, tad katrā ziņā būŗot jāpadomā par "mēli", kas starp Tīreli un Lielupi iekaŗoties pāŗāk dziļi krievu frontes līnijā un apdraudot visas krievu daļas, kas atrodoties uz vakariem no Lielupes. Tas pierāda, ka jau priekŗ Ziemas svētkiem krievu vadība domāja par vācu izsiŗanu no Loŗmetēju kalna, t. i., ka Ziemas svētku kaujai varēja būt plānoti arī tikai aprobeŗoti mēŗķi, bez kādām Jelgavas iepemŗanām u. t. t.

Apmēram 17. vai 18. decembrī (v. st.), grupa 1. bataljona virsnieku un vadoŗie draŗu griezēji ar F. Briedi priekŗgalā, devāmies uz fron-

tes iecirkni, kas atradās uz austrumiem no Mangāļiem, lai izlūkotu paredzamā uzbrukuma vietu. Baltos pārvalkos ietērpti, vismaz kāds desmits vīru, mēs apstājāties mazā kārklu un bērziņu kupsniņas malā, apm. 300 soļus no vācu ierakumiem. Bija pusdienu laiks un, lai gan piemācies, diezgan gaiša diena. Vācu ierakumi un Mangāļu nocietinātais punkts ar visiem drāšu žogiem bija redzami kā uz delnas. Briedis pusbalsī skaidroja nodomāto operāciju, rādīdams, kur griezējiem būtu jāstrādā un kur novietojamas piroksilina kārtis. Pēc minūtēm desmit izlūkošanu beidzām un atgriezāmies krievu līnijā. 22. decembrī mēs, vairāki virsnieki un drāšu griezēji, aizgājām atkal uz to pašu vietu vācu ierakumu priekšā, arī dienas laikā, lai atsvaidzinātu atmipā apkārtnes kontūras un dotu iespēju Briedim vēl sniegt kādus papildu norādījumus.

Naktī uz 23. decembri (5. janvāri 1917. gadā pēc jaunā stila), tūlīt pēc plkst. 24.00 iziet darbā drāšu griezēji, tērpti baltos mēteļos.

Dzelondrāšu žogu pārvarēšana notika sekošā veidā: 1. rotas grupai leitn. Prauliņa un leitn. Kevešāna vadībā bija uzdots drāšu žogus pārvarēt ar piroksilina lādiņiem, tos, gažām kārtīm piestiprinātus, pabīdot zem žogiem. Pa kreisi divas 3. rotas griezēju grupas vadīja leitn. Mālcenieks. Vienu no šīm grupām vadīja vada seržants Meinerts (vēlāk paaugstināts par praporščiku. Bija apbalvots ar 4 Sv. Jurģa krustiem un 4 Sv. Jurģa medaļām).

Savus iespaidus liktenīgajā 23. decembra naktī Meinerts ir atstāstījis šādi:

"Ceļš mums zināms un drīz esam pie mērķa. Satraukums gan ir lielāks un daudz kas izliekas citādāks, bet mēs nenomaldāmies. Kā pirmie žogam pielien un tūlīt uzsāk griešanu kapr. Konstantīns Likarovskis un strēln. Matīss Duncis. Tiem seko otrs griezēju pāris - strēlnieki Kāposts un Miķelis Briedis. Mēs ar virsseržantu Ābeltiņu atgūlamies dažus soļus aiz griezējiem, vērodami darbu un apkārtni.

Darbs sākas labi un bez kavēkļiem. Tas nomierina. Sirds gan sit asi, bet tas ir labs priekškaujas satraukums.

Žvākš, - gaisos uzskrien raķete, plikš, - plikš, - kaut kur iesānis aizklaudz šāvienu. Tie norāda, ka vācu sargkareivji ir modri. Bet tie vēl nenojauš visu. Pāriet tomēr ilgs laiks, kamēr griezēji var ziņot, ka ceļš izgriezts cauri pirmajam sešu rindu žogam. Bet priekšā vēl vairākus soļus viens no otra ir sagūlušies divi citi, vēl nepārgrieztie žogi. Ar šo ziņu nosūtu V. Ābeltiņu pie rotas komandiera. Bet griezējiem pavēlu jo uzmanīgi turpināt darbu pie nākošiem žogiem.

L ē n i v e l k a s l a i k s. Mūsu pusē viss klusu. Tikai dažs ienaidnieka šāviens un pa retam izšauta raķete atgādina, ka

laika ritums nav pavisam apstājies.

Atkal, kā pūķis špākdama un s p o k a i n i b l ā z m o d a m a, lēni krit raķete, savām ugunīgām acīm mūs meklēdama. Bet strēlnieki nekustīgi pieklāvušies naidnieka žogam. Uguns pūķis vēl nezina, ka plēšam pušu tā dzelodaino apvalku. Atnāk Ābeltiņš ar ziņu no rotas komandiera, ka pirmā griezēju grupa vairs nevar savu uzdevumu veikt (tur sargi pārāk modri un tiem izdevies sašaut divus griezējus). Tādēļ visa rota sekos tieši mums. Tā vēl svarīgāks ir kļuvis mūsu uzdevums.

Sajūtu, ka vairs ne vienīgi manējā, bet jau kopīgā mūsu vadopa griba vada mūsu darbību. Jūtams, ka ienaidnieks jau kaut ko pamanījis un sāk nervozēt. Netālu pa labi, kurp aizgāja pirmā griezēju grupa, drāšu žogos pa laikam iezibas uguntiņas, kad tos ķer vācu sargu šāvieni. Reizēm ierakumos dzirdama staigāšana un tāda kā ieroču ieklaudzēšanās. Tieši iepretim mums draudīgi glūn ložmetēja ligzda. Nebūtu joks, ja tas piepeši ierunātos! Raķetes izšauj tam blakus mazliet pa kreisi. Eja cauri žogiem tiek griezta ieslīpi, no kreisās uz labo pusi, lai tieši no priekšas to tik labi nevarētu ieraudzīt.

Bet griezēji pagurst, tos traucē raķetes un šāvieni. Beidzot griezēji pa vienam atgriežas un ziņo, ka c e ļ š b r ī v s caurī visiem žogiem. Tā lieliska ziņa. To tūlīt pavēstu rotas komandierim. (Vēlāk par labi novadīto darbu Gundega krūtīm piesprauda Jura krustu un pēc tam - Lāčplēsi).

Pienāk pavēle - atgriezties rotā. Tur satiekam arī pirmo griezēju grupu. Tās vadītājs K. Rudzītis stāsta, ka to darbs priekšlaikus pamanīts. Dižkareivis Jēkabs Gailis kritis un kāds strēlnieks ievainots. Tā arī grupai pavēlēts atgriezties, jo bijusi vāja cerība, ka tai izdosies pabeigt darbu.

Rotas komandieris drāšu griezējiem dod jaunu uzdevumu. K. Rudzītim un man pavēlēts novietoties pie žoga izgrieztās ejas un ar kabatas lāmpu rādīt rotai uz to ceļu. Kad sāksies trieciens, mums, visiem griezējiem, vēl jācēnšas paplašināt eju un tiklīdz rota būs izrāvusies žogam cauri, mums tai steigšus jāpievienojas.

Drīz atkal esam pie žogā izgrieztās ejas, un, iepēmuši vietas katrs savā pusē, rādām savējiem uguntiņas un, protams, tā, ka to nemana pretinieks. Kā no zemes izlien baltas ēnas un klusu, noteikti, mums tuvojas. Tā mana rota. Beidzot."

(Latviešu strēlnieki mūžības gaismā, 84.lp.)

Jau pirms plkst. 4.00, 23. decembra rītā, sākām vest rotas uz nozīmēto vietu. Pēc kārtas 1. batalj., 2. un tad 2. un 3. pulki. Drāšu griezēji Mālcenieka vadībā un spridzinātāji, tālāk pa labi, leitn.

Praulīpa vadībā bija jau priekšā un klusu darija savu darbu. Apmēram pl. 4.20 drašu griezēji iededzināja zaļo uguntiņu par zīmi, ka eja laimīgi izgriezta. Visi atviegloti uzelpojām. (Precīza laika noteikšana ir neiespējama, jo toreiz neviens atsevišķos momentus nepierakstīja. Tagad tos ir iespējams restaurēt tikai apmēram un notikumam secības kārtībā). Apmēram 4.20/4.30 aizmugurē pienākošais 3. Kurzemes pulks sāka laužt zarus un taisīt tādu troksni, ka mēs visi nobijāmies, sākām bažīties, ka vāci var sacelt trauksmi. Bija skaidrs, ka 3. pulks nebija sagatavots un apmācīts nakts pārsteiguma kaujām. Vēlāk tas arī pierādījās. Vācu pusē gan vēl viss bija klusu un mierīgi, izņemot retas vācu raķetes un postepa šāvienus. F. Briedis, atstādams mani savā vietā, steidzīgi devās uz aizmuguri, lai tur nodibinātu kārtību. Visu šo laiku 3. rotas strēlnieki lišus un rāpus cits aiz cita vienā rindā kustējās uz zaļo uguntiņu, lai pie vācu drātīm sapulcētos pēdējam triecienam. Vācu sargs, laikam kaut ko manīdams, arvien biežāk un biežāk uzlaida gaisā pa jo spožai raķetei, kam tūlīt sekoja daži šāvieni. 3. pulka zaru laušana bija, redzams, dzirdēta. Pienāca ziņa, ka drašu griezēju Gaili lode ķērusi pierē. Piepeši sākās tāla šauteņu uguns vakarpusē, latviešu II. brigādes rajonā. Drīz vien tā pārgāja nepārtrauktā šauteņu un ložmetēju šāvieni ligošanā. Ģen. Gopers man vēlāk stāstīja, ka 7. pulks, ņemot vērā lielo attālumu starp vācu un krievu ierakumiem, sācis jau laikus kustēties uz priekšu, lai noliktā brīdī, plkst. 5.00, varētu doties triecienā. Bet pretinieka izlūki vai slēpni pulka kustību pamanījuši un tā sākusies apšaudīšanās. Nezaudējot ne mirkli, ģen. Gopers uzsaucis savējiem: "Uz priekšu!" Ar savu komandieri priekšgalā, "tiģera lēcienā", kā ģen. Auzāns saka, pulks ātri pārvarēja drašu aizžogus un ar nelieliem zaudējumiem ieņēma pirmo līniju. Tamdēļ iznāca tā, ka II brigāde, apstākļu spiesta, bija sākusi uzbrukumu savas, teiksim, vismaz 25 minūtes pirms noteiktā laika, t. i., pulkst. 5.00.

Vācu sargi mūsu priekšā sāka laist raķeti pēc raķetes un jau pāris reizes ierēcināja savu ložmetēju. Laime bija, ka tas nebija mērķēts uz mežipu, kur tūkstoši cilvēku gulēja un stāvēja kā mūris, cits pie cita. Pareizi mērķēta, pat tikai viena ložmetēja lenta būtu nozīmējusi simtiem zaudētu dzīvību. Nelaimīgā kārtā bataljona komandieris F. Briedis bija aizgājis apklusināt 3. pulka kustības. Ko darīt? Instinktīvi jutu, ka nekavējoties kaut kas jādara, lai novērstu katastrofu. Gaidīt pavēles būtu muļķīgi. Tamdēļ apkārtējiem virsniekiem un strēlniekiem klusā balsī nokomandēju: "Visi uz priekšu - skriešus!" Pats skrēju līdzī rāpojošo strēlnieku rindai, brīdī pa brīdim tiem uzsaukdams: "Augšā, uz priekšu!" pie vācu drātīm un zaļās signāla lampiņas augšā uzšaujas leitnants Mālcenieks un uztraukti izdveš: "Kas ir?"

"Ātrāk uz priekšu!"

"Bet Brieža signāls? Vipš vēl jautā."

"Negaidi ne mirkli! Dzirdi, kas notiek?"

"Uz priekšu!" tad arī Mālcenieks uzsauca saviem grenadieriem. Kādi 20 stāvi, kā viens vīrs, tūlīt cēlās no sniega un slidēja klusu, bet ātri cauri izgrieztai ejai uz vācu vaļņa pusi. Pie vaļņa Mālcenieks uzsauca: "Granātas!" un tās sāk sprāgt vācu ierakumos. Arī es izšauju balto un sarkano signāla raķeti par ziņu, ka uzbrukums sācies. Atskan nepārtraukts simtu un tūkstošu balsu "Urrā!" Gaisā uzšaujas dzeltenas liesmu mēles un vareni nodun drāšu spridzinātāju piroksilina kārtis.

Valnis ir gan sasniegts, bet kā tikt tam pāri? Tas ir savas 9 pēdas augsts. Daudzi sāk ķepuroties augšup, bet pa noledojušo virsmu, kā no jumta, slīd atkal atpakaļ. Skan nepārtraukts "urrā", un ierakumos sprāgst mūsu mestās granātas. Es arī lūkoju tikt uz vaļņa, bet līdz ar citiem slīdu atpakaļ. Mālcenieks, diviem strēlniekiem palīdzot, beidzot tiek uz vaļņa un, uzsaukdams "man pakāļ!", aiztā pazūd. "Drošs Jurģa krusta kavalieris" - nodomāju. Strēlnieki kā skudras, cits citam palīdzot, rāpjas pāri augstajam valnim un aiztā pazūd. Vācu pretestība sāk apsīkt un tie bēg. Mūsu zaudējumi vācu ierakumu priekšā ir tikai viens kritušais un viens ievainotais. Pēdējais apstākļi bija par iemeslu tam, ka par šo, var teikt, vienreizējo veikumu tikai leitnants Mālcenieks sapēma virsnieka Sv. Jurģa ordeni. "Tikai viens kritis un jūs prasāt Jurģa ordeņus?" bija pateicis ģen. Trikovskis ordeņa domes sēdē.

Vācu landšturmisti pirms iziešanas uz pozīcijām.
(The Nations at War)

Aleksandra Grīna romānā "Dvēseļu putenis" šī epizode ir aprakstīta spilgti un puslīdz tuvu patiesībai. Bet kā jau mākslas darbā, autors ir daudz lietu vairāk pasvitrojis nekā tas īstenībā notika. Tā arī to pašu drāšu griešanu Grīns attēlo kā diezgan asi-painu lietu. Patiesībā darbs tika veikts ar tādu veiklību, ka vāci ir atjēgties nedabūja, kad mēs jau tiem bijām kaklā. Pirmajai rokas granātai sprāgstot sardzes tuvumā, tā pameta pat ložmetēju un aizmuka. Tikai pārlēcot nocietinājuma valni, sākās tieša saskare ar pretinieku un tūlīt arī radās vairāki kritušie un ievainotie. Kā pirmo tūlīt aiz vaļņa smagi pierē ievainoja varonīgo leitnantu Malcenieku. Pēc nepilnām 4 stundām kādā augstā eglē paslēpies snipers ievaino arī Briedi, sadragājot tam elkoņa kaulu. Roka palika kropla, vēlāk sagādājot Briedim daudz ciešanu. Arī Malcenieka ievainojums bija ar nelabām sekām. Lodes šķembas palika iestrēgušas starp pieres kaulu un smadzenēm, kamdēļ Malcenieks cieta gan-driz nepārtrauktas galvas sāpes. Līdz pat 1941. g. viņš bija Jēkabpīlī Dr. Pusbarnieka pastāvīgs patients.

Nakts kaujas Rīgas frontē, un it sevišķi Ziemas svētku kaujas padarīja latviešus slavenus. Pulkveža Brieža un ģenerāļa Gopera militārie veikumi ievēda latviešu karotāju no provinces vēstures pāri Krievijas vēsturei - pasaules kara vēsturē. Pat 5, 9, 15 korpusu lielas armijas rietumu frontē, izšaujot miljoniem artilērijas šāviņu, vācu fronti nespēja lauzt. Bet te divas nelielas latviešu brigādes to izdara pat bez artilērijas un krievu palīdzības. Vēl šodien latviešu strēlnieku nakts kaujas ir klasiski piemēri kara mākslā.

Bija vēl diezgan patums. Uzrāpies ar dažu strēlnieku palīdzību uz slidenā vaļņa, pametu pētošu skatu lejup, lai, tumsā lejā lecot, neuzdurtos kāda pašu strēlnieku durklīm. Tur varēja saskatīt tikai šurpu turpu slidošas strēlnieku ēnas. Pa labi un kreisi skanēja reti šautepu šāvieni un dobji atbalsojās rokas granātu sprādzieni. Manīdams apakšā brīvu tukšumu, laidos pāri uzbēruma malai lejā. Lēciens izrādījās stipri augsts, varbūt savas 9-10 pēdas. Piecēlies iejuku satraukto strēlnieku vidū. Tumsā ne es viņus, nedz viņi mani spēja saņemt. Tumsas un lielo trokšņu dēļ nebija ko domāt par kaut kādu komandēšanu vai personīgu vadību. Nepārtraukti dunēja krievu un vācu baterijas un zemi drebināja sprāgstošas granātas. It sevišķi stipri ārdījās priekšā esošā 114. vācu baterija. Laimīgā kārtā ienaidnieka lādiņi pagaidām krita mūsu tuvākā vai tālākā aizmugurē - uz štābiem un uz pievedceļiem. Vāciem, redzams, sakari ar priekšējām līnijām bija pārtrūkuši.

Radušos apstākļos atlikās vienīgi cerēt un pašauties uz to, ka mūsu kareivji izpildīs tos norādījumus un pavēles, ar kurām tos iepazīstinājam pirms kaujas, strikti norādot, kurp katrai rotai doties un ko veikt. Trešās rotas pirmajiem diviem vadiem bija uzdots nekavējoties pagriezties pa labi un kreisi gar vācu ierakumiem, iepemt un iztīrīt vācu zemnīcas un nodrošināt iebrukuma tuvākos flangus.

Es pagriezos pa labi, uz Mangaļu pusi, un pēc brīža pienācu pie kādas vācu zemnīcas, kuŗas durvis bija noslēgtas vai aizbultētas. Iekšā droši vien vēl slēpās ienaidnieks. Aiz zemnīcas stūŗa ieraudzīju logu... Lai tad granāta rāda, kas slēpjas zemnīcas iekšienē... Deglis iešvīkstējās un mana granāta ielidoja zemnīcas logā. Sagatavoju jau karabinu gadījumam, kad friči metīsies pa durvīm ārā. Pēkšpi ar šausmām ieraudzīju, ka turpat dažas collas no manām acīm uz loga palodas vēl zviļoja un švirkstēja manis paša tikko mestā granāta. Zemnīcas iekšpusē vācu kareivji bija iebūvējuši logam slēģus, pret kuŗiem atsitusies, granāta tagad draudēja man pašam... pēdējā brīdī vēl paspēju instinktīvi aizrauties aiz zemnīcas stūŗa. Sprādziens tamdēļ man neko nenodarīja un tikai drusku apdullināja. Klusums zemnīcā arvien vēl turpinājās. Piesteidzās bariņš strēlnieku, kuŗiem liku turpināt tīŗīšanas darbu. Pats uzņēmu virzienu "uz austrumiem no 114. baterijas blāzmojumiem", kā tas bija norunāts, kaujas plānu ar kapteini Fr. Briedi sīkumos pārrunājot. Šis virziens bija norādīts visām pārējām 1. Daugavgrīvas pulka daļām, jo virzīšanos pa labi un kreisi pa vācu pirmo līniju un ienaidnieka iznīcināšana tanī bija uzdota Otrā un Trešā latviešu pulku daļām. Kaut kā pa nakts tumsu tomēr iznāca, ka šinī virzienā kopā ar mani bija devusies tikai ļoti maza pirmā pulka daļiņa. Lielais vairums bija aizrāvies par daudz uz Mangaļu pusi, kamdēļ tiem 114. bateriju nācās vēlāk sturmēt pa klaju lauku un frontāli, grūtos apstākļos un ciešot zaudējumus. Tas atstāja sliktu un novilcinošu iespaidu uz visu turpmāko kaujas gaitu. Ģen. R. Bangerska zīmētās schēmās krājumam "Latviešu strēlnieki" 1. pulka daļu virzieni šinī kaujas posmā ir nepareizi uzrādīti.

Šinī laikā vācu 114. baterija izšāva kādu kārtu granātu un šrapneļu uz pārrāvuma rajonu, bet tad atkal drīz vien uguni pārnesa uz aizmuguri un piedvedceļiem.

Ir grūti saprast ierakstu 3. pulka kaujas žurnālā, ka šī pulka bataljonā radies sajukums aizžogojumu pārvarēšanas brīdī, jo ticis apšaudīts no flangiem. Tāda apšaude no lielāka tāluma tumsas dēļ nevarēja būt diez cik ietekmīga.

Netālu vācu aizmugurē saskatīju pāris lielākas būves. Tās atradās tieši virzienā "pa kreisi no 114. baterijas", kamdēļ devos uz turieni. Netālu aiz minētām ēkām atradu jau priekšā grupu strēlnieku un virsnieku. Vipu vidū atradās arī virsleitnants Kociņš,

vēlākais Daugavpils apgabaltiesas loceklis. Sapulcējušos nebija daudz, bet es biju pārliecināts, ka drīz vien šinī virzienā dosies pārējās 1. pulka rotas, kas, diemžēl, nenotika.

Mūsu tālāko ceļu šķērsoja plats un dziļš grāvis. Visi pie tā neziņā apstājās. Uzsaukdams, ka te nav ko prātot, un uzņemdams, cik vien spēdams, lielu lēcieni, sviedos grāvim pāri. Mans lēcieni tomēr izrādījās par īsu. Pavisam tuvu otrai grāvja malai iešluku līdz krūtīm, kā mīkstā spilvenā, neaizsaluša grāvja dūpās. Rāpus uzvilkos otrā krastā, nopurināju lieko ūdeni un dūpas un devos jau uzņemta virzienā. 114. vācu baterija visu laiku baigi blāzmoja un savos grāvienos vārijās, splaudama lādiņus uz mūsu aizmuguri. Tikai tagad atskatījies ieraudzīju, ka mani sekotāji, nezinu kādā veidā, bij tikuši pavisam sausi grāvim pāri.

Tālākajā ceļā šķērsojām gan izcirtumus, gan mazu priedišu kupšus. Visu sedza dziļš sniegs pāri ceļiem un apakš tā kājas stiga neaizsaluša purva mīkstajā pamatā. Iešana tamdēļ bija ārkārtīgi grūta, jo es atrados pašā priekšā un man pirmajam nācās dziļajā sniegā iemīt taku, kuņu varēja izmantot sekotāji. Jāsteidzas tomēr bija ļoti, lai neļautu pretiniekam atjēgties un tas nespētu noorganizēt aizmugures aizstāvēšanu.

Mani sekotāji bija izstiepušies garā ķēdē un atradās labu gabalu iepakaļ. Cik vien ātri spēdams, es tomēr turpināju lauzties uz priekšu, jo zināju, ka arī sekotāji tad vairāk pasteigsies. Katra minūte bija dārga. No Mangaļu puses mūsu kustību vāci pamanīja un apkārt sāka žvingstēt lodes. Attālums tomēr bija par lielu, lai mums spētu ko nodarīt. Drīz vien šī apšaude arī izbeidzās.

Lielā pārpūle man aizrāva elpu, un es nokritu sniegā. Lai atvieglotu elpošanu, sāku rīt sniegu. Sekotāji no tālienes mani jau bija noturējuši par kritušu. Pēc tam drīz vien iegājām lielajā mežā, kur radās ciets un patīkams pamats zem kājām. Iešana tapa vieglāka, jo arī sniegs bija seklāks.

Netālu mežā iekšā uzgājām uz labi kopta un iebraukta ceļa, kas acīmredzot nāca no 114. baterijas un pazuda lielajās eglēs austrumu virzienā. 114. baterijas lielgabali vairs nešāva, bet toties tāni virzienā brīžam sprakstēja diezgan dzīva vintepu un ložmetēju uguns. Mums apkārt valdīja dziļš miers. Kad visi sastājāmies uz ceļa, tad tikai ieraudzīju, ka esam pavisam nedaudzi, ne vairāk par 80-100 vīriem. Viss pārējais pulks, diemžēl, bija par daudz padevies uz Mangaļu pusi un tad gar iebrauktu ceļu devies uzbrukumā 114. baterijai. Nospriedām, ka tur ir pietiekami spēki, lai iepemtu bateriju, kamdēļ nav ko kavēties, bet tikai jādodas dziļāk vācu aizmugurē, lai pretiniekam neļautu attapties un noorganizēt aizstāvēšanos.

Ātri izmetāties ķēdē un, izsūtījuši dažus izlūkus uz priekšu, gar abām ceļa malām devāties dienvidaustrumu virzienā. Drīz vien izlūki atgriezās un ziņoja, ka priekšā caur kokiem saskatāmas dažas ēkas. Tās, kā vēlāk izrādījās, bija 16. Landšturma bataljona štāba un rezerves rotas nometne. Ēkas bija saceltas gar "Komandieŗa ceļa" ziemeļrietumu malu. Uz visiem, pat uz vācu plāniem, ēkas ir nepareizi novietotas uz dienvidaustrumu ceļa malas. Braši devāties uzbrukumā, bet mūs sapēma ļoti spēcīga flinšu un vairāku ložmetēju uguns. Sagulām aiz kokiem un žaŗaru kaudzēm un sākām atšaudīties. Ļaudis manīdami, ka esam uzdūrušies acīm redzamam pārspēkam, sāka pamazām atvilkties un drīz vien atkal salasījāties uz ceļa, vecajā vietā. Tikai tagad pārsteigts ieraudzīju, ka uzbrukuma laikā manam karabīnam pretinieka lode bija atšķēlusi laidni; karabīnu turpat pametu.

Gribēju vēlreiz, apejot pretinieku no kreisās puses, sviest savu bariņu uzbrukumā, bet virsleitnants Kociņš ziņoja, ka priekšā esot saskatījis vairākas lielas celtnes un vai tamdēļ nebūšot labāk pagaidīt palīgspēku pienākšanu. Tam arī piekritu, ļaudis izvērsu ķēdē un pavēlēju doties uz 114. bateriju, ap kuŗu vēl arvien sprakstēja šāvieni. Pēc 300 vai 400 soļiem arī no turienes mūs sapēma ložmetēja šalts. Sākām skriet un tad vācu ložmetējs piepeši apklusā. Priekšā, starp kokiem kāds jātnieks auļiem aizdrāzās uz Skangaļu pusi, bet tik negaidīti, ka strēlnieki kreisajā ķēdes galā pat nepaspējuši uz to izšaut.

Kad piegāju pie baterijas, tur jau strēlnieki apmierināti stāgāja ap slaidajiem 4 1/2 collīgiem vācu lielgabaliem. Un tagad tikai sākās strīdi, kuŗš pirmais iebrucis baterijā. Vācieši šo bateriju bija aizstāvējuši pa godam. Ar nelieliem spēkiem tie apturēja uz ilgāku laiku gandrīz visu pirmo pulku un novirzīja no uzdevumu izpildīšanas Klinsoņa un Ozoliņa bataljonus. Šis apstāklis uzskatāms par dienas pirmo neveiksmi.

Man šķiet, ka taisni mana mazā grupiņa, uzbrukdama no aizmugures, vācus beidzot piespieda likvidēties un pazust. Neviena krituša nedz ievainota vācieša es pie baterijas neredzēju, pat ierakumu vai kādu nocietinājumu apkārt baterijai arī nebija. Pirmā, Otrā un arī Trešā pulka žurnālos ir sarakstīts bezgala daudz fantazijas par šo kaujas posmu. Tik sekmīgi aizstāvēt bateriju vāciem veicās tamdēļ, ka priekšā, no kurienes uzbruka latvieši, atradās purvs, dziļa sniega pārklāts un vietām līdzens kā galds. Pieeju apšaude no vācu puses bija ideāla un jādāmā, ka tādos apstākļos, uz priekšu tikai lēni virzīdamies, latvieši cieta krietnus zaudējumus. 1. pulka adjutantam virsleitn. Bolšteīnam kāda vācu granāta purva dūpās apstājās taisni zem viņa vēdera, tikai laimīgā kārtā nesprāgdama.

114. baterijā sāka ierasties arvien vairāk strēlnieku no 1., 2.

un 3.pulka. Beidzot ieradās arī batalona komandieris Fr.Briedis. "poručik Dardzān,kāds gan Jūs izskatāties?" viņš smējās,mani ieraudzījis. Pēc iegāšanās grāvī visas manas drēbes bija slapjas. Baltais pārvalks purva dūpās savārstīts brūns un melns. Mans izskats tiešām nebija spīdošs.

Izgājis mežiņa ziemeļu pusē,sāku vērot sniega kļajumu un Mangaļu bijušo sētas vietu,ziemeļu un rietumu virzienā. To pieredzēju jau kādreiz agrākajās kaujās 1915.gada oktobrī. Visapkārt valdīja gandrīz svētdienas rīta miers. Nekur nemanīja nekādas kaņaspēka kustības. Vēl vakar mums stāstīja,ka latviešiem palīgā steigsies lielas krievu rezerves,tiklīdz mēs būsim ielauzušies vācu ierakumos un apklusinājuši baterijas. Bija pagājušas jau vairāk nekā četras stundas kopš uzbrukuma sākuma. Rezervēm jau vajadzēja būt šeit. Kur viņas palikušas? Mani pārsteidza arī Mangaļu pusē dzirdamais šāvienu troksnis. Šis svarīgais mezgls acīmredzot vēl nebija iepemts!

Bataljona komandieris Briedis man paskaidroja,ka Mangaļi vēl neesot iepemti un rezerves vēl neesot pienākušas. Kad tās pienāksot,tad iepemšot arī Mangaļus. Mums par aizmuguri neesot jā rūpējas. Par to gādājot citi. Mums esot tikai ātrāk jā dodas uz priekšu. Nezinu teikt,vai pats Briedis šai mirkli saviem vārdiem ticēja.

Atceroties rūgtos piedzīvojumus ar krievu vienībām iepriekšējās kaujās,manu sirdi pārpēma kāda tumša,nelaba nojauta,un rokas neziņā nolaidās. Vēlāk,1917.gada pavasarī,sarunā ar Briedi par 23.decembra kauju,viņš man atzinās,ka esot kļūdiņies,uzticēdamies krievu solījumiem. Turpmāk gan viņš to vairs nedarišot un nesperšot nevienu soli,pirms nebūšot pārliecinājies par apstākļiem aizmugurē. Es agrajā 23.decembra rīta stundā,protams,nevarēju "ielist" Brieža dvēselē,lai skaidri zinātu,ko viņš patiesībā domāja. Tagad tomēr esmu pārliecināts,ka viņš bija tikpat uztraucies kā es manot,ka krievi mūs pametuši vienus vācu aizmugurē. Būdams priekšnieks,viņš to tomēr nedrīkstēja izrādīt. Arī tālākajā kaujas darbībā viņš turpināja veikt uzdevumu,sevi nesaudzēdams,velti varbūt cerot,ka tādējādi spēš novērst nelabvēlīgos apstākļus,kas apdraudēja visu mūsu operāciju rezervju trūkuma dēļ. Briedis bija tikai 1.pulka 1.bataljona komandieris,mazs ritenītis smagajā krievu kaņa mašīnā. Viņš nevarēja ietekmēt kaujas operāciju stratēģisko organizēšanu. Atlika tikai vadīt kaņavīrus tālākā uzbrukumā,lai ar gūtajiem pānākumiem radītu labākus apstākļus mūsu situācijā. Diemžēl neilgi pēc 114.baterijas iepemšanas viņu smagi ievainoja. Kādreiz vēlāk Latvijā ģenerālis J.Balodis man pateica,ka Briedis nemaz neesot bijis tāds liels varonis kā izrunāts. Man tomēr jāliecina,ka Briedis ir un paliek viens no latviešu tautas visu laiku lielākajiem un cēlākajiem varoņiem,spožs kaņavīrs "no Dieva žēlastības".

Dzelonstiepu aizsprosti pie Ložmetējkalna

Neitrālā josla Ložmetēju kalnā.

Strēlnieki mežā aiz Slokas 1916.g.

Briedis bija labas dabas cilvēks. 23.decembra kaujā viņš atļāva kapteiņa Klinsona bataljonam pievienoties gājienā uz Skangaļiem, un neaizsūtīja to atpakaļ iepriekš Mangāļus, kas bija Klinsona patiesais uzdevums. 2.pulka bataljona komandieris Ozoliņš pat nepieteicās Briedim, kad ar savu bataljonu patvarīgi novirzījās no uzdotā kaujas mērķa. Šo divu bataljonu komandiešu rīcība met zināmu ēnu arī uz attiecīgu pulku komandiešiem, jo norāda, ka tie nav pratuši kontrolēt savu apakšnieku rīcību. 2.pulka komandieris Peniķis gan tikai dažas dienas iepriekš pārņēma pulka vadību un vēl nebija iepazīsies ar saviem apakšniekiem.

Virsleitnants Menska,
kritis Ziemassvētku kaujās 23. decembrī 1916. gadā.

Pie 114.baterijas saradušās daudzās daļas, tāpat nesakārtojušās, devās uzbrukumā pret manas grupiņas jau iepriekš apkaļoto 16.Landšturma bataljonu un vācu rezervju nometni pie Komandieņa ceļa. Vāci atklāja ložmetēju uguni, kas drīz aplūsa. Pagājies uz Skangaļu pusi, pamanīju ceļa malā gulam it kā pazīstamu virsnieku. Viņam blakus stāvēja 4. rotas virsseržants un ziņoja, ka krietušais esot virsleitn. Menska. Vācu ložmetēja lode viņu bija ķērusi tieši pierē. Patiesi - tas bija arvien brašais un varonīgais virsleitnants Menska. Vēl pirms uzbrukuma, mani satīcis, viņš tā savādi jautāja: "Dardzān, nu, kā būs?" Šie vārdi mani ļoti pārsteidza, jo nebiju paradis domāt kaujas laukā par to, kas būs. Vai Menska, tā vaicādams, jau tajā

brīdī nojauta savu likteni? Viņš piederēja pie tiem virsniekiem, kuri vienmēr gāja savu kaŗavīru priekšgalā un bailu nepazina. Viņa savādo izturēšanos 23.decembra rītā neesmu aizmīrsis vēl šodien. Virsleitn. Menskas aiziešana bija neatvītojams zaudējums visam 1. pulkam. Nav viegli atrast labu rotas komandieri, un virsleitn. Menska bija viens no labākajiem.

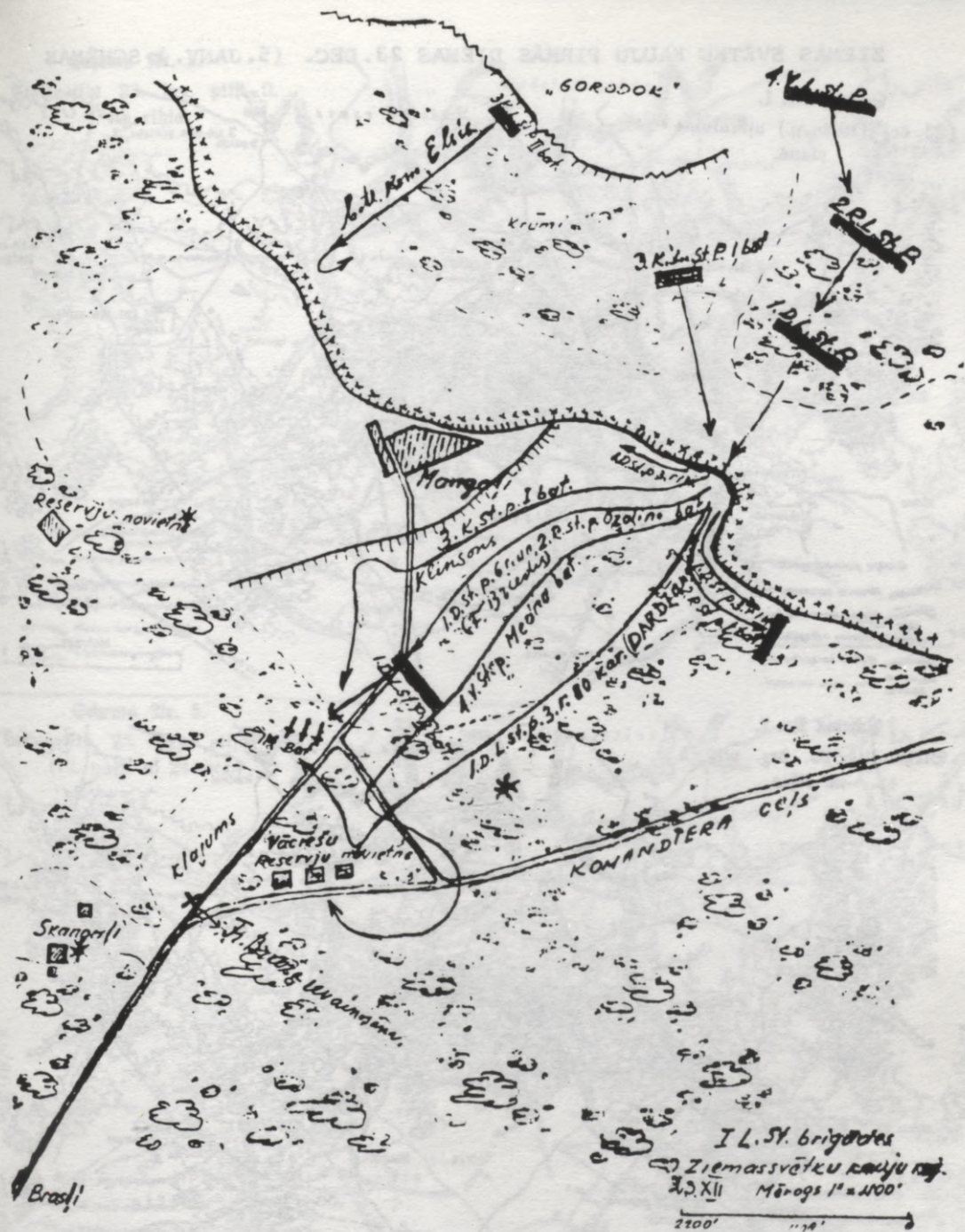
Pēc neilga laika ieradās 4.pulka bataljons, kurš apņēma 16.Landšturma bataljona nometni no ziemeļaustrumiem un pēc krietni sīvas cīņas to iepēma. Šo bataljonu spīdoši vadīja mums labi pazīstamais rakstnieks Edvīns Mednis. Viņu mazliet vēlāk smagi ievainoja. Tālākajā Ziemas svētku kauju gaitā Mednim vairs nebija lemts piedalīties.

Es personīgi un visa mana rota atradāmies neapskaužamā stāvoklī. Jau pie dzeloņstieplu aizžogojumiem palika vads manu izlases vīru.

Ielaužoties ierakumos, tur palika vēl divi vadi, tīrot ierakumus pa labi un pa kreisi. Vēlāk es savus ļaudis vairs nevarēju salasīt, jo, ierodoties 2. un 3. pulka rotām, viņus ierāva nepārtrauktās ierakumu cipās kreisajā un arī labajā spārnā pret Mungaļiem. Pārējie bija izklīduši visā frontē. Šur tur satiku savu strēlnieku 3 - 4 vīru grupiņas, kamdēļ atmetu domu par rotas salasīšanu. Diemžēl, svešā vadībā šīs kaujas laikā 3. rotas kaņavīri dažās vietās dabūja nepelnīti ciest. Novembrī vai decembra sākumā rotai piedalīja vēl nepiedzīvojušu jaunu praporščiku Kalniņu. Sajukumā kāda cita pulka vecāks virsnieks viņu bija aizsūtījis dziļi Skangaļu mežā, galējā labā spārna apsardzei. Tur viņš nav bijis pietiekami uzmanīgs, un kāda vācu grupa vakara tumsā Kalniņa grupu ielenkusi un visus latviešu strēlniekus nodūrusi. Tā vēlāk man ziņoja kāds izglābies strēlnieks.

Šo rindu rakstītājs ir tomēr lepns uz to, ka tieši 3. rotas vīri iepēma abas Ziemas svētku kauju dienā iegūtās vācu baterijas - kā 114. vieglo vācu bateriju, tā smago bateriju pie Skangaļiem. Pirmajā baterijā kā pirmais ielauzās seržants Krietulnieks, otrajā arī kā pirmais ielauzās virsseržants Ābeltiņš.

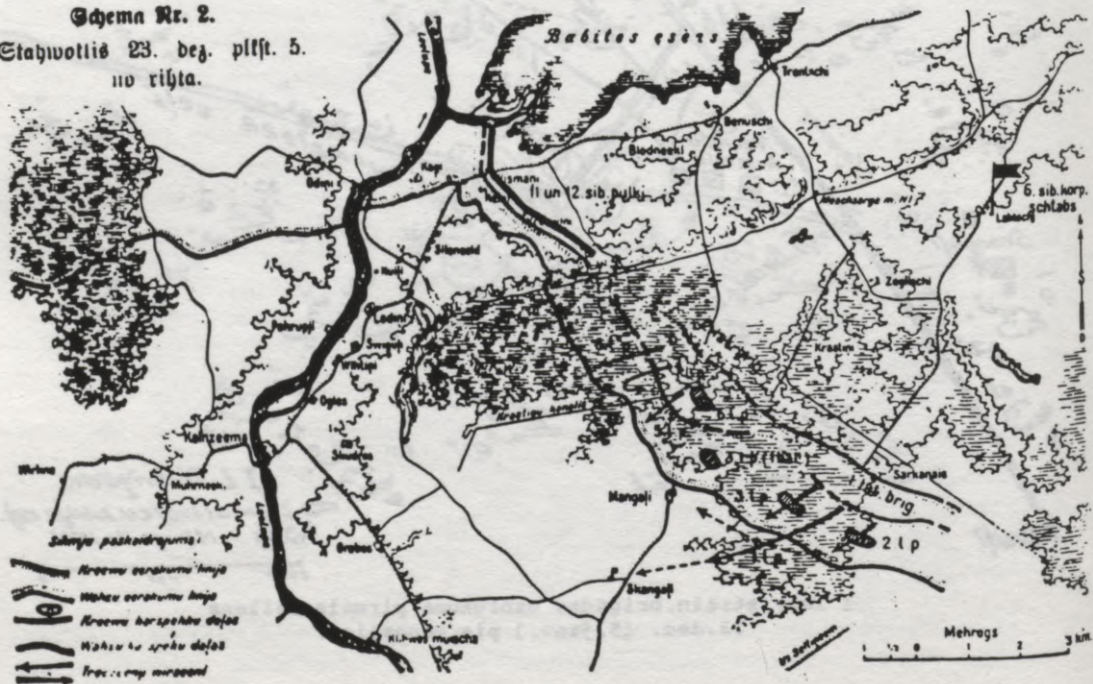
I latv. strēln. brigādes uzbrukuma pirmais cēliens
23. dec. (5. janv.) pie Mangaliem.

ZIEMAS SVĒTKU KAUVU PIRMĀS DIENAS 23. DEC. (5. JANV.) SCĒMAS

Schema Nr. 1.
(23. dec.) (1916. g.) ušbrutuma
5. nov. plans.

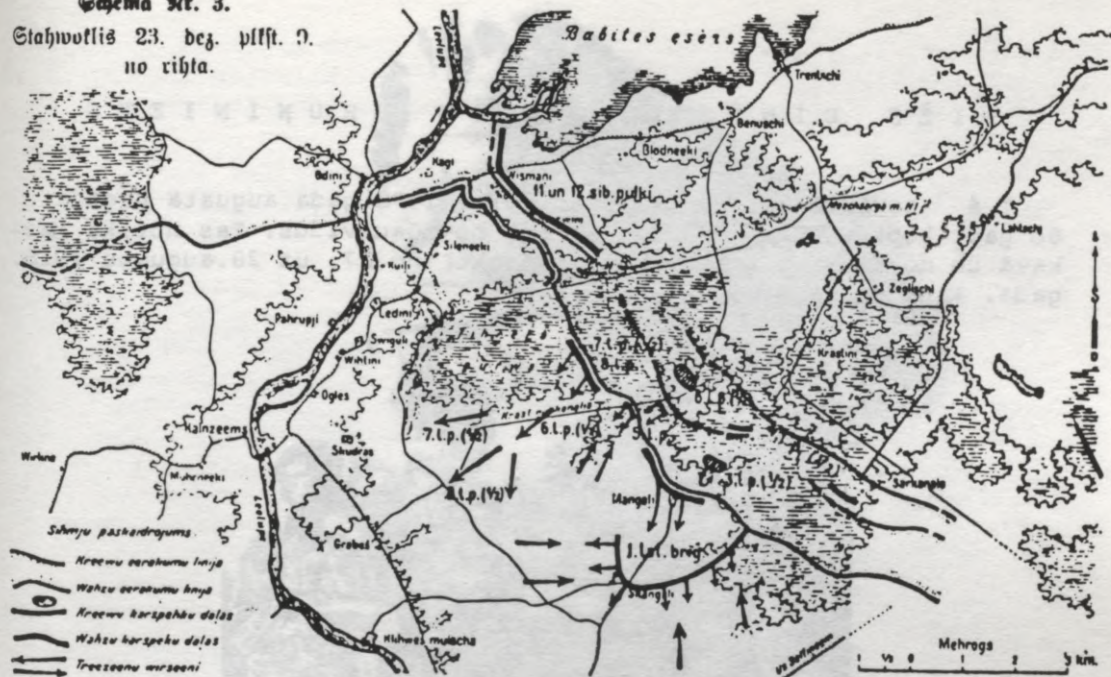

Schema Nr. 2.
Etablvotiis 23. dec. plkst. 5.
no rīta.

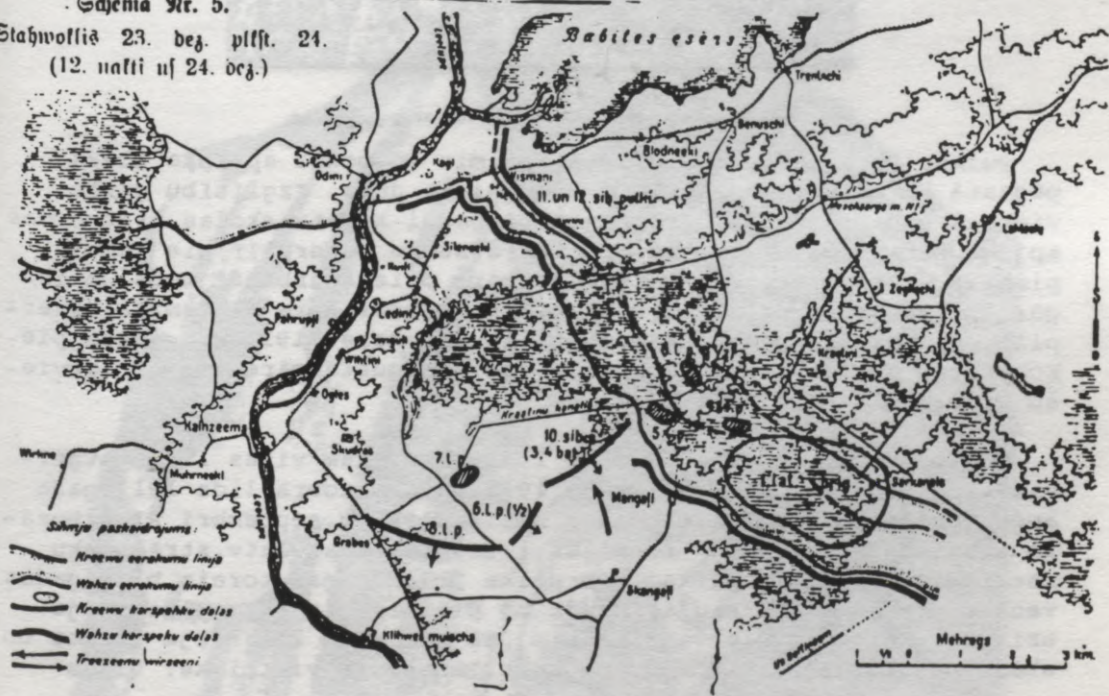
Schema Nr. 3.

Stahvolliis 23. deġ. plift. 7.
no riġta.

Schema Nr. 5.

Stahvolliis 23. deġ. plift. 24.
(12. natti u 24. deġ.)

DIŽS CĪNĪTĀJS, ĪSTS BRUŅINIEKS

Tā novērtējams pulkv. Fr. Briedis. 1978. gada augustā pagāja 60 gadi kopš dienas, kad viņu izrāva no mūsu vidus. Tas notika Maskavā un no čekistu lodes. Nošauts naktī no 27. uz 28. augustu 1918. gadā. Kapa vieta nav zināma.

Briedis apbalvo savus varoņus pēc pirmām sekmīgām kaujām.

Pulkv. Fr. Briedis (1888-1918) dzimis Polockas apriņķa Lovžas pagastā kā latviešu kolonista līdumnieka dēls. Izglītību guvis vietējā pagasta skolā. Izturējis pārbaudi kadetu skolas programmas apjomā, kā arī beidzis Vladimira kara skolu Pēterpilī, pie tam kā pirmais. 1914. g. pavasarī izturējis arī priekšpārbaudījumus un iegūst tiesības piedalīties konkursa pārbaudēs Kara akadēmijā Pēterpilī. Šo Brieža nodomu izjauc I Pasaules karš. 1914. g. augustā piekomandēts XXV divīzijas štābam. 1915. g. augustā pārcelts uz latviešu strēlnieku bataljoniem.

Man bija laime būt Fr. Brieža līdzgaitniekam visās 1. Daugavgrīvas bataljona un pulka cīņās no 1915. gada oktobra līdz 1917. gada augustam. Mūsu pirmā satikšanās notika 1915. g. septembrī Rīgā, Huzāru kazarmās, kur toreiz formējās 1. Daugavgrīvas latv. strēlnieku bataljons (vēlākais pulks). Poručiks Briedis jau toreiz bija gados vecāks par mums, arī kaujās daudz ko piedzīvojis (to apliecināja arī Jurģa ordenis pie viņa krūtīm), tā arī viņš komandēja 1. rotu un skaitījās bataljona komandiera kapt. Bangerska vietnieks. Visās

Viršleitnants, vēlāk pulkvedis Fr. Briedis ar sv. Jurģa ordeni
pie krūtīm.

krievu frontēs, arī pie Rīgas, toreiz valdīja liels sajukums, jo sa-
kautās krievu armijas nekur nespēja noturēties. Krieviem bija ze-
mu noslīdējusi arī kaujas morāle un tie nespēja izdarīt nekādu
pretuzbrukumu.

Pirmie, kas pārgāja pretuzbrukumos Rīgas frontē, bija latviešu
strēlnieki. Briedis pie tam iedzīvināja ideju par spējiem uzbru-
kumiem nakts tumsā bez iepriekšējas artileriskas sagatavošanas.
Jau 1915.g. 16./29.okt. naktī pie Plakapiem poručiks Briedis ar
savu rotu izdarīja šādu spēju nakts iebrukumu vācu līnijās. Sapē-
ma gūstekņus, atpēma ložmetējus un vācus atsvieda pāri Misas upei.
Strēlnieki bija guvuši spožu uzvaru, kas bija spoži sagatavota. Le-
ģenda par vācu neuzvaramību bija iedragāta, un tālākie strēlnieku
uzbrukumi tai sagādāja tālākus triecienus. Šis un tālākie nakts
iebrukumi atbalsojās arī Krievijas bruņoto spēku virspavēlniecības
ziņojumā, kas pavēstīja latvju strēlnieku slavu visai Krievzemei
un izplatīja to arī pāri Krievijas robežām. Bija arī gadījumi, kad
Briedim pavēlēja cīnīties pēc krievu vecās taktikas. Tāds bija
1916.g. 8./21.marta iebrukums vācu nocietinātās līnijās. Briedis
ar savu rotu izdarīja šo ielaušanos, bet viņu, diemžēl, smagi sašāva.
Spožāko cīņu vainagojumu Briedis piedzīvoja 1916.g. Ziemas svētku
kauju sākumā. Latviešu I brigāde ielauzās vācu nocietinātās līni-
jās, lietojot Brieža izstrādātos taktiskos papēmienu. Briedis gā-
ja priekšgalā savam bataljonam, kas gandrīz bez zaudējumiem pārrā-
va vācu pirmās līnijas. Viņa bataljonam sekoja visi pirmās brigā-
des pulki. Tas bija spožs sasniegums. Tikai četras stundas pēc
kaujas sākuma Briedi atkal smagi ievainoja.

Kamēr Briedis ārstējās slimnīcā, bija notikusi 1917.g. februāra/
marta revolūcija, un kad Briedis jau kā pulkv.-leitn. atgriezās
frontē un pārņēma pirmā pulka vadību, tam vairāk iznāca cīnīties
pret pieaugušo bolševiku aģitāciju nekā pret vāciešiem. Rudenī
Briedis ir spiests atstāt pulku, bet viņš vēl turpina cīņu pret ko-
munistiem. Par šīm pulkv. Brieža cīpām un likteņiem plašāks apraksts
būs manu atmiņu otrā sējumā.

Par varonību strēlnieku cīņās Rīgas frontē pulkv. Fr. Briedis
apbalvots ar visām Lāčplēša kara ordeņa šķirām.

ĢEN. K. GOPPERA STĀSTS

PAR IZLAUŠANOS CAURI VĀCU APCIETINĀJUMIEM
5.(23.) JANVĀRĪ II BRIGĀDES PRIEKŠĀ

Pulkv. Goppers,
7. Bauskas Latv. strēlnieku pulka un I. brī-
gades komandiers.

Iaimīga gadījuma pēc manās rokās ir nācis ģen.Goppera atmiņu fragments, kur viņš attēlo 7.Bauskas pulka uzbrukumu vācu līnijai II brigādes priekšā, 1916. gada (23.dec.) 5.janvārī. Tas ir viens no vērtīgākiem kaujas aprakstiem mūsu kara literātūrā. Mums ir gan daudz kauju aprakstu, kas dibināti ne katrreiz uz drošiem gan rakstu, gan stāstītāju avotiem. Aculiecinieku stāstu nekad nebūs par daudz. Ģen.Goppera liecība skan sekoši:

"Divas dienas priekš kaujām - 21.decembri v.st. - brigādes štāba mītnē, mežsarga būdīnā "Lāči", notiek savā zipā kara padome, citiem vārdiem, brigādes komandiera (Auzāna) apspriede ar saviem pulku komandieriem. Sēde sākās plkst. 9 no rīta, tātad ar dienas gaismu, bet tomēr pie svecēm; daļa dalībnieku sēž, citi stāv, jo nav kur apsēsties.

Sēde ievilkās līdz pēcpusdienai, tiek apspriesti daudzi svarīgi jautājumi, bet gandrīz nav nekādas debātes, maz runā, bet daudz domā. Lēmumus, saprotams, nebalso, viņus pieņem brigādes komandieris pēc tam, kad ir noklausījies apspriedes dalībnieku domas. Izteicot savas domas par kaut kādu jautājumu, visi ir atturīgi, jo apzinās, ka izteiktās domas var iespaidot lēmumu, par kura lietderību būs jāatbild katram ar savām vai savu padoto asinīm. Tādēļ runā tikai tad, kad ir pilnīga pārlicība.

Šādas apspriedes nav obligātoriskas, jo katrs priekšnieks var pieņemt savu lēmumu un izdot pavēli, neizklausījies savu padoto domas. Tā tas pa lielākai daļai arī tiek praktizēts un skaitās principā par pareizāko. Tomēr ir gadījumi, kur šādas apspriedes ir pilnīgi nepieciešamas. Tā tas bija arī šinī gadījumā. Ziemas svētku uzbrukuma ideja bija ieņemt stipri nocietinātās vācu pozīcijas bez artilērijas palīdzības. Šādi mēģinājumi bija jau arī agrāk bijuši. Bija jau izdomāti dažādi līdzekļi dzelonstieplu joslu pārvarēšanai,

un šie līdzekļi bija jau vairākkārt mēģināti, bet bez sekmēm. Tādēļ arī valdīja tāda vispārēja doma, pat pārliecība, ka, kamēr artilērija nav iznīcinājusi dzelozstieplu joslu, tikām uzbrukums nav izvedams. Iedomāsimies tagad, ka pie šādas izpildītāju pārliecības augstākais priekšnieks atdos pavēli ieņemt pretinieka pozīcijas bez artilērijas palīdzības. Tad šo pavēli turēs vienkārši par neizpildāmu, ies uzbrukumā bez kādas ticības gūt sekmes. Katram vēlēšanās pielikt savu iniciatīvu pavēles izpildīšanai būs jau iepriekš zudusi un pavēle patiesi izrādīsies par neizpildāmu. Tā, jādūmā, arī būs noticis tanīs Sibīrijas divīzijās, kurās arī gāja Ziemas svētku uzbrukumā, bet bez kaut kādām sekmēm.

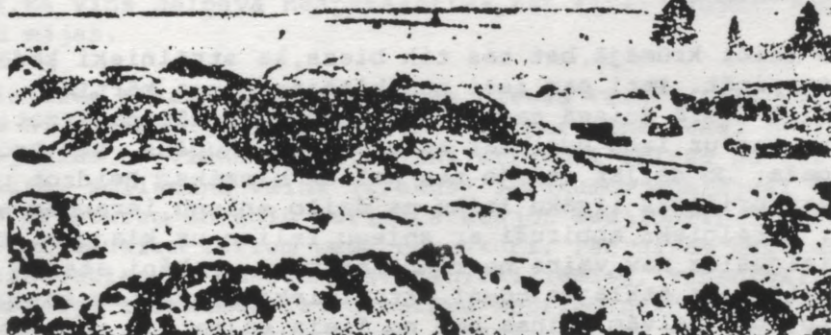
Augstākam priekšniekam, pirms viņš atdos pavēli, ne vien pašam jābūt pārliecībā par pavēles izpildīšanas iespējamību, bet arī jāzina, vai viņa padotiem un tiešiem izpildītājiem ir šāda pārliecība un griba. Tādu zināšanu augstākais priekšnieks var iegūt tikai, apspriežoties ar saviem padotiem, un ja viņš novēro, ka viņa padotiem tās pārliecības nav, tad tie ir jāpārliecina.

Tādēļ šī apspriede mežsarga būdībā bija tik nozīmīga, un galvenais apspriedes temats tamdēļ bija dzelozstieplu joslu pārvarēšanas veidi un iespējamības un tikai pēc tam lomu sadalīšana starp pulkiem un citi tehniski jautājumi.

Apspriedē bija paskaidrots kapteiņa Brieža izstrādātais dzelozstieplu pārvarēšanas veids, t. i., kā stieplu griezējiem, naktī izmantojot pretinieka neuzmanību, pilnīgi slepeni jāiztīra žogos caurējās un kad tās gatavas, tad pēc signāla jāpieved kaņaspēka daļas iebrukšanai pretinieka pozīcijās. Šis veids bija pieņemts I brigādei. Mūsu apspriedē tas tika atzīts par nepieņemamu II brigādei kā pārāk riskants, jo, ja stieplu griezēji būs no pretinieka pamanīti un pret iztīrītām ejām žogos notēmēti ložmetēji, tad uzbrukums neizdosies. Otrkārt, tāds veids prasīja izmeklētas, ārkārtīgi drošsirdīgus griezējus, kuri bez tam šinī darbā daudz praktizējušies. Tādu pilnā mērā sagatavotu griezēju nebija. Tādēļ še tika pieņemts lēmums stieplu griezējus pastrīprināt ar strēlniekiem un galvas rotu un gadījumā, ja pretinieks atklātu uguni uz griezējiem, tad viņu nomākt ar uguns pārsvaru, ņemot vērā, ka purva vidū pretinieka pozīcijas vāji ieņemtas. Kā vēlāk izrādījās, tad, tikai pateicoties šim lēmumam, II brigādes uzbrukums deva sekmes.

Loti interesanti šinī apspriedē bija vēl pulkveža Vācieša visu pulka virsnieku vārdā uzstādītais lūgums atļaut viņam iet uzbrukumā tai vietā, kur viņa komandētais Zemgales pulks pašlaik atrodas pozīcijās, t. i., Mangaļu tuvumā. Kā vēlāk izrādījās, tad viņam ar sava pulka virsniekiem nekāda tāda saruna pirms šīs apspriedes nebija bijusi, tādēļ šī viņa uzstāšanās vēl līdz šim laikam paliek ļoti mīklaina. Ir pielaižama varbūtība, ka pulkv. Vācietim arī pēc brigā-

des apspriedes nebija ticības pozīcijas ieņemšanas iespējamībai bez artilērijas palīdzības.

Tīreļa purva fronte pirms Ziemas svētku kaujām.

(Rūdolfa Andersona arhīvs.)

Tagad iedomāsimies vienu citu ainu... Meža mala purvā. Ziemas nakts, dziļš sniegs. Pulkam pēc gaŗā pārgājiena dota 1/2 stundas atpūta. pēc tam jāiet tieši uzbrukumā pēc izstrādāta plāna. Strēlnieki nosēdušies sniegā. Daži atspiedušies pret kokiem. Pilnīgs klusums. Liekas, ka visi iemiguši. Bet neviens neģuļ. Tas - svinīgs brīdis pirms kaujas. Strēlnieki sastinguši domās. Ne pie sagaidāmām kaujām un briesmām saistītas viņu domas. Pie tām viņš apstājas tikai uz acumirkli. Bet tad viņas aizlido tālu projām. Kavējas tālā pagātnē, bērībā, pie savējiem, pie dažādiem notikumiem, kuŗiem bieži vien nav nekādu sakaru ne savā starpā, ne ar patreizējo uzbrukumu. Šāds brīdis iestājas arvien pirms sagaidāmas nopietnas kaujas. Ja ir kaut maza atpūta un tad kaŗavīri nogrimst domās, dziļāk nekā miegā. Bet ir jau pagājusi pusstunda. Atskan pusbalsī padota komanda: "Stāties"! Sastingušie ķermeņi atdzīvojas, lēnām un klusi sāk kustēties. Parādās jau rindas. Uz strēlnieku sejām lasāma nopietnība un dziļa apņemšanās. Rindas sāk virzīties uz kopējo pulka izejas stāvokli. Viss notiek klusi, nevienas skaņas. It kā mēmu cilvēku bars. Dzirdama tikai dziļā sniega brakšķēšana, kad tāni iegrimst tūkstošiem kāju. Dzelonstieplu griezēji ar kaujas grupām baltos halātos norindojušies ķēdē pulkam priekšā 200 soļus. Pulks - ķēde aiz ķēdes, tā sauktā vilņu kārtībā.

Tad klusa komanda "Uz priekšu" un mēmais pūlis draudoši dodas

uz priekšu. Priekšā baltajā sniegā parādās kaut kas tumšs - tā biezu krūmu josla, vidū starp abām pozīcijām, kurai jāiet cauri. Piepeši no krūmāja malas atskan šāvieni - viens, divi, vairāk un vairāk. Tie pulku neaiztur ne uz mirkli. Pulks tuvojas krūmājam - šāvieni apklust. Tagad saprotams, ka tie bijuši ienaidnieka izlūki, bet nu arī saprotams, ka pilnīga pārsteiguma vairs nebūs. Izlūki aizbēguši un pazīpos savējiem par uzbrukumu. Vairs nevar būt runa par slepenu ceļu taisīšanu dzeloņstieplu žogos. Tagad jārikojas tikai ar pārspēku.

Pulks ieiet krūmājā, bet tas tik biezs, ka strēlnieki ķēdēs nevar iešanu turpināt. Pati par sevi nodibinājas jauna kārtība - strēlnieki brien dziļā sniegā caur krūmāju zosu rindās, pavirzoties gan uz kreiso, gan uz labo pusi, lai apietu krūmu kupšus. Bet krūmājam neredz gala. Jo dziļāk iet, jo tas paliek biezāks. Beidzot pēc nogurdinošas brišanas ilgāku laiku pa dziļo sniegu, ieraugām atkal klajumu. Strēlnieki, apbiruši ar sniegu, izlien uz klajuma. Bet visi samaisījušies, nav vairs ne rindu, ne rotu. Pēkšņi atskan šāvieni - ienaidnieks atklājis uguni. Strēlnieki nogulstas sniegā. Lodes svelpj pār galvām. Viņas nāk no liela vaļņa, kas rēgojas purva vidū soļus 300-400. Bet kur ir drašu griezēji? To pulkam priekšā nav. Redzams, tie krūmājā novirzījušies citā virzienā nekā pulks.

Iestājas grūts brīdis. Sakārtot rotas zem tuvās uguns - nav iespējams. Atrast drašu griezējus, novest tos pulkam priekšā? Tāds manevrs vēl mazāk iespējams. Doties uz priekšu? Bet tur dzeloņstieplu josla, kurā ceļi nav izgriezti.

Kā zibens iešaujas atmiņā, ka priekšējām rotām arī tika izdotas stieplu griežamās šķēres. Nonākt līdz drašu joslām, atklāt uguni - gan jau stieples sagriezīs, jo pretiniekam spēka, redzams, nav tik daudz un, galvenais, vēl nešauj viņa ložmetēji.

Pēc kopējas komandas - "Uz priekšu, uz drātīm!" visi kā viens cilvēks paceļas un iet uz priekšu. Ienaidnieka uguns top stiprāka; ievainotie, bez šaubām, ir, bet tie cieš klusu. Pa balto sniega segu mēnesnīcā lielais pūlis draudoši tuvojas drātīm. Un dīvaini - ienaidnieka uguns it kā paliek klusāka. Jau strēlnieki piegājuši dzeloņu joslām, jau dzirdami viņu šāvieni, bet ienaidnieka ložu svilpienus vairs mūsu galvām vairs nedzird. Paies vēl minūtes 10 - un klusā naktī piepeši atskan gaviļējošs urrā. Valnis strēlnieku rokās, iepemtas arī tuvējās blindažas un tur atstātie vācu ložmetēji - viņi no tiem nebija spējuši atklāt uguni un bij aizbēguši.

Lai dabūtu skaidru jēdzienu par to, cik šis iebrukums ienaidnieka pozīcijā bija raksturīgs latviešu strēlniekiem, ir jāņem vērā, ka, ja reiz kaņaspēks ir nogūlies un, daudz maz paslēpies, atrodas zem ienaidnieka stipras uguns, tad pacelt viņu un virzīt uz priekšu ir

ārkārtīgi grūts uzdevums. Pat pasaules kara sākumā, kad darbojās miera laikos labi sagatavoti un disciplinēti karapulki, šādos gadījumos attiecīgās pavēles un komandas bieži palika neizpildītas, vai arī tika izpildītas tikai ar lielām grūtībām. Ja nu šinī gadījumā viss pulks uz reizi piecēlās kā viens cilvēks un devās uz nesagrieztām drātīm, tad tas liecina par to, cik liela bija strēlnieku griba atbrīvot savu dzimto zemi. Ne par velti viens strēlnieks vēl gājiena laikā uz pozīcijām uz manu jautājumu, vai rīt redzēsīm Jelgavu, atbildēja, ka viņš Jelgavā neapstāšoties, bet tikai Bauskā. Tur bija viņa tēvu mājas.

Iedomāsimies atkal citu ainu divas dienas vēlāk. Vēls ziemas vakars. 4 kilometri ienaidnieka aimugurē, purvainā mežā. Divi pulki nocietinājušies uz visām pusēm. Vieni atrakuši sniegu no lielā grāvja vaļņa. Smilšainā valnī izrakuši ierakumus, aplājuši tos arī no virsas ar kokiem un egļu zariem, atstājot šaujlodziņus. Sals 15°. Ierakumos no sausiem zariem mazi uguns kuri. Pēc divām bezmiega naktīm, neskatoties uz aukstumu, strēlnieki iemieg. Virsnieki pēc kārtas apstaigā ierakumus, lai uzturētu modrību dežūrējošās nodalās. Pie uguns kuriem ierakumos sēž dežūrējošie un cep jēra gaļu. Kur ņemāt jērus? Strēlnieki smaida. Beidzot atbild. Saprotams, ka pie vāciešiem. Mums jau jērus nedod. Vai daudz dabūjāt? Atkal smaida. Vakariņām jau pietiks. Tikai pēc pāra mēnešiem dabūju zināt, ka strēlnieki aiz otrās vācu līnijas izveduši izlūkošanu uz savu roku un tur mantojuši 80 jērus, ko vācieši bija sagatavojuši sev. Strēlniekiem nekad netrūka pašierosmes.

Piepeši no aizmugures atskrien ziņnesis un ziņo, ka mums tuvojas liela kolonna. Atnācis ir brigādes komandieris un atvedis sev līdz sibiriešu pulku.

Mūsu novietojuma vidū biezs ripkveidīgs eglīšu žogs. Iežogojumā liels uguns kurs. Pie uguns kura notiek atkal kara padome. Viņa nav ilgstoša un viņas lēmums nekavējoši tiek izpildīts. Plkst. vienos uz 25. decembri divi pulki dodas uzbrukumā uz vācu nocietinātām kāpām vāciešiem no aizmugures. Uzbrukumā pavada skaļš un nerimstošs urrā. Vāci bēg pāri Lielupei, atstājot mūsu rokās 7 km dziļo nocietināto joslu ar visiem lielgabaliem un municijas krājumiem.

Vēl viena rīta aina... Atkal nakts. Tā nakts no 26. uz 27. decembri. Ienaidnieks nocietinājies ap Kalnciemu. Viņam tur uzbrūk sibiriešu divīzija. Kauja iet pilnā spēkā. Neskaitāmie šāvieni no abām pusēm saplūst kopējā nepārtrauktā rūkopā un šķeļ nakts klusumu. Nepārtraukta zibepošana ziemas naktī - tie ir lielgabalu šāviņi un šāviņu sprādzieni.

Strēlnieku pulks pienācis sibiriešu spārnā pie Ledīņu mājām uz Lielupes krasta. Otrā krastā klajš sniega lauks, bet aiz tā liels

mežs. Mežā vāci sēž vēl savās pirmajās līnijās, kuŗas tie vēl noturējuši. Tā meža daļa, kuŗa iepretim strēlniekiem, ir šo pozīciju aizmugurē. Turp jānotiek strēlniekiem.

Genl. Goppers ar savu štabu.

Pirmās strēlnieku rindas nolaižas uz Lielupes ledus. Pretinieks tās pamanījis. Meža malā iemirdzas gaismas signāli un pēc īsa brīža virs turpmākām strēlnieku rindām jau raujas pretinieka šrapneļi. Bet tie raujas augstu gaisā. No tādiem strēlnieki nebaidās. Viņu rindas pāriet Lielupi, sakārtojas un dodas uz mežu. Vācieši šo manevru nevar aiz Lielupes aizkavēt. Bet stipri kavē biežais sniegs. Pāriet labs laiks, kamēr strēlnieki sasniedz mežu. Mežā virzīties uz priekšu vēl grūtāk, jo purvainais mežs ir ļoti biezs, vēl nesasalis. Bet zem sniega krustām šķērsām sagāzušies koki. Jārāpjas soli pa solim. Kad beidzot no aizmugures strēlnieki sasniedz vācu līnijas, pretinieks jau paspējis tās atstāt, aizdedzinādams daudzas koka zemnīcas. Nu jāmaina virziens. Iesākas jauns uzbrukums pretinieka aizmugurē nocietinātiem punktiem. Tas velkas vairākas dienas.”

Tik tālu gen. K. Goppers.

GENERĀLIS KĀRLIS GOPPERS,

I latviešu strēlnieku brigādes komandieris Rīgas frontē,
Latvijas kara padomes priekšsēdis,
Vidzemes divīzijas komandieris
un Latvijas skautu prezidents.

Generālis Kārlis Goppers ir dzimis 1876.g. 2.aprīlī Trikātas plāpu Māskatos kā lauksaimnieka dēls. Izglītība - Trikātas draudzes skola, Viļņas kara skola un militārie kursi. Piedalījies I pasaules karā un, būdams jau pulkveža pakāpē, no krievu pulka kā piedzīvojis kauju virsnieks un Sv. Jorģa ordeņa kavalieris pārnāk uz latviešu strēlnieku pulkiem. Dažas dienas pirms Ziemas svētku kaujām nozīmēts par 7. Bauskas strēlnieku pulka komandieri.

7. pulks pulkv. Goppera vadībā pēkšņā naktī uzbrukumā pārvarēja vācu pirmo līniju un tā radīja brīvu ceļu sekojošiem pulkiem. Runājot par Brieža vadībā veikto pārrāvumu I brigādes priekšā, nedrīkst aizmirst, ka pulkv. Goppera atšķirīgā pārraušanas taktika bija tikpat prasmīgi un sekmīgi pielietota.

Pirmais Daugavgrīvas pulks, kurā pēc pulkv. Brieža ievainošanas 23. decembrī šo rindu autors komandēja 1. bataljonu, 24./25. decembra naktī bija izrīkots nomainīt 7. Bauskas pulku. Toreizējais pulkv. Goppers ar 7. Bauskas pulku bija ieradies mežā aiz Maz-Tīreļa purva, apm. 4 km uz dienvidiem no pirmām vācu nocietinājumu līnijām, - tālā vācu pārrautās frontes aizmugurē. Bija pavēlēts, ka nomaipa izdarāma pirms gaismas, kamdēļ 1. Daugavgrīvas pulks krievu līniju atstāja drīz pēc pusnaktis. Gājām pa 7. pulka cīņu pēdām, un šur tur sniegainā klajumā vēl gulēja salā sastingušie cīnītāju stāvi. Apmēram 2 vai 3 kilometri uz rietumiem visu laiku vārijās kauja - tur mūsējie sturmēja stipros Ložmetēju kalna nocietinājumus.

Uz rīta pusi, vēl tumsā, sasniedzām II brigādes štābu un netālu no tā arī 7. pulka pozīcijas biežā egļu meža vidū. Un tur - pie aizvējam saslietiem egļu zariem - es pirmo reizi ieraudzīju vīru, ko jau toreiz apviņa varoņa oreols un ar kuŗu vēlāk dzīvē ne vienu vien reizi satikās mani ceļi. Turpat bija jau pusizdzisis neliels ugunskurs. Par spīti lielajam aukstumam jau divi diennaktis 7. pulks iepēma un aizstāvēja šo sektoru.

Būdams arvien pirmajās rindās, pulkv. Goppers pa naktī tumsu un snieguni 23. decembra rītā bija savu pulku vedis varonīgā triecienā pret vācu pirmo līniju, to sekmīgi pārraujot. Pulkvedis man kādreiz vēlāk stāstīja, ka 7. pulks, ņemot vērā lielo attālumu starp vācu un krievu ierakumiem, bija jau laikus sācis kustēties uz priekšu, lai noliktā stundā, plkst. 5.00. varētu doties triecienā. Bet pretinieka izlūki vai slēpni pulka kustību pamanījuši un atklājuši uguni. Nezaudēdams ne mirkli, pulkv. Goppers nokomandējis savējos: "Uz priekšu!" Ar komandieri priekšgalā pulks ātri pārvarēja drāšu aizžogus un iepēma vācu pirmo līniju. Tamdēļ iznāca tā, ka II brigāde bija sākusi uzbrukumus savas 20-30 minūtes pirms plkst. 5, oficiāli uzbrukuma noliktā laikā. Šis apstākļi gandrīz visos kaujas aprakstos ir radījis lielu sajukumu.

Tālāk bija likvidēti vairāki stipri aizsargāti cementa blokhauži - Tīreļa purvā. Pēc tam, nonākot iepriekš minētā mežā, pulks iepēmis vācu bateriju novietnes (jau tukšas gan), kā arī pēdējo, vēl negatavo vācu ierakumu līniju. Ar to visa vācu fronte bija galīgi pārrauta un ceļš uz Jelgavu bija brīvs. Bet kas galvenais - I un II latviešu strēlnieku brigādes šo veikumu sasniedza bez iepriekšējās artilērijas sagatavošanas uguns un ar ļoti maziem, vai pat varētu teikt, niecīgiem spēkiem. Tāda veida uzbrukuma Brieža - Goppera militārie sasniegumi ievēda latviešu karotāju no provinces vēstures pāri Krievijas vēsturei - pasaules kara vēsturē. Nebija vēl otra tāda gadījuma, kur bez viena artilērijas šāviena kāds būtu pat iedrošinājies sākt uzbrukumu, kur nu vēl pārraut stipri nocietinātu līniju un pie tam vēl vācu. Pat 5, 9 un 15 korpusu armijas Francijas frontē, izšaujot miljoniem artilērijas lādiņu, vācu līnijas nespēja lauzt. Bet divas nelielas latviešu strēlnieku brigādes to izdarīja bez artilērijas palīdzības.

Latviešu vārdu skandināja visa pasaule.

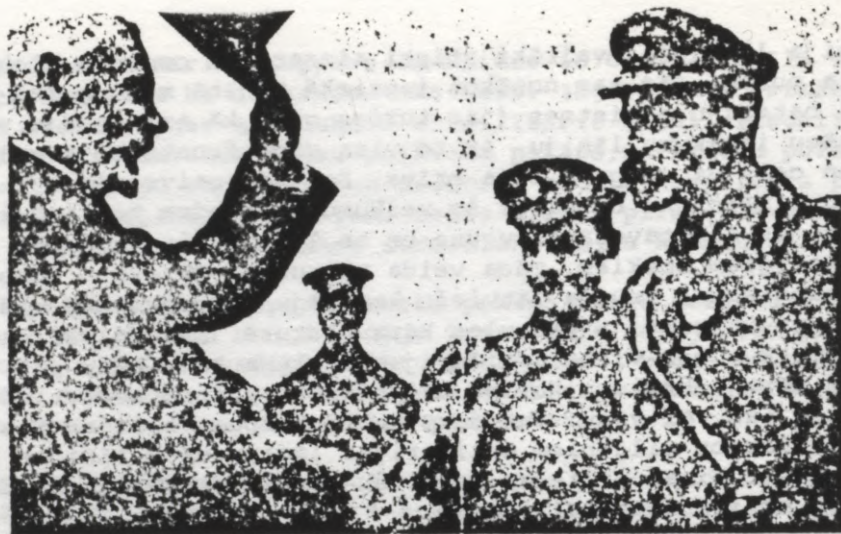
Vēlāk pats pieredzēju, ka Japānā, Singapūrā, Ceilonā, Ēģiptē - visur zināja, kas ir latviešu strēlnieki - Latvian Rifles. Tas bija milzu ieguvums nākošās Latvijas valsts idejai.

Par šo varoņdarbu pulkv. Gopperu apbalvoja ar bruņinieka pakāpes Sv. Jura 3. šķiras ordeni, ko parasti piešķir tikai ģenerāļiem. Pulkv. Goppers ir vienīgais latviešu virsnieks, kam I Pasaules kara laikā ir piešķirts tik augsts ordenis.

Vēl šodien latviešu strēlnieku nakts kaujas ir klasisks piemērs kara mākslā. Tās arī ievadīja latvieti pasaules politiskos salonos. Katrs lai spriež pats, vai šim faktam varēja būt kāda nozīme Latvijas valsts tapšanā, vai ne.

Pēc 1917. gada revolūcijas pulkv. Goppers bija visur tur, kur noritēja cīņa pret lielinieku graužošo iespaidu. Cīnījies toreiz nācās ne tikai pret Lēpina lieliniekiem, kuŗu pārstāvis Rīgas frontē bija biedrs Dapiševskis, bet arī pret vairākiem mūsu pašu sociāldemokrātiem - internacionālistiem. Mūsu toreizējie sociāldemokrāti, tāpat kā gadusimteņa sākumā, bija arvien vēl krieviskāki par pašiem krieviem, kā to M. Valters kādreiz pārmeta. Cik šis krieviskums latviešiem bija nereāls un muļķīgs, parādīja revolūcijas laikā slaveņais Miļukova teiciens, ka, ja latviešiem dod patstāvību, tad tāda jādod arī samojediem.

Sākās ne tikai virsnieku, bet arī strēlnieku aizklišana no pulkiem. Daudziem virsniekiem citas izejas nebija, jo draudēja arestēšana un pat varbūtējās nopietnākas represijas. Tamdēļ arī pulkv. Goppers bija spiests I latviešu strēlnieku brigādi atstāt. Vīpš

Satversmes Sapulces presidents J. Tschakste
apšweis ģenerāli K. Gopperi kā Lahtschplehscha orĉepa kawaleeri kaņaspehka paradē 11. now. sch.

vispirms devās uz Pēterpili un tur kādu laiku darbojās Latviešu Nacionālā padomē.

1918.gada janvāra beigās pulkv.Goppers nolemj doties pie savas ģimenes Sizrāpā, bet pa ceļam apstājas Maskavā, kur satiek pulkv.Fr. Briedi, A. Bļodnieku, kapt. Lakstīgalu un citus latviešu politiskos darbiniekus un virsniekus. Te viņš tuvāk iepazīstas ar pazīstamo Krievijas sociālistu-revolūcionāru pagrīdniekiem - Borisu Savinkovu, kas vada slepeno organizāciju "Sojuz Spaseniya Rodini i svobodi" (Dzimtenes un brīvības glābšanas savienība), kas vēlākos mēnešos izrādījās par nozīmīgu spēku cīņā pret lieliniekiem. Pulkv.Goppers ieņem šī organizācijā kaut ko līdzīgu štāba priekšnieka amatam. Pulkv.Briedis blakus Gopperam darbojas kā šīs organizācijas izlūkošanas daļas vadītājs. Kad izlūkošana pierāda, ka aiz Ļeņina valdības stāv vācija un ka Maskavā un apkārtnē mīt apm. 50.000 vācu kareivju, kas sacelšanās gadījumā gatavi atbalstīt Ļeņina valdību, Savinkovs un pārējie nāk pie atziņas, ka jebkāda sacelšanās Maskavā ir bezcerīga.

Tamdēļ sazvērnieku štābs nolemj pārcelt visu darbību uz Krievijas periferiju - uz Kazanū, Jaroslavu, Ribinsku u.c. vēl jo vairāk tamdēļ, ka lielinieki atklāj sazvērnieku organizācijas centru Maskavā. Pēc tam Briedim uzdod vadīt sacelšanos Ribinskā, bet pulkv. Gopperam, zem pulkv. perkurova vadības uzsākt cīņu ar lieliniekiem Jaroslavā. Ribinskas sacelšanās izput, jo savervētais personāls vienprātīgi neseko aicinājumam. Vissekmīgāk lietas noris Jaroslavā, kur Goppers ir dumpinieku štāba priekšnieks. Ļoti asas cīņas

velkas apm. divas nedēļas, bet beidzot, trūkstot atbalstam no ārie-
nes, palikušie izklīst kur kurais. Cīņas Jaroslavā plaši aprakstī-
tas K.Goppera "Četri sabrukumi" un G.Krēsliņa rakstā - Strēlnieks
Nr. 11/12, 44.lp.

Visai laimīgā kārtā pulkv.Goppers pa Volgas upi mazā laiviņā
tiek no aplenktās un nodedzinātās Jaroslavas laukā. Līdzbraucējs,
bij. Latviešu 2.pulka adjutants, kapt.Rubis, turpat blakus laiviņā
krit no lielnieku lodes. Ceļu Goppera grupa turpina virzienā uz
Kostromas pilsētu. Pirms ieešanas Kostromā kāds zemnieks viņus
brīdina, ka priekšā ir sarkano posteņi, kas visus aptur un pārbauda
personības. Goppera grupa paslēpjas kādā ķieģeļu ceplī, bet profe-
soru Kļučņikovu, kurš ir tērpies privātā un kam ir labi dokumenti,
sūta uz Kostromu uzmeklēt pulkvedi Kolpaku, jo tuvu Goppera kaŗa
biedru, un lūgt to pagādāt grupai privātas drēbes. Pulkv.Kolpaks
tiešām no Kostromas atgādā uz ķieģeļcepli privātās drēbes, bet Gop-
pera grupu tur vairs neatrod, jo tā, baidīdamās no kādas sarkano
jātnieku grupas ielenkšanas, ir pa to laiku pārcēlusies uz citu
vietu. Drīz pēc tam pulkv.Goppers saslimst ar izsituma tifu un il-
gāku laiku ir starp dzīvību un nāvi. Tikai līdzcietīgu svešu cil-
vēku kopšanā viņš beidzot paliek pie dzīvības. Pēc atspirģšanas
tālo ceļu līdz Sizraņai, līdz savai ģimenei, viņš nostaiģā kājām, pār-
ģērbies par krievu ģarģdznieku, ceļoģoģu mģku - "stranģniku".

GENERĀLIS GOPPERS

Latvijas skautu prezidents.

Gen.Goppera, toreiz vēl pulkveža, daudzveidīgo un nozīmīgo darbi-
bu pēc tam Krievijā, Sibīrijā un Tālaajos austrumos, apskatīšu savu
atmiņu otrajā sējumā.

Atgriezies Latvijā kopā ar Imantas pulku, Goppers ir bijis Lat-
vijas kara padomes priekšsēdētājs, Vidzemes divīzijas komandieris,
Rīgas kara apgabala garnizona priekšnieks un Latvijas skautu pre-
zidents. Bez tam bijis arī Latviešu veco strēlnieku b-bas priekš-
nieks un žurnāla "Latviešu Strēlnieki" redakcijas loceklis. Rak-
stījis militāros un skautu izdevumos. Viņa grāmatas:

Kalpaka piemiņai "Krusttēvs Oskars Kalpaks", "Strēlnieku laiki",
"Četri sabrukumi", "Esi modrs", "Latviešu strēlnieku Ziemassvētki".
Apbalvots ar LKO un vairākiem ārzemju ordeņiem. Apbalvots arī ar
visiem Krievijas cara laika ordeņiem, kādi vien iespējami līdz pulk-
veža dienesta pakāpei.

Krievu armijas 4. un 3. šķiras Sv. Jurģa ordeņi viņam deva auto-
matisku tiesību saņemt virs pulkveža pakāpes vēl divus paaugstinā-
jumus, t. i., līdz ģenerālleitnantam.

Tālāk sniedzu ģen. A. Auzāna liecību par Gopperu kā latviešu
strēlnieku vadītāju kaujās un kā izcilu sabiedrisku darbinieku un
latviešu patriotu.

MANAS ATMIŅAS PAR ĢENERĀLI GOPPERU

"Ar ģenerāli, toreiz pulkvedi Gopperu pirmo reizi dzīvē satikos
trīs dienas pirms 1916. g. Ziemassvētku kaujām, kad viņš ieradās pie
manis pozīcijās, II latviešu brigādes štābā, lai pieņemtu 7. Bauskas
latv. str. pulku, par kura komandieri viņš bija iecelts. Par viņa
kaujas spējām biju jau dzirdējis un tamdēļ pulkveža ierašanos ar
nepacietību gaidīju jau dažas dienas; nosūtīju viņam pat telegram-
mu lai pasteigtos.

Paredzēts bija XII armijas plašs uzbrukums Rīgas frontē no Ba-
bītes ezera līdz Olainei ieskaitot, pie kam latviešu divīzijai bi-
ja pavēlēts pēkšņā naktī uzbrukumā, bez iepriekšējas artilērijas
sagatavošanas, pārraut fronti iecirknī no Ložmetēju kalna dienvidu
pakājes līdz Mangāļiem ieskaitot.

Toreizējā vācu frontes pārraušana bija latviešu strēlnieku no-
pelnis, un izcila loma starp strēlniekiem piekrit pulkv. Gopperam,
kurš naktī no 22. uz 23. dec. pēc vecā stila spīdoši pārrāva ar
7. Bauskas pulku vācu nocietināto joslu, izgāja ar savu un uz laiku

viņam pakļauto 8.Valmieras pulku vācu aizmugurē, noorganizēja tur aizstāvāšanos un atsita visus vācu pretuzbrukumus, kamēr pienāca rezerves. Pēc rezervju pienākšanas viņš naktī no 24. uz 25. dec. ar 7.pulku atkal ar izcilām sekmēm gāja II latviešu brigādes priekšgalā uzbrukumā Ložmetēju kalnam no aizmugures. Viņa izcilos nopelnus šinis kaujās atzina arī XII armijas vadība un par šīm kaujām pulkv. Gopperu apbalvoja ar Sv.Juņa krusta ordeņa III šķiru, kādu piešķīra virsniekam pulkv. dienesta pakāpē tikai sevišķos izcilos gadījumos. Ņemot vērā šīs cīņas, pulkvedi Gopperu 1917.gada martā iecēla par I latv. brig. komandieri un vēlāk paaugstināja par ģenerāli.

Atceroties strēlnieku kaujas, manu acu priekšā starp neskaitāmiem varoņiem vienmēr galveno vietu ieņem mūsu tautas varonis pulkvedis Briedis un ģenerālis Goppers. Viņi abi kā kaujas virsnieki bija pilnīgi nepārspējami. Savus uzdevumus vienmēr dziļi pārdomāja, pieņēma noteiktus lēmumus un tos realizēja ar tādu aukstasinību un varonību, ka sekmes bija vienmēr. Cienījama bija viņu vienkāršā un sirsnīgā izturēšanās pret pakļautiem kaŗavīriem, apbrīnojamas bija viņu vadopu spējas. Kaŗavīri sekoja viņiem ar pilnīgu uzticību un cīnījās ar neapraktāmu varonību.

Būdāms vienmēr sirsnīgs un vienkāršs, ģenerālis Goppers, kur vajadzēja, bija stingrs un noteikts, bet vienmēr taisnīgs. Viņš vienmēr deva tikai labi pārdomātus rīkojumus, ar tādu noteiktību un skaidrību, ka rīkojuma sapņējam nevarēja rasties ne mazākās šaubas, kas darāms. Kā kaujās, tā visās savās tālākās gaitās ģenerālis Goppers bija atklāts un noteikts savos spriedumos, vienmēr un visur augstākā mērā taisnīgs un palīdzīgs; kur vajadzēja, nebaidījās uzņemties atbildību. Drīz pēc Ziemas svētku kaujām sapēmu Ziemeļu frontes Rezerves kaŗaspēka inspektora rakstu, lai nodotu pulkv.Gopperu tiesai, jo viņš no Valmieras uz fronti esot aizbraucis, nesapēmis attiecīgo priekšniecības priekšrakstu. Noskaidrojās, ka pulkvedis Goppers jau labu laiku bija nodevis rezerves pulku, bet nevarējis sagaidīt priekšrakstu. Kad arī pēc manas telegrammas sapēšanas uz pulkveža lūgumu izsniegt priekšrakstu, tādu nesapēmis, viņš izšķīries un aizbraucis bez priekšraksta. Rezerves kaŗaspēka inspektoram atbildēju: "Pulkvedis Goppers ieradās frontē Istā laikā, tūdaļ pieņēma 7.Bauskas latv.strēln.pulku, ļoti sekmīgi to vadīja 23.-26.decembra kaujās un par šo kauju nopelniem stādīts priekšā apbalvošanai ar sv.Juņa ordeni III pakāpē." Ar to sarakstīšanās par pulkv.Goppera nodošanu tiesai izbeidzās.

Pēc 1917.g.revolūcijas Krievijā, kad iesākās visas krievu armijas sabrukums un arvienu lielāku varu kaŗaspēka daļās pārņēma komitejas, ģenerālis Goppers bieži vien, uzstādamies kaŗavīru sapulcēs ar lietderīgiem norādījumiem un padomiem, atturēja latv.strēln. komiteju

vīrus no kļūmīgiem soļiem. Turēdams vienmēr savas tautas un visas cilvēces intereses augstāk par personīgām un nepārtraukti cīnāmies par tām, viņš pēc armijas sabrukuma pārstaigāja visu plašo Krieviju līdz Vladivostokai un no turienes ar Troickas un Imantas pulkiem atgriezās Latvijā.

Pēc atgriešanās Rīgā, ģenerālis Goppers piedalījās Latvijas armijas izveidošanā. Darbodamies kā Kaŗa padomes priekšsēdētājs un kā Vidzemes divīzijas komandieris, viņš piedalījās svarīgākās armijas apspriedēs un komisijās un ar savu pieredzi un padomiem labvēlīgi iespaidoja to lēmumus. Ģenerālis Goppers darbojās arī daudzās organizācijās. Neatsverami ir viņa nopelni Latvijas jaunatnes audzināšanā, sevišķi Latvijas skautu izveidošanā. Ģenerālis Goppers bija viens no Latv. veco strēlnieku biedrības visrosīgākiem darbiniekiem un šīs biedrības padomes priekšsēdētājs. Viņš daudz strādāja pie latviešu strēlnieku cīpu vēstures materiālu vākšanas, kurus Strēlnieku biedrība iespieda vairākos sējumos, lai uzglabātu mūsu tautai un vēsturniekiem.

Kā īsts kaŗavīrs ģenerālis Goppers vienmēr un visur aizstāvēja cīpu dalībniekus, raudzījās, lai tiem netiktu nodarītas pārestības. Viņam sevišķi var būt pateicīgi I pasaules kaŗa varoņi - latviešu strēlnieki. Ģenerālis Goppers bieži vien aizstāvēja viņu intereses valsts iestādēs un dažādās komisijās, kā zemes piešķiršanas, tā citos jautājumos. Bieži viņam nācās izcīnīt īstu cīpu, jo atradās cilvēki, kas nebija objektīvi un centās strēlnieku nopelnus mazināt. Atradās pat tādi vīri, kas, paši būdami augstos amatos, centās mazināt ģenerāļa Goppera izcilos nopelnus. Es personīgi to dzirdēju vairākas reizes, kad kā Kaŗa padomes priekšsēdētājs piedalījos dažādās komisijās un apspriedēs. Reiz, kad komisijā bija pārrunas par ģen. Gopperu un minēju viņa nopelnus 1916. g. Ziemas svētku kaujās, viens no augstākiem armijas virsniekiem pat izteicās, ka ģenerālim Gopperam esot vienkārši "laimējies". Uz to atbildēju: "Pieņemsim pat, ka laimējās, bet ģenerālim Gopperam vienmēr un visur kaujās ir laimējies, un tamdēļ varam cerēt, ka viņam arī uz priekšu laimēsies, un tādi cilvēki mums vajadzīgi!"

Protams, ģenerāļa Goppera panākumus kā kaujās, tā dzīvē nevar izskaidrot ar laimi, tie izriet no viņa personības un viņa varoņīgā gara. Ka ģenerālis Goppers bija izcils cilvēks un izcils kaŗavīrs, tas ir jāatzīst katram, kas viņu tuvāk pazina."

(Ģenerālis Goppers, Zelta Ābeles izdev. 1951.)

Tik tālu ģen. A. Auzāns.

Atnāca 1940./41. gadi, pilni briesmu un krievu komunistu negantību. Vecās saites cilvēku starpā pārtrūka. Arī ģen. Goppers kaut kā

lielajā sajukumā izslidēja no mana redzes aploka un tikai vēlāk izplatījās ziņa, ka esot arestēts un pēc tam, ka atrasta kapene ar neliešu rokām sakropļotām sirmā ģenerāļa miesām.

Kā Goppers, tā Briedis - abi ir miruši mocekļa nāvē, vienu un to pašu krievu komunistu rokās. Nāves biķeris arvien ir rūgtuma pilns, bet mocekļa nāvi Dievs piešķir tikai izredzētiem. Tie ir kā ceļa rādītāji uz vēstures lielceļiem, lai cilvēki un tautas varētu labāk saskatīt un izprast pagājušo, līdz ar to nepazaudējot pareizo virzienu nākotnes tumsā.

DEUTSCHE ZEITUNG IM OSTLAND

par ģen. Goppera likteni starp citu raksta:

"An einem dieser lichten sonnigen Vorfrühlingstage, da das frische hervorbrechende Grün der jungen Birken das Erwachen der Natur ankündigt und sich das Ostland zum Festtag der Schaffenden rüstet, hat ein grausiger Fund in der nächsten Umgebung Rigas seine Schatten auf diese lichte Feier geworfen. Gleichzeitig aber wird dieser Fund gerade an diesem Tage als harte Mahnung empfunden werden, noch mehr Arbeit und Mühe daranzusetzen, um unsere Frauen und Kinder vor jenem entsetzlichen Schicksal zu bewahren, das jene drei- undzwanzig unglücklichen Opfer traf, die man in dem Kiefernwalde an der Lubahnschen Chaussee ausgrub. Das lettische Volk und mit ihm die andern Völker des Ostlandes, die das Jahr des Grauens niemals vergessen werden, stehen wieder an offenen Gräbern. Frauen und Mütter, in deren Herzen noch eine bange Hoffnung lebte, erheben furchtbare Anklage. Wunden, die die barmherzige Zeit vernarben liess, sind aufgerissen und bluten wieder.

Gräber klagen an. Gräber überall in der weite des Ostraumes, Gräber in Galizien und in Ukraine, Gräber in Litauen und Weissruthenien, in Lettland und in Estland, überall dort, wo die Henker Stalins ihre blutige Schreckensherrschaft aufrichten konnten. Wenn Europa leben will, muss der Bolschewismus fallen - dieser Ruf, der auch aus den jüngst entdeckten Gräbern emporsteigt, soll über den ganzen Kontinent hinweg brausen und noch einmal mit grausigem Ernst daran erinnern, welches Schicksal Stalin den Völkern des Abendlandes zugebracht hat.

Und nun lassen wir einen sprechen, der mit dabei war, als dieses letzte Grab aufgedeckt wurde. Der lettische Berichtler Budulis erzählt:

"Seitlich der Lubahnschen Chaussee, etwa 15 km vor Riga, deckt ein Kiefernwald sandige Hügel. Selten verirrt sich hierher ein Mensch und nur ab und zu kommen Frauen aus den Vorstädten in den Wald, um Fallholz zu sammeln. Sonst führte der tägliche Rundgang nur den Förster in das dichte Unterholz. Eines Tages, da dieser eine Fuchshöle aufgestöbert hatte und sie näher zu untersuchen begann, glaubte er, im dichten Heidekraut auch Grabspuren entdeckt zu haben. Unverzüglich wurden die zuständigen Polizeibehörden und die Staatsanwaltschaft unterrichtet und schon nach einigen Tagen konnten die neuentdeckten Gräber im Beisein von Sachverständigen der Gerichtsmedizin geöffnet werden.

Die Zeit hat schon einen Schleier über jene grauvollen Nächte gebreitet, da die dunkelblauen Gefängniswagen vor vielen lettischen Häusern Halt machten. Tag für Tag wuchs die Zahl der Männer, die hinter dem eisernen Vorhang der Tscheka verschwanden. Ihr Leben war damit besiegelt. Einige Pistolenschüsse im Keller des Hauses an der Ecke der Säulenstrasse, in dem damals die aus Moskau entsandten NKWD - Spezialisten einen mit allen Schikanen eingerichteten Menschenschlachtraum geschaffen hatten, und das Leben eines Menschen, der nichts weiter verbrochen hatte, als ein treuer Sohn seiner Heimat zu sein, war ausgelöscht. Mit auf den Rücken gefesselten Händen, oft schon vorher zu Tode gequält, so wurden dann die Opfer in einen Lastwagen geworfen, um irgendwo in der Umgebung Rigas verscharrt zu werden.

Die Erde hat schon viele aufrechte lettische Männer, die im Sommer 1941 im Zentralgefängnis am Weissensee, bei Pinkenhof, bei Dreilingsbusch und an vielen anderen Orten der Umgebung Rigas verscharrt worden waren, herausgegeben. Doch ist wohl nur ein geringer Teil der Opfer bisher tatsächlich gefunden worden. Noch bangen unzählige Familien um das Schicksal ihrer Angehörigen, die damals verhaftet und verschleppt wurden. Jede Grabstätte aber, und nun auch die von Stulpushof, klagt an.

Tiefer und tiefer dringt der Spaten in den gelben Sandboden. Ein verfaultes Kleidungsstück, ein halbzerrissener Schuh sind die ersten Zeichen dafür, dass man an der richtigen Stelle sucht. Noch einige Spatenstiche und schon hebt sich im Sande der erste verwesene Körper ab. Die Ausgrabungen werden fortgesetzt und neben dem ersten geborgenen Leichnam erkennt man schon andere. "Es sind mindestens zehn", schätzt der Staatsanwalt. Sorgfältig wird der Sand von dem Körper entfernt und nun ist es soweit, dass der erste Leichnam aus der tiefen Gruft herausgehoben werden kann. Um das Grab hat sich eine Gruppe von Männern versammelt. Sie erfüllen ihre Pflicht und sprechen wenig. Sie wissen noch nicht, wer jener Mann ist, den man nach mehr als drei Jahren als halbverwesten Körper aus der Erde hebt. Sie wissen nur, dass er, dessen verwesene Hände mit

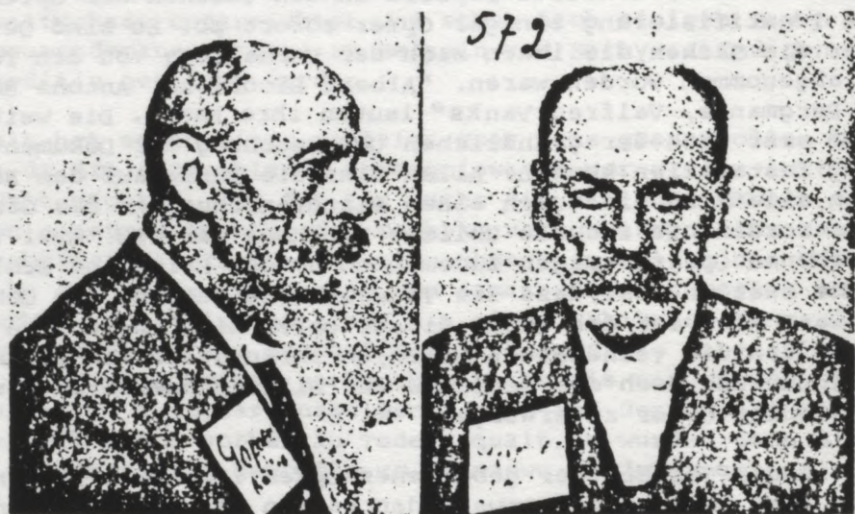
einem starken vierfachen Strick auf dem Rücken gebunden sind, ein aufrechter lettischer Mensch gewesen ist. Sein aus hartem Stoff gewebtes Arbeitskleid ist noch gut erhalten. Die Tscheka wird ihn sicher direkt von dem Arbeitsplatz hinweggerissen haben. Es folgt der dritte, der vierte und endlich sind es insgesamt zwölf, die aus der ersten Gruft geborgen werden.

Halb verfaulte, verklebte Papiere in den Taschen der Opfer lassen die Identifizierung einiger Opfer sofort zu. Es sind Quittungen über die Sachen, die ihnen nach der Verhaftung von den Tschekisten abgenommen worden waren. "Albert Blodnieks, Antons Racevics, Jahnis Bergmanis, Valfred Vanks" lauten ihre Namen. Die weiteren wird man erst nach der gründlichen Untersuchung der Dokumente und Kleidung feststellen können. Allen sind die Hände auf dem Rücken gebunden, alle sind sie durch einen pistolenschuss in das Genick ermordet worden. Es ist die übliche Handhabe der GPU. Zwei von den ausgegrabenen Opfern tragen zudem noch um den Hals eine Schlinge. Die Ärzte stellen fest, dass die Todesursache dennoch ein Genickschuss war. Also ist das Leben dieser Opfer nicht plötzlich erloschen, sondern die Tschekisten haben, um ihren sadistischen Drang zu sättigen, auch noch die Schlinge zur Hilfe genommen, um das noch halb lebendige Opfer zu erwürgen.

Wenn in den Taschen der geborgenen Opfer irgendein Papierstück entdeckt wird, horchen die Anwesenden bangen Herzens auf, denn jeder erwartet einen Verwandten oder einen guten Freund wiederzufinden. Karlis Goppers - heisst es deutlich auf einer Quittung. "Der General..." sagt leise der Arzt. Ja, er ist es. Man erkennt deutlich seine eigenartige Stirn. Jeder lettische Soldat kannte den General als den Kommandeur der Garnison Riga. Oft hatte er zu festlichen Gelegenheiten auf dem paradeplatz die angetretenen Truppen kommandiert. Sein schlanker Wuchs, seine klangvolle Stimme lebt in ihrer Erinnerung. Dann kam eine Zeit voller Ungewissheit. Schon im September 1940 wurde der General verhaftet und dann fehlte von dem tapferen Soldaten jede weitere Spur. Nun hat ihn die Erde dem lettischen Volke wiedergegeben. Seit den ersten Februartagen 1941 lag er, nachdem er zuerst im Tscheka-Hause und im Zentralgefängnis gemartert worden war, mit zwei pistolenschüssen im Genick an dieser Stelle. Im offenen Kampf, auf dem Schlachtfeld, konnten die Sowjets ihn nicht besiegen, von seinen tapferen Soldaten getrennt, verübten die Henker an dem Wehrlosen später den feigen Mord.

In den Nachmittagsstunden lagen dreiundzwanzig Opfer neben den offenen Gruben und erhobten erneut eine furchtbare Anklage. "Seid stark, Letten", mögen sie in der letzten Nacht, da sie zum Tode schritten, gedacht haben, "seid stark, haltet Euch tapfer und kämpft auch für uns!" Heute nun ist die Stunde der Vergeltung gekommen. General Goppers und die anderen Männer, die man aus der Grube hob,

marschieren als graue Schatten in den Reihen der lettischen Legionäre. Jedem lettischen Soldaten aber wird es wieder bewusst, dass bei einer Wiederkehr des Bolschewismus anstelle der 36000 Opfer ein ganzes Volk verstummen müsste. Nicht nur dieser Kiefernwald, sondern die ganze lettische Erde wäre dann ein einziges grosses Grab."

Maskavas Ķekas Rīgas centrā atrastie ģen.Goppera pēdējie
uzpēmumi.

Soweit der lettische Kriegsbericht. Dem, was das lettische Volk angesichts dieser neuen grauenhaften Entdeckung empfindet, hat der Erste Generaldirektor der Landeseigenen Verwaltung, General Dankers, der wie auch der SS und Polizeiführer Lettland, SS-Brigadeführer Schröder, der Ausgrabungen beiwohnte, in einer Unterredung mit einem Vertreter der "Tevija" Ausdruck gegeben. General Dankers erklärte: "Wieder steht das lettische Volk schmerzerfüllt vor neuen Gräbern, die uns noch einmal an den blutigen Terror der bolschewistischen Mörder erinnern. Der grausige Fund möge unser Volk erneut mahnen und stärken, um für alle Zeiten jene Gefahr zu bannen, die unsere Grenzen und unser Leben immer bedroht hat. Dieses tun bereits die tapferen lettischen Legionäre an der Front. Hinter ihnen müssen geeint alle Letten stehen. Dann wird unser Volk einer glücklichen Zukunft entgegengehen können und wir werden niemals mehr vor solchen Gräbern stehen müssen, wie heute wieder."

H. Sch.

Jāzeps Grosvalds – Latviešu strēlnieki pie ugunsкура.

Lai kaut cik izlabotu daudzās nepareizās un pretrunīgās atzīmes latv.strēln.pulku kauju žurnālos, kā arī lai uzrādītu, tieši vai netieši, lasītājam daudzos apzinīgi noklusētos, nepatīkamos faktus, tālāk atļaujos pievienot ģen. A. Auzāna 1953. gadā "Latviešu strēlnieki mūžības gaismā" publicēto liecību par latviešu strēlnieku kaujām Rīgas frontē un par šo kauju vēsturisko nozīmi.

KĀ STRĒLNIIEKI SASNIEDZA LIELĀKOS SLAVAS AUGSTUMUS

Šo rakstu ģenerālis bija uzrakstījis dažas dienas pirms viņa aizsaukšanas aizsaulē. Tādēļ tas pilnā mērā uzskatāms par mūsu ievērojamā cīnītāja un patriota "gulbja dziesmu" un kareivisko testamentu.

Latviešu strēlnieku bataljoniem bija izcilus nozīme kā 1915. gada rudenī pie vācu armijas uzbrukuma atsišanas Rīgai, tā arī 1916. gada marta, jūnija un jūlija kaujās pie Bērzsmentes, Katrinmuižas un Nāves salas aizstāvēšanas. Pretinieks ziemā bija pamatīgi nocietinājies, izbūvējis cementa ložmetēju ligzdas, granātu drošas patvertnes un appīnīes ar vairāku metru platu dzeloņstiepu joslu. Tamdēļ, neraugoties uz kaņavīru varonību, vācu frontes pārraušana, kā marta, tā jūnija un jūlija kaujās neizdevās. Krievu artilērija nebija spējīga sadragāt pretinieka nocietinājumus un sagatavot ceļu

kājniekiem. Par spīti vairāku stundu ilgai artilērijas viesuļugunij pirms kājinieku uzbrukuma, pretinieku ložmetēju ligzdas nebija iznīcinātas, un ložu krusa no tām nežēlīgi plāva uzbrukumā pārgājušos kājniekus. Bez tam ilgā iepriekšējā artilērijas apšaude norādīja pretiniekam, kur gatavojas trieciens un deva tam iespēju pārsviet uz turieni rezerves, uzbrukuma atsišanai. Lielie zaudējumi un mazie panākumi radīja ieskatu, ka pamatīgi nocietinātās vācu pozīcijas ar tiem tehniskiem līdzekļiem, kas bija krievu armijas rīcībā, nav iepemamas.

Minētās kaujās krievu pusē sevišķi izcēlās ar savu varonību un kaujas spējām latviešu strēlnieki. Viņi jo spilgti pierādīja, ka vācu pozīcijas var iepemt, bet tikai nejausā nakts uzbrukumā, kā to mēdza darīt kapteinis Briedis un kā to veica 7. Bauskas latviešu bataljons jūlija kaujās pie Katrinmuižas.

Latviešu varonību un panākumus ievēroja XII armijas komandieris ģenerālis Radko Dmitrijevs un nolēma no tiem organizēt triecienu grupu vācu frontes pārraušanai. Pēc jūlija kaujām viņš visus astopus latviešu bataljonus apvienoja Latviešu brigādē manā vadībā. Līdz tam bataljonus pa vienam, dažreiz pa diviem, kaujas laikā pievienoja krievu divīzijām, kuŗas latviešu panākumus centās pierakstīt

Generālis Andrejs Auzāns,

Latviešu strēlnieku II brigādes komandieris,
Latviešu apvienotās strēln.divīzijas komandieris,
Krievijas ģenerālštāba galvenās pārvaldes topografijas
daļas un kara topografu priekšnieks, vienlaicīgi arī
Krievijas zinātņu akadēmijas loceklis.

Pulksvedis Auzāns 1917. gadā ar Sv. Jūras ordeņi pie krūtīm.

sev, kā to arī uzsvēra armijas komandieris savā runā, bataljonu apvienošanas dienā.

Latviešu brigādi nosūtīja rezervē Rīgas Jūrmalā un līdz ar to pavēlēja katrā 4 rotu bataljonā formēt 5. un 6. rotu, lai no bataljoniem pakāpeniski izveidotu pulkus.

Jūrmalā norisinājās drudžaina darbība. Formējās bataljonu 5. un 6. rotas. Formējās Latviešu brigādes štābs, pie kam par brigādes štāba priekšnieku uzaicināju no 8. latviešu bataljona ģenerālštāba kapteini Valdemāru Ozolu. Formējās arī attiecīgās brigādes štāba komandas, kurās bija uzaicināti un iestājās daudzi ievērojami latviešu mākslinieki un rakstnieki, kas strēlniekus bieži iepriecināja ar priekšnesumiem un teātra izrādēm, vēlāk nodibinot pat simfonisko orķestri.

Visu laiku notika kaŗavīru apmācības. Sevišķu vērību veltīja nakts kaujām un mākslīgo šķēršļu pārvarēšanai. Pēc apmācībām Jūrmalā un 5. un 6. rotu saformēšanas, latviešu brigādi pārvietoja uz Katrinmuižas rajonu, kur bija sagatavots krievu armijas uzbrukums. Latviešu brigādi novietoja rezervē, lai raidītu triecienā pēc frontes pārraušanas un tā nodrošinātu kaujas sekmes. Fronti pārraut krieviem neizdevās, tamdēļ arī latviešu brigāde kaujās nepiedalījās.

Drīz pēc tam latviešu brigādi pārvietoja uz Smārdes rajonu, un armijas komandieris deva rīkojumu sagatavoties vācu frontes pārraušanai Tukuma virzienā. Lai nepievērstu citu kaŗaspēka daļu un arī pretinieka uzmanību šim rajonam, latviešu bataljonus novietoja Smārdes pozīcijās vienkopus, bet izsvaidīja starp krievu pulkiem. Pie kam pretinieka pozīcijas latvieši izlūkoja ne tikai Smārdes rajonā, bet arī visā plašā frontē no jūras līdz Daugavai. Visām frontes kaŗaspēka daļām bija dots armijas komandiera rīkojums nelikt šķēršļus, latviešiem ierodoties krievu pozīcijās izlūku darbībai, bet visiem līdzekļiem tos atbalstīt. Izlūkošanas datus štābs nosūtīja tieši armijas štābam.

Uzbrukums Smārdes rajonā man nezināmu iemeslu dēļ nenotika, bet ievērojot latviešu izlūkošanas datus, uzbrukumam bija izraudzīta jauna fronte no Babītes ezera līdz Olainei, un latviešu brigādi

novembrī pārvietoja uz turieni, kur tā, nomainot krievu kaŗaspēka daļas, iepēma aizstāvēšanās pozīcijas no Babītes ezera līdz Mangaļiem.

Sagatavošanās darbus uzbrukumam bija paredzēts veikt vislielākā slepenībā, lai trieciens nāktu pretiniekam pilnīgi negaidīts. Armijas komandieris man norādīja, ka neviens par gaidāmo uzbrukumu nedrīkst zināt, jo piedzīvojumi rādīja, ka pretinieks par mūsu nodomiem, ja tie netika turēti pilnīgā slepenībā, bieži bija informēts vai nu caur pārbēdzējiem, vai citādā ceļā. Latviešu brigādes uzbrukuma iecirknis bija izraudzīts - no Ložmetēju kalna dienvidus pakājes līdz Mangaļiem ieskaitot. Iesākās

s a g a t a v o š a n ā s u z b r u k u m a m.

Vajadzēja izvēlēties izdevīgākos virzienus un pieejas pretinieka pozīcijām. To stipri apgrūtināja purvainais apvidus un vietām nepārejami tīreļi. Lielas grūtības bija ar rezervju novietošanu un sevišķi ar artilērijas pozīciju izvēli. Latviešu brigādei bija piedalīta sībiešu artilērijas brigāde ģenerāļa Martuseviča vadībā. Bateriaļas vajadzēja novietot iespējami tuvāk pretinieka pozīcijām, lai tās pēc vācu ierakumu iepemšanas varētu sekmīgāk un tālāk atbalstīt mūsu virziņšanos pretinieka aizmugurē. Par to uztraucās daži bateriju komandieŗi, arī ģenerālis Martusevičs nevarēja saprast, kādēļ tīreļa purva rajonā sablīvē tik daudz artilērijas un kaŗaspēka. Tā kā par gatavošanos uzbrukumam neviens nedrīkstēja zināt, tad nebija viegli atrast pārliecinošu atbildi uz viņu jautājumiem.

Līdz decembra vidum visi sagatavošanas darbi bija veikti, bet uzbrukuma laiku vēl nevarēja noteikt. Bija jānogaida, kamēr aizsals purvi un uzbrucēju kolonnas varēs virzīties pāri tīrelim. Zeme bija pārklāta ar nelielu sniega kārtu, naktīs nedaudz sala, bet dienās temperatūra brīžiem cēlās pat līdz 0°. Armijas komandieris ar nepacietību gaidīja purvu aizsalšanu. Viņš pavēlēja par purvu stāvokli katru rītu ziņot, un kad turpināja pienākt nelabvēlīgi ziņojumi, sāka pat nervozēt. Viņš baidījās, ka vilcinoties ar uzbrukumu, mūsu gatavošanās var nākt zināma ienaidniekam un no savas puses darija visu iespējamo, lai tas nenotiktu. Dažas dienas pirms uzbrukuma viņš deva rīkojumu krievu pulkiem, kas atradās Olaines rajonā, likvidēt visas mantas, kuŗas pie tālākas pārvietošanās nevar paņemt līdzī, jo cerēja, ka par šo rīkojumu uzzinās vācieši un secinās, ka kaŗaspēks no šīs frontes daļas tiks atvilkt.

Apmierinošu purvu aizsalšanu sagaidījām tikai ap 20. decembri, pēc vecā stila, un tikai tad varēja noteikt uzbrukuma dienu. Ar to tad arī izskaidrojams, ka uzbrukums notika ziemsvētku laikā.

Blakus citiem sagatavošanas darbiem visu laiku notika kaŗavīru apmācība šķēršļu pārvarēšanā. Visos astoņos latviešu bataljonos

Ziemas Svētku kauju atcerē gen. Auzāns uzrunā strēlniekus no Pulvertorņa kāpnēm, 1926. g. Rīgā.

bez 5. un 6. rotas saformēja vēl 7. un 8. rotu un bataljonus pārdēvēja par pulkiem ar agrāko bataljonu nosaukumiem. Katrā pulkā bija divi bataljoni un visas attiecīgās komandas. Agrākie attiecīgie bataljonu komandieři bija iecelti par pulku komandieřiem. Vienīgi 1., 2. un 7. latviešu pulks dabūja jaunus komandieřus, jo pēc krievu armijas noteikumiem par pulku komandieřiem varēja iecelt tikai pulkvežus ar attiecīgu dienesta stāžu.

Dažas dienas pirms uzbrukuma pulkus apvienoja divās brigādēs: I Brigāde (1. Daugavgrīvas - komandieris pulkv. Karlsons, 2. Rīgas - pulkv. Peniķis, 3. Kurzemes - pulkv. Kalniņš, 4. Vidzemes - pulkv. Zeltiņš) un II Brigāde (5. Zemgales - pulkv. Vācietis, 6. Tukuma - pulkv. Lielgalvis, 7. Bauskas - pulkv. Goppers, 8. Valmieras - pulkv. Francis (vecais). Par I brigādes komandieri iecēla generāli Misipu un par II brigādes - mani. Lai labāk saskaņotu darbību, abas brigādes kaujas laukā apvienoja Latviešu apvienotā divīzijā generāļa Misipa vadībā. Pēdējais paturēja arī I brigādes vadību.

Uzbrukuma virzieni bija izraudzīti: I Latviešu brigādei, viens virziens - Mangaļi - Skangāļi. II Brigādei divi virzieni, viens pret meža stūri pa labi no I brigādes, otrs - pāri Tīrelim, dienvidos no Ložmetēju kalna, lai izietu šai vācu citadelei - Ložmetēju kalnam - aizmugurē un to no aizmugures ieņemtu.

Ložmetēju kalns bija tik pamatīgi nocietināts un apsargāts, ka frontāli to ieņemt nebija ne mazākās izredzes. Ļoti pamatīgi ar ierakumiem, vaļpiem, granātu drošām ložmetēju ligzdām un patvertnēm un neskaitāmiem dzelozstiepuļu pinumiem, bija nocietināts arī viss pārējais uzbrukuma rajons. Lai visus šos šķēršļus pārvarētu, bija vajadzīga liela izveicība un varonība, sevišķi priekšējām daļām. Pa labi no latviešiem uzbrukumam Ložmetēju kalnam bija nozīmēta VI korpusa III Sibīrijas divīzija, bet pa kreisi - Strīdus kalniņam - tā paša korpusa IV Sibīrijas divīzija, bet Olaines virzienā - II

korpus. Latviešu divīzija bija VI Sibīrijas korpusa sastāvā. I brigādes priekšgalā pieteicās iet mūsu tautas varonis k a p t e i n i s B r i e d i s ar 1.pulka 1.bataljonu. Briedim bija lieli piedzīvojumi nakts uzbrukumos un tādēļ šai rajonā varēja gaidīt drošas sekmes.

II brigādes galvenais trieciens bija - ar trim pulkiem pāri atklātam, vairāk nekā kilometru platum Tīrelim, bet ar ceturto pulku pret meža stūri. Kad iepazīstināju pulku komandierus ar uzbrukuma plānu un jautāju, kuŗš no pulkiem vēlētos iet galvenās trieciena kolonnas priekšgalā, visi pulku komandieri atbildēja, ka ies tas pulks, kuŗam būs pavēlēts. Bet uzdevums nebija no tādiem, kas veicams uz vienkāršas pavēles pamata. Lai sekmes būtu drošas, bija nepieciešams, lai pulka komandieris ticētu savam uzdevumam un līdz ar to varētu šo ticību iedvest arī padotiem. Tā kā 5.Zemgales pulka komandierim pulkvedim Vācietim bija no agrākiem laikiem lielāka kaujas pieredze nekā citiem II brigādes pulku komandieriem, tad griezās pie viņa ar jautājumu - vai viņš neuzņemtos ar savu pulku iet galvenās trieciena grupas priekšgalā. Pulkvedis Vācietis uz to tomēr atbildēja, ka viņš vēlētos, lai viņa pulku nozīmētu triecienam pret meža stūri, kur tas pašreiz ieņēma aizstāvēšanās pozīcijas. Tur līdz pretinieka nocietinājumiem bija daudz tuvāk nekā pāri Tīrelim un pieejas bija pa daļai segtas.

Jautājums palika atklāts. Gaidīju ierodamies latviešu rezerves pulka komandieri p u l k v e d i G o p p e r u, kas bija ieceļājis par 7.Bauskas pulka komandieri un par kuŗa kaujas spējām biju jau dzirdējis. Nosūtīju pulkvedim Gopperam vienu pēc otras pat divas telegrammas. Nevarēdams pēc rezerves pulka nodošanas sagaidīt savas priekšniecības pavēli izbraukšanai uz fronti, viņš ieradās pie manis bez tādas. Vispirms ar pulkvedi Gopperu aizbraucām uz pozīcijām un apstaigājām visu II latviešu brigādes uzbrukuma rajonu. Iepazīstināju pulkvedi uz vietas ar kaujas plānu un uzbrukuma virzieniem un pēc tam jautāju, kuŗu no diviem II brigādes virzieniem viņš atzīst par izdevīgāku nejaušam nakts triecienam, - pāri Tīrelim, vai pret meža stūri.

Uz to pulkvedis Goppers, ilgi nedomādams, noteikti atbildēja, ka tikai pāri Tīrelim, kur pretinieks droši vien triecienu vismazāk gaida. Tad griezās pie viņa ar apmēram sekojošiem vārdiem: "Vai Jūs, pulkveža kungs, uzpemsaties ar 7.pulku iet galvenās trieciena kolonnas priekšgalā? Labi saprotu, ka Jums patreiz grūti atbildēt, jo pulku vēl neesat redzējuši, bet esiet pārliecināti, ka pulks droši ies tur, kur Jūs viņu vadīsiet. Es 7.Bauskas pulka kaujas spējas ļoti labi pazīstu, jo esmu to vadījis vairākos uzbrukumos." Uz to jau tūdaļ sapņēju principiālu piekrišanu, tikai ar piezīmi: "Atļaujiet man šodien pieņemt pulku un iepazīties ar tā strēlniekiem, citārt došu galīgo atbildi."

Gen. Auzāns lauku mā-
jās, ražu ievācot, -
1935. gadā.

Otrā dienā sekoja pulkveža Goppera piekrišana virzīties ar 7. Bauskas pulku II latviešu brigādes galvenās trieciena kolonnas priekšgalā. Bija izlemts viens no II brigādes svarīgākiem jautājumiem. Uzbrukuma kolonnā aiz 7.pulka bija nozīmēts 6. un 8.pulks. 6.pulkam bija pavēlēts pēc vācu ierakumu ieņemšanas, izvirzīties pārrāvumā, iepemt tur aizstāvēšanās pozīcijas pa labi un pa kreisi, pārrāvumu katrā ziņā noturēt, to vēl paplašinot, lai nodrošinātu ceļu rezervēm. 8.pulkam bija jāseko 7.pulkam un jāatrodas 7.pulka komandieža rīcībā. 5.pulka uzdevums bija uzbrukt pret meža stūri, pa kreisi no galvenās kolonnas un nodrošināt sakarus starp I un II latviešu brigādi.

Uzbrukuma sākums visā frontē no Babītes ezera līdz Olainei bija noteikts 23.decembrī pēc vecā stila, plkst.5 no rīta, lai pēc pretinieka nocietinātās joslas pārraušanas vēl līdz gaismai izvirzītos pietiekami dziļi viņā aizmugurē. Visām krievu daļām bija pavēlēts uzbrukumu iesākt tikai tad, kad atskanēs latviešu triecienu kaujas troksnis.

Naktī, sniegputeņa aizsegā kaņaspēka daļas, tērptas baltos aizsargtērpos, klusi izvirzījās līdz pretinieka nocietinājumiem, izgriežot ejas pretinieka dzeloņstiepulēs un pulksten piecos, pēc iepriekš salīdzinātiem pulksteņiem, uzsāka visā frontē - no Babītes ezera līdz Olainei - strauju triecienu, bez iepriekšējās artileriskas sagatavošanas. Artilerija atklāja uguni tikai pēc tam kad kājnieku kauja jau bija iedegusies.

7.Bauskas pulks pilnīgi pārsteidza pretinieku - ar istu tīģera lēcieni pārvarēja visus šķēršļus, iepemot vācu pozīcijas un pēc tam kad 6.pulks iegāja pārrāvumā un to nodrošināja, turpināja ceļu uz pretinieka aizmuguri. 8.pulks sekoja 7.pulkam.

Vienlaicīgi ar II brigādi vācu pozīcijās ar strauju triecienu

ielauzās arī I latviešu brigāde. Krievu karaspēka daļām iebrukums vācu pozīcijās sekmējās tikai Strīdus kalnīpa rajonā, pa kreisi no latviešiem. Bet arī tur jau 23.decembrī ap pusdienas laiku iebrucēji ar lieliem zaudējumiem bija atsviesti izejas pozīcijās.

I latviešu brigāde, virzīdamās straujā triecienā uz priekšu, iepēma pretinieka baterijas un sasniedza Skangaļus. Vēl pirms pusdienas ievainoja kapteini Briedi un iznesa no kaujas lauka. Tas bija mums sāpīgs sitiens.

Asīpainās cīņas turpinājās visu dienu. Kaujās piedalījās visi pulki. Armijas rezerves pienāca ar lielu nokavēšanos un nepietiekamā daudzumā. 23.dec. dienā I brigādes štābu sasniedza tikai 4 sibiriešu bataljoni un daži dragunu eskadroni. No tiem vienu sibiriešu bataljonu ģenerālis Misinš nosūtīja II brigādes atbalstīšanai un 3 sibiriešu bataljonus un 2 dragunu eskadronus virzīja uz Skangaļiem I brigādes sekmju attīstīšanai.

Kā īsti norisinājās I brigādes cīņas, man nav visā pilnībā zināms. Zinu tikai, ka pienākušās svaigās vācu rezerves piespieda to, tumsai iestājoties, atiet savās izejas pozīcijās.

Gen. Auzāna piezīme: Apraksts sastādīts pēc atmiņas, tamdēļ iztrūkst daudzas ziņas, kas būtu vēlamas, bet nav atmiņā uzglabājušās. Ir arī lietas, kas man nav tik labi zināmas. Tā, pēc pāriešanas Lielupes kreisā krastā naktī no 25. uz 26.decembri ar 7. un 8.latviešu pulku, tur paliku turpmāko kauju laikā. Sakari ar I latviešu brigādi un manas brigādes 5. un 6.pulku pārtrūka un kas norisinājās pēc 25.decembra frontes pārrāvumā pa kreisi, Grabas kanāla rajonā, man nav skaidri zināms. Nesekmējās arī manas pūles par to iegūt ziņas no cīņu dalībniekiem šeit, trimdā.

II Latviešu brigādes 5.pulka iebrukums vācu pozīcijās, neraugoties uz karavīru varonību un lieliem zaudējumiem, neizdevās. No tā, ka 5.pulka komandieris pulkvedis Vācietis pārmeta, it kā 7.pulks uzbrukumu iesācis par agru, tas ir, pirms pulksten pieciem, var secināt, ka 5.pulka trieciens nāca mazliet par vēlu, nejaušības princips nebija pilnīgi ieturēts.

(Piezīme: Pulkvedim Vācietim ir taisnība. Skat. P.Dardzāna atmiņu rakstu. P.D.)

7. un 8.pulks pulkveža Goppera vadībā izvirzījās pa dziļu sniegu vairāk nekā 3 kilometrus pretinieka aizmugurē un iepēma no visām pusēm aizstāvēšanās pozīcijas. Kaujas turpinājās nepārtraukti, pie kam 6.pulks arvien vairāk paplašināja pārrāvumu. Rezerves laikā nepienāca. 23.decembrī, vakarā, manā rīcībā pienāca ģenerāļa Misinā izsūtītais 16. Sibīrijas pulka 4.bataljons. Ģenerālis paziņoja, ka izsūtīts arī 53.Sibīrijas pulks. Sibiriešu bataljonu nekavē-

Gen. Auzāns ar dzīves biedri 80 gadu jubilejas aktā Stokportā, Anglijā. Aiz generāļa redzams sūtnis Zariņš. Pa kreisi piederīgā.

joties nosūtīju 6.pulka komandiera rīcībā, lai palīdzētu noturēt pārrāvumu no kreisās, ļoti nopietni apdraudētās Maņgaļu puses. Sibīrieši iepēma aizstāvēšanās pozīcijas starp 6. un 8.latviešu pulku un savu uzdevumu godam veica, atsitot visus pretinieka uzbrukumus līdz pat Ziemas svētku kauju beigām.

Nevarēdams sagaidīt 53.Sibīrijas pulka pienākšanu un zinādams, ka generālis Misipņš no savas puses neko vairāk palīdzēt nevar un lai iespējami drīzāk sniegtu palīdzību 7. un 8.pulkam, lūdzu savu kaimiņu pa labi - III Sibīrijas divīzijas komandieri generāli Trikovski - izsūtīt manā rīcībā vienu no viņa divīzijas pulkiem. Cerēju, ka viņa rīcībā ir brīvi spēki, jo III Sibīrijas divīzijas frontālo uzbrukumu Ložmetēju kalnam uzskatīju drīzāk par demonstratīvu. Generālis Trikovskis atbildēja ar noteiktu - ne.

53.Sibīrijas pulks pienāca manā rīcībā par vēlu. Kā vēlāk noskaidrojās, viņš bija no korpusa rezerves vispirms virzīts uz Strīdus kalniņu krievu pulku atbalstīšanai, bet tā kā līdz pulka pienākšanai tur krievu uzbrukums vācu pozīcijās bija jau pilnīgi likvidēts, tad to virzīja tālāk latviešu divīzijas komandiera rīcībā. Pulks, nostaigājis pa dziļu sniegu garus ceļus, pienāca II latviešu brigādes kaujas rajonā tikai pēc pusnakts un ļoti noguris. Līdz gaismai viņš nebija spējīgs pārvarēt atklāto Tīreli līdz pārrāvumam, bet dienā, protams, pa Tīreli virzīties nevarēja, jo pretinieks to labi pārredzēja no saviem novērošanas punktiem un ar savu uguni varēja pulku iznīcināt. Tāmdēļ, neraugoties uz 6., 7. un 8.pulka nepārtrauktām kaujām un bīstamo stāvokli, man nācās atlikt 53.Sibīrijas pulka virzīšanu uz priekšu līdz 24.decembra vakaram, kad satumsis.

pulkvedis Goppers par stāvokli frontē bija visu laiku informēts un ļoti labi apzinājās, ka pēc pārējo pulku neveiksmēm pa labi un pa kreisi, vācieši var visas saņas tuvākās rezerves virzīt pret viņu.

Bet par to viņš nebūt neuztraucās. Būdams pats mošā garastāvoklī, viņš tādu uzturēja arī savos pakļautos karavīros. Kad daži 7.pulka virsnieki viņam jautāja, kas būs, ja vācieši atgūs pārrāvumu un ielenks 7. un 8.pulku no visām pusēm, viņš aukstasinīgi atbildēja: "Ja jau mēs izlauzāties caur vācu nocietinājumiem frontāli, tad izlauzties no aizmugures būs daudz vieglāk." Tas jautātājus pilnīgi nomierināja.

24.decembrī ģenerālis Misiņš vēl piesūtīja manā rīcībā 3.Kurzemes un 4.Vidzemes latviešu pulku un ar I brigādes daļām nomainīja pozīcijās manas brigādes 5.Zemgales pulku, kurus tagad varēja izmantot sekmju attīstīšanai. Lai gan visi trīs minētie latviešu pulki 23.decembra uzbrukumā bija stipri cietuši, tie tomēr bija vēl kaujas spējīgi. Kad satumsa, es ar visiem četriem pulkiem (3., 4. un 5.latviešu un 53.sibiriešu) virzījās pāri Tīrelim caur II brigādes pārrāvumu uz vācu aizmuguri. Kolonnas priekšgalā gājām mēs ar pulkvedi Kalniņu un 3.Kurzemes pulku. Mums sekoja 53.Sibirijas pulks un pēc tam 4. un 5.latviešu pulks. Kaujas troksnis bija apklusis. Tikai brīžiem atskanēja vienā otrā vietā šauteņu uguns, vai ložmetēju rācienu. No pārrāvuma vietas sākot, visu laiku bija jāvirzās pa mežu. Celiņš jau divu dienu laikā bija iemīdīts. Bez starpgadījumiem nonācām pie 7.pulka štāba.

Mežā pie ugunsкура tieši Ziemas svētku naktī pieņēma uzbrukuma plānu Ložmetēju kalnam. Uzbrukuma plānu sastādot, bija pēmti vērā pulkveža Goppera ļoti vērtīgie pieredzējumi divu diennakšu nepārtraukto kauju laikā. Triecienam no aizmugures bija nozīmēti: - 7. Bauskas pulks pulkveža Goppera vadībā - kreisā kolonnā un 3.Kurzemes pulks pulkveža Kalniņa vadībā - labajā kolonnā. Uzbrukumam Ložmetēju kalnam no dienvidus sāniem bija nozīmēts 53.Sibirijas pulks. 4. un 5.latviešu pulks palika rezervē, lai nodrošinātu uz-

Ložmetēju kalnā iepemtā vācu pulka komandiera mītne.
(Zvaigžņu pulku atmirdza.)

brucēju kolonnas no aizmugures. 8. latviešu pulkam vajadzēja sekot aiz 7. pulka un nodrošināt uzbrukumu no Kalnciema puses. Divīzijas komandieris generālis Misiņš par stāvokli visu laiku bija informēts vai nu pa telefonu, vai ar ziņnešiem – kājniekiem, jo telefona vadi bieži pārtrūka un uzturēt sakarus ar motocikletiem, vai jātnieku palīdzību pāri Tīrelim un ierakumiem nebija iespējams.

Turpat pie ugunsкура, kas mums bija Ziemas svētku eglītes vietā, pēc uzbrukuma plāna pieņemšanas notika svinīgs brīdis. Klusā balsī karavīri nodziedāja "Klusa nakts, svēta nakts" un citas Ziemas svētku dziesmas, vienojās savās domās ar piederīgiem un stiprinājās garīgi. Frontē valdīja klusums, atskanēja pa retam šāvienam.

25. decembrī nakts aizsegā, dažas stundas pirms gaismas, visas trīs kolonnas vienlaicīgi pārgāja pēkšņā, straujā triecienā. Es, kopā ar pulkvedi Gopperu, virzījos ar kreiso kolonnu. Brigādes štāba priekšnieks kapteinis Ozols ar labo kolonnu. Viņam bija pavēlēts uzturēt sakarus ar 53. Sibīrijas pulku pa labi un par trieciena stāvokli mani visu laiku informēt.

Triecienam sākoties, kā jau iepriekš bija norunāts, viesuļuguni uz Ložmetēju kalnu atklāja arī krievu artilērija. No frontes aizmugures un dienvidus sāniem Ložmetēju kalns laistījās vienās ugunīs. Varonīgie latviešu strēlnieki un sibīriešu 53. pulks tuvciņā iepēma vienu vācu patvertni pēc

otras un strauji virzījās uz priekšu. Vēl pirms pusdienas pirmos ziemsvētkos viss Ložmetēju kalns krita mūsu rokās. Saņemta bija visa Ložmetēju kalna vācu artilerija un citas bagātīgas trofejas. Daļa vācu kaņavīru krita, daļa pārbēga pār Lielupi un vairāk nekā 1000 bija saņemts gūstā. Vācu fronte no Grabas kanāla līdz Lielupei, dienvidos no Odiņiem, bija pārrauta. Septiņus kilometrus plati vārti rezervēm bija atvērti.

25. decembrī pēc pusdienas ar 7. un 8. latviešu pulku atrados Lielupes labajā krastā starp Babītes ezeru un Kalnciemu, lai nodrošinātu frontes pārrāvumu no rietumiem pret pretinieku, kas atradās Lielupes kreisajā krastā. Gaidīju III Sibīrijas divīzijas un VI Sibīrijas korpusa virzīšanos pāri Ložmetēju kalnam uz Jelgavu. Bet štāba priekšnieks kapteinis Ozols, nonācis pēc Ložmetēju kalna ieņemšanas III Sibīrijas divīzijas štābā, ziņoja par domstarpībām starp ģenerāli Misiņu un ģenerāli Trikovski un par pēdējā iecelšanu par visa kaujas rajona priekšnieku. Ar to ģenerālim Trikovskim bija pakļauti arī visi latviešu spēki.

Biju pārsteigts, kad drīz pēc tam saņēmu ģenerāļa Trikovska rīkojumu virzīties ar 7. un 8. latviešu pulku pāri Lielupei un izsist pretinieku no viņa ierakumiem Lielupes kreisajā krastā. Abi minētie pulki bija stipri noguruši triju diennakšu nepārtrauktās cīpās. Viņiem bija nepieciešama atpūta, bet ne jauns kaujas uzdevums. Biju pārliecināts, ka grūtais, lai neteiktu neiespējamais uzdevums ir dots, lai nodrošinātu III Sibīrijas divīzijas labo flangu, un tā varētu virzīties caur frontes pārrāvumu uz Jelgavu. Atzinu, ka šis uzdevums ļoti svarīgs un ir jāpieliek pēdējie spēki. Ģenerālis Trikovskis mani pa telefonu vēl informēja, ka vācu ierakumu pirmo līniju Lielupes kreisajā krastā krievi jau ieņēmuši. Līdz ar jauno uzdevumu man pakļautie pulki, kas palika Lielupes labajā krastā, pārgāja tiešā ģenerāļa Trikovska rīcībā.

Naktī no 25. uz 26. decembri virzījās ar 7. un 8. latviešu pulku pāri Lielupei. Vācu artilerija mūs apšaudīja ar retu uguni. Nonācām daļēji izcirstā mežā starp krievu un vācu pirmo līniju ierakumiem. Attālums starp tiem bija pāris simtu metru, vai vairāk. Krievi, pretēji ģenerāļa Trikovska paziņojumam pa telefonu, atradās savos pirmās līnijas ierakumos un uzbrukumā nēma z nebija gājuši.

26. decembrī izsitām vāciešus no viņu nocietinājumu pirmās līnijas labajā spārna. Tā kā daudz maz nopietnas svaigas krievu rezerves kaujas sekmju attīstīšanai netika caur frontes pārrāvumu virzītas arī 26. decembrī un latviešu pulki bija pārāk noguruši, tad, pārrunājot radušos stāvokli ar pulkvedi Gopperu, nolēmām tālākus uzbrukumus vācu pozīcijām Lielupes kreisajā krastā pārtraukt, lai neciestu

nevajadzīgus zaudējumus. Man nav zināms, kamdēļ savlaicīgi un pietiekamā daudzumā nepienāca rezerves latviešu divīzijas sekmju attīstīšanai 23. decembrī un kamdēļ tās, pretēji mūsu cerībām, netika virzītas 25. un 26. decembrī pa plaši atvērtiem vārtiem uz Jelgavu Kurzemes atbrīvošanai. Iespējams, ka tas p a l i k s v ē s t u r e s n o s l ē p u m s, jo XII armijas arhīvs evakuēts uz Krieviju un revolūcijas laikā, iespējams, gājis bojā.

Tā kā gatavošanās Ziemsvētku kaujām notika vislielākā slepenībā, tad rezerves uz kaujas fronti virzīja īsi pirms uzbrukuma sākuma un par rezervju atrašanās vietu zināja tikai armijas komandieris un attiecīgo korpusu komandieri. Tātad latviešu divīzijas kaujas iecirkņi tikai gen. Radko-Dmitrijevs un VI Sibīrijas korpusa komandieris gen. Vasiljevs. Mums ar gen. Misipu bija vienīgi teikts, ka rezerves savlaicīgi tiks dotas.

Es personīgi par latviešu divīzijas tuvākām rezervēm uzskatīju III Sibīrijas divīzijas pulkus. Šī divīzija ar tās komandieri gen. Trikovski, 4. un 3. šķiras Juŗa ordeņa kavalieri, bija kaujas ziņā XII armijā visspējīgākā. Arī armijas komandieris viņu uzskatīja par tādu un tamdēļ droši vien Ziemsvētku kaujās tai paredzēja attiecīgu svarīgu uzdevumu.

III Sibīrijas divīzijai bija pavēlēts uzbrukt Ložmetēju kalnam frontāli. Tā kā iepemt Ložmetēju kalnu frontālā uzbrukumā nebija ne mazākās izredzes, tad, pareizi rīkojoties, III Sibīrijas divīzijai vajadzēja izdarīt tikai lielāku demonstratīvu uzbrukumu, veicot to ar spēcīgu artilēriju un vienu pulku, atstājot pārējos divīzijas trīs pulkus rezervē. Spriežot pēc 23. decembra kauju norises, iespējams, ka tas tā arī bija, jo Ložmetēju kalnu apšaudīja ar sevišķi spēcīgu artilēriju, bet kājnieki nevienā vietā vācu ierakumos neieļauzās. 24. decembrī kājnieku uzbrukumi pat nemaz nenotika.

Kamdēļ 23. un 24. decembrī neviens no III Sibīrijas divīzijas pulkiem netika sūtīts latviešu sekmju attīstīšanai, par to mēs varam tikai minēt. Domāju, ka tas varēja notikt ģenerāļa Trikovska ietekmē. Pēdējo labi pazīstu no 1916. gada jūnija un jūlija kaujām, kad 6. un 7. latviešu bataljonam nācās cīnīties plecu pie pleca ar III Sibīrijas divīzijas pulkiem. Trikovskis sevišķi nerēķinājās ar savu pulku zaudējumiem un vēl mazāk saudzēja latviešus, ja tie kaujas laikā bija viņam pakļauti. Viņa rīcības dēļ kaujās sevišķi stipri cieta 6. latviešu bataljons un tikai ar lielām grūtībām, lūdzot pat armijas komandiera iejaukšanos, man izdevās novērst 7. latviešu bataljona iznīcināšanu.

Netiku novērojis, ka pret l a t v i e š i e m Trikovskis būtu labvēlīgs, ko varu gan teikt par armijas komandieri un VI Sibīrijas korpusa komandieri gen. Vasiljevu. Kad kaujās latviešiem labāk vei-

cās nekā sibiriešiem, tad Trikovska acīs drīzāk varēja saskatīt skaudību, kā no viņa mutēs dzirdēt kādu laipnu vārdu. Kaujas laikā ģen. Trikovskis bija vienmēr daudz aktīvāks par savu tiešo priekšnieku VI Sibīrijas korpusa komandieri ģen. Vasiljevu. Pēdējais parasti Trikovskim atstāja plašu rīcības brīvību. - Šeit isumā raksturoju minētos ģenerāļus, lai labāk būtu saprotams tālāk teiktais.

Apskatīsim tagad, par cik tas man zināms, kā norisinājās r e z e r v j u p i e n ā k š a n a. 23. decembra agrā rītā, kad par iebrukumu vācu pozīcijās nāca zināms, no rezerves nosūtīja 16. Sibīrijas pulku uz Māngāliem un 53. Sibīrijas pulku uz Strīdus kalnīpu. Ja šie pulki pienāca nozīmētos punktus vēlāk kā varēja sagaidīt, tad tas izskaidrojams ar to, ka nācās brīst pa dziļu sniegu, kas bija uzkrītis pēdējās dienās.

Armijas vadība galveno vērību veltīja Māngāļu-Škangaļu virzienam, jo tīri no topografiskā viedokļa, šis virziens rezervju sūtīšanai vācu aizmugurē bija daudz izdevīgāks nekā Strīdus kalnīpa un II latviešu brigādes pārrāvums. Uz Māngāļu rajonu tad arī no armijas rezerves virzīja dragonus un sapieņus. Pēdējiem bija pavēlēts taisīt pāri ierakumiem ceļu rezervēm, sevišķi artilērijai un vezumniekiem.

Noskaņojums latviešu štābā bija pacilāts, bet drīz vien nāca pārsteigums. Sibirieši, iebrukuši vācu pozīcijās Strīdus kalnīpa rajonā, nebija pratuši noorganizēt aizstāvēšanos. Ar gaismu vācieši pārgāja prettriecienā, atsvieda sibiriešus uz dzelozstiepu aizžogojumiem un nodarīja tiem milzīgus zaudējumus. Par uzbrukuma turpināšanu tur nevarēja būt pat runa. Kad noskaidrojās, ka Strīdus kalnīpa rajonā nonākušais 53. Sibīrijas pulks tur vairs nav vājadzīgs, to virzīja uz Māngāliem latviešu sekmju attīstīšanai. Dabiski, ka, uzzinājis par Strīdus kalnīpa traģēdiju, varbūt to pat novērojis, 53. Sibīrijas pulks uz jauno cīņas vietu nesteidzās un, brīzdams tālus ceļus pa dziļu sniegu, bija arī noguris. Rezervju norīkotāji to nebija paredzējuši, vai vienkārši nebija par to padomājuši. Pareizāk būtu bijis 53. Sibīrijas pulka vietā uz Māngāliem latviešu I brigādes atbalstam sūtīt kādu citu pulku tieši no rezerves. Kad 53. Sibīrijas pulks ar lielu nokavēšanos pienāca pie latviešu divīzijas štāba, izrādījās, ka arī I latviešu brigādei nebija izdevies noturēties ieņemtās vācu pozīcijās, un ģen. Mišņins 53. Sibīrijas pulku nosūtīja manā rīcībā. Kad naktī no 23. uz 24. decembri ar pulku iepazīnos un aprunājos ar pulka komandieri un virsniekiem, atrādu, ka patreiz pulks nav kaujas spējīgs. Tam bija jādod atpūta, jāpaceļ kaņavīru garastāvoklis.

24. decembrī varēja just, ka VI Sibīrijas korpusa vadība netic vairs arī II latviešu brigādes panākumiem un neatrada par vajadzīgu pastiprināt to ar tālākām rezervēm.

Tas nevarēja būt bez ģenerāļa Trikovska ziņas. Arī 23.decembrī viņš atteicās dot savas divīzijas vienu pulku manā rīcībā. Virzoties vācu aizmugurē tikai ar 53.Sibīrijas pulku, kuŗa kaujas spējas mums nebija zināmas, uz panākumiem cerēt, protams, nevarēja. Tamdēļ ģen.Misiņš 24.decembra vakarā atsūtīja manā rīcībā divus savas brigādes pulkus un nomainīja pozīcijās manas brigādes 5.latviešu pulku. Lai gan visi trīs minētie pulki 23.decembra kaujās bija jau stipri cietuši, tomēr tie deva iespēju gūt 25.decembra uzvaru.

Pēc Ložmetēju kalna ieņemšanas varēja gaidīt, ka VI Sibīrijas korpuss ar III Sibīrijas divīziju priekšgalā dosies Jelgavas virzienā, korpussam sekos armijas rezerves un pretinieks būs spiests atiet visā frontē līdz Olainei, un ar II korpusa virziņšanos no Olaines uz priekšu sakustēsies arī visa tālākā fronte līdz pat Daugavai. Pie mūsu spēku pārsvara tas bija pilnīgi iespējams, jo c e l š b i j a b r ī v s. Nopietnas vācu rezerves frontes pārrāvuma likvidēšanai pienāca Kalnciema rajonā no Rietumu frontes tikai pēc divām nedēļām.

Kamdēļ 25. un 26.decembrī VI Sibīrijas korpuss palika uz vietas un III Sibīrijas divīzija Ložmetēju kalnā, nav zināms. Varbūt pēc 23.decembra neveiksmēm Strīdus kalniņā un Māngaļu-Skāngāļu rajonā ne tikai VI Sibīrijas korpuss, bet arī Armijas komandieris vairs neticēja tālākiem panākumiem, bija jau atteicies no plašākas operācijas izvešanas un devis attiecīgus rīkojumus armijas rezervēm. Iespējams, ka nepieciešamā demonstratīvā uzbrukuma vietā Ložmetēju kalnam, ģenerālis Trikovskis, lai panāktu III Sibīrijas divīzijai un līdz ar to arī sev lielākus nopelnus, 25.decembrī dzina savus pulkus dzeloņstiepuļū aizžogojumos tieši pretim neskaitāmiem rēcošiem ienaidnieka ložmetēju stobriem, un pulki cieta pārāk lielus zaudējumus.

Dzirdēju pat runājam, ka ģenerālis Trikovskis esot armijas komandierim ziņojis, ka Ložmetēju kalnu ieņēmuši III Sibīrijas divīzijas pulki ar latviešu palīdzību. Bet kauju norise liecina, ka III Sibīrijas divīzija ielauzās pretinieka ierakumos tikai pēc tam, kad II latviešu brigāde ar savu triecienu no aizmugures bija Ložmetēju kalna pretestību jau galīgi salauzusi un vācieši bija pametuši savus ieročus.

Ja ģen.Trikovskis savos ziņojumos vēl uzsvēra, ka III Sibīrijas divīzijas zaudējumi lieli un pulkiem nepieciešama atpūta, tad armijas komandierim nekas cits neatlika, kā tālākus uzbrukumus pārtraukt. Nepatīkams armijas vadībai bija arī fakts, ka viena s i b i r i e š u p u l k a k a ņ a v ī r i a t t e i c ā s p i l d ī t p a v ē l i, kad pulkam bija dots rīkojums pāriet uzbrukumā pa kreisi no latviešiem. Tās bija sibīriešu 23.decembra traģēdijas sekas Strīdus kalniņa rajonā, jo ziņas par to frontē ātri izplatījās.

Neapšaubāmi viss tas ietekmēja armijas vadības rīcību. Galvenā kļūda tomēr bija, ka savlaicīgi neizmantoja latviešu divīzijas panākumus 23. decembri, kamdēļ kauja ievilkās un radās zināms pagurums. Runāja pat, ka rīkojumu pārtraukt ievilkušos kauju armijas komandierim esot devis Ziemeļu frontes virspavēlnieks ģenerālis Ruzskis.

Ja 23. decembri, tūdaļ pēc iebrukuma vācu pozīcijās, latviešu divīzija būtu atbalstīta ar četriem pulkiem no rezerves, tad rezultāti būtu pavisam citādi. Divi rezerves pulki savlaicīgi izsūtīti Mangaļu-Skangaļu pārrāvumā, dotu iespēja I Latviešu brigādei noorganizēt pārrāvuma aizstāvēšanu un atvilkt elpu, lai naktī no 23. uz 24. decembri izvirzītos pretinieka aizmugurē un no turienes iepemtu vācu pozīcijas pa labi un pa kreisi no pārrāvuma.

Ja 23. decembri būtu doti vēl divi rezerves pulki II Latviešu brigādes sekmju attīstīšanai, tad Ložmetēju kalns būtu kritis jau 24. decembra rītā. Tā tad visa fronte no Babītes ezera līdz Strīdus kalnīnam 24. decembri būtu mūsu rokās, un II korpuss varētu jau domāt par virzīšanos no Olaines uz priekšu. Ja tas nenotika, tad nevīs rezervju trūkuma dēļ, bet gan to norīkotāju neenerģiskās vai pat nolaidīgās rīcības dēļ.

Armijas komandieris ar savu norādījumu krievu kaņaspēka daļām sākt uzbrukumu 23. decembra rītā tikai pēc tam, kad atskanēs kaujas troksnis latviešu iecirknī, bija devis noprast, ka viņš galvenās cēlības liek uz latviešiem. Tātad pareizi rīkojoties, rezerves latviešu divīziju sekmju attīstīšanai vajadzēja izvirzīt iespējami tuvāk Mangaļiem vēl pirms uzbrukuma sākuma, naktī no 22. uz 23. decembri. Ja tas nenotika, tad tur vainojama VI Sibīrijas korpusa vadība un šī korpusa divīzijas komandieri, kuŗu tiešais pienākums tas bija.

Armijas komandieris no savas puses darīja visu iespējamo. Arī kaņaspēka daļas cīnījās varonīgi. Ja sībiešiem, pēc ielaušanās vācu pozīcijās Strīdus kalnīna rajonā, neizdevās noturēties, tad tas izskaidrojams ar to, ka naktī, sevišķi segtā apvidū, ļoti grūti sakārtot uzbrukuma laikā sajukušās kaņaspēka daļas un noorganizēt aizstāvēšanos. To var veikt tikai sevišķi labi nakts kaujās trenētās vienības.

Krievu pulku kaujas spējas es nevērtēju tik zemu, kā ir nācies vienu otru reizi dzirdēt un pat lasīt kauju aprakstos. Tie krievu pulki, galvenā kārtā sībieši, ar kuŗiem kauju laikā satikos, uzbrukumos gāja varonīgi, un ja ne ar tādu sparū kā latvieši, tad tas saprotams. Viņi cīnījās ne uz savas zemes, ne par savām mājām.

Novēroju gan, ka pēc pretinieka pozīciju iepemšanas krievu pulkiem bieži trūka vajadzīgās stabilitātes to aizstāvēšanai, sevišķi, ja flangi nebija nodrošināti. Bet ja pa labi un pa kreisi atradās latvieši, tad krievi turējās labi. Latviešu kaujas spējām krievu pulki daudz vairāk uzticējās kā savējo. Krievu armijas vadība latviešu varonību un panākumus Ziemas svētku kaujās jo augsti novērtēja. Ar Sv. Juŗa ordeni apbalvoja II brigādes komandieri un štāba priekšnieku, 3., 6. un 7. pulka komandierus, lielāko daļu minēto pulku un arī 8. pulka bataljonu, rotu un ložmetēju komandu komandierus un daudzus pārējos virsniekus, kā arī 16. Sibīrijas pulka 4. bataljona komandieri un šā bataljona un 53. Sibīrijas pulka dažus virsniekus. Ar Sv. Juŗa krustiem apbalvoja lielu vairumu seržantus un kareivjus. 8. pulka komandieris pirms kaujas saslīma un pulku cīņā vadīja bataljona komandieris. Bez tam II brigādes komandieri paaugstināja par ģenerāli un iecēla par XII armijas Sv. Juŗa Ordeņa Kavalieŗu Domes locekli.

Kad uzliesmoja 1917. gada

februāŗa revolūcija,

7. latviešu pulkam uzdeva pildīt Rīgas garnizona dienestu un pulkv. Gopperu iecēla par garnizona priekšnieku, parādot ar to 7. pulkam un viņa komandierim vislielāko uzticību, jo Rīgā atradās arī XII armijas štābs. Vēlāk, 1917. gada martā pulkv. Gopperu iecēla par I latviešu brigādes komandieri, bet kad tā pašā gada 28. aprīlī visiem un arī man pašam par lielu pārsteigumu, mani iecēla par Ģenerālštāba Galvenās pārvaldes Topografijas Daļas un Kaŗa Topografu Korpusa priekšnieku, tad par II brigādes komandieri nāca pulkv. Lielgalvis, 6. latviešu pulka komandieris - II brigādes pārrāvuma vietas varoņīgais aizstāvis.

XII Armijas 1917. g. 21. marta pavēlē No. 45 p. 1. teikts: -

"II latviešu brigādes komandieris pulkvedis Andrejs Auzāns apbalvots ar Sv. Juŗa 4. šķiras ordeni par vācu frontes pārraušanu 23. - 26. decembrī 1916. g. Lielples labajā krastā, dienvidos no Babītes ezera."

Ar to apstiprināts, ka vācu fronte Ziemsvētku kaujās patiesi bija pārrauta un ka tas bija pastiprinātās II latviešu brigādes nopelns. Tātad latviešu strēlnieki savu uzdevumu bija spīdoši veikusi un ja nebija sasniegts šo kauju latviešu iecerētais mērķis, nebija atbrīvota Kurzeme, tad tā nav strēlnieku vaina un tas nebūt nemazina strēlnieku nopelnus. Ziemsvētku kauju panākumus pienācīgi novērtēja un novērtē arī mūsu tauta.

Sv. Juŗa ordeni cīņu dalībniekiem vairākos gadījumos atvietoja ar Lāčplēša ordeni. Kamdēļ to neattiecināja uz visiem Ziemsvētku kauju dalībniekiem, šeit neiztirzāšu *).

Ložmetāju kalnā uzcēla pieminekli ar uzrakstu: "Caur nāves tumsu jūs sauli nesāt Latvijai".

Ziemas svētku kauju piemiņas dienā 6. janvārī (jaunais stils) brīvajā dzimtenē sarīkoja pateicības dievkalpojumu, gājienus uz brāļu kapiem un svinīgus aktus. To turpina katru gadu darīt pa visu pasauli izkaisītie tautieši arī trimdā.

Ziemsvētku kaujas bija strēlnieku leģendārās slavas zenīts. Tik stipri nocietinātas frontes pārrāvums bez artilērijas sagatavošanas bija tik sensacionāls, ka par to sāka rakstīt pasaules prese un interesēties militārās autoritātes. Strēlnieku cīņas pacēla mūsu tautas pašapziņu un palāvību saviem spēkiem, iedvesa latviešiem cēlības un ticību gaišākai nākotnei un ierakstīja latviešu tautas vārdu pirmā pasaules kara vēsturē. Var teikt arī, ka šis cīņas līka pamatus brīvai Latvijai. Ievērojot strēlnieku cīņas, Anglijas valdība 1918.g. 11.novembrī, t.i., tai pašā dienā, kad atskanēja pirmā pasaules kara pamiera zvani, atzina Latvijas Demokratisko Republiku "de facto" un atzina latviešu strēlnieku organizācijas komitejas locekli Zigfrīdu Meierovīcu par pilnvaroto pārstāvi pie Lielbritānijas valdības.

Tam bija izšķirēja nozīme, jo Anglija tanī laikā bija pasaules lielvalsts un pasaules politikas noteicēja. Pēc Latvijas atzišanas "de facto", 1918.g. 18.novembrī proklamēja Latvijas brīvvalsti.

Cīnīdamies pret vācu armiju, strēlnieki lēja savas asinis par tiem pašiem demokratiskiem principiem kā sabiedrotie - franči, angļi un amerikāņi. Saistot Rīgas frontē ievērojamus vācu spēkus, strēlnieki atviegloja grūto rietumu frontes cīnītāju stāvokli. Sabiedrotie sevišķi spilgti to izjuta Ziemsvētku kauju laikā, kad frontes pārrāvuma likvidēšanai vācieši bija spiesti pārsviest uz Rīgas fronti veselās divas divīzijas. Tā strēlnieki un līdz ar tiem mūsu tauta iekļāvās sabiedroto cīnītāju rindās. Mūsu pārstāvjiem tas deva un vēl tagad dod iespēju vajadzības brīžos griezties pie sabiedrotiem pēc palīdzības ar cerībām atrast dzirdīgas ausis. Lielā mērā atsaucoties uz strēlnieku cīņām, izdevās panākt Latvijas "de jure" atzišanu 1921.gada 26.janvārī, vispirms sabiedroto un vēlāk arī citās valstīs."

*) Sakārtotāja piezīme: pazīstamās šaursirdības un diskriminācijas dēļ noraidīja arī iesniegumu par ģen.Auzāna apbalvošanu ar Lāčplēša K.O.

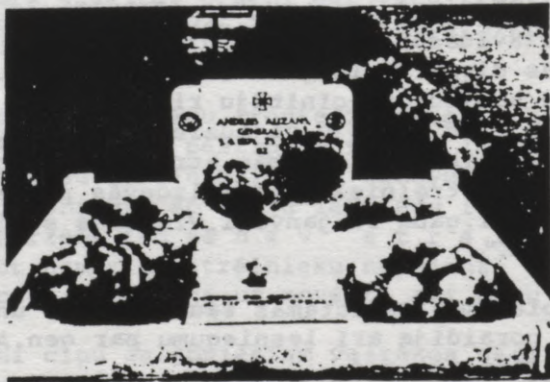
"Pārbraucis Latvijā, ģen.Auzāns tomēr sākumā nevarēja dabūt sev piemērotu nodarbošanos, kaut arī viņš bija ar akadēmisku izglītību un savu speciālo militāro zināšanu dēļ bija ieņēmis atbildīgu vie-

tu pašā krievu ģenerālštābā. Bijušais II latviešu strēlnieku brigādes komandieris un Ziemas svētku kauju plāna sagatavotājs mūsu nacionālajā armijā likās piemirsts.

Kādu dienu ģen.Goppers bija saticis ģen.Auzānu uz ielas, kas viņam sarunā pastāstīja, ka nevarot sev sameklēt mēbelētu istabu, un ka kara ministrija joprojām vilcinoties dot viņam darbu. Drīz pēc šīs sarunas ģen.Goppers publicēja žurnālā "Iščplēsis" asu pārmetumu pilnu rakstu pret kara ministrijas vadošām personām. Savā rakstā ģen.Goppers atcerējās vienu epizodu no strēlnieku 1917.gada janvāra kaujām: - vēlā nakts stundā kādā zemnicā frontes tuvumā negaidīti bija ieradies brigādes komandieris pulkv.Auzāns kopā ar savu adjutantu, lai turpat uz vietas sastādītu steidzošu ziņojumu. Zemnīca izrādījās strēlnieku pārpildīta, un pat vienīgo galdu telpas vidū bija aizpēmuši pārgurušie cīnītāji. Ieraudzīdami savu brigādes komandieri, daži karavīri tūlīt atdeva savas vietas pulkv. Auzānam un viņa adjutantam, un pulkvedis varēja sākt diktēt savu ziņojumu. Kad tas bija pabeigts, arī pats diktētājs turpat pie galda stūpa aiz noguruma bija iemidzis. "Un tajā ziemas naktī Tīreļa purvā Tev, sirmāis ģenerāli", sava raksta beigās uzsvēra ģen.Goppers, "vēl atradās vieta strēlnieku vidū, kur pārgulēt nakti, bet tagad brīvajā Latvijā Tev jāmeklē nevien istaba, kur pārnakšpot, bet arī darbs, lai uzturētu savu ģimeni. Bet, ja Tev būtu bijis lokanāks murgurkauls, Tev tagad būtu augsts amats un piederētu ienesīgas dzirnavas".

Šim atklātajam ģen.Goppera protestam bija savi panākumi. Drīz pēc šī raksta publicēšanas ģenerāli Auzānu ieskaitīja dienestā armijas štābā.

("Ģenerālis Goppers", Zelta Ābele 1951.g., 10-11 lp.
Pulkvedis O.Neimanis - Atmiņas.)

Ģen. Auzāna kapa 1971. g. 3. aprīlī, viņa 100 gadu dzimšanas dienas atcerē Stokportā, Anglijā, - ar piederīgo un Daugavas Vanagu organizācijas vainagiem un ziediem.

8. VALMIERAS LATV. STR. PULKA KAUKAS ŽURNĀLS

Labu informāciju par kaujas pirmo dienu latviešu strēlnieku II brigādes rajonā 1917.gada 5.janvārī (1916.g. 23.decembrī v.st.) sniedz arī 8.Valmieras strēlnieku pulka kaujas žurnāls (Latviešu strēlnieki, 2027.-34.lp.). Šo izrakstu sniedzu nesaīsinātu:

"5. (23.decembrī) janvārī.

4. (22.decembrī) janvārī sācies sniegunis plosās visu nakti. No rīta putenis uz laiku pārstāj. Sākas atkusnis, bet pēc tam vēja virziens mainās no dienvidvakariem uz ziemeļvakariem. Sāk salt. Nakti sals pieņemas. putenis, kas turpinājās visu dienu, norimst, lai naktī vēl dažas reizes atkārtotos.

Pārnesums no 4. (22.decembra) janvāra ieraksta: pulkst.18.00 pienāca II latviešu str. brigādes pavēle par došanos triecienā uz ienaidnieka nocietināto pozīciju, kas ziemeļos no Mangaļu mežniecības.

Pulks saņēma šādu uzdevumu: naktī no 4. (22.dec.) janvāra uz 5. (23.dec.) janvārī pieiet pie mūsu priekšējo ierakumu līnijas un pirms trieciena nostāties tieši aiz 7.Bauskas latv.str.pulka; kad tas pārraus ienaidnieka dzelozstiepuļu žogus, doties uz priekšu un pārraut ienaidnieka nocietināto līniju, izvirzīties pa kreisi no 7. Bauskas pulka ar nolūku aizpildīt pārrāvumu starp 7.pulku un 5.Zemgales pulku un uzbrukt Grabu virzienā, turot virzienu pēc 7.pulka. Saskaņā ar pavēli pulks plkst.18.00 izgāja uz priekšējo līniju.

5. (23.dec.) janvārī ieraksta turpinājums:

Izpildot doto uzdevumu, pulks plkst.04.00 novietojās izejas stāvoklī tieši aiz 7.Bauskas latviešu str.pulka. pirms tam izejas punktā ieradās virtuves, un kareivji saņēma siltas vakariņas.

Kājnieku izlūku komandai pavēlēja izvirzīties uz priekšu pie ienaidnieka stiepuļžogiem un vienlaicīgi ar 7.pulka trieciena sākumu izsist to ienaidnieka apturi no birzes, kas ar savu uguni varētu aizkavēt ienaidnieka stiepuļžogu iznīcināšanu.

1.bataljonam ar 4 ložmetājiem pavēlēja sākumā turēties tieši aiz 7.pulka un tūlīt, kad pēdējais būs pārrāvis ienaidnieka stiepuļu tīklu, ātri izvirzīties uz priekšu pa kreisi no 7.pulka un uzbrukt Grabām, turot virzienu pēc 7.pulka.

2.bataljonam ar 4 ložmetājiem pavēlēja trieciena sākumā turēties tieši aiz 1.bataljona un, izejot cauri stiepuļžogiem, sekot pakāpe aiz 1.bataljona, nodibinot sakarus ar 5.Zemgales latv.strēln.

pulku, sakaru uzņemšanai atstāt uz ienaidnieka pozīciju līnijas aizsprost ar fronti pret Māngāļiem, lai pārrāvumu nodrošinātu no dienvidiem.

Plkst. 05.00 pulks devās no mūsu priekšējiem ierakumiem uz priekšu aiz 7. Bauskas pulka ar rotu pēc rotas ešelona kārtībā; katra rota gāja pusrotu ķēdē; attālums starp ķēdēm un pusrotām bija 50-100 soļu”.

Šeit gan jāpiebilst, ka apgalvojums, ka uzbrukums sācies pl. 5.00, nav pareizs. 7. Bauskas pulks radušos apstākļu dēļ bija spiests uzbrukumu sākt 20-30 minūtes pirms plkst. 5.00. (P. Dardžāna piezīme.)

”Ienaidnieks, 7. pulka trieciēna iztraucēts, apšaudīja ar stipru šrapnelu, ložmetēju un šauteni uguni mūsu ierakumus un visu joslu, pa kuru uzbruka pulks.

Uz priekšu izsūtītie kājnieku izlūki ar trieciēnu padzina vācu lauksardzes, metās uz priekšu un ātri pārgriezā ienaidnieka stiepuļu tīklu, kur ievainoja komandas priekšnieku poručiku Lažņevu.

Pulka 1. bataljona rotas, ātri pārejot ienaidnieka, īpaši no Ložmetēju kalna, apšaudīto laukumu un, izlaužoties cauri stiepuļžogiem, straujā trieciēnā metās virsū pirmajai ierakumu līnijai, kuŗas aizstāvji nekārtībā bēga.

Labā spārna nodrošināšanu 1. bataljona komandieris uzdeva 4. rotas pusrotai. Pirmās līnijas trieciēna straujumā 1. bataljona zaudējumi bija mazi.

Šīnī laikā risinājās ļoti stipra kauja 5. Zemgales pulka iecirknī, kas uzbruka pa kreisi no mums.

Lai dotos Zemgales pulkam palīgā, 1. bataljona komandieris kapteinis Avens pagriezā bataljonu uz dienvidiem un lika apiet ienaidnieka līniju no dienvidiem, no kurienes ienaidnieks apšaudīja visu kaujas rajonu ar stipru ložmetēju uguni.

Bataljons sāka enerģisku uzbrukumu ar nolūku ieņemt mežmalu uz dienvidiem no grāvja un ar šo manevru atgriezt ienaidnieka iecirkņa aizmuguri, kas bija ieņemti 5. pulkam.

Sāka aust gaisma. Pie bataljona tuvošanās augšminētai mežmalai, ienaidnieks uz to atklāja stipru flankējošu uguni no blindāžām, kas atradās galvenajā pozīcijā.

Otrās rotas komandieris podporučiks Bojārs ar rotas izlūkiem izsita ienaidnieku no blindāžām, ar to dodams bataljonam iespēju pildīt savu uzdevumu.

Drīz pēc tam redzēja, ka ienaidnieks lielos pūļos bēga uz savu galveno pozīciju Māngāļu meža virzienā.

Gaismiņā atklājās, ka ienaidnieks apm. ar divi rotām uzbrūk pirmā bataljona fronteī un raidā flankējošu uguni ar 2 ložmetējiem.

Mūsu strēlnieku labi tēmēta uguns un podporučika Āboliņa vadītais kājnieku izlūku trieciēns ienaidnieka spārnā piespieda viņu bēgt.

Ap plkst. 9.00 pie bataljona ieradās 6. Tukuma latv. str. pulka

divi rotas; pēc tam bataljons mainīja virzienu uz Grabām, bet pa kreisi te sāka uzbrukumu pienākušās 6. pulka rotas.

Tieši aiz 1. bataljona gāja 2. (bataljons) stiprā ienaidnieka artilērijas, šautepu un ložmetēju ugunī. Priekšgalā esošā 5. rota, uzbrūkot pa krūmiem tumsā, atrāvās no 1. bataljona, novirzījās drusku pa labi, kur tai ienaidnieka ugunī vienai pašai vajadzēja pārvarēt ienaidnieka stiepuļžogu.

Šeit varoņa nāvē krita rotas komandieris podporučiks Olisovs, kas savas rotas priekšgalā pirmais metās uz ienaidnieka ierakumu.

Kaut gan rota cieta drausmīgus zaudējumus, tā ieņēma vienu blokmāju un sapēma 10 gūstekņus.

Nolūkā nodibināt sakarus ar 5. Zemgales latv. strēln. pulku, 2. bataljona komandieris poručiks Engels pagrieza savu bataljonu ar labo plecu uz priekšu un devās gar vācu ierakumu līniju uz dienvidiem, tā nodrošinot uzbrūkošā 1. bataljona kreiso spārnu. Ar pulka 1. bataljona novirzišanos uz dienvidiem, starp to un 7. Bauskas latv. strēln. pulku radās atstarpe. Šo atstarpi piepildīt izvirzīja 8. rotu, kuŗa pēc tam uzbruka ciešā kontaktā ar 7. pulku.

2. bataljona virzišanās laikā uz dienvidiem gar ienaidnieka ierakumu līniju neatlaidīgā durkļu un rokas granātu cīņā ieņēma 4 blokmājas un 7 blindāžas, sapēma ap 50 gūstekņus, šautepu patronas, rokas granātu noliktavu, šautenes, granātu metēju u. t. t., un ieņēma iecirkņa daļu iepretim piektajam pulkam.

Šinī cīņā īpaši izcēlās 6. rotas komandieris poručiks Zvaigzne ar savu bezbailību, aukstasinību un vīrišķību, personīgi piedaloties durkļu un rokas granātu sadursmē ar ienaidnieku savas rotas priekšgalā.

2. bataljona tālāko virzišanos apturēja mūsu artilērija; tā šāva ienaidnieka nocietināto pozīciju iepretim 5. Zemgales latv. strēln. pulkam tamdēļ, ka artilērijas virsnieks-novērotājs nevarēja nodibināt sakarus ar baterijām.

1. bataljons, virzoties uz Grabām un iznākot no mežmalas uz stīgas, atklāja ienaidnieka artilērijas novērošanas punktu, kuŗu 3. rotas komandieris podporučiks Aplociņš ar triecienu ieņēma, sapemot gūstā punkta priekšnieku, divus kareivjus, Ceisa tālskatu un telefona aparātu.

Šinī laikā 2. bataljons bija kaujā pirmajā līnijā un nespēja sekot aiz 1. bataljona pakāpienā pa kreisi, tamdēļ 1. bataljonam vajadzēja sevi nodrošināt no priekšas un pa kreisi ar izlūkiem un patruļām.

Sakari pa labi ar 8. rotu un 7. pulku bija visai cieši. Uz priekšu izsūtītie izlūki noskaidroja, ka priekšā ir ienaidnieka otrā nocietinātā pozīciju līnija, kuŗā ietilpa vesela rinda blokmāju un ierakumi starp tām ar dzeloņstiepuļu žogiem un aizcirtumiem priekšā.

1. bataljons nekavējoši devās trieciēnā ar 3. rotu priekšgalā, piespieda ienaidnieku bēgt, pie kam 2. rota ielenca un sapēma 54 gūstekņus un 2 šāviņu kastes ar 7 zirgiem.

Dziļa ievirzīšanās ienaidnieka novietojumā un nenodrošinātais kreisais spārnš tālāko uzbrukumu apturēja. pavēlēja nekavējoši pielāgot ienaidnieka otro līniju neatlaidīgai aizstāvēšanai no ienaidnieka varbūtēja prettrieciena un izvīrīt uz priekšu stipras izlūku grupas un lauksardzes.

Šinī laikā pienāca ziņojums, ka arī 7.pulks apstājies un tālāk iet nedomā. Starp mums un 6.Tukuma latv.strēln.pulka rotām radās atstarpe, kuŗu apsargāja ar patruļām.

Nakts uz 6. (24.decembri) janvāri pagāja klusi.

Nakts izlūkojumi atklāja ienaidnieka postepus vienu versti uz vakariem. Strēlnieki bija stipri noguruši un nosaluši tamdēļ, ka vairumam bija slapjas drēbes no iešanas staigajā purvā.

Pulka 2.bataljona trīs rotas ap plkst. 4.00 novietojās aizstāvēšanās stāvoklī un ierakās ienaidnieka pirmās līnijas nocietinātajā pozīcijā dienvidos no grāvja, kas iet uz Grabām, un izturēja vairākus ienaidnieka prettriecienus.

Ar krēslu 5., 6. un 7.rota novietojās nesagrautajās ienaidnieka blindāžās un izlika apsardzību.

Naktī turpinājās apšaudīšanās. ... "

Pulkvedis Bojārs sniedz sekojošu liecību:

"No 8.pulka šeit 5.rotas nebija, bet gan tikai 2 rotas - 6. un 7. 5.rota, uzbrūkot 5. (23.dec.) janvārī, jau no rīta novīrījās pa labi un visu dienu palika sava uzbrukuma iecirknī. Tumsai iestājoties, dzīvi palikušie 5.rotas strēlnieki ar prap.vasilu no turienes atnāca 1.bataljona novietojumā un tos pievienoja 2.rotai, apm. 60 strēlnieku. pēc tam rotu atkal atdalīja kā patstāvīgu".

Šo legendāro 8.pulka 5.rotas sniegumu nepiedodamā kārtā vadība un latviešu militārie vēsturnieki ir noklusējuši. Visnelabvēlīgākajos apstākļos šī vientuļā, ne pulka, ne bataljona pabalstītā rota pārrāva stipri nocietinātu un trauksmes stāvoklī esošu vācu līniju. Ne šausmīgie zaudējumi, nedz pamestība nespēja šai dienā salauzt rotas varopu garu.

KRIEVU DAĻU KATASTROFĀLĀS NEVEIKSMES

Ir nepieciešams ieskatīties arī krievu daļu aktivitātēs pa labi un pa kreisi no latviešu divīzijas vienībām.

Lielupes rietumu krastā ģenerāļa Lebedinska brigāde cieta pilnīgu neveiksmi. pēc isas apšaudīšanās krievu rotas atkāpās un ierakās kāpās. Vāci savos aprakstos šīs daļas uzbrukumu apzīmē par pastiprinātu izlūkošanu, kas vācu spēkus tomēr nepiesaistīja. Šī

rajona vācu komandieris jau ap pusdienas laiku aizsūtīja savu vie-
nīgo rezerves daļu - 427.pulka 10.rotu no Kalnciema uz Brasliem,
pretim latviešu I brigādei.

Arī Lielupes labajā krastā, Ložmetēju kalna rajonā, 23.decembrī
resp.5.janvārī j.st. nekādi nopietni uzbrukumi nenotika. Ģenerālis
Trikovskis uzbrukumā raidīja tikai dažas 12.pulka rotas. Vāci tās
viegli atsita un sāka justies tik droši, ka no Ložmetēju kalna aiz-
sūtīja daļu no 10.rotas un visu 8.rotu palīgā tām rotām, kas purvā
cīnījās ar II brigādes latviešiem.

Arī visi II Sibīrijas korpusa uzbrukumi, austrumos no latviešu
daļām, beidzās nesekmīgi. Stindzinošu ietekmi visā frontē radīja
17.pulka 1.bataljona sadumpošanās un atteikšanās iet uzbrukumā.
Lai gan 19. un 20.Sibīrijas pulki pēc tam atkārtoti gāja nesekmī-
gos uzbrukumos, tie cieta lielus zaudējumus.

Laimīgāka bija krievu XIV divīzijas II brigāde - 55. un 56.
pulks. Tāpat kā latvieši, šie krievu kaņavīri, bez artileriskas sa-
gatavošanas, sāka uzbrukumu plkst. 5.00. Vāciem nemanot, jau iepriekš
bija izgrieztas ejas dzelzceļlīniju aizžogojumos, kamdēļ krievu uz-
brukums vāciešus pilnīgi pārsteidza. Krievi tomēr kļūdījās, pienā-
cīgi nepaplašinot savu pārrāvumu. Vācu vienību vajāšana arī nebija
pietiekami enerģiska. Ap plkst. 8.00 XIV divīzijas II brigādes
vienības jau bija apm. 1 1/2 km dienvidos no Popaju mājām. Šajā
laikā ar ļoti maziem spēkiem, bet enerģiski un veikli manevrējami,
vāci pārgāja uzbrukumā. Krievi neizturēja veikli vadīto ložmetēju
uguni un lielā nekārtībā sāka atkāpties. Tanī pat laikā vāci, uz-
brukdami ar nelieliem spēkiem no labās un kreisās puses gar savu
pirmo ierakumu līniju, aizsprostoja to krievu masu atkāpšanās ceļu,
kas vēl atradās vācu līniju aizmugurē. Radās pilnīga katastrofa.
Jau ap plkst. 10.30 XIV divīzijas iebrukums bija likvidēts.

(Ģen.Peniķis, Latviešu Strēlnieki, lp. 1441-65).

Drīz pēc tam ģenerālis Misipš sapēma VI Sibīrijas korpusa ko-
mandiera ģen.Vasiļjeva paziņojumu, ka lai rēķinājas tikai ar saviem,
t.i., latviešu spēkiem un rezerves lai negaida. (Tupinš, Tīreļa
purvā, 100.lp.).

Nav šaubu, ka operācijas sekmēšanai rezerves bija pieejamas. Arī
tanī gadījumā, ja kaut vai viena no krievu daļām, piem., XIV divīzija
vai Lebedinska VI sevišķo uzdevumu brigāde un 140.kājnieku pulks,
būtu guvuši sekmes, rezerves būtu dotas. Bet taqad vienīgi latviešu
daļas bija guvušas sekmes. Tas radīja skaudību un naidu daudzu
krievu virsnieku sirdīs. Krievu prestižs pasaules priekšā bija
smagi cietis, nerunājot nemaz par 17.Sibīrijas un citu pulku atteik-
šanos doties uzbrukumā. (Pasvitrojums mans. P.D.) Pēdējais apstāk-
lis bija labs iegants liegt pienācīgo pabalstu latviešiem. Speciā-

lu nodevību krievu galma aprindās tomēr nav iespējams saskatīt. Visa nejēdzīgā izturēšanās pret latviešiem ir izskaidrojama ar skaudību un radušos pāniku vadītāju aprindās. Sevišķi skaidri tas izpaudās ģen. Trikovska rīcībā. Ģen. Radko-Dmitrijevs ļoti kļūdījās, uzticēdams operācijas vadību VI Sibīrijas korpusa štābam, neiejaukdamies tajā personīgi.

Interesants ir Emīla Herolda apraksts par XIV Sibīrijas divīzijas sakaušanu 23. decembrī (5. janvārī) Stridus kalniņa rajonā (11. lp.):

"Bez artileriskas sagatavošanas, apkārtnes un sniegpuķeņu nosargāti, krievi baltos apvalkos nepamanīti nonāca līdz mūsu stiepuļu aizžogojumiem. Kad mūsu sargposteņi ziņoja par "stiprām patruļām", krievi ziemeļvakaros no Buobai (Popaji) bija jau paspējuši kādas Hanoveras landšturma rotas priekšā padarīt elektriskos šķēršļus nekaitīgus un pārgriezt stiepuļu aizsprostus.

Šīnī kaujā krita minētās rotas komandieris, reichstaga loceklis fon Medings.

(Krievi) uzbruka biezās kolonnās - bija laikam trīs krievu pulki, kas bija iesaistīti pret vienas vienīgas vācu rotas rajonu.

Kad mūsu artilerijas aizsegs sāka darboties, krievi bija jau mūsu ierakumos un centās izplesties pa labi un pa kreisi. Kaimiņu rotas, liecot savus flangus, šo manevru apturēja.

Krievu uzbrukumi Landšturma pulka 1. bataljonam un Pomerānijas landvēra pulkam neizdevās, radot tikai asiņainus zaudējumus. Uzbrukuma vietā ielauzās apmēram 2000 krievu, un, virzoties uz priekšu, ieņēma Buobai (Popajus)... Krievi bez pretestības turpināja virzīties uz dienvidiem no Buobai.

Trīs leitnanti kopā ar bataljona komandiera vietnieku, kādu Braunšveīgas zemes tiesnesi, savāca saujiņu rezervju un, riskējot ar savām dzīvībām, ar ne vairāk par 100 vīriem, veikli manevrējot, atspieda krievus atpakaļ un tos pat ielēca. Vairāk nekā 500 krievu ar 3 virsniekiem saņēma gūstā, un droši kāds tūkstots krievu liķu atradās iebrukuma sektorā un tā priekšā laukā... Un tas bija landšturms, kas to izdarīja.

Viens simts landšturmistu pret 2000 krievu labākā kaņaspēka. Pusotras stundas laikā te stāvoklis bija atjaunots".

Atliek tikai piezīmēt, ka Herolds sibīriešus apzīmē par labāko krievu kaņaspēku tikai tādēļ, lai vairāk pasvītrotu 100 vācu landšturmistu varoņdarbu. Apraksts pierāda, ka arī šeit iesaistīto krievu daļu kaujas spējas bijušas līdzīgas nullei. Tas rāda, cik neizsakāmi grūts toreiz bijis latviešu strēlnieku stāvoklis, kuņus spieda doties kaujā pret toreiz labāko armiju pasaulē kopā ar tik mazvērtīgām krievu kaņaspēka daļām.

Pēc Herolda uzdotiem datiem redzam, ka vāci šai rajonā pavisam saņēmuši gūstā 8 krievu virsniekus un 1027 kareivjus. Tas apmēram

atbilst patiesībai, jo Latvju strēlnieku vēstures I sējuma 117.lp. redzam, ka XIV Sibīrijas divīzija no 23. līdz 29.decembrim pazaudējusi kritušos - 17 virsniekus un 547 kareivjus, ievainotos - 74 virsniekus un 2640 kareivjus, pazudušos - 7 virsniekus un 1158 kareivjus. Ģen Peniķis gan vēlāk rakstīja, ka XIV divīzija zaudējusi 4 sagūstītus virsniekus un 510 sagūstītus kareivjus.

Varam secināt, ka jau ap pusdienas laiku 5.janvārī (23.decembrī) krievi bija latviešu brigādes pametuši to liktenim. Nedz pa labi, nedz pa kreisi neviens atslogošanas uzdevums nebija izdevies. Krieviem trūka ir labas gribas, ir spēju kaut ko panākt. Ja kaut ko var pārņemt latviešu komandieriem, tad jāsaka, ka viņi visi bez izņēmuma nav saskatījuši un ņēmuši vērā krievu kaņaspēka daļu vājumu un to šausmīgo morālisko sairumu kā kareivjos tā virsniekos, kas bija mērāms jau ilgāku laiku un tikai drusku vēlāk izpaudās 1917.gada revolūcijā.

Vāci tagad varēja rīkoties brīvi un sapulcināt vajadzīgās rezerves no malu malām, lai I latviešu brigādi atspiestu no Skangaļiem. I brigādes fronte pie Skangaļiem tagad bija apm. 2 1/2 km plata un 4 km dziļa. Aizsargājamā līnija tādēļ bija vismaz 10-11 km gara. Ģenerāļa Mišina rīcībā atradās tikai kaujās sajukuši un pa mežiem izkaisīti astoņi pavisam sarakuši latviešu bataljoni. Abos flangos, ir austrumos, ir rietumos pret Māngaļiem, nebija kaņaspēka un pretinieks tos varēja viegli apiet. Skangaļu kaujas grupa karājās, tā sakot, gaisā, diega galā.

2.pulka komandieris tikai ar lielāko piepūli spēja aizsargāt austrumu spārnu pret vācu centieniem atgriezt I brigādes atkāpšanās ceļu. Atkārtotās tā pati kļūda, ko pielaida krievu XIV divīzija, pietiekami nepaplašinot iebrukuma vietu. Latviešu I brigādē tas notika savādu, liktenīgu notikumu savirknējumā. Vispirms - 5. Zemgales pulkam galīgi neizdevās iebrukums rietumos no Māngaļiem, lai radītu tiešu saskari starp latviešu I un II brigādēm. Kāds jau agrāk minēts 2.pulka bataljons un kāds cits agrāk minēts 3. pulka bataljons, kuriem pienācās ieņemt Māngaļu rajonu, nebija savu uzdevumu veikuši, bet gan aizgājuši pakal 1.pulkam uz Skangaļiem. Māngaļi palika neieņemti. Saskaņā starp abām latviešu brigādēm nenodibinājās. Frontes saīsinājums abu brigāžu flangos, katrā pa 4 km, kopā 8 km, neistenojās, kādēļ neradās iespēja ietaupīt spēkus. Beidzot, 5. Zemgales pulks un 3. Kurzemes pulks pa vienam bataljonam atstāja krievu pirmajās līnijās un tos vairs neizmantoja vācu atvairī 23.decembra vakarā pie Skangaļiem.

Šo rindu autors ir pārliecināts, ka, ja Māngaļi būtu ieņemti, vācu uzbrukums pie Skangaļiem nebūtu izdevies un I brigādei nebūtu jāatkāpjas. Vāci vienkārši nebūtu spējuši apdraudēt Skangaļu grupas flangus. Vāci pret Skangaļiem tagad raidīja diezgan lielus

spēkus no aizmugures un tuvākām un tālākām frontes joslām, kur krievu daļas bija sakautas. Vāci uz Skangaļiem novirzīja 49. un 16. pulka daļas, 106. landesvērā un 16. landšturma pulkus, 4. Poznapas un 16. landšturma bataljonus, 332. un 407. kājnieku pulku daļas un gvardijas strēlnieku bataljonu. Pēdējo ar ekstra vilcienu pārsveda tieši no Liepājas. (Tupiņš, Tīreļa purvs, 102. lp.).

Jau ap plkst. 8.00 no latviešu divīzijas rezerves 1. pulkam palīgā nosūtīja 4. Vidzemes pulka 1. bataljonu štāba kapteiņa Medņa vadībā. Mednis iepēma 16. landšturma bataljona štāba nometni uz "Komandiera ceļa". Šai laikā 1. pulkam palīgā devās arī 4. pulka komandieris ar 2. bataljonu.

Pēcpusdienā 1. pulka rīcībā ieradās 10. Sibīrijas pulka 6 rotas. Četras sibīriešu rotas nosūtīja uz Skangaļiem, kur tās iepēma kaujas līniju. Sibīriešiem sekoja 4. pulka komandieris ar 5 rotām, jo pulka 5. un 8. rotas jau agrāk bija devušās uz Skangaļiem.

Jau priekšpusdienā 1., 2. un 3. pulka daļas iepēma Skangaļus un tur ieguva 22. vācu artilērijas smagā bataljona 3. bateriju (2 smagos lielgabalus). Sasistie vācu spēki atkāpās uz savu pēdējo, vēl gluži neizbūvēto apcietinājumu līniju, kur tiem no Kalnciema palīgā piesteidzās 427. pulka 10. rota, 34. rezerves sapieņu bataljona 3. rota, 1. pretaviācijas vads (Flakzug 2/219) un no Klīves skolas 8. Ulānu pulka viens eskadrons.

Mūsu sajukušās daļas artilērijas atbalsta un rezervju trūkuma dēļ vācus nevajāja. Vāci iepēma savus rezerves ierakumus un nogaidīja, kamēr no Liepājas caur Jelgavu ieradās Gardes rezerves strēlnieku bataljons, 427. pulka viens bataljons un 2 vieglās baterijas. (peniķis, "Latviešu strēlnieki Ziemas svētku kauju pirmajā dienā", Latviešu strēlnieki, lp. 1441-65).

Tā kā krievu artilēristi pārāk augstu vērtēja savas ādas un dzīvības, latviešiem pie Skangaļiem bija jāiztiek bez artilērijas atbalsta. Vāci tādēļ varēja pievest savus lielgabalus un ar tieši tēmētu uguni apšaudīt mūsu daļas. Tas arī bija galvenais iemesls, kas spieda mūs atstāt Skangaļus.

Sajukušās kara spēka daļas beidzot saveda kārtībā, kaut arī nepilnīgi. Visu laiku tomēr trūka vienotas vadības. Lai gan 4. pulka komandieris, pulkvedis Zeltiņš, bija ģen. Misīņa vietnieks un vecākais virsnieks un viņam tīri loģiski vajadzēja uzpemt visu pārējo daļu vadību, jo sevišķi tādēļ, ka viņa pulks bija vienīgā kompaktā un nesajukusī vienība šai laikā, Zeltiņam tomēr pietrūka vajadzīgās iniciatīvas, kādēļ Skangaļu aizstāvēšana līdz ar to jau bija apzīmogota.

Vakarā vāci sāka no Braslu puses uzbrukt. Nelielos attālumos vācu ķēdes atbalstīja 2 vieglās baterijas un pretaviācijas vads. Pirmajā triecienā vāci salauza 10. Sibīrijas pulka rotas mūsu kreisajā flangā. Tās atkāpās. Pēc niknas uguns kaujas arī latvieši bija spiesti atkāpties un ap plkst. 7.00 vāci atkal ieņēma mānāļus, kuŗu garnizons - sibīriešu strēlnieki - bija apdzērušies. Sibīrieši mānāļos atrada priekšā lielus vācu dzērienu krājumus un, saprotams, tos uz vietas izlietoja. Vācieši viņus saņēma pilnīgi bez kaujas.

par uzbrukumu I brigādei Herolds izsakās sekojoši: "Ziemeļvakaros un ziemeļaustrumos no mānāļiem krievi bija ielauzušies mūsu līnijās un lūkoja pa daļai sasniegt Kalncienu-Jelgavu un pa daļai uzbrukt no muguras mūsu ziemeļos no Kalnciema esošām daļām. Ātri ar automobiļiem pievestie pastiprinājumi - kāds Berlīnes rezerves pulks - devās pievakarē pretuzbrukumā abpus Dižupes-Mānāļu ceļam. Tā bija mūsu kaŗaspēka laime, ka krievi pienācīgi neizmantoja savus panākumus un diezgan ilgi uzturējās mūsu, dažas dienas iepriekš piepildītajās, kantīnēs. Tādēļ mūsu prettrieciens tos ķēra tikai dažus km dienvidvakaros no mānāļiem. Jāsaka, ka nākamo dienu piedzīvojumi bija pat sliktāki nekā pieredzējumi pirmajā kaujas dienā. Krievu vienības sēdēja mūsu ērtajās, labi izbūvētajās novietnēs. Mūsu ļaudis bija bez pajumtes - bez pajumtes niknākā sala laikā... Katrs jūta, ka tuvojas jaunas kaujas..."

LAIKĀ UN SASKANĀ AR PAVĒLI NEIENEMTAIS
MANGAĻU NOCIETINĀTAIS PUNKTS
RADA LIKTENĪGAS SEKAS I LATV. STR. BRIGĀDEI

Iai runā liecinieki par to, kā 9. un 10. Sibīrijas strēlnieku pulku sešas rotas 23. decembra (5. janvāra) pievakarē ieņēma mānāļu apcietināto punktu, kā pēc tam apdzērās un, gandrīz kā pēc plāna, pa-devās kopā ar saviem virsniekiem gūstā.

Izraksts no 3. Kurzemes pulka 2. bataljona komandiera liecības (Latvju strēlnieku vēsture, I, 141. lp.):

"pulksten 11.00 es saņēmu ziņu, ka mānāļu šturmēšanai izgājušas 10. Sibīrijas strēln. pulka divas rotas un ka pēc pēdējo (mānāļu) iepemšanas tiks uzvilks sarkans karogs. Ap pulksten 13.00 pa telefonu ziņoja, ka tādām pat nolūkam izsūtīts vēl 9. Sibīrijas strēlnieku pulka bataljons. plkst. 15.00 es saņēmu pavēli, ka pēc tam, kad 9. un 10. Sibīrijas strēln. pulka 6 rotas būs ieņēmušas mānāļus un ierakumus pa labi no tiem, nodibināt ar minētām rotām sakarus.

Ap plkst. 17.00 no Māngāļiem un pa labi no tiem atskanēja ilgstošs "urrā" kliedziens. Es sapratu, ka Sibīrijas pulku rotas uzsākušas šturmi no spārna un aizmugures. Izsūtīju atnākušo mācības komandu, sastāvošu no 25 cilvēkiem praporščika Elša vadībā, uz vācu ierakumiem uzziņāt, kas tur notiek, bet ar atlikušajiem strēlniekiem, atstājot sargpostepus, gāju tiem pakāļ. Pūrvā, stiepuļu žoga priekšā, atradās daudz 6. un 8. rotas ievainotu un kritušu kaņavīru, un es pavēlēju rotas komandierim podporučikam Kamolam ar rotu (60 cilvēku) iznest ievainotos un kritušos, kā arī šautenes un apbruņojuma piederumus, bet ar atlikušiem 60 cilvēkiem caur vācu stiepuļu žogu iegāju to ierakumos... Tur es redzēju šādu ainu: Ierakumi bija pārpildīti ļaudīm, kuŗi bez kaut kādas kārtības, grupās stāigāja šurp un turp, spiedās gar zemnicām, iedami iekšā un ārā. Daži nesa vācu segas, kaskas, bundžas, daži dzēra konjaku, ēda vācu kaltēto maizi, kliezda un lamājās. Daudz bija piedzērušu. Ar pūlēm atradu kādu štābskapitanu, kuŗš man teica, ka iepēmuši māngāļus, sapēmuši 200 gūstekņus un dažus ložmetējus (cik, viņš nezina). Pēc tam viņš man paziņoja, ka palicis bataljona komandiera vietā, kuŗš kaut kur aizgājis, jeb evakuējies (es nesapratu) - un ka viņš nezina tālākos uzdevumus. Pēc kāda laika - ap plkst. 18.00 - no māngāļu puses atskanēja šāvienu. Daļa no ļaudīm devās uz to pusi. Kāds izsaucās: "Atpakaļ, vācieši!" pēc tam: "Uz priekšu, urrā!" Visi sāka kliegt "urrā" un stāvēja uz vietas. Pēc tam vācieši atklāja uguni no aizmugurē esošās mežmalas. Tas sacēla pilnīgu pāniku. Viena daļa slēpās zemnicās, citi - ierakumos. Gar zemnicu durvīm un ierakumu aizsargāto pusi radās vesela ļaužu kaudze, jo daži paklupa un citi krita pār tiem. Daļa ļaužu metās pār brustvēru, bet tur viņus atkal apšaudīja vācu ķēde, kas nāca no māngāļu puses aiz stiepuļu žogiem un mēģināja apiet ierakumus. Daļa mūka atpakaļ, daļa atklāja uguni. Daži kliezda: "Nešaujiet, tie ir mūsējie!"

Arī es no sākuma domāju, ka tie nevar būt vācieši, jo vācieši taču nevar parādīties no aizmugures, neitrālajā joslā, starp mūsu un vācu žogiem. Pēc pārliecināšanās, ka tā patiesi ir vācu ķēde, es komandēju: "Uz caureju!" Uz turieni skrēja ar dažiem kareivjiem podporučiks Lāva un praporščiks Veinbachs. Viņiem sekoja apm. 50 cilvēku, bet tai laikā kāds izsaucās: "Uz kurieni? Atpakaļ!" Lielākā daļa skrēja atpakaļ, bet daļa sapinās caurejā un tika vāciešu nošauti. Šai chaosā sajaucās arī mani ļaudis ar Sibīrijas strēlniekiem. Beidzot es satiku štābskapitanu - bataljona komandieri. Tas man jautāja, ko darīt. Es atbildēju, ka nepieciešami nodalīt kādu grupu kareivju, kas atsistu vāciešus, bet pārējos ievest kārtību. Viņš sāka kliegt, rīkoties, bet nekas neiznāca. Tad es sacīju: "Mēs esam daudz virsnieku, stāsimies katra traversa starpā pa vienam un atsītīsim vāciešus." Štābskapitāns tikai izplēta rokas. Dzirdēju dažus 9. Sibīrijas pulka kareivjus sarunājoties: "Ja esam apiet, tad jāpadodas." Praporščiks Elsis gribēja vienu no tiem ar štiku nodurt, bet tas atvainojās un teica, ka izrunājis muļķības. Pēc tam

es paziņoju, ka esmu latviešu bataljona komandieris un gūstā nepalikšu. Kas grib, lai nāk man līdz, un sāku iet uz mežmalas pusi. Man sekoja kādi 40-50 cilvēki. Bet kāds atkal iesaucās: "Atpakaļ! Šurp!" vispārīgi kļiedza visi, nevarēja atšķirt virsnieku rīkojumus no kareivju kļiedzieniem. Redzot, ka jāsteidzas, jo vācieši nāk arvien tuvāk, es sāku kārtot kādi pret vāciešiem. Novietoju blakus vienu otram apmēram 10 kareivjus un pavēlēju šaut. Šai brīdī 9. pulka štābskapitans iesaucās: "Atpakaļ, pie brustvēra!" Redzēju un jutu, ka būs jākrīt gūstā, jo, ja pacels rokas, es viens neko neizdarišu. Es apņēmos izvest kaut tikai savus ļaudis un izsaucos: "Latvieši, man līdz!" - un devos pār brustvēri uz vācu stieplu žogu pusi. Man sekoja praporščiks Elsis un 5 mani ziņneši. Caureju nebija. Es gāju gar vācu stieplu žogu, beidzot atradu kādu grāvīti, pa kuŗu izgāju caur stieplēm. Vācieši mūs apšaudīja no labās puses. Man sekoja ne tikai mani, bet arī sibirijas strēlnieki. Mežmalā es atradu podporučiku Lāvu, kas jau agrāk bija izgājis caur pirmo caureju.

Šeit es salasīju apm. 30 kareivjus, kas bija iznākuši man līdz... Sibiriešu strēlnieku bija iznācis apmēram 80 - 100 (piezīme: no sešām pilnām rotām!)... Pēdējais virsnieks, kas ieradās, bija poručīks Bergs. Tas ziņoja, ka priekš ierakumu atstāšanas tas saticis 9. pulka štābskapitanu, kuŗš vislielākās pānikas laikā iegājis zemnicā un aizsmēķējis cigāru, atstādams savus ļaudis likteņa varā. Poručīks Bergs tam atgādinājis, ka vajagot kaut ko darīt. Uz to štābskapitans atbildējis, ka štiku kaujā viņš neskries, jo ir apiets. Kad poručīks Bergs atstājis ierakumus, sibiriešu strēlnieki kļieguši: "Vāciet, nešauj, padodos!"

Interesanta ir arī Kurzemes pulka jaunākā virsnieka praporščika Elša liecība: "Ļaudis mētājās uz visām pusēm. Sākās pānika. Cauri zaldātu kliegšanai oficieŗu komanda nebija sadzirdama. Bija dzirdami saucieni: "Aplenkti, vajaga padoties!" Otrā bataljona komandieris (piezīme: 3. Kurzemes pulka) sāka rīkoties, bet tikko viņš sāka ievest kārtību, lai varētu vācus atsist, kad visi izklīda saukdami: "Kurp? Atpakaļ!" Redzēdams, ka kārtību ievest nav iespējams, bet vācu spiedienu paliek stiprāks, otrā bataljona komandieris iesaucās: "Kas negrib padoties gūstā, man pakāļ! Latvieši, man pakāļ!" un metās uz stieplu aizžogojumu pusi. Kāds zaldāts parādīja caureju, kuŗa vēl nebija pilnīgi izgriezta. Komandierim pakāļ devās vispirms otrā bataljona ļaudis, pēc tam arī sibirijas strēlnieki... No otrā bataljona pavisam iznāca ap 40-50 cilvēku, manu skolnieku - cilvēku 18 (pavisam bija 37), sibirijas strēlnieku cilvēku 80... Tiem pievienojās citi sibirijas pulku strēlnieki, tā kā beidzot salasījās ap 150 sibiriešu (no apmēram 1000 vīriem, P.D.). Sibirijas pulku oficieŗus pēc mūsu aiziešanas no mānģaļu mežsarga mājas es netiku redzējis. Starp iznākušiem sibiriešiem bija ap 10 unteroficieŗu."

(Latviešu strēlnieku vēsture, I, 143-5. lpp.)

KRIEVU RĪCĪBĀ SASKATĀMA TĪŠA SABOTĀŽA
UN IZVAIRĪŠANĀS NO KAUCAS

1. Daugavgrīvas pulka 1. rotas komandieris poručiks Maizītis ziņo sekojošo (Latv. Strēln. vēsture, I, 138. lp.):

"1916. gada 23. decembra kaujā, būdams ievainots labā kājā, es atgriezos uz krustceļiem mūsu pārsienamā punktā. Ceļā satiku mūsu pulka komandieri. Pēc viņa aizrādījumiem man vajadzēja aizvest 10. Sibīrijas pulka bataljonu uz Skangaļiem, kur steidzami bija vajadzīga palīdzība. Kā pavadonis es kopā ar 10. pulka izlūkiem un diviem 4. latviešu pulka strēlniekiem, kuŗi labi pazina apkārtni, gāju uz priekšu. kaut gan labi zināju ceļu uz Skangaļiem, no kurienes es tikko nācu, bataljona komandieris mani vairākas reizes apstādināja, it kā šaubīdamies - kurp jāiet - uz Skangaļiem jeb pa kreisi no tiem. bataljonu viņš izplēta kaujas kārtībā, kaut gan pretinieks no šejienes bija tālu. pateicoties tam, sakari starp rotām ar katru minūti kļuva vājāki, jo gājām caur biezu mežu. starp mani un bataljonu sakarus uzturēja 10. Sibīrijas pulka izlūku ķēde, jo es gāju 100 soļus bataljonam pa priekšu. Tādā kārtībā mēs nogājām apmēram 1000 soļus, kad uz reizi pa ķēdi paziņoja, ka jāvirzās vairāk pa kreisi, kaut gan tas pavisam nesakrita ar virzienu uz Skangaļiem. Es devos gar ķēdi atpakaļ, bet bataljona vairs nebija. palikušie izlūki runāja, ka vajadzīgs virzīties pa kreisi. Cerēdams atrast 10. Sibīrijas strēln. pulka bataljona komandieri, es sāku to meklēt, tādēļ ka viņš man kā izlūkam līdz tam neuzticību nebija izteicis un es nezināju, ka viņam būtu pavēlēts nogriezties pa kreisi. Tomēr bataljonu atrast man neizdevās. Es sastapu tikai atsevišķas 10. Sibīrijas strēln. pulka strēlnieku grupas, kuŗas klejoja dažādos virzienos, bet nezināja parādīt, kurp aizgājis viss bataljons. Ciesdams sāpes ievainotā kājā, es izgāju uz krustceļiem pie mūsu štāba un pēc tam pārsēju ievainojumu 4. Latviešu pulka pārsienamā punktā."

Ir skaidrs, ka sibīriešu bataljona komandieris ir mēģinājis iespējami ilgi novilcināt savu ierašanos kaujas laukā, cerēdams, ka pa to laiku latvieši paši tiks galā ar ienaidnieku.

Interesanta ir arī 1. latviešu pulka 2. bataljona komandiera kapteiņa Būriņa liecība (Latv. Strēln. vēst., I, 138. lp.):

"Pēc Skangaļu ieņemšanas 23. decembrī ap plkst. 12.00 es devos uz štābu un lūdzu steidzamu pastiprinājumu. Uz pulka komandiera pulkveža Karlsona pavēli es ierados pie 10. Sibīrijas pulka komandiera kā pavadonis, lai aizvestu šī pulka rotas, kuŗas bija nolemtas kā

pastiprinājums. 10. Sibīrijas pulka komandieris man pateica, ka vēl neesot gatavi iziet. Tad uz pulkveža Ķarlsona otrreizēju pavēli es no jauna ieradās pie 10. Sibīrijas strēln. pulka komandiera un atkārtotju kategorisku pavēli pasteigties ar pastiprinājumu sūtīšanu. Beidzot plkst. 14.00 rotas izgāja ar pulkv. Ķarlsonu un nonāca Skangaļu rajonā ap plkst. 15.30."

Arī šī liecība norāda, cik ļoti negribīgi krievu komandieri ir devušies palīgā latviešu daļām. Visi līdzekļi izmantoti, lai novilcinātu iekļaušanos uguns joslā.

17. un 55. Sibīrijas pulku kaņavīru dumpis un atteikšanās iet uzbrukumā ļoti uztrauca XII armijas vadību. Tur tagad domāja tikai par to, kā vieglāk un ar mazākām nepatīkšanām izbeigt uzsākto kauju. Ģenerālis Mišins nekādi nevarēja, nedz arī gribēja dot bez sevišķa iemesla pavēli atkāpties. VI Sibīrijas korpusa štābs jau ap plkst. 12 paziņoja Ģenerālim Mišinam, lai viņš necer uz rezervēm un lūko iztikt ar rīcībā esošiem spēkiem. Krievu augstākā vadība tagad nogaidīja, lai redzētu, vai latvieši spēs apturēt vācu pretuzbrukumus.

Latviešu sadrumstalotās un sajukušās daļas, atstātas bez artilērijas atbalsta, valēja viegli apejamo flangu dēļ bija spiestas no Skangaļiem atkāpties. Tā vēl nebūtu bijusi liela nelaime. Uz komandiera ceļa un ap vācu 114. bateriju latvieši un sibīrieši atspērās un vācus apturēja.

Izšķirēja nelaime bija tā, ka ģen. Trikovska divīzijas bataljoni visapkāunojošākā kārtā padevās gūstā un mungaļus atdeva vāciešiem. Trikovskim tagad vajadzēja kaut kādā veidā glābt savu un savas divīzijas godu. Kaut kādi, tikai pa viņam pašam zināmiem ceļiem, Trikovskis VI korpusa štābā izdabūja pavēli par ģenerāļa Mišina atcelšanu no apvienotās latviešu divīzijas komandas. plkst. 11 vakarā Trikovskis ieradās latviešu divīzijas štābā un paziņoja, ka viņš esot iecelts par apvienotās latviešu-sibīriešu grupas komandieri un ģenerālis Mišins paliekot tikai kā I latviešu brigādes komandieris. Tūlīt pēc tam Trikovskis pavēlēja latviešu un krievu daļām nekavējoties atiet uz mūsu pirmajām līnijām. To veica 2 - 3 stundu laikā bez sevišķiem zaudējumiem un grūtībām.

Lai arī cik neglīta būtu bijusi sibīriešu izgāšanās mungaļos, Trikovskis tagad kompensējās ar to, ka latvieši arī neko nebija saņieguši. Vēlāk gan XII armijas štābs atzina ģen. Trikovska rīcību par nepareizu un uz īsu laiku atsvabināja latviešus no viņa postu nesējas vadības, bet ar to neko vairs nevarēja saglābt. Mungaļu - Skangaļu spīdoši veiktā operācija bija norakstāma zaudējumos. Vēlāk VI korpusa štāba priekšnieku atcēla no amata, jo tas bija izdevis pavēli atstāt mungaļu pozīciju.

Tupiņš savā grāmatā Tīreļa purvs raksta (127.lp.), ka I latviešu strēlnieku brigāde šajā kaujā sapēmusi gūstā 3 vācu virsniekus un 357 kareivjus, 8 smagos lielgabalus, 1 mīnu metēju, 14 ložmetējus un vēl 4, kuŗus neizveda, 1 granātu metēju, 1 prožektoru, 2 tranšeju lielgabalus, 1 elektrības staciju, četrus 42 līniju lielgabalus, 16. landšturma pulka štābu utt. vāciešiem bija kritis arī viens ģenerālis. Šķiet tomēr, ka Tupiņa ziņa par 8 smago vācu lielgabalu sapemšanu nebūs pareiza, jo vāci raksta, ka krievi iepēmuši divas baterijas (tikai). Tas būtu - 114. baterija ar 4 lielgabaliem un smagā baterija skangaļos ar 2 haubicēm, kuŗas pie tam neizdevās izvest.

CITU KOMANDIERU VAINAS DĒL CIETĒJS PALIEK BRUNINIECISKAIS ĢEN. MISIŅŠ

patiesu liecību par apstākļu tragiskumu sniedz ģenerāļa Misiņa 1917.gada 11./24.marta ziņojums ģenerālim Radko-Dmitrijevam par 23.decembra kauju:

"... Es nevaru apvainot nevienu no man uzticētās brigādes kuŗavīriem par to, ka šīs dienas spīdošie panākumi ir bijuši gluži vel-tīgi. Brigāde, bez artilērijas sagatavošanas, pārraudama stipri nocietinātos ienaidnieka ierakumus, iepēma pēc tam trīs joslas vācu nocietinājumu, sapēma trīs baterijas skangaļu rajonā, atsvieda pretinieku no brašļiem un ... izdarīja to visu ļoti nelabvēlīgos apstākļos, jo pa labi 5.zemgales latv.strēln.pulks nesniedza nekādu palīdzību, bet pa kreisi XIV Sibīrijas divīzijas daļas bija atkāpušās uz saviem ierakumiem, ar ko deva iespēju vāciešiem, pa mūsu uzbrukuma laiku skangaļiem, apšaudīt spārnu un apiet no muguras uz priekšu izvirzītās daļas, pie kam tiem stipri palīdzēja uzbrukuma joslā esošie meži.

Tā kā 10.Sibīrijas strēln.pulka daļas ļoti steidzīgi bija atstājušas pozīcijas aiz skangaļiem, tad vācieši sāka apiet uz priekšu izvirzīto 4.latv.strēln.pulku. Lai pulks netiktu galīgi atgriezts, tad viņa priekšējās daļas bija spiestas atkāpties, kam sekoja visas brigādes atiešana. Nostiprinoties līnijā uz 19.mērķi, brigādes pulki kopā ar 9. un 10.Sibīrijas strēln.pulku daļām aizturēja vāciešu virzišanos uz priekšu. Šo līniju viņi noturēja arī pēc mungaļu krišanas līdz pavēles sapemšanai atiet uz mūsu pamatlīniju... sev es arī nevaru pārnest... domāju, ka esmu darījis visu, nesaudzēdams spēkus un dzīvību, kas no manis atkarājās. Stāvoklis arī man bija skaidrs...

gaskapā ar Juŗa ordeņa statūtu § 8 mani par 1916.g. 23.decembra kaujām, sapemto piezīmju un pārmetumu vietā, vajadzētu apbalvot ar

Un tomēr vāci 23.decembrī/5.janvārī bija briesmīgi sakauti, neraugoties uz latviešu pašu kļūmēm, kaujas beigas būtu bijušas labvēlīgas, ja vien krievu rotas Mangaļos nebūtu apdzērušās un apkauņojošā veidā ar visiem virsniekiem priekšgalā, līdzīgi kustopai, nebūtu padevušās gūstā. Daži no šiem glēvuļiem dabūja tomēr pelnīto sodu, jo vācieši, kaujas karstumā, sākumā krievus nebija gūstā pēmuši, bet daudzus no tiem nodūruši.

ĪSA ZAUDĒJUMU UZSKAITE

Krājumā Latviešu Strēlnieki sniegtas šādas ziņas par zaudējumiem 23.decembrā/5.janvāra kaujā:

1.pulkā krituši virsnieki: poručiks Menska, podporučiks Ozols un praporščiks Kalniņš II, bez vēsts pazuduši praporščiki Balodis un Kalviņš, no kareivjiem krituši 97, ievainoti 386, kaujas laukā palikuši 89.

2.pulkā ievainoti 11, kontuzēts 1, gūstā kritis 1 virsnieks, no kareivjiem krituši 28, ievainoti 250, kontuzēti 26, pazuduši 99.

3.pulkā dati nav saglabāti, tāpat par 4.Vidzemes pulku man nav datu.

Tupiņš grāmatā Tīreļa purvs (127.lp.) liecina, ka I brigāde kaujas pirmajā dienā zaudējusi 8 kritušus virsniekus un 477 kareivjus, ievainotus 37 virsniekus un 1572 kareivjus, kontuzētus 5 virsniekus un 284 kareivjus, bez vēsts pazudušus 3 virsniekus un 359 kareivjus, pavisam no ierindas izgājušus 2692 strēlniekus un 53 virsniekus.

Latvju Strēlnieku Vēsture (I, 117) sniedz sekojošas ziņas par VI Sibīrijas korpusa zaudējumiem kaujās no 23.decembrā līdz 29.decembrim (5. līdz 11.janvārim):

I latviešu brigāde zaudējusi kritušos: 10 virsniekus un 562 kareivjus, ievainotos - 49 virsniekus un 1897 kareivjus, pazudušos 3 virsniekus un 398 kareivjus, no tiem 23.decembrī vien kritušus 440, ievainotus 1466.

II latviešu brigāde zaudējusi kritušos 18 virsniekus un 390 kareivjus, ievainotos 41 virsnieku un 1852 kareivjus, pazudušos 213 kareivjus. No tiem pirmajā kauju dienā krituši 164 un ievainoti 808.

VI Sibīrijas korpuss tai laikā pavisam zaudējis kritušos 57 virsniekus un 1856 kareivjus, ievainotos 199 virsniekus un 8418 kareivjus un pazudušos 19 virsniekus un 2799 kareivjus.

Pārsteidz nesamērīgi lielais ievainoto un pazudušo skaits krievu daļās. Izskaidrojums tas, ka krievu kareivji bieži paši sevi sašāva vai citādi savainoja, lai atbrīvotos no kaņošanas briesmām.

Tiklīdz vien radās kaut mazāka izdevība, tie steidzīgi cēla rokas gaisā un padevās gūstā.

Tā beidzās Ziemsvētku kauju pirmā diena. To ievadīja lielas cē-
ribas un sajūsma. Tā nobeidzās dziļā sarūgtinājumā.

Bet Pirmās brigādes cīņas nebija veltīgas. Tās deva iespēju Ot-
rai latviešu brigādei nostiprināties jaunieņemtās pozīcijās, no ku-
rienes tad 25. decembrī (7. janvārī) latvieši, no aizmugures uzbruk-
dami, varēja iepemt ļoti stipri nocietinātā Ložmetēju kalna pozīci-
jas, ko krievi dažkārt saukāja par "Mēli".

Pozīcijas Ložmetēju kalnā
1917. g. janvārī.

MANGAĻU ATSTĀŠANA UN

KAUJAS PĒC TAM

Vēlu 23.decembra naktī 1.Daugavgrīvas pulks pamazām salasījās tanis pašs zemniecās,ko tas no rīta,aiziedams kaujā,bija atstājis.

Atpūta tomēr iznāca īsa un ļoti nemierīga,it sevišķi bataljonu un rotu komandieŗiem. Nācās noskaidrot zaudējumus un par tiem sastādīt sarakstus. No ierindas izsisto priekšnieku vietā bija nozīmējami jauni. Jānoskaidro un jāatjauno municijas krājumi. Pulka komandieris savukārt nepacietīgi gaidīja ziņojumus par kaujas norisi un daudz citiem jautājumiem. Viss tas prasīja laiku un daudz darba.

Ievainotā kapteiņa Fr.Brieŗa vietā pulka komandieris mani nozīmēja par 1.bataljona komandieri.

24.decembrī no rīta 1.Daugavgrīvas pulks pārgāja uz bijušiem 5.Zemgales pulka ierakumiem,kas atradās nedaudz uz austrumiem no II brigādes pārrāvuma vietas. Tur palikām visu 24.decembri. Zemniecas bija mazas un ļoti sliktā stāvoklī,kamdēļ ļaudīm atpūta nekāda neiznāca. (Dokumentu krājums "Latvieŗu strēlnieki", 910.lp.)

DATI PAR 8. VALMIERAS PULKU

Par 6.janvāri (24.dec.) 8.Valmieras pulka žurnālā ir sekoŗas nozīmīgas vietas:

"... no rīta pie pirmā bataljona novietojuma ieradās nelielas ienaidnieka grupas; tās atsita mūsu postepi.

Izlūkojums Grabju virzienā noskaidroja,ka ienaidnieks no plkst. 9 - 12 nelielās grupās un kolonnās pārgāja uz Skudru māju pusi, kur nelielā meŗā nozuda... Kopējo 7. un 8.pulka vadību ar šodienu uzpēmās 7.pulka komandieris pulkvedis Goppers.

Baŗās par ienaidnieka prettŗiecienu uz neapsargātajām blokmājām

otrā ienaidnieka līnijā, pulka pagaidu komandētājs pavēlēja tās sagraut, kas neizdevās blokmāju stiprās būves, mitruma un Novicka rokas granātu trūkuma dēļ.

Pulka sakari ar aizmuguri sevišķi grūti, jo aizmugure atrodas 6-7 verstu attālumā, un ceļi uz turieni slīkst grūti pārejamā purvā, kuŗu no vienas nesagrautas ienaidnieka blokmājas apšauda ar ložmetēju uguni. Tomēr patronu un uztura piegāde noorganizēta teicami.

Vakarā pulks sapēma uzdevumu, paliekot savā vietā, nodrošināt no Grabju puses 53. Sibīrijas strēlnieku, 6. un 7. latviešu pulku nakts triecienu pret nocietināto vācu pozīciju, kuŗa sedz pāreju pār Lielupi pie Kalnciema...

Nakts uz 7. janvāri (25. dec.) bija trauksmaina, jo nelielas ienaidnieka grupas vairākas reizes tuvojās 1. bataljona novietojumam un mēģināja pārraut apsardzību, bet visus ienaidnieka mēģinājumus atsita mūsu šauteņu un ložmetēju uguns..."

8. Valmieras pulka ieraksts žurnālā par izlūkojumu Grabju māju virzienā liecina, ka pēc I brigādes atkāpšanās no Mangāliem vācieši savus spēkus jau 6. janvārī (24. dec.) no rīta ir sākuši pārsviest uz Kalnciema pozīcijām. Ja vien ģenerāļa A. Auzāna rīcībā 5. janv. (23. dec.) būtu bijis vairāk rezervju, viņš bez pūlēm būtu ieņēmis jau todien svarīgo Kalnciema tiltu pār Lielupi.

Ģen. A. Auzāns raksta (Latviešu strēlnieki mūžības gaismā, 62. lp.), ka jau 5. janvārī (23. decembrī) ģenerālis Trikovskis atteicies dot viņam palīgā vienu no saviem pulkiem. Tādu rīcību var izskaidrot ar dumpošanos krievu daļās, bet var arī būt, ka pie tā vainojama ģen. Trikovska skaudība par latviešu pulku spīdošajām sekmēm. Ja par Mangaļu nepamatotu pamešanu armijas vadība uz Isu laiku nebūtu atcēlusi ģen. Trikovski no Latviešu apvienotās divīzijas komandēšanas, tad laikam gan ģen. Trikovskis 7. janvārī (25. dec.) nebūtu lāvis iesturmēt no aizmugures Ložmetēju kalnu. Latvieši tad būtu palikuši muļķu lomā.

Ģen. A. Auzānam pienākas pilna atzinība par to, ka par spīti dažu krievu skaudībai un pānikai augustākās krievu vadības aprindās, viņš tomēr prata nosargāt latviešu pulku godu, tiem sagādādams uzvaru, vismaz VI Sibīrijas korpusa komandiera iecerēto aprobežoto mērķu apmēros.

GEN. DĪTERICHA GAUŽĀM NOZĪMĪGĀ TELEGRAMMA

1916.gada 25.decembrī ģen.Dīterichs no Galvenās mītnes telegrāfē Ziemeļrietumu frontes virspavēlniekam:

"Viņa Majestātes uzdevumā lūdzu Jūs informēt Galveno mītni par stāvokli Rīgas rajonā. Pēc ienākušām ziņām nav ieteicams 23.decembrī Babītes ezera rajonā uzsākt uzbrukumu turpināt, jo tas var beigties ar katastrofu. Rezerves mums jātaupa lielākai operācijai, bet ja apstākļi cīņu turpināšanu prasītu, tad jāizlieto vienīgi latviešu strēlnieku pulki". ("Latv.Strēln.Vēst.", Prometeja izd., 57.lp.)

Ir skaidrs, ka šī telegramma ir radusies sakarā ar pānīku Galvenā mītnē, ko sacēla vēstis par krievu daļu atteikšanos iet 23.decembrī uzbrukumā. Komunistu avoti gaŗi un plaŗi ŗini gadījumā cenŗas visu lietu nostādīt kā nodevību, kam nu gan laikam nebūŗ bijis nekāda pamata. Kā mēs vēlāk redzēŗim, līdzīgā stāvoklī un noskaņojumā nonāca janvāŗa kauju laikā arī vācu armijas štāba priekŗnieks ģen.Ludendorfs pēc tam, kad kāds mums pretī stāvoŗsais vācu bataljons, grūto apstākļu dēļ, bija atteicies iet uzbrukumā. Tik smagi disciplīnas pārkāpumi skaidri norāda, ka attiecīgā armija ir tuvu sabrukumam, kamdēļ jebkuŗai vadībai tas atņem rīcības droŗmi.

Sakarā ar augŗējo telegrammu man nav saprotams ģen.Auzāna izteiciens kādā no viņa rakŗstiem (krājumā "Strēlnieki mūŗības gaismā", 54.lp.), ka viņŗ vēl arvien nevarot izskaidrot to, kamdēļ krievu armija decembra kaujās neesot izmantojusi latvieŗu pulku gūtās sākotnējās sekmes. Tas norāda, ka neesam laikā iepazinūŗies ar Maskavas izdotajiem strēlnieku laika materiāliem. Komunisti, diemŗēļ, ir tanī apskauŗamā stāvoklī, ka viņu rīcībā atrodas visi XII armijas un latvieŗu pulku archīvi. Komunistu vērtējumī ir tendendiozi un lielāko tiesu nepareizi, bet viņu publicētie dokumenti ir jāņem vēŗā.

Par 7.janvāŗi (25.decembrī) 1.Daugavgrīvas latv.strēln.pulka ŗurnālā lasām sekoŗus ierakŗtus:

"7.janvāŗi (25.dec.) plkst.4 uz ģen.Misiņa personīgu rīkojumu pulks, sekojot 3.Kurzemes pulkam, izgāja uz vācu līnijā izdarīto pārrāvumu un nonāca Otrās latvieŗu brigādes komandieŗa rīcībā. Apŗolītie pavadoņi pretim nebija izsūtīti, tāpēc tikai plkst.8.30 pulks ieradās pie II brigādes štāba 368.kvadrātā.

Uz pulkveŗa Auzāna rīkojumu, pulks plkst. 9.30 nomainīja 7.latv.strēln.pulku un iepēma 387. un 409.kvadrātos pilnīgi aizstāvēŗsanī

nepielāgotu pozīcijas iecirkni. Pa kreisi no mums 8.Valmieras, pa labi - 16.Sibirijas pulks (ar lielu atstarpi abu pulku vidū).”

Brīgādes štābs mitinājās lielu egļu mežmalā, labi būvētā, ērtā vācu blindāžā. Netālu no pēdējās, Maztīreļa dienvidus malā, starp dažu augstu, kuplu egļu virsotnēm, vāci bija uzbūvējuši lieliski maskētu artilērijas novērošanas punktu. Vairāki strēlnieki un virsnieki punktā uzkāpa un pēc tam stāstīja, ka viss Maztīrelis un Ložmetēju kalns redzami kā uz delnas. Šim artilērijas novērošanas punktam 25.decembra vakarā ir piekritusi sevišķi nozīmīga loma. Tanī bija nepamanīts pratis "iekortelēties" pārģērbies vācu novērotājs, kas netraucēts korriģēja nāvīgu mūsu pozīciju un kustību apšaudi. Par to dzirdēsīm pulkveža Vācieša atmiņu citējumā.

Kādu ceturtdaļu vai puskilometru dziļāk mežā atradās 7.pulka štāba novietne. Būdu vietā, kas glābtu kaut dažus gradus siltuma, vēja pusē bija saslieti tikai egļu zari. 7.pulka komandieris pulkv. Goppers mūs informēja par pozīciju stāvokli. Divu nakšu un divu dienu ilgā stāvēšana meža vidū, bez silta uztura un bez iespējas kurināt uguni, bij atstājusi manāmu iespaidu uz 7.pulka cīnītājiem. Man uzdeva nomainīt 7.pulka 2.bataljonu, ko komandēja kapteinis Vitols, vēlākais Latvijas armijas pulkvedis. 1.bataljona jaunās pozīcijas atradās ceļu krustojumā, kas veda uz Grabju mājām. Tur uz klāja pakalniņa atradās vācu artilēristu bijusī nometne ar labām zemniecām. Tālāk pa mežu, virzienā uz austrumiem, vāci bija izbūvējuši savu pēdējo apcietinājumu līniju. Uz tās atbalstījās 1. bataljona kreisais spārns, tālāk uz austrumiem šo līniju iepēma daugavgrīviešu 2.bataljons kapteiņa Būriņa vadībā. Vēl tālāk uz austrumiem stāvēja 8.latviešu pulks. Uz rietumiem, Pirmā bataljona labajā flangā stiepās, cik tālu vien acis sniedza, līdzens kā galds, sniega klajums. Domāju, ka tās bija pļavas vai purvs. Tamdēļ mūsu pozīcija bija teicama un viegli aizstāvama. Nedaudz darba pieliekot, vācu līniju varēja pārbūvēt, lai tā vērstos pret dienvidiem. Pozīcija atradās meža vidū, kamdēļ vāciem būtu bijis grūti to ar artilēriju sadragāt vai traucēt kustības mūsu aizmugurē. Tomēr kaut kas kaut kur samisējās un mēs nedaudz vēlāk šīs pozīcijas bez ienaidnieka spiediena pametām. Pie šīs problēmas es vēl atgriezīšos vēlāk.

NOZĪMĪGA KAUJA PIE CEĻU KRUSTOJUMA UZ GRABJU MĀJĀM

No rīta viss mūsu līnijas priekšā likās mierīgs un kluss. Ložmetēju kalna virzienā gan vēl bija dzirdams kaujas troksnis. Sals arī atslāba. Varēja cerēt, ka šī vieta būs tīri laba mūsu ilgākai

palikšanai. Ap plkst. 11 labā spārna postenis ziņoja, ka no meža dienvidrietumos, pāri klajai pļavai, iznākuši divi vīri, domājams, vācu kareivji, un nākot taisni uz mūsu pusi. Es piekodināju nekādā ziņā nešaut, bet gaidīt pienākam gluži klāt. Tālskatis man tiešām rādīja divus vācu kareivjus, kas ar lielām paunām mugurā smagi bridā pa dziļo sniegu uz mūsu pusi. Drīz viņi arī pienāca pie postea un bez pretošanās padevās. Nopratinot viņi pastāstīja, ka bijuši izsūtīti izlūkos un nemanot iegājuši mūsu līnijās. Piederot pulkam, kas nopemts no frontes kaut kur dienvidos no Daugavpils. Abi bija elzasieši, kas arī izskaidro viņu gudro padošanās veidu. Abi vāci bija labi apģērbti un visādi priekšzīmīgi apģādāti. Pie tā jau lielās, pilnās mugursomas piesiets vēl bija pāris gluži jaunu rezerves zābaku. Es nopriecājos par interesantajām un svarīgajām gūstekņu ziņām, kas tik viegli bija kritušas mūsu rokās un kas varēja būt nozīmīgas mūsu augstākajai vadībai.

Drīzi vien arī atskanēja pirmie vācu šāvieni no Grabju māju puses. Uzbrūkošie vācieši kā aizsegu ieņēma kādu grāvi, kas, iedams parallēli mūsu frontei, atradās apmēram 200 soļus mūsu priekšā. Pirmais uzbrukums, ložmetēju pabalstīts, sākās ap pusdienas laiku. To bataljona spēcīgā uguns viegli atsita. Vācu pusē pēc tam dzirdējām tikai vaidus un kliegšanu. Drīz vien sākās arī artilērijas apšaušana no vācu puses, pie kam kāds šrapnelis nāvīgi ķēra 3. rotas 3. vada seržantu Leimani. Līdz vakaram sekoja vēl trīs asi uzbrukumi, pieaugdami arvien spēkā. Visus trīs bataljons tomēr, nodarot vāciem milzu zaudējumus, sekmīgi atsita. Flinšu un ložmetēju uguns no mūsu puses visu laiku bija ļoti intensīva, kamdēļ izprasīju pāris vezumu patronu krājumu papildināšanai. Maksima ložmetēju dzesinātājs ūdens visu laiku vārijās.

Tā tas vilkās līdz pašai vēlai pavakares tumsai. Arī otra bataljona frontē, pa kreisi no mums, dzirdējām šād tad apšaudīšanos. Galvenais trieciens tomēr bija vērstis pret 1. bataljonu. Arī visāda kalibra artilērijas uguns arvien vairāk piepēmās. Tas galvenokārt vērsās pret aizmuguri. Redzams, vāciešiem vēl nebija noorganizēta artilēriskā frontes novērošana. Tas ir labi saprotams visa tā sajūkuma dēļ, ko mūsu pēkšpais uzbrukums ienesa vācu frontes organizācijā. Bet ko gan lai saka par krievu artilēriju, kuŗa iepriekš labi zināja, kas notiks, jau laikus visu varēja izplānot? Bet kas notika? Nevienu krievu artilēristu neredzējām. Tie neatrada par vajadzīgu, kā to vācieši darīja, iet līdzī ar kājnieku ķēdām. Tie atzina tikai šaušanu pēc kartes un kvadrātiem, jo tā bija drošāk pašu ādai un no sala arī nenācās ciest. Tamdēļ kājnieki, šīnī gadījumā latvieši, nekad nesapēma artilērijas pabalstu tad, kad tas bija visvairāk vajadzīgs. Tā arī minētajā 25. decembra kaujā - kas gan no vāciešiem būtu palicis pāri, ja vien kaujā būtu piedalījusies artilērija! Pulkvedim Vācietim ir neapstrīdama taisnība, ja viņš saka, ka lielākā nelaime ir bijusi tā, ka latviešu pulkiem ne-

deva savu artileriju. Uz katru 1.bataljona kareivi šini pēcpusdienā iznāca pa apmēram 200-300 izšautu patronu. 1.bataljonā bija tikai pāris kritušu un daži ievainotie.

Tumsai uznākot, flinšu un ložmetēju uguns apsīka, bet ne vācu artilerijai. Likās, ka viss ir labākā kārtībā un ka mēs šinis vācu pēdējās vai trešās līnijas pozīcijās varēsim ērti atsist katru vācu triecienu. Bet apm. plkst. 19 vai 20 nāca pavēle atiet apm. 2 kilometri atpakaļ uz lielo kāpu rajonu.

1.Daugavgrīvas pulka žurnāla ieraksts par 25.decembri skan:

"Ap plkst.11 mūsu kreisā flangā vācieši atspieda atpakaļ 8.latviešu pulku un ieņēma savus divus bijušos blokhaužus un no turienes uzsāka visa mūsu novietojuma pastiprinātu apšaudi. Pret ienaidnieku blokhaužos izsūtīja pirmo rotu poručika Maiziša vadībā, kuŗa kopā ar 6.Tukuma pulka 4.rotu atņēma blokhauzi ar ložmetēju".

(P.Dardzāna piezīme: 1.rota toreiz gadījās 1.bataljona rezervē, kamdēļ viņai arī piekrita šī loma. Cik atminos, vāciešiem atņēma ne tikai blokhaužus, bet stāvokli pilnīgi atjaunoja. 8.pulka kļūme izskaidrojama ar to, ka tas bija iepriekšējās kaujās visvairāk cietušais pulks. Rotas bija palikušas stipri mazas un ļaudis pārguruši.)

Plkst. 17.25 vācieši ar lielākiem spēkiem, ne mazāk par bataljonu, uzsāka negantu pretuzbrukumu mana bataljona 2. un 3.rotas iecirknī, nolūkā pārraut mūsu pozīciju un apiet to kreiso flangu. Mūsu bargās uguns sapemtas, pretinieka ķēdes nogūlās. 8.Valmieras pulka 6.rota, kas atradās pa kreisi, neizturot pretinieka uguni, padevās atpakaļ un atklāja mūsu 2.rotas kreiso flangu, dodot iespēju pretiniekam mūs apšaudīt ar flanguguni. 2.rotas komandieris podporučiks Briedis, noskārtis stāvokļa nopietnību, ātri izvirzīja flanga segšanai vienu rotas daļu ar ložmetēju, kas stāvokli glāba. Pretinieks atplūda atpakaļ, ciešot ārkārtīgus zaudējumus. Vācu pretuzbrukumi atkārtojās bez panākumiem trīs reizes, un pēdējais uzbrukums tika atsists plkst. 17.35. Mums (pulkam) krituši 8 un ievainoti 60 karavīri.

(Faktiski uzbrukumi 1.bataljona sektoram sākās jau ap pusdienas laiku un to bija pavisam četri. P.D.)

Plkst. 18 pulka komandieris sapēma mutisku rīkojumu, atiet uz Ložmetēju kalnu (augstums 12.8, 346., 327.kvadrātu rajonā), un būt gatavībā atbalstīt 16.Sibīrijas str.pulku, kas naktī izliek priekšā sardzes.

Plkst.21 pulks pakāpeniski atvilkās no ieņemtās pozīcijas uz Ložmetējkalna dienvidrietumu nogāzi un sāka šeit ierakties uz naktsmitni".

("Latviešu strēlnieki", 911.lp.)

Man un citiem jau toreiz šis atkāpšanās rīkojums, pēc vācu pilnīgas sakaušanas, izlikās savāds, jo vēl vairāk tāpēc, ka neieradās neviena daļa, lai mūs nomainītu.

Pilnīgu skaidrību par šī lēmuma pamatiem, kā tas vēlāk būs redzams, vēl šodien no dotiem rīkojumiem nevar izlobīt. Var tikai nojaust, ka kaut kur kāds no komandieŗiem ir pielaidis neattaisnojamu kļūdu.

Atkārtotie un sīkstie vācu uzbrukumi, pat nerēķinoties ar zaudējumiem, norāda, cik svarīgs visai fronteī bija šis latviešu iepemtais nocietinājumu sektors un blokhauzī.

Generālis Bangerskis savās atmiņās raksta (I sējuma 372.lp.): "Par krieviem, jāsap, bija diezgan skaidrs, ka viņi nespēs noturēt iepemto Mangaļu-Kalnciema līniju. Jau tuvākajā laikā viņiem būs vai nu jāizvirzās līdz Mangaļu-Skangaļu-Klīves muižas līnijai, vai arī jāatvelkas uz kāpām Māztīreļa purva ziemeļos."

Šis R. Bangerska teiciens skan savādi pēc tam, kad mēs R. Bangerska atmiņās lasām, ka viņš pats 25. dec. (v. st.) izrīkojis apsardzības novietošanu uz līnijas Lielciems - Mangaļi; tātād līcis pamest vismaz daļu no Skangaļu-Kalnciema līnijas.

(Pasvītrojums mans. P.D.)

Par 7.janvāri (25.dec.) 8.Valmieras pulka žurnālā atrodam sekošus zīmīgus ierakstus:

"Pēc izveseļošanās pulka komandēšanu atkal uzņēmas pulkv.-leitn. Francis. Pulkv.-leitn. Imaks atgriezās saimniecības daļas priekšnieka amatā...

Ap plkst. 8 nelielas ienaidnieka daļas atkal mēģināja atspiest mūsu apsardzību, bet tās atsita.

Ap plkst. 11 apmēram 4 ienaidnieka rotas pārgāja prettriecienā, un to spiedienā mūsu apsardzība atgāja aiz stiepuļžogiem.

Ienaidnieks sagrāba trīs blokmājas, kurās ātri uzstādīja patšautenes un atklāja stipru frontālu un sprostuguni uz pulka novietojumu. 8. un 6.rota, novietojoties brīvajās blokmājās pulka novietojuma priekšā, no aizmugures devās triecienā uz ienaidnieka sagrābtajām blokmājām. 1.bataljona komandieris pavēlēja to savu rotu diviem vadiem, kas atradās pozīcijās, tanī pat laikā uzbrukt blokmājām

no sāniem. Ar kopīgu triecienu ienaidnieku no blokmājām izsita. Lielāko daļu vācu nosita, pārējie aizbēga tuvējā mežā, bet vairākus ievainotos saņēma gūstā.

Šinī triecienā bez mūsu pulka piedalījās 1. Daugavgrīvas latv. strēln. pulka pirmā rota un 6. Tukuma pulka ceturtnā rota.

Par šī trieciena svarīgumu varēja spriest no tā, ka pie vienas blokmājas saskaitīja ap 60 vācu liķu. Pēc tik stipra un jūtama sietiena ienaidnieks atgāja un vairs nerādījās.

Ap plkst. 19 pienāca pavēle pulkam atiet Lediņu māju rajonā. Pulks gāja gar brigādes štābu un tālāk uz ziemeļiem pa purvu, kur ienaidnieks tanī laikā nepārtraukti apšaudīja ar šrapneliem un smagajiem šāviņiem. Apšaudes laukumu pārgājām laimīgi bez zaudējumiem.

Nakti uz 8. janvāri (26. dec.) izmocītie un līdz nāvei nogurušie strēlnieki pavādīja zem klajas debess, bez miega, jo nebija zemnieku...

Tamdēļ vēlreiz atkārtāju, ka augstākā vadība, tiši vai netiši, izdarīja lielu kļūdu. Mūsu rokās bija vācu pēdējā apcietinājumu līnija ar vaļņiem, gataviem bunkuriem un blokhauziem, apmēram 1/2 - 3/4 kilometru vai vairāk mežā iekšā, dienvidos no Maztīreļa. Šo līniju varēja viegli pārbūvēt, pie kam mūsu aizmuguri segtu mežs. Ja arī vācieši lūkotu šo pozīciju pa Tīreli apiet no Mangaļu-Skangaļu puses, tad tos būtu smagi grāvusi krievu artilērija, kuŗas novērotājiem uz Lielās kāpas viss purvs bija redzams kā uz delnas. Uz rietumiem no vācu bijušās bateriju novietnes un no Grabju ceļa krusojuma bija tukšs, labi pārrēdzams līdzenums, kuŗš arī bija viegli aizstāvams. Bet tagad mēs šo izdevīgo pozīciju bez vajadzības un bez ienaidnieka spiediena atdevām tikko sakautam un smagi cietušam pretiniekam. Te atliek tikai meklēt vainīgo. Vairāk nekā 40 gadi pagājuši, bet tas nav darīts. Šī liktenīgā kļūda pat nekur nav pieminēta.

Pulkvedis Vācietis atmiņās par 25. decembri raksta sekošu: "Vāciešu pretuzbrukumi no Klīves muižas puses ap plkst. 11 pieņēma visai sīvu raksturu. Vienu brīdi viņiem izdevās no Skudru māju puses pavisam tuvu pierauties pie brigādes štāba un apšaudīt to ar ložmetēju uguni, bet 8. latviešu pulks viņus aiztrieca. Vāciešu uzbrukumi atkārtojās visu dienu, beidzamais bija ap novakari.

8. un 1. latviešu pulkam uzbrūkošos vāciešus galīgi sakāva un aiztrieca uz Klīves muižas pusi. Artilērija daudzējās visu dienu, it īpaši vakarā, un nerima līdz pusnaktij." - Tik tālu pulkv. Vācietis.

Gen. Auzāns savā piezīmē "Kā strēlnieki sasniedza lielākos slavas augstumus" (sk. "Latviešu strēlnieki mūžības gaismā", 54. lp.) rakstā par 25. decembri izsakās tā: "Apraksts sastādīts pēc atmiņas, tamdēļ iztrūkst daudzas ziņas, kas būtu vēlamas, bet nav atmiņā uzglabājušās.

Ir arī lietas, kas man nav tik labi zināmas. Tā, pēc pāriešanas Lielupes kreisā krastā, nakti no 25. uz 26. decembri ar 7. un 8. latviešu pulkiem, tur paliku turpmāko kauju laikā. Sakari ar I latviešu brigādi un manas brigādes 5. un 6. pulkiem pārtrūka, un kas norisinājās pēc 25. decembra frontes pārrāvumā pa kreisi, Grabju kanāla rajonā, man nav skaidri zināms. Ne sek m ē j ā s a r ī m a - n a s p ū l e s p a r t o i e g ū t z i p a s n o c i p u d a l i b n i e k i e m š e i t, t r i m d ā." (Pasvītrojums mans. P.D.)

Šie ģen. A. Auzāna vārdi ir ļoti zīmīgi. Vienīgie, kas atradās trimdā Vācijā un kas varēja prasītās zipas sniegt, varēja būt kādreizējie Latviešu divīzijas un I brigādes štāba priekšnieki, ģen. Bangerskis, pulkv. Grinbergs un 1. pulka komandieris pulkv. Karlsons. No tiem tad tikai ģen. Auzāns varēja būt prasījis zipas par 25. decembra notikumiem.

Ģen. Bangerskis savu atmiņu I sējuma 372. lp. par 25. decembra notikumiem, cita starpā, izsakās šādi: "Tā kā zipojumi par notikumiem kāpās un pie Ložmetēju kalna, kas pienāca naktī uz 25. decembri un 25. decembra rītā, bija stipri pretrunīgi, tad ģen. Trikovskis uzdeva man doties pāri purvam un pārliecināties par stāvokli uz vietas. Papēmis līdz divus 1. latviešu pulka vīrus un iegājis pārrāvumā, devos pāri Maztīrelim Silenieku māju virzienā. Varēja būt ap pulksten 11 vai 12, kad, sasniedzot kāpu grēdu dienvidos no Sileniekiem, nokļuva dažādu kaņaspēka daļu mudžeklī... Uzzinājis, ka Auzāns atrodas 7. pulka komandpunktā Maztīreļa purva dienvidrietumu stūrī, devos gar kāpu grēdu uz turieni... Iebrukumā paliku, līdz iepemtais rajons bija nodrošināts, izstādot apsardzības vienības apmēram uz Lielciema-Mangaļu līnijas. Pēc tam jāšus līdz Kaģiem ... nosalis un pārlieku noguris, vēlu vakarā atgriezos komandpunktā."

Pulkv. Bangerska stāstā ir svarīgi sekoši teikumi: "Ģenerālis Trikovskis man uzdeva doties pāri purvam..." un "... devos pāri Maztīrelim Silenieku māju virzienā..."

Pēc stāstījuma ievada jāsaprot, ka Trikovska rīkojums Bangerskim bija doties uz frontes pirmajām līnijām. Bet Bangerskis ņem virzienu uz Sileniekiem, kas tanī brīdī bija tapuši jau par tālu aizmuguri. Paliek nepaskaidrots, kamdēļ Bangerskis ir devies tādā virzienā.

Tālāk Bangerskis stāsta: "... Uzzinājis, ka Auzāns atrodas 7. pulka komandpunktā Maztīreļa dienvidrietumu stūrī, devos gar kāpu grēdu uz turieni..." un "... Iebrukumā paliku, līdz iepemtais rajons bija nodrošināts, izstādot apsardzības vienības apmēram uz Lielciema-Mangaļu līnijas..." No 1. Daugavgrīvas pulka ieraksta kaujas žurnālā mums jau zināms, ka šo apsardzību bija uzdots izlikt

16.Sibīrijas pulkam. Savāds izklausās apstākļi, ka paša Bangerska klātbūtnē 16.Sibīrijas pulks pie Kalnciema tilta, kā to vēlāk redzēsim, bija briesmīgi cietis un no 16 rotām tanī bija palikušas tikai 5 rotas. Ka tādā pulkam Bangerskis varēja likt atvietot 1. un 8. latviešu strēlnieku pulkus, ir pavisam nesaprotama lieta. (Pasvīrojums mans. P.D.)

Pārbaudot karti, izrādās, ka minētais 7.pulka komandpunkts neatrodas tālu no ceļu krustojuma uz Grabju mājām, kur sākās austrumu virzienā ejošā vācu pēdējā ierakumu līnija. Tur todien stāvēja 1. Daugavgrīvas pulks, un uz šīs pašas līnijas divas diennaktis ilgi bija atbalstījušies pulkv.Goppera 7. un 8.pulki. Bangerskis sāka, ka apsardzības vienības viņš izstādījis uz Lielciema-Mangaļu līnijas. Paskatoties kartē, ieraugām, ka mūsu aizstāvēšanas līnija vairs neķer nedz ceļu krustojumu uz Grabjiem ar tur esošām kādām astoņām ļoti labām vācu artileristu blindāžām, nedz minēto vācu pēdējo apcietinājumu līniju ar tās blokhaužiem, bet atvelkas kādu 1/2 līdz 1 kilometru uz pašu Maztīreļa malu, tā vācu rokās atdodot apcietinājumus ar drošiem aizsegumiem, patvertņiem un blokhaužiem. Esmu pārliecināts, ka, ja vien Bangerskis būtu papūlējies atnākt un paskatīties, kur ir novietots viņa bijušais 1. Daugavgrīvas pulks, tad viņš nebūtu pielaidījis tādu - ar liktenīgām sekām - kļūdu. Te ir saskatāma vismaz daļa no iemesla, kamdēļ 1917. g. 10./23. janvārī XXXVIII divīziju Bangerska izvēlētajā pozīcijā tik briesmīgi sakāva. (Pasvīrojums P.D.)

16. SIBIRIJAS STRĒLNIEKU PULKA TRAGĒDIJA

Lasot pulkveža Vācieša atmiņas, negribot jānāk pie slēdziena, ka R.Bangerskim, kā štāba priekšniekam, no ģen.Trikovska ir bijis bez visa cita vēl kāds ļoti svarīgs uzdevums, proti - novērot un varbūt pat zināmās robežās vadīt 16.Sibīrijas str.pulka un Kavalerijas skolas pulka uzbrukumu Kalnciema tilta pozīcijām. Šo ārkārtīgo gadījumu un savu lomu tanī R.Bangerskis savās atmiņās noklusē. (Pasvīrojums mans. P.D.)

Laimīgā kārtā pulkv.Vācietis ir gadījies par šīs trakās operāci-

jas tiešu aculiecinieku un to apraksta tā ("Pa aizputinātām pēdām," 95./96.lp.): "Bet Ogļu māju apkārtnē tika gatavots kaut kas ārkārtīgs. Mežs bija pilns ar kavaleriju, 16.Sibirijas pulks sagatavojās no šejienes uzbrukt Kalnciema tiltam.

Satikām pazīstamu kavalerijas pulka komandieri un palkavnieku Bangerski, kuŗš izstāstīja man sekošo: Uz ģen. Trikovska pavēli 16.Sibirijas pulkam ir jāiesturmē Kalnciems un tilts pār Lielupi; viņam palīdzēšot oficiēŗu kavalerijas skolas pulks, iedams atakā no Ogļu mājas puses, un ka pēc tam, kad Kalnciems un tilts tikšot iepemti, visa kavalerijas divīzija iztriekšoties cauri uz Kurzemi un sākšot uzbrukt vācu aizmugurei. Šis kavalerists pateica, ka Mūrnieki un viņu apkārtnē esot mūsējo rokās. Pēc īsas sarunas ar palkavnieku Bangerski, kuŗš bija pie kavalerijas par štāba priekšnieku, mēs aizgājām uz Kalnciema pusi. (P.Dardžāna retinājums.)

Tādas runas izklausījās jocīgas: Mūrnieku apkārtnē mūsējo rokās, Kalnciems vāciešu rokās, un viņu starpā aizsalusi Lielupe, kuŗai varēja tikt pāri kā pa sauszemi! Kāpēc mūsējie no aizmugures neuzbrūk Kalnciemam? Kāpēc uzbrukums jāizdara no frontes puses? Šinī brīdī redzējām, ka uz laukuma, drusku uz ziemeļiem no Skudru mājām, iznāk no meža 16.Sibirijas pulks... Tas bija sastādīts kaujas kārtībā, bataljons bataljonam blakus, rota pakal rotai. Redzēdams to, es steidzīgi nosūtīju oficiēŗi pie sibiriešu komandieŗa, lai tas apturētu savu iešanu atakā līdzšinējā kārtībā pa tik līdzenu un balta sniega pārklātu laukumu, jo Kalnciemā un tā apkārtnē visur jau bija pretinieka pozīcijas ar ložmetējiem.

Nepaspēja zemgaliešu oficiēŗis aizklūt līdz pulkam, kad pulka komandieris jau deva komandu - "Na pļečo, napravļepije na Kalncemskij most - vpered, v ataku!" (Plecā pemt, virziens uz Kalnciema tiltu - uz priekšu, triecienā!)

Vairāk tūkstoši ļaužu laužās uz priekšu, apturēt viņus nebija iespējams. Vācieši tūlīt viņus ieraudzīja un sāka apšaudīt. Pulks pagāja mums garām. (Mēs bijām četri cilvēki.) Tādu skatu redz tikai vienreiz dzīvē, un viņu nekad nevar aizmirst; sibirieši izturējās zem uguns kā uz parādes: visas līnijas kārtībā, virsnieki gāja pa priekšu, zeme drebēja no tūkstošu soļiem... "Bravo, bravo, varoņi

sibirieši!" - saucu es viņiem, tad, apgriezies pret savējiem, es piebilda: "Vislabākais Sibīrijas pulks pēc četrām, piecām minūtēm tiks no vācu ložmetējiem iznīcināts".

Sibirieši jau pārgāja pāri tiem smilšu pauguriem, kuŗi pie ceļa no Oglēm uz Grabjiem. Sniegā gulēja nošautie un vārtījās ievainotie. Šinī acumirkļī ieraudzījām, ka druscip pa labi cēli un braši jāja uzbrukumā kavalerijas skolas pulks; viņš turējās taisni uz Kalnciemu. No sākuma eskadroni jāja tecipus, pēc tam rikšus --- tālākais moments sakrita kopā ar sibiriešu galu... Pielaiduši sibiriešus pie Kalnciema tuvāk kā pusversti, vācieši grāba viņus ložmetēju ugunī no trim pusēm. - Nošautie krita bariem... Neskatoties uz to, veselie traucās uz priekšu... Tomēr vāciešu uguns pēma virsroku.

Kalnciemā sibiriešiem ielauzties neizdevās... Pa lielākai daļai viņi tika iznīcināti. Mazs bariņš atrada glābiņu Skudru māju mežā. Mēs painteresējāmies par šī pulka zaudējumiem pēc tādas atakas. Izrādījās, ka zaudējumi bija tik lieli, ka pulks pēc šī uzbrukuma tika savests piecu rotu sastāvā. (Iepriekš bija sešpadsmit rotu. P. D.)

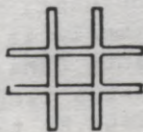
Vētrai līdzīgi rāvās uz Kalnciemu kavalerija, nepiegiezdama nekādu vērību vāciešu ugunij. Dažas sekundes... un mūsu varoņi bija ielauzušies Kalnciemā.

Dzirdējām šaušanu... bet arī te nebija panākumu, dažas minūtes vēlāk no turienes nāca ārā joņiem viens pēc otra, pa divi, pa trīs veseli palikušie kavaleristi; daudz zirgu bija bez jātniekiem, daudz jātnieku bez zirgiem. Veselie skriešus, daži klibodami, daži rāpdamies - drāzās visi atpakaļ uz Ogļu mežu. Kavalerijas masa pēc tam turēja par gudrāku atiet atpakaļ pie Sileniekiem.

Tagad vairs nebija šaubu, ka ģenerāļa (Trikovska) ziņas par Mūrnieku apkārtnes iepemšanu bija fantazija.

Kāda nozīme varēja būt šīm atakām? Tās bija briesmīgi nokavējušās. Viņām vajadzēja būt 23. decembrī. Tagad viņas pārvērtās par ļaužu izkaušanu." - Tik tālu pulkvedis Vācietis.

Te redzam, cik dažkārt stulba un nejēdzīga varēja būt krievu komandieŗu rīcība. Pulkvedis Stupins savā izmeklēšanas ziņojumā 16. Sibīrijas str. pulka asiņaino traģēdiju pat nēpiemin. Droši vien tam bija kauns par saviem tautas brāļiem.

BAIGĀ NAKTS PIE LOŽMETĒJU KALNA LIELĀS KĀPAS

Daugavgrīvas pulka 1. bataljona atiešanas brīdī no Grabju ceļa frontē viss bija apklusis. Vācieši, sakauti un no sala ciezdami, bija atmetuši domu par uzbrukuma turpināšanu un atkāpušies uz mieriģākām un siltākām vietām aizmugurē, dienvidos no Grabju mājām. Vācu artilērija visu laiku bombardēja aizmuguri un tur esošos pievedceļus.

Atejojot mums nācās iet pa taku cauri meža stūrim, lai nokļūtu uz ceļa, kas gāja parallēli kāpu rindai un kas sākās pie kāpu rindas dienvidu gala, sekojot līdztēkus tai uz ziemeļiem. Šo ceļu, visbiezāko kārkļu midzeņa vidū, vācieši, apkārtņi labi pārzinādami, pastāvīgi turēja zem artilērijas uguns. Apkārtceļa tuvumā nekur nebija, jo kārkli bija par bieziem un sniegs uz neaizsalušā dūksnāja par dziļu. Visas granātas krita uz takas vienā un tanī pašā nelielā aplī. Par laimi vācieši savā nepārtrauktā šaušanā bija pārāk sistēmātiski. Bataljons bez zaudējumiem tika pāri šai vietai pārskrējienos, laikā starp vienas un nākošās granātas sprādzieniem. To darījām tā: Uz vēdera pielīdām granātu apdraudētai vietai cik tuvu var un tad, tiklīdz granāta izsprāga, cik ātri vien spējām, traucāties augšā un skrējām apdraudētai vietai pāri. Pēc tam, dzirdot nākošo granātu jau tuvu krišanai, atkal nometāties uz zemes, lai neķertu šķembas. No sākuma ļaudis it kā vilcinājās, kamdēļ man pašam nācās šo papēmienu parādīt kā pirmajam.

Bataljonu apturēja pie Lielās Reduta kāpas. Zem tās vācieši bija izrakuši dziļu jo dziļu pagrabu artilērijas lādiņu glabāšanai. Mūsu vilšanās tovakar bija milzum liela. Cilvēkiem nebija kur palikt un tos lika novietot sniega pilnos grāvjos. Kā gan strēlniekiem to nakti nācās salt, to nevaru pat aprakstīt! Tas bija taisni pats Ziemas svētku vakars. Pulka vadība bija cerējusi ļaudis pabrot ar siltām vakariņām. Visapkārt nepārtraukti krita vācu smagie lādiņi. Kad virtuve ieradās, tūlīt kādu no tām ķēra artilērijas lādiņš, nositot pavāru un zirgus. Virtuvēm tamdēļ nācās pazust un siltas vakariņas nesapēmām. Strēlniekus brīdināju, lai viens otru uzmanā, ka iemigušā stāvoklī nenosalst pavisam, vai nenosaldē locekļus. Lai nenosaltu vai neapsaldētos pats, visu to nakti paliku uz kājām, staigādams no viena strēlnieku iepemta grāvja uz otru. Kādā vēl nepabeigtā cementa bunkurā, ap pusnakti vai vēlāk, kopā ar pāris virsniekiem ieradās 5. pulka komandieris, pulkv. Vācietis. Drīz klāt bija arī pulka adjutants, leitnants Jānis Lerchs. Kā jau rūpīgam adjutantam, leitn. Lercham no kabatas iznāca braša šnabja pudele un liels desas gabals. Nevaru noliegt, ka tanī brīdī 5. pulka vīrus stipri vien apskaudu. Es viņus toreiz vēl nepazinu un man bija arī

zināms rūgtums pret 5.pulku, ka tas 23.decembrī nopūdelēja Mangaļu iepemšanu. Visa tā dēļ es paliku stāvot bunkura kaktā un nepiegāju mielasta turētājiem, lai iepazītos un pārrunātu notikumus. Tagad to nožēloju, jo no pulkv.Vācieša tovakar daudz ko būtu uzzinājis par notikumiem un izredzēm frontē.

No tā varu tikai secināt pamācību, ka nav labi turēt ļaunu prātu uz cilvēkiem, pirms tu neesi ar viņiem izrunājies. Atminu tikai Vācieša vārdus, ko uzķēru viņa sarunā ar savējiem: "Mēs savu esam izdarījuši. Vairāk mēs nevaram".

KO PULKV. VĀCIETIS STĀSTA PAR BAIGO NAKTI

Paklausīsimies tagad, ko pulkvedis Vācietis stāsta par šo 25./26. decembra nakti. Stāsts arī parāda, ka 1.pulka atsaukšana no Grabju māju ceļa uz Lielo Reduta kāpu nav palikusi bez nepatīkamām un jūtāmām sekām.

Pulkveža Vācieša atmiņās lasām:

"Zemgales pulkam bija pavēlēts iekortelēties Bļodnieku apkārtnē, tāpēc es pavēlēju iet cauri Tīreļpurvam, taisni uz Sileniekiem. 5. pulkam nāca līdz brigādes komandieris, palkavnieks Auzāns. Vācieši iesāka visai niknu artilērijas kanonādi. No Skangaļu māju puses sāka šaut smagā artilērija.

Es laimīgi izvedu pulku cauri mežam un atrados 300-400 soļus no meža malas, iedams pulka priekšgalā kopā ar palkavnieku Auzānu. - Uz reizi, kā pēc komandas, izdzirdējām artilērijas šaušanu no Skangaļu un Skudru mājām un Kalnciema. Pēc dažām sekundēm mēs pārlicinājāmies, ka tās baterijas šauj uz mums, tāpēc ka četri smagie lādiņi iegravās purvā, kolonnas priekšgalā. Pēc tam krita lādiņi no visām pusēm. Strēlnieki gāja pa vienu taku viens pakaļ otram. Tādā rindā trāpīt bija grūti, un es atkartoju turēties uz Sileniekiem kā bija pavēlēts. Jo tālāk, jo artilērija trakvoja vairāk. Varēja domāt, ka ļoti gaišā nakts un līdzenaiss, ar baltu sniegu pārklātais purvs deva vāciešiem iespēju turēt mūs viņu redzes apvārsnī, tomēr ne no tāda attāluma kā Skangaļi, Skudras, Kalnciems. Bija skaidri redzams, ka artilērijas novērotājam vajag būt mūsu tuvumā. Tikai jautājums, kur viņš atrodas...

Pēcāk noskaidrojās sekošais: Pie tā blokhauža, kurā atradās brigādes štābs, bija augsts artilērijas punkts. Pa dienu daudzi no mūsējiem kāpa tur augšā paskatīties uz Jelgavu. - Izrādījās, ka novākarē tur bija uzkāpis vācu artilērists ar telefonu un atkal ierīkojis telefona savienojumu ar Skangaļu, Skudru un Kalnciema baterijām..."

(Dardzāna piezīme: Tālāk pulkvedis Vācietis stāsta par domstarpībām ar pulkv. Auzānu. To rezultātā pulkv. Auzāns ar nelielu daļu 5. pulka atgriežas atpakaļ mežā, kurp ir spiests sekot arī pulkv. Vācietis...)

"Lielākā pulka daļa, izrāvusies cauri artilērijas ugunij, nogāja uz Sileniekiem. Es ar saviem adjutantiem griezos atpakaļ salasīt tās rotas, kuŗas aizveda brigādes komandieris (domāts Auzāns).

Tagad mums no jauna bija jāizraujas cauri tai ellei, kuŗu radīja vāciešu artilērija... Lādiņi špāca pa gaisu briesmīgi; vairākums no viņiem laidās mums pār galvām ļoti zemū... No špākšanas varēja noprast, ka šoreiz nāk mums taisni virsū. Pēdējā momentā man likās, ka viens no špācējiem sagrābj mani pie matiem un paceļ gaisā ar kājām. Nokritām visi pie zemes un gulējām. Man mute bija pilna ar dubļiem. Celties augšā nebija gudri, tāpēc ka nāca mums atkal virsū špākdams vesels trācis... Galu galā Auzāns visiem mums lika iet viņam līdz pa to ceļu, kuŗu viņš domāja par drošāku nekā to caur purvu, kur gāja zemgalieši. Apgājām purva dienvidaustrumu daļu (nepareizi - tā bija dienvidrietumu purva daļa. P.D.) pa smilšu kalnu. Vācu artilērijas uguns klusēja; bet tikko nonācām tālāk uz kalnu, tā viņa iesāka krākt no Skangaļu puses pa mums ar smagajiem. Viss kalns drebēja... Auzāns kļuva pavisam nemierīgs. Neskatoties uz to, ka viņš savas pozīcijas bij atdevis I brigādei, viņam likās, ka bez viņa lieta ies nelabi. Viņš sāka meklēt 1. latviešu pulka štābu, kuŗam te vajadzēja būt. Galu galā viņu uzgājām un satikām palkavnieku Karlsonu, kuŗš izstāstīja, ka no viņa pulka maz kas esot palicis pāri." - Tik tālu Vācietis.

(Piezīme: Pilnīgi saprotama palkavnieka Auzāna uztraukšanās. Stiprā un labi mērķētā vācu artilērijas uguns norādīja, ka kaut kas nav kārtībā ar mūsu stāvokli. Palkavnieka Karlsona vārdi pulkv. Vācieša mutē gan liekas nesaprotami. Lai gan cauru dienu vilkās vācu uzbrukumi, galvenokārt pirmajam bataljonam, mūsu zaudējumi, salīdzinot var teikt, bija niecīgi. Varbūt pulkv. Karlsons domāja, ka pulks ir cietis no stiprā sala. Bij vismaz - 25° C. Var arī būt, ka viņš diplomātiski gribēja tikt vaļā no jauniem uzdevumiem.)

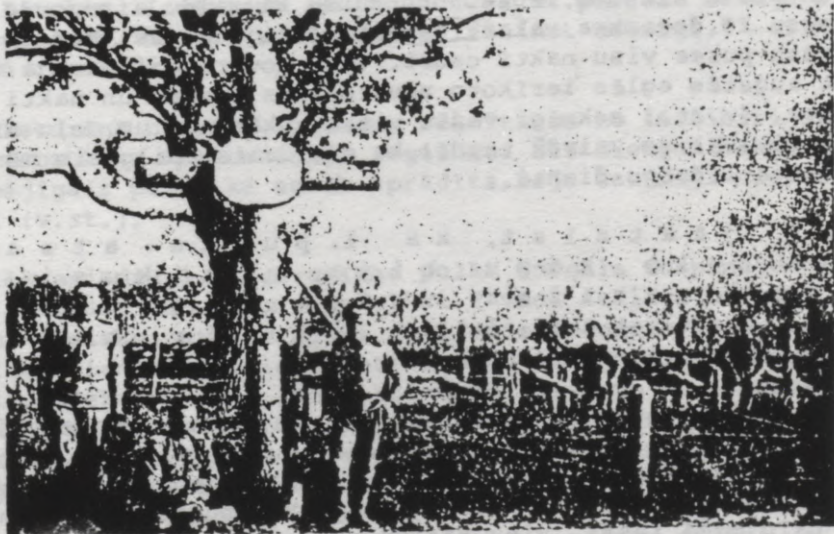
"Priekš palkavnieka Auzāna tas bija diezgan. Ilgi nedomājis, viņš pavēlēja man personīgi, kopā ar viņa četriem oficiēriem un izlūku komandu ieņemt ierakumus smilšu kalnā, pret Tīrelpurvu, pret Ogļu mājām..."

(Tas norāda, ka Auzānam ir bijušas kādas dibinātas aizdomas, ka vācieši var uzbrukt Ložmetēju kalna kāpu masīvam no Tīrelpurva, Skangaļu puses... P.D.)

"Sals bija stiprs, kopā ar asu vēju. Sēdēt kalnā tādā aukstumā ilgi nebija iespējams. Vissiltākā vieta te bija sniega kupena. Posteņu pārmaiņīšanai te nebija ļaužu. Bez tam mēs bijām nolikti pozīcijās tā, ka bija jāskatās uz Rīgas pusi. Mūsu priekšā bija viss Tīrelpurvs. Tāda palkavnieka Auzāna rīkošanās nebija pavisam saprotama...

Vāciešu pusē likās esam pavisam rāmi, bet artilērijas uguns nāca uz mums no divām pusēm: no Kalnciema un no Skangaļiem. It īpaši nikni strādāja lielgabali no Skangaļu puses: viss smilšu kalns un Tīrelpurva milzīgais līdzenums stenēja no smago lādiņu sitieniem; pa mežiem un purviem dārdēja barga atbalss. Ierakumi bija nelāgi... Bez tam, laiku pa laikam no ierakumiem bija jāizšķīpelē sniegs, kuŗš tika nemitīgi caur puteni piedzīts...

"Pusčetri, pēc pusstundas iesim uz Trenčiem", es pateicu strēlniekiem, iebāzdam kājas dziļāk sniegā... Izrādījās, ka dažiem strēlniekiem un tāpat man nebija iespējams pāriet: kājas bija pavisam sastingušas no sala, un tāpēc vispirms bija jāiegriežas 1. pulka palīdzības punktā, kur Dr. Jansons laipni sniedza mums pirmo palīdzību. Vairāk cilvēku bija aizmiguši mūžīgā miegā sniega kupenās..." - Tik tālu pulkveža Vācieša dzīvais un patiesīgais stāsts par apstākļiem un dažiem starpgadījumiem Ložmetēju kalnā un apkārtnes pozīcijās 25./26. decembra (v. st.) naktī. ("Pa aizputinātām pēdām", 100./2. lp.)

8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka brāļu kapi pie Silenieku māju lielā ozola, kur apglabāti Ziemas svētku kaujās kritušie latviešu strēlnieki.

1. DAUGAVGRĪVAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU PULKA
GAITAS PĒC TAM -
LĪDZ 1917.GADA 2./15. JANVĀRIM

Par 1.Daugavgrīvas latviešu str. pulka gaitām pulka žurnāls stāsta:

"8.janvārī (26.dec). Plkst. 06.00 pienāca pulkveža Auzāna pavēle atiet un novietoties 317. kvadrātā,mūsu nocietinājumu pamatlīnijā. Plkst. 10 pa Ložmetēju kalna ziemeļrietumu nogāzi pulks atgāja uz norādīto vietu un novietojās zem klajas debess. Še ieradās arī I latviešu brigādes štābs.

9.janvārī (27.dec.). Plkst.23 saņemts pirmās latviešu brigādes komandiera mutisks rīkojums nomainīt 3.Kurzemes pulku 348., 349., 366. un 369.kvadrātos,kāpēc pulks no jauna izgāja uz norādīto vietu."

Pulka adjutants Bolšteins ar uzmetu nākošās pozīcijas plānu nāca līdzī. Starpība tagad bija tā,ka jaunā pozīcija atradās 1/2 līdz 1 kilometru uz ziemeļiem no vakardienas līnijas. Rotas vairs nenovietoja pie vācu uzbūvētās līnijas ar artleristu bunkuriem aiz mugurē,bet gan grāvī,purva dienvidus malā,ar lielu egļu mežu priekšā un purva klajumu,līdzenu un tukšu kā galdu,aizmugurē. Likās tā,ka mūsu 25.decembra vakarā pamestā līnija bijusi bez apsardzības no mūsu puses visu nakti cauri. Vācu novērotāji varēja tamdēļ iepemt augstās eglēs ierīkoto novērošanas punktu un nakti no 25. uz 26.dec. (v.st.) sekmīgi vadīt visas apkārtnes un ceļu artilerisko apšaudi. Vēl jo vairāk tamdēļ,ka skaidrais,spilgtais mēness nakti padarīja līdzīgu dienai.

Ir jāatzīst, ka 1. pulka atsaukšana uz Lielo kāpu bija notikusi kaut kādas netīšas vai arī tīšas kļūdas dēļ. Bet tas līdz šim ir ticis noklusēts.

Jaunajās bataljona pozīcijās par savu komandpunktu biju spiests izvēlēties līdz pusei ar ledu piesalušu purva grāvi,bataljona kreisā spārna aizmugurē. Un te nu mums nācās apturēt vācu uzbrukumus,kuŗi it ērti ierīkojās savos jau agrāk izbūvētos ierakumos,nevisai tālu mežā iekšā. Vipu rīcībā mēs atstājām pat siltus,stipri izbūvētus bunkurus. Mūsu aizsargs un novietne tagad bija tikai ar ledu piesaluši grāvji. Daudzās vietās trūka pat to.

Nekad vēl savā mūžā neesmu tik ilgi un tik neganti salis, kā laikā no 28. decembra (v. st.) līdz 1917. g. 2./15. janvārim, stāvot minētajās pozīcijās. Neatminos, ka es pa to laiku būtu varējis iemigt. Sals tā kratīja visu ķermeni, ka iemigšana nebija iespējama. Ēsts arī netika nekas, izņemot kādu gabaliņu šokolādes. Strēlnieku stāvoklis savā ziņā bija ciešamāks, jo tie kopīgiem spēkiem šā vai tā tika ir pie drusku siltuma, ir pie šāda vai tāda ēdamā, jo mugursošanās arvienu kaut kas glabājās. Kādu dienu Jēkabs Lode līšus bija izlīdis cauri artilērijas aizsprosta joslai un atnesa kaut ko ēdamu. Zinādams, cik tāda nākšana un līšana ir riskanta, noliedzu viņam turpmāk to atkārtot sacīdams, ka iztikšu tāpat.

Tālāk pulka žurnāls stāsta:

"10. janvārī (28. dec.). Rotas iepēma augšā norādīto pozīcijas iecirkni. Jaunās pozīcijas velkas lielāko tiesu pa purvu, ir atklātas un pavisam nepielāgotas aizstāvēšanai. Strēlniekiem negaisā nav kur paslēpties. Dienā un naktī nākas stāvēt zem klajas debess un purvā, bez iespējas iedziļināties zemē. Ap plkst. 22 vāci pārgāja pretuzbrukumā uz mūsu pozīciju, bet mūsu labi tēmētā uguns to atsita.

11. janvārī (29. dec.). Saņemta pavēle Nr. 5 pirmai latviešu str. brigādei, kurā Daugavgrīvas latv. str. pulkam dots uzdevums aizstāvēt savu kaujas iecirkni un palīdzēt kaimeiņam pa labi - 16. Sibīrijas str. pulkam attīstīt sekmes pie uzbrukuma vācu nocietinātai pozīcijai Kalnciema rajonā. Pa labi - 11. Sibīrijas str. pulks, pa kreisi - 4. Vidzemes latviešu pulks.

Sibīrieši nedaudz pavirzījās uz priekšu, bet pēc tam atgāja izejas stāvoklī. Ievērojot sacīto, doties uz priekšu sekmju attīstīšanai nenācās. No vakara frontē salīdzinot mierīgi." - Tik tālu žurnāla ieraksti.

(P. Dardzāna piezīme: Citādus rezultātus no 16. Sibīrijas str. pulka uzbrukuma arī nevarēja sagaidīt. Šis diezgan labais un kaujas spējīgais pulks, kā agrāk aprādīts, bija šausmīgi cietis 25. decembrī (v. st.).

Tālāk sniedzu 1. Daugavgrīvas pulka žurnāla turpinājumu:

"12. janvārī (30. dec.). Ap plkst. 2 vāci atklāja uz mūsu otrā bataljona iecirkni stipru uguni un biezās kolonnās devās uzbrukumā, cenšoties vienlaicīgi iedarboties mūsu labajā flangā, apņemot to puslokā. Saskopotiem 5. un 6. rotas pūlīņiem un no rezerves pienākušās pirmās rotas palīdzībai, ienaidnieka pretuzbrukumu atsita pašā sākumā un pretinieku atsvieda atpakaļ. Tāpat arī ar niecīgiem zaudējumiem atsists uzbrukums mūsu labajam flangam. Pēc tam pretinieks jaunus uzbrukumus neuzsāka."

P. D. piezīme: Pēdējais teikums skan pavisam savādi, lai neteiktu ko citu. Dienu un nakti fronte bija nemierīga un vārijās kā

katls. Vāci bieži vien pielīda pa mežu un uzbruka postepiem. Pat ar durkļiem tos pa laikam nācās padzīt. 29.janvāris (j.st.) bija viskritiskākais. Pulka žurnālā par to nekas nav minēts. Labi mērķēto vācu artilērijas un ložmetēju uguni un pēc tam sekojošo vācu grupas uzbrukumu mūsu sestā rota neizturēja un sāka atkāpties. Ista rotas komandieris leitn.Kalniņš, vēlāk Latvijas armijas ģenerālis, kaut kādas slimības dēļ bija evakuējies, kamdēļ rotu komandēja nepiedzīvojis praporščiks Rēvalds. Bēgļu ceļš gadījās gar manu komandpunktu. Ne jau tīri bez pūlēm, kā tas tādās reizēs ir, bēgļu vilni man izdevās apturēt, un tie atkaņoja atpakaļ savas zaudētās vietas.

Tālāk atkal citēju pulka žurnālu:

"13.janvāri (31.dec.). Stāvoklis frontē bez pārmaiņām. Vāci stipri nervozē un pastāvīgi apgaismo apvidu raķetēm. Notiek retas atsevišķu strēlnieku vestas apšaudīšanās. Mūsu rotas rok ierakumus šaušanai un priekšā taisa dzeloņpaizžogojumus.

14.(1.)janvāri. Pulks, tāpat kā agrāk, iepem pirmo ierakumu līniju dienvidos no Ložmetēju kalna (347., 348., 367., 368, 350.kvad-rāti). Visa pirmā līnija stiepjas pār purvu un tikai abi flangi iepem reta meža nomali. Ierakumi šaušanai ceļos un gulus. Vācieši veic pastiprinātus sava iecirkņa nocietināšanas darbus un ir ļoti modri.

Visu dienu uz mūsu ierakumiem vāci veda retu artilērijas uguni. Kritis viens strēlnieks, sasista 1 šautene. Izsūtītā uz priekšu izlūkošanā noskaidroja, ka vācieši līdz savai pozīcijai uztaisījuši šaursliežu dzelzceļu.

Plkst. 18.05 pa tālruni no brigādes štāba saņemta 14.(1.) janvāra pavēle brigādei, kuņā paziņo par priekšā stāvošo pulka nomainīšanu. Pēc nomainīšanas pulkam uzdots iziet uz Torņkalnu-Āgenskalnu un novietoties 2.pulka bijušā rajonā.

Mūs nomaina 150.Vladikaukaza kājn.pulka 1.bataljons. Maipas sākums bija nolikts plkst. 23, ap kādu laiku arī sāka pienākt 150. Vladikaukaza pulka rotas."

(Dokumentu krājums "Latviešu Strēlnieki", 912.lp.)

Starplaikā no 1916.g. 28.dec. (v.st.) līdz 1917.g. 2./15. janvārim, kamēr 1.pulks stāvēja un sala Tīrelpurva dienvidus malas grāvjos, augstākā vadība ir projektējusi un organizējusi kādu 28. janvāra operāciju, lai atgūtu Mangaļu pozīcijas no vienas puses, kā arī lai radītu jaunus iebrukuma rajonus pat Lielupes kreisajā krastā. Kā pulkvedis Vācietis raksta, uz Lielupes kreiso krastu tikuši nosūtīti 28.janvāri ar pulkv.Auzānu priekšgalā, 7. un 8. pulki. Tiem bijis uzdots iepemt vācu otro līniju pie Pārupjiem. Palkavnieks Auzāns tamdēļ pavēlējis 7.pulka komandierim, palkavniekam Gopperam, pārraut vācu līniju pie Pārupjiem "bez viena vienīga šāviena". Palkavnieks Goppers, pēc pamatīgas izlūkošanas, nācis pie

slēdziena, ka tas nav izdarāms un nozīmētu veltīgu cilvēku izslaktēšanu. Pēc asas un kategoriskas sarunas abu palkavnieku starpā, Gopperam bijis jāatstāj pulks un viņš no brigādes aizbraucis. Goppers šo starpgadījumu Vācietim izstāstījis, piezīmēdams: "Sirdsapziņa neatvēl izpildīt tādas pavēles" ("Pa aizputinātām pēdām", 105. lp.). Par šo starpgadījumu es pirmo reizi dabūju zināt no pulkveža Vācieša atmiņām.

Ja tas tā patiesi būtu noticis, tad mana cienība pret abiem šiem izcilākiem un sekmīgākiem strēlnieku komandieriem vēl jo vairāk pieaug. Te mēs skaidri saskatām vīrus, kādiem jābūt istiem kauju vadītājiem, vīriem ar pārliecību un pilsonisko drosmi. Daudziem cietiem tā laika strēlnieku vadotiem taisni pēdējās ipašības ir pagalam trūcis. Ļoti žēl! Tas maksāja bezgala daudz varonīgo strēlnieku dzīvību.

BRĪNUMS MAZTĪREĻA PURVA DIENVIDUS MALĀ

Kā jau lasām 1. Daugavgrīvas pulka 9. janvāra (27. dec.) kaujas žurnāla ierakstā, šis pulks nomainīja trešo Kurzemes pulku 348., 349., 366. un 369. kvadrātos. Tātad jau agrāk 3. Kurzemes pulkam šinī rajonā vajadzēja nomainīt 16. Sibīrijas str. pulku, kuŗš uz R. Bangerska plāna pamata šinī rajonā 25. decembra vakarā izliek apsardzību, pēc 1. Daugavgrīvas pulka aiziešanas uz augstumu 12,8, Ložmetēju kalnā.

Tamdēļ papētīsim, ko saka 3. pulka žurnāla ieraksti par 16. Sibīrijas pulka daļu nomaiņu resp. 3. pulka novietošanos 1. Daugavgrīvas pulka bijušā rajonā 8. janvārī (26. dec.).

"... Starp 2. Rīgas latv. pulka labo spārnu un 16. Sibīrijas pulka kreiso spārnu, kas stāvēja apsardzībā, bija radusies atstarpe. Lai likvidētu šo atstarpi, 2. Rīgas latv. pulka komandiera rīcībā devās mūsu pulka 5. rota praporščika Lāvas vadībā. Pēc tam uz turieni devās arī pārējās mūsu pulka 2. bataljona trīs rotas ar 2 ložmetējiem un kājnieku izlūku komanda, kopējā štābskapteina Elša vadībā.

Mūsu pulka pirmais bataljons palika rezervē pie brigādes štāba. Tās rotas, kuŗas izsūtīja apsardzībai, novietojās šādā kārtībā: 5., 7 un 6. rota priekšējā līnijā, 8. rota bataljona rezervē. 5. rota uzturēja sakarus ar 2. Rīgas latv. pulka labā spārna rotu, bet 6. rota nespēja nodibināt sakarus pa labi ar 16. Sibīrijas str. pulku.

(P.Dardžana piezīme: Tas pierāda, ka viss šis apm. 1 1/2 - 2 kilometri platais un ļoti svarīgais kaujas iecirknis jau no 25. decembra vakara ir bijis pilnīgi bez garnizona un bez jebkādas apsardzības. Laimīgā kārtā vāci 25. decembrī bija tā sakauti, ka tie veselas 24 stundas ilgi nebija paaugstināties, kas atrodas un kas notiek viņu priekšā. Ja vien vāci to būtu laika aptikuši, tad jau 26. dec. viss Maztīrelis būtu atradies vācu rokās.)

Tad ar mūsu pulka 2. bataljona komandiera rīkojumu praporščiks Spalviņš ar 10 kareivjiem devās nodibināt sakarus pa labi.

Izkļaidējis savus kareivjus ķēdē, Spalviņš devās dienvidrietumu virzienā, kur domāja esam 16. Sibīrijas strēlnieku pulku. Pēc tam, kad izlūki bija izgājuši cauri tā meža malai, kas bija priekšā apmēram 500 soļu, viņi iznāca izcirtumā, kuram pa kreisi, tas ir - dienvidrietumu virzienā, bija redzama otra liela meža mala.

Šo mežmalu stipri apšaudīja vācu artilērija, tāpēc praporščiks Spalviņš pavēlēja izlūkiem mainīt virzienu un, pagriezies uz dienvidiem, devās mežā. Kad izlūki pa mežu bija nogājuši 600 soļu, viņi atrada grāvi, kas gāja tālāk mežā dienvidaustrumu virzienā. Gar šo grāvi apmēram 200 soļu garumā stiepās uz ātru roku ierīkoti ierakumi, kas tagad bija tukši.

Turpinot savu virzišanos vēl uz priekšu, pēc apmēram 400 soļiem izlūki atrada otru grāvi, kas gāja arī dienvidaustrumu virzienā. Izgājuši mežu, izcirtumu un vēl 200 soļu, izlūki atrada ienaidnieka dzelozstiepuļu žogus, aiz kuriem bija ierakumi, bet arī tukši. Turpinot ceļu vecajā virzienā cauri klajam mežam, mūsu izlūki nokļuva stiprā ienaidnieka artilērijas ugunī. Tad viņi pagriezās tieši uz rietumiem un, nogājuši 250 soļu, iznāca pie 16. Sibīrijas str. pulka 8. rotas kreisā spārna. Astotai rotai pa labi bija 16. Sibīrijas pulka citas vienības, kas savukārt pa labi bija sakaros ar 53. Sibīrijas str. pulku.

Izlūkojums noskaidroja, ka starp trešā pulka labā spārna birzi un 16. pulka 8. rotas kreiso spārnu bija atstarpe 1 1/2 verstu platumā. Ap plkst. 17.00 nodibināja sakarus uz labo un uz kreiso pusi un atstarpi piepildīja.

Šinī laikā ievainoja ar divām lodēm kājā 5. rotas komandieri poručiku Lāvu, kas nodeva rotas komandēšanu praporščikam Rutkevičam...

2. bataljona komandieris štābskapteinis Elsis, saņēmis praporščika Spalviņa ziņojumu par to, ka starp 3. pulka 6. rotu un 16. pulka 8. rotu ir 1 1/2-2 verstis liela atstarpe, izsūtīja uz turieni pa labi divas spēcīgas izlūku grupas nodibināt sakarus ar 16. Sibīrijas

pulku un atsist ienaidnieku gadījumā, ja tas mēģinās iziet cauri šai atstarpei mūsu novietojumā.

Plkst. 18.30 pulka pirmais bataljons ar komandām un divām papildinājuma rotām izgāja no savas apmetnes (317.kvadrāta) ar nolūku novietoties pozīcijās 2.bataljonam pa labi, atstarpē starp mūsu pulka 6.rotu un 16.Sibīrijas pulka astoto rotu.

Ap plkst. 22 mūsu pulka pirmais bataljons nonāca pie otrā bataljona rezerves. Nekavējot pavēlēja divām rotām (2. un 4.) pāriet pirmajā līnijā un novietoties pozīcijā līdz salaidnei ar 16.Sibīrijas pulku; divas rotas palika bataljona rezervē, pie kam vienu rotu nodeva otrā bataljona komandiera rīcībā.

3.Kurzemes latv.str.pulka komandieri, pulkvedi Kalniņu, iecēla par 2.Rīgas un 3.Kurzemes latv.strēlnieku pulku kopējā kaujas iecirkņa priekšnieku - no bijušiem vācu pirmās līnijas ierakumiem līdz salaidnei ar 16.Sibīrijas strēlnieku pulku 366.kvadrātā.

Iecirkņa štābs bija vācu Ložmetēju kalnā, kopējā rezervē - 1. un 2. papildinājumu rota un jātnieku izlūku komanda.

Jau ap plkst. 20 ienaidnieks sāka uzbrukumu mūsu novietojumam sākumā ar nelielām izlūku grupām. Sadursmes ar mūsu izlūkiem notika nepārtraukti gandrīz iepretim visiem rotu iecirkņiem.

Ienaidnieka artilērija atklāja uguni uz visu mūsu novietojumu, bet īpaši uz 7.rotas iecirkni, kas bija klajā laukā un sniegā, 200-300 soļu uz priekšu no mežmalas. Strēlnieki ierakās un ierīkoja sev šaušanas grāvīšus."

(P.Dardzāna piezīme: Te mēs redzam 25.decembra štāba augstu kungu "labās" plānošanas rezultātus.)

"Plkst. 23 vācu pretuzbrukuma atvairīšanas laikā ievainoja 7. rotas komandieri podporučiku Palmu, un rotas komandēšanu uzpēms praporščiks Alksnītis.

Vāci kļuva arvien neatlaidīgāki, īpaši pret piektās rotas iecirkni un plkst. 24 pārgāja pretuzbrukumā uz 5.rotas iecirkni.

5.rotas komandieris praporščiks Rutkevičs pielaida vācus cik iespējams tuvu, tad atklāja uz viņiem ložmetēju un šautepu uguni.

Strēlnieki šāva aukstasinīgi un saskapoti. Pretuzbrukumu atsita un vāci cieta lielus zaudējumus.

Atbalstam izsūtītā 7.rota poručika Berga vadībā atgriezās, jo vācu triecienu bija atsitusi viena pati 5.rota.

Pēc uzbrukuma atsišanas frontes priekšā gulēja vairāk kā 60 kritušu vācu. Pie kritušiem vāciem noskaidroja, ka triecienā bija piedalījusies 407.landvēra pulka 12.rota un 49.pulks. Vai bijušas arī citas vienības, neizdevās noskaidrot tāpēc, jo vāci atklāja stipru uguni uz tiem mūsējiem, kas tuvojās viņu pozīcijām."

Tālāk žurnāls stāsta par vairākiem citiem nopietniem vācu uzbrukumiem. Vairāki virsnieki ir ievainoti. Artilērijas uguns arvien pastiprinās. Viss tas norāda, ka vāci no pirmā trieciena ir

atžilbuši un gatavojas nopietnam prettriecienam.

10.janvārī (28.dec.) no rīta 3.pulku nomaina 1.Daugavgrīvas pulks. (Dokumentu krājums "Latviešu Strēlnieki", 1832.-2009.lp.)

Tikai tamdēļ, ka 8.pulks un 1.pulka 1.bataljons 25.decembrī vācus neganti satrieca un tie, redzams, vātis laizīdami, tumsai iestājoties, atkāpās kaut kur uz Grabju mājām tālākā aizmugurē, Maztīreļa purvs līdz Ložmetēju kalna kāpām tonakt nekrita vācu rokās. Savādā kārtā fronte šīnī sektorā bija palikusi ir bez uzbrucēja, ir bez aizstāvētāja. Kaut kas par kaut kādu sajukumu frontē ir bijis zināms arī ģen.Auzānam. Citādi nevar izskaidrot pēdējā dažus vārdus un rīcību, kā tas aprakstīts pulkveža Vācieša atmiņās par notikumu gaitu 25.dec. (v.st.) vakarā.

Mēs esam dzirdējuši par "brīnumu" pie Marnas, arī vēlāk par "brīnumu" pie Varšavas. Te latvieši var saskatīt, ka arī viņi nav bez sava "brīnuma". To varētu nosaukt par "brīnumu Maztīreļa dienvidus malā"

Krievi bija atstājuši bez apsardzības 11/2 vai 2 kilometri platu frontes joslu no 25. līdz 26. dec. p. vakarei (no 7. līdz 8. janv. j. st.), t.i., gandrīz 24 stundas, bez jebkādas apsardzības. Ja vien vācieši to apķēruši, krievi Maztīreli un pat Ložmetēju kalnu ar visu pārējo iekaņoto apgabalu būtu nedaudz stundās pazaudējuši.

Tagad uz mācās smags jautājums: 1) Vai tas ir noticis ģen. Trikovska un VI Sibīrijas korpusa nolaidības un stulbuma dēļ; 2) vai tas nav noticis ar minēto vadītāju labu zināšanu, lai iznerrotu latviešu strēlniekus un to vadību. Jājautā arī, kāda loma šīnī lielajā sajukumā var piekrist latviešu divīzijas štāba priekšniekam R. Bangerskim.

Savāds apstākļis ir jau tas, ka R. Bangerskis savās atmiņās ne ar vārdu nepiemin iepriekš aprakstīto 16. Sibīrijas str. pulka traģēdiju pie Kalnciema tilta. Pulkv. Vācietis ta-

ču nepārprotami liecina, ka R. Bangerskis šīnī traģēdijā piedalījies kā ģen. Trikovska sūtītais Kavalerijas skolas štāba priekšnieks. Tātaču ir tiša ļoti svarīga notikuma noklusēšana. Kamdēļ? Atbilde var būt tikai viena: Bangerskis ar šīs traģēdijas noklusēšanu ir gribējis no sevis novērst un, varbūt arī no ģen. Trikovska, smagi kompromitējošu faktu. Roka roku mazgā. Šī noklusēšana varētu būt par izskaidrojumu R. Bangerska spīdošai avansēšanai, jo no latviešu divīzijas štāba priekšnieka viņam piešķir 17. Sibīrijas str. pulka komandiera posteni.

Bet tas viss ir jānoliek zem "varbūt" zīmes un jautājuma izpētīšanā jāatstāj latviešu vēsturnieku jaunās paaudzes ziņā. Pie tam nevar noliegt, ka mūsu priekšā ir uzpeldējis pirmšķirīga svarīguma ziemas svētku kauju vēstures jautājums.

GEN. RADKO - DMITRIJEVA PLĀNI UN CĪŅU STARPLAIKS

Visi ienaidnieka pretuzbrukumi ziemļvakaros no Mangaļiem bija atsisti.

Gen. Radko - Dmitrijevs izdeva kaŗaspēkam pavēli stāties enerģiski pie jauno pozīciju nostiprināšanas darbiem.

VI un II Sibīrijas un XLIII un XXI armijas korpusei plkst. 15.15 29. decembrī (11. janvārī) viņš nosūtīja sekošu telegrammu:

"Ievērojot vispārējo stratēģisko stāvokli un kaŗaspēka lielo nogurumu, jau 6 dienas turpinot nepārtrauktas kaujas, pavēlu XLIII un VI korpusei apmierināties ar sasniegtiem rezultātiem un uz laiku apturēt uzbrukumu, nostādot sev par tuvāko mērķi stingri nostiprināties iepamtaļās jaunajās pozīcijās, neatdodot pretiniekam ne soli.

Sevišķu vērību veltīt jauno pozīciju nostiprināšanai, lai spētu atsist visus ienaidnieka uzbrukumus, kā arī radīt izdevīgu izejas stāvokli jaunam mūsu uzbrukumam. Korpusei komandieriem pavēlu no-

mainīt sevišķi nogurušās daļas, atvietojot tās ar korpusu un divīziju rezervēm. Pārgrupēt artilēriju tā, lai tā varētu spēcīgi atbalstīt savu infanteriju jauniepemtajās pozīcijās un lai tā spētu traucēt pretinieku viņa nocietināšanas darbos. Armijas inženieru priekšniekam uz visenerģiskāko stāties pie to ceļu izlabošanas, kas ved uz mūsu jaunajām pozīcijām. Pēdējās uz visātrāko un pamatīgi jānostiprina saskaņā ar norādījumiem, kādus viņam personīgi esmu devis."

No. 010791. Parakstījis: Infanterijas ģenerālis Radko-Dmitrijevs.
(Mitavskaja operācija, palk. Stupin, 56.lp.)

Tanī pašā dienā, 11. janvārī (29. dec.) ģen. Radko-Dmitrijevs nosūtīja sekošu ziņojumu Ziemeļfrontes komandierim un Galvenai mītnēi (Genkvarverch):

"Šodien plkst. 15 es pavēlēju pārtraukt mūsu tālākus uzbrukumus sekošu iemeslu dēļ:

Ir nepieciešami saskaņoties ar Jūsu ekselences pēdēji pienākušām direktīvām, kuŗas man vakar paziņoja frontes štāba priekšnieks, un ar kuŗām ir izslēgta iespēja saņemt jaunas rezerves operāciju attīstīšanai. XLIII armijas un VI Sibīrijas korpusu un latviešu brigādes nepārtraukti 6 dienas atradās kaujās, pie kam klimatiskie un taktiskie apstākļi bija ārkārtīgi grūti. Visu laiku nācās apmesties zem klajas debess; manevrēt nācās pa neaizsalušiem purviem un vajadzēja doties uz priekšu cauri purvu krūmājiem. Lai arī kā priekšniecība nopūlētos, daļu apgāde ar uzturu tādos apstākļos nevarēja būt pienācīga. Neraugoties uz pirmajās dienās sasniegtajām sekmēm, ir dabīgi, ka, teikto ņemot vērā, kuŗaspēka uzbrukšanas straujums stipri pazeminājās. Sākot ar 25. datumu, mūsu trieciens zaudēja pēkšņuma raksturu, uz ko viņš galvenokārt dibinājās. Tagad sākas metodiskas cīņas fāze ar neizbēgamām sekām, kad katru pēdu zemes nākas iepemt ar ilgas un dārgas artilērijas sagatavošanas palīdzību, kas vietējo apstākļu dēļ deva niecīgus rezultātus.

Izrādījās, ka pretiniekam Mūrnieku-Kalnciema-Mangaļu rajonā ir diezgan stipri nocietināta pozīcija, kuŗu tas paspēja iepemt ar diezgan stipriem spēkiem; mēs šodien centāmies to iepemt, bet mums nebija sekmju. Divas dienas vēlāk, nogaidot XXXVIII divīzijas sapulcēšanos, mēs varētu vēl lūkot atkārtot uzbrukumus uz Virkpi-Mūrnieki-Kalnciems līnijas, bet pa to laiku pretinieks pats bez šaubām vēl pastiprināsies, kamdēļ es turu par nevēlamu noplicināt arī šo pēdējo rezervi vēl jo vairāk tamdēļ, ka metodiska uzbrukuma gadījumā mūsu šānses gūt sekmes ir pārāk niecīgas; neizdošanās varētu slikti atsaukties uz kuŗaspēka kaujas garu.

Uz augšējo apsvērumu pamata es arī nosūtīju XLIII un VI Sibīrijas korpusiem savu šīsdienas pavēli No. 010791. Jauņiepemtais gabals pašos pamatos uzlabo mūsu stāvokli. 14 verstu gaŗa ieloka veidā,

mēs tagad stāvēsim uz 9 verstis gaŗas chordas, kamdēļ, iegūstot plātību, mēs saīsinājām savu fronti par 5 verstīm, iziedami uz priekšu par 2 līdz 5 verstīm. Arī dzelzceļš un pārējie ceļi, kas atrodas uz ziemeļiem no Slokas, tagad ir galīgi droši no pretinieka apšaudes, jo pēdējo pretinieks izdarīja tikai no tā saucamās "Mēles" pozīcijas. Tagad mēs sev uzstādīsim sekošus uzdevumus: 1) pēc iespējas ātrāk nodrošināt sev jauno līniju, to nocietinot; 2) papildināt kaŗaspēku un dot tam iespējamu atpūtu; 3) pakāpeniski, līdztekus veicot apcietināšanas darbus, izdarīt nepieciešamo trieciena daļu pārgrupēšanu, nolūkā atjaunot trieciena grupas organizāciju pilnībā; pēc tam jāatvelk manā rezervē pietiekoši spēki varbūtēju nākotnes starpgadījumu likvidēšanai.

Gaidot notikumu attīstību nākotnē, mēs bez steigas gatavosimies tādām pašām pēkšņām triecieniem; tāda veida uzbrukumam, es esmu pārliecināts, kaŗaspēkā ir radusies ticība un to kaŗaspēks atkārtos ar vēl lielāku straujumu."

Rīgā 29. decembrī, plkst. 20 un 35 minūtes. No. 010798.

Originālu parakstījis - Infanterijas ģenerālis Radko-Dmitrijev.
(Mitavskaja operācija, Stupin, 56./7. lp.)

Blindažas Kalnciema šosejas rajonā.

L I E L Ā S 1917. G A D A J A N V Ā Ķ A
K A U J A S

1917.g. 2.janvārī (v.st.) daugavgrīviešus Maztīreļa dienvidmalā nomainīja XXXVIII Kaukaza divīzijas pulks. Lai gan mums bija no-
teikts iet uz Torpakalnu, Rīgā, tad tūlīt tieši turpu nedevāmies, bet
gājām pa etapiem, no vienas vietas uz otru. Torpakalnā ienācām tā
ap 8./21.janvāri.

Maztīreļa dienvidmalā pozīcijās stāvot, kāds strēlnieks bija no-
šāvis neitrālajā joslā iemaldījušos zaķi. To viņš laipnā kārtā uz-
dāvināja man. Tā kā zaķis bija ragā sasalis, tad to nodevu tālāk
Jēkabam Lodem, lai paglabā, kamēr tiksīm atpūtā. Kā arvienu, pirmās
atpūtas dienas priekš virsniekiem ir lielākās darba dienas. Jo kau-
jās arvien daudz kas ir pajucis un viss tas steidzīgi jāsaved kārt-
tībā. Tamdēļ, lai gan zaķis jau 9.janvārī aizceļoja pie Rīgas drau-
giem, es pats tikai 10./23.janvāra vakarā varēju ierasties uz pare-
dzēto mielastu.

Tā to vakaru sēdēju pie sava studiju biedra Aleksandra Šūlmapa
(vēlākais Rīgas apgabaltiesas loceklis); runājām par esošiem un
bijušiem laikiem un daudzajiem draugiem, kuņus kaŗš bija izmētājis
pa visu plašo pasauli. Jaukas smaržas jau šad un tad atlidoja no
virtuves, kur kāda laipna kundze gatavoja kaŗa laukā nomedito zaķi.

Piepeši atvērās durvis. Aizelsies pa tām iešaujas mans raitmans
Jēkabs Lode un zipo, ka pulks lielā steigā esot jau aizgājis uz po-
zīcijām. Zirgs man esot atstāts, lai pulku varētu jāšus panākt. Ne-
kas cits neatlika, kā draugiem novēlēt labu apetītu, bet pašam joz-
ties kaujas piederumos un pa nakti steigties pakaļ pulkam. Jau la-
bi uz rīta pusi to panācu pie Dzilnu mājām.

Izrādījās, ka vācieši atkal krievus bija briesmīgi sakāvuši vi-
sas Maztīreļa frontes gaŗumā. Mūsu bijušās pozīcijas Tīreļa dien-
vidos un austrumos bija zaudētas. Krievi, kur vien varēdami, padevu-
šies gūstā; pārējie bija krituši vai aizbēguši. Latviešiem atkal
bija jānes smagais krusts un jāatjauno stāvoklis.

Pirms uzsāku stāstu par 1917.gada janvāra kaujām, tālāk citēju
dažus Daugavgrīvas pulka kaujas žurnāla ierakstus:

"1917.gada 23.(10.)janvārī. Plkst.18 sapemts brigādes komandie-
ŗa rīkojums pulkam plkst.20 iziet uz Beberbeķiem, kur sapemt tālā-

kos norādījumus.

Plkst.19.00 bija sapulcēti visi virsnieki un viņiem paziņoja par iziešanu. Plkst.20.30 pulks pa Kalnciema šoseju izgāja uz Berbeķiem, kur ieradās plkst.01.30 24.(11.)janvārī.

24.(11.)janvārī pirmais bataljons novietojās naktsmitnē Sebroš, bet otrais Vilkuociemā. Plkst. 4 pulks devās tālāk uz mežniecību Nr. 1, kur ieradās plkst. 8.30. 2.bataljons ar kapteini Būriņu uz vienu stundu palika iepakā un mežniecībā Nr.1 ieradās tikai plkst.9.30.

Plkst. 21.30 no brigādes štāba priekšnieka saņemts telefonisks rīkojums pulkam caur Trenčiem un Bļodniekiem doties uz Nein. Pēc 10 minūtēm šo rīkojumu atcēla un pulkam pavēlēja iet uz krievu Ložmetējkalni. Plkst.22 pulks izgāja uz norādīto vietu. 1.šķiras vezumnieki palika mežniecībā Nr.1.

Kaujas pavēlē III Sibīrijas str.divīzijai, kuŗas pakļautībā atradās visa I latviešu str.brigāde, pirmajai latviešu brigādei uzdots uzbrukt virzienā uz Praslo (Brasli) (no 434, 2.mērķa uz austrumiem līdz 432, 3.mērķim). Priekšā 3. un 4. pulki. Aiz 4.pulka labā flangā (spārnā) jānostājas 2.pulkam, aiz tiem - visam 1.pulkam.

25.(12.)janvārī. Uzbrukuma sākums bija nolikts plkst.5.00. 1. Daugavgrīvas pulks sastādīja brigādes rezervi un tam bija uzdots novietoties aiz 2.Rīgas pulka 243-259. kvadrātu rajonā.

Plkst. 3.05 1.pulks ieradās un novietojās kaujas gatavībā 259. kvadrāta ziemeļaustrumu stūrī un 429, 4. mērķa rajonā. 2.Rīgas pulks noteiktā laikā neieradās un ap plkst. 4.45 259.kvadrāta rajonā atradās tikai trīs 2.Rīgas pulka 1.bataljona rotas, kapteina Ozoliņa vadībā. Pārējās 5 rotas līdz plkst. 5 neieradās. Šī iemesla dēļ 1. pulkam uzdots ar vienu bataljonu atvītot 2.pulka bataljonu un ieņemt tā vietu.

Mūsu 2.bataljons (5., 6. un 7.rotas) nekavējot stājās 2.Rīgas pulka komandiera rīcībā, saņemot no pulkveža Karlsona uzdevumu virzīties (uzbrukt) aiz 2.pulka rotām. Plkst. 05.30 3. un 4. pulki pārgāja uzbrukumā. Mūsu rotas tūlīt uz 434. un 432. mērķu līnijas nokļuva stiprā ugunī.

Uz 294. un 295. kvadrātu dienvidu robežas, 300-400 soļus no vācu pozīcijām, mūsu rotas stipras pretinieka flangu uguns dēļ apstājās. Sāka aust gaisma un uzbrukt nācās pilnīgi atklātā vietā."

(P.Dardzāna piezīme: Žurnāla rakstītājs te pilnīgi nevajadzīgi piemin gaismas aušanu. Nakts bija tikpat gaiša kā dažāda laba miglains nāka, apmākusies diena.)

"Pa kreisi no pirmā pulka 7.rotas, vācu bijušo ierakumu līnijā, atradās 4.Vidzemes pulks, bet pa labi no 5.rotas 293.kvadrāta rajonā, vienas versts attālumā - 3.Kurzemes pulks. Labā flanga nodrošināšanai pakāpē uz priekšu bija izbīdīta 5.rota. Tādu novietojumu rotas ieņēma 25.(12.)janvārī uz plkst. 9.

Pozīcija bija atklāta un vilkāš pār purvu. Kaimiņš pa labi - 12. Sibīrijas pulks - pagaidām neuzbruka."

(P. Dardzāna piezīme: Kā nē? 12. Sibīrijas pulks, tāpat ierakumos sēdēdams, bija nokliedzis savu "urrā" un ar to jutās tiesīgs uzbrukumam beigt.)

"Pulka štābs pārvietojās tuvāk ierakumu pirmajai līnijai, ieņemot zemnīcu uz 259. kvadrāta dienvidus robežas. Pulka štāba novietojumu plkst. 06 stipri apšaudīja ar smago šrapneli un ķīmiskiem šāviņiem. Plkst. 06.43 mūsu novietojumā ieradās 2. pulka 2. bataljons un stājās mūsu rīcībā.

Uzbrūkošās rotas, ievērojot uz priekšu virzīšanās neveiksmes, uzsāka nocietināšanos iepemtajā rajonā.

Visu dienu pretinieks attīstīja stipru mīnometēju un šautepu uguni."

(Dokumentu krājums "Latviešu Strēlnieki", 913.-15. lpp.)

Par 10., 11. un 12. janvāra kaujām turpmāk citēju dažus izvilkumus no vācu avotiem:

"10./23. janvārī ģen. fon Šolte (Scholte) sāka uzbrukumu ar 62 bataljoniem, kuŗos ietilpa jaunpienākušās II infanterijas un I rezerves divīzijas, 352 lielgabali, starp tiem 133 vidējie un smagie. (Weltkrieg, II, 402).

II infanterijas divīzijai abos flangos veicās labi. Divīzijas vidus daļā un arī I divīzijas frontē, Lielupes labajā krastā, dienai uzstādītie mērķi netika sasniegti. Ar piepūli vāci pa dziļo sniegu kaut kā tika uz priekšu. (Schwarte, III, 295).

11./24. janvārī noskaidrojās, ka krievi svieduši kaujā visu XXVII korpusu, kas sākumā nebija paredzēts. Šīs kļūmes novēršanai VIII armijas vadība pieprasīja vēl vienu divīziju, ko Austrumu frontes pavēlnieks atteicās dot. Tamdēļ tika pamests plāns ar izraušanos līdz Slokai un vadība koncentrējās tikai uz bijušās pirmās līnijas atgūšanu. (Schwarte, III, 295).

Vācu uzbrukumu pārtrauca ienaidnieka pretuzbrukums, kas sākās 12./25. janvārī plkst. 05.30. Tam nebija sekmju. Pēdējo divu dienu kauja prasīja 2000 asipainu upuru. Bet arī krievi zaudēja 2000 gūstekņus un 20 ložmetēju." (Weltkrieg, II, 403.)

EMILS HEROLDS - VĀCU PRETUZBRUKUMS

"23. janvārī (1917. g. 10. janvārī) ap plkst. 3 briesmīgs lielgabalu negaisa troksnis ielauzās "klusajā pilsētā" (domāta Jelgava). Visā frontē, no "Poseneck" līdz purvam Lielupes kreisajā krastā, vācu līnija sakustējās. Agri, plkst. 7 sākās kājinieku uzbrukums... Berlīnes

rezerves pulks, kas jau pirmo atvaires kauju laikā bija guvis labas sekmes, spiedās no "Poseneck", līdztekus mūsu vecajai līnijai, šķēršām pāri Tīreļa purvam un nonāca gandrīz līdz pašām kāpām.

Krievi, sibirieši un latvieši izmisīgi cīnījās, sevišķi blokhausos Tīreļpurva ziemeļaustrumos..." (P. Dardzāna piezīme: latvieši todien vēl kaujā nepiedalījās, kamdēļ arī vācieši guva tik viegli sekmes.)

"... Četras viņu rotas tur bija ieslēgtas." (P. Dardzāna piezīme: tas bija kāds XXXVIII divīzijas bataljons.) "Bet viņu drošsirdīgais vadonis nevēlējās atkāpties pāri purvam un nepadevās. Vienu dienu un pusi nakts ilgi krievi turējās pret vācu aplencēju bataljonu. Lai gan āplenkto stāvoklis bija bez izredzēm, krievu komandieris negribēja neko dzirdēt par padošanos. Bet tad viņa pašā ļaudis to nošāva. Tikai tagad atlikušie padevās. 400 vīru un 7 virsnieki - tas bija viss, kas no krievu rotām bija pāri palicis..." - Tik tālu Emīls Herolds.

Te mēs redzam, ko var izdarīt un sasniegt enerģisks un drošsirdīgs virsnieks pat arī tad, ja viņam ir padota tik demoralizēta kareivju masa, kāda jau toreiz sastādīja visu lielo krievu armiju. Nav šaubu, ja kareivji nebūtu nogalinājuši šo izcilo bataljona komandieri, viņi, varbūt, būtu spējuši noturēties Tīreļa purva vidū līdz 12. janvārim, kad šis apstāklis varēja pat grozīt visu 12. janvāra nelaimīgās kaujas likteni.

Sakarā ar vācu uzsākto pretuzbrukumu XII armijas komandieris izdeva sekošu pavēli:

"VI Sibīrijas, XLIII armijas un XXI armijas korpusei un IV Donas kazaku divīzijai.

XII armijas operatīvā pavēle Nr. 0175, Rīgā, 10. janvāri plkst. 19.45, 2 verstu karte. Pretinieks ar ievērojamiem spēkiem gāžas virsū VI Sibīrijas korpusam Oglu-Mangaļu rajonā. Mums katrā ziņā ir nepieciešami atsist pretinieku, kas lūko atspiest mūs no iepēnām pozīcijām, kamdēļ pavēlu:

1) XLIII korpusam, kas pastiprināts ar atsevišķas brigādes divīviem pulkiem un ar 7. un 8. latviešu pulkiem stingri turēties savās labā flangā un centra pozīcijās, bet kreisajā flangā enerģiski uzbrukt ienaidniekam rajonā starp Lielupi un Tīreļa purvu. Operācijas nolūks saistīt pretinieka uzmanību un, ja vien iespējams, iepēnt ienaidnieka pozīcijas uz līnijas Virknes-Kalnčiems.

2) VI Sibīrijas korpusam kopā ar XXXVIII kājnieku divīziju un sešiem pirmajiem latviešu strēlnieku pulkiem katrā ziņā noturēt iepēnamās pozīcijas un izdevīgā gadījumā, pārejot izšķirīgā kontr-

atakā, atsviest pretinieku pāri Lielupei uz austrumiem.

3) II Sibīrijas korpusam ar enerģisku tuvošanos saistīt pretinieku un, ja iespējams, izšķirīgi pārejot uzbrukumā V divīzijas rajonā, atvieglot VI korpusa uzdevumu.

4) XXI armijas korpusam ar rindu pastiprinātu izlūkošanas gājienam tanīs vietās, kur Daugava aizsalusi, censties ne tikai pretinieku saistīt, bet, kaut arī uz laiku, nostiprināties uz Daugavas kreisā krasta, it sevišķi Ikšķiles kaimiņos un apdraudēt to no aizmugures.

5) Atsevišķai kavalerijas brigādei un IV kavalerijas divīzijai palikt savās vietās manā rezervē, bet būt gataviem iet uz pirmo manu pieprasījumu.

6) Lai sasniegtu uzstādītos mērķus, visiem attīstīt iespējami augstāko enerģiju. Kaimiņu korpusiem uzturēt iespējami tuvus sakarus. Zīpojumus sūtīt ikkatras trīs stundas, ja nepieciešami - arī biežāk.

7) Es atradišos Rīgā. Vietnieki - infanterijas ģen. Vasiļjevs un ģenerālleitn. Novikovs."

Originālu parakstījis: XII armijas komandieris

Inf. ģen. Radko-Dmitrijevs.

(Mitavskaja operacija, Stupin, 58. lp.)

Šī ģen. Radko-Dmitrijeva pavēle savā ziņā apgāj parasto ieskatu, ka viņš ir vainojams par to, ka 12. janvāra uzbrukums ir plānots un izvests bez vajadzīgā artilērijas atbalsta. Pavēlē mēs neatrodam pat neko tādu, ka ģen. Radko-Dmitrijevs būtu pavēlējis kaŗaspēkam šinī gadījumā iet naktis uzbrukumā. Tā ir parastā augstākā priekšnieka kaujas pavēle vispārinātos vilcienos, kas atstāj padoto daļu priekšniekiem brīvas rokas pašiem uz vietām izvēlēties uzbrukuma laiku un vietas.

Mums tamdēļ būtu jānāk pie slēdziena, ka pulkv. Vācieša pamatotie un atkārtotie pārmetumi būtu jāvērs nevis pret ģen. Radko-Dmitrijevu, bet gan pret VI Sibīrijas korpusa vadību, vai pat tikai pret III Sibīrijas divīzijas komandieri, bēdīgi slaveno ģen. Trikovski un pēdējā štāba priekšnieku. Bet tādā gadījumā jo smaga atbildība gulstas arī uz I latviešu brigādes štāba un pulku vadītājiem, kas tie ir akli paklausījuši un pildījuši esošos apstākļos neizpildāmas pavēles un nav cēluši ne mazākās ierunas pret tām.

Bet var jau būt, ka bez šīs pavēles ir bijusi vēl kāda cita ģen. Radko-Dmitrijeva pavēle, kas būtu paredzējusi pēkšņu naktis uzbrukumu bez artilērijas atbalsta, kas tādā gadījumā manis augstāk teikto apgāztu. Jāatzīstas, es tādu pavēli līdz šim neesmu varējis uziet.

Pulkv. Stupins (Mitavskaja operacija, 57./58. lp.) šādi apraksta vācu pretuzbrukumus 10./11. (23./24.) janvāri:

"XLIII korpasa rajonā vāci ar stipru artilerijas uguni apšaudīja Pārupju rajonā un gāja uzbrukumā gar Tīreļpurva austrumu malu, kur izdevās mūs nedaudz atspiest.

Ap plkst. 7 (10. janvārī) VI korpasa rajonā vāci uzsāka spēcīgu artilerijas apšaudi 151. pulka frontē, Ogļu-Skudru rajonā. Visu dienu cauri pretinieks ar pārtraukumiem veda artilerisko sagatavošanu ne tikai minētā frontē, bet arī tālāk uz austrumiem, ziemeļrietumos no Mangāļiem.

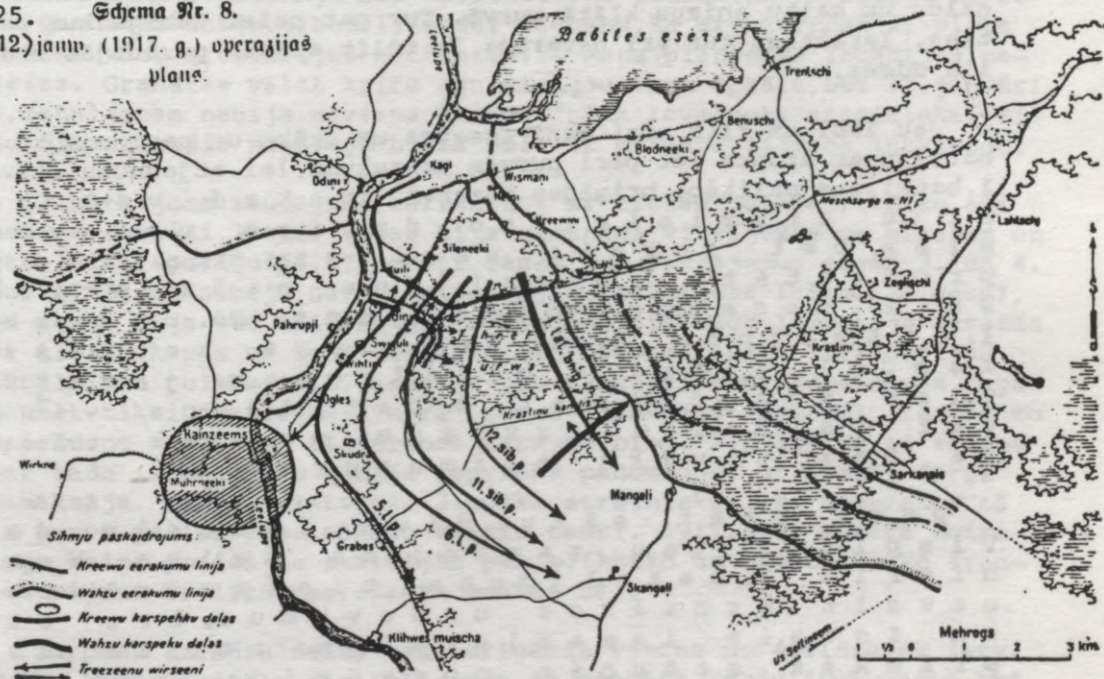
Ap plkst. 14 pretiniekam izdevās pārraut mūsu fronti dienvidos no atzīmes 12,8 un uz austrumiem no tās. XXXVIII divīzijas rezerves, ko izsūtīja pirmās līnijas pabalstam, nevarēja iespaidot kaujas iznākumu, jo cietā lielus zaudējumus no vācu aizsega uguns.

Mūsu artilerijas iedarbībai, lai atsistu vācu uzbrukumus, apstākļi bija nelabvēlīgi. Vācu tuvošanās līdz pat mūsu ierakumiem bija aizsegta (mežs). Turpretim mūsu telefoniskā satiksme ar aizmuguri arvien pārtrūka, kamdēļ mūsu aizsega uguns nespēja novērst mūsu līnijas pārraušanu, vēl jo vairāk tamdēļ, ka mēs cietām milzīgus zaudējumus no vācu artilerijas uguns.

Uz vakara pusi vācieši izdevās atspiest mūsu daļas uz Ledīpu-Ložmetēju kalna līniju."

Augšējais pierāda tā pareizību, kas iepriekš bija sacīts par 1. un 8. pulka atvilkšanu 25. decembra vakarā no vācu vēl pilnīgi neizbūvētās līnijas, kas sākās pie ceļu krustojuma uz Grabjiem un stiepās uz austrumiem, garām Braslām un tālāk. Lai gan 1. un 8. pulks ieņēma ar to tikai daļu no šīs līnijas, tad tomēr aizsprostoja galveno vācu pretuzbrukuma virzienu.

25. **Schéma Nr. 8.**
(12) janv. (1917. g.) operācijās
plans.

12. (25.j.st.) JANVĀRA ASIŅAINĀ KAUJA
MAZTĪRELĪ UN LIELĀS KĀPAS PAKĀJĒ

Ja nemaldos, 11. (24.) janvārī, vakarā, pārgājām uz vācu bijušo pirmo līniju pie lielo kāpu rindas. Tur sapēmām pavēli 12./25. janvārī plkst. 5 no rīta bez artilērijas sagatavošanas uzbrukt vāciešiem un tos no Maztīreļa purva izsist.

Man tā lieta ārkārtīgi nepatika. Nevajadzēja nemaz būt virsniekam, lai saprastu, ka toreizējos apstākļos uzbrukums bez artilērijas atbalsta, lai arī nakts laikā, bija vairāk nekā muļķība. Uzbrukuma plānotāji nezin kamdēļ bija iedomājušies, ka arī šoreiz uzbrukumam nakts laikā un bez artilērijas pabalsta būs pārsteiguma moments. Tā bija naīva fantazija; varbūt pat ļaunprātīgs noziegums. Pretinieka spēki kopš 23. decembra v. st. bija vairākkārtīgi pieauguši un tas atradās pastāvīgā trauksmes stāvoklī. Tā nebija vairs Ziemas svētku priekšvakara dziļa miera, vai pat dzēruma žvinguli izguloša fronte. Un ar ko gan latviešu strēlnieks varēja pārvarēt no slēptuvēm vērstu flinšu vai maskētu ložmetēju uguni šinī, līdzinā kā galds un baltu sniegu klātā purvā. Tur pat pelei nebija kur paslēpties. Ierakties tur arī nevarēja, jo tūlīt apakšā parādījās nesasalis ūdens.

Jau labi uz rīta pusi mani izsauca uz štābu un paziņoja, ka 1. bataljonam uzdots iet pāri purvam uzbrukumā, lai atjaunotu stāvokli. 2. bataljons palikšot brigādes rezervē. Nekad vēl nebiju atteicies no dotiem uzdevumiem, bet šoreiz sāku uz skalāko protestēt. 1. bataljons pašā priekšā 23. decembrī, bataljons 25. decembrī, 1. bataljons 27.-29. decembra kaujās! Kamdēļ tikai 1. bataljonam jāiztur viss smagums, bet 2. bataljons viss, vai pa daļai arvienu paliek tālākā vai tuvākā aizmugurē?

Protestēt sāku divu iemeslu dēļ. Vispirms jau tamdēļ, ka pulka komandieris 1. bataljonam tiešām mēdza uzvelt grūtākos uzdevumus; bet otrs un istais iemesls bija tas, ka es priekšā stāvošo operāciju uzskatī-

ju par latviešu strēlnieku iznīcināšanas veidu. Tamdēļ atzinu par savu svētu pienākumu pasargāt 1. bataljona strēlniekus, kas tik daudzās kaujās arvien bij uzticīgi un pacietīgi stāvējuši pirmajās rindās. Novēroju, ka pulkv. Karlsons arī bija gaužām noraizējies par gaidāmās kaujas iznākumu. Pēc ilgākas kaulēšanās viņš pavēli, man par lielu gandarījumu, mainīja un 1. bataljonu atstāja brigādes rezervē, bet iet uzbrukumā uzdeva 2. bataljonam.

Jau pirms plkst. 5 kaņaspēka daļas iepēma izejas pozīcijas. Debess bija skaidra un nakts gaiša. Tīreli varēja pārrēdēt kilometriem tālu. Katru kaņaspēka kustību pretinieks varēja saskatīt jau par lielu gabalu. Kāda runa te varēja būt par negaidītu vai pēkšņu uzbrukumū?

2. bataljons novietojās ierakumos, kas gāja gar purva malu, lielo kāpu rindas pakājē. Man radās smaga problēma, kur novietot 1. bataljonu, jo visi ierakumi bija stāvgrūdām pilni ar 2. bataljona un citu pulku kareivjiem. Uzbrukumam sākoties, bija jārēķinās ar stipru pretinieka artilērijas uguni. Ilgi domāju un pētīju, kur ļaudis novietot, lai tie neciestu liekus zaudējumus. Beidzot izšķiros par pilnīgi atklātu, līdzenu laukumiņu turpat kāpas rietumu pusē. Uz šo lēmumu mani pamudināja tas apstākļi, ka laukumiņā neredzēju nevienu granātas izrautu bedri, kamdēļ piepēmu, ka arī turpmāk šī vieta paliks vācu artilērijas netrāpīta. - Mans pieņēmums izrādījās pareizs. Granātas vēlāk krita gan diezgan tuvu apkārt, bet 12. janvārī 1. bataljonam nebija neviena krituša nedz ievainota strēlnieka. Visu dienu ļaudis nogulēja biezā pūlī uz atklāta, līdzena laukumiņa.

2. bataljona zaudējumi, salīdzinot ar citiem pulkiem, todien arī nebija sevišķi lieli. Rotas bija uzmanīgi virzījušās uz priekšu un jau laikā apstājušās. Turpretī šausmīgus zaudējumus cieta 3. un 4. pulki. 3. pulks bija sevi iemanevrējis flankējošā ložmetēja ugunī, un sekas bija 900 kritušu un ievainotu. Šis vācu ložmetējs atradās uz Lielās kāpas un tanī vietā, ko bij uzdots iepemt 12. Sibīrijas strēlnieku pulkam. Sibīrieši, kā jau paraduši, uzbrukumā nemaz negāja, bet tikai noklieguši "urrā", savos ierakumos sēdēdami, līdz ar to izbeidzot visu savu tās dienas kaņa darbību. 3. pulks un tā vadība par tādu iespējamību nebija iepriekš padomājuši un tamdēļ dārgi samaksāja. Simtiem latviešu 3. pulka strēlnieku liķi neaprakti tā ir purvā palika visu nākošo vasaru cauri. 1917. gada vasarā Ložmetēju kalna pozīcijas skaitījās par sliktāko un nepatīkamāko frontes rajonu šo liķu neciešamās smakas dēļ.

Turpmāk sniedzu dažas raksturīgākās vietas no 4. Vidzemes latv. pulka kauju žurnāla par 1917. gada 12. janvāra kauju (Dokumentu krā-

jums "Latviešu strēlnieki", 464./66.lp.):

1917.gada 12.(25.) janvāris.

... Taisni plkst. 05 ieradās I Latv.str.brigādes štāba priekšnieka vietas izpildītājs, štābskapteinis Grinbergs un paziņoja brigādes komandiera rīkojumu, neskatoties ne uz ko, doties uzbrukumā taisni plkst. 05, kad dosies uz priekšu arī blakus daļas.

... Plkst. 05.15 pretinieks sapēma uzbrucējus ar šautepu un ložmetēju viesuļuguni, kā no frontes, tā arī no abiem flangiem, jo pulka flangos 3.Kurzemes latv.str. un 54.Sib.str.pulku uz priekšu virzīšanās nebija manāma. Nokļuvušas pārāk stiprā pretinieka ugunī, uzbrūkošās ķēdes drusku apstājās, bet tad atkal rāpus devās uz priekšu.

... Pulks pretinieku izsita no viņa dzeloņu žogiem aizsargātiem ierakumiem pie 13.mērķa un tas steidzīgi atkāpās, pametot daudz patronu un rokas granātu, it sevišķi pie 13.mērķa, līdz ar segām, spilveniem un uzkabes piederumiem.

Virzoties uz priekšu zem stipras flankējošas un frontālas ložmetēju uguns, pulkam tomēr izdevās ievērojami tuvoties 14.mērķim un mežmalai. Tuvāki par 50 soļiem pieiet tomēr neizdevās, jo te nācās iet pa atklātu vietu tieši virsū pretinieka ložmetējiem, pie kam visi mēģinājumi tiem uzbrukt, vai arī tos apiet, beidzās ar varonīgo uzbrucēju nāvi.

No ierindas izsita pusi virsnieku, to starpā bija arī abi bataljonu vadītāji, gandrīz visi priekšnieki no instruktoriem, ložmetējnieceki (no ložmetējiem varēja darboties tikai viens) un arī lielākā daļa strēlnieku...

Ienaidnieks redzēdams, ka pulks uz priekšu virzīties nevar, no 16.mērķa un mežmalas, kas atrodas uz rietumiem no vācu vecajiem ierakumiem, devās pretuzbrukumā, laižot kaujā biežās ķēdēs diezgan prāvus spēkus, bet kad tie bija pielaisti mums pa šāvienam un sapemti ar mūsu uguni, viņi bija spiesti bēgt atpakaļ uz mežmalu pie 16.mērķa, ciešot lielus zaudējumus. Pēc tam ienaidnieks atklāja spēcīgu mīnometēju uguni un, izārdot ierakumiņu, kas atradās pie 13.mērķa, atkārtoja uzbrukumu vēl divi reizes; mūsējie katru reizi to pielaida nelielā attālumā, bet pēc tam atsita, nodarot tam lielus zaudējumus. Iepemto stāvokli pulks noturēja līdz plkst.17, kad saskaņā ar brigādes komandiera pavēli viņu atvilka uz vācu Ložmetēju kalnu.

Kaujā piedalījās: 30 virsnieki, 1129 strēlnieki, 148 grenadierī, bet komandās ar palīga nozīmi 233 instruktori un kareivji.

Kaujā pulks zaudēja kritušus, ievainotus un pazudušus: virsniekus - 12; instruktorus un strēlniekus - 884.

Turpmākā sekmju attīstīšanās neiespējamība izskaidrojama:

1) ar pilnīgi atklātu apkārtni, kas nepielaida nekādas nejausības;

2) ar pilnīgu artilērijas iztrūkumu un sakaru trūkumu ar to; gadījumā, ja darbotos artilērija, tai būtu bijis viegli iznīcināt ienaidnieka mīnu- un ložmetējus, kuŗu atrašanās vietas bija noteikti

zināmas, un kuŗas no atklātas vietas nevarēja ieņemt vienīgi ar varonīgo strēlnieku pūlēm un centību...

Pamats: pulkveŗa Karlsona 25.(12.)janvāŗa ziņojums No.408." - Tik tālu ierakŗti 4.Vidzemes pulka kauju ņurnālā.

Meklējot ziņas par 12./25.janvāŗa kauju ģen.Bangerska atmiņās, tur atradu, ka B. noliek vācu pretuzbrukumu uz 9./22.janvāŗi. Vācu pretuzbrukums sākās patiesībā 10./23.janvāŗi. Savukārt par 12./25.janvāŗi notikuŗo krievu uzbrukumu ģen.Bangerskis raksta:

"par ņo uz ātru roku sakombinētu uzbrukumu, kuŗā bija piedalījies arī I latvieŗu brigāde un II brigādes 5. un 6. pulks, dabūju zināt tikai otrā dienā, kad neveiksmīgā operācija jau bija beigusies. Tad arī uzziņāju par 3. un 4. latvieŗu pulka traģēdiju..."

Lai nu kā, bet ņai ģen.Bangerska nezināŗanai par 12./25.janvāŗa kauju man pavisam negribas ticēt. Ir jau tik dabiski, ka no operācijām, kas nav izdevuŗās, visi cenŗas raisities vaļā.

Arī par 16.Sibīrijas pulka un Kavalerijas skolas pulka drausmīgo traģēdiju 1916.g.25.decembrī pie Kalnciema tilta ģen.Bangerskis liekas it kā neko nezinātu, lai gan, kā ņtāba priekŗnieks no Trikovska puses, tur ir bijis klāt ("Pa aizputinātām pēdām", 95.lp.). Nevaru iedomāties arī tādu faktu, ka ģen.Misiņŗ un I brigādes ņtāba priekŗnieks kapteinis Grīnbergs, sapēmdami korpusa komandieŗa vai ģen.Trikovska kaujas pavēles, nebūtu kaut vai pa telefonu saziņājuŗies ar bijuŗo Apvienotās latvieŗu divīzijas ņtāba priekŗnieku ģen.Bangerski, kuŗŗ pie tam vēl arvien darbojās ģen.Trikovska ņtābā.
P a v i s a m d ī v a i n a l i e t a l

Ziēmas svētku kauju norisē ir daudz tādu momentu, kuŗi uz pirmā acu uzmetiena liekas grūti saprotami un izskaidrojami. Daudz ko palīdz izskaidrot ģen.Trikovska raksturojums, ko ģen.A.Auzāns sniedz savā rakstā "Kā strēlnieki sasniedza lielākās slavas augstumus" (Latvju strēlnieki mūŗības gaismā, 60./61.lp.). Ģenerālis A.Auzāns raksta:

"Kamdēļ 23. un 24.decembrī neviens no III Sibīrijas divīzijas pulkiem netika sūtīts latvieŗu sekmju attīstīŗanai, par to varam tikai minēt. Domāju, ka tas varēja notikt ģen.Trikovska ietekmē. Pēdējo labi pazīstu no 1916.gada jūnija un jūlija kaujām, kad 6. un 7.latvieŗu bataljonam nācās cīnīties plecu pie pleca ar III Sibīrijas divīzijas pulkiem.

Trikovskis seviŗķi nerēķinājās ar savu pulku zaudējumiem un vēl mazāk saudzēja latvieŗus, jo tie kaujas laikā bija vīpam pakļauti.

Vīpa rīcības dēļ kaujās sevišķi stipri cieta 6. latviešu bataljons un tikai ar lielām grūtībām, lūdzot pat armijas komandiera iejaukšanos, man izdevās novērst 7. latviešu bataljona iznīcināšanu (jūlija kaujās). Netiku novērojis, ka pret latviešiem Trikovskis būtu labvēlīgs, ko varu gan teikt par armijas komandieri ģen. Radko-Dmitrijevu un VI Sibīrijas korpusa komandieri ģen. Vasiljevu. Kad kaujās latviešiem labāk veicās nekā sibiriešiem, tad Trikovska acīs drīzāk varēja saskatīt skaudību, nekā no viņa mutes dzirdēt kādu laipnu vārdu.

Kaujas laikā ģen. Trikovskis bija vienmēr daudz aktīvāks par savu tiešo priekšnieku, VI Sibīrijas korpusa komandieri, ģen. Vasiljevu. Pēdējais parasti Trikovskim atstāja plašu rīcības brīvību...
- Tik tālu ģen. Auzāns.

Pulkv. Vācietis ļoti labi pazina ģen. Trikovski un to raksturo šādi: "Divīzijas priekšnieks ģen. Trikovskis nebija spējīgs vadīt divīziju kaujā. Tr. bija viens no tiem ģenerāļiem, kuŗi miera laikā bija spējīgi savus zaldātus apģērbt, paēdināt un uz mācības plača labi izdresēt parādei" ("Pa aizputinātām pēdām", 108. lp.).

Šo rindu autors personīgi bija aculiecinieks, kad 12./25. janvāra pēcpusdienā 1. latviešu pulka komandpunktā ieradās ģen. Trikovskis. Lai gan Trikovska dumjo un varbūt pat noziedzīgo pavēļu dēļ viss Maztirēļa purvs bija pilns ar kritušo latviešu liķiem, es nekad bez riebuma neaizmirsīšu, ar kādu arroganci šis tēviņš stostojās latviešu pulku komandierus, it sevišķi 3. Kurzemes pulka pulkv. Kalniņu. Vistrakākais manā izpratnē likās tas, ka mūsu komandieri Trikovska pārmetumus sapēma ar sulainisku pazemību, pat servilitāti.

Tagad pēc ilgiem gadiem, atminoties un domājot par šo asiņaino 12./25. janvāra kauju, varu tikai piebilst, ka disciplīna un strikta pavēļu izpildīšana ir karavīra galvenais un svarīgākais pienākums. Bet viss tas ir īstenojams saprāta un reālītāšu robežās. Akla pavēļu izpildīšana var būt tikpat slikta un kaitīga kā pavēļu nepildīšana. Ko pie sevis ir domājuši 3. un 4. pulka komandieri 12. janvāra kaujā, izpildīdami ģen. Trikovska trako pavēli, kas katram domājotam virsniekam tā rīta apstākļos bija jāatzīst par neizpildāmu vai pat noziedzīgu, tagad ir grūti saprast. Man šķiet, ka abiem šiem cieniņajiem un dūšīgajiem pulkvežiem ir trūcis divu svarīgu un virsniekam nepieciešamu īpašību: vispirms skaidras domāšanas spēju un,

otrkārt, arī pilsoniskas drosmes iepreti augstākai priekšniecībai. Es domāju tādu pilsonisku drošsirdību, kādu parādīja pulkv. Goppers strīdus gadījumā ar pulkv. Auzānu. Šo gadījumu apraksta pulkv. Vācietis sakarā ar notikumiem kaujas laukā, 1916. g. 28. decembrī.

Franču militārists pulkv. Kolins (Colin) uzstāda ikkatrai kaujai sekošu pamatprasību (The Transformities of War, 56. lp.):

"Visos laikos pēdējais kaujas cēliens ir izkaŗots ar auksto tēraudu. Tas rada pastiprinātu uzpēmību, tas palīdz izdzīt ienaidnieku ņo viņa pozīcijām, kam seko teritorijas iegūšana. Bet arī visos laikos mērķa piepildīšanās ir bijusi vēlāta tikai tiem, kas priekš beigu sasniegšanas, jau operācijas sākumā, ir izmantojuši visus nepieciešamos palīglīdzekļus.

Ataka ar piķi, zobenu vai bajoneti ienaidnieka morālei dod tikai pēdējo triecienu.

Bet lai satriektu morāli un pretinieku droši padarītu par šī pēdējā trieciena upuri, ir nepieciešami jau iepriekš pretiniekam nodarīt tos zaudējumus, ko veic līnga, vintene vai lielgabals."

Par šo principu, lai cik vienkāršs un saprotams tas arī būtu, redzams, ka 12. janvāra kaujas izriķotājiem un izvedējiem nav bijis ne mazākās jēgas nedz izpratnes. Visa kauja ir uzsākta un vadīta tik nemākulīgi kā vien to var iedomāties. Atliek tikai jautāt, ko gan attiecīgie ģenerāļi un pulkveži bij mācījušies, apmeklējot akadēmijas un kaŗaskolas?

PĀRDOMAS PAR VIRSNIEKA LOMU UN PIENĀKUMIEM

Jau agrāk šinī pašā apskatā mums vairākkārt nācies sadurties ar diezgan apšaubāmiem rīkojumiem un dispozīcijām mūsu pašu latviešu komandieŗu pusē, tamdēļ varbūt ir vietā jautājums: kāda tad īstenībā bija latviešu augstāko virsnieku kvalitāte veco latviešu strēlnieku pulkos?

Apskatot šo jautājumu, nedrīkst aizmirst, ka virsnieka amats nav tāds, kādu daudzi to iedomājas. Vispirms, cilvēkam būt par virsnieku nozīmē kalpošanu, kalpošanu līdz galam, neprasot pie tam, kāds tas gals kuŗu katru reizi varētu būt. Tamdēļ ļoti maldās tie, kas virsnieka amatu izvēlas kā līdzekli un ceļu gūt materiālus labumus un vieglu dzīvi. Maldās arī tie, kas aizraujas ar virsnieka ārējo spozumu un redzamo stāvokli sabiedrībā. Viss tas ir tikai acu apmānī-

šana. Patiesībā virsnieka dzīves loks ir ļoti šaurs un liktenis tur nav skopojies, izkaisot visapkārt visāsākos dadžus lielos vairumos. Īsi savelkot kopā, jāsaka, ka virsnieka gaitas no cilvēka prasa daudz, bet atpakaļ izsniedz ļoti maz. Pienākums pāri visam, tas ir katra virsnieka dzīves galvenā devīze. Bet pienākuma izpildīšana nav viss un pēdējais, ko no virsnieka prasa. Prasības pie tam ir tik augstas, ka ne katrs gribētājs var būt par īstu virsnieku. Ne tikai rakstura, ne tikai morāles ziņā, bet arī prāta attīstības un garīgo spēju ziņā prasības no virsnieka ir tik augstas, ka parastais vidusmēra cilvēks tur neiederas.

Mēs visi zinām, ka vācu armija savā laikā bija un skaitījās par labāko pasaulē. Un jāsaka, ka tādu viņu padarīja izcilie vācu armijas virsnieki, jo vācu kareivis vien nekādā ziņā nav uzskatāms par kaņavīra pilnības iemiesojumu. Divos pasaules kaņos, Pirmā un Otrā, Vācijas armija godam stāvēja un cīnījās pret visu pasauli, iedvesdama šausmas un izmisumu, bet arī cienību visur tur, kur tā parādījās. Nesamērīgums spēku ziņā starp angļu-sakšu un franču vadītām koalīcijām un salīdzinot ļoti mazām spēka avotu iespējām vācu pusē, bija tik liels, ka Vācijas sakāvēji gan nekādā ziņā nevar lepoties ar savām uzvarām.

Vācija visu to sasniedza paaudžu ilgā darbā, visstingrākās virsnieku izlases un sijāšanas ceļā, armijas vadībā izbīdot no paaudzes uz paaudzi labākos vācu tautības individuus, kā morāles un droširdības, tā arī prāta attīstības ziņā. Armijas vadībā tā pamazām saradās ir labākās tautas smadzenes, ir labākie un godīgākie raksturi. Tā bija klints, uz kuņģa varēja dibināties visa lielā vācu imperijas varenība. Liktenis tomēr nebija žēlīgs dot Vācijai tik gudras valdības, kādas šī izcilā armija tiešām bija pelnījusi, kamdēļ Vācija arī zaudēja savu izcilo lomu līdz ar divi zaudētiem kaņiem.

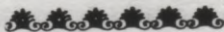
Pavisam citādos apstākļos komplektējās latviešu virsnieku kadri krievu armijā. Te no kaut kādas izlases spēju vai rakstura ziņā nebija ne vēsts. Katrs fiziski vai citādi normāls cilvēks, izturot stipri vieglus pārbaudījumus, varēja iestāties Krievijas junkurskolās. Kaņaskolas gan pie iestāšanās prasīja vidusskolas vai kadetkorpusa beigšanas apliecību. Uz junkurskolām devās visi tie latvieši, kas vecāku aprobežoto līdzekļu dēļ nespēja apmeklēt labākas skolas, vai kam, tā sakot, bija "pagrūtāka galva", lai izlauztos cauri vidusskolai. Parasti jau pietika ar draudzes skolu, lai varētu iestāties, piem., Viļņas junkurskolā. Sprotams, ka tādos apstākļos virsnieka mundieri sapēma ir derīgie, ir nederīgie. Cietēja beidzot bija armijas kvalitāte.

Šī paša apstākļa dēļ nepelnīgi cieta arī latviešu strēlnieku pulki un, ja nemaldos, arī legionāri Otrā pasaules kaņa laikā. Mums, strēlniekiem, bija tādi augstvērtīgi virsnieki kā Briedis, Goppers,

Auzāns u.c., bet, jāatzīstas vien, ka netrūka arī tādu, kas labāk būtu varējuši palikt krievu pulkos. Tas visvairāk bija attiecināms uz miera laika virsniekiem, kas, dažādu apstākļu spiesti, bija izvēlējušies militāru karjēru, bet pēc savas dabas un spējām tai nemaz nebija piemēroti. Dažs labs būtu bijis tīri labs grāmatvedis, malakas plača pārzinis, pagasta sekretārs, vai pat krodzinieks - bet kā virsnieks saviem apakšniekiem tāds bija par lielu postu un nelaimi.

Pulkvedis Ceplītis rakstā "Vēl par strēlnieku kaujām un to vadību" ("Strēlnieks", 1962.g. janvāris) diezgan pamatoti norāda uz to, ka latviešu strēlnieku vadībā bija nokļuvis prāvs skaits kaŗa akadēmijas absolventu, kas to bija beiguši tikai ar otro šķiru, tātad ar kaut kādiem defektiem zināšanās vai raksturā. Jāsaka, ka pulkvedim Ceplītim būs bijusi taisnība, izņemot to, ka viņš ieskaita Auzānu un Vācieti šinī klasē. Auzānam piemita ļoti ass zinātnieka prāts, un nedz viņu, nedz Vācieti gan nevar saukt par nesekmīgiem vadoniem. Kā štābu priekšnieki mūsu otrās šķiras akademiķi gan izrādījās pat zem vidusmēra, izņemot Ozolu, kas no viņiem visiem bija tas apdāvinātākais, lai gan ar avantūrista tieksmēm, kā pulkvedis Ceplītis to saka. Kaŗa akadēmijas absolventu galvenais trūkums bija tas, ka viņi gandrīz visi uz latviešu pulkiem pārnāca bez pieredzes, kā notiek priekšējās līnijās kauju norise.

Strēlnieku organizācijas komiteja bija pārāk naīva tanī ziņā, ka iedomājās visus Kaŗa akadēmiju beigušos par ģenijiem kaŗa mākslā, lai gan patiesībā tie savā ziņā bija tikai kanceleju darbinieki - plānotāji. Īstie kauju vadītāji radās tikai pēc tam, kad tie bija izgājuši vadu un rotu un bataljonu kauju "sutu" priekšējās līnijās. Visiem "akademiķiem" latviešu strēlnieku pulkos taisni šīs pieredzes trūka, kamdēļ viņi arī nobālēja tādu vienkāršu armijas ierindnieku - kauju lauvu priekšā, kādi bija Briedis un Goppers. Organizācijas komiteja būtu darījusi pareizāk, ja akademiķu vietā būtu centusies pulkos pārvilkt jau rūditus kauju virsniekus, atstājot akademiķiem tikai štāba darbus, kas viņiem arī pieder. Tāda akademiķu pārskološana par kaujas virsniekiem, kā tas notika strēlnieku pulkos, parasti izmaksā tikai liekus zaudējumus un tamdēļ ir par dārgu. Kā man ir stāstīts, arī vēl citiem ir nācies tukšot jo rūgtus biķerus šinī ziņā. Virsnieki tieši no "parketa" ir tikuši nostādīti karaspēka daļas priekšgalā. Tādi rikodamās, ir noziegusies ne tikai priekšniecība vien, bet arī pats "parketa" virs, kam ir trūcis virsnieka goda prāta atzīt savus trūkumus.

12./25. janvāra vēlā vakarā 1. Daugavgrīvas pulks atgriezās atpakaļ vācu Ložmetēju kalna blindāžās, kuŗās tas iepriekš bija 11./12. janvāra naktī.

Tālāk pulka žurnāla ierakstos lasām:

"13./26.janvārī. Kritis praporščiks Ābolds. Kareivjos zaudējumu nav."

Es apmetos kādā dēļu būdā, kuŗā vācieši bija glabājuši produktus. Ap pusdienas laiku, ziņneša pavadīts, pie manis ieradās praporščiks Ābolds, daudzo vakanto virsnieku vietu papildināšanai. Pazinu viņu jau no studiju laikiem, kad vairākas reizes bijām redzējušies Politehnikas klausītavās un gaitēpos. Viņš ieradās diezgan bēdīgā paškatā: dubļains, izspūris un bez elpas. Nākot no pulka štāba blindažas, kas atradās tikai apm. 150 soļus uz austrumiem no manas būdas, praporščikam Āboldam bija nācies vairākas reizes gulties dubļos, lai paglābtos no apkārt sprāgstošo granātu šķembām. Viņa dienesta ziņojumu pieņemdam, sevī nodomāju: "Cik daudz pūļu, rūpju un bezmiega nakšu ir prasījusi gandrīz trīs gadus ilgā izvairīšanās no frontes briesmām un grūtumiem!" - Pārmijām dažus vārdus par jaukajām studentu dienām, tad nosaucu rotu, kuŗā viņam ierasties, un šķirāmies.

Pēc ģisa laiciņa tas pats ziņnesis atdrāzās ar vēsti, ka pie pulka štāba blindažas ieejas, kurp praporščiks Ābolds devās pēc savām mantipām, bija kritusi granāta un Āboldam norāvusi abas kājas. Tāds bija šī nabaga studenta gals. Ilgā un rūpīgā sevis glabāšana beidzot nebija ir to pūļu vērtā.

Tālāk pulka žurnāla ieraksti skan:

"14./27.janvārī plkst. 16.30 vācieši pārgāja uzbrukumā pret 11. Sibīrijas strēlnieku pulka iecirkni. Ar laukrakstu Nr.075 brigādes komandieris pavēlēja pulkam nekavējoši pārvietoties un nostāties aiz 12.Sibīrijas str.pulka labā flanga. Pulks skriešus devās uz 12.Sibīrijas str.pulka labo flangu, kur ieradās plkst. 17.40.

Vēl pirms pulka ierašanās pie 11. un 12.Sibīrijas pulku salaidnes, vācu uzbrukums šīnī iecirknī bija atsists. Pēc tam vācieši jaunus uzbrukumus neuzsāka un izturējās mierīgi."

27.(14.) janvāra pašā pievakarē vācu artilērijas uguns pret mūsu priekšā esošām krievu pulku pozīcijām piepēmās spēkā. Drīz vien tai pievienojās šautepu un ložmetēju sprakstēšana. Bija skaidrs, ka pretinieks sācis uzbrukumā kāpu rajonā, pretī 3.pulka iepemtām sektoram. 1.bataljonam pavēlēja steidzīgi doties uz bijušās vācu 109. baterijas rajonu un uz 11. un 12.Sibīrijas pulku salaidumu, lai atbalstītu nedrošās krievu rotas. Kolonnā pa 4 mēs pusskriešus devāmies uz turieni.

Es gāju pa ceļa grāvmalas stidziņu, apmēram 10-15 soļus kolonnas priekšā. Šai laikā vācu artilērija savu uguni pārnesa no pirmām līnijām uz aizmuguri. Kāds 4 1/2 collīgais lādiņš apdullinoši izsprāga taisni zem manām kājām, grāvja pakrantī. Kārstas un kodīgas gāzes un dūmu mutulis ietina mani kā kamolā. Laimīgā kārtā sasalusī grāvja mala izrādījās par labu aizsargu no granātas šķembām.

Instinktīvi rāvos uz priekšu un nost no grāvja. Dūmiem pakļīstot, pametu acis atpakaļ uz kolonnu. Tā bija apstājusies. Viri stāvēja kā sastinguši un rāudzījās manī kā brīnumā. - Ceļu turpinot, man pievienojās kāds no rotu seržantiem un smaidīdams noteica:

"Necerējām gan vairs Jūs dzīvu redzēt..."

Kādā vietā vāci krievus bija izsītuši no ierakumiem, bet 3. Kurzemes pulks ar strauju prettriecienu stāvokli atkal atjaunojis. Krievu bēgšana tomēr jau noritēja lielākos apmēros. Kad bēgļi parādījās ap mūsu pulka štābu, 2. bataljona rotas uzstādīja ložmetējus un nepaļojot sāka bēgļu barus apšaudīt. Sprotams, ka tas atstāja vajadzīgo iespaidu. Kā arvienu, šādi būdu notikumi nepalika arī bez sava humora. Tādu sībiešu bēgļu bara pašā priekšā gadījies krievu ģenerālis, pie tam ar skaistu lāpstas veida bārdi. Domādams, ka latvieši viņu un pārējos notur par vāciem un tamdēļ tik nikni šauj, ģenerālis atrāvis savu mēteli vaļā un, sarkano iekšdrēbi rādīdams, pacēlis abas rokas gaisā un sācis kliegt: "Bratci, ne strelajte - eto ja, ja-a-a!" (Brāliņi, nešaujiet - tas esmu es, e-e-es!)

Tamlīdzīgi gadījumi, kā aprakstītais, bija atgadījušies jau agrākās kaujās. Tomēr vislielāko nicināšanu latviešu strēlnieku un virsnieku acīs krievi izpelnījās Ziemas svētku grūto kauju laikā. Krievi bija tā latviešu strēlnieku iebaidīti, ka savu stāvokli raksturoja šādiem vārdiem: "Priekšā vācieši, aiz muguras latvieši, liecies vai pie zemes un mirsti tik nost!" (Speredzi ņemci, svaigi latīši - hotj ložis i pomiraj.)

Krievu un visa krieviskā lielā nicināšana latviešu strēlnieku vidū, kā arī kaujas apstākļos krievos iedzītā lielā bijāšanās no latviešiem vēlāk, revolūcijas laikā, izrādījās par ļoti svarīgu faktoru. Sarkanie latviešu strēlnieki kā uzvaroša leģenda pārstaigāja visu Krieviju. Toreiz nebija daudz tādu krievu, kas būtu uzdrošinājušies latviešu strēlniekiem stāties pretim.

Nākošās dienas pulka žurnāla ierakstā lasām:

"28. (15.) janvārī plkst. 05 pulks atgriezās atpakaļ savās bijušās zemniecās. Pa ceļam no artilērijas šāvieniem krita 3 un tika ievainoti 11 kaņavīri..."

Toreiz 1. bataljons nostāvēja uz ceļa pie 11. un 12. Sibīrijas pulku salaiduma visu nakti. Tikai saulei lecot, mūs atsaucā uz noņemni. Daudzi zēni bija nosaldējuši kājas, ausis un rokas, jo sals uz rīta pusi sniedzās pāri 30 gr. Celzija. Vācu bijušā pirmā līnijā stāvēdami, visu laiku atradāmies zem smagas artilērijas uguns. Mūsu laime bija tā, ka vācu smagie "čomodani", dažs labs no tiem astopcolligais, vācu artilēristu kļūdīšanās dēļ, nekrita vis cilvēku piebīvēto bunkuru līnijā, bet pavisam netālu to priekšā. Tā pļaviņa

vai purvīpš bunkuru priekšā bija kā ar arklū apstrādāts. Ja viena granāta izrāva dobi, tad nākošā to atkal piepildīja, kamdēļ tur nebija vietas, ko agrāk vai vēlāk nebūtu ķēris kāds lādiņš. Saprotams, ka mūsu blindāžas arī nebija nekāds izņēmums. Pa laikam arī tām kāds čemodans uzdrāzās virsū. Bet vācieši tās bija uzbūvējuši stipras un pamatīgas. Līdz šim visas tās bija izturējušas, izņemot vienu, kas atradās vairāk uz Maztīreļa pusi. 11./24. janvāra naktī tanī apmetās kāds 2. Rīgas pulka vads. Vācu smagā granāta atrada blindāžas vājo punktu, izgāja cauri griestu baļķiem un neskaitāmām smilšu maisu kārtām un dzelzceļa tērauda šinām gaļām un nogalināja ar vienu savas dvašas pūtienu 40 strēlnieku... Tāds toreiz bija strēlnieku liktenis. Jau pēc neilga laiciņa, citiem notikumiem uzmācoties, mēs visi šo notikumu aizmirsām it kā pavisam nebijušu.

Kad 28. (15.) janvāra rītā bataljona rotas salīda blindāžās, arī es devos uz savu dēļu būdu. Tai nebija divkāršas baļķu sienas ar zemi piepildītām atstarpēm. Nebija arī ar dzelzceļa sliedēm, baļķiem un smilšu maisiem nostiprinātu griestu. Tikai collu biezi dēļi klāja virsu ar tiem uzbūrtu kārtu kūdrainas purva zemes siltuma uzturēšanai. Kādēļ gan biju apmeties nedrošā būdā un nevis blindāžā? - Iemesls bija pavisam vienkāršs: nedaudzās stipri būvētās blindāžas bija tā pārpildītas, ka tur patiesi nebija vietas, kur adatai nokrist. Ja durvis vēra vaļā, tad vismaz desmit vīriem nācās piecelties. Ar mani, kā bataljona komandieri, daudziem vajadzēja kārtot daždažādas darišanas. Dēļu būda bija telpas zipā ērtāka un tamdēļ manām vajadzībām daudz piemērotāka nekā ļaužu pārpildītā blindāža. Bez tam, nez no kurienes man bija uznākusi savāda, it kā dīvaina pārliecība, ka ar mani nekas nevar notikt, lai kur es atrastos. Tā strēlnieki palika blindāžā, bet es pārcēlos uz dēļu būdu.

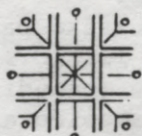
Jēkabs Lode to rītu būdīpu bija sakurinājis siltu jo siltu. Nogurums bija tik liels, ka turpat, pie savas lāviņas kājās stāvēdams, biju jau pa pusei aizmidzis. Miegš mani appēma kā saules sasildīti remdeni ūdeņi. Pēc kāda laika sāku kaut kā aptvert, ka apkārtne nav viss kārtībā. Tad sajutu, ka esmu sala pārņemts un atvēru acis. Ieraudzīju, ka durvis bija līdz galam vaļā. Jēkabs Lode ap tām grozījās un ar lielu troksni kaut ko kala un dauzīja. Izbrīnējies, ka viņš mani tīšu prātu tā traucē un laiž aukstumu virsū, kamdēļ tam uzsaucu: "Taisi ātrāk durvis ciet un liec man mieru gulēt!" Aizvainotā balsī Lode atbild: "Vai ta' pavisam neredzat, kas te noticis?" Šai brīdī netālu eksplodēja kāda granāta, un tā es pamodos pavisam. Tagad arī ieraudzīju, ka pa manas lielās gulēšanas laiku bija noticis kas pavisam sevišķs. Būdas durvis bija izgāztas, sienas sagriezušās šķērsām, bet stūrī, manas lāviņas kājgalī, blenž liels gaismas caurums, pa kuŗu saredzama dziļa bedre, kas pa pusei jau piepildīta ar ūdeni. Man guļot, liels vācu 8 collu čemodans bija sprādzis pie pašas būdas stūŗa, izraudams lielu, dziļu bedri, izsviezdams durvis no virām un gandrīz sagāžot visu būdu. Bet es biju

kā gulējis, tā gulējis. Tikai Jēkaba Lodes dauzišanās un ledainais aukstums bij pamazām mani atmodinājis. Granātas sprādziens, kas izrāva bedri zem būdas stūŗa, manā apzipā līdz šo baltu dienu vienkārši neeksistē.

Tā vienas dienas laikā nāve nostaigāja divas reizes man pavisam tuvu gaŗām. Un tā bija tikai viena starp daudz citām tādām pašām dienām.

Pulka kaujas žurnāls turpina:

"29. (16.) janvāri. Dienā bija parastā apšaudišanās. Kaŗaviros zaudējumu nav" (Dokumentu krājums "Latviešu Strēlnieki", 961. lp.).

Strēlnieki Loŗmetēju kalnā 1917. g. pavasarī.

1917. GADA 17. JANVĀRA
L I E L Ā K A U J A
P I E L O Ž M E T Ē J U K A L N A

Turpmāk citēju ierakstus 1.Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulka kaujas žurnālā:

"30.(17.) janvārī. Mums priekšā novietojās 10.Sibīrijas strēlnieku pulka 1. un 4.bataljons.

No plkst. 05 ienaidnieks uzsāka pastiprinātu 1.pulka novietoju- ma, tuvākās aizmugures, kā arī 11.Sibīrijas str. un 176.Perevoločinskas pulka priekšējo ierakumu apšaudi ar ķīmiskiem lādiņiem. Ap plkst. 09 artilērijas uguns sasniedza augstāko sprauguma pakāpi. Indīgās gāzes neizsauca zaudējumus, jo vējš tās aiznesa sānis un izklaidēja.

Ap plkst. 10 vācieši pret 11. un 12.Sibīrijas str.pulku salaid- ni sāka laist baltas raķetes. Sākumā parādījās atsevišķi, uz aizmu- guri bēgoši kareivji, bet pēc tam lielākas viņu partijas. Nekavējot pretim bēgošajiem bija izvirzīti ložmetēji un to iebiedēšanai at- klāta uguns gaisā. Tas palīdzēja, bēgošos apturēja un atgriezta at- pakal savās vietās."

(P.Dardzāna piezīme: Bēglus izdevās apturēt tikai daļēji. Lie- lais vairums aizslidēja gaŗām un pazuda tālā aizmugurē. Dažs labs krievis pš tikai otrā dienā atgriezās savā daļā.)

"No 1.bataljona izsūtītā izlūkošana paziņoja, ka vācieši pārrā- vuši fronti un 11. un 12.pulku vienības atkāpjas. Tā kā stāvoklis sāka palikt kritisks (pārrāvums apdraudēja visu mūsu priekšējo lī- niņu), pulka komandieris uz paša ierosmi izvirzīja 3.rotu iepemt traversa jeb šķērspozīciju 259.kvadrāta rajonā.

Plkst. 12.10 pa tālruni saņemts I latviešu brigādes komandieŗa rīkojums pulkam doties pretuzbrukumā pret ielauzušos ienaidnieku uz 11. un 12.Sibīrijas pulka salaidni. Pa kreisi no mums uzbūksot 3.pulks.

Pēc 10 minūtēm 1.pulks jau skriešus devās gar bijušo vācu iera- kumu līniņu uz 11.Sibīrijas pulka iecirkni un no 5.mērķa (242. kvadrāta ziemeļrietumu daļa) pagriezās uz rietumiem.

Pulka ierašanās laikā (plkst. 12.40) šīnī vietā vācu ķēdes pie- nāca pavisam tuvu un atklāja šauteņu uguni. 1.bataljons nekavējo- ties izvērās un devās uzbrukumā un, pavirzījies soļus 500 uz priek- šu, uzdūrās uz vācu priekšējām ķēdēm un atklāja uz tām stipru šau- teņu, bet pēc tam arī ložmetēju uguni.

257.kvadrātā, ziemeļos no grāvja, izrādījās, ka atrodas divas 12.

pulka rotas kapt. Franka vadībā, kuņas atšaudījās no vāciešiem. Tā kā kaimiņus pa labi un pa kreisi nevarēja atrast, tad, lai nodrošinātu flangus, izvirzīja ložmetējus - uz kreiso flaņu pie trešās rotas, uz labo flangu pie 1. rotas divus ložmetējus, līdz nepienāca 2. bataljona 5. un 6. rota.

Ar mūsu strauju sitienu pretinieks 11. Sibīrijas pulka iecirkņi bija atspiests, un tas caur purviņu 257. kvadrātā un no meža, kas dienvidaustrumos no grāvja, sāka atkāpties, apstājoties uz pauguriem un mežā 11. Sibīrijas pulka pamesto ierakumu priekšā.

257. kvadrāta rietumu daļā mūsu 1. un 2. rota iznāca atklātā vietā, kur tās ienaidnieks sapēma ar stipru uguni. Šī iemesla dēļ 1. un 2. rota, izmantojot kā pieejas paugurus pie vācu 108. baterijas un tālāk pie 107. baterijas, devās uzbrukumā pretiniekam flangā."

(P. Dardzāna piezīme: Cīparu 7 es un citi virsnieki toreiz uz plāna nepareizi izlasījām par 9, kamdēļ visos manos rakstos un citu virsnieku ziņojumos 107. baterija ir minēta kā 109. baterija. Un kā 109. viņa arī ir palikusi manā atmiņā.)

"Tām sekoja 3. rotas pusrota, bet otra pusrota ar ložmetējiem palika 257. kvadrāta rajonā un ar savu uguni paralizēja katru pretinieka kustību.

Lai uzņemtu sakarus ar kaimiņiem pa kreisi, tur izbīdīja uz priekšu 6. rotu.

Pulka komandieris pārgāja uz bijušo 11. Sibīrijas strēlnieku pulka štāba vietu, no kurienes 176. pulka atejošās daļas virzīja uz priekšu aiz 1. pulka rotām.

Ap plkst. 13 mūsu rotas, praporščika Praulipa vadībā, apgājušas pretinieku no labās puses, strauji ieņēma mūsu bijušo, šorit vāciešu ieņemto pozīciju, pievirzījās un ielauzās vācu ierakumos, kur atbrīvoja apmēram 30 šorit vāciešu sagūstītus 176. pulka kareivjus un sapēma gūstā divus vāciešus ar patšauteni.

Plkst. 13.30 vācieši, virzīdamies biezās kolonnās, uzsāka niknu pretuzbrukumu mūsu rotām, kuņas atjaunoja stāvokli 11. Sibīrijas pulka iecirkņi.

12. un 176. pulka vienības, kuņas uzbruka gar 256. un 257. kvadrāta robežu, zem ienaidnieka spiediena sāka padoties atpakaļ, un mūsu rotu stāvoklis kļuva kritisks, jo, stipri izbīdītas uz priekšu, tās palika ar atklātiem flangiem.

Pulka komandieris pavēlēja rotām turēties, atgāja uz 5. mērķi un pa tālruni informēja brigādes komandieri par stāvokli, lūgdams izsūtīt palīgā 4. Vidzemes pulku. Sakarus uzturēja 8. rota ar skrejlapīņu palīdzību.

3. Kurzemes pulka komandieris, uz mūsu lūgumu atbalstīt mūsu uzbrukumu, atbildēja, ka mūsu rotas palikušas iepakaļ un mēs varot rēķināties tikai ar saviem spēkiem.

Pēc tūlītējas šī ziņojuma pārbaudes izrādījās, ka mūsu rotas ne tikai nav palikušas iepakaļ 3. pulkam, bet atrodas tam priekšā. Kaimiņi pa labi un pa kreisi sakarus ar mums neuzturēja, kas ļoti apgrūtināja orientēšanos.

Nenodrošināto flangu dēļ un zem pārsvarā esošā pretinieka spiediena 1., 2. un daļa 3.rotas atvilkās atpakaļ aiz paugura dienvidos no 445.mērķa un šeit nocietinājās.”

(P.Dardzāna piezīme: Pareizāk būtu sakāms - ”aiz paugura pie 109. (107.) baterijas”).

”Pulka komandieris pavēlēja par katru cenu noturēties līdz pastiprinājumu pienākšanai.

Stāvoklis plkst. 16 raksturojams apmēram šādi:

1) Pretinieks nocietinājas pauguros uz 444., 445., 446. un 434.mērķu līnijas ar otru nocietinājumu līniju aiz pirmās, virzienā uz 447.-448.mērķi.

2) 1.latviešu pulks 300-400 soļus no pretinieka dienvidos no 445.mērķa (274.kvadrāta), uz šī mērķa un grāvja, kas 275.kvadrātā, rietumu gala līnijas; pa kreisi uz pauguriem gar ceļu un tālāk 275.kvadrātā 2.latviešu pulka, bet aiz tām arī 303.kājn.pulka daļas. Iepakaļ 256.-257.kvadrāta sajukušas 9., 12. un 176.pulku daļas.

3) Apvidus vācu pozīcijas priekšā līdzens bez pieejām, tāpēc frontāls uzbrukums prasītu lielus zaudējumus; pieejas abiem pretinieka spārniem bija lieliskas, un ar krietnu mūsu puses spiedienu sekmes bija nodrošinātas.

1.bataljona komandierim (v.i.) poručikam Dardzānam bija pavēlēts savākt, savest kārtībā un apvienot mūsu izklaidētās rotas, un viņš enerģiski ķērās pie darba.

UZBRUKUMS 30.(17.) JANVĀRĀ V A K A R Ā

Plkst. 16.30 pie 5.mērķa ieradās 4.Vidzemes strēlnieku pulks ar pulkvedi Bangerski, kas personīgi ar izlūku komandu devās vēlreiz noskaidrot stāvokli. Iegūtie dati apstiprināja jau par stāvokli esošās ziņas un noskaidroja, ka rietumos no Kalnciema šosejas atrodas 176.Perevoločinskas pulka daļas, bet Silenieku rajonā 5.Zemgales latviešu pulka rotas.

Plkst. 18.25 pulkvedim Bangerskim bija uzdots atstāt 4.pulka divas rotas rezervē pie 5.mērķa, ar pārējām 6 rotām doties uz 1.pulka labo flangu, kas pieslienās pauguriem 273.kvadrāta austrumu malā, un ar 9.Sibīrijas str.pulka 3 rotām pāriet izšķirējā uzbrukumā vienlaicīgi ar 8.pulka rotām” (tā ir kļūda - 8.pulka tur nebija), ”lai atjaunotu iepriekšējo stāvokli.

Pienāca brigādes štāba paziņojums, ka mūsu atbalstam tiek izsūtīti 9.Sibīrijas pulka divi bataljoni, bet to vietā ieradās tikai trīs rotas, kuŗas arī tika nodotas pulkveža Bangerska rīcībā.

Ap plkst. 19 1.pulka daļas novietojās sekošā kārtībā: Līniju no 445.mērķa uz grāvgalu 275.kvadrāta ziemeļrietumu stūri iepēma 5., 7., 6., 4. un 3.rotas, bet 1. un 2.rota rezervē 256.kvadrāta

dienvidastrumu stūrī. 8.rota uzturēja sakarus pa labi ar 4.Vidzemes pulku, bet pa kreisi ar 2.Rīgas pulku ar skrejposteņu palīdzību.

Kreisajā spārnā 2.pulka 1. un 2.rota un 303.kājn.pulka daļas. Pa labi un pakāpē iepakaļ 4.pulka 2 rotas. Aizmugurē 9.Sibīrijas strēlnieku un 176.pulka daļas. Bija nodibināti sakari arī ar 5.latviešu str.pulku, kas apsolija savu atbalstu pa labi, gar šoseju.

Par signālu uzbrukuma sākumam bija noteiktas divas raķetes: sarkana un zaļa, pie kam signāls bija jādod poručikam Dardzānam, kad viss uzbrukums būs sagatavots.

Plkst. 19.15 rotas bija uzbrukumam gatavas, bet 4.Vidzemes pulks uz šo laiku nepaspēja ieņemt izejas stāvokli, tāpēc pulkvedis Karlsons brīdināja poručiku Dardzānu nogaidīt ar signāla došanu 20 minūtes, kamēr visas rotas sagatavosies.

4.pulka komandieris (Bangerskis) cēla iebildumus, ka signāls viņam nebūs redzams, tāpēc uzbrukuma sākumu noteica pēc pulksteņa, plkst. 20.30, bet norunātais signāls netika atcelts.

I latviešu str.brigādes štābs steidzināja sākt uzbrukumu nekavējoties, bet tā kā 303.pulka daļas vēl tikai tuvojās un uzbrukuma sekmes prasīja darbības saskāpotību laika ziņā, tad uzbrukuma sākums no 1.pulka komandiera uz savu atbildību tika atlikts līdz momentam, kad visi būs ieņēmuši izejas, kas arī plkst. 20.20 bija sasniegts.

Plkst. 20.35 bija padots signāls uzbrukumam.

Ap plkst. 21, kad jau visā līnijā skanēja "urrā", pienāca I latviešu strēlnieku brigādes komandiera rīkojums atlikt uzbrukumu līdz svaigu daļu pienākšanai, kas, protams, nevarēja tikt izpildīts.

Ar veiklu un labi saskāpotu mūsu, praporščika Kociņa I. vadītu ložmetēja uguni ienaidnieka uguni apklusināja.

Ap plkst. 21.30 aiz mums sekojošais 9.Sibīrijas str.pulka bataljons sāka padoties atpakaļ, ienesot jucekli uzbrūkošās daļās. Rotas bija cietušas lielus zaudējumus, bet ap plkst. 22 stāvoklis gandrīz bija atjaunots un 11.Sibīrijas str.pulka ierakumi no vāciešiem iztīrīti.

Labajā iecirknī pulkvedis Bangerskis, kreisajā poručiks Dardzāns spēra enerģiskus soļus, lai savestu kārtībā sajukušās daļas. Pulkv. Bangerska rīcībā tika aizsūtītas arī pārējās 4.pulka 2 rotas. Arī 176.pulks pamazām padevās uz priekšu.

31.(18.) janvārī. Ap plkst. 3 vācieši uzsāka spēcīgu pretuzbrukumu mūsu pulka labajā spārnā" (P.Dardzāna piezīme: pret 1.bataljonu), "bet ar labi tēmētu mūsu ložmetēju uguni pretinieka biezā ķēde tika atsista, un tā atstāja uz vietas daudz ievainotu un križu vāciešu.

No mūsu labā spārna vācieši atradās ne tālāk par 300 soļiem un visu laiku uzturēja stipru šauteņu un ložmetēju uguni. Ievērojot kareivju sajaukšanos, stāvoklis šeit kļuva draudošs, tāpēc palīgā nosūtīja 303.pulka 10.rotu un to nostādīja aiz mūsu labā flanga pret salaidni ar 2.latviešu pulku."

(P.Dardzāna piezīme: Šo faktu labi neatmiņoš. Domāju, ka minētā rota nostājās aiz 109.baterijas paugura.)

"Kareivji stipri cieta no aukstuma, šautenes atsacījās darboties; ložmetēji, glicerīna trūkuma dēļ, aizsala un pa vienam tika aizvesti atpakaļ, lai savestu tos kārtībā.

Ap plkst. 3.40 brigādes štābs paziņoja, ka mūs nomaina XXXVIII divīzija (149.Černomorskas pulks), bet līdz plkst. 08 viņa priekšējās rotas vēl neieradās, tāpēc mēs viņam pretim izsūtījām pavadopus.

Pēc ilgas meklēšanas 149.pulka vienības izdevās atrast tālu aizmugurē uz Kalnciema šosejas, bet bataljona komandieris paskaidroja, ka viņš nav ieradies maipai, bet gan sapēmis pavēli plkst. 5 uzbrukt pretiniekam un tāpēc viņš sākot izvērsties kaujas iekārtā."

(P.Dardzāna piezīme: Šādu stāvokli var izprast tikai tā, ka atiecīgais štāba lielskungs pavēli par uzbrukumu bija izdevis ap pusnakti vai agrāk un pēc tam mierīgi licies gultā, kamdēļ vēlākie pavēles grozījumi to vairs nespēja sasniegt.)

"Ap plkst. 09 149.pulka 3.bataljons nomainīja mūsu palikušās daļas, kuņas sapēma rīkojumu atiet uz agrāko vietu, uz vācu Ložmetējkalni, kas arī nekavējoši tika izpildīts.

Plkst. 10.10 pēc kaujas iecirkņa nodošanas 1.Daugavgrīvas pulks ieradās un novietojās 260.kvadrātā.

Kaujas laikā izgāja no ierindas:

Kritis - praporščiks Strēlnieks. Ievainoti - poručiki Pauzers, Lejasbullēns un praporščiki Krūtainis un Nazarenoks.

Strēlnieki: kontuzēti - 11, krituši - 99, ievainoti - 125, apsaldēti - 4.

Trofejas - ložmetējs un patšautene, ko iznest neizdevās.

Atbrīvoti 176.pulka 33 kareivji, kuņas vācieši bija sapēmuši gūstā 30.(17.) janvāra rītā, un sapēmti 2 gūstekņi vācieši.

Pulkam dotais uzdevums atjaunot stāvokli 11.Sibīrijas pulka iecirknī - spīdoši izpildīts. Ārkārtīgi vērtīgu palīdzību vispārējā lietā sniedza 303.kājnieku pulks ar strauju uzbrukumu flangā. ...

1.(19.) februārī. Pulks ar I latviešu strēlnieku brigādes rīkojumu pārvietojās no vācu Ložmetēju kalna uz krievu Ložmetēju kalnu un iepēma šeit tukšos ierakumus, kur nav nevienas zemnīcas dzīvošanai.

Aukstums visu laiku stāv 21-23 grādi (C.zem nulles). Pulka štābs novietots bijušā ložmetēju blokhauzī. Ik dienas daudz apsaldēto. Iesniegts lūgums atvirzīt pulku dziļāk aizmugurē, jo palicis pāri ne vairāk par 450 durkļiem.

2.-4.(20.-22.janv.)februārī. Laiks uzturas ļoti auksts, sals pa ceļas līdz 23-24 grādiem zem nulles. Nekādu pielāgojumu dzīvokļiem nav un ļaudis visu diennakti salst zem klajas debess. Daudzi strēlnieki nosaldējuši ausis un sevišķi kājas. Ik dienas uz ambulanci tiek nosūtīti pa 70 strēlnieku no rotas. Vācieši retumis apšauda ar vieglo artilēriju pulka novietojumu.

5.(23.janv.) februārī. Sapēmts rīkojums pulkam pāriet VI Sibīrijas armijas korpusa rezervē un novietoties Dzīlnās, Beberbeķu mž.

rajonā. Bet tā kā tur brīvu telpu nebija, tad nācās novietoties Sebrros, kur pulks ieradās ap plkst. 21. Brigādes štābs novietojās Dzilnas mācītājmuižā.

6.-7. (24.-25. janv.) februārī. Kareivji telpu trūkuma dēļ novietojās ļoti saspiesti; daļa strēlnieku tomēr paliek zem klajām debesīm. Iesniegts brigādes komandierim lūgums pārvietot pulku armijas rezervē uz Rīgu.

Ar armijas komandiera rīkojumu visa brigāde pāriet korpusa rezervē un pārvietojas uz Rīgu savā agrākajā novietojumā."

- Tik tālu 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulka izraksti no kauju žurnāla (Dokumentu krājums "Latviešu Strēlnieki", 961.-969. lp.)."

KRITISKAS PIEZĪMES PAR 1. DAUGAVGRĪVAS STR. PULKA KAUKAS ŽURNĀLA SATURU

Izlasot šo diezgan garo 1. Daugavgrīvas latv. strēlnieku pulka kaujas žurnāla tekstu par 1917. g. 17./30. janvāra operācijām, ir tikai jāsaaka, ka pat visģeniālākais vēsturnieks nekad netiks galā ar visiem savārstījumiem, nepareizībām un pretrunām, kas tur saķī-tēts kopā par 30./31. (17./18.) janvāra kauju. Ir skaidrs, ka šo savādo stāstu ir sarakstījis cilvēks, kurš pat vēlāk nav turējis par vajadzīgu aiziet un apskatīt notikušās kaujas vietu, vai pat uzmanīgāk izlasīt dalībnieku ziņojumus un tos saskaņot.

Nezinu, kā tas notika citos pulkos, bet 1. Daugavgrīvas pulkā pēc notikušām kaujām adjutants apstaigāja visus virsniekus un no tiem atprasīja kauju laikā lietotās ziņojumu grāmatīpas ar tanis esošām ziņojumu kopijām. Paskaidrots gan tika, ka grāmatīpas esot jāsūta uz galvenā štāba arhīvu, bet, man šķiet, to darīja tamdēļ, lai nobē-dzinātu autentiskas liecības par kaujas gaitu un štābs varētu sa-vos ziņojumos aprakstīt kauju norisi pēc sava ieskata un vajadzī-bas, tā dažkārt noslēpjot vadības pielaištās kļūdas. Divas reizes es tišu prātu izmelojos teikdams, ka grāmatīpu esmu pazaudējis. Tamdēļ manā rīcībā palika ziņojumu kopija par 8./21. marta kauju un arī daži ziņojumi par 17./30. janvāra kauju. Pēdējie, Latviju atstā-jot, gāja zudumā, bet ziņojums par marta kaujas gaitu ir iespīests Dokumentu krājumā "Latviešu Strēlnieki". Tagad pārīlasot savu ziņo-jumu par marta kauju, esmu pats pārsteigts, cik dzīvi un pareizi šī kauja ir attēlota. Tamdēļ ļoti noģēloju, ka arī pārējo kauju ziņo-jumu kopījas nav uzģlabājušās.

Runājot par 17. janvāra kaujas aprakstu, pulka žurnālā vispirms ir pielaista milzīga kļūda laika apzīmējumos. Laika termiņi ir pilnīgā pretrunā ar vācu avotiem, piem., ar to pašu Emila Herolda stāstījumu. Arī es to kā šodien atminu, ka 1. bataljons devās trieciēnā plkst. vienpadsmitos. Žurnālā, nezin ar kādu aprēķinu, prettrieciens saistīts ar brigādes komandieŗa rīkojumu plkst. 12.10. Tas, jādoma, darīts ar nodomu piešķirt operācijas gaitai kaut kādu lomu un teikšanu arī pašam brigādes komandierim. Apstākļi gan bija tādi, ka tur nekādus rīkojumus no brigādes vairs nevarēja gaidīt, ja vien nevēlējās atdot visu pozīciju vāciešiem.

Viss tālākais stāsts par dažādo rotu manevriem ir pa lielai daļai fantazija. Fakts paliek tas, ka ap plkst. 12 leitnants Praulipš un praporščiks Nazarenoks ar 1. bataljona smaili bija jau ielauzies krievu pamestā līnijā, bija atsvabinājuši no gūsta dažus desmitus sibiriešu strēlnieku un pēc tam atkal bija atsviesti 100-150 soļu atpakaļ uz 109. baterijas pauguru, aiz kuŗa tad biezā masā salasījās viss mans pirmais bataljons.

Tālākais ieraksts - "Lai uzņemtu sakarus ar kaimiņiem pa kreisi, tad tur izbīdīja uz priekšu 6. rotu". Šis ieraksts liecina par pilnīgu apstākļu nepārzināšanu. Pa kreisi no 1. bataljona, kas stāvēja aiz 109. baterijas paugura, uz austrumiem līdz lielo kāpu rindai un 3. pulka sektoram stiepās trīs ceturtdaļ kilometra vai platāka līdzena, kaila pļava, uz kuŗas gan 6. rota nekādā ziņā nevarēja rādīties, lai to tūlīt vācu loŗmetēji neiznīcinātu.

Tālākais kaujas apraksts pēc plkst. 12 ir fantazija, lai parādītu, ka vadība arī kaut ko ir darījusi. Uz rietumiem no 109. baterijas paugura stāvoklis jau ar pirmo triecienu bija atjaunots. Stipras vācu artilērijas uguns dēļ sakari starp štābiem un priekšējām līnijām pilnīgi pārtrūka, kamdēļ štābos valdīja pāniskis noskapojums. Visi tur domāja, ka kaut kas tūlīt jādara, lai galīgi izsviestu vācus no vēl iepemtajām krievu pozīcijām. Bet faktiski darīt neko pašreiz nevarēja, jo pieejas vācu pozīcijām bija pārāk atklātas un artilērijas atbalsta, pārtraukto sakaru dēļ, nevarēja dabūt. Tamdēļ arī, kad es sapēmu pulka komandieŗa rīkojumu uzbrukt plkst. 3.00, atbildēju, ka to mēs varēsim darīt tikai pēc tumsas iestāšanās.

Manuprāt 4. pulka izsaukšana un novietošana vācu artilērijas uguns joslā bija pāniskas radīta un nebija nemaz vajadzīga; deva tikai liekus zaudējumus. Nekāda vācu pretspiediena ne kreisajā, nedz labajā pusē no mūsu bataljona netiku manījies. Var jau būt, ka krievi nespēja izturēt vācu artilērijas uguni un bēga. Katrā ziņā pulka štāba rīcība norāda, ka tur ir valdījusi zināmā mēŗā nedibināta pānika.

Stāvokļa raksturojums pulka kaujas žurnālā līdz plkst. 16 galīgi neatbilst patiesībai. To nedrīkst ņemt par pilnu. Pa kreisi no 1.

bataljona un 109.baterijas paugura, 2.pulka divas rotas un 303.pulka bataljons nostājās uzbrukšanas gatavībā tikai pēc plkst. 19. Tālākā mūsu 2.bataljona rotu dispozīcija ir galīgi safantazēta. 1.bataljons visu laiku blīvā kolonnā atradās 109.baterijas paugura aizsegā. Mūsu 2.bataljons tāpat kā latviešu 4.pulks atradās aizmugurē, uz rietumiem, un pēc tam sekojošā triecienā nemaz nepiedalījās.

Cik liela neskaidrība par stāvokli ir valdījusi štābos, var secināt no tā, ka plkst. 19.15 pulkv. Bangerskis, kā redzams, ir ziņojis kaujas sektora priekšniekam, pulkv. Karlsonam, ka 4.pulks vēl neesot paspējis iepemt stāvokli uzbrukumam un bez tam ir protestējis, ka viņam nebūšot redzams poručika Dardžāna padotais signāls! un nevarēsot laikā sākt uzbrukumu! (Uzsvērumš mans, P.D.)

Ja nu tas tā patiesībā noticis un nav fantazija vien, tad gan ir žēl, ka pulkv. Karlsons nav pavaicājis pulkv. Bangerskim, sak, kādam mērķim 4.pulka komandieris ir nodomājis uzbrukt?! Tiešām nevar noliegt, ka mūsu komandieři nebūtu bijuši humora pilni vīri un pat smagas kaujas laikā nebūtu centušies viens otru izjokot.

Apgalvojums, ka stāvoklis ticis atjaunots tikai ap plkst. 22, ir pilnīgi nepareizs un iepīts nopelnu palielināšanai un izpušķošanai. Patiesībā stāvokli atjaunojām ne vēlāk kā desmit minūšu laikā pēc plkst. 20.

Tālāk sniedzu 17./30.janvāra kaujas aprakstu, kā to pats savām acīm redzēju un kā šīs kaujas gaita ir uzglabājusies manā atmiņā.

Pulkvedis Karlsons,
1.Daugavgrīvas latv.strēlnieku pulka komandieris.

Š Ī S GR Ā M A T A S A U T O R A L I E C Ī B A
PAR Ļ O T I S M A G Ā S U N V I S K R I T I S K Ā K Ā S K A U J A S N O R I S I
P I E Ļ Ō Ž M E T Ē J U K A L N A 1 9 1 7 . G . 1 7 . / 3 0 . J A N V Ā R Ī

Daudz nepareizību par Ziemas svētku un janvāra kaujām ierakstīts vairākos oficiālajos pulku kaujas žurnālos, lai izceltu sevi un izdabātu kollēgām un priekšniecībai, kamēr strēlnieki paši par to bija samaksājuši ar savām asinīm. Tā ģen. Bangerskis ir sniedzis atmiņas par to, ka viņš kopā ar adjutantu Plensneru veduši 4. Vidzemes pulku pēdējā triecienu, lai gan šis gājiens ir noticis daudzas stundas pēc tam, kad citi šo pēdējo triecienu sen jau bija izdarījuši.

Saprotamu iemeslu dēļ man nav nedz patikami, nedz viegli par visu to rakstīt, bet no šī pienākuma mēs nedrīkstam atteikties ir mūsu cīnītāju, ir pašu asinaino cīņu dēļ. Citādu nostāju mums nepiedos latviešu tauta, nedz arī strēlnieku cīņu vēsture - tā vēsture, kas pāri visam citam meklēs patiesību un tikai patiesību.

*

Vācieši redzēdami, ka parastie papēmieni nedod vēlamos rezultātus, sāka iet jaunu ceļu. Jau no rīta un pēcpusdienā, augstu gaisā, kā rubepi, sāka burbuļot smagie lādiņi, ko vācu smagā artilērija raidīja no tālas jo tālas aizmugures. Nokrītot šie lādiņi nesprāga ar lielu troksni kā parasti, bet tikai smagi nostenējās vien. Tie bija indīgo gāzu lādiņi. Galvenokārt tie krita pa aizmugures centriem, baterijām, štābiem un pievedceļiem. Tā tas turpinājās visu nakti un 17. janvāra agrās rīta stundās. Bet tad, saulei lēcot, sākās pirmās krievu līnijas bombardēšana. Drīz arī pienāca ziņa, ka vāci Lielās kāpas un 109. baterijas rajonā nākot uzbrukumā.

Pulkvedis Vācietis par 17. janvāra kaujām starp citu raksta tā:

"17. janvāri plkst. 2 (no rīta) vāciešu artilērija iesāka apšaudīt ar smacējošās gāzes lādiņiem mūsu aizmuguri. Vispirms viņi grāba rokā mūsu vezumniekus un štābus Bļodnieku un Trenču apkārtne. Vēlāk pamazām indīgās baterijas savu uguni tuvināja no aizmugures puses Ložmetējkalam, un ap plkst. 6 liels daudzums nāvīgo ķīmisko lādiņu krita Silenieku apkārtne. Tātad pašā laikā vāciešu smagās un citas baterijas iesāka uguni pa krievu pirmās un otrās līnijas tranšējām, kā arī apšaudīja visus ceļus, kas veda no Rīgas puses uz Ložmetējkalu...

Vāciešu artileristi strādāja vēl varmācīgāk nekā 14. janvārī. It īpaši nikni vāciešu pavēlniecība raudzījās uz krievu pirmās un otrās līnijas tranšejām starp Kalnciema lielceļu un Tīreļpurvu un uz Silenieku apkārtni. Ap plkst. deviņiem viss 11. Sibīrijas pulks un 12. Sibīrijas pulka labais flangš atstāja savas pozīcijas un devās uz Krievīņu mežsarga māju pusi. Ap to pašu laiku arī no Lediņu māju puses pa abām Kalnciema lielceļa malām vācieši pārgāja uzbrukumā; Kuiļu māju apkārtnē viņiem izdevās izdzīt sībiešus no tranšejām un iebrukt krievu aizmugurē, no kurienes viņi sāka darīt spiedienu uz Silenieku pusi. Ar Zemgales pulka 7. un 8. rotu un vienas bruņu mašīnas palīdzību te vācieši tika atsisti atpakaļ uz Lediņiem...

Pavisam citāda aina bija 11. un 12. (sībiešu) pulku rajonā. Kā jau minēts, sībieši bija atstājuši savas tranšejas zem vāciešu artilērijas spiediena. Abi pulki pavisam sagruva. Ap plkst. 10 krita 11. pulka komandieris, palkavnieks Pimenovs, kuŗš, gribēdams savu pulku morāliiski pastiprināt, bija ielicis savu štābu starp pirmo un otro krievu līniju un turpat atnesis pulka karogu. Pēc zaldātu aizbēgšanas no pirmās līnijas, palkavnieka Pimenova štābs atradās pašā priekšā un krita pirmais vāciešu rokās. Apsargājot pulka karogu, palkavnieku Pimenovu nodūra vācu zaldāti. Pulka štābs pa daļai krita gūstā."

(P. Dardzāna piezīme: Es domāju, ka pulkvedis Pimenovu nodūra paši bēgošie sībiešu strēlnieki.)

"11. pulks sāka atkāpties. Nezināms no kurienes viņiem bija pienākusi pavēle atkāpties līdz Bļodniekiem. Dažas rotas, rotu komandieru vadībā, gāja mums garām uz aizmuguri. Tā tad visa mūsu fronte no Tīreļpurva līdz Kalnciema lielceļam tika atdota vāciešiem, kuŗi nelikās ilgi lūgties to ieņemt.

Pēc plkst. 10 no Smilškalna cietokšņa puses vāci sāka nākt uz priekšu; galvenie spēki nāca taisni uz Sileniekiem. No abām pretinieka pusēm artilērijas uguns strādāja tikai pa tālo aizmuguri. Mežā bija gandrīz kā klusums, tādēļ ka, salīdzinot ar to elļi, pie kuŗas mūsu ausis bija pieradušas no plkst. diviem, flinšu šāvienu neko nenozīmēja, uz tiem neviens negrieza vērību. Bataljons pēc bataljona, bez flintes šāviena, noteiktiem cietiem soļiem, vācieši virzījās uz priekšu...

Ap plkst. 13 vāciešu uzbrukums bija galīgi atsists, bet viņi turēja savās rokās pusi no 11. Sibīrijas pulka frontes kopā ar Smilškalna cieto cietoksni, arī laba daļa no 12. Sibīrijas pulka labā flanga pozīcijām bija viņu rokās... Pēc šī laika iesākās kontratakas no I latviešu brigādes pulkiem."

(Piezīme: Te autors drusku maldās. l. Daugavgrīvas latviešu pulks iesāka prettriecienu jau ap plkst. vienpadsmitiem no rīta.)

"Piegriezīsimies notikumiem no Ložmetējkalna puses. Te notikumi saistīti vienā virknē no 17. janvāra pēcpusdienas līdz 18. janvāra rītam. Ap 17. janvāra pusdienas laiku jau bija redzams, ka vāciešu uzbrukums ir neizdevies. No Silenieku puses, Kalnciema lielceļa apkārtnē, viņi bija briesmīgi sakauti un atsviesti, tāpat arī Ložmetēju kalna pusē aizdzīti. Bija redzams, ka priekš tādas lielas operācijas, kādu viņi bija iesākuši, viņiem pietrūkst spēku!"

(P. Dardzāna piezīme: Te autors atbildi neizdomā līdz galam. Vāci priekš 17. janvāra operācijas bija savākuši pietiekoši daudz spēku un artilērijas. Bet tas viss bija aprēķināts gādījumam, kad jāuzbrūk parastajām krievu daļām. Un krievu daļas vai nu padevās gūstā, vai aizbēga, kā to apraksts rāda. Krievu sakāve bija pilnīga. Bet vāci savos aprēķinos bija aizmirsuši iekalkulēt latviešu pulku sīksto pretestību un tamdēļ zaudēja.)

Pulkvedis Vācietis turpina: "Tādēļ vāciešu priekšniecība nolēma palikt mierā ar taktisko panākumu minimu: viņu rokās bija nācis Ložmetējkalna - Tireļpurva - Ogļu - Vītiņu - Ledīņu - Pārūpju - Peku - Neinu apgabala reduts, augstais Smilšu kalns, un to viņi gribēja paturēt visādā ziņā; lai šī cietokšņa stāvoklis būtu vēl drošāks, tad vācieši bija savas pirmās tranšejas ierakumus sākuši nostiprināt krievu pozīciju otrā līnijā. Ja tas vāciešiem būtu izdevies, tad mums būtu bijis jāiet atpakaļ, vismaz līdz bijušai (līdz Ziemas svētkiem) vāciešu pirmajai līnijai, gar Pekām, Neiniem, Krieviem, Ložmetējkalnu un tur jāuztaisa mūsu pirmā līnija. Tāds stāvoklis nebija ciešams, viņu vajadzēja labot; visādā ziņā vajadzēja dabūt atpakaļ augsto Smilšu kalnu. Šis uzdevums bija uzlikts I latviešu brigādei, kopā ar 303. un 304. pulkiem."

(P. Dardzāna piezīme: Manā sektorā ieradās tikai 303. pulka viens bataljons.)

"Priekš novakares, iedami uz priekšu gar Tireļpurva malu un pa mežu, augšminētie pulki enerģiski uzkrita vāciešiem un iztrieca viņus no krievu otrās līnijas, kur no rīta bija atstājuši sibirieši."

(P.Dardzāna piezīme: Te autors ir pielaidis pārpratumu, jo šeit jāsaprot ir nevis krievu otrā līnija, bet gan bijušā vācu otrā līnija, kas todien bija krievu pirmā līnija un no kuras sibirieši bija aizbēguši. Bez tam šo triecienu izdarīja tikai 1. Daugavgrīvas pulks uz austrumiem un rietumiem no vācu bijušās 109. baterijas novietnes ap plkst. 11 - 12 dienā. Lielās kāpas rajonā darbojās 3. pulks, par kuŗa operācijām nezinu neko teikt. Jāņem vērā, ka 12. janvāŗa kaujā 3. pulks zaudēja 900, kamdēļ tā kaujas spējas nevarēja būt lielas. Vai 3. pulkam palīdzēja 303. un 304. pulku daļas, nezinu teikt.)

"Pēc tam tika mēģināts vairākas reizes ieņemt augsto Smilšu kalnu... Generālis Radko-Dmitrijevs pavēlēja to panākt, lai maksā ko maksādams. Bet - viss bija velti."

(P.Dardzāna piezīme: Varbūt tāda Radko-Dmitrijeva pavēle bija, bet varu teikt to, ka, redzams, izpildīta tā netika. Ne 17. janvāŗa pēcpusdienā, nedz naktī no 17. uz 18. tur nekādu kaujas kustību vai troksni netiku manījis.)

"Ap pusnakti I latviešu brigādes pulki, 303. pulks un 11. un 12. Sibīrijas pulki ieņēma bijušo otro krievu tranšēju līniju (?) un tālāk nevarēja tikt tāpēc, ka viņi, kalnam tuvojoties, tika apšaudīti no trim pusēm ar ložmetējiem un sešcollīgiem mīnometējiem..."

(P.Dardzāna piezīme: Pulkv. Vācietis te kļūdās. Pretuzbrukums notika plkst. 20. Aktīvi tajā piedalījās 1. Daugavgrīvas pulka 1. bataljons, 2. Rīgas pulka 2. rotas kapt. Pinkas vadībā un 303. pulka viens bataljons. Bet sibiriešu 2. rotas, 4. Vidzemes pulka rotas un 1. Daugavgrīvas pulka 2. bataljons - visi labajā spārnā - palika stāvēt uz vietas, jo mērķi to priekšā bija jau ieņemti triecienā pēc plkst. 11 no rīta.)

"Armijas komandieris ģen.Radko-Dmitrijevs nelikās mierā. Viņš visādā ziņā gribēja izraut šo kalnu no vāciešu rokām un tāpēc pavēlēja vest palīgā XXXVIII divīziju un 18.janvārī plkst.5 sviest to uzbrukumā."

(Piezīme: Jād omā, ka XXXVIII divīzijas vadība apzinājās savu pulku nevarību un tamdēļ darīja visu, lai tāds uzbrukums nenotiktu. Tie nokavēja, jād omā - tīši noteiktos laika terminus. Manā sektorā XXXVIII divīzijas daļa ieradās tikai ap plkst.8 no rīta.)

Tik tālu mēs dzirdējām pulkveža Vācieša stāstu. Izņemot nedaudz lietas, kuŗas viņš arī nevarēja zināt, jo atradās citā kaujas iecirknī un, droši vien, bija spiests paļauties uz štābos "sabrūvētiem dokumentiem", katrs Vācieša vārds liecina, ka viņš tiešām ir atradies šīs kaujas degpunktā. Ir liela starpība starp Vācieša aprakstu un to, piemēram, ko mēs atrodam ģenerāļa Bangerska atmiņu I sējumā. Es domāju, ka pa daļai tas izskaidrojams ar dokumentu trūkumu Bangerska rokās, bet varbūt arī ar to, ka Latvijas republikas laikā bija modē vairāk jūsmīnāties ap kaut kādiem militāri maznozīmīgiem izlūku gājieniem atbrīvošanas cīņās pie Ventas vai citur, bet neskaitījās par labu toni un pat tas varēja apdraudēt karjēru, ja kāds sāktu izcelt smagās, bet spīdošās cīņas Rīgas frontē, kas latviešu tautu padarīja slavenu visā pasaulē. Trimdas laikā ģen. Bangerskim, jād omā, bija maz kas vairs palicis atmiņā par senajām cīņām, un ja arī kaut kas bija, tad to jau gadi bija stipri izbalinājuši. Tamdēļ mums tiešām jāpateicas vēsturniekam Uldim Ģermanim, ka viņš ir pareizi novērtējis pulkveža Jukuma Vācieša atmiņu nozīmi latviešu strēlnieku cīņu vēsturē.

Tagad atgriezies atkal pie sava pasāktā stāsta par 17.janvāri. 1.pulkā ap plkst.11 sacēla trauksmi, jo vāci jau tuvojās krievu baterijai, kas atradās dienvidos no bijušās vācu pirmās līnijas, apmēram 3 vai 400 metru no 1.bataljona novietnes. Pa galvu pa kaklu devāmies uz baterijas pusi, vācu artilērijas un arī kāda vācu ložmetēja apšaudīti. Lai glābtu bateriju, pulkvedis Karlsons pavēlēja man ar 1.bataljonu doties prettriecienā. Rotas ātri izmetās virknē. Pagājuši soļus 400, kreisā spārna rota, neatminos vairs kuŗa, ar labi mērķētu uguni apklusināja kāpu rindas pakājē, uz grāvjmālas uzstādīto vācu ložmetēju. Pēc tam bataljons pa mežu steidzīgi devās uz priekšu, lai glābtu 109.bateriju un austrumos no tās esošos ierakumus. Kāda grupa strēlnieku, strauji izraudamās uz priekšu, arī iepēma zaudētos ierakumus. Bez tam šinī pat triecienā vācus atsviedām atpakaļ no rajona, kur bija kritis 11.sibiriešu pulka komandieris, palkavnieks Pimenovs, kā tas minēts pulkv.Vācieša atmiņās.

Apmēram piecdesmit vai vairāk Sibīrijas strēlnieku, ko vāci nesen bija sagūstījuši, bet nebija paspējuši aizvadīt uz aizmuguri, vēl atradās atgūtos ierakumos. Pēc tam strēlnieki smējās, ka par atsvabināšanu no gūsta krievi bijuši gaužām noskūmuši. Jādomā, ka šīnī gadījumā vien daudzi simti sibiriešu priecīgi aizgāja pie vāciem. Tā laika krievu zaldātam bija divi ideāli, pēc kā tie centās, vai nu tikt viegli ievainotam un nokļūt tālā aizmugures slimnīcā, vai atkal krist vācu gūstā. Abos gadījumos, ja vien laime pasmaidīja, varēja tikt no nolādētās frontes pavisam vaļā.

Kad 1. bataljona nelielā smaile bija atguvusi krievu ierakumus un atsvabinājusi krievīpus no gūsta, lielāki vācu spēki no lielās Reduta kāpas devušies pretuzbrukumā un bataljona smaile, mazā skaita dēļ, bija atsvieduši kādus 100 soļus uz 109. baterijas kāpu. Šīnī izrāvienā krita 3. rotas vecākais strēlnieks - brīvprātīgais Kraslavskis, apm. 45 gadus vecs, kas bija nācis no Kurzemes rietumu daļas. Es viņu atminu kā krietnu vīru, un viņa nāvi daudzi no mums ļoti nožēloja.

Stāvoklis ap plkst. 12 bija tāds: No 109. baterijas uz rietumiem ar pirmo triecienu visas vecās pozīcijas bija atgūtas. Pulkv. Vācietis gan runā par kādiem vācu ieguvumiem 12. Sibīrijas pulka sektorā. No 109. baterijas līdz lielajai Reduta kāpai, turpretī, visa krievu šī rīta līnija bija vācu rokās.

1. bataljons ieņēma pozīciju aiz 109. baterijas kāpas, 100-150 soļus uz ziemeļiem no vācu ieņemtās līnijas. Vāci paspēja uzstādīt divus ložmetējus un sāka mūs apšaudīt, kādēļ dienas laikā tiem tuvoties bija neiespējami. Uz artilērijas pabalstu nevarēja cerēt, jo nebija vajadzīgo sakaru un, ārpus tā, atradāmies par daudz tuvu viens otram. Pa kreisi no mums atradās līdzena purvainā pļava; cik tālu vien acis sniedza, tā stiepās līdz kāpu rindai. Tātad arī tur pieēja vāciem dienas laikā nebija ieteicama.

Ap plkst. 2 no pulkveža Karlsona saņēmu pavēli šturmēt vācu ierakumus plkst. 3. Atbildēju, ka dienas laikā tas nav iespējams un ka to darišu, tumsai uznākot. Pēc tam saņēmu no pulkveža Karlsona rīkojumu, ka manā rīcībā nodod pa labi stāvošās sibiriešu rotas (2 vai 3, labi neatceros). Kāda palīdzība no tādām jau vācu satriektām krievu rotām varēja atlekt man, rūgtu piedzīvojumu mācītam, bija gluži labi zināms. Pēc tam pienāca pulkveža Karlsona papildus rīkojums, lai prettriecienu atlieku līdz 2. Rīgas pulka divu rotu un viena 303. pulka bataljona pienākšanai, kuŗi līdz ar to arī tika nodoti manā rīcībā. Pēc tam es ziņoju pulkvedim Karlsonam, ka uzbrukums notiks plkst. 20 (8 vakarā) un ka par zīmi tā uzsākšanai izšāsu vienu sarkanu un vienu zaļu raķeti.

Laikā starp 18.30 un 19.30 ieradās divas 2. pulka rotas ar virs-

leitnantu Pinku priekšgalā. Drīz pēc tam pienāca arī 303.pulka bataljons. Pēdējo komandēja vēlākais Rīgas prefekts Dambekalns.

Tumsai uznākot, vācieši ar pareizu aprēķinu sāka mūs bombardēt ar savām 40 mārciņu mīnām. Pazinu šo nešķīsto ieroci jau no jūlija kauju laikiem. Tās sprāga ar suģestējošu, plīstoša stikla troksni apm.2 pēdas virs zemes, kamdēļ šķembas bija nāvīgas 100 un vairāk soļu no sprādziena vietas. Šinī laikā no visām man pakļautām latviešu un krievu daļām pie manis pastāvīgi atradās kādi 10 vai vairāk sakarnieki, lai vajadzības gadījumā es ātri un nekavējoties varētu dot vienībām rīkojumus. Apm. ap plkst.18 vāci sevišķi nikni sāka laist mīnas uz Sibīrijas strēlnieku rotām, kas gulēja ciņu un koku sakņu aizsegā, dienvidrietumos no 109.baterijas. Es atrados uz maza uzkalniņa, no kuŗa daudzo vācu raķešu gaismā varēja labi pārredzēt vācu un mūsu pašu pozīcijas. Katru mīnas sprādzienu sibiriešu pozīcijās pavadīja ložmetēja nobērtā kārtā. Šādu kombināciju sibirieši nespēja izturēt, piepeši tie sāka celties un bēgt uz aizmuguri. Skaidrs, ka sibiriešu pānika apdraudēja visu fronti, ja arī ne latviešus, tad katrā ziņā visas pārējās krievu daļas, kas atradās uz Lielupes pusi. Viss plānotais pretuzbrukums ar to bija likts uz spēles. Instinktīvi jutu, ka jādara kaut kas izšķirīgs, lai glābtu stāvokli. Dažu simtu cilvēku liela masa, kā melns padebesis, vācu ložmetēju kārtām pavadīts, vēlās ar savu labo spārnu taisni uz uzkalniņu, kur pašreiz es ar saviem sakarniekiem atrados. Kāds smagi elsojošs stāvs skrēja visiem pa priekšu. Cik varēdams stiprā balsī krievu parastā žargonā uzkļiedzu: "Stāj, kuces bērns, stāj!" un, pacēlis revolveri, izšāvu. Bēgošais stāvs saļima. Manu rīcību raķešu gaismā visi redzēja un kā uz komandu apstājās, lēni vilcinoši apgriezās un tad gāja atpakaļ uz pamesto pozīciju. Lai cik nežēlīga arī izliktos dažam šāda rīcība, tā tomēr glāba fronti no katastrofas. Sakarnieki man vēlāk stāstīja, ka vairāki sibirieši pret mani jau pacēluši savas vintenes, bet to pašu tūlīt darījuši arī sakarnieki, paceldami savas bises pret sibiriešiem. Pēc tam krievi savus ieročus nolaiduši un pakaļ citiem atgriezušies savos ierakumos.

2.pulka divas rotas novietojās uz ceļa, mūsu kāpas ziemeļaustrumos. Bet novietne izrādījās ļoti nelaimīga krietnajiem vīriemst. Drīz vien tur krita kāda liela mīna pašā strēlnieku drūzmā. Tā nonāvēja kādus desmit, vairākus ievainoja un pārējās apkārtesošos apšķaidīja ar asinīm un visādām cilvēku paliekām. Kad ieradās 303.pulka bataljons un novietojās ķēdē pāri klajumam, austrumos no 109.baterijas, taisni plkst.8 izšāvu uzbrukumam sāksanas signālu, divas sarkanās raķetes, vai vienu sarkanu un vienu zaļu, labi neatminos. Atskanēja gaŗš vispārējs un nepārtraukts "Urrā", uz ko atsaucās steidzīga vācu ložmetēju riešana un vairāku mīnu apdullinoši sprādzieni. Atminos, cik grūti nācās pirmajā brīdī dabūtst laudis pāri kāpas malai. Vācu ložmetējs bija tā piešāvies, ka tiklīdz kāds pacēla galvu, tam ložu lietūs piebēra acis ar smiltīm. Bet puīši no-

gaidīja lentas mainīšanas momentu, un pāri bija. Jau pēc pāris minūtēm viss apklusa. Stāvoklis bija atjaunots. Šīnī kaujā virsleitnants Pinka pašrocīgi vāciem atpēma vēl šaujošu ložmetēju, par ko viņu pelnīti apbalvoja ar Sv. Jūŗa ordeni.

Jau ar tumsas iestāšanos vāci bija sākuši pastiprinātā veidā bombardēt tuvāko aizmuguri, visus ceļus uz aizmuguri un it sevišķi mežu ar bunkuriem, kas atradās starp vācu bijušo pirmo līniju un 109. bateriju. Bombardēšana piepēma ārkārtīgu spēku pēc tam, kad mēs plkst. 8 vācus izsviedām no bijušiem krievu ierakumiem un turpinājās labi tālu līdz rīta pusei. Kādu kvadrātkilometru lielo veco priežu mežu daudzie šāviņi pārvērtā zaru un šķembu kaudzēs. Pa šo bombardēšanas laiku bijām faktiski no aizmugures un štābiem pilnīgi atgriezti. Pulkvedim Karlsonam es nosūtīju kādus 4 vai 5 ziņojumus, no kuŗiem galā saņēma tikai vienu. Pēc plkst. 8 tamdēļ mani sakāri ar štābu pilnīgi pārtrūka. Pirmo rīkojumu no pulkveŗa Karlsona pēc tam saņēmu tikai ap 5 otrā rītā. Bija nākuši un gājuši gan rīkojumi, gan ziņojumi no abām pusēm, bet tie netika cauri vācu sprostugunīm, jo sūtījumu nesēji - ziņneši krita.

Iepemot vācu pamestos ierakumus, tur atradām daudz kritušo vācu līķu. Ievainotie gan bija visi izvākti. Bija skaidrs, ka vācu zaudējumi todien bija ļoti lieli. Beidzamā triecienā todien krita kāds praporščiks Strēlnieks, tikko no rezerves pulka atsūtīts. Es pat nepaspēju viņu satikt un nozīmēt uz kādu rotu. Viņu atrada lejiņā starp kāpām. Vācu ložmetājs to bija vidū burtiski pārzāģējis pušu. Vēlāk sanitāri man ziņoja, ka nakts tumsā tas bijis aplaupīts un galīgi izģērbts. Šo riebīgo darbu bija pastrādājuši krievi. Tas skaidri norādīja jau toreiz, ka Krievijas revolūcija lidinājās gaisos.

17./18. janvāŗa kaujas laikā sals sasnieŗa savu kulmināciju. Visi briesmīgi salām, jo bunkuri bija izpostīti, bez durvīm un bez krāsniņām. Daudzi bargi apsaldēja locekļus, un mans bataljons dila, acīm redzot. Ap plkst. 5 no rīta 18. janvārī uz pulka štābu nosūtīju ziņojumu, ka nekavējoši ir nepieciešama bataljona nomaiņa. Uz to arī beidzot pienāca atbilde, ka lai vēl paciešoties kādu stundu, jo nomainītājas vienības esot ceļā. Tā ap plkst. 8 vai vēlāk no rīta nomaiņa tiešām ieradās. Tas bija kāds XXXVIII divīzijas pulks. Virsnieks, laikam divīzijas štāba priekšnieks, bija gauŗām pārsteigts, kad dabūja zināt, ka stāvoklis jau iepriekšējā vakarā atjaunots. Viņiem bija nīkojums pašreiz iet uzbrukumā un izdzīt vācus no bijušiem krievu ierakumiem. Šīnī brīdī arī parādījās 4. pulka komandieris, pulkv. Bangerskis, kuŗš tad no manis pārpēma skaidrošanos ar XXXVIII divīzijas štāba virsnieku. Pēdējais par visām tikko sniegtām ziņām bija ļoti, ļoti iepriecināts, jo tas apzinājās savas daļas īstās spējas un uzdevuma smagumu, ko augstākā vadība tikko bija gribējusi uzvelt šai jau iepriekšējās dienās un kaujās morālistiski sa-

triektai kaŗaspēka daļai. Vēlāk strēlnieki mēļoja, ka XXXVIII divīzijas komandieris bijis tik laimīgs, ka pulkvedi Bangerski stādījis priekšā kādam augstākam ordenim par pārpratuma novēršanu, jo XXXVIII divīzijai esot bijusi rokās skaidra pavēle doties uzbrukumā un dzīt vāciešus, cik tālu var. Viņi arī bijuši, kā labi trīti naži, gatavi to darīt, ja vien Bangerskis nebūtu tos laikā brīdinājis un novērsis lielu un veltīgu asins izliešanu.

17. janvāŗa kauja bija pēdējā lielākā rietumos no Daugavas un arī pēdējais vācu mēģinājums atgūt 23.-25. decembrī zaudēto. Janvāŗa kaujas bija sīkstas un ļoti asiņainas dažuviet. Bet nevajaga iedomāties, ka vācu pusē tās nozīmēja vieglas dienas. ļaudis ārkārtīgi cieta no sala. Šinī ziņā vācieši bija sliktākā stāvoklī nekā latvieši. Mūsu galvenā priekšrocība bija tā, ka mums bija filca zābaki. Vāciem bija tikai ādas apavi un tie maz aizsargāja, ja sals bija lielāks par 10 grādiem minus pēc Celsija. Tā, gulēdams grāvī, Tīreļpurva dienvidmalā, 1916. g. decembra beigās, redzēju, ka lidojošā vārna, gaisā pēkšņi nosalusi, stāvus nokrita zemē. Tāpat kā krievu daļās, arī pie vāciem, grūto apstākļu dēļ, kāda bataljona kareivji bija atteikušies iet kaujā. Katrs desmitais pēc tam ticis nošauts. Man ir aizdomas, ka 17./18. janvāŗa naktī vācu artileristi tīšām un ar nodomu izšāva mežā savus lādiņu krājumus, lai pēc tam priekšniecība tiem liktu mieru ar saviem atkārtoto uzbrukumus rīkojumiem. Lai vai kā, arī fricim beidzot no visa tā bija diezgan.

Bet 17. janvāŗa kauja varēja beigties daudz sliktāk un ar daudz lielākiem zaudējumiem. Pieņemsim, ka jau 1. bataljona smailei plkst. 12 dienā būtu izdevies iepemt un paturēt vācu ierakumus. Tādā gadījumā vairāk kā drošs ir tas, ka tie desmiti tūkstošu lādiņu, kas vakarā un naktī pārtrūkušo sakaru dēļ tika izsvaidīti bez redzama mērķa pa ceļiem un vienkārši pa mežu, būtu neizbēgami tēmēti uz bataljonā iepemtiem ierakumiem. Esmu pārliecināts, ka tad vāci mūs būtu sajaukuši ar zemi un no bataljona nekas daudz pāri nebūtu palicis. Būtu atkārtojusies jūlija kauju aina, kad rotās palika tikai pāris desmit vīru. Tā šķietama neizdošanās kādā kaujas operācijā var galu galā izrādīties par ieguvumu.

Lai šīs kaujas aina lasītājam būtu vēl skaidrāka, citēšu izvilcumus no vācu kaŗa ziņotāja Emila Herolda grāmatas "Kämpfe um Mitau".

E. Herolds ir gājis kopā ar uzbrūkošām vācu daļām, kamdēļ viņa liecība ir sevišķi svarīga. Lielo kāpu vāci ir saukuši par Bergmannsdüne. Herolds raksta tā:

"Bergmannsdüne ir divu kāpu rindu izejas punkts. Viena no kāpu rindām ziemeļos robežo ar Tīreļpurvu, bet otra kāpu rinda aizvirzās uz rietumiem no minētā purva. Ap šīm kāpu rindām 30. janvārī un naktī uz 31. janvārī (pēc jaunā stila), 1917. g., attīstās patiesi asa cīņa, kas vilpoja gan uz priekšu, gan atpakaļ, kamēr vien nežēlīgajā

salā beidzot sastinga. Jau naktī un agrajā rīta stundās artilerija un mīnmetēji bagātīgi noklāja līnijas. Vēlāk varēja arī redzēt, ka apšaušana bija bijusi sekmīga. Īsi pirms pusdesmitiem fizilieri novietojās uzbrukumam... Trīs minūtes pirms pusdesmitiem mūsu šturmetēji atstāja ierakumus. Drīz vien Bergmannsdūne ir ielenkta. Mežs, kas to sedzis, ir saraustīts un sakapāts. Tur ir granātu dobe pie dobes. Katra tik liela un dziļa kā istaba. Tur ir kāda patvertne. Ar 14 baļķu kārtām krievs to ir nosedzis. Vienu metru no patvertnes ir kritusi smagā mīna. Gaisa spiediens pa durvīm ir šāvies patvertnē un metriem augsto baļķu segu ir atvēris kā grāmatas vāku. 20 beigti krievi tur vēl iekšā gulēja. Gaisa spiediens tos bija nonāvējis. Te krieviem nācās masveidīgi padoties. Starp tiem bija divi pulkveži. Apkārtņē vēl atradām divus kritušus pulkvežus. Mūsu ļaudis ilgi nepiņķējās ar gūstekņiem. Tiem parāda tikai ar žestu virzienu, kurp tiem jādodas, un tie skrien uz aizmuguri, par spīti drošsirdībai."

(P. Dardzāna piezīme: P a v i s a m k ū r i o z s s l ē - d z i e n s),

"būdami laimīgi par to, ka karš viņiem beidzies..."

(P. Dardzāna piezīme: K ā d ā c i t ā v i e t ā a u t o r s a t z ī m ē, k a p i e š ī s k ā p a s v ā c i s a g ū s t i j u š i 900 v ī r u, 14 v ī r s n i e k u s u n p a t d i v u s p u l k u k o m a n d i e r u s. Ļ o t i ž ē l, k a a u t o r s n e p a s a k a, c i k d a u d z v ā c i e š u t e g ā j u š i u z b r u k u m ā. J ā d o m ā g a n, k a t o n e b ū s b i j i s d a u d z.)

"Pa labi dzirdams mūsu rotas skaļš "Urrā". Tie ir jau krievu artilerijas pozīcijās... Vēl neko neredzam, bet pēc īsā, asā šāvieni trokšņa var spriest, ka vairs nav tālu līdz krievu artilerijai. Nav vairs tālu mūsu bijušā pirmā līnija. Augstākais vēl pieci, seši simti metru. Mūsu ļaudis ir drudža pārņemti. Dažam labam mute pilna putu... Ir taisni pulkstens vienpadsmit... Parādās krievu rezerves. Viņi nāk pusrotu grupās. Ne vairs strēlnieku ķēdēs. Un tur ir pusrota pie pusrotas. Tur ir kādi divi pulki."

(P. Dardzāna piezīme: V ā c u a u t o r s p ā r s p i l ē. T a s b i j a t i k a i 1. D a u g a v g r i v a s l a t v i e š u s t r ē l n i e k u p u l k a 1. b a t a l j o n s.)

"Tur vairs nav izvēles. Atpakaļ... Sāk satumst. Mūsu ļaudis piesalst pie sniega... Mūsu līnija paliek arvienu plānāka un plānāka, bet krievs dzen baru pēc bara tai virsū. Mums atkal nākas kādu gabalu padoties atpakaļ, lai līniju saslēgtu kopā... Mēnešskaidrajā naktī aukstums nokrīt līdz 30 grādiem C. Gandrīz nav iespējams vairs to izturēt... No aukstuma un noguruma mūsu ļaudis gandrīz

vairs nespēj saturēt ieroci... Nakts bija nežēligi auksta - 36 gra-
di Celsija. Artilērijai un mīnometējiem jā sagatavo uzbrukums. Bet
mīnas krit par tuvu. Tās sprāgst gandrīz mūsu pašu ierakumos. Tām
nav vairs spēka. Un artilērija ir izmisumā: katrs lādipš krit kaut
kur citur nekā tam nāktos krist. Ložmetēji iesaluši. Pagaidām kau-
ja pie Rīgas priekštilta ir beigusies... Tā nosala..."

Ar tādiem vārdiem E. Herolds beidz savu aprakstu. Un man jā saka,
ka viņš ir pavisam tuvu patiesībai.

Kapteinis Elsis,
3. Kurzemes pulka 2. b-na komandieris.
Krita 17./30. janvāra kaujā.

P I E Z Ī M E S P I E Ģ E N E R Ā Ļ A
R. B A N G E R S K A A T M I Ņ Ā M P A R
LATVIEŠU STRĒLNIĒKU CĪŅĀM RĪGAS FRONTĒ 1915./17. GADOS

Visiem zināms, ka ģenerālis R. Bangerskis jau no paša sākuma 1915. gadā ir atradies Latviešu strēlnieku formēšanas un cīņu vidū. Pārlasot viņa atmiņas un aprakstus par strēlnieku cīņām, jānāk tomēr pie slēdziena, ka viņš ne tuvu nedod tik raksturīgas un patiesībai tuvas kauju aprakstus, kā to sniedz pulkvedis J. Vācietis. Ģenerālis Bangerskis arī nav ne tuvu tik patiess savās atmiņās, kāds tiešām cenšas būt ģenerālis Auzāns. Paliek iespaids, ka ģenerālis R. Bangerskis negrib tāds būt.

Vietām ģen. Bangerska atmiņas par kaujām ir tik kļūdainas, ka jā-sāk pat šaubīties, vai viņš visu to ir pats personīgi uzrakstījis. Un ja viņš tiešām to būtu pats darījis, tad dibināti jājautā, vai viņa atmiņa bijusi vairs īsti kā vajag?

Visvairāk kļūdaini ir to kauju apraksti, kurās R. Bangerskis pats tieši piedalījies vai tās vadījis. Tā 1916. gada 8. marta kaujas pulkveža Vācieša sniegtais apraksts ir pilnīgāks un tuvāks lietas apstākļiem, nekā to atrodam R. Bangerska atmiņās. Nezināmu iemeslu dēļ abi minētie to dienu komandieři klusē par bēdīgo gadījumu ar amerikāņu vinčesteriem, ar kuriem apbruņoti latvieši todien iegāja kaujā. Šis ārzemju smalkās vintenes izrādījās kaujas apstākļiem pavisam nederīgas, jo tiklīdz slēdzenēs ietika dubļi, vai iesala ūdens pilīte, tās vairs nebija pakustināmas ne uz priekšu, ne atpakaļ. Latvieši, kas ielauzās vācu ierakumos, vārda pilnā nozīmē palika bez ieročiem rokās un tālāko aizstāvēšanos varēja turpināt tikai ar vāciem atņemtiem "mauzeriem", jo "vinčesteri" bija iesaluši vai dubļi pilni.

1. rota un izlūku komanda ar Fr. Briedi priekšgalā ielauzās līdz 3. ierakumu līnijai. Atstātos pilnīgi bez artilērijas pabalsta un palīgspēkiem nepienākot, vāci latviešus pamazām vien spieda no saviem ierakumiem laukā. Vācu krusteniskas ložmetēju un arī sīvās un precīzās artilērijas uguns dēļ, satiksme starp rezervēm un vācu ierakumos ieslēgtiem visu dienu nebija iespējama. Dzīvi palikušie cīņu turpināja līdz vakaram un, tikai tumsai uznākot, tie atgriezās Franču māju aizkārtņē. Piektais pulks tur manu trešo rotu nomainīja apmēram plkst. 11 naktī. Krievi jau agrā pēcpusdienā aizbēga vai aizlasījās uz aizmuguri.

Jūlija kauju norise R. Bangerska grāmatā ir pavisam nepareizi aprakstīta. Pirmkārt, jau artilērijas sagatavošana vilkāms ne pusstundu vien, bet droši savas divas un pat trīs stundas un pie tam ar pārtraukumiem, lai maldinātu pretinieku.

Nekāda 1. bataljona ielaušanās vācu līnijās 3. un 4. jūlijā nenotika, bet tikai paspējām izvest tuvošanos vācu līnijai un izrakām jaunus izejas ierakumus, jo aizsprostus vācu ierakumu priekšā artilērija nebija sagrāvusi. 5. jūlijā ap plkst. 12 divi krievu rotas un mūsu bataljona pirmās rotas kāds vads gāja gan uzbrukumā un arī vācu ierakumos iekļuva, bet tā kā abas krievu rotas, pirmo vācieti ieraudzījušas, nometa kā viens vīrs ieročus un padevās gūstā, tad arī 1. rotas ļaudis leitnanta Prauliņa vadībā tikai ar mokām vairs tika atpakaļ. Pēc tam sākās ārkārtīgi koncentrēts no daudzām baterijām vācu artilērijas uzbrukums manai 3. rotai, kamdēļ tā cieta ļoti lielus zaudējumus. Jūlija kaujas priekš Pirmā Daugavgrīvas Latviešu Strēlnieku bataljona bij liela asiņu pirts un savā zipā bez jēgas, jo vadība, akli pildot krievu štābu rīkojumus, ļaudis bez vajadzības bij novietojusi bezgalīgi saspiesti šaurā telpā, kamdēļ katra vācu granāta vai mīna varēja sasniegt bagātīgu mērķi un rāva lielus robus latviešu rindās. Šī rīcība un upurū neželšana top vēl vairāk nesaprotama pēc tam, kā tas vēlāk nāca zināms, ka 1. bataljonam nav bijis uzdots cits kaujas uzdevums, kā tikai demonstrācija, lai zināmā mērā piesaistītu pretim stāvošos vācu spēkus.

Runājot par 1917. gada 17. janvāra kaujas aprakstu R. Bangerska atmiņu I sējumā no 377. līdz 380. lp., ir tīri jābrīnās, ko štābu virsnieki, atrazdamies tālu no priekšējām līnijām, var kādreiz sarakstīt par kauju norisi. Tā tas arī ir noticis ar manu bijušo komandieri, mūsu ļoti cienīto ģenerāli R. Bangerski. Skaidrības labad citēšu viņa 17. janvāra kaujas aprakstu visā pilnībā no 378. līdz 380. lapusei. R. Bangerskis raksta:

"17. (30.) janvāra rītā pamodos vēl pirms gaismas, jo bunkurā trūka gaisa un varēja saost jau pazīstamo gāzu smaku, kas koda kaklā... Ap pusdienas laiku vācieši pārtrauca apšaudi ar gāzu šāviņiem, tā kā medicīniskā palīdzība nebija jāsniedz pārāk lielam kaņāvīru skaitam...

Otrā dienā, 18. (31.) janvārī, agrā rīta stundā, pārejot uzbrukumā, vācieši bij atguvuši gandrīz visu Ziemeļvētku un janvāra kaujās zaudēto teritoriju. Krievi bija daļēji zaudējuši arī gaŗo kāpu no Loŗmetēju kalna līdz Ledīņu mājām. Tas apgrūtināja arī pārējā rajona noturēšanu, kas atradās uz ziemeļiem no šīs kāpas.

... Tāpēc vēl tai pašā dienā uz ātru roku bija noorganizēts pretuzbrukums, lai atsviestu pretinieku no kāpu grēdas purvā. Operācijā bija iesaistītas arī latviešu vienības, un tieši svarīgākajos

virzienos. Bet ieilgusi ziemas operācija bija nogurdinājusi kā ka-
rāspēka vienības, tā vadību, un pēdējās rīcībā nebija sevišķas no-
teiktības. Bija gan doti rīkojumi karāspēka daļām atjaunot iepriek-
šējās dienas stāvokli, bet trūka noteiktas operācijas vadības, no-
teikta rīkojuma par artilērijas darbības saskaņošanu ar kājnieku
uzbrukumu un, cik atceros, tad arī uzbrukuma laiks nebija stingri
noteikts. Tas bija tikai jāsāk tā pašā 18. (31.) janvāra v e l ā
p ē c p u s d i e n ā (?!). Pirmās Latviešu brigādes vienībām bija
jāuzbrūk uz rietumiem no Ložmetēju kalna. Arī daudz cietušajam 4.
pulkam bija paredzēts diezgan plašs uzbrukuma sektors. Nolēmu, ka
šīs kāpas dēļ es gan pulku neapurēšu, bet, sīki iepazīties ar stā-
vokli, darbošos pēc apstākļiem. Tāpēc, nokārtojis sakarus un notei-
cis, kad un kādā virzienā pulkam iziet uz fronti, pats ar operatīvo
adjutantu un sakaru komandas virsnieku, kādu jaunu leitnantu, devos
uz priekšu izlūkošanā.

Skaidri atceros šo mūsu trio gājienu cauri pretinieka uguns
joslai... Apmēram kilometru platu joslu ziemeļos no kāpu grēdas
pretinieks turēja zem artilērijas sprostuguns... Beidzot izklūvām
no šīs joslas laukā, kur abu pretinieku pozīciju tuvuma dēļ sprost-
uguns vairs nebija iespējama, lai netrāpītu savējos. Pamazām tā arī
izbeidzās, pārejot retā traucējošā ugunī."

(Piezīme: Pēdējais teiciens skaidri
pierāda, ka R. Bangerskis un adju-
tants Plensners ir ieradušies, kad
jau lielā vācu bombardēšana bei-
dzās. Vāci apm. 10-12 stundu laikā
izlaida vairāk desmitus tūkstošus
lādiņu un apm. 1 kvadrātkilometru
veca priekšu meža pārvērtā šķembu
un zaru kaudzēs.)

Tālāk Bangerskis raksta: "Vēl pirms šīs uguns joslas uzdūrāties
1. latviešu pulka komandpunktam kādā bunkurā, kam apkārt sniegā bija
ierakušās arī dažas šī pulka vienības. Pulkvedim Karlsonam laikam
bija kādas domstarpības ar adjutantu štābskapteini Bolšteinu, jo,
kad tuvojāmies bunkura durvīm, kuŗas bija vaļā, dzirdējām Bolšteina
neapmierināto balsi: "Ko Jūs, pulkveža kungs! Darait taču kaut ko!"
Atzīmējuši uz kartes, kur pēc pulkveža Karlsona domām vajadzēja at-
rasties viņa priekšējam bataljonam, mēs devāmies tālāk. Pa ceļam
mēs redzējām vairākus pie zemes pieplakušus gan sibiriešu, gan lat-
viešu karavīrus, no kuŗiem daži jau bija miruši."

(Piezīme: Starp tiem, droši vien, bija
arī manis sūtītie zipneši, kam ne-
bij lemts sasniegt mērķi.)

"Kāpas tuvumā, ja nemaldos, atradām kapt. Dardzāna komandēto pirmā pulka bataljonu un štābskapteiņa Jankovska komandēto otra pulka bataljonu."

(Piezīme: Nepareizi, tikai divas leitnanta Pinkas komandētas rotas. - Ļoti labi atminos šo momentu, kad Bangerskis ieradās pie jau kopš 12 stundām vāciem atkaņotās kāpas.)

"Tālāk pa labi atradās trīs dažādu Sibīrijas strēlnieku pulku bataljoni. Nebija tikai kopējas vadības un kopēja darbības plāna."

(Piezīme: Pretuzbrukums turpinājās jau no plkst. 11 17. janvāra rītā. Kur tad plāna trūkums?)

... Tādā pašā garā apraksts turpinājas, ka Bangerskis organizējis spēkus kopējam uzbrukumam un kā beidzot arī 4. pulks ieradies, lai pemptu dalību uzbrukumā. Man gan jāsaka, ka no 4. pulka maniju tikai 2 rotas. Tās atradās labajā spārnā un triecienā nevarēja piedalīties, jo tur priekšā nebija mērķa.

Vispirms man jāaizrāda, ka pārrunājamā kauja notika 17./30. janvārī un nevis 18./31. Tā nu nebūtu liela kļūda, pārskatīšanās tikai.

Tālāk lasām, ka bijuši gan doti rīkojumi atjaunot iepriekšējās dienas stāvokli, bet trūcis noteiktas operācijas vadības un noteikta rīkojuma par artilērijas atbalstu kājniekiem. Par artilēriju jāsaka, ka tā bija tas vājais punkts, kas arvien vīla uz viņu liktās cerības. Nedrīkst aizmirst to apstākli, ka pulkvedis Karlsons, kā vecākais ģenerālštāba pulkvedis, bij kaujas iecirkņa komandieris. Pretuzbrukumu Pirmais pulks iesāka 17. janvārī plkst. 11 no rīta. Vācu priekšspēki atradās tanī brīdī turpat pie krievu baterijas 1. pulka iecirknī. Cik atminos, gaņām iedams redzēju, ka tā jau bij apkalpes pamesta. Straujā triecienā 1. bataljons vācus atsvieda atpakaļ pāri krievu iepemtai 1. līnijai, aiz 109. baterijas. Tur priekšā vēl atradām vairākus desmit sibiriešu, kas nebija paspējuši aizlīst gūstā uz vācu aizmuguri. No Lielās kāpas puses, prettriecienā nākdami, vāci atkal atsita mūsu smaili kādus 100 soļus atpakaļ, uz 109. baterijas novietni. Tas notika tamdēļ, ka vācu stiprā uguns aizkavēja laikā pienākt bataljona galvenajai masai. Līdz ar mums savās pozīcijās atgriezās kādas pāris sibiriešu rotas mūsu labajā spārnā.

No iecirkņa komandiera pulkveža Karlsona pienāca pavēle man pārņemt šo daļu vadību un plkst. 3 pāriet uzbrukumā, lai atjaunotu stāvokli. No savas puses lūdzu pulkvedi Karlsonu atlikt uzbrukumu līdz plkst. 5, kad būs satumsis, jo dienu nebij cerību uz izdošanos stiprās

un iespaidīgās ložmetēju un flinšu uguns dēļ. Vēl pirms plkst.5 sapēmu pulkveža Karlsona rīkojumu atlikt uzbrukumu līdz tam laikam, kamēr nebūs pienākušas divas Otrā pulka rotas ar leitnantu Pinku un 303.pulka viens bataljons ar kapteini Dambekalnu priekšgalā. Pulkvedis Karlsons manā rīcībā nodeva pavisam 15 rotas. Uz manis doto signālu - sarkanu raķeti, 17.janvārī plkst.20 šīs rotas straujā triecienā izsita vācus no bijušās krievu pirmās līnijas, sapēma ložmetējus un gūstekņus un stāvokli atjaunoja. Tamdēļ savādi skan R.Bangerska vārdi: "Nolēmu, ka šīs kāpas dēļ es gan pulku neupurēšu".

Ļoti pareizi tiek minēta kāda uguns josla, bet, pēc apraksta spriežot, rakstītāji šo uguns joslu ir redzējuši tikai viņas beigu cēlienā, jo, tērēdami desmitiem tūkstošu artilērijas lādiņu, vācieši šo uguni iesāka jau ap plkst.17/18, 17.janvārī un to turpināja visu nakti. Ļoti labi atminu 18.janvāra rītu, kad toreiz pulkvedis R.Bangerskis ieradās vāciem atkaņotās krievu pirmās līnijās, netāl no 109.baterijas novietnes. Sēdēdami uz vācu liķu kaudzēm, 1.bataljona vīri neganti bij pārsaluši, jo tur lielajā salā kvernējām jau no iepriekšējā vakara plkst.20. Pat apmēram vairāk nekā 1/2 kilometru tālā meža malā vācu puse bij kā izmirusi.

Labprāt atstāju mūsu godāto ģenerāli kopā ar adjutantu Plensneru rīkot un kārtot sibiriešus 18./31.janvāra rītā pabeigtās un vairs neesošās kaujas apstākļos.

Gribu vēl tikai pieskarties tiem dažiem izteicieniem, kas kā ironija zīmēti uz toreizējo 1.Daugavgrīvas pulka komandieri, ģenerālstāba pulkvedi Karlsonu. Kad tā domās aizceļoju atpakaļ pie pulkveža Karlsona Ziemsvētku kaujās, tad man liekas, ka šī ironija nav pelnīta. Pulkvedis Karlsons nebija nekāds mākoņu stūmējs, bet tomēr inteliģents kungs un vairāk biroja cilvēks nekā masu vadonis, vairāk skolotājs nekā dinamisks izdarītājs. Gadiem ilgi viņš bija strādājis par kursa virsnieku Viļņas kaņaskolā un tad pārcelts uz 1.Daugavgrīvas Latviešu strēlnieku pulku R.Bangerska vietā.

Saki ko gribi, bet Pirmais pulks pulkveža Karlsona vadībā Ziemas svētku kauju smagajos apstākļos visus uzdevumus ir veicis sekmīgi, dažkārt pat ļoti sekmīgi un gluži bez tādām katastrofām, kādas atgādījās 5.Zemgales pulkam, zaudējot par neko pusi no sava sastāva. Pulkvedis Karlsons nav savu pulku ieņēmis tādā postā, ko piedzīvoja 3.Kurzemes pulks 12.janvāra kaujā, zaudējot 900 vīru, vai tāpat 4.Vidzemes pulks tanī pašā kaujā bez jēgas ciešot milzu kritumu. Daugavgrīvieši arī netika tā sašķaidīti kā jūlija kaujās Bangerska vadībā. 1.Daugavgrīvas pulkam, kā jau teicu, tādu katastrofu nav bijis, kamdēļ šī pulka kaņavīri Karlsonam var būt tikai pateicīgi. Pulkveža Karlsona labā īpašība bij tā, ka viņš ļoti rēķinājās ar savu virsnieku domām un spriedumu, kas apstākļus dabiski vērtēja tā, kādi tie

izskatījās uz vietām. Bez tam Karlsonam ir bijis kāds mazumiņš no tā, ko mēs saucām par "laimīgu roku" un kas ir tik ļoti nepieciešama lieta visiem kauju vadītājiem. Tamdēļ, lai arī cilvēks ar saviem trūkumiem, vāju veselību, sagrautiem nerviem, Karlsons ir bijis sekmiģāks par tiem gudriniekiem, kas iedomājās par viņu ironizēt.

Esmu pārliecināts, ja 17. janvāra kaujā 1. pulka komandieris būtu bijis kāds cits no visiem tanī brīdī iespējamiem kandidātiem un ne Karlsons, tad pulks un citas tam piedalītās rotas būtu velti un bez jēgas noasiņojušas vācu ložmetēju priekšā jau plkst. 3 p.p. 17. janvārī, jo tāda uzbrukuma pavēle bij sapemta no augstākiem štābiem.

PULKVEDIS J. VĀCIETIS ZIEMAS SVĒTKU · KAUJĀS

Savā grāmatā "Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme", I daļā, pulkvedis Vācietis apskata plašāk un izsmelošāk nekā jebkuŗš cits no toreizējiem komandieŗiem Ziemas svētku kauju norisi no 1916.g. 23.dec. (v.st.) līdz 1917.g. 17.janvārim, Rīgas frontē. Neviens vēsturnieks, kas turpmāk gribēs šīs kaujas vērtēt un analizēt, nevar paiet garām pulkv. Vācieŗa rakstiem. Tur ir pacelts tik daudz problēmu un nenoskaidrotu jautājumu, ka tieŗām jābrīnās, kamdēļ citi bijuŗšie komandieŗi nav centuŗies atspēkot apvainojumus, vai dot pienācīgu atbildi un paskaidrojumus uz daudziem jautājumiem. Tā vien liekas, ka daŗi tā laika komandieŗi ir atraduŗi par labāku atturēties no atbildes uz diezgan nepatīkamiem jautājumiem, lai gan tie ir ļoti dibināti.

No otras puses, jāsaka, ka pulkvedis Vācietis, tāpat kā visi cilvēki, nebija bez savām vāŗībām. Viņŗ bija godkārīgs un pat iedomīgi patmīlīgs, kas savas kļūdas ne ik reizes atzina. Nevar tomēr noliegt, ka Vācietis bija viens no izglītotākiem latvieŗu pulku komandieŗiem ar labām zināŗanām ne tikai kara mākslā, bet arī politikā un vēsturē. Viņam arī nekad netrūka pilsoniskās drosmes pateikt savas domas atklāti, lai arī cik tās būtu netīkamas priekŗniekiem vai kollēģām. Pēdējā īpaŗība viņam sagādāja daudz ienaidnieku. Starp pēdējiem, vēlākos laikos figurēja arī pats "tautu tēvs" Josifs Staļins. Arī daudzi latvieŗu strēlnieku komandieŗi šī iemesla dēļ nebija Vācieŗa draugi.

Uzklausīsimies, ko Vācietis saka par Ziemas svētku kaujām rakstā "Pa aizputinātām pēdām", 73.-76. lp.

"Es izteicu domas, ka nebūs labi, ja latvieŗu pulki, iztriekdamiem cauri vācu tranŗeju pirmajai līnijai, nemaz neinteresēties gar vācu

Pulkvedis Vācietis,
5.Zemgales latv. strēlnieku pulka
komandieris.

pirmās līnijas blindāžām un viņu garnizoniem, pamezdami tos sev aiz muguras.”

Šie vārdi ir vienkārši maldinoši, jo I brigādei un tāpat arī II, iebrukuma paplašināšanai un nodrošināšanai bija nozīmēti pietiekoši spēki. I brigādes kreisajā spārnā bija nozīmēts 2.pulka bataljons, bet par labā spārna drošību gādāja 3.pulks, kuŗa viens bataljons, ar kapt.Klinsonu, gan bez vajadzības, aizdrāzās kopā ar 1. un 4. pulku uz Skangāliem un tā neizpildīja bataljonam doto pavēli. Kā jau citā vietā atzīmēts, arī 2.Rīgas pulka bataljons necentās vis iepemt Mangāļus, kā tas tam bija pavēlēts, bet arī pakaļ daugavgrīviešiem devās uz Skangāliem.

Tālāk no Vācieša vārdiem var saprast, ka viņš ir ieteicis lietot vecu veco un par nederīgu atzīto papēmienu, proti, uzbrukumu ar iepriekšēju artilērijas sagatavošanu. Marta un jūlija kaujas jau pierādīja, ka šāda veida uzbrukumi Rīgas frontes apstāklim nav piemēroti. Bez tam, neviens nevar apgalvot, ka latviešu lietotais papēmiens Ziemas svētku kaujās nebūtu bijis sekmīgs un ka tas nebūtu bijis pareizs, kā Vācietis to gribētu nostatīt. Ja var runāt par kļūdām, tad tās sākās, izmantojot vai - pareizāk - neizmantojot pirmatnēji iegūtās sekmes.

73.lp. pulkvedis Vācietis saka: "5.Zemgales pulkam pavēlēts izdarīt uzbrukumu taisni no Krastiņu meža gar kanāli, izsisties cauri vāciešu tranšējām un turpināt uzbrukumu uz Skangaļu māju pusi". Vācietis šē aizmirst piebilst, ka šādā ceļā 5.pulkam bija uzdots nodibināt kaujas sakarus starp II un I brigādēm, rajonā uz vakariem no Skangaļiem, reizē ar to nogriežot Mangaļu apcietinātā punktā esošos vācu spēkus no to aizmugures. Šī noteikuma neizpildīšana no 5.pulka puses bija par iemeslu I brigādes vēlākai atiešanai no Skangaļiem. Apstākļi bija tādi, ka atstarpe starp Skangaļiem un 7. pulka iepemto pozīciju mežā, dienvidos no Tīreļa purva, bija vismaz 2-3 kilometri plata. Tā palika 5.pulka neieņemta un vāciešiem visu 23.decembri pa tur esošo ceļu bija brīva satiksme ar Mangaļu apcietināto punktu. Ar to arī izskaidrojams fakts, kamdēļ vācieši jau zaudēto Mangaļu apcietināto punktu 23.decembra vakarā tik viegli atguva un ar to nopietni apdraudēja uz austrumiem no Mangaļiem esošās latviešu daļas. Ja Mangaļu punkts laikus būtu ieņemts, tad tā noturēšana būtu bijusi bez grūtībām un visa Ziemas svētku kauju gaita varēja noritēt daudz labākos apstākļos, jo Tīreļpurvu vāci nebūtu tik viegli dabūjuši atpakaļ.

Ir vairāki punkti, kas runā gan par labu, gan ļaunu Vācietim. Par labu viņam runā tas, ka 23.dec.uzbrukums sākās nevis plkst.5, bet savas 10-15 minūtes priekš pieciem II brigādes rajonā un kādas 10-15 minūtes pirms pieciem I brigādes rajonā. Tā kā Septītā pulka rajonā krievu un vācu ierakumi atradās ļoti tālu viens no otra, tad, kā ģen.Goppers man personīgi to vēlāk stāstīja, viņš juties spiests pulka rotas jau laikus sākt virzīt pa neitrālo joslu uz pretinieka pusi, lai ieņemtu tuvāku pozīciju pirms uzbrukuma sākšanās. Iznācis tomēr, ka neitrālā joslā 7.pulks uzdūrīs uz vācu izlūkiem un sākusies apšaudīšanās. Lai nezaudētu pārsteiguma momentu, Goppers bijis spiests uzsākt uzbrukumu pirms noteiktā laika.

II brigādes kaujas troksnis un granātu sprādzieni I brigādes sektorā bija labi sadzirdami. Šinī brīdī mans priekšnieks, pulkv. Briedis, apstākļu spiests, bija prom no bataljona un atradās pie 3. pulka, kamdēļ es personīgi, lai glābtu pārsteiguma momentu, biju spiests bez priekšnieka atļaujas dot bataljonam uzbrukuma sākuma komandu vismaz 10-15 minūtes pirms noteiktā laika, t.i., plkst.5.

Par spīti šim apstāklim un arī tam, ka ģen.Goppers, cik man zināms, nenoliedza to, ka viņš bijis spiests uzbrukumu sākt agrāk par nolikto laiku, visās atmiņās un rakstos atkārtojas tas pats, ka uzbrukums sācies tieši piecos, vai mazliet pēc pieciem.

Strīdu par uzbrukuma sākšanās laiku labi noskaidro ģen.R.Bangerska Atmiņu sējuma I daļā, 361.lp., kur teikts: "precīzi piecos nakts klusumu pārtrauca viens pēc otra 3-4 sprādzieni, pēc kam atkal iestājās pilnīgs klusums. Attālums un snieguntenis neļāva divīzijas komandpunktā saklausīt kādus citus trokšņus frontes virzienā. Tā kā sprādzienu troksnis nāca no divīzijas kreisā kaujas iecirkņa, kur uzbruka I brigādes vienības, tad radās jautājums, kas

notiek II brigādes iecirkni". Šis konstatējums pilnīgi atbilst patiesībai.

Kā jau teicu, es biju spiests, bez priekšnieka F. Brieža atļaujas, uzsākt 1. bataljona uzbrukumu 10-15 minūtes pirms pieciem, jo II brigādes rajonā jau ilgāku laiku vārijās skaļš, nepārtraukts kaujas troksnis, kamdēļ vācu ierakumos katru brīdi varēja sacelties trauksme. Tagad jāaplēš laiks, kas varēja paiet, kamēr es noskrēju tos 300-400 metrus līdz zaļajai lampīnai pie žogā izgrieztās ejas. Laiku aizņēma arī skaidrošanās ar griezēju komandieri leitn. Malceniuku, kā arī mūsu visu izklūšana cauri ejai un pieklūšana vācu ierakumu valnim. Visu šo laiku izturējāmies pēc iespējas klusi un sazinājāmiēs tikai čukstiem. Kad leitn. Malcenieks nokomandēja: "Granātas!", arī es izšāvu savu signāla raķeti. Visapkārt sākās nepārtraukts "Urrāi!" Viss tas varēja aizņemt ne mazāk kā 10-15 minūtes. Tikai pēc raķetes izšaušanas leitn. Kevešāns uzspridzināja savus piroksilina lādījumus, kuŗu troksni tad arī plkst. 5 ir dzirdējuši divīzijas štābā. Tas skaidri pierāda, ka II brigāde uzbrukumu bija sākusi vismaz 20-25 minūtes agrāk un I brigāde savas 10-15 minūtes agrāk par pieciem. Tamdēļ arī visa rakstīšana par uzbrukuma sākšanos precīzi piecos vai vēlāk neatbilst patiesībai.

Kamdēļ tāda netaisnība iepretim pulkv. Vācietim? - Ir skaidrs, - ja pulkvedim Vācietim būtu nācies uzbrukt gulošiem un ne kaujas trokšņa saceltiem vāciešiem, 5. pulka uzbrukuma rezultāti būtu bijuši pavisam citādi, tikai nav saprotams, kamdēļ 5. pulks tika grūzts uz stipri apcietinātu līniju, kad turpat blakus jau kādu pusstundu risinājusies sīva kauja un pārsteiguma momenta vairs nebija. Neviens nebūtu pārmetis, ja 5. pulks būtu padevis drusku pa labi un pa 7. pulka izlauzto ceļu aizietu meža stūŗa pozīcijām garām, aizmugurē, lai no turienes tās ieņemt. Taču kaujas apstākļos ne vienmēr ir iespējams atsaukt reiz dotos rīkojumus. 5. pulks toreiz zaudēja 650 vīru, t. i., gandrīz pusi no sava sastāva, kas bija smags trieciens visai operācijai.

Nemot vērā pulkv. Vācieša patmīlīgo raksturu, var iedomāties viņa naidu pret visu šo operāciju un ļaudīm, kas to vadīja.

Tomēr, visā visumā Vācieša kritikā ir daudz pozitīva. Vācietim ir taisnība, ka artilērijas atbalsts nebija jūtams visu laiku, bet tas nebija citādāk arī visās iepriekšējās kaujās. No Vācieša asās un loģiskās mēles toreiz daudzi baidījās. Ap 1925. gadu pulkvedis Vācietis bija apjautājies par iespēju atgriezties Latvijā. Ir iespējams, ka noraidīšanai par iemeslu bija arī minētais naidis vai pat bailes.

VĀCU OFICIĀLIE AVOTI PAR 17./30. JANVĀRA KAUJĀM
raksta sekošo (Weltkrieg, II, 404):

"30. janvārī (j.st.) sākās uzbrukums, kam sākumā bija labas sekmes, bet tad nāca ass pretuzbrukums infanterijas II divīzijas labajā spārnā un atsvieda to atpakaļ izejas pozīcijās. Ģenerālis fon Šolcs (von Scholtz) pavēlēja uzbrukumu atkārtot pēc pamatīgas sagatavošanās 1. februārī. Bet jau priekš tam krievi austrumos no Lielupes uzsāka masveidīgu uzbrukumu un rietumos no Mangaļu pārrāvuma ielauzās vācu līnijās. Pēdējās trīs kauju dienas (15., 16. un 17. janvārī) maksāja vācu armijai atkal 4000 upuru.

1. februārī ģen. Ludendorfs lika priekšā apsvērt, vai uzbrukuma svarīgums atbilst cilvēku zaudējumiem un municijas patēriņam. Arī VIII armijas vadība neturēja vairs vecās līnijas atpēšanu par nepieciešamu lietu. Un kad pēc tam ģen. Ludendorfs vēlreiz lika apsvērt, ņemot vērā zaudējumus, vai uzbrukuma turpināšana ir attaisnojama un vai to nevarētu galīgi pārtraukt, tad austrumfrontes pavēlniecība ziņoja, ka VIII armija vēloties nodibināt tikai ciešamu apcietinājumu līniju. Sakarā ar to 3. februārī infanterijas II divīzijai lika vēlreiz iet uzbrukumā. Virs -30 gradu lielais aukstums kavēja artilērijas un mīnmetēju darbību. Daļu no uzbrukuma izejierakumiem nācās pamest, jo pašu lādiņi sāka krist tajos. Tā uzbrukums iznāca tikai daļējs un nedeļa nekādu sekmju."

(P. Dardzāna piezīme: Apšaubu pēdējā stāstījuma pareizību tamdēļ, ka neatminos, ka 1917. g. 3. februārī būtu bijis tāds aukstums, ka artilērija nebūtu varējusi šaut. 1. Daugavgrīvas pulks stāvēja vēl rezervē turpat pie Ložmetēju kalna un neatminos, ka frontē būtu bijusi manāma kāda sevišķa kaujas darbība.)

Ludendorfa iestāšanās par uzbrukuma pārtraukšanu ir ļoti svarīga liecība un apstiprina "baumas", ka lielo grūtību un sala dēļ kāds vācu bataljons atsacījies iet uzbrukumā. Tas tāpat, kā dažu krievu pulku sadumpošanās Ziemas svētku kauju pirmajā rītā sajauc visus Radko-Dmitrijeva plānus, varēja atstāt izšķirīgu iespaidu arī uz Ludendorfu.

Stāstu par 1917. g. janvāra kaujām vācu vēsturnieks noslēdz ar sekošiem vārdiem: "Varbūt ar pārspīlētām cerībām uzsāktais vācu pretuzbrukums pie Lielupes bija beidzies bez vērā ņemamām sekmēm" (Weltkrieg, II, 404).

Īsos vārdos izteiktā rūgtā vācu vēsturnieka atziņās it sevišķi pasvītro latviešu strēlnieku lielo lomu 1917. g. janvāra kaujās.

Turpmāk isi apskatīšu Padomijas latviešu vēsturnieku darbus par latviešu strēlniekiem. Sniegšu pulkv. Stupina tikai saīsinātus izvilkumus:

1. Mitavskaja Operacija 1916/17.g. Polkovnik ģen. štāba Stupin,
2. Latvju Strēlnieku vēsture - I sējums - Prometeja izdevums, Maskavā 1928.g.,
3. J. Kaimiņa - Latviešu strēlnieku cīpa par oktobra revolūciju 1917/18.g. un
4. J. Kaimiņa - Latišķiskie strelki v borbe za pobeđu Oktjabrskoj Revolucii 1917-1918, Riga 1961.

SĀKSIM AR PALK. STUPINA RAKSTU:

1917.gada aprīļa beigās no galvenā štāba Mogiļevā uz Rīgas fronti atsūtīja ģenerālštāba pulkvedi Stupinu, lai izmeklētu ģenerāļa Trikovska Ziemas svētku un janvāra kauju laikā pielaistās kļūdas. Ģenerāļa Trikovska muļķīgie rīkojumi bija maksājuši latviešu un krievu pulkiem nevajadzīgus milzu zaudējumus. Savā ziņojumā, no 29. līdz 47.lp., pulkv. Stupins uzsāk un risina visādas teorētiskas dabas prātošanas, redzams, ar nolūku, lai nebūtu jāpasaka patiesība, ka Ziemsvētku kauju operācija nonāca kritiskā stāvoklī sekošu iemeslu dēļ:

1) 17. Sibīrijas strēln. pulka sadumpošanās Olaines rajonā un atteikšanās iet uzbrukumā atstāja uz štābiem tādu iespaidu, ka nāca rīkojums operāciju zināmā mērā apturēt un tālāko attīstību atstāt tikai latviešu daļām.

2) 9. un 10. Sibīrijas pulku daļas ar lielu, jāsap, patvarīgu novēlošanos ieradās kaujas līnijā.

3) Pārmēti ģen. Misinam, ka viņš tikai pa daļām raidījis kaujā 6 1/2 sibīriešu bataljonus, neatbilst gluži patiesībai.

4) Pulkv. Stupina apgalvojums, ka 23. dec. rezerves Mangaļu rajonā pienākušas laikā, neatbilst patiesībai.

5) Traģēdiju pavairoja tas, ka, jādūmā, ne bez Trikovska un korpuss štāba priekšnieka intrigām, ģen. Misinam nomainīja nespējīgais ģen. Trikovskis.

6) Pēc tam kad 9. un 10. Sibīrijas pulku rotas Mangaļos bez cīpas padevās gūstā, ģen. Trikovskis bez vajadzības lika I latviešu brigādei atstāt vācu pirmo līniju.

7) Armijas komandieris ģen. Radko-Dmitrijevs atzina šo ģen. Trikovska rīkojumu par nepareizu un 24. decembrī visu kaujas vadību uzdeva pulkv. Auzānam, kamdēļ Stupina apgalvojums, ka Ložmetēju kalna iepemšanu vadījis Trikovskis, ir nepareizs.

8) Atkāpšanos no Skangaļiem izsauca Sibīrijas strēln. bataljona bēgšana.

9) Pulkv. Stupins pilnīgi noklusē, lai glābtu ģen. Trikovski un citus kungus, 16. Sibīrijas strēln. pulka un Kavalerijas skolas pulka

bojā eju pie Kalnciema (sk. "Pa aizputinātām pēdām", 95./8. lp.).

10) 17.janvāra un tāpat 12.janvāra kaujas pulkv.Stupins ir pilnīgi ačgārni aprakstījis.

Bez šīm nepareizībām ir vēl daudzas citas. Bet pietiek ar uzskaitītām, lai redzētu, uz cik nepareiziem avotiem agrākā Krievija un tagadējā Padomija dibina latviešu strēlnieku kauju vēsturi.

Tagad pāriesim pie

LATVIEŠU STRĒLNIEKU VĒSTURES I SĒJUMA,
Prometeja izdevumā Maskavā, kas iznāca jau 1928.gadā.

Toreizējie Latvijas militārie un arī daži politiskie vadopi bija izgājuši uz strēlnieku laikmeta noklusēšanu un Latvijas vēstures rupju viltošanu, kamdēļ ļoti svarīgie, šinī krājumā ievietotie dokumenti palika neievēroti un neizmantoti. Savukārt tur atrodamā komunistu propaganda, faktu sagrozījumi un meli netika pienācīgi atspēkoti un pienagloti. Tamdēļ daudzi komunistu meli un sagrozījumi par strēlniekiem un to laikmetu pārgāja pat mūsu pilsoniskā presē. Tā Latvijas pilsoņi paši lielo strēlnieku cīņu laikmetu nostādīja komunistu ideoloģijai atbilstošā gaismā. Šo nejēdzību beidzot iedragāja, tikai ne vēsturnieki, bet gan dzejnieki un rakstnieki: Aleksandrs Grīns, Jānis Medenis un Aleksandrs Čaks un pašlaik Edvins Mednis savā strēlnieku triloģijā.

Latviešu strēlnieku vēstures I sējuma ievadu ir sarakstījis pats P.Stučka. 6.lp.mēs atrodam jo pārsteidzošu šī komunistu dižvīra atzišanos, un tā, starp citu, skan: "Man gribētos... pāris vārdu atzīmēt par tiem nepelnītiem un uz pārpratumiem dibinātiem aizspriedumiem, kas valdīja dažu krievu biedru starpā... Šķiet, ka kāda apakš - vai ārzemes vara būtu kurinājusi šo naidu pret latvju strēlniekiem viņu Krievijas biedru starpā..."

Šie P.Stučkas vārdi zīmīgi it kā pareģo latviešu strēlnieku un visu latviešu likteni Krievijā jau gadiem uz priekšu. Latvieši lielkrieviem derdzās, jo viņi bija par daudz Eiropas gara un ideoloģijas piesātināti. Latvieši bija pirmie, pret kuriem varēja izlīt aziātu ienaidis pret Eiropu. 30-to gadu beigās naidis pret latviešiem izgāzās līdzīgi uguns vēmēja kalna izverdumam, un tas turpinājas ar pārtraukumiem vēl šobaltdien. Krievijā Staļina laikā izkāva ne tikai tur palikušos strēlniekus, bet arī visus pārējos latviešus, zemes rūkus, kolonistus ieškaitot. Latviešu kaimiņi, krievi līdz ar to iedzīvojās ir labākās mājās, ir drēbēs, ir labākā inventūrā, labākos zirgos un piena lopos. Pēc latviešu iztīrīšanas, vismaz uz kādu

laiku visi apkārtējie krievi bija apmierināti.

Lasot vēsturē ievietotos Jansona-Brauna un Jokuma rakstus par 1914.-17.gadiem, jūt lielo sociāldemokrātu sarūgtinājumu, ka, 1914. gadam sākoties, latviešu tautas masas top nacionālas un novēršas no sociālistu līnijas. Sagrozot faktus, tiek mesti visādi apvainojumi uz pilsonības pusi un it sevišķi netiek žēloti bataljonu dibinātāji Zālītis un Goldmanis.

Ja P.Stučkas rediģētā vēsturē var saskatīt diezgan pozitīvu un vietām pat savā ziņā bezpartejisku nostāju, kā, piemēram, dokumentu izvēlē un avižu atreferējumos, kad bieži vien to saturs ir komūnistu ideoloģijai naidīgs. Zināmā mērā šī krājumā jūt cauri rīcības brīvību. Lasot turpretim J.Kaimiņa sarakstīto "Latviešu strēlnieku cīņa par oktobra revolūciju", jūt, ka visam pāri jau ir nogūlies kāds smags slogs. Tur vairs neatrodam ne kauju aprakstus, nedz ideoloģiskos prātojumus kādu jēl mazāko paslīdējumu pret komūnismu vai lielkrievu šovinistisko prestižu. Visu pārvalda partija un lielkrievs. Pieminot Juglas kauju, kur strēlnieku II brigāde ļoti asiņainā kaujā pret vācu gvardiju pozīcijas noturēja tik ilgi, kamēr izglābties paspēja visa XII armija, kaut kur pagaisis ir pat pulkv.Vācieša un arī latviešu pulku vārdi. Tos nedrīkst vairs pieminēt, jo tie nav lielkrievi. Tāda ir tapusi Maskavas gaisotne pēc tam, kad Staļins sabiedrojās ar lielkrieviem pret visām pārējām, vairāk kā simts Krievijas mazākumtautībām. Vēl šobaltdien rietumu zemes šo faktu nav izpratušas un nav tur apslēptās iespējas izmantu-
tojušas.

No J.Kaimiņa grāmatas

"LATVIEŠU STRĒLNIĒKU CĪŅA PAR OKTOBRA REVOLŪCIJU"

apskatīšu tikai dažas tur nepareizi apgaismotas tezes. Šī raksta apmēri neļauj izanalizēt visus tanī esošos faktu viltojumus un nepareizības. J.Kaimiņš apgalvo, ka latviešu strēlnieku pulki dibināti un tie gāja kaujās ar vāciem, lai aizstāvētu buržuāzijas intereses (9.lp.). Tā ir pilnīgi acgārna apstākļu apgaismošana. Jau pirms 1914.gada un strēlnieku pulku dibināšanas, latvieši sāka atgriezties atpakaļ pie tautas atmodas laikmeta politikas, proti, ka latviešiem jāiet kopā ar krieviem, lai satriektu vācu baronu iespaidu Latvijā. Šo politiski pareizo aprēķinu ļepina iespaidā esošais latviešu sociāldemokrātijas kreisais spārns, it sevišķi ar saviem izlēcieniem 1905. gada revolūcijas laikā, galīgi sagandēja un padarīja neciešamu latviešu tautas stāvokli. Tā maksāja simtiem nodedzinātu māju un sētu, tūkstošiem pakārtu un apšautu un atkal tūkstošiem no dzimtenes aizbēgušo un izsūtīto, kas svešās zemēs lielāko tiesu priekš latviešu tautas pazuda. Bēdīgākais pie visa tā tomēr ir tas, ka ne viens vien 1905. gada revolūcionāru vadonis ir bijis japāņu samaksāts. Japāņi, kaņodami ar Krieviju, bija ļoti ieinteresēti, lai Krievijā izceltos revolūcija. Nauda netika

želota. Japāpi stājās sakaros ar visiem ievērojamākiem revolūcijas vadopiem, arī ar Ļeņinu. Ļoti veikli un sekmīgi darbojās japāņu pulkv. Motoširo Akashi, militārais atašejs japāņu sūtniecībā Stokholmā. Viņš jo cieši sadarbojās ar somu revolūcionāru, dedzīgu cariskās Krievijas nīdēju, vārdā Koni Zilliacus. Akashi un Zilliacus izstrādāja grandiozu plānu, kā apgādāt ar ieročiem revolūcionārus Krievijā un kā financēt visās malās kustību pret caru.

1904. gada oktobrī viņiem izdevās sapulcināt Parīzē ap 30 vadošo revolūcionāru, kas izstrādāja sabotāžas plānus Krievijas graušanai no iekšienes. Man nav izdevies noskaidrot, vai latvieši arī šai sanāksmē ir piedalījušies. Japāpi deva naudu, cik vien prasīja. Reizēm apzinīgi un reizēm neapzinīgi visdažādākie ļaudis uzķērās uz viņu maksķeres, kā, piemēram, krievu liberāļu līderis Miļukovs, franču Georgs Klemanso un Anatols Franss, kā arī ļoti plašas cara nīdēju žīdu aprindas Savienotās Valstīs. Šinī laikā arī Ļeņins ir saņēmis lielas naudas summas no kaut kurienes, jo 1904. gada septembrī viņam piepeši ir līdzekļi, ar ko izdot savu laikrakstu "Vperjod", lai apkaŗotu savus pretiniekus. Ap viņu sāka pulcēties spēcīga jaunu piekritēju grupa, kā Lunačarskis, Litvinovs, Rikovs, Bogdanovs un, jādōmā, arī daži latvieši, kas, varbūt, nebija tīri vienaldzīgi pret naudiņu, kas nāca caur Ļeņina rokām no japāņu avotiem.

Divas paaudzes ilgi mūsmāju sociālisti ir lielījušies par saviem varopdarbiem 1905. gadā, bet neviens pat neieminas par tiem ļaunajiem spēkiem, kas apslēpti un ar uzpirktu aŗentu palīdzību ir bīdījuši varonīgos latviešu revolūcionārus dažreiz pavisam bērnišķīgās izdarībās, kas viņiem pašiem un daudziem latviešu tautas locekļiem toreiz atnesa nāvi un postu. "Ak tauta, kā tu krāpta tieci", toreiz kļiedza revolūcionāri. Tagad, pēc ilgiem gadu desmitiem atliek tikai teikt, ka lielākie krāpēji laikam gan ir bijuši paši revolūcijas vadopi. Šim jautājumam ne ar vārdiņu nekad nav pieskāries neviens kreiso vadonis. Tādu lietu noklusēšana priekš partijas bijusi arī tas gudrākais, ko varēja darīt. Arī Felikss Cielēns, ko tiešām var dēvēt par godīgu revolūcionāru ideālistu, nav līdz šim vēl savās atmiņās pieskāries jautājumam par japāņu naudas iespaidu uz latviešu 1905. gada revolūcijas gaitu. Cerēsim, ka savā atmiņu turpinājumā viņš to darīs. Šis jautājums ir ļoti svarīgs priekš 1905. gada revolūcijas vēstures pareiza apgaismojuma. Skalbe savās atmiņās stāsta par sarunu 1905. gada revolūcijas laikā ar Raini. Pēdējais teicis, ka viņam esot piedāvāti viens miljons rubļu par revolūcijas sarīkošanu, bet viņš, Rainis, esot no piedāvājuma atteicies, jo tā bijusi netīra nauda. Saprotams, ka tādu naudu varēja piedāvāt tikai liela valsts, kā, piemēram, Japāna. Atliek tikai jautāt, vai visi revolūcionāri palika tik godīgi kā Rainis? Telpas trūkuma dēļ, diemžēl, šim jautājumam plašāk nevaru pieskarties.

Vissmagāko apvainojumu pret bataljonu dibinātājiem J. Kaimiņš

vērš ar to, ka apgalvo, ka bataljonu dibināšana bijusi nacionāla no-
devība, jo bataljonos latviešu tauta tikusi izkauta un citē kādu
1916.gada sociāldemokrātu proklamāciju, kur teikts: "Mūsu patrio-
tiem izlicies, ka latviešus apkauj par maz. Lai nokārtotu šo "nebū-
šanu", viņi dibināja latviešu bataljonus". Tā kā šādu tezi atkārtu
arī daudzi latviešu pilsoņi un patrioti, jo ir bijuši par kūtriem,
lai pārbaudītu faktus, tad lūkosim tagad jautājumu noskaidrot galī-
gi. Kreisie pagrīdnieki un it sevišķi komunisti zaudējumu tematu
ir nepagurdami cilājuši jau no 1914.gada pirmajām dienām. Zaudēju-
mi bija galvenais bubulis, ar ko tie centās radīt pretkaŗa noskapo-
jumu tautā. Tā 1915.gada 14.decembrī pagrīdes lapa "Biedrs" raksta:

"Reti gadās pacelt tumšo aizkaru, kuŗš slēpj no mums patiesas
ziņas par zaudējumiem kaŗa laikā... Tikai tad mēs tiekam pie daudz-
maz pareizākām ziņām, kad runājam ar zaldātiem... bet tomēr no šim
daļipām varam iedomāties milzīgos zaudējumus. Lai runā fakti - 116.
kājnieku pulks, kuŗš tika sastādīts no Rīgas iedzīvotājiem, pārdaug-
aviešiem, līdz 1915.gada janvārim jau 3 reizes pārformēts, t.i.,
trīs reizes tas bija tik tālu izkauts, ka vajadzēja pilnīgi par jau-
nu sastādīt. Pulkā skaitās apm. 4000 kaŗavīru, kas iet kaujā. Pēc
kādas lielākas kaujas pulks varējis ievietoties uz nakts guļu kādā
kinemotografa telpās. Vasaru kaujā pie Jelgavas no 1. un 2.Daugav-
grīvas bataljoniem, kopā 2000 cilvēku - krituši 1300..." (Latvju
str. I, 235.lp.).

Te tiešām mēs redzam, kāds liktenis bija jāpierdz latviešu ka-
reivjiem zem krievu virsnieku vadības. Krievu vadība nerēķinājās
ar zaudējumiem. Lai kādas kļūdas arī latviešu vadība strēlnieku
pulkos būtu pielaidusi, latviešu virsnieki tomēr bija desmitreiz
labāki vadītāji nekā krievu "oficieŗi". Krievu pulkos iedalītie
latvieši kopā ar krieviem arvien ir cietuši milzīgos zaudējumus.
Aprēķināsim tikai tā paša Rīgas garnizonā pirms Pirmā pasaules ka-
ŗa novietotā 116.pulka zaudējumus ar 80% latviešu sastāvu. Sprie-
žot pēc "Biedra" ziņām, šis pulks ir trīs reizes zaudējis apm. 80%
no sava sastāva jeb kopā apm. 9600 cilvēku. Krievu divīzijā bija
četri pulki, to sastāvs, jādōmā, bija tāds pats un zaudējumi tādi pa-
ši. Tamdēļ šī 80% latviešu saturošā divīzija līdz 1915.gada janvā-
rim zaudēja apm. 38.400 vīru. Tātad šinī vienā divīzijā četru mē-
nešu laikā ir krituši un ievainoti 30.720 latviešu. Jājautā, vai
krievu frontes ziņojumos ir bijusi kaut viena zilbīte par šiem ne-
laimīgajiem 30.000 latviešiem. Latviešu zaudējumi tikai vienā krie-
vu divīzijā ir daudzkārtīgi pārsnieguši latviešu strēlnieku zaudē-
jumus visās asiņainajās Rīgas frontes kaujās. Var rasties iebildu-
mi, ka visos minētos divīzijas pulkos nevarēja būt tik lieli zaudē-
jumi, kā 116.pulkā. Labi, pieņemsim, ka tas tā. Bet šī arī nebija vie-
nīgā divīzija ar lielu latviešu procentu. Tāda bija arī XXV divīzi-
ja. Bez tam latvieši atradās visās frontēs kopā ar krievu daļām,
kur cieta ārkārtīgus zaudējumus.

Tagad apskatīsim, kādi tad īstenībā ir bijuši zaudējumi strēlnieku pulkos 1915.-1917.gados.

Ģen.Auzāns savā rakstā - "Kā strēlnieki sasniedza lielākos slavas augstumus" (Latviešu strēlnieki mūžības gaismā, 70.lp.) apgalvo, ka pēc sīki ievāktām ziņām strēlnieku zaudējumi Rīgas frontē, t.i., kritušie un no ievainojumiem mirušie, nedaudz pārsniedz 3000 vīru. Bet latviešu zaudējumi visā krievu armijā bijuši apmēram 35 000. Kā mēs jau zinām, strēlnieku pulku ciparus komunistu aģenti 1917.gadā stipri pārspīlēja, lai sakūditu strēlniekus pret virsniekiem, lai sagrautu disciplīnu mūsu pulkos un mazinātu to kaujas spēju.

Tagadējās Pad.Latvijas sarkanais vēsturnieks J.Kaimiņš ("Latviešu strēlnieku cīņa par oktobra revolūciju", 50-55 lp.) par Ziemas svētku kauju zaudējumiem sniedz sekošas ziņas: Pavisam krievi no 23. līdz 31.decembrim zaudējuši - kritušus, ievainotus un pazudušus - 18.161 cilvēku. No tiem abas latviešu brigādes kopā zaudējušas 4841 cilvēku. Jāņem vērā, ka liela daļa no krievu zaudējumos minētiem ir priecīgi aizgājuši gūstā. Latviešu zaudējumi - 4841 cilvēku - nav lieli, ja ņem vērā, ka vācu fronte tika pārrauta divi vietās, kas kā nekā tā laika apstākļos ir milzu sasniegums. Pēc J.Kaimiņa datiem krievi janvāra kaujās zaudējuši 27.657 kareivju - kritušus, ievainotus un pazudušus; no tiem 2756 kareivjus ir zaudējuši I latviešu brigāde. Galveno latviešu zaudējumu masu te sastāda 3. un 4.pulka zaudējumi, ko nespējīgais ģen.Trikovskis 12.janvārī iegrūda vācu ložmetēju rīklē. Šo divu pulku zaudējums ir apm. 1800-1900 kritušo, ievainoto un nosalušo; 1. un 2.pulkiem tāpat paliek apm. 800-900 kritušo, ievainoto un bez vēsts pazudušo, kas tik ilgām un sīvām kaujām nav nemaz par daudz.

Ja tagad no krievu kopējiem zaudējumiem - 18.160 plus 27.657, kopā 45.817, atskaitām vismaz 15.000-20.000 krievipus, kas priecīgi aizgāja gūstā, tad Ziemas svētku kaujas parādās pavisam citā izskatā un tās prasās pēc citāda novērtējuma.

J.Kaimiņa grāmatas datus atzīmēju tamdēļ, ka tie var izrādīties tie pareizākie, jo viņa rīcībā atradās visa XII armijas statistika un arhīvs.

Bēdīgākais apstāklis šinī jautājumā ir tas, ka komunistu un citu pagrīdnieku brēku par lielajiem strēlnieku zaudējumiem pārķēra un tālāk sludināja visi mūsu ienaidnieki un nelabvēļi. Bet uz šīs makšķeres, apstākļus nepārziņot un tos kritiski neanalizējot, uzķērās arī mūsu draugi un latviešu patrioti. Sak, ja jau sarkanajiem agitatoriem ir taisnība, ka strēlnieki ir bijuši organizēti latviešu tautas izkaušanai, tad strēlnieku pulki latviešu tautai tiešām nav bijuši vajadzīgi.

33.lp. J.Kaimiņa grāmatā atrodam nepatiesu apgalvojumu, ka latvieši no krievu pulkiem tikuši piespiedu kārtā dzīti uz latviešu bataljoniem. Īstenībā krievu daļas negribēja no latviešiem šķirties, jo tie arvien bija disciplinēti un inteligenti. No otras puses gan jāsaaka, ka arī latviešu revolūcionārais elements ar varu laužās uz latviešu str. rezerves pulku, lai tur iekapselētos no kaŗošanas frontē.

Kāds lasītājs var pārmest, ka iepriekš aprādītais runā pretim maniem izteicieniem citos rakstos, ka dažuviet, kā, piem., marta, jūlija un it sevišķi 12. janvāra kaujās latviešu strēlnieki ir cietuši nevajadzīgi pārmērīgus zaudējumus. Uz to varu atbildēt, ka latviešu vadība nebija jau bez savām vainām un kļūdām. Ja tādas kļūdas vai paviršības nebūtu pielaistas, tad latviešu strēlnieku zaudējumi, protams, salīdzinot ar krievu daļām, būtu bijuši vēl mazāki. Varu vēl tikai piebilst, ka ne viens vien latvietis, pāriedams laikus no krieviem uz latviešu strēlnieku pulkiem Rīgas frontē, ir vārda pilnā nozīmē izglābis savu dzīvību.

J.Kaimiņš savos melos aiziet pat tik tālu, ka Ziemas svētku kaujas it kā "kopā ar sibiriešu uzbrukumu faktiski pārtrauca un kaujā negājuši I latviešu strēlnieku brigādes pulki". Tā ir prasta strēlnieku apmelošana, lai tos nostādītu līdzās Sibīrijas pulku dumpiniekiem. Nekad Ziemas svētku kauju laikā I brigādes pulki nav atteikušies izpildīt savu komandieŗu pavēles. I brigādes pulku kaŗavīri savā saŗutumā gan ir šāvuši uz Sibīrijas pulku bēgļiem. Sibiriešu glēvulība latviešos radīja ārkārtīgu nicināšanu pret tiem (228./351.lp.).

Pavisam nepamatots un pat muļķīgs apgalvojums ir tas, ka Rīga 1917.g. ir kritusi vācu rokās tikai korniloviešu un citu krievu revolūcionāru rīcības dēļ. Faktiski visa krievu XII armija bija tā sairusi, ka, izņemot latviešu strēlniekus, citu Rīgas aizstāvētāju tur vairs nebija. Cik kaujas spējīgas tai brīdī ir bijušas krievu daļas, raksturo tas, ka septiņas vai vairāk vācu divīzijas, forsējot Daugavu pie Ikšķiles, zaudē tikai vienu kritušu un divus ievainotus. To faktu, ka latviešu II brigāde Juglas kaujās izglābj visu XII armiju, J.Kaimiņš noklusē pavisam, jo tāds fakts bojā lielkrievu komunistu prestiŗu.

52./54.lp. "Latišķskije strelki v borbe za pobeŗu okt.revolucii" J.Kaimiņš, iztapdams saviem lielkrievu kakla kungiem, aiziet pat tik tālu, ka bēdīgi slavēno ģenerāli Trikovski padara par varoni. Visi latviešu strēlnieki turpretim zina, ka taisni šis neveiksmīgais un nespējīgais ģenerālis ir maksājis latviešiem un arī pašiem krieviem tūkstoŗiem nevajadzīgu upuŗu. Ir zināms arī, ka strēlnieki revolūcijas laikā pie Bērzmentes uz vīpu šāva, tikai netrāpīja. J.Kaimiņš ne ar vārdu nepiemin pulkv.Vācieŗa iznīcinoŗo un pareizo spriedumu

par ģen. Trikovski. Bet ne jau Kaimiņš vien ir spiests list uz vēdera lielkrievu kungu priekšā. Latviešu tautas vergošana zem lielkrievu komunistu dūres ir vēl briesmīgāka par to vergošanu, ko tauta reiz jau izcieta dzimtbūšanas laikos. Tikai parazīta - muižnieku barona vietā ir stājies daudz ļaunāks parazīts - no Dostojevskā tipu galerijas izkāpis nelietis - aziātiskais lielkrievs.

LATVIJAS SARKANO VĒSTURNIEKU MALDI

"LATVIJAS PSR VĒSTURE" - AKADEMIKA K. STRAZDIŅA REDAKCIJĀ

Šīs vēstures 295. lpp. atrodam sekošus, neskaitāmas reizes gan kreiso, gan pilsoniskos izdevumos publicētus nepareizus un latviešu tautu maldinošus apgalvojumus: "Ziemas svētku kaujas XII armijas virspavēlniecība bija sākusi bez lielām uzbrukumam nepieciešamajām rezervēm un bez pietiekamas militāri tehniskas sagatavošanās. Karaspēks cieta milzīgus zaudējumus. II latviešu brigāde vien zaudēja vairāk nekā 1800 cilvēku. Tika iznīcināti apmēram 10% no latviešu pulku sastāva. Ne mazākus zaudējumus cieta Sibīrijas strēlnieki. Arī 1917. gada janvāra kaujās Rīgas frontē krievu armijai nebija panākumu, un tā cieta lielus zaudējumus".

Rakstītājs, redzams, ir tik tālu ieslidējis latviešu strēlnieku vēstures viltošanas zaķī, ka sāk operēt ar pilnīgi no gaisa grābtiem un tikai komunistu politikai atbilstoši melīgiem apgalvojumiem. Ziemas svētku kauju sākumā krievu armijas spēki bija trīsreiz lielāki par pretimstāvošo vācu spēkiem. Vai tad tiešām autors tik vāji pārvalda kara lietas, ka šādu pārspēku var apzīmēt par nepietiekošu uzbrukumam?

Tālāk lasām apgalvojumu, ka operācijai trūcis vajadzīgās militāri-techniskās sagatavošanās. Vai tad tiešām autors domā, ka pret uzbrukuma vietām nostādītie apm. 800 lielgabalu krievu pusē bija par maz, lai uzsāktu operāciju? Ņemot vērā šo apstākli, ka vācu fronti latvieši noteikti un neapstrīdami pārrāva un arī svarīgāko vietu - Ložmetēju kalnu - iepēma, tad 10% zaudējums no visu latviešu strēlnieku pulku sastāva ir jāuzskata par ļoti mazu. Kā bija ar krievu daļām 1916. g. jūlija Brusilova dienvidfrontes kaujās? - Ieteiktu autoram pakalkulēt turienes zaudējumu procentus. - Kā bija ar to pašu 5. Zemgales strēlnieku pulku sarkanās armijas rindās pie Jančekrakas 1920. gadā, kur visu pulku, apm. 1000 cilvēku, nejēga komandieris par neko noguldīja vienas dienas laikā, pie tam, neko nesasniedzot? Lai tikai parēķinām, kāds procents zaudējumos ir bijis šinī gadījumā vienam pašam 5. Zemgales pulkam.

Sibīrijas strēlniekus autors gan būtu labāk nepieminējis, jo, Sibīrijas strēlnieku ļoti zemo kaujas spēju un dumpošanās dēļ, šīs kaujas arī nevarēja dot vairāk par to, ko latviešu strēlnieki sasniegta vieni paši. Angļu ģenerālis Nokss (Knox) pareizi teicis krieviem, ka, ko gan līdz tas, ja jūsu grenadieři (domāti latviešu strēlnieki) izlauž fronti, bet jums nav kaņaspēka daļu, kas spētu operāciju paplašināt un atbalstīt? Ziemas svētku un janvāra kaujas Rīgas frontē bija kops priekš cara armijas, turpretim priekš latviešu strēlniekiem šīs kaujas nozīmē visu laiku nepārspētu militāru sasniegumu, kas ienesa latviešu strēlnieku pasaules slavas olimpā.

K Ā Ģ E N. A. A U Z Ā N S N O V Ē R T Ē
Z I E M A S S V Ē T K U K A U J U P O S M U

NO 5. JANV. - 11. JANV. (j.st.) RAKSTĀ

"Z i e m a s s v ē t k u k a u j u i e g u v u m i u n z a u d ē j u m i" (Latviešu strēlnieki, 2710.-12.lp.)

Visumā Ziemas svētku kauju ieguvumi bija diezgan lieli kā materiālā, tā īpaši morāliskajā ziņā. Bez trofejām, kas jau minētas krājumā "Latviešu strēlnieki" 2608.lp., šinīs kaujās atpēma vāciešiem arī diezgan prāvu zemes gabalu. Lielupes labajā krastā tas stiepās no Neipiem 5 kilometri uz dienvidiem līdz Skudrām un 3-6 kilometri no vācu bijušās pirmās līnijas Maztīreļa purvā uz rietumiem līdz Lielupei. Lielupes kreisajā krastā no Lielupes uz rietumiem līdz Tīreļa purvam - 4 km un no ziemeļiem uz dienvidiem 2 - 4 kilometri; zemes gabala kopējā platība bija ap 35 kv.kilometru.

Īpaši liela nozīme bija Lielupes labajā krastā atpēmtai, tā saucamai "Mēlei", ar Ložmetēju kalnu. Ložmetēju kalnā "Mēles" mežgls bija īpaši pamatīgi nocietināts, un to domāja par vienu no vissvarīgākajiem un spēcīgākajiem vācu armijas atbalsta punktiem visā Rīgas frontē.

No "Mēles" ienaidnieks apšaudīja ar savu artileriju Sloku un ceļus, kas veda no Rīgas uz Smārdes pozīcijām. Šo atbalsta punktu vācieši varēja izdevīgi arī izmantot kā izejas punktu uzbrukumam Rīgas virzienā.

Tagad vāciešiem šīs iespējamības bija pēmtas. Viņu artilerija nevarēja vairs traucēt mūsu vilcienu kustību no aizmugures uz Smārdes pozīcijām, jo bija zaudējusi savus novērošanas punktus un arī attālums bija par lielu. Ienaidnieka artilerijas netraucēti varēja dzīvot arī Slokas iedzīvotāji.

Kaut gan iecerēto mērķi Ziemas svētku kaujās izdevās sasniegt

tikai pa daļai, tomēr šī bija vislielākā krievu armijas uzvara pasaules kara visā Rīgas frontē. Uzvaru izcīnīja galvenā kārtā latviešu strēlnieku varonība.

Visu to, protams, nevarēja iegūt bez upuriem. Vācu kaņaspēks nebija tāds, kas bez nopietnām cīņām atdotu ienaidniekam savu tik svarīgu atbalsta punktu ar gūstekņiem tuvu tūkstotim un vairākiem desmitiem lielgabalu un ložmetēju. Tamdēļ pilnīgi saprotams, ka Ziemas svētku kaujās krievu un latviešu zaudējumi bija prāvi. Tomēr šie zaudējumi nebija tik lieli, kā viens otrs tīšām vai netīšām apraksta. Sabiedrībā ir iespaids, ka Ziemas svētku kaujās ir krituši lielākā daļa latvju jaunatnes, kas pulcējās latviešu strēlnieku pulkos. Tā tas nebija. Plašāki pie Ziemas svētku kauju zaudējumiem mēs apstāsimies vienā no turpmākajiem rakstiem. Šeit minēsim zaudējumu skaitu tikai īsumā.

Pēc Maskavas militāri zinātniskā archīva datiem VI Sibīrijas korpusa zaudējumi, ieskaitot arī 16. Sibīrijas strēlnieku pulku un latviešu pulkus (latviešu un XVI Sibīrijas strēlnieku divīzijas pulki piedalījās Ziemas svētku kaujās VI Sibīrijas korpusa sastāvā), laikā no 5. līdz 11. janvārim bija:

k r i t u š i: virsnieki - 57, kareivji - 1856,
i e v a i n o t i: virsnieki - 199, kareivji - 8418,
p a z u d u š i: virsnieki - 19, kareivji - 2799;

No viņiem latviešu pulkos:

k r i t u š i: virsnieki - 28, kareivji - 952,
i e v a i n o t i: virsnieki - 90, kareivji - 3749,
p a z u d u š i: virsnieki - 5, kareivji - 661.

Pēc oficiālajiem latviešu pulku un latviešu brigāžu aprakstiem, kas sastādīti vēlāk, un pēc pamatīgāki pārbaudītām ziņām latviešu zaudējumi Ziemas svētku kaujās šādi:

k r i t u š i: virsnieki - 28, kareivji - 853;
i e v a i n o t i, i e s k a i t o t a r ī k o n t ū
z ē t o s: virsnieki - 75, kareivji - 3522,
p a z u d u š i: virsnieki - 5, kareivji - 666.

Te redzams, kritušo un ievainoto skaits pēc latviešu pulku un brigāžu aprakstiem mazāks kā pēc VI Sibīrijas korpusa aprakstiem. Tas izskaidrojams ar to, ka sastādītās un tūdaļ pēc kaujām korpusa štābam iesniegtās ziņas nebija visai pareizas. Daudzi kareivji bija kaujas laikā nokļīduši no savām daļām, vai evakuēti no kaimiņu pulku pārsienamiem punktiem un tāpēc nokļuva kritušo vai ievainoto skaitā.

Spriežot pēc vācu datiem, lielais vairums pazudušo nokļuvuši

vācu gūstā.

Procentuāli kopēji zaudējumi VI Sibīrijas korpūsā bija:

krievu pulkos:

krituši - 3,5%, ievainoti - 17,9%, pazuduši - 8,4%;

latviešu pulkos:

krituši - 8,1%, ievainoti - 30,7%, pazuduši - 5,0%.

Šeit kritušo, ievainoto un pazudušo procents pēms tikai no durkļu skaita, kas bija pulkos un tieši piedalījās kaujās. Ja pieskaitītu arī tos strēlniekus, kas bija aizmugures dienestā, tad zaudējumu procents būtu labu tiesu mazāks.

Kādi bija II Sibīrijas un XLIII korpusa zaudējumi, par to mūsu rīcībā ziņu nav, bet droši var apgalvot, ka tie bija daudzreiz mazāki par VI Sibīrijas korpusa zaudējumiem, jo visu cīņu smagums gūlās uz VI Sibīrijas korpusa un īpaši uz latviešu pleciem.

Piezīme: Pie šīs ģen. Auzāna liecības varu par strēlnieku zaudējumiem tikai piebilst to, ka tai ir piešķirama vislielākā ticamība, jo viņa rīcībā brīvās Latvijas laikā atradās visu strēlnieku pulku kaujas žurnāli par laiku līdz 1917. g. 31. janvārim. P.D.

Tagad apskatīsim, ko par saviem zaudējumiem raksta vācu vēsturiskie avoti.

Indriķis Mežroze rakstā "vēsturiskas paralēles" (Latviešu strēlnieki mūžības gaismā, 157.lp.) atzīmē, ka "Militaer Wochenblatt" nosauc 24.000 lielu vācu kareivju zaudējumu, kas radies cīpā ar latviešu strēlniekiem. Man nav bijis izdevības šos datus un to īsto nozīmi pārbaudīt; bet nebūtu slikti darīts, ja kāds, kam avoti pieejami, to izdarītu.

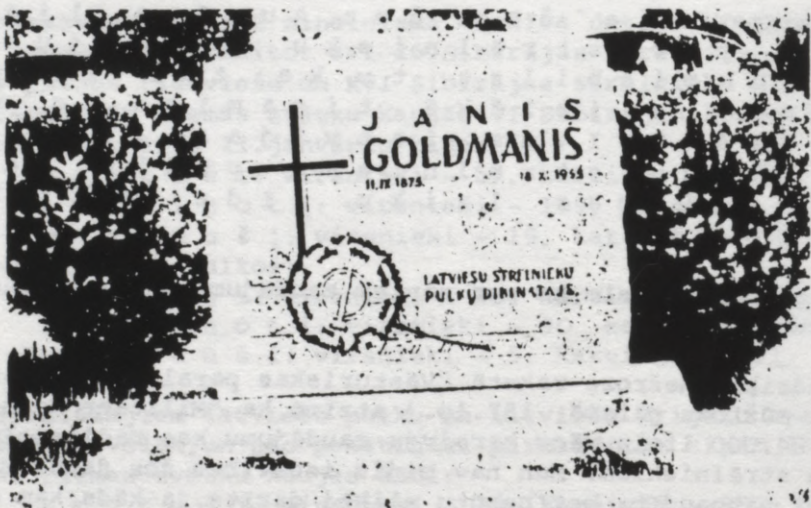
Līdz 27.decembrim/9.janvārim vācu zaudējumi esot bijuši 3500 vīru (Weltkrieg, II, 401.lp.). Rodas tomēr neskaidrība, jo nav pateikts, kāda veida zaudējumi ietilpst skaitlī 3500. Neskaidrība rodas arī tamdēļ, ka šinī laikā krievi un latvieši ir kopā sapēmuši apm. gandrīz 2000 gūstekņus. Paliek iespaids, ka vāci nav zaudējumiem pieskaitījuši bez vēsts pazudušos, jo tas varēja vājināt tautas un kara spēka morāli.

Par 10., 11. un 12. janvāri (v.st.) vāci atzīmē, ka viņi pēdējo triju dienu laikā kaujās esot zaudējuši 2000 asipainu upuru. Ko nozīmē "asipaini upuri"? Kas tanis ietilpst? - Bet arī krievi esot

zaudējuši 2000 gūstekņu un 20 ložmetēju.

Runājot par 17./30. janvāra kauju, vāci atkal atzīmē, ka pēdējo triju dienu kaujās atkal esot radušies 4000 asipainu upuru (Weltkrieg, II, 404.lp.).

Saskaitot kopā vācu negribīgi uzdotos zaudējumu skaitļus, iznāk 9500 liela kopsumma, kurai katrā ziņā vēl jāpieskaita 2000 gūstekņu. Kopsumma tāpat iznāktu apm. 11.500 vīru liels vācu zaudējums. Bet, kā jau teicu, acīm redzams ir apstākļi, ka vāci nav uzdevuši pareizos skaitļus un patiesībā tie, droši vien, ir daudz lielāki.

Jāņa Goldmana kapa
Kalamazū kapsētā,
Mičiganā, ASV.

Brēcējiem par lielajiem strēlnieku pulku zaudējumiem ļoti pamatoti atbild J.Goldmanis ar rakstu 1917.gada 20.augusta "Lidumā" nr. 190:

"... Ja salīdzina tos zaudējumus, kādi ir bijuši bataljoniem tagad visu divu gadu laikā, ar tiem, kādus latviešu kareivji cieta pirms latviešu bataljonu dibināšanas vienā pašā kaujā Augustovas mežos, tad redzam, ka latviešu zaudējumi šajā vienā pašā kaujā gandrīz divreiz pārsniedz to skaitli, cik mūsu bataljoni ir pavisam zaudējuši pa visu savu pastāvēšanas laiku. Nerunājot par latviešu zaudējumiem tagadējā kaņā, parasti tiek izcelti tikai tie zaudējumi, kādus cieš latviešu bataljoni, un pilnīgi tiek noklusēts tas, ka latviešu kareivji tak tūkstošiem cīnās arī krievu pulkos visās frontēs, kur nebūt nav tie zaudējumu ziņā labākos apstākļos. Parauga dēļ aizrādīšu uz vienu piemēru starp daudzajiem. No Kaukazijas frontes man pienāk vēstules no latviešiem, kas iedalīti kādā krievu pulkā, kuŗi lūdz, lai viņus, 300 kareivjus, pārceļot uz latviešu bataljoniem, jo tie labāk gribot "cīnīties kopā ar saviem tautas brāļiem, atsvabināt Kurzemi un, ja arī jākrit, tad labāki mūža miegu dusēt dzimtenes smiltājā..." tā tie beidz savu vēstuli. Kamēr notika vajadzīgā sarakstīšanās - pienāk paziņojums no šī paša pulka, ka bijušas kaujas un no visiem latviešiem pulkā palikuši tikai 17 cilvēki. Cik sāpīgi to dzirdēt! Un tomēr, cik daudz tādu gadījumu..

... Gaŗas krustu rindas te, Brāļu kapos, visiem redzamas, bet kas skaitīs Krievijas purvajos un kalnu aizās sakritušo latviešu kareivju daudz vairākas dusas vietas? ... "

Noslēdzot savu stāstu par latviešu strēlnieku cīņām uz rietumiem no Rīgas 1915.-1917.gados, atrodu par vajadzīgu piezīmēt vēl to, ka latviešu tautai nav ko gauzties un vaimanāt par zaudējumiem minētajās kaujās. Pasaules vēsturē nav daudz tādu kauju, kuŗās ar tik nelieliem zaudējumiem kāda maza tauta būtu ieguvusi tik daudz. Krievu kaŗaspēka daļu un to vadības absolūtā nespēja kaut ko izdarīt latviešiem deva vienreizēju liktenīgu iespēju izcelties visas pasaules priekšā.

Lai gan, kā jau iepriekš pierādīju, latviešu tautas zaudējumi, kalpojot krievu daļās, bija desmitreiz lielāki par strēlnieku pulku upuriem, krievu pulkos izlietās latviešu asiņu upes nav izpelnījušās no krievu puses ne mazāko atzinību. Štābu ziņojumos visā ilgā kaŗa laikā par to nav ne zilbītes. Krievi, kā paraduši, arī šoreiz latviešus gribēja nobīdīt bezvēstures tumsā.

Strēlnieku spošie sasniegumi bēdīgajā krievu armiju jucekli bija par daudz neparasti, lai tos noslēptu no iekš- un ārzemju novērotā-

ИЗДАНИЕ КИЕВУ КАВАЛИ ТАМІ ЛЮДИ...

jiem. Tā latviešu strēlnieks kā leģendārs kaņotājs, dažām krievu aprindām par gaužām lielu nepatikšanu, iegāja Pirmā pasaules kaņā vēsturē.

Kaņošana zem svešiem karogiem arvien ir bijusi riskanta un pat bēdīga lieta. To mēs sevišķi sāpīgi izjutām Otrā pasaules kaņā laikā. Latviešu leģionāri ne vienā vien vietā cīnījās ne sliktāk par vecajiem strēlniekiem, un to zaudējumi daudzkārt pārsniedza strēlnieku pulku zaudējumus. Bet vai tamdēļ leģionārus Vācijā vai pārējā pasaulē kāds godam pieminēja un cildināja? Vācijas "fazāni" tāpat kā krievu melnsimtnieki nevarēja diezgan vien norūpēties, ka tik latvieši kaut kā neizceltos pāri viņiem. Lai cik smagas un izmisīgas arī būtu bijušas latviešu leģionāru cīņas, Dievs tām nebija lēmis piešķirt uzvaras augļus.

Latviešu strēlnieki turpretī ieguva pasaules slavu. Par tiem runāja un jūsmoja pat Afrikas un Āzijas zemēs, ko es pats personīgi Ceilonā piedzīvoju. Ne jau mazu daļu pateicības parādā latviešu strēlniekiem ir arī tie 40 miljoni Austrumeiropas dažādo tautu pierīgie, kas pēc Pirmā pasaules kaņā ieguva patstāvību. Tikai tad, kad pēc 20 gadiem pasaules likteņi nonāca rūdītu vergu turētāju un kādreizējo vergu tirgotāju rokās, vienpadsmit Austrumeiropas tautas atkal zaudēja savu brīvību.

Noklusēdama, nonicinādama un viltodama latviešu strēlnieku cīņu norisi, vai tās būtu notikušas Rīgas frontē, vai Krievijas klajumos, kāda latviešu tautas daļa ir izdarījusi nepiedodamu mūsu tautas vēstures viltošanu, jāsaka pat - mūsu tautu apzaguši.

Būtu gan pienācis laiks reiz šo egoistisko un negodīgo politiķu radīto neļdzību izlabot un atdot latviešu tautai to, kas viņai pier.

Pat piecu, deviņu un piecpadsmit korpusu lielās armijas rietumu frontē, izšaujot miljoniem artilērijas lādiņu, vācu fronti nespēja lauzt. Bet Ziemas svētku kaujās divas nelielas latviešu brigādes to izdara pat bez artilērijas palīdzības. Vēl šodien latviešu strēlnieku nakts kaujas ir klasisks piemērs kaņā mākslā.

Anglijas kaņā atašejs Krievijā, ģenerālmajors sērs Alfreds Nokss (Sir Alfred Knox) savos memuāros raksta par Ziemas svētku kaujām tā:

"Rīgā mēs kaut ko uzzinājām par kaujām, kas bija notikušas dienvidvakaros no pilsētas, janvāra mēnesī:

Operācijām bija trīs posmi:

A) Krievu uzbrukums 5.-10. janvārī (pēc jaunā stila):

B) Vācu pretuzbrukums 22.-25. janvārī.

C) Tālākais vācu pretuzbrukums 30.-31. janvārī.

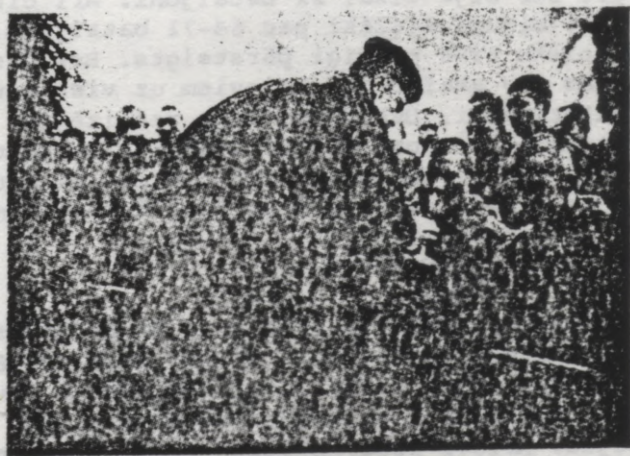
Prof. Dr. med. Jankovskis,
Aprienošs Latv. strēlnieku bataljonu
lazaretis galvenais ārsts.

Gen. prof. Dr. med. P. Sniķers,
2. Latv. strēlnieku brigādes ārsts.

Pēteris Apkalns,
Latv. strēlnieku pulka
kaŗa mācītājs.

Kaŗa mācītājs Pēteris Apkalns pārniedz strēlniekiem pozīcijās svēto vakariņus.

4./5.janvāra naktī I un II latviešu brigādes, katra astopi bataljoni stipra, izlauzās cauri ienaidnieka līnijām bez artilērijas sagatavošanas, pie kam grenadierī gāja pa priekšu, pārgriezdamī ienaidnieka stieples. III Sibīrijas divīzijai pa labi no latviešiem pārsteiguma uzbrukums neizdevās un vēl tālāk pa labi IV Atsevišķā divīzija atteicās pat atstāt ierakumus. (Piezīme: Arī 17.Sibīrijas pulks pie Jelgavas šosejas sadumpojās.) Latvieši netika pienācīgi atbalstīti. Kaujai tomēr ievilkoties līdz 28.dec./10.janv., vāci bija spiesti atkāpties vairākus kilometrus.

9./22.janvārī ienaidnieks ar smagu bombardēšanu atspieda krievus uz līniju, kas atradās tikai nedaudz priekšā tai, no kuņas sākās pirmējais krievu uzbrukums. Pēc dažū dienu atpūtas vāci 17./30.janvārī devās smagās kājnieku atakās, kas durkļu cīpās tika atstātas. 18./31.janvārī vāci smagi bombardēja krievu pozīcijas. Radko, kas bijis visur asāko cīpu vidū, 10./23.februārī notikušajā dīnejā sajūsmināts stāstīja par savas pārsteiguma taktikas "sekmēm". Viņš teica, ka būtu tālu uz priekšu ticis, ja rezervē būtu atradušies vēl trīs, četri korpusi. Radko izdeva triumfējošu pavēli ar sīki izstrādātām instrukcijām par turpmākiem pēkšpiem naktis uzbrukumiem bez artilērijas sagatavošanas, pie kam bija paredzēts, ka stieplū izgriešanu veiks ar rokām. Daži Radko štāba locekļi nebija tik sajūsmīnāti.

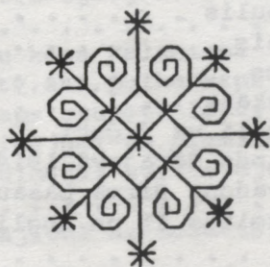
Frontē no Rīgas jūras līča līdz "Sarkanais" (māju nosaukums) krieviem nekad nebīj mazāk par 92 bataljoniem. Turpretim vāciem 23.dec./5.janvārī tur bija tikai 22 bataljoni. Arī citos laikos vācu spēki tur nav bijuši lielāki par 64-71 bataljonu. Nav šaubu par to, ka ienaidnieks tika pilnīgi pārsteigts. Bet šīs operācijas dziļāks pamatojums nav skaidrs, jo krieviem uz vietas trūka laba spēka sekmju attīstīšanai. Uzbrukums bija realizējies tikai kā reids, nesniedzot rezultātā pat reida pamatprasību, proti, uzbrucēja morāles pacelšanu. Krievi, operācijai beidzoties, bija dzīvā spēka un morāles ziņā zaudējuši sešas reizes vairāk par tiem zaudējumiem, ko tie nodarīja pretiniekam".

Tik tālu ģenerālmajors Nokss.

Mēs te redzam, ka šis angļu ģenerālis ir bijis gudrs vīrs un labi izpratis krievu armijas stāvokli. Krievu daļu zaudējumi Zīemas svētku kaujās bija milzīgi, ne tik daudz kritušo un ievainoto, kā priecīgi gūstā aizgājušo ziņā. Pedējo droši vien bija daudz vairāk nekā jūlija kaujās. Krievi padevās gūstā veselām rotām un pat bataljoniem. Latviešu augstākā vadība šo apstākli ne katrreiz pēma vērā, kamdēļ latvieši dažkārt cieta nevajadzīgos zaudējumus. Izņemot, varbūt, tikai kaujas pirmās dienas, viss pārējais laiks pagāja ar to vien, ka latviešiem grūtās cīpās bija jālāpa un jāaizbāž lielie caurumi frontē, ko ik uz soļa latviešiem pametā aizbēgušie vai gūstā padevušies krievi. Jāsaka tomēr, ka latviešu strālnieki šo moku krustu nesa ar godu un lielu pacietību un uzupurēšanos. Tamdēļ

arī viņi spēja latviešu tautu vainagot ar tādu slavu, par ko dažas citas daudz lielākas tautas var tikai sapņot.

Pirmā sējuma beigas.

A T T Ē L U I N D E K S

1. Ludis Bērziņš ap 1892.gadu	64
2. Ludis Bērziņš 1954.gadā	64
3. Miķelis Valters ap gadusimteņa sākumu	77
4. Aspazija un Rainis 1904.g. Rīgas Jūrmalā	83
5. Pauls un Klāra Kalniņi ar 5 g.v. Bruno Cīrihē 1904.g.	86
6. Jānis Jansons-Brauns jaunībā	98
7. M.A. Bakuņins	100
8. Sergejs Nečajevs	102
9. Izgriezums no Tālavijas 1910.g. jubilejas kopuzpēmuma	144
10. Stud.med. J.Pusbarņieks	156
11. Stud.theol. A.Virbulis	156
12. Stud.med. J.Zentelis	157
13. Zigfrīds Meierovics	164
14. Pirmskaņa Kauņas skats	174
15. Krievu kaņaspēks ceļā uz fronti	176
16. Erchercogs Ferdinands Sarajevā 1914.g. 28.jūnijā . .	180
17. Vācu armijas kaņavadopi Pirmā pasaules kaņā	181
18. Krievijas cars Nikolajs II un Anglijas karalis Georgs V	182
19. Krievijas cars Nikolajs II un Vācijas ķeizars Viļums II ap 1890.gadu	182
20. Lielkaņazs Nikolajs Nikolajevičs	183
21. Hindenburgs un Ludendorfs austrumu frontē	184
22. Hindenburgs ar savu štābu	184
23. Ģenerālis Rennenkampfs	186
24. Pirmais brīvprātīgais latviešu strēlnieks	204
25. Jāņa Goldmaņa runa Krievijas valsts domē 1914.gada 8.augustā	210
Latviešu strēlnieku bataljonu dibinātāji	
26. J.Goldmanis	211
27. J.Zālītis	211
28. Zv.adv. G.Ķempelis	212
29. Zv.adv. V.Zamuels	212
30. Kapt. Baltiņš	212
31. Krievu tranšejas Kurzemē	214
32. Vācieši ieņem Liepāju	215
33. Vācu kreiseris "Augsburg"	216
34. Rīga 1914.gadā	216
35. Latviešu bēgļu apģādāšanas centrālkomiteja	220
36. Vilis Olavs	221
37. Kurzemnieki Krievijas bēgļu nometnē	222

38.	Kurzemes bēgļi dodas ceļā	223
39.	Vilis Olavs talaviešu vidū	224
40.	Kurzemes bēgļi	228
41.	Rīgas skats 1914.gadā	228
42.	Vācu kaņavīri iebrūk Šauļos	229
43.	Domnieks Goldmanis tautas sapulcē	231
44.	Vācu armijas komandieris Latvijas frontē ģen. Otto fon Belovs	233
45.	Ziemeļu frontes komandieris ģenerāldj. Nikolajs V. Ruskis	233
46.	Vācu cepelīns un Tauhes tipa lidmašīna frontē	234
47.	Deputācija pie ģen. Potapova	234
48.	Strēlnieku grupa	242
49.	1.rotas komandieris poručiks Fr.Briedis	243
50.	Augusts Kārklipš, 1.Daugavgrīvas latv.str.b-na apakšvirsnieks	244
51.	Latviešu strēlnieku kaps Kalnciema "Bētipu" kapsētā	251
52.	T.p. - 6.Tukuma latv.str.pulka kaps tuvskatā	251
53.	Strēlnieku brāļu kaps okupētā Latvijā	252
54.	Nāves salas nocietinājumi un piemineklis	252
55.	Vecie strēlnieki pulcējas svētceļojumam uz Ložmetēj- kalnu 1935.g.	253
56.	Vecie strēlnieki gājienā uz Ložmetējkalni 1935.g.	253
BRĀĻU KAPI RĪGĀ (57. - 74.)		
57.	Ieejas vārti Brāļu kapos	257
58.	Māte Latvija ar kritušajiem dēliem	258
59.	Svētā uguns	259
60.	Latviešu strēlnieku kapi pirms aizbēršanas 1916.g.	260
61.	Pirmo kritušo strēlnieku kapu kopīpas Brāļu kapos 1915.gadā	260
62.	Kapu lauks. Kritušo rindas ar plāksnēm	261
63.	Jātnieku grupa vārtu labajā pusē	262
64.	Mirstošais jātnieks	263
65.	Kurzemes senču kaņavīrs	264
66.	Zemgales senču kaņavīrs	265
67.	Vidzemes senču kaņavīrs (ziemā)	266
68.	Latgales senču kaņavīrs	267
69.	Zobens - Brāļu kapu sienas rotājums	268
70.	Brāļu kapu autora Kārļa Zāles kaps	269
71.	Tēlnieks K.Zāle ar Zeidaku un Birzenieku	269
72.	Rīgas Brāļu kapu uzkopšana 1916.gada rudenī	270
73.	Veco strēlnieku goda sardze pie Svētās uguns	271
74.	Strēlnieku pulka parāde	272
75.	Leksis un Kārklipš noliek vainagu 1935.g.Ložmetējkalnā	292
76.	Krievu armija pie Augustovas padodas gūstā	295
77.	Vācu uzbrukums ar indīgām gāzēm	295

78.	Strēlnieku grupa: Uške, Kārklipš, Grīnbergs, Vosnjāns uc.	303
79.	Briedis dziedinās Latviešu apvienotā lazaretē . . .	303
80.	Valstsdomnieks Goldmanis uzrunā strēlniekus	315
81.	1.Daugavgrīvas latv.str. bataljona štābs	316
82.	Ģen. Aleksejs Brusilovs	317
83.	Jūlija kauju priekšvakarā - frontes komandieri . .	319
84.	Latviešu strēlnieku grupa pozīcijās	321
85.	Vācu karavīri atpūtā	322
86.	Nāves salas nocietinājumus. Ar pulkv.Kalniņu . . .	323
87.	Pieminekļis pie Ķekavas 1.Daugavgrīvas latv.str. b-na strēlniekiem	329
88.	Svētceļojums uz brāļu kapiem pie Ķekavas	330
89.	Strēlnieki ar ģen.Bangerski stāda kociņus Ķekavā .	330
90.	Ģen. Andrejs Auzāns jaunības gados	332
91.	Latviešu strēlnieku apbalvošana ar Juņa krustu . .	333
92.	Kaujas sadursme pie kāda izpostīta kroga	333
93.	3.rotas komandieris virsl.P.Dardzāns ierakumos . .	334
94.	1.Daugavgrīvas latv.str.b-na virsnienu grupa . . .	336
95.	Skats uz Nāves salu apšaudes laikā	339
96.	Ģenerālis Radko-Dmitrijevs	345
97.	Ģenerālis Misiņš	352
98.	1.Daugavgrīvas str.pulka virsnienu grupa	353
99.	Autors - virsleitn. Pēteris Dardzāns	361
100.	1.Daugavgrīvas latv.str.pulka sekcijas valde . . .	364
101.	Vācu landšturmisti pirms iziešanas uz pozīcijām . .	368
102.	Dzelopstieplu aizsprosti pie Ložmetējkalna	374
103.	Neitrālā josla Ložmetēju kalnā	374
104.	Strēlnieki mežā aiz Slokas	374
105.	Virsleitnants Menska	375
106.	Briedis apbalvo savus varoņus pēc pirmām sekmīgām kaujām	380
107.	Virsleitnants, vēlāk pulkvedis Briedis	381
108.	Pulkv. Goppers, 7.Bauskas Latv.str.p.komandieris . .	383
109.	Tīreļa purva fronte pirms Ziemsvētku kaujām	385
110.	Pulkvedis Goppers ar savu štābu	388
111.	Ģenerālis Kārlis Goppers	389
112.	Prezidents Čakste apsveic ģen.Gopperu	392
113.	Ģen. Goppers - Latvijas skautu prezidents	393
114.	Maskavas Čekas Rīgas centrālā atrastie ģen.Goppera pēdējie uzņēmumi	400
115.	Ziemas svētku kauju schēma	402
116.	Ģenerālis Andrejs Auzāns	403
117.	Pulkvedis Auzāns 1917.gadā	404
118.	Ģen.Auzāns uzrunā strēlniekus 1926.g.	406
119.	Ģen.Auzāns lauku mājās 1935.g.	407
120.	Ģen.Auzāns 80 g. jubilejā Stokportā	408
121.	Tīreļpurvs 1917.gadā	410
		411

122.	Ložmetēju kalnā iepemtā vācu pulka komandiera mītne	412
123.	Ģenerāļa Auzāna kaps 1971.g. Stokportā	420
124.	Pozīcijas Ložmetēju kalnā 1917.g. janvārī	437
125.	8.Valmieras latv.str.pulka brāļu kapi pie Silenieku mājām	453
126.	Blindažas Kalnciema šosejas rajonā	463
127.	Strēlnieki Ložmetēju kalnā 1917.g. pavasarī	481
128.	Pulkvedis Karlsons, 1.Daugavgrīvas latv.str.pulka komandieris	489
129.	Kapteinis Elsis	500
130.	Pulkvedis Vācietis, 5.Zemgales latv.str.pulka komandieris	507
131.	Jāņa Goldmaņa kaps Kalamazū, ASV	522
132.	Ievainotie krievu karavīri lauku lazaretē	524
133.	Prof.Dr.med. Janovskis, Str.bat.galvenais ārsts	526
134.	Ģen. prof.Dr.med. P.Sņķers, II Latv.str.brigādes ārsts	526
135.	Pēteris Apkalns, Latv.str.pulku kaŗa mācītājs	527
136.	Kaŗa mācītājs Pēteris Apkalns pasniedz strēlniekiem svēto vakariņu	527

Z Ī M Ē J U M I U N K A R T E S T E K S T Ā

1.	Spulģu dzimta	19
2.	Dardzānu dzimta	20
3.	Frontes līnijā 1915.g. oktobrī	238
4.	8.marta kaujas schēma	299
5.	1916.gada 3.-8.jūlija kaujas Rīgas frontē	318
6.	Nāves sala	338
7.	Rīgas apkārtnē ar vācu vietu vārdiem	359
8.	I latv.strēln. brigādes uzbrukuma pirmais cēliens 23.dec. (5.janv.) pie Mangāļiem	377
9.	Ziemas svētku kauju pirmās dienas 23.dec. (5.janv.) schēma Nr.1 - uzbrukuma plāns	378
10.	T.p. - schēma Nr.2 - stāvoklis 23.dec. plkst. 5 no rīta	378
11.	T.p. - schēma Nr.3 - stāvoklis 23.dec. plkst. 9 no rīta	379
12.	T.p. - schēma Nr.5 - stāvoklis 23.dec. plkst. 24 (12.naktī uz 24.dec.)	379
13.	Ziemas svētku kauju schēma 1917.gada 8.-11.janvāŗa (j.st.) kaujās	405
14.	12.janv. (1917.g.) operācijas plāns	472

S A T U R S

IEVADAM - autors	5
PRIEKŠVārds - Jānis Grīns	8

DZIMTĀ PUSE, VECĀKI, RADI UN RADU RADI

Spuldzenieki	13
MANI VECĀKI	
Tēvs	21
Mana māte	23
Dievs, patiesība, taisnība un gods	25

BĒRNĪBA

Pirmie soļi	27
Trakais brauciens ar sarkano ķēvi	31
Bites un bišu godi	32
Dzīves nopietnības un pienākumu sākums	36
Gana gaitas	38

SKOLAS GADU LAIKMETS

Uz Svētā Vladimira baznīcas skolu	40
Lielaugunsgrēks Spuldzeniekos	41
Vērā liekamās nodarbības krievu skolā	43
Vorsgūnes ezers un Mazais ezeriņš	46
Turpinu skoloties Debesniekos	49
Stārka audzināšana	54
Dvinskas (Daugavpils) reālskolā	57
Makšķerēšanas kaislība	61
Luža Bērziņa jaunā skola Jēkabpilī	62

1905.G. REVOLŪCIJA KRIEVIJĀ

Revolūcijas priekšvēsture	68
Leņins uznāk uz skatuves	70
Aleksandrs Izraels Helphands - segvārds Parvus	73
Pļechanova gatavotais sociāldemokrātu kongress sanāk 1903.gadā Briselē	74
Krievu - japāņu karš	75
Krievu tautas un inteliģences garīgā struktūra, kā 1905.gada revolūcijas veicinātāja	76

Krievu literatūra un baznīca	78
Krievu inteliģence	79

1905. GADA REVOLŪCIJA LATVIJĀ

Dr.P.Kalniņš un citi	82
Jansons-Brauns un pārējie biedri	85
Daži 1905.g. revolūcijas cēlieņi Latvijā	90
Japāņu naudas loma 1905.g. revolūcijā	94
Par japāņu lomu 1905.g. revolūcijā	96
Par japāņu lomu 1905.g. revolūcijā	97
Leņina un Jansona-Brauna sadarbība	98

LEŅINS UN VIŅA PRIEKŠTEČI

Michails Bakupins	100
Sergejs Nečajevs	101
Revolucionāra katechisms	103
Leņina mūža darbs un viņa personas raksturojums	115
Ochranka - Krievijas slepenais dienests	123
Krievu - japāņu kara un 1905.g. revolūcijas atskapas Jēkabpilī un Spuldzeniekos	126

SĀKAS BRAUKŠANA PA VILTĪGO DZĪVES JŪRU

Iesvētišana	129
Uz Maskavu	130
Mani skolas biedri un viņu dažkārt traģiskie likteņi Latvieši Maskavā	132
	139

ABITŪRIJA IVANOVO-VOZNESENSKAS REĀLSKOLĀ UN STUDIJU LAIKS RĪGAS POLITECHNISKĀ INSTITŪTĀ

	142
Krievija 1905.-14. gadu starplaikā	145
Mani literārie mēģinājumi un kas no tiem iznācis	147
Sēļu zemes bajāra bērēs	150
Pistoļu divkauja	151
Mākslinieki un literāti Tālavijā	153
Ciemošanās pie lettopiem Tērbatā	155
1913.-1914. gadi	157
Zigfrīds Meierovics	164

PIRMAIS PASAULES KARŠ

Ievadam	172
Kara priekšdienas 1914.gadā	173

KAZANAS KARASKOLA	188
Pēc karaskolas beigšanas	191

Pārdomas par kaŗu un nāvi	192
Dzīve un nodarbības 160.rezerves bataljonā	196

LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONI

BRĪVPRĀTĪĢI PIESAKOS UZ JAUNFORMĒJAMIEM LATVIEŠU STRĒLNIĒKU BATALJONIEM	203
--	-----

Latvju strēlniekam - J.Akurāters (dzejolis)	209
Latviešu strēlnieku bataljonu priekšvēsture	213
Intrīgas pret latviešu strēlnieku bataljonu dibināšanu	217
Latviešu tautas traģiskās bēgļu gaitas 1915.gadā . .	218
Kapteiņa Bangerska izsaukšana uz frontes štābu un tā pratināšana	227
Ceļā uz kaujas lauku	235
Nakts gājiens pāri purvam	237

LIKTEŅĪGĀ KAUJA PĒC 700 VERDZĪBAS GADIEM

Izraksti no 1.Daugavgrīvas latv.str.bataljona kaujas žurnāla	238
Kritušo latviešu strēlnieku apbedīšana	239
Pirmie kritušie	246
Pēc pirmās kaujas 1915.g. 12./25. oktobrī	247
	249

LOTI SMAGĀ KAUJA PIE VĒLĀKĀ LOŽMETĒJU KALNA	255
---	-----

BRĀĻU KAPI RĪGĀ (ATTĒLI)	257
------------------------------------	-----

Loti smagā kauja ... (turpin.)	273
Ievainošana	276
Pirmais solis dzimtenes sargos	279
Pēterpili - slimnīcā	282
Latviešu strēlnieku bataljonu nozīme (Līgotņu Jēkabs)	286
Atgriešanās bataljonā un uzbrukums pie Plakāniešiem naktī no 1916.g. 27. uz 28.februāri (v.st.)	290

1916.G. MARTA KAUKAS

Ievads	293
Marta kaujas norise un ar ko tā beidzās	296
Marta kaujas dažādi apraksti un kritiskas piezīmes par tās vadību	304

3./16. - 9./22. JŪLIJA LIELĀS KAUKAS RĪGAS FRONTĒ

Kauju priekšvēsture un mērķi	317
Kaujas sākums	320

6. un 7. Latviešu strēlnieku bataljonu uzbrukumi jūlija kaujās	331
Ko saka aizmugure un vācu avoti par jūlija kaujām . . .	334
Atpūta Rīgā un lielā būvēšanās Kukuļmuižā pēc tam . . .	335

ZIEMAS SVĒTKU KAUKAS

(1916.g. 23.dec. (v.st.)/1917.g. 5.janv. (j.st.))

Bibliografija	340
Problēmas, kas bija jāatrisina krievu armijas vadībai	341
Armijas vadības apspriedes Ceglipos un Lāčos	343
Ģen. Radko-Dmitrijeva pavēle	346
VI Sibīrijas korpusa pavēle	348
Ģen.-majora Misipa pavēle Nr.3 apvienotai latviešu strēlnieku divīzijai	351

LATVIEŠU STRĒLNIEKU PULKU PAVĒLES UN KAS TUR ATKLĀJĀS

1.Daugavgrīvas latv.str.pulka kaujas žurnāls	354
2.Rīgas latv.str.pulka kaujas žurnāls	355
3.Kurzemes latv.str.pulka kaujas žurnālā:	356
Dažas vācu avotu liecības	358

AUTORA PERSONĪGIE PIEDZĪVOJUMI ZIEMAS SVĒTKU KAUKĀS UN
TO VĒRTĒJUMI

Pirmais trieciens	361
-----------------------------	-----

DIŽS CĪNĪTĀJS, ĪSTS BRUŅINIEKS 380

ĢEN.K.GOPPERA STĀSTS PAR IZLAUŠANOS CAURI VĀCU APCIETINĀJUMIEM

5.(25.) JANVĀRĪ II BRIGĀDES PRIEKŠĀ	383
Ģenerālis Kārlis Goppers	389
Manas atmiņas par ģenerāli Gopperu (A.Auzāns)	394
Deutsche Zeitung im Ostland raksts par ģen.Gopperu	397

KĀ STRĒLNIEKI SASNIEDZA LIELĀKOS SLAVAS AUGSTUMUS (A.Auzāns)

8.Valmieras latv.str.pulka kaujas žurnāls	401
Krievu daļu katastrofālās neveiksmes	421
Laikā un saskapā ar pavēli neieņemtais Mangaļu nocietinātais punkts rada liktenīgas sekas I Latv. strēlnieku brigādei	424
Krievu rīcībā saskatāma tiša sabotāža un izvairīšanās no kaujas	429
Citu komandieņu vainas dēļ cietējs paliek brūņnieciskais ģen. Misipš	432
Īsa zaudējumu uzskaitē	434
	436

MANGAĻU ATSTĀŠANA UN KAUJAS PĒC TĀS

Dati par 8.Valmieras pulku	438
Gen.Ditericha gaužām nozīmīgā telegramma	440
Nozīmīga kauja pie ceļu krustojuma uz Grabju mājām .	441
16.Sibirijas strēlnieku pulka traģēdija	447
Baigā nakts pie Ložmetēju kalna lielās kāpas	450
Ko pulkv.Vācietis stāsta par baigo nakti	451
1.Daugavgrīvas latv.str.pulka gaitas pēc tam - līdz 1917.gada 2./15.janvārim	454
BRĪNUMS MAZTĪREĻA PURVA DIENVIDUS MALĀ	457
Gen.Radko-Dmitrijeva plāni un cīņu starplaiks	461
LIELĀS 1917. GADA JANVĀRA KAUJAS	
Emils Herolds - Vācu pretuzbrukums	466
Janvāra kaujas ... (turpin.)	467
12./25.janvāra asiņainā kauja Maztīreļi un Lielās kāpas pakājē	470
Pārdomas par virsnieka lomu un pienākumiem	475
(Turpinājums par 12.janvāra kauju)	477
1917.GADA 17.JANVĀRA LIELĀ KAUJA PIE LOŽMETĒJU KALNA	482
Uzbrukums 30.(17.) janvāra vakarā	484
Kritiskas piezīmes par 1.Daugavgrīvas str.pulka kaujas žurnāla saturu	487
ŠIS GRĀMATAS AUTORA LIECĪBA PAR ĻOTI SMAGĀS UN VISKRITISKĀKĀ KAUJAS NORISI PIE LOŽMETĒJU KALNA 1917.G. 17./30.JANVĀRĪ	490
PIEZĪMES PIE GENERĀĻA R.BANGERSKA ATMIŅĀM PAR LATVIEŠU STRĒLNIEKU CĪŅĀM RĪGAS FRONTĒ 1915./17.GADOS	501
PULKVEDIS J.VĀCIETIS ZIEMAS SVĒTKU KAUJĀ	510
Vācu oficiālie raksti par 17./30.janvāra kaujām	511
Palk.Stupina raksts	512
Latviešu strēlnieku vēstures II sējums	513
"Latviešu strēlnieku cīņa par oktobra revolūciju"	518
Latvijas sarkano vēsturnieku maldi	519
KĀ ĢEN.A.AUZĀNS NOVĒRTĒ ZIEMAS SVĒTKU KAUJU POSMU NO 1917.G. 5.-11.JANVĀRIM	519

(Autora secinājumi)	523
ATTĒLU INDEKS	530
ZĪMĒJUMI UN KARTES TEKSTĀ	533

15.25

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309102284

